

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞTİRME YURTLARINDAKİ ÇOCUKLARDA
SOSYAL DIŞLANMA RİSKİ
(TOKAT VE TURHAL ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Hakkı KALAYCI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Sait DOĞAN

TEMMUZ – 2007

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞTİRME YURTLARINDAKİ ÇOCUKLARDA
SOSYAL DIŞLANMA RİSKİ
(TOKAT VE TURHAL ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Hakkı KALAYCI

Enstitü Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ

Bu tez 23/07/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

**Prof. Dr.M.Sait DOĞAN Prof.Dr. Sedat MURAT Prof. Dr. Cihangir
DOĞAN**

Prof.Dr. Ali SEYYAR

Yrd.Doç.Dr. Fethi GÜNGÖR

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, bu ve başka konularda yazılmış olan eserlerden yararlanılması durumunda bilimsel normlara ve kurallara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, çalışılan bu konuda yapılan araştırmalar neticesinde, konu ile ilgili başka bir çalışma yapılmadığı ve bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hakkı KALAYCI

05.05.2007

ÖNSÖZ

Korunmaya muhtaç çocuklar, her zaman barınıp, korunmaları ve topluma psiko-sosyal açıdan sağlıklı birer fert olarak kazandırılmaları açısından, sorunlarının anlaşılması ve bu sorunlara çözüm yolları sunulabilmesi için değişik araştırmalara konu olmuşlardır. Bu problem alanı, hem toplumu ve hem de devleti ilgilendiren önemli bir sosyal olgu olarak her zaman dikkat çekmiştir. Toplumun bir kesimini oluşturan bu sorun alanı, hem çocuklar, hem toplum ve hem de devlet için yüzleşilmesi ve gerekli politikaların oluşturulması için bir zorunluluk oluşturmaktadır.

Günümüzün en önemli sermayesi artık yetişmiş insan gücüdür. Bu sosyal sermayenin bir parçasını da topluma ve devlete emanet edilen korunmaya muhtaç çocuklar oluşturmaktadır. Onların yaşadığı her problem ya sebepleri açısından ya da sonuçları itibarıyla bütün toplum kesimini ilgilendirmektedir. Bu açıdan korunmaya muhtaçlık olgusu toplumsal bir sorun alanına işaret etmektedir. Bu çocukların toplumla bütünleşmesi ve bu bütünleşme önünde engel olan faktörlerin tespiti çok büyük önemi olan bir konudur. Bu anlamda sosyal bütünleşme önünde engel olan her faktör bu çocukların sosyal dışlanmasına katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma da, toplumda önemli bir sosyal risk alanını oluşturan korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanma sorunları ve bu sorunlara karşı alınabilecek tedbirler açısından çözüm yolları üretmek amacıyla yapılmıştır.

Böyle bir çalışmada bana yardımcı olan ve beni değerli bilgileriyle yönlendiren başta değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Sait Doğan, Prof. Dr. H. Musa Taşdelen olmak üzere isimlerini ve değerli katkılarını unutamayacağım bütün bölüm hocalarına ve kendilerine minnettarlık hisleriyle dolu olduğum diğer bütün hocalarıma, Prof. Dr. Ali Seyyar Bey'e, Prof. Dr. A. Rıza Abay, Yrd.Doç. Dr. Fethi Güngör'e de teşekkürü bir borç biliyorum. Aynı zamanda araştırma, inceleme ve gözlemlerimde; özellikle sosyal dışlanma ölçeğinin hazırlanıp geliştirilmesine önemli katkılar sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Mustafa Baloğlu'na; SPSS istatistik

programının kullanımı ve verilerin değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yaptığı katkılardan dolayı başta değerli arkadaşım Arş. Gör. Dr. İsmail Tiyek olmak üzere, Arş. Gör. Vildan Çevik, Yrd. Doç. Dr. Aydın Başarır ve Doç. Dr. Osman Çevik'e; grafik ve tabloların çizimindeki katkılarından dolayı İnşaat Yüksek Mühendisi Çağrı Aydın'a, kaynak temini ve metodolojinin oluşturulmasındaki fikir ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Ali İbrahim Savaş, Öğr. Gör. Nurettin Pala, Uzman Niyazi Özdemir'e; tezin uygulama aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve maddi manevi destek olan, Tokat Sosyal Hizmetler İl Müdürü Sabri Mürekkepeçioğlu ile araştırmaya konu olan Turhal Yetiştirme Yurdu Müdürü Pehlül Seğkin, Tokat Yetiştirme Yurdu Müdür Yardımcısı Hüseyin Reel ve bu kurumların diğer bütün çalışanlarına ve buralarda barınan ve korunan çocuklara ve bu konuda bana moral ve destek veren bütün eğitimci, dost ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bildiğimi ifade etmek isterim.

Maddi ve manevi her türlü fedakarlığı göstererek beni yetiştiren ve bugünlere gelmemde çok büyük katkıları olan Annem Gülşen Kalaycı, Babam Mehmet Kalaycı'ya ve Kalaycı ailesinin diğer fertlerine çok teşekkür ederim. Maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan Kayınvalidem Beyhan Kulaç ve Kayınpederim İsmail Kulaç'a da minnettarlıklarımıyla beraber çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarım esnasında benimle birlikte her türlü zorluk ve sıkıntılara katlandıklarından ve bana gösterdikleri anlayış ve fedakarlıklardan dolayı sevgili eşim Berna Kalaycı'ya ve çocuklarım Gülşen İrem Kalaycı ve Beyza Nur Kalaycı'ya da çok teşekkür ederim.

Hakkı KALAYCI

05.05.2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	xvi
ÖZET	xvii
SUMMARY	xviii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM KAPSAMINDA YETİŞTİRME YURTLARINA GENEL BİR BAKIŞ	15
1.1. Sosyal Hizmet Kavramı	15
1.2. Sosyal Yardım Kavramı	17
1.3. Sosyal Dışlanma	20
1.3.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı.....	20
1.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Kapsamı	21
1.3.3. Sosyal Dışlanma Kavramının Kökeni	23
1.3.4. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar Ve Özellikleri.....	24
1.3.5. Sosyal Dışlanmanın Toplumsal-Yapısal Sebepleri	25
1.3.6. Sosyal Dışlanmanın Sonuçları	28
1.3.6.1. Bireysel Sonuçlar	29
1.3.6.2. Toplumsal Sonuçlar.....	30
1.4. Sosyal Hizmet Olgusunun Toplumsal Temelleri	31
1.5. Sosyal Hizmetin Kapsam ve Türleri	32
1.6. Sosyal Hizmetlerin Toplumsal Fonksiyonları.....	34
1.7. Sosyolojik Açıdan Sosyal Hizmetlerde Korunmaya Muhtaçlık Olgusu.....	36
1.8. Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Çerçevesinde Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Tarihsel Gelişim Süreçleri Açısından Genel Bir Değerlendirmesi	41
1.8.1. Sosyal Yardım ve Hizmetlerin Batı Toplumdaki Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış	42

1.8.2.	Türklerde Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetlerin Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış.....	44
1.9.	Sosyal Hizmetlerin ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Türkiye'deki Genel Görünüşü	57
1.9.1.	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.....	58
1.9.1.1.	Kurumun Görevleri	59
1.9.1.2.	Kurumun Faaliyet Alanları	61
1.9.1.3.	Sosyal Hizmetlerin Müdahale Yöntemleri	62
1.9.1.4.	Korunmaya Muhtaç Çocukların Saptanması ve Bakıma Alınma Biçimi.....	64
1.9.1.5.	Kurumun Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yaptığı Hizmet Modelleri	66
1.9.2.	Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapılan Gönüllü Hizmetler.....	88

BÖLÜM 2: KORUNMAYA MUHTAÇLIK OLGUSUNUN TOPLUMSAL-YAPISAL SORUNLARLA BAĞLANTISINA İLİŞKİN SOSYOLOJİK BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME 90

2.1.	Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Genel (Makro) Sosyolojik Sebepleri	90
2.1.1.	Ailedeki Yapısal Değişim.....	94
2.1.2.	Akraba Ve Yakınlarla İlişkilerdeki Değişim (Birincil Grup Tutum Ve İlişkilerindeki Değişme)	101
2.1.3.	Gelir Dağılımı Adaletsizliği (Ekonomik Sebepler)	106
2.1.4.	Kırdan Kente Göç Olgusu	112
2.1.5.	Çarpık Kentleşme ve Gecekondu Olgusu.....	118
2.1.6.	Hızlı Nüfus Artışı	125
2.1.7.	Eğitimsizlik.....	132
2.1.8.	İşsizlik.....	137
2.2.	Korunmaya Muhtaçlığın Özel Sebepleri (Mikro Sebepler)	143
2.2.1.	Anne ve Baba Yoksunluğu	144
2.2.2.	Parçalanmış Aile Yapısı.....	146
2.2.3.	Üvey Anne-Babanın Varlığı	151
2.2.4.	Aile İçi Şiddet.....	156

2.2.5.	Kalabalık Aile Yapısı.....	159
2.2.6.	Aile Bütçesi	161
2.2.7.	Çocuk İhmal Ve İstismarı	163
2.2.7.1.	Fiziksel İstismar	165
2.2.7.2.	Cinsel İstismar	165
2.2.7.3.	Duygusal İstismar.....	166
2.2.7.4.	Ekonomik İstismar	166
2.2.8.	Ailede Çocuğa Karşı Sevgi ve İlgi Eksikliği.....	167
2.2.9.	Sorunlu Anne ve Babalar	170
2.3.	Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Risk Faktörlerinin Genel Özellikleri	173
2.3.1.	Sosyal Dışlanma Riski	173
2.3.2.	Aile Bağlarının Zayıf Olması	175
2.3.3.	Akademik Başarısızlık	180
2.3.4.	Çocuğun Çeşitli İstismar Eğilimlerine Maruz Kalması.....	182
2.3.5.	Toplumsal Bütünleşme Problemi.....	186
2.3.5.1.	Sosyal (Toplumsal) Bütünleşme	186
2.3.5.2.	Grup Bütünleşmesi	188
2.3.5.3.	Kültürel Bütünleşme.....	192
2.3.5.4.	Sosyalleşme Problemi.....	193
2.3.6.	Korunmaya Muhtaç Çocukların Topluma ve İnsanlara Güven Problemleri.....	197
2.3.7.	Geleceğe Yönelik Umutsuzluk Problemleri	198
2.3.8.	Suç ve Şiddete Yönelme Problemi.....	199
2.4.	Korunmaya Muhtaç Çocukları Sosyal Risklerden Korunması İçin Yapılanlar Veya Yapılması Gerekenler	209
2.4.1.	Sosyal Dışlanmaya Karşı Sosyal İçerme Politikaları	209
2.4.2.	Ailenin Korunması	211
2.4.3.	Çocuğun Korunması (Çocuk Refahı)	213
2.4.4.	Sosyal Refah Politikaları	213
2.4.5.	Dini ve Moral Değerlerin Sosyal Hizmetlerde Fonksiyonel Olarak İşletilmesi.....	215
2.6.	Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	222

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	230
3.1. Araştırmanın Modeli	230
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	230
3.3. Problem Cümlesi	231
3.3.1. Alt Problemler	231
3.4. Sayıtlar	233
3.5. Sınırlılıklar	233
3.6. Evren ve Örneklem	233
3.7. Bilgi Toplama Araçları	235
3.8. Kişisel Bilgi Formu	237
3.9. Bilgi Toplama İşlemi	237
3.10. Verilerin Çözümlemesi	238
3.11. Araştırmada Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geliştirilen Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenirliklerinin Belirlenmesi...	239
3.12. Araştırma Yapılan Kurumlarla İlgili Bilgiler.....	239
BÖLÜM 4: ALAN ARAŞTIRMASI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	242
4.1. Frekans ve Yüzde Dağılım Tabloları	242
4.2. Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Dışlanma Sorunlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular	365
SONUÇ VE ÖNERİLER	391
KAYNAKÇA	416
EKLER	437
ÖZGEÇMİŞ	465

KISALTMALAR

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

ANY : Ayni ve Nakdi Yardım

KMÇ : Korunmaya Muhtaç Çocuklar

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler	61
Tablo 2. Kuruluşlarda Bakılan Korunmaya Muhtaç Çocuk Sayısı	67
Tablo 3. Yıllara Göre Ayni Ve Nakdi Yardım Alarak Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı	70
Tablo 4. 2006 Ocak Ayni-Nakdi Yardım İle Aile Yanında Kalan Çocukların Dağılımı	71
Tablo 5. Aile Yanında Desteklenenlere Verilen Yardımların Yıllara Göre Dağılımı	72
Tablo 6. Yıllara Göre Koruyucu Aile Başvuruları	74
Tablo 7. Yıllara Göre Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı	75
Tablo 8. Koruyucu Aile Yanındaki KMÇ'lerin yaşlarına Göre Dağılımı	77
Tablo 9. Yıllara Göre Evlat Edinilen Çocuk Sayıları (Eylül 2004)	79
Tablo 10. Yıllara Göre Evlat Edinme Başvuruları	79
Tablo 11. Ocak 2006 İtibari İle Yetiştirme Yurtları Ve Çocuk Yuvalarında Kalan Çocukların Sayıları	82
Tablo 12. Yetiştirme Yurtlarında Yıllara Göre Bakılan Çocuk Sayısı	83
Tablo 13. Mart 2006 İtibariyle yetiştirme Yurtlarında Bakılan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	85
Tablo 14. Yetiştirme Yurtlarındaki KMÇ'lerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	85
Tablo 15. (Ekim 2005 Yılı İtibariyle) Yetiştirme Yurtlarının Genel Durumu	86
Tablo 16. Yurt ve Yuvalardaki KMÇ'lerin Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri	91
Tablo 17. Yuva ve Yurtlarda Bakılan Çocukların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	93

Tablo 18. Türkiye'de Gelir Gruplarının % 20 'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması	110
Tablo 19. Yerleşim Yerleri Arasında Göç Eden Nüfus: 1975-2000.....	115
Tablo 20. Sayım Yıllarına Göre Yıllık Nüfus Artış Oranları.....	121
Tablo 21. Türkiye'deki Yoksulluk Riski Olan Çocuk Sayısına İlişkin Bazı Tahminler	129
Tablo 22. Cinsiyete Göre Nüfus Kütüklerine Kayıtlı Yaşayan Çocuk Sayısı-2006 (Türkiye Geneli).....	132
Tablo 23. Türkiye'de Nüfusun Eğitim Durumu.....	133
Tablo 24. Eğitim-Gelir Seviyesi İlişkisi	134
Tablo 25. Eğitim Durumuna Göre Cezaevine Giren Hükümlüler	135
Tablo 26. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (000)..	136
Tablo 27. Kır Kent Ayırımına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Durumu (2005-2006 Aralık Ayı İtibariyle)	139
Tablo 28. Yurt ve Yuvalardaki Korunmaya Muhtaç Çocukların (KMÇ) Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri	143
Tablo 29. Yurt ve Yuvalarda Bakılan KMÇ'lerin 2828 Sayılı Yasadaki Tanıma Göre Dağılımı	145
Tablo 30. Boşanma Sebeplerine Göre Türkiye Geneli ve Tokat İlinin Durumu	148
Tablo 31. Yıllar İtibarıyla Tokat İlinde Gerçekleşen Boşanma Sayıları ...	149
Tablo 32. Yaş grubu ve nedene göre boşanmalar, 2005 yılı (A. Erkek - B. Kadın)	149
Tablo 33. Tokat ve Turhal Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların Sayısal Durumları	235
Tablo 34. Örneklem Grubunun Cinsiyet Dağılımı	242
Tablo 35. Örneklem Gruplarının Buldukları Yurt ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	242
Tablo 36. Türkiye Geneli Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Çocukların Cinsiyet Dağılım Tablosu	243

Tablo 37. Çocuk Yuvalarında Bakılmakta Olan Çocukların Yaş Durumlarına Göre Dağılımı (Eylül 2005)	244
Tablo 38. Çocukların Geldikleri Yerlere Göre Dağılımı.....	244
Tablo 39. Türkiye Geneli Yurt ve Yuvalarda Bakılan Çocukların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	245
Tablo 40. Çocukların Doğduğu Yerlere Göre Dağılımı	245
Tablo 41. Şehirde Doğan Çocukların Evlerinin Yerlerine Göre Dağılımı ..	246
Tablo 42. Çocukların En Son Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımları	247
Tablo 43. Çocukların Şehirde Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı..	248
Tablo 44. Çocukların Köyden Kente Göç Etme Durumlarına Göre Dağılımı	248
Tablo 45. Çocukların Korunmaya Alınma Sebeplerine Göre Dağılımı	250
Tablo 46. Türkiye’de Bütün Yurt ve Yuvalardaki KMÇ’lerin Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri	252
Tablo 47. Çocukların Yurtta Kaldıkları Süre Bakımından Dağılımı	252
Tablo 48. Çocukların Anne ve Babalarının Medeni Durumlarına Göre dağılımı	254
Tablo 49. Yurt ve Yuvalarda Bakılan KMÇ’lerin 2828 Sayılı Yasadaki Tanımlarına Uygun Olarak Dağılımına Göre Sayı ve Oranları ...	256
Tablo 50. Çocukların Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı ..	257
Tablo 51. Çocukların Ailesindeki Kişi Sayısına Göre Dağılımı	258
Tablo 52. Çocuğun Babası Öldüğünde Bulunduğu Yaş Durumlarına Göre Dağılımı	260
Tablo 53. Çocuğun Annesi Öldüğünde Bulunduğu Yaş Durumlarına Göre Dağılımı	261
Tablo 54. Çocuğun Üvey Babasının Olup-Olmadığına Göre dağılımı	262
Tablo 55. Çocuğun Üvey Annesinin Olup- Olmadığına Göre Dağılımı	263
Tablo 56. Çocuğun Ailesinden Suç İşleyenlerin Varlığına Göre dağılımı ..	264
Tablo 57. Çocuğun Ailesinden Suç İşleyip Cezaevine Girenlerin Kimlik Durumlarına Göre dağılımı.....	266

Tablo 58. İşlenen Suçun çeşidine Göre Dağılımı	268
Tablo 59. Çocuğun Aile Büyüklerinin Kızgınlığını Yansıtma Şekillerine Göre Dağılımı.....	269
Tablo 60. Çocuğun Yurtta Kavga Edip-Etmediğine Göre Dağılımı	270
Tablo 61. Çocuğun En Çok Sevilen Sanatçının Yerinde Olmak İsteyip-İstemediğine Göre Dağılımı	272
Tablo 62. Çocuğun Kendisini Tanımladığı Kimlik Türüne Göre Dağılımı..	273
Tablo 63. Çocuğun Yurt Öncesi Ailesinin Yanından Ayrılma Durumuna Göre Dağılımı.....	273
Tablo 64. Çocuğun Yurt Öncesi Ailesinin Yanından Ayrılma Sebeplerine Göre Dağılımı	274
Tablo 65. Çocuğun Akraba ve Yakınlarıyla Görüşme Durumlarına Göre Dağılımı.....	275
Tablo 66. Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	277
Tablo 67. Türkiye’de Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocukların Devam Ettikleri Öğrenim Kurumlarına Göre Dağılımı	278
Tablo 68. Türkiye Genelinde Korunmaya Muhtaç Çocukların 2005 Yılı Öss Sınav Sonuçlarına Göre Dağılımı.....	279
Tablo 69. Çocukların Kaldıkları Yurda Ziyaretçi Gelme Durumlarına Göre Dağılımı.....	280
Tablo 70. Çocukların Ziyaret Edilme Sıklıklarına Göre Dağılımı	280
Tablo 71. Çocukların Evcil İznine Çıkma Sıklığına Göre Dağılımları.....	281
Tablo 72. Çocukların Tatil ve İzinlerinde Kimlerin Yanına Gittiklerine Göre Dağılımı.....	283
Tablo 73. Çocukların Ziyaretine ‘En Çok’ Kimlerin Geldiğine Göre Dağılımı	284
Tablo 74. Çocuğun Yurda Gelmeden Önceki Var Olan Arkadaşlarıyla Görüşme Durumlarına Göre Dağılımı.....	285
Tablo 75. Çocuğun Kalmış Olduğu Yurdun Çevresinde Arkadaşlarının Var Olup-Olmadığına Göre Dağılımı	286

Tablo 76. Yurt Çevresinde Var Olan Arkadaşlarının Evlerine Ziyaret Amaçlı Gidilip- Gidilmediği Durumuna Göre Dağılımı.....	287
Tablo 77. Kurum Dışındaki İnsanların Bakış Açılarını Değerlendirmeye Göre Dağılımı	287
Tablo 78. Kurum Dışındaki İnsanların Bakış Açılarını Olumsuz Bulma Nedenlerine Göre Dağılımı.....	288
Tablo 79. Çocukların Yurda Yerleşmelerine Kimlerin Aracı Olduğuna Göre Dağılımı.....	291
Tablo 80. Çocukların Kardeşleriyle İyi Geçinip-Geçinmediğine Göre Dağılımı.....	292
Tablo 81. Çocuğun Arkadaşlık İlişkilerine Dair görüşlerine Göre Dağılımı	293
Tablo 82. Çocukların Arkadaşlarıyla İyi Geçinip-Geçinmediğine Göre Dağılımı.....	295
Tablo 83. Çocukların Babalarının İçki Kullanma Durumuna Göre Dağılımı	296
Tablo 84. Çocukların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	297
Tablo 85. Çocukların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	297
Tablo 86. Çocukların Akrabalarının En Çok Bulunduğu İllere Göre Dağılımı	299
Tablo 87. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Başka Kardeş Olup- Olmadığına Göre Dağılımı.....	299
Tablo 88. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Kız Kardeş Olup-Olmadığına Göre Dağılımı	300
Tablo 89. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Erkek Kardeş Olup- Olmadığına Göre Dağılımı.....	300
Tablo 90. Çocukların Başka Bir Yurtta Barınan Kardeşlerinin Olup- Olmadığına Göre Dağılımı.....	301
Tablo 91. Çocukların Daha Önce Kurum değiştirme Durumlarına Göre Dağılımı.....	301

Tablo 92. Çocukların Evlerinde Yaşayan Başka Yakınlarına Göre Dağılımı	302
Tablo 93. Çocukların Yurttan Kaçıp-Kaçmadıklarına Göre Dağılımı	302
Tablo 94. Türkiye Genelinde Yetiştirme Yurtlarında Barınan Kaçak Çocuk İstatistikleri (2006)	303
Tablo 95. Çocukların Yurttan Kaç Defa Kaçtıklarına Göre Dağılımı.....	304
Tablo 96. Türkiye Geneli Yuva ve Yurtlarda Kayıtlı Ancak Kaçak Durumda Olan Korunmaya Muhtaç Çocuk Sayısı.....	305
Tablo 97. Çocukların Yurttan Kaçma Sebeplerine Göre Dağılımı.....	305
Tablo 98. Çocukların Kaçma Eyleminden Sonra Yurtta gördükleri Muameleye Göre Dağılımı.....	306
Tablo 99. Çocukların Yurtta Sorunlarını ilk Açtıkları Kimselere Göre Dağılımı	307
Tablo 100. Çocuklarla Yurtta En Çok Kimin İlgilendiğine Göre Dağılımı .	309
Tablo 101. Çocukların Haksız Bir Durum Karşısında Takındıkları Tutumlara Göre Dağılımı	310
Tablo 102. Çocukların Yurtta Bos zamanlarını En Çok Değerlendirme Şekline Göre Dağılımı-1	312
Tablo 103. Çocukların Yurtta Boş Zamanlarını En Çok Değerlendirme Şekline Göre Dağılımı-2	313
Tablo 104. Çocukların Yurtta Katıldığı Sosyal Faaliyetlere Göre Dağılımı	314
Tablo 105. Çocukların Yurt ve Okul Dışında Gittikleri Yerlere Göre Dağılımı	315
Tablo 106. Çocukların En Çok Okumayı Sevdiği Tür Olarak Dağılımı	316
Tablo 107. Çocukların TV'de En Çok Severek Seyrettiği Program Türüne Göre Dağılımı	317
Tablo 108. Çocukların En Çok Olmak İstedikleri Kişilik Özelliklerine Göre Dağılımı	318

Tablo 109. Çocukların Kendisinde Olup da Olmamasını En Çok İsteddiği Özelliklerine Göre Dağılımı	319
Tablo 110. Çocukların Gelecekte Olmak İstedikleri Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	320
Tablo 111. Çocukların Yurttan Ayrıldıktan Sonra Ne Yapmak İstediklerine Göre dağılımı.....	321
Tablo 112. Çocukların Gelecekle İlgili Beklentilerine Göre Dağılımı	323
Tablo 113. Çocukların Kendisine Göre Mutlu Aile Tanımlarına Dair Dağılımı	324
Tablo 114. Çocuğun Hayatın Anlamına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı	326
Tablo 115. Çocukların Hangi Ülkede Yaşamak İstediklerine Göre Dağılımı	327
Tablo 116. Çocukların Dünyanın Gidişatını Değerlendirme Şekillerine Göre Dağılımı.....	329
Tablo 117. Çocukların Türkiye'nin Geleceği Hakkında Düşündüklerine Göre Dağılımı.....	330
Tablo 118. Çocukların Türkiye İçin Gelecekte Hayal Ettikleri Konumlarına Göre Dağılımı	331
Tablo 119. Çocuklara Göre Türkiye'nin En Büyük 1. Sorunu	332
Tablo 120. Çocuklardan Başka Bir Yurtta Kalmak İsteyenlerin Durumuna Göre Dağılımı	333
Tablo 121. Yurtta Kalmam Arkadaşlarımla İlişkilerimi Olumsuz Etkiliyor	333
Tablo 122. Kendimi Değersiz Hissediyorum.....	334
Tablo 123. Kendimi Boş Ve Değersiz Hissediyorum	336
Tablo 124. Kendimi Diğer Arkadaşlardan Farklı Hissediyorum	337
Tablo 125. Yaşıtlarımla Arkadaşlık Edemediğimden Dolayı Kendimi Yalnız Hissediyorum	339
Tablo 126. Fiziksel Görünümümü Beğenmiyorum.....	340

Tablo 127. Kendimi Beceriksiz Ve Suçlu Hissediyorum	342
Tablo 128. Kendimi Yalnız Ve Yabancı Hissediyorum.....	343
Tablo 129. Kendimden Nefret Ediyorum	344
Tablo 130. Diğer Arkadaşlarla Kaynaşmakta Zorluk Çekiyorum.....	346
Tablo 131. Kendimle Barışığım Ve Kendimi Seviyorum.....	348
Tablo 132. Herkese İyilik Ve Yardım Yapmak İsterim.....	349
Tablo 133. Yurt Yerine Koruyucu Bir Ailenin Yanında Kalmak İsterdim..	350
Tablo 134. Çok İyi Bir Bursla Yurtta Kalmak Yerine Fakir de Olsa Ailemin Yanında Kalmak İsterim	351
Tablo 135. Türkiye'nin AB'ye Girmesini İsterim.....	352
Tablo 136. Gelecekte Çocuklarım Olsa Benim Gibi Yurtta Kalmalarını İsterim	353
Tablo 137. Yurtta Kişiliğimi Geliştirme İmkânı Verilmektedir	353
Tablo 138. Yurtta Güvenlik Önlemleri Yeterlidir	355
Tablo 139. Yurtta Yeterli Sosyal Faaliyetler Düzenlenmektedir	355
Tablo 140. Yurt Personelinin İletişimi Bizlerle İyidir	356
Tablo 141. Kalabalık Gelen Ziyaretçiler Rahatsızlık Veriyor	357
Tablo 142. Gelecek Problemi Sürekli Olarak Zihnimi Meşgul Etmektedir	358
Tablo 143. Dışarıdaki Hayatın Çocuğu Endişelendirip-Endişelendirmediğine Göre Dağılımı	359
Tablo 144. Çocuklara Göre Derslerin Kendisine Stres Verip-Vermediğine Göre Dağılımı	360
Tablo 145. Çocuklara Göre Dışarıdaki İnsanların Kendilerine Karşı Ön Yargılı Bakıp-Bakmadıklarına Göre Dağılımı.....	361
Tablo 146. Çocukların Yurttaki Bazı Arkadaşlarından Rahatsız Olup- Olmadıklarına Göre Dağılımı	362
Tablo 147. Çocuklara Göre Yurtta Kişisel Mahremiyete Yeterince Saygı Duyulup- Duyulmadığına Göre Dağılımı	364
Tablo 148. Çocukların Yurtta Kalmaktan Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımı.....	364

Tablo 149. Cinsiyetin Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	365
Tablo 150. Çocukların Yaşlarının Sosyal Dışlanmaya Etkisi	366
Tablo 151. Çocukların Yurtta Kalma Sürelerinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi	366
Tablo 152. Çocukların Evcî İznine Çıkma Sıklığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	367
Tablo 153. Evcî İznine Gitme Sıklığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi	368
Tablo 154. Anne ya da Babanın Sağ Olup-Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	370
Tablo 155. Üvey Babanın Olup-Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi.	370
Tablo 156. Üvey Annenin Olup- Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi).....	371
Tablo 157. Üvey Kardeşin Varlığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi).	371
Tablo 158. Çocukların Yurtta Sosyal Faaliyetlere Katılıp-Katılamamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-test).....	372
Tablo 159. Kurum Dışındaki İnsanların Çocuklara Bakış Açıklarına Göre Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi)	372
Tablo 160. Çocukların Kaldıkları Yurttan Memnun Olup- Olmamalarının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Non-Parametrik Test- Kruskal-Wallis Test).....	373
Tablo 161. Likert Ölçeğinin Tanımlayıcı İstatistikleri	374
Tablo 162. Çocukların Kendilerini Tanımladıkları Kimliğin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi) NPar Test	375
Tablo 163. Çocukların Yurt Personelinden Memnun Olup- Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi) Non-Parametrik Test	376
Tablo 164. Çocukların Birisiyle Karşılaştıkları Problemlerini Çözme Şeklinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test).....	377

Tablo 165. Aile İçinde Anne-Babanın Duygularını Dile Getiriş Şeklinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test).....	378
Tablo 166. Aile Büyüklerinin Kızgınlıklarını Yansıtırma Şekli ile Çocukların Birisiyle Problemini Çözme Şekli Arasındaki İlişki	380
Tablo 167. Çocukla yurttan En Çok Kimin İlgilendiği İle Bunun Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi-Non-Parametrik Test). 381	
Tablo 168. Çocuğun Yurttan Bir Sorununu En Çok Kime Açtığı ile Bunun Sosyal Dışlanma Etkisi	382
Tablo 169. Yurttan bir sorununu ilk kime söylediği ile Yurttan en çok kimin ilgilendiği (Çapraz Tablo).....	383
Tablo 170. Ailenin Ekonomik durumu İle Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)	384
Tablo 171. Çocukların En Çok Olmak İstedikleri Kişilik Özellikleri ve Sosyal Dışlanma Ortalamaları Puanları (Kruskal Wallis Testi)	384
Tablo 172. Çocukların Kendilerinde Olup da Olmamasını İstedikleri Kişilik Özellikleri ve Sosyal Dışlanma Ortalamaları Puanları (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)	385
Tablo 173. Çocukların En Çok Okumayı Sevdikleri Tür İle Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)	386
Tablo 174. Çocukların Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Düşündükleri ile Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)..	387
Tablo 175. Çocukların Dünyanın Gidişatını Nasıl Gördükleri İle Sosyal Dışlanma İlişkisi.....	387
Tablo 176. Çocukların Yurda Ziyaretçilerinin Gelmesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	388
Tablo 177. Çocukların Korunmaya Alınma Sebepleri Açısından Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	389
Tablo 178. Yurttan Başka Kardeş Olup- Olmadığı durumunun Sosyal Dışlanmaya Etkisi.....	390

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Ayni ve Nakdi Yardım Alarak Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı ..71	
Şekil 2. Yıllara Göre Koruyucu Aile Başvuruları ve Yararlanan Çocukların Sayısı75	
Şekil 3. Yıllara Göre Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı 76	
Şekil 4. Yıllara Göre Evlat Edinme Başvuruları ve Yararlanan Çocukların Sayısı80	
Şekil 5. 2000-2005 Yılları Arasında Evlat Edinme Hizmetinden Yararlanan Toplam Çocuk Sayısı81	
Şekil 6. Yetiştirme Yurtlarında Yıllara Göre Bakılan Çocuk Sayısı84	
Şekil 7. (Ekim 2005 Yılı İtibariyle) Yetiştirme Yurtlarının Genel Durumu ..86	
Şekil 8. Türkiye Geneli Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı..... 243	
Şekil 9. 2005 Yılı ÖSS Sınav Sonuçları İstatistikleri279	
Şekil 10. Türkiye'deki Yurtlarda Kaçak Çocuk İstatistikleri (2006) 304	
Şekil 11. Çocukların Evcil İznine Gitme Sıklığı 369	

Tezin Başlığı: Yetistirme Yurtlarındaki Çocuklarda Sosyal Dışlanma Riski (Tokat ve Turhal)

Tezin Yazarı: Hakkı Kalaycı

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Sait Doğan

Kabul Tarihi: 23.07.2007

Sayfa Sayısı: xix(ön kısım)+436(tez)+28(ekler)

Anabilimdalı: Sosyoloji

Bilimdalı: Sosyoloji

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında çok araştırmalar yapılmış ve bu çocuklar çeşitli yönleriyle tanınmaya ve bu şekilde de var olan problemlerine çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Her araştırmada da çeşitli bulgularla çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çalışmadan önce yapılan literatür çalışması sonucunda, korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanma problemleri her hangi bir çalışmayla incelenmemiş ve ele alınmamış olduğundan, böyle bir çalışmaya, Türk akademik camiasında bir boşluğu doldurması amacıyla girilmiştir. Çeşitli yönleriyle araştırmalara konu olan korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanma sorunu yaşayıp yaşamadığına ilişkin araştırmanın da gerekli olduğu ve bu alanda yaşanan sorunlara ışık tutacağına düşünülmesi bu çalışmaya temel oluşturmuştur.

Çalışma için gerekli bilgiler, Tokat Erkek Yetiştirme Yurdu ve Tokat'ın ilçesi olan Turhal'da bulunan Kız Yetiştirme Yurdunda barınan 13-18 yaş grubu çocuklardan oluşan örneklem grubuna uygulanan anket ve geliştirilen ölçek sorularıyla elde edilmiştir.

Toplanan veriler SPSS.13 programı ile değerlendirilmiş ve önceden hazırlanan hipotezler sınanmıştır.

Yapılan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Öncelikle kuramsal ve kavramsal çerçeve dahilinde araştırmanın konusunu içeren sosyal hizmet, sosyal yardım ve sosyal dışlanma gibi kavramlar tarihi süreçleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede sosyal hizmetlerin toplumdaki faaliyetleri özet bilgilerle sunulup, Türkiye'deki genel durumu veri ve tablolarla açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde korunmaya muhtaçlık olgusuna sebep olan genel ve özel sebepler sosyolojik bir bakış açısıyla geniş boyutlarıyla ele alınmış ve bunlar sosyal dışlanmayla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntem ve teknikleri açıklanmış olup, dördüncü ve son bölümünde ise araştırmanın uygulama aşamasında örneklem grubunu oluşturan çocuklara çeşitli yönlerini tanımak üzere geliştirilmiş anket ve sosyal dışlanma seviyelerini anlamak üzere geliştirilen ölçek soruları ve uygulamadan elde edilen bilgi ve bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bulunan veriler çeşitli istatistikî analizlerden geçirilerek, çocukların sosyal dışlanmalarına sebep olabilecek faktörler anlaşılmasına çalışılmıştır. Her bir değişken için tablo oluşturulup, frekans ve yüzde değerleri tablo içerisinde verilerek bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanmalarına sebep olabileceği düşünülen her bir faktör de ayrıca çeşitli analitik değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Sonuç olarak bu faktörler ve bunlara karşı alınması gereken tedbirler genel bir değerlendirme ve sonuç kısmından sonra önerilerde bulunularak problemin anlaşılması ve çözüm yollarının sunulmasıyla araştırma sonlandırılmıştır. Bu araştırma bundan sonra bu konu ile ilgili yapılacak olan araştırmalara ve atılacak olan adımlara ve politikalara bir katkı olması açısından önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmetler, sosyal dışlanma, korunmaya muhtaç çocuklar, yetiştirme yurtları.

Title of the Thesis: The Risk of Social Excluding who needed to be protected in Orphagenes	
Author: Hakkı Kalaycı	Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Sait Doğan
Date: 23.07.2007	Nu. of pages: xix(pre text)+436(main body)+28(appendices)
Department: Sociology	Subfield: Sociology
<p>Many studies were done about the children who needed to the protection and it was tried to be recognize these children with the various aspects and solve their problems. In every study some solution suggestions was presented by various findings. It cannot be found any research about social excluding problems of the children who depend on the protection in former Turkish literature, it was therefore attempted such a study with the aim of to fill this lacking in Turkish academic society. It's been the basis thinking of needed a research on whether the children depended on the protection lived the social excluding or not and lightening to problems lived in this matter.</p> <p>Required data for this study has been obtained from poll questions and developing scale questions carried out to the sampling groups consisted of children groups aged from 13 to 18 lived in the girl orphanage in Turhal, Tokat and in the boy orphanage in Tokat.</p> <p>Collected data has been evaluated by using SPSS 13.0 statistical program and hypothesis prepared before has been tested.</p> <p>In the first part of this study, concepts included the subject of research has been explained inside theoretical and conceptual frame. In this frame, general and special reasons caused to state of dependency on the protection have been considered through their extensive aspects and tried to be connected these with social excluding.</p> <p>In the application stage of research, poll questions developed to identity their various aspects and scale questions developed to comprehend their levels of social excluding has been applied to the children constituted the sampling group. Obtained data has been undergone to some statistical analysis and factors caused to the children's social excluding tried to be comprehended. It was constituted of frequency tables of every variable and undergone to evaluation. Every factor has been thought that these children can be caused to the social excluding was undergone various analytical evaluations too.</p> <p>As a result, research has been finished by offering some suggestions about understanding and solving of these problems after a general evaluation about these factors and precaution required in the face of them. It is considered that this research is very important the point of view it will contribute the steps and politics concerning this matter and other researches will be done after this time.</p>	
Keywords Social services, social excluding, children who needed to the protection, orphanages	

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlık olduğu için diğer insanlarla sürekli bir iletişim ve etkileşim içinde yaşamak zorundadır. Çünkü varlığındaki medeni öz gereği başkalarının ürettiklerini tüketmek ve kendi ürettiklerini de başkalarına satmak veya paylaşmak zorundadır. İnsan, beraber yaşadığı bu toplumdaki saygı, sevgi ve ilgi bekler. Bu anlamda bütün olumlu ve olumsuz duygularını paylaşabileceği bir insan topluluğu ister. Bu duygularını ifade edebilmesi oranına göre de hayatından mutlu ve o nispette de yaşadığı topluma kendisini ait hisseder. Bu çerçeveden insan, yaşamının her döneminde yardım ve desteğe gereksinim duymaktadır. Doğumla başlayan bu gereksinim, yaşam boyu devam etmektedir. Bu anlamda fert ilk desteğini annesinden alır. Temel güven ya da güvensizliğin kazanılması da bu destekle başlar ve ailenin diğer üyeleri ile devam eder. Ailede başlayan sosyalleşme, akraba, komşular, yaşanılan çevre, devam edilen okullar, birlikte olunan arkadaşlar, siyasal gruplar, etnik ya da dinsel örgütler ile ilişkilere girilmesi sürecinde devam etmekte ve değişim göstermektedir. Bu değişimle insan, yaşadığı çevrenin bir parçası olduğunu öğrenmektedir. Bu şekilde de birbirinden farklı olduğu kadar benzer özellikler taşıyan toplumsal bireyler oluşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1992).

İnsan sosyal bir varlık olduğundan, bebeklikten yetişkinliğe kadar hatta yetişkinlik döneminde de sosyal desteğe gereksinim duyan bir varlıktır. Topluluk halinde yaşamak insanın vazgeçilmez bir gerekliliğidir. Ancak insanlık içinde bulunduğu çağ itibarıyla kalabalıklar içinde yalnız yaşayan ve içinde yaşadığı toplum tarafından da dışlanan bir acı tabloya da bu çağda tanık olmuştur. Bunun için bazı yazar ve düşünürler bu modern çağı dışlanma veya dışlanmışlıklar çağı olarak da tanımlamışlardır. Bu sadece bazı toplumların yaşadığı bir patoloji hali olmaktan çıkıp bulaşıcı bir hastalık gibi bütün dünya toplumlarını etkileyen bir maraz veya hastalık olarak da kendini göstermektedir. Bütün dünya toplumları, aldığı tedbirlerle insanlığı tehdit eden bu hastalığa karşı koymak için çeşitli projeler ve çalışmalar yapmaktadırlar. Bu anlamda sosyal dışlanmaya maruz kalmış gruplar tespit

edilmekte ve onların toplumsal bütünleşmelerini sağlamak amacıyla sosyal içerme politikaları uygulanmaya çalışılmaktadır.

Günümüzün bu rahatsızlığı toplumda sadece belli bir dışlanmışlar grubunu tehdit etmekle kalmamış, bu anlamda toplumun en masum fertleri olan çocukları da tehdit eder bir boyuta ulaşma sinyalleri de verir hale gelmiştir. Günümüzde çocuk olgusuna sevgi verme, ölümleri azaltma, koruma, geliştirme gibi oldukça geniş bir açıdan yaklaşmak gerekirken birlikte sosyal dışlanma tehlikesi ve sınırları içerisinde bulunan çocuk gruplarının varlığını da bu olgunun içinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu anlamda bu gruplardan, korunma amacıyla yuva ve yurtlarda barınan çocuklar da risk grubu içinde bulunmaktadır. Bu nedenle ülkenin ihtiyacı ve sosyal sermayesi olan bu varlıklar hem korunmalı ve hem de sosyal dışlanma tehlikesinin bulunduğu risk sınırlarından uzaklaştırılması için önlemler alınmalıdır. Ulusumuzun gelecekte önemli görevler yükleyeceği bu ve bütün çocukların bilimsel ve teknolojik alanda yapacağı ilerlemelerle, gerçekleştireceği çalışmalar düşünülürse, bu alandaki sosyal politikaların ne denli önemli olduğu belirginleşecek ve değer kazanacaktır.

Bu anlamda çocuklar, geleceğin gençliği ve yarının büyükleri olarak, ülkemizin, diğer ülkeler topluluğunda alacağı yeri, oynayacağı rolü belirleyeceklerdir. Bu nedenle, çocukları geleceğe hazırlama sorumluluğunu yüklenmiş kişilerin, ana-babaların üzerlerine düşen görevleri yerine getirirken gereken titizliği göstermeleri önemli bir sorumluluk ve görev olarak dikkat çekmektedir.

Toplumun en küçük birimi ailedir. İnsan, ilk desteğini kendisini dünyaya getiren anne ve babadan, dolayısıyla aileden almaktadır (Çakmaklı,1991). Sosyal desteği, Yıldırım (1997: 81-88), "bireyin çevresinden gördüğü ilgi, sevgi, saygı, takdir ve güvenin yanı sıra bilgi edinme ve maddi yardım gibi sosyal, psikolojik ve ekonomik nitelikli bir destek" olarak tanımlamıştır.

Aile içinde alınan ve algılanan destek düzeyi bireyin kendini kabulüne, kendisine saygısına, stresle başa çıkabilmesine, kişiler arası ilişkileri olumlu olarak gerçekleştirebilmesine, akademik başarısına, fizyolojik, psikolojik ve

sosyolojik gereksinimlerinin giderilmesine etki etmektedir. Eğer insan yaşadığı toplumda kendisini tam olarak ifade edemiyor ve toplumu kendisini anlamayanlar topluluğu olarak anlamlandırıyor bu sefer topluma karşı bir yabancılaşma ve kendini toplumdan uzaklaştırma ve kendini topluma uzak görme de diyebileceğimiz bir anomi hali yaşamaya başlar. Bu durum bütün toplum ve topluluklar için çok önemli bir problemdir. Belki bütün toplumların nihai gayesi, toplum fertlerinin bütünleşmiş ve aralarında sosyal uyum ve tesanütle güçlü bağların var olduğu fertlerdir.

İnsanın yaşamı boyunca bir topluma ait olma duygusu devam eder ve yaşamının hiç bir döneminde bu duygudan mahrum olarak yaşayamaz. Gelişmiş Batı toplumlarında, bu duyguyu tatmin için, insanın yalnızlığını paylaşacak ve kendi duygularını ifade edebileceği bir takım nesnelere ve insan dışı varlıklara yönelikleri dikkatleri çekmektedir. Bütün bu davranış örüntülerinin taşıyıcısı olan insan, sosyal ve medeni bir varlık olmanın gereğini yerine getirmek için çalışmakta ve arayışlara girmektedir. Akranları ve sevdikleri ve kendilerinden, saygı ve sevgi beklediği insanlardan olumlu manada davranış örnekleri göremezse insan, önce kendisine, çevresine ve nihayet topluma karşı olumsuz bir rezerv koyarak toplumdan ve çevreden uzaklaşmanın ilk adımlarını atabilir. Bu da sosyal anlamda bir dışlanmanın ilk belirtisi olmaktadır.

Sosyalleşmenin ilk başladığı yer insanın kendi ailesidir. Taşdelen' (2000:22)'in de bahsettiği gibi birinci sosyalleşme, ferdin çocukluk çağında ve cemiyetin bir üyesi olma yolunda geçirdiği ilk sosyalleşme mekanı olarak ailede başlar. Bu ilk sosyalleşme türü genellikle aile, okul ve arkadaşlık grubu gibi birincil grup özelliği taşıyan sosyal çevredir. Aileden beklenen ise çocuğu sosyalleştirecek bir yapının aile içi ilişkilerde kendisini göstermesidir. Aile içi ilişkiler karşılık beklenmeden cereyan eden ve kişinin kendini rahat ve huzurlu ve başkalarına karşı güvenliğini sağlayan bir yapıdadır. Kişi burada, toplumdan ve dış dünyadan gelebilecek bütün stres unsurları ve toplumsal tehditler karşısında kendini güvende hisseder. Onun içindir ki, aile içi ilişkilere sosyolojide birincil tabir edilen ilişkiler denir. Aile

içi ilişkiler daha sıcak, samimi, sevgi ve saygıda doyuma ulaştıran bir yapıdadır. Aile, çocuğun ilk sevgi ve şefkati aldığı ve hatta öğrendiği bir ortamdır. Burada alınamayan insanlığa özgü bu hislerin, ikamesi olabilecek ve yerini doldurabilecek başka bir kurum yoktur. Yani insanın duygusal tatmini açısından aile kurumu alternatifsiz bir kurumdur. Toplumsal anlamda geliştirilen ilk rol modelleri de insan burada öğrenir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren aile kendi üzerine düşen fonksiyonları günümüze kadar icra etmiştir.

Günümüzde geleneksel geniş aileden daha küçük çekirdek aileye geçişle beraber aile kurumu bazı fonksiyonlarını kendisi yerine getirirken, başka bazı fonksiyonlarını da toplumsal başka kurumlara devretmek zorunda kalmıştır. Aile üyelerinin eğitimi, korunması, barınması, güvenlik ve neslin devamı gibi önemli fonksiyonlar icra eden kurum, bu fonksiyonlarından bazılarını, toplumun karmaşıklaşması ve çeşitli uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasıyla, diğer bazı başka kurumlara devretmiş ya da devretmek zorunda kalmıştır. Bir anlamda, toplumların değişmesi ve gelişmesi ile bu fonksiyon aktarımı kaçınılmaz olmuştur. Artık geçim ve eğitim gibi faaliyetler sadece aile içi bir faaliyet olarak kalmamış, ailenin dışına taşan bir karakter de arz eder olmuştur. Ticaretin ve iletişim vasıtalarının sınır tanımadığı günümüz toplumlarında insanlar da küresel bir mobiliteye sahip olmuşlardır. Ancak bu, bir taraftan insana avantajlar sağlarken, diğer taraftan da insanların yalnızlığını ve duygusal tatminsizliğini netice veren ve aile kurumunun atomize olması ve sonra da parçalanarak daha küçük birimlere bölünmesiyle sonuçlanan bir yapı doğurmuştur. Modern toplum bu sıcak yuvasını kaybetmekle çok daha iyisini bulurum zannıyla bir çok proje geliştirmiş ama ne kaybettiğini bulabilmiş ve ne de onun yerini doldurabilecek kurumlar ihdas edebilmiştir.

İşte bu gibi toplumsal alana ait sorunlarla mücadele etmek için onları tanımak, oluşum dinamiklerini analiz etmek gerekmektedir. Bir tedavi öncelikle sorunun veya rahatsızlığın tespitiyle başlar. Bunu başarabilen bir disiplin, ancak kendisini ispatlayabilir. Üzerinde çalıştığım konu olarak yetiştirme yurtları, yukarıda kısaca fonksiyonlarına işaret ettiğimiz aile

kurumunun dağılması veya fonksiyonlarını yerine getirememesi sonucu dağılıp parçalanan ve her bir parçası başka yerlere dağılan aile bireylerinin en korunmaya muhtaç olanlarına sahip çıkmaya çalışan bir kurum olarak dikkat çekmektedir. Zaten bu anlamda kurulmuş olan yetiştirme yurtlarında barınmakta olan çocukların kendine güvenen ve mutlu bireyler olmaları da, kurumun temel amaçlarından birisi olarak belirtilmiştir. (2828 Sayılı Yasa).

DPT Sekizinci beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2001: 41) şöyle bir tespite yer verilmektedir: "Korunmaya muhtaç çocuklara götürülecek hizmetlerin yerine getirilmesi geniş bir kamusal iş bölümü ve dayanışma ile mümkündür. Korunmaya muhtaçlık olgusu içinde ekonomik nedenler daha ağırlıklı olduğundan, gelir bölüşümünün bozulduğu dönemlerde, bu sorun daha da ağırlaşmaktadır. Sosyal güvenlik programlarının tüm nüfusu kapsamaması, işsizliğin yaygın olması, kadının eğitimi ve toplumsal statüsünün yeterince gelişmemiş olması da bu sorunu daha da büyütmektedir. Bir başka deyişle, sorunun çözümü, ülkede yaşam kalitesinin geliştirilmesi ile yakından ilgilidir".

Bütün bu yukarıda sayılan problem alanlarının ortak bir kavram çerçevesinde sunulması sonucunda karşımıza çıkan sosyal hizmet kavramı, dilimize yeni ve modern bir kavram olarak girmiş olsa bile bu kavramın yerine getirdiği görev ve fonksiyonlar açısından önemi, tarihin çok eski devirlerine kadar uzanmaktadır.

Bu önemli problem alanına ait değişkenleri analiz ederken, probleme kaynaklık edecek olan ekonomik ve toplumsal sorunların yakından incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin doğru kavranması gerekmektedir. Bu noktada ne ekonomik sorunlar toplumsal boyutun dışlanmasıyla, ne de toplumsal sorunlar ekonomik boyutun dışlanmasıyla çözülebilir. Bu anlayışla sosyal hizmetleri ekonomik ve toplumsal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası saymak yerinde olacaktır. Bu aynı zamanda sosyal devlet/refah devleti anlayışının bir gereği olması açısından, ele alınıp düşünülmesi gereken bir alan olarak da dikkat çekmektedir.

Sosyal hizmet çerçevesinde ele alınan problem alanlarının tespit ve analizi yapılırken, her toplumun ve kültürün olaya yaklaşımının farklı olmasını tabii ve normal karşılamak gerekmektedir. Bu, gayet doğal bir durumdur. Her toplum, kendi kültürel ve geleneksel özelliklerine bağlı olarak bünyesinde bulunan hasta, fakir, kimsesiz ve bakıma muhtaç kimseleri koruyup gözettiği bir kurumsal yapıya sahiptir. Bu kurumsal yapı o toplumun kültürel zemininden beslenmektedir. Bu anlamda kültür de bir toplumun maddi ve manevi olarak kendisinin ortaya çıkardığı bir hasıladır. Bu çerçeveden bakıldığında her toplumun farklı bir kültürü ve toplumsal yapısı ve o toplumsal yapı içerisinde şekillenen insan ilişkileri de farklı olacaktır. Bazı toplumlar ve anlayışlar, kendi yapı ve organizasyonları içerisinde, en uygun ve en güçlü olanın yaşamasına müsaade ederken, diğer bazı toplumlar da hiç bir insani değer toplum dışında kalmaması için projeler üretmekte ve bunları hayata geçirmeye gayret sarf etmektedirler. Ancak bu arada en güçlü olanın ayakta kalmasını ve fakat fakir, güçsüz, ihtiyar ve korunmaya muhtaç olanın da toplumdaki ayıklanmasını, dışlanmasını netice veren bir toplumsal yapı ve ilişkiler ağının varlığı da tartışmasız bir gerçeklik alanına işaret etmektedir. Bu gerçeklik kendi bütünlüğünü düşünen ve korumak isteyen bütün toplumları ve devletleri tehdit eden bir fenomen olarak da dikkat çekmektedir. Tamamen maddi ilişkiler ağının ve profan bir dünya görüşünün neticesi olan bu anlayış, insanı merkeze alan ve insanın sadece ve sadece insan olması bakımından değerli olduğu anlayışıyla tamamen zıt bir anlayıştır.

Batılı toplumların, kendi toplumsal ve kültürel değerleri ile bu problemleri alana ait tespitler ve çözüm önerileri sunmaktaki gayretleri takdire şayandır. Kendi kültürel ve manevi dünyalarından sorunlarına çözüm imkânları arayıp bulmaları ve bu alandaki arama ve araştırmalarına yoğunluk katmaları bizlere de örneklik teşkil edecek bir çaba olarak dikkat çekmektedir. Aslında onların aradıkları çözüm yollarına Müslüman ve doğulu toplumlar da, kendi kültür ve değer alanlarında sahiptirler. Ancak, böyle olmakla birlikte, bu değerlerin analizlerini tam yapamadıklarından dolayı da, onların farkında olmayarak yaşamışlar ve halen yaşamaya

devam etmektedirler. Yani bir benzetme ile konuya yaklaşıp olursak, zengin toprakların fakir bekçisi rolü ile yetinmiş, fakat bu değerlere başkalarının da ihtiyacı olduğunu ve onların da dertlerine çözümün kendi değerleri olduğunu anlayamamış ve bir aşağılık kompleksi ile kendi değerlerine yaklaşmış ve bu anlamda onları anlama noktasında kabiliyetlerini geliştirememişlerdir. Aslında batılının aradığı da doğu ve özellikle de Müslüman toplumlar içerisinde yaşanan ve sosyalleşme yoluyla nesilden nesile aktarılan bu değerler manzumesiydi. Bu toplumlarda örneğin yaşlılar, içlerinde yaşadıkları evlerin birer bereket direği ve her problemde kendisine danışılan en değerli fertleri olarak görülmüşlerdir. Onlara, aile içerisinde, hep ayrı bir değer ve yer verilmiş, aile içindeki konumları eğreti ve sığıntı olarak değil, aksine güçlü ve vazgeçilmez bir statü ve rol içerisinde yerler tahsis edilmiştir. Onlar aileye yük değil, aksine her şeyleriyle büyük olarak görülmüşlerdir. Bu toplumlarda yaşlılar, "İnsanlar kendi imajlarını, kendileri hakkında başkalarından aldıkları mesajlara göre oluştururlar" deyiminin de işaret ettiği gibi, kendileri hakkında daima iyi ve olumlu duygulara sahip olmuşlar, kendilerini değerli kişiler olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda yaşlılar, kendi güç ve yeteneklerine güvenerek, daha mutlu ve huzurlu olmuş ve çevreleriyle olan ilişkilerinde yapıcı ve pozitif olmuşlardır. Böyle bir toplum ve aile yapısında yaşlı veya muhtaç/mağdurlar en parlak dönemlerini yaşamış ve huzurlu bir hayat sürmüşlerdir.

Fakat modern toplum yapısı, getirdiği birçok avantaja rağmen bir çok güzel değerlerin de yitirilmesine sebep olmuştur. Üretim ve tüketim çılgınlıklarının yaşandığı modern toplum yapısında aile de bu dejenerasyondan etkilenmiş, deyim yerindeyse nasibini almıştır. Bu arada ailede bulunan yaşlı ve büyükler yuvayı terk etmek zorunda kalan ilk fertler olmuşlar, daha sonra da onların yaşam kalitesine kattığı ve aileyi ayakta tutan değerlerin de birer birer yıkıldığı dönemler birbirini takip etmiştir. Böylelikle, toplumda sosyal bütünleşmenin kaynağı olan sağlam aile yapısı, sosyal ayrışmalara ve sosyal dışlanmalara kaynak olur hale gelmiştir. Üretime katkı sağlayamayan unsurların birer birer aileden ayrılması, deyim

yerindeyse aileye binen yüklerin atılması, aileyi ayakta tutmaya yetmemiş bilakis daha da küçülüp dağılmasını netice vermiştir.

Özellikle Müslüman toplumlar içinde kendi dini ve milli vazife ve sorumlulukları arasında, zayıf ve bakıma muhtaç olanların bakılıp korunması önemli bir toplumsal sorumluluktur. Fakat bu toplumlar da modernleşmenin getirmiş olduğu sorunlardan masun kalmamış ve çözümünü de yine modern paradigma içerisinde aramış, ancak çözümün çok yakında duran kendi değerlerinde olduğunu anlayamamışlardır. Fakat bu toplumlar da bu çerçevede düşünüldüğünde, köklerinde olan değerlerin toplumsallaşmayla yeni nesillere aktarımının çok güçlü olmaması nedeniyle, modern sorunlara çözüm aramada kendi toplumsal dinamiklerini tam olarak kullanamamışlardır. Ancak yine de bu toplumlarda bu hizmetlerin dini ve insani bir coşku ile yerine getirildiği bir yapı zayıf da olsa mevcut olarak görülmektedir.

Çekirdek ailenin doğası gereği olarak, sanayi ve sonrası toplumlarda, ailenin küçülmesi ve dede, nene gibi yaşlı fertlerin aile dışında kalması ve yaşlı için, psikolojik ve toplumsal destekleyici olan aile düzeninin bozulması, bu insanların, kendilerine olan özgüvenin yitimine, yetersizlik ve faydasızlık duygularına kapılmalarına yol açmış ve halen de açmaktadır. Modern toplumdaki bu çok yönlü değişim ve ilerlemenin, yaşlıya verilen değeri ve saygıyı, en aza indirgediği bilinmektedir. Bazı kültürlerde yaşlılıkla saygınlık artsa da, yaşlının yine de sosyal fonksiyonlarından vazgeçme zorunluluğu ortaya çıkmakta ve adlarının önüne huzur kelimesi ekleyerek huzur bulduklarını düşündüğümüz kurumlara yerleştirilmeleri ile bu insanlar, hayatlarının en muhtaç dönemlerinde ailelerinden veya sıcak bir aile ortamından mahrum yaşamak zorunda bırakılmaktadırlar.

Öte taraftan da çeşitli sebeplerle dağılan, bozulan ve parçalanmış aile yapısı içerisinde yeni mağdur kitlesi olan çocukların dramı da farklı bir problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda günümüzde, ailenin dağılması sonucu ortaya çıkan bu problemler daha da büyümüş ve karmaşıklaşmıştır.

Modern anlamda büyük değişim ve dönüşüm yaşayan bu toplumlarda, bu noktada asıl korunması gerekenin aile yapısı olduğu ve bu yapının sağlamaştırılması yolunda çözümler üretilmesi ve adımlar atılması gerekliliği geç de olsa anlaşılmasıdır.

Ailenin değerinin anlaşılması ve gençliğin her türlü kötü alışkanlık ve felsefelerden korunması bir takım alarm zillerinin çaldığı bu zaman ve zeminde daha da anlamlı bir hale gelmiştir. Bu anlamda çeşitli kurum ve organizasyonlar kurulmuş, güçsüz, zayıf ve korunmaya muhtaç olanların korunmasına yönelik olarak devletler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları değişik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Fakat bu faaliyetlerden, hiçbir zaman istenildiği kadar yeterli ve sağlıklı neticeler alınamamıştır. Bundan dolayıdır ki, her toplumda bu tip korunmaya ve bakıma muhtaç insanlar eksik olmamıştır. Tamamen refah toplumu hayal etmek de ütopyadan öte bir şey değildir. Ama anayasalarında kendini sosyal bir devlet olarak tanımlayan her ülkenin de hedefi hiçbir vatandaşının bu anlamda mağdur olmamasıdır. Bu nedenle çağdaş ülkeler, bu sorumluluğun bir gereği olarak, muhtemel bütün mağduriyetlerin önlemlerini almaya çalışmaktadırlar.

Çalışmanın Amacı

Böyle bir uygulamalı çalışmada temel amaç, önemli bir problem alanı olarak görülen yetiştirme yurtları ve bu yurtlarda korunup barınan çocukların sosyo-demografik özelliklerinin tespiti ile bu özelliklerinin, çocuklarda sosyal dışlanma riskine olan etkilerinin araştırılması ve sosyal hizmette aksayan problem noktalarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal problemler alanının bir yönü olan kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanmaya yönelik olarak gelişen sorunlarının tespiti ve çözümlerine hizmet etmek amacı güdülmüştür.

Çalışmanın Önemi

Yetiştirme yurtlarında barınmakta olan ergenler, psiko-sosyal özellikleri ile çeşitli araştırmalara konu olmuşlardır. Yetiştirme yurtlarındaki gençlerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, çok önemli bir problem alanı olarak beliren yetiştirme yurdu çocuklarının sosyal dışlanma riskleri ile ilgili bir

çalışma yapılmamış olması böyle bir çalışmanın meydana gelmesine önemli bir gerekçe teşkil etmiştir. Her toplumun en önemli kaynağı olan çocukların iyi yetiştirilmesi, o toplum fertlerinin en önemli sorumluluk alanlarından biridir. Özellikle bu çocukların korunmaya muhtaç durumda olmaları, yetişmelerinin önemini daha da arttırmakta ve toplumun sorumluluğu konusunda daha da hassas bir noktaya işaret etmektedir.

Literatürde, yetiştirme yurtlarındaki sosyal dışlanma ile ilgili araştırmalar çok az sayıda olup yabancı kaynaklarda ve AB projelerinde benzer çalışmalar göze çarpmaktadır.

Bu araştırma ise bu açığı gidermeye yöneliktir. Bir durum değerlendirme niteliği taşıyan böyle bir araştırma Tokat İli ve Turhal ilçesinde ilk defa yapılmıştır. Diğer illerdeki yurtlarda yapılmış çok sayıda araştırma verileriyle burada yapılan araştırmada ortaya çıkan veriler karşılaştırma imkanına sahip olunacak ve kurumda günümüz itibariyle ortaya çıkan veya çıkması muhtemel problemler çözüm önerileriyle tespit edilip sunulacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada, önce literatür taraması yapılarak, bu alanda yapılmış araştırma, yayın ve makaleler incelenmiştir.

Daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen ve 2 bölümden oluşan bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Örnekleme olarak seçilen 113 ocuk için aynı sayıda anket hazırlanmıştır. Bu araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen ve 2 bölümden oluşan bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yurt gençlerini her yönüyle tanımaya yönelik böyle bir araştırmada sorular normal ölçülerden daha fazla uzun olarak oluşturulmuş ve zamana yayılarak uygulanmaya çalışılmıştır. Uygulamada yurt görevlileri ve özellikle grup öğretmenleri sağlıklı ve kontrollü bir anket uygulamasında yardımcı olmuşlardır. Neticenin sağlıklı olabilmesi ve cevaplandırmalarda sıklıkların engellenmesi için zamana yayılarak gruplar halinde uygulama

gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce grup sorumlusu öğretmenlere uygulama hakkında açıklayıcı seminerler verilmiştir.

Bağımsız değişkenlere yönelik bilgiler, araştırmacı tarafından geliştirilen 'Anket Formu' ile toplanmıştır.

Anket araştırmacının amacına uygun olarak seçilmiş A Grubunda 136 soru ve B Grubunda bulunan 44 sorudan oluşmaktadır.

Anket B de Likert tipi ölçek uygulanmış olup her bir durum cümlesi yanıtlanmıştır. Anket B de her bir durum cümlesinin karşısına parantez açılmıştır. Beşli derecelendirme biçimine göre, yanıtlayıcı 'Tamamen Katılıyorum' (1), 'Katılıyorum' (2), 'Kararsızım' (3), 'Katılmıyorum' (4), ve 'Kesinlikle Katılmıyorum' (5) ifadelerinden kendine göre en uygun birini seçip durum cümlesi karşısındaki parantezin içine x işareti koymuştur. Aynı işlem 44 durum cümlesi için de yapılmıştır.

Bu ankette tamamen kişisel sorunları, yurt hakkında düşünceleri ve geleceğe ilişkin beklentileri kapsayan sorular yer almıştır. Ayrıca bazı sorulara verilen cevaplar yurt kayıtlarından da kontrol edilmiştir.

Çalışmada bir de sosyal dışlanma ölçeği geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bunların dışında araştırmacının daha sağlıklı yürümesi için aşağıdaki yöntemlerle de bilgi toplama yoluna gidilmiştir:

Kayıtlar: Yurt müdürlüğünde çocuklar ile ilgili kayıtlar taranarak temel bilgiler toplanmıştır. Bu bilgiler, hem çocukları genel bir tanımaya, hem de anket cevaplarının ilgili sorularla kontrolüne imkan sağlamıştır.

Mülakat: Bir çok kimse, düşündüklerini açıklamada, sözlü anlatımı, yazılı anlatıma yeğler. Bunun başlıca nedenleri arasında yazı ile yanlış anlamların daha fazla olabileceği, ek açıklamalarda bulunma ihtimalinin sınırlı olması, verilen bilgilerin, belgelenmiş bir sorumluluğun yüklenilmek istenmemesi ile görüşmenin, daha rahat ve daha az zaman alması sayılabilir. Görüşmede, söylenenlerin yüzeysel anlamları yanında, gerçek ve derinliğine anlamları da çıkarılabilir. Yapmacık cevapların ayıklanabilmesi ve gerçeklerin ortaya çıkabilme ihtimali yüksektir. Araştırmacı, karşılaştığı

her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma imkanına sahiptir. Görüşmede, ses tonu, mimikler ve soruları cevaplamada gösterilen istek, söylenenlerin değerlendirilmesinde önemli ipuçları niteliğindedir (Arslantürk, 1995: 101).

Araştırmanın amacına uygun olarak yurt ve çocuklar hakkında daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla, yurttaki kalan ve araştırma kütlesini oluşturan çocuklarla ve yurt müdürü, öğretmenler, grup anneleri, idari personel ile de ayrıca görüşmeler yapılarak yurt ve çocuklar hakkında görüşleri, önerileri alınmış, çocukların bazı açıklamaları kontrol edilmiştir. Mülakat, önceden hazırlanmış plan çerçevesinde sürdürülmüştür.

Gözlem: Diğer araştırma tekniklerinin eksikliklerini gidermek amacı ile yetiştirme yurdunda günlük yaşantı her yönüyle gözlenmeye çalışılmıştır ve bilimsel olarak doğru bilgilerin elde edilmesine gayret gösterilmiştir. Çocuklarla zaman zaman yemekli toplantılar düzenlenerek katılımlı gözlemler yapılarak duygu ve düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Bu tekniklerle elde edilen bulgular ise tablolar halinde açıklamalarıyla, sayı ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, 2006 yılı yaz döneminde uygulanmıştır. Uygulama yaklaşık dört ayda tamamlanmıştır.

Uygulama yapılan her yetiştirme yurdunda araştırmanın amacı ve kullanılan veri toplama araçları hakkında, araştırmacı tarafından öğrencilere bilgi verilmiştir. Ölçeklerin, içten ve dürüst bir biçimde yanıtlanmasını sağlamak amacı ile isim yazma zorunluluğu getirilmemiştir.

Uygulamalar, araştırmacı tarafından yapılmıştır. Gereksinim halinde ölçek ve yanıtlamalarla ilgili olarak gerekli bilgiler araştırmacı tarafından verilmiştir. Ölçek ve bilgi formunun yetiştirme yurdu gençleri tarafından dikkatli bir şekilde yanıtlandığı gözlenmiştir.

Çalışmanın Kısıtları

Araştırmada bulunan sınırlılıklar şöyle sıralanabilir:

1. Bu araştırma, örnekleme alınan Tokat Erkek Yetiştirme yurdu ve Turhal Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurtlarında kalan 13-18 yaş grubu çocuklarla sınırlıdır.
2. Araştırmanın bulguları, ancak araştırma kapsamına giren çocuklara ve benzer gruplara genellenebilir.
3. Yapılmış olan bu çalışmanın sınırlılıkları açısından uygulanan anket çalışması adları geçen yurtlarda kalan 13-18 yaş grubu bütün çocuklara uygulanmıştır. İmkanlar ölçüsünde aileler ile de görüşme sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat görüşme ve gözlem tekniklerinin de kullanıldığı araştırmada her bir çocuğun ailesine ulaşma imkanı zaman ve mali imkansızlıklar sebebiyle mümkün olamamıştır.

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız sosyal bir problem alanı olarak korunmaya ve bakıma muhtaçlık içerisinde bulunan ve çeşitli nedenlerle korunmaya ihtiyacı olup, yurt ve yuvalarda barınmak zorunda kalan çocukların, kaldıkları bu yurt ve yuvalar acaba bir aile sıcaklığı ve himayesini yerine getirebiliyor mu? Bu kurumlar, onların toplumla sağlıklı olarak bütünleşmesini sağlayabiliyor mu? Yoksa bu kurumlar, bu çocukları toplumdaki kopuk, yani sosyal dışlanmaya maruz kalmış fertler olarak mı toplumun birer ferdi olmalarını sağlıyorlar? İşte bu ve benzeri sorular toplumsal alanın bu çok önemli ve fakat çok da problemlili bir unsuru olan bu kurumların sorunlarının tespit edilmesi açısından önemlidir. Ancak tespitler ve çözüm önerileri, yaraya neşter vurmanın ötesinde bir eylem planı dâhilinde harekete geçilmesi ve tedavi yollarını da göstermesi noktasında bir değer ifade etmektedir. Bu sebeplerle bu mesleğin gönüllü mimarlarının ve sosyal bilimlerle meşgul olanların bir an önce alanlara çıkması ve sorunun çözümüne yönelik gerçekçi tespitlerle gerekli çözüm yollarını arayıp bulmaları gerekmektedir. Yapısal değişim sorunlarının yol açtığı korunmaya muhtaç insan ve çocuk sorunları ve korunmaya muhtaç duruma düşme sebepleri açısından, bu problem alanı, sosyolojik olarak neden-sonuç ilişkisi içinde ele alınan analitik değerlendirmelerle anlaşılmalı çalışılmalıdır. Ancak bu şekilde bu toplumsal olgu hakkında

faydalı çözümler üretilerek sağlıklı bir toplumsal yapıya kavuşturulması mümkün görülmektedir.

Akademik camiada yetiştirme yurtlarıyla ilgili çok sayıda araştırma yapılmış ve bu çocuklar çok yönleriyle araştırmalara konu olmuşlardır. Ancak yapılan literatür taramasında yurt çocuklarının sosyal dışlanma riski ve bu probleminden çıkış yollarını gösteren bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Bu çalışma böyle bir amacı gerçekleştirmeye çalışan mütevazı bir örnek olarak; sahada sorunları tespit etmek ve çözüm yollarına sönük de olsa bir ışık tutmak amacıyla girilmiş bir çalışma ve bir adımdır. Bu çalışmada yetiştirme yurdunda kalan 13-18 yaş grubu kız ve erkek çocukların sosyal dışlanma riski altında olup-olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda önce yurt çocuklarının sosyo-demografik özellikleri itibariyle bir tasviri ortaya konulup; bu çocukların, bazı değişkenler aracılığıyla kendilerine, ailelerine, yaşadıkları kurum ve topluma kendi gözleriyle nasıl baktıkları ve nasıl algıladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Böyle bir tez çalışmasının gerek kurumsal bazda, gerek bölgesel ve kentsel bazda ve gerekse de toplumsal sorumluluk anlamında bazı çözüm önerilerinin çok yönleriyle tartışılacağına ve bilim dünyasına bir katkı sağlayacağına olan temenni ve inancımı belirtmek isterim.

BÖLÜM 1: SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM KAPSAMINDA YETİŞTİRME YURTLARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Sosyal Hizmet Kavramı

Sosyal hizmet kavramı, toplumsal yapı ve değişme açısından, toplumsal unsur ve yapılarda bulunan risk gruplarının sosyal yapılarına, sorunlarına, yetişmelerine, gelişmelerine ve bunun sonucunda bu risk gruplarının topluma katılımlarına sağladığı katkı ve etkiler bakımından, önemli bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Sosyolojik açıdan sosyal hizmet kavramı, toplumsal ve yapısal sebeplerden dolayı toplumun dışında kalma riski altında olan çeşitli insan gruplarının, çeşitli içerme politikalarıyla toplumun içine çekilmesi, onların dışlanmalarını engellemek ve sosyalleşmelerini temin ederek toplumun sağlıklı birer ferdi olmalarını sağlaması bakımından önemli bir kavramdır. Burada toplumsal yapı açısından çevre faktörü üzerinde durulmalıdır. Bu anlamda çevre, toplumsal yapının oluşumunda etkili olan coğrafi koşullar ya da üretim ve yaşam yönünden farklılaşan yerleşim yerleri olarak düşünülmektedir. Çevre, en geniş anlamda toplumdur. Yapısal olarak topluma bakıldığında, yerleşim yerleri, kırsal ve kentsel yerleşim yerleri ve gecekondu olarak farklılaşmaktadır. Kırsal ve kentsel yerleşim yerleri ve bu arada gecekondu; insanın yetişmesinde, korunmasında, bakılmasında, gelişmesinde ve topluma katılımında farklı ortam ve şartları içeren yapılardır. İnsanın yetişmesinde ve sosyalleşmesinde etkili olan bu yerleşim yerlerine özgü yapısal şartlar; toplumsal katılımında, insanın değerinde, sosyal gelişiminde, risklerin oluşmasında da etkili faktörlerdir. Sosyolojik açıdan, toplumsal yapı ve değişimleri ve bu arada yerleşim birimlerine göre farklılaşan dinamikleri dikkate alarak çevreyi değerlendirmek, çevre ile ve çevresi içinde insanı ve sorunlarını anlamaya çalışmak önem arz etmektedir.

Her insanın birbirinden farklı olarak çok çeşitli ihtiyaçları vardır. Sosyal hizmetler, insanların çevresel ya da yapısal şartlardan kaynaklanan psiko-

sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla, başta bu ihtiyaçları yeterince gideremeyenlere hizmet etmek ve yardımcı olmak gâyesiyle oluşturulmuş meslekî bir hizmet alanıdır. İnsanların hiçbir boyutuyla mağdur edilmemeleri ve sosyal dışlanmaya maruz kalmamaları için onlara destekçi olmak ve problemlerini aşmalarında yardımcı olmak, sosyal hizmetlerin, hizmet alanlarına giren en temel fonksiyonlardır. Sosyolojik anlamda sosyal hizmet yaklaşımı, 'problem alanı olarak tespit edilen sosyal bir alanda, belirlenen problemlere çare olabilecek çözüm önerileri sunmak ve bu çözüm önerilerini hayata geçirmekle meşgul olan bir faaliyet alanıdır'. Bu anlamda değişik sebeplerden dolayı hayatını idame ettiremeyecek kişilere, sosyal hayata kazandırıcı rehabilitasyon hizmetlerinin sunulması da, bu mesleğin ana meşguliyet alanlarından birisidir. Sosyal hizmetler, meslekî-etik, değer yargıları (insan haysiyeti, özgürlük, fırsat eşitliği, dayanışma, bağımsızlık), sosyal hukuk, meslekî bilgi ve tecrübe, sosyal ahlâk gibi esaslara dayanmaktadır. Hedef, sosyal sorunların ortaya çıkmasının önlenmesi, ortaya çıkanların da giderilmesidir.

Bu anlamda sosyal hizmetlerin mesleki etkinliğinin odağı, bireyin toplumsal işlevselliği ve çevresi ile olan etkileşimidir.

İnsan potansiyelini ve kaynağını geliştirme üzerine odaklanan sosyal hizmet uygulamasının merkezi, insanlar ve kaynak sistemler arasındaki etkileşim ile bağlantılar, birey ve sistemlerin işlevselliğinde karşı karşıya kalınan sorunlar ve bunlara ait çözüm odaklı çalışmalardır.

En temel anlamda sosyal hizmet mesleğini ve faaliyet prensiplerini meydana getiren 2 temel noktanın varlığından söz edilebilir ki bunlar;

1-Bireyin değer ve onuruna saygı,

2-Uygun sosyal koşullar altında bireyin ve toplumun değişip gelişebileceğine dair olan inançtır.

Bu merkeze alınan anlayış ve prensipler çerçevesinde sosyal hizmetin amacı da şu şekilde özetlenebilecektir:

1-İnsanların problem çözme ve baş etme kapasitelerini geliştirmek,

2-İnsanlara kaynak hizmet ve şanslar tanıyan sistemler ile insanların bağlantı kurmalarını temin etmek,

3-Bu sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını sağlamak ve geliştirmek,

4-Sosyal politikanın geliştirilmesine ve işletilmesine katkı vermek olarak ifade edilebilir.

1.2. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardım kavramı da sosyal hizmet gibi toplumsal alanda mağdur olan insanların yardımını hedef alan bir kavramdır. Kişilerin kendi ellerinde olmayan nedenlerle, mahalli ölçüler içerisinde asgari seviyede dahi geçinme imkanı bulamayan insanları; muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak, en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacını taşıyan, karşılıksız mahiyetteki parasal ve sosyal destek sağlamak için yapılan kamusal faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir (Çengelci, 1993:108).

Günümüz şehir toplumlarında veya kırsal yaşam alanlarında bireye ve aileye yönelik hizmetler arasında sosyal yardımlar önemli yer tutmaktadır. Çünkü hızlı gelişen ve değişen toplumlarda kişiler arası çözümler, aile içi parçalanmalar oldukça fazladır. Kişilerin, geleneksel olarak ekonomik gelir elde ettikleri yerlerden sanayileşmiş bölgelere gelmeleri sonucu, yeni uyum ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmeleri, bu alana yapılacak hizmet ve yardımların önemini daha da arttırmaktadır.

Sosyal yardım, sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesinde kullanılan ilk yöntemler arasında yer almaktadır. Sosyal güvenliğin günümüzde ulaştığı anlam ve kapsam; tarihi süreç içerisinde, sosyal yardımlarla başlamış, sosyal sigortalarla devam etmiştir.

Doğan'ın (1999: 9-10) belirttiğine göre bütün dünya ülkelerinde sosyal yardımlar şu alanları kapsamaktadır:

1. Yoksullara ilişkin bedava sağlık yardımı ve bakımı,
2. Sosyal hastalıkların tedavisi için özel hizmetlerin kurulması,

3. Ana ve çocukları kapsayan özel hizmetler,
4. Tüm çocukları kapsamayı hedef almakla birlikte, özellikle yoksul çocuklar için okulda yemek verilmesi hizmetleri,
5. Aile ödenekleri,
6. Yaşlılar, sakatlar, dul ve yetimlere aylık bağlanması,
7. İşsizlik yardımları yapılması.

Ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin vazgeçilmez bütünleyicisi olması sebebiyle sosyal yardım anlayışının istenilen ölçüde gelişmesi gerekmektedir. Ülkemiz açısından düşünülecek olursa mevcut mevzuat çerçevesinde, yoksul olsun veya olmasın kişinin toplum hayatına herhangi bir konuda uyum sağlamada karşılaştığı güçlükleri gidermeye yönelik her türlü yardım faaliyetleri sosyal hizmetlerin temel amacını oluşturmaktadır. Bunun yanında, gerek parasal gerekse de nesnel mahiyetteki hizmetlerin yoksulları hedefleyen "sosyal yardım" karakterli bir yapı içinde planlanarak uygulanmasının yerinde olacağı da ileri sürülen bir görüş olarak sunulmaktadır.

Türkiye'de bugün sosyal güvenliğin temelini sosyal sigorta yöntemi teşkil etmektedir. Bu yöntemin içerisinde Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur temeli teşkil etmekle birlikte, bunların yanında bankalar, özel sigorta şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, esnaf ve sanatkar birlikleri gibi teşekküllerin sandıkları da bulunmaktadır.

Günümüzde sosyal yardım hizmetleri çeşitli alanlarda örgütlenmiş bir şekilde sürdürülmektedir. Burada temel alınması gereken, kişiler üzerinde sosyal güvenliğin sağlanmasına yönelik yöntemlerdir. Bu yöntemler başlıca üç grupta toplanabilir:

- a) Sosyal Yardım Yöntemi: Bu yöntem, kişilere sosyal risklerle karşılaştıklarında, muhtaç olmaları şartıyla, aynı veya nakdi çeşitli sosyal yardımların yapılmasıdır.
- b) Sosyal Sigorta yöntemi: Bu yöntemde sigortacılık tekniklerinden yararlanılmaktadır. Burada kişilere, sosyal risklerle karşılaştıklarında,

miktarları ve şartları önceden kanunlarla belirlenmiş gelirler aktarılmaktadır. Bu sistemde sigortalılar pirim ödeyerek finansmana katılmaktadırlar. Ayrıca bu finansmana devlet ve işveren de katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda sosyal sigorta, zorunluluk esasına dayanmaktadır.

c) Devlet tarafından bakılma yöntemi: Bu yöntem, toplumun sosyal risklerle karşılaşan her üyesine, finansmana katkı yapıp yapmadığına bakılmaksızın, tutar ve şartları önceden belirlenmiş bir sosyal gelir veya güvence hakkı verilmesidir. Bu yöntemde başlıca ilke; kişinin en asgari düzeydeki temel ihtiyaçlarının Devlet tarafından karşılanıp güvence altına alınmasıdır.

Yine Doğan'a (1999: 9) göre; "sosyal yardımlarda esas olan, mesleki, sosyal risklerle karşı karşıya kalan kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesidir. Sosyal sigortalardan farkı, nitelik olarak pirim alınarak karşılık ödenen bir sistem olmamasıdır. Bu anlamda finansmanında işçinin katkısı aranmayıp, toplanan vergilerle finanse edilirler. Ayrıca bu yardımlar, herhangi bir karşılık aranmaksızın, ihtiyaç içinde bulunan herkesi kapsamaktadır. Devletin katkısının tek yanlı olarak yapıldığı bir yardım türüdür".

Ülkemizde, sosyal güvenlik sisteminin içinde sosyal yardımlar geç de olsa gittikçe önem kazanmaktadır. Türkiye'de geçmişte sosyal güvenlik alanında önemli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte önemli bir adım, 1946 yılında 3008 Sayılı İş Kanunu'nun çıkarılmasıyla atılmıştır. Bu kanundan sonra 1.3.1965 tarih ve 506 sayılı yeni bir kanunla "Sosyal Sigortalar Kurumu" yapılandırılmıştır. Böylece, çalışanlar zorunlu olarak sigortalandırılarak, çalışanların eş ve çocuklarının da sağlık hizmetlerinden yararlandırılması sağlanmıştır.

Bundan başka, 1976 yılında çıkmış olan 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş, muhtaç güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanmasına dair kanun, 1983 yılında çıkarılmış olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, son olarak da 29.05.1986 tarihinde çıkarılmış olan 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu

önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bir ülkede sosyal sigorta veya devletçe bakılma yöntemi ne kadar gelişmiş olursa olsun, bunlara ilişkin konularda yine de boşluklar olabileceği kaçınılmaz bir gerçektir. İşte bu gerçeklikten dolayı sosyal yardımların bu boşlukları doldurması açısından önemi büyüktür.

1.3. Sosyal Dışlanma

1.3.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı

Sosyal dışlanma kavramı, çok yönlü bir kavram olmasından dolayı tanımlanması da zor ve karmaşık bir durum arz etmektedir. Kavram, sıkça yeni yoksulluk, eşitsizlik, ayrımcılık ve sınıf altı gibi kavramlarla eş anlamda kullanılmaktadır. Kavram, gereksizlik, konuyla ilgili olmayan marjinallik, yabancılaşma, değiştirilebilirlik, kapanma, bağlantısızlık, konuttan çıkarılma ve yoksunluk gibi deyimlerle de anlatılmaya çalışılmaktadır (Sapançalı, 2005:23).

Ekonomik anlamda 'dışlanma', 'kişinin, emek piyasası şartlarından dolayı geçimini sağlayacak bir iş bulamamasıdır (Seyyar, 2003:45).

Avrupa merkezli sosyal politika yazınında sosyal dışlanmanın ne olduğu konusunda bir görüş birliğine varıldığını söylemek mümkün değildir (Estivil, 2003).

Sosyal dışlanma, hâlâ muğlak; yoksulluk ve marjinalleşme ile ayrışma ve örtüşme noktaları tam belirlenmemiş bir kavram olarak tartışılmaktadır. Bu anlamda sosyal dışlanma uzun süreli işsizlikle bağlantılı biçimde, istihdamdan yoksunluk olarak tanımlanabildiği gibi, sosyal ve siyasal çeşitli haklardan yoksunluk olarak da tanımlanmaktadır. Ancak Avrupa merkezli tartışmaların tümü, sosyal dışlanmayı, Avrupa sanayi toplumlarında norm kabul edilen refah devleti kazanımlarının şu ya da bu biçiminden dışlanma olarak tanımlamaktadırlar. Sosyal dışlanmanın bu şekilde tanımlanması ve buna uygun içerme politikaları geliştirilmeye çalışılması, kavramın analitik bir araç olarak sınırlılığını da kendi içinde getirmektedir (Erdoğan, 2004).

Uzun süreli işsizliğin ve esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, sosyal korumanın ve sosyal hizmetlerin daraltılması ve azaltılması, mutlak ve göreceli anlamda yoksulluğun artması ve demokratik katılımın zayıflaması ile bağlantılı çok yönlü dinamik bir süreç olarak beliren sosyal dışlanma, küresel bir olgu olmakla birlikte, sosyal politika alanına "Avrupalı" bir kavram olarak girmiştir (Erdoğan, 2004).

1.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Kapsamı

Dışlanma, farklı kişiler için farklı anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle konuya ilişkin tek bir noktada fikir birliğine varılmıştır. O da dışlanmışlık durumunun tek bir kriter ile tanımlanmasının olanaksızlığıdır (Sapançalı, 2005:24). Literatürde hemen her araştırmacı sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu oluşu ile dışlanmaya yol açan ve bunu besleyen yoksunluk süreçlerine yapılan vurgu anlamında kavramın önemli olduğuna işaret etmektedir (Gökbayrak, 2005a).

Bu bağlamda sosyal dışlanmaya ilişkin tanımları üç grupta sınıflandırmak mümkündür: (Sapançalı, 2005:24)

İlk grupta yer alan tanımlar dışlanmayı birbiriyle bağlantılı ve çok boyutlu durumlar veya süreçler olarak tanımlamışlardır. Burada sosyal dışlanma, dinamik bir biçimde işleyen birbirinden farklı, fakat her birisinin kısır bir döngü içerisinde birbirine eklemeliği ve birbirini etkilediği olgulardan kaynaklanan, toplumun dışında kalma veya dahil olamama durum veya süreçleri olarak açıklanmıştır.

İkinci grupta yer alan tanımlarda ise, sosyal dışlanma daha çok insanlar ve ilişkiler boyutuyla değerlendirilmiş ve üç düzeye oturtulmuştur. Buna göre; dışlanma bireyleri, grupları ve bir bütün olarak toplumu içerir. Bu tanımlarda sosyal dışlanma, genellikle sosyal ilişkilere göre tasavvur edilmekte ve dışlanma süreci de sosyal bağın, sosyal ve sembolik karşılıklı ilişkinin kırılması olarak görülmektedir. Burada, sosyal dışlanma hem insanların topluma katılımının durması şeklinde bir süreç olurken, hem de bireylerin, kendilerinin topluma katılma yetersizliği (katılamama) süreci olarak da görülmektedir (Lapeyre, 2001:2-4).

Bu anlamda, korunmaya muhtaçlık olgusu açısından, sosyal dışlanma daha çok bu boyutuyla ele alınmış olup, yapılan bu çalışmada kavram, topluma ve toplumsal sisteme entegre olamama hali olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan korunmaya muhtaç çocukların böyle bir riskle karşı karşıya oldukları yapılan çoğu araştırmaların da bir neticesi olarak dikkat çekmektedir.

Sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak ele alındığında sosyal dışlanma; sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma-edilme durumu olarak tanımlanmaktadır (Walker and Walker, 1997:8).

Bununla birlikte sosyal dışlanmanın sosyal ilişkilere göre tartışılmasının önemi ve değeri dışlanmanın ortak iyelik veya dayanışmaya göre tanımlanmasıyla birlikte artmıştır. Buna göre sosyal dışlanma, dayanışmanın sağlanamadığı veya bulunmadığı ya da toplumsal yapının yıkıldığı yerlerde kendini gösterir. Ortak iyelik veya dayanışma, sosyal sermayenin oluşturulması için katalizör işlevi görmektedir. Sosyal sermaye; dayanışma ağlarına katılım, güven, destek ve karşılıklı yardım sağlamak biçiminde oluşur. Bu nedenle dayanışmaya güçlü katılım sayesinde ortaya çıkan sosyal sermaye, sosyal dışlanmanın panzehiri olarak görülmektedir (Farrington, 2002:5).

Üçüncü gruptaki tanımlarda ise, sosyal dışlanma sistemler ve çevre boyutuyla ele alınmıştır. Bu anlamda sosyal dışlanma, toplumsal sistemin işleyişi için gerekli bir veya birden çok alt sistemin yetersizliği olarak tanımlanmaktadır. Benzer bir şekilde alt sistemler, insanların dışlanmasına neden olan şeyler veya katılımı engelleyen faktörler olarak görülmektedir. Bu sistemler bir çok şekilde ifade edilebilmekte olup, böyle bir bakış açısından sosyal dışlanma;

- demokrasi ve hukuk sistemi (yurttaşlık hakları),
- işgücü piyasası (ekonomik bütünleşme)
- sosyal refah sistemi (gerçek anlamda sosyal bütünleşme)
- aile ve toplum sistemi (kişiler arası bütünleşme)

gibi alt sistemlerden biri ya da bir kaçının eksikliği olarak tanımlanmaktadır (Sapançalı, 2005:25).

1.3.3. Sosyal Dışlanma Kavramının Kökeni

Sosyal dışlanma kavramının sosyal politika alanında ilk kullanımının, 1974 yılında Fransa Sosyal İşler Bakanı Rene Lenoir'a ait olduğu sosyal dışlanma yazınında sıkça belirtilir. Sosyal dışlanma kavramı, ilk olarak Fransız toplum yapısının özellikleri çerçevesinde, Lenoir tarafından 1974 yılında, o dönemde Fransız sosyal koruma ve güvence sisteminin dışında kalan kişileri anlatmak amacıyla ortaya çıkmış ve oradan dalga dalga diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır (Erdoğdu, 2004; Estivill, 2003).

1990'lı yılların sonuna doğru, Avrupa Birliği organlarında, sosyal koruma ile ekonomik etkinlik ve dış rekabet edebilirlik arasında hassas bir denge güdülmeye başlanmıştır. Sosyal dışlanma kavramı da bu kapsamda yeniden tanımlanmış ve ona bağlı olarak sosyal içerme politikaları geliştirilmiştir.

Kavram, Avrupa'da yaşanan ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimler karşısında sosyal korumaya olan gereksinimde ortaya çıkan artış ve çeşitlenme karşısında, sosyal devlet anlayışında ortaya çıkan değişime uygun olarak bir çözüm yolu bulma isteğinin bir ürünüdür.

Avrupa'da dışlanma sorunsalının, Avrupa sosyal politika gündemine girişinde esasen üç unsurun ön plana çıktığı görülmektedir (Rodgers, 1995).

1. İşgücü piyasalarından dışlanma (uzun dönemli işsizlik ve genç işsizliğinde artış),
2. Düzenli iş olanaklarından dışlanma (güvencesiz ve a-tipik istihdam biçimlerinde artış),
3. Konut ve toplum hizmetlerinden dışlanma (etnik ve göçmen azınlıkların oluşturduğu banliyöler). Bu kapsam çerçevesinde sosyal dışlanma, birlik düzeyinde geliştirilen gelir, istihdam, eğitim ve sağlığa ilişkin göstergelerle

ölçülmeye çalışılmakta, dolayısıyla sosyal dışlanma olguları da bir anlamda ortaya konulmaktadır (Gökbayrak, 2005b).

1997 Amsterdam Antlaşması, 136. Maddesi ile sosyal dışlanma ile mücadeleyi Birliğin amaçları arasına dahil etmiş, 137. Maddesi ile de Konseyi sosyal dışlanma ile mücadele edecek yaratıcı yaklaşımlar geliştirmek ve bu konudaki deneyimleri değerlendirmekle görevli kılmıştır.

Mart 2000 Lizbon Konseyi, Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kabul edilemez düzeylere ulaştığı tespitini yapmıştır. 1. Konsey, 2010 yılı itibariyle Avrupa Birliğinde yoksulluk ve sosyal dışlanmaya son vermek için açık işbirliği yönteminin benimsenmesini kararlaştırmıştır.

1.3.4. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplar Ve Özellikleri

Sosyal dışlanma riski bulunan birey ve grupların çok çeşitlilik arz etmesi ve bu olgunun toplumdaki topluma değişik tanımlamalara sahip olması, olgunun boyutlarını genişletmektedir. Bununla beraber, bu grupların öne çıkan en belirgin özellikleri, AB’de yoksulluk ve sosyal dışlanma riski yüksek olan gruplar açısından şu şekilde sıralanmıştır:

1. İşsizler (özellikle uzun dönemli işsizler),
2. Tek ebeveynli aileler,
3. Yaşlılar (özellikle yalnız yaşayan ve kadın olanlar),
4. Çok sayıda çocuk ve yaşlı olarak bağımlısı olan aileler,
5. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar (ilerideki dönemlerde yoksunluğun kendini sürekli olarak üreteceği bir grup olarak kilit önemde değerlendirilmektedir),
6. Göçmenler,
7. Etnik gruplar ve özellikle çingeneler,
8. Özürlüler,
9. Evsizler,
10. İnsan ticaretine konu olanlar,

11. Bakım kurumlarında yaşayanlar,
12. Geçimlik tarım yapan aileler ve
13. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalan kadınlar. (Gökbayrak, 2005a).

Bu grupların en önemli özellikleri topluma katılamama ve toplumsal bütünleşmeye dahil olmakta yetersiz donanıma sahip olmaları veya kendilerini yetersiz hissetmeleridir. Sosyal dışlanmışlık bu anlamda iki taraflı cereyan eden bir olgu olarak da dikkat çekmektedir. Bir yandan sosyal dışlanma riski altında bulunan grupların topluma entegre olmakta gösterdikleri zorluktur ki buna bireyden ya da gruplardan kaynaklanan içsel faktörler de denilebilir. Bir diğer yönü ise toplumun, sosyal dışlanma riski altında bulunan grupları içine almakta gösterdiği tereddüt olarak adlandırılan süreçtir ki bu da dışsal faktör olarak tanımlanabilir. Bu sosyal dışlanma etkenleri açısından en tehlikelisi de çift taraflı olarak her iki kesimin sosyal bütünleşme becerisini gösteremediği durumlar olarak nitelenebilir.

1.3.5. Sosyal Dışlanmanın Toplumsal-Yapısal Sebepleri

Her toplum birbirinden farklı siyasal, kültürel, iktisadi, düşünsel, hukuksal ve tarihsel verilere sahiptir. Her ülkede sıkıntı çeken ve kendini çeşitli bakımlardan dışlanmış hissedenden insan grupları vardır, ancak bunlar araştırılır ve sınıflandırılırken gruplar arasındaki bu farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Yeterince parası olan, işi olan ve statüye sahip bir entelektüel bile belki de kendini yaşadığı toplumdan soyutlanmış ve dışlanmış hissedebilmektedir. Bunun bile pek rahatlıkla mümkün olduğu düşünülürse öncelikle kimlerin hangi açıdan dışlandıkları ve bunun nasıl bir süreç olduğu ile buna sebep olan etmenlerin neler olduğu ve kişinin ya da grupların bunu nasıl kabullendikleri ve beklentilerinin neler olduğu da çok önemlidir. Ancak bu yolla farklı toplumlarda hangi kriterler ölçüsünde kimlerin nasıl dışlandıkları belirlendikten sonra toplumlar arasında karşılaştırmalar yapmak ve bunları kuramsal bir çerçevede genellemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Sunal, 2007).

Ülkeler arasındaki ve ülkeler içindeki eşitsizlikleri artıran küreselleşme, yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma ile kendini gösteren küresel bir sosyal krize yol açarak, hem zengin "kuzey"de hem fakir "güney"de sorunların derinleşmesine, sosyal hakların kaybına, çalışma yaşamının düzensizleşmesine neden olmuştur. İşsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma, gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle en az gelişmiş olanlarda yaygın ve derin bir toplumsal yıkıma ve nesillerin mahvına dönüşmüştür. Sosyal dışlanma, bu tarihsel sürecin bir parçası olarak kavramsallaştırılırsa gerçekliğin yeterli bir ifadesi sağlanabilir (Erdoğan, 2004).

Sanayi devrimi, Batı toplumsal yapısında önemli toplumsal değişimler oluşturduğu gibi, endüstrileşmenin getirisi olan toplumsal sorun alanları da oluşturmuştur. Bu sorun alanlarındaki hedef kitle, korunmaya, yardıma, bakıma ya da desteğe herkesten daha fazla ihtiyaç duyan, psiko-sosyal problemleri ile yalnız bırakılmaması gereken nüfus gruplarıdır. Bu gruplar, korunmaya muhtaç çocuklar, özürlüler, yaşlılar, kadınlar, aileler ile aynı ve nakdi yardıma gereksinim duyan insanlardır. Bir diğer ifade ile sosyal dışlanmış kimselerdir. Bu anlamda sosyal dışlanma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir ve sosyal dışlanmış birey veya gruplar ise eşitsizliğe uğramış, her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız ve zayıf kişiler olarak tanımlanabilir. Bu nedenle dışlanma bir çeşit "sosyal hastalık" olarak da ele alınmıştır. Toplumdaki belirli nüfus gruplarının üretken alanlardan dışlanması anlamında "sosyal dışlanma", kişisel hataların değil yapısal süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal dışlanma sadece ekonomik ve sosyal politikanın ilgi alanına girmemekte, aynı zamanda sosyoloji, kent bilimi, siyaset, hukuk ve hatta davranış bilimlerinin de ilgi alanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, sosyal dışlanma bireyin temel gereksinimlerini karşılayamamasıyla başlayan ve giderek toplumla olan bağlarının zayıflayarak kopmasına kadar giden dinamik bir süreçtir. Sonuçları kadar, sürecin temelinde yatan gerekçeler de dikkat çekicidir. Sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsayan geniş bir anlamı olduğu söylenebilir. Ancak dışlanmış kişiler her zaman yoksul kişiler olmayabilir. Bu anlamda kişiler, yoksul olmamakla birlikte toplumdan

dışlanmış da olabilmektedirler. Yoksulluk sınırının çok altında kaldığı halde, rahat sayılabilecek bir yaşam süren, işgücü piyasasına katılabilen, bazı fiziksel kaynaklara ulaşabilen insanlar olabileceği gibi; bu sınırın çok üstünde olduğu halde, sağlık, eğitim, demokrasi, medeni ve sosyal haklar gibi geleneksel gelir ve tüketim harcaması dışında kalan kriterlere göre, çok daha yoksun sayılabilecek insanlara da rastlanabilmektedir (Aytaç, 2006).

Sosyal dışlanma ile yoksulluk arasında sıkı bir ilişki vardır. Yoksulluk, kişileri, sosyal dışlanmaya iterken, sosyal dışlanma da kişinin yoksul kalmasına neden olabilmektedir. Bu ekseninde cereyan eden yoksullaşma süreci, kişiyi ve aileyi daha da yoksul yapmakta ve bu durum birbirini besleyen ve biri diğerini netice veren bir fasit direye dönüşmektedir. Bunun neticesi olarak da kişi, kendisine ve yaşadığı topluma karşı yabancılaşmakta ve ailevi sorumluluklarını yerine getirmede yetersiz kalmaktadır (Özkul, :35).

Yoksulluğun, sadece maddi açıdan açlık ve fakirlik sınırının altında sürdürülen bir hayat olarak algılanması eksik bir algılamadır. Maddi imkansızlıklar beraberinde bazı sosyal imkansızlıklara da sebebiyet verebilmektedirler. Bu sosyal imkansızlıkların en önemli neticesi de sosyal dışlanmadır. Psiko-sosyal boyutuyla yoksulluk, maddi imkanlardan yoksun olmakla birlikte hayatın bütün kesimlerinden uzaklaşma ya da uzaklaştırılma ile birlikte sosyo-kültürel değer ölçülerinden ve de teknolojinin getirdiği yeni imkanlardan yararlanamamayı da ifade etmektedir. Bu itibarla yoksulluk ve sosyal dışlanma çoğu zaman aynı anlamda kullanılan iki kavramdır (Seyyar, 2003:45).

Burada korunmaya muhtaçlık olgusu açısından sosyal dışlanma daha çok topluma ve toplumsal sisteme entegre olamama hali olarak değerlendirilmiş olup, bu açıdan bakıldığında, korunmaya muhtaç çocukların böyle bir riskle karşı karşıya oldukları, yapılan çoğu araştırmanın da neticesi olarak dikkat çekmektedir.

Bu sıfatla, sosyal dışlanma, açık ve dolaylı bir biçimde sosyal sermayenin yetersizliği (yokluğu) olarak da tanımlanmaktadır. Yani dayanışma ağlarına katılım, güven, destek ve karşılıklı yardım sağlamak biçiminde oluşan bir sosyal ağ yapısında aslında korunmaya muhtaçlık da en asgari seviyede bulunacak ve bu kesimde risk altında bulunan kişiler ve aile grupları, dayanışma ağlarına katılım, güven, destek ve karşılıklı yardım sağlanması suretiyle önemli ölçüde risk olmaktan çıkacaktır.

Ailelerin birçok nedenler sonunda dağılması çocukları desteksiz ve çaresiz ortada bırakmaktadır. Bu durumlar sonucunda çocuklar, ya kendi başlarına bırakılmakta ya da ana babanın olumsuz yaşamlarına katılmaktadırlar. Ki bahsedilen her iki durum da çocuk için dışlanma riskini daha da kuvvetlendireceği açık olarak görülmektedir.

Korunmaya muhtaç hale gelen çocuklar, ölüm, boşanma, hastalık vb. olumsuz nedenlerle yıkılan yuvaların ardında kalan çocuklardır. Bunların sayıları da gün geçtikçe artmakta ve ülkeleri meşgul eden önemli bir problem alanı olarak da dikkat çekmektedir. Bütün bu olumsuz durumlar ortada kalan çocukları, devletin koruması ve bu görevi üstlenmesi konusunu gündeme getirmiş olmakla birlikte toplumun geniş kesimlerinin müdahalesi olmadan sadece işi devlete havale etmenin çocukların dışlanmalarını daha da kolaylaştıracağı ve çocukların toplumsal anlamda bir bütünleşmeye ihtiyaçlarını da gündeme getirmektedir. İşte bu noktada değişik hizmet modelleri ve alternatif çözüm yolları aranmasının önemi de ortaya çıkmakta ve "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" konusunun çok geniş halk katılımıyla da desteklenerek tartışılmasının gerekliliği anlaşılmaktadır.

1.3.6. Sosyal Dışlanmanın Sonuçları

Sosyal dışlanma toplum, birey ve gruplar için farklı sonuçlar doğurabilecek bir katılmama ve bütünleşememe gibi sonuçları açısından değişik değerlendirmelere tabi tutulması gereken bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede sosyal dışlanma, hem birey ve hem de toplum açısından bir takım olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çakır'ın (Çakır,

2002:98-99) da belirttiği gibi sosyal dışlanmanın bireysel ve toplumsal sonuçlarını kısaca aşağıdaki gibi ele alabiliriz.

1.3.6.1. Bireysel Sonuçlar

Sosyal dışlanmanın bireysel sonuçlarını belirtmeden önce sosyal dışlanma riski yüksek olan gruplarda bulunan insanların özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. İçinde buldukları topluma yabancılaşma,
2. Kendilerini, başıboş, gcsz, sahihsiz ve çaresiz hissetme,
3. Toplumun sosyal yapısına entegre olmakta güçlük ekmeleridir. Aynı zamanda, bu gibi özelliklerinden dolayı risk grubunda bulunan bu insanlar; fuhuş, alkol, hırsızlık gibi gayri ahlaki yollara sapma durumuyla karşı karşıyadırlar (Seyyar, 2003:47).

Bundan başka sosyal dışlanma neticesi ortaya çıkan davranış özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Kişinin kendisini bazı bakımlardan yetersiz hissetmesi sonucu olarak kendisine olan özgüvenini yitirebilir. Bu durumda gerçekleşen aşağılık kompleksi sonucu kişinin gerçeklere uyan ve uymayan sebeplerle benliğini yetersiz ve küçük görmesi, kendine olan güvenini ve inancını sarsacak derecede yetmezlik duygusuna kapılması ve bunun neticesinde de kaygılı, belirsiz ve güvensiz tavırlara dönüşerek, davranış bozukluğu göstermesi olarak özetlenebilir (Seyyar, 2003:54).

Birey açısından ele alındığında ihtiyaçlarını karşılayamama durumunun sürekli bir hal alması, toplumla olan bağların yitirilmesi, stres, kaygı ve öz saygının zedelenmesi gibi uzun süreli işsizliğin sonuçları ile karşılaşabilir. z saygısı zedelenen kimselerin çevrelerindeki insanlara ve toplumsal kurumlara güven ve inançları da kalmayacaktır.

Sosyal dışlanmış bireylerin ve ailelerin yaşayacakları en önemli sorunlardan biri de fiziki ve ruhsal sağlıklarının bozulması olacaktır. Yeterli beslenemeyen, sağlık hizmetinden yararlanamayan bireyler için sağlıklı bir yaşamdan söz etmek imkansızdır. Gerek ocukların ruhsal gelişimi gerekse yetişkinlerin ruhsal sağlıkları bakımından gerekli olan sosyal ilişki ve

faaliyetlerden uzak kalma stres ve kaygıyı arttıran faktörler olacaktır. Araştırmalar maddi veya duygusal destek alındığında bile sosyal yoksunluk içinde olan bireylerin ruhsal yönden tam bir iyilik halinde olmadıklarını göstermiştir.

Yoksulluk, sosyal dışlanma ve sağlık ilişkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, sosyal dışlanmanın stres, kınanma duygusu, güçsüzlük, umutsuzluk ve kadercilik gibi sonuçlara yol açtığı, bu durumun sosyal bağları zayıflatarak suç oranlarının artmasına ve sağlık sorunlarına neden olduğu saptanmıştır (Cattel, 2001).

Sosyal hizmet kurumlarında barınan korunmaya muhtaç çocukların da topluma tam olarak katılamama ve sosyal bütünleşme ve sosyalleşme sorunlarının varlığının değişik araştırmaların bulguları neticesinde saptanmış olması, bu çocuk ve genç gruplarının da sosyal dışlanma riski içinde olabileceğini düşündürmektedir. Bu anlamda hem çocuklardan topluma ve diğer insanlara karşı olan tavır, tutum ve bakış açısı, hem de toplumun ve özellikle de toplumdaki bazı istismar odaklarının bu çocuklara bakış açısı ve yaklaşım tarzları sosyal anlamda bir dışlanma riskinin var olduğunun ipuçlarını içinde barındırmaktadır. Sosyal dışlanmanın sadece gelir paylaşımındaki adaletsizliklerden ve toplumsal olarak bir takım ihtiyaçları karşılayamama yani yoksunluk durumundan kaynaklanmadığı da ortak bir akademik kanaat olarak dikkat çekmektedir. Bu durumda huzur evlerinde barınan yaşlılar ve yetiştirme yurtlarında korunmaya alınan çocuklar da sosyal dışlanma tehlike ve riskinin birer sujesi olmanın yeterli ve gerekli şartlarını taşıyan gruplardır diye düşünülebilir.

1.3.6.2. Toplumsal Sonuçlar

Sosyal dışlanmanın toplum açısından sonuçları da yine değişik etkilere sebebiyet verebilecek niteliktedir. Bu sonuçların en önemlisi ise toplumun geleceğini tehdit edebilecek boyutlara ulaşmasıdır. Toplumsal dışlanma ve yoksunluk nedeni ile suça eğilimin ve suçluluk oranının artması, toplumsal kurumların, normların etkinliğini yitirmesi, yabancılaşma ve hatta

toplumsal patlamaların meydana gelmesi de ihtimali yüksek olarak düşünölen sonuçlardır.

Sosyal değlerlerin ve sorumluluğun yitirilmesi, sosyal düzenlemelerin haklılığı ve gerekliliği konusundaki şüphelerin artması, dünyaya karşı isyan duygusu (Sen Amartya, 1997) sosyal dışlanmanın toplumda yaratacağı en önemli tehlikelerdir.

Bugün dünyada tanımlanması, çözümlenmesi ve sonuçlarından kaçınılması en zor sorunlardan biri sosyal dışlanmadır. Ortaya çıkış sürecinin karmaşıklığı toplumun ve toplumdaki yoksul yapının, sosyal güvenlik ve koruma sistemlerinin farklılığı, yoksulluk konusunda olduğu gibi farklı yaklaşımlar, sosyal dışlanmışlar için belirli bir tanımlamaya gidilmesini güçleştirmiştir. Yoksulluk ve işsizlik gibi temel etkenler, toplumdaki topluma değışen sosyal ilişkiler, sosyal destek ve kurumsal destek unsurlarıyla neden olduğu sosyal dışlanma biçimleri ve dereceleri de farklılaştırmaktadır.

Ancak tüm dünya için kabul edilebilecek olan, yaşadığı toplumda ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük gelire sahip olanların, alternatif gelir kaynakları yaratamamış olanların, uzun süreli işsizlerin, sosyal güvenceden yoksun kişilerin, insani yoksulluk içinde olanlar ve toplumun sunduğu imkanlardan eşit derecede yararlanamayan herkesin sosyal dışlanma tehlikesi altında olduğudur. Burada sosyal dışlanma riski altında bulunan korunmaya muhtaç çocuklar için kurulan yuva ve yurtlar da çocukların toplumla sağlıklı bütünleşmelerini sağlayacak birer tampon kurum niteliğini taşımaktadırlar. Zaten bu anlamda sosyal hizmetler de, sosyal uyum sağlamakta problemlili olan kişilerin psiko-sosyal rehabilitasyonunu sağlamak maksadıyla, kişi ile sosyal hayat arasında bir köprü vazifesi görmektedir. (Puhl ve diğ., 1996:170-180).

1.4. Sosyal Hizmet Olgusunun Toplumsal Temelleri

İnsanlık tarihinde birlikte yaşama olgusunun gelişmesinden bu yana, kişilerin kendi aralarında sosyal yardımlaşma ve dayanışmaları bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç bazen kişilerin sosyal hayata uyum

güçlüklerinden (yaşlılık, kimsesizlik, sakatlık vb.), bazen dini inanışlarından, bazen de insancıl (hümanist) duygulardan kaynaklanmıştır. Bu ihtiyaçlar sonucu kişiler birbirlerine karşılıklı veya karşılıksız bir şekilde çeşitli sosyal yardımlarda bulunmuşlardır. Toplumun gelişmesi ve karmaşıklaşması sonucu bu yardımlaşma ve hizmetler gittikçe sistemli bir yapıya kavuşmuş ve günümüzün modern anlamdaki sosyal hizmetlerinin temelini oluşturmuştur. Günümüz çağdaş toplumlarında yardımlaşma ve dayanışmanın önemi daha da belirginleşmiş ve hatta sosyal yalnızlaşma tehlikelerinin arttığı şehir toplumu bu hizmetlerin daha da çoğalması yönünde ikazlar da vermektedir. Bu anlamda içinde yaşanılan çağ, 'yalnızlıklar veya dışlanmışlıklar çağı' olarak da adlandırılmaktadır.

Günümüz şehir toplumlarında veya kırsal yaşam alanlarında, bireye ve aileye yönelik hizmetler arasında bulunan sosyal hizmet ve yardımlar, muhtaç kesimlerin mağduriyetlerini gidermek ve onları insanca yaşama kavuşturmak için çok önemli bir fonksiyona sahiptirler. Çünkü hızlı gelişen ve değişen modern toplumlarda kişiler arası çözümler, aile içi parçalanmalar ve sosyal dejenerasyon dikkat çekecek bir problem alanı haline gelmiştir. Muhtaç ve mağdurların oranı sayısal anlamda oldukça fazladır. Kişilerin, geleneksel olarak ekonomik gelir elde ettikleri yerlerden sanayileşmiş bölgelere göç etmeleri sonucu, şehir hayatına tutunamama ve uyum sağlayamama durumuna, ekonomik sorunlar da eklenince çeşitli istismar mekanizmalarının, bu mağdur kesime yöneldikleri medyaya yansıyan haberler arasında dikkat çekmektedir. Aynı zamanda çeşitli suç istatistiklerinde bu kesimin hissedilir bir yükseliş gösterdiği de dikkatleri bu kesime yöneltmiştir. Yukarıda bahsedilen sebepler açısından değerlendirilecek olduğunda, bu alana ve bu kesime götürülecek sosyal hizmet ve sosyal yardımların öneminin daha da arttığı söylenebilecektir.

1.5. Sosyal Hizmetin Kapsam ve Türleri

Sosyal hizmetler, kişi, grup ve toplumların bünye ve çevrelerinden doğan veya kendi kontrolleri dışında olan yoksunluk ve eşitsizlikleri gidermek, toplumun değişen şartlarından dolayı ortaya çıkan sorunları önlemek ve

insan kaynaklarını geliştirmek için; kişi, aile ve toplum refahını sağlamak amacıyla dzenlenen hizmet programını kapsayan bir alandır.

Sosyal hizmetler bu anlamda bilgi toplamayı, sorunu saptamayı, hizmet kitlesinin toplumsal konumunun incelenmesi işlemlerini içerir. Asıl işlevi toplumda ęeřitli sebeplerle dışa itilmiş risk gruplarının toplumsal korunmasını hedefleyen, onları toplum içinde tutup, yeniden sosyalleştirerek topluma kazandırmayı ve sorun ęözmeyi amaçlayan bir süreçtir. Yoksul olsun veya olmasın kişinin toplum hayatına herhangi bir konuda uyum sağlamada karşılaştıkları güçlükleri gidermek ve sosyal olarak dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya olan gruplara, onları tekrar topluma kazandırmaya yönelik olarak yapılması gereken ya da yapılan her türlü yardım faaliyetleri sosyal hizmetlerin temel amacını oluşturmaktadır.

Kanun maddesinde tanımlanan sosyal hizmetler şu şekildedir: "Kişi ve ailelerin kendi bünye ve ęevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve ęözömlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür" (1983 tarih ve 2828 sayılı Kanun; m. 3.) (Seyyar, 2004: 681-682).

Sosyal Hizmetler, herhangi bir sebeple sosyal veya ekonomik muhtağlıklarla karşılaşan kişilere ve ailelere fayda sağlamak, destek olmak, insan haysiyetine uygun yaşayış düzeyinin geręekleřmesine katkıda bulunmak hedefine yönelmiş hizmetlerdir (Seyyar, 2004: 682). Bu hizmetler yöneldiği risk gruplarının ęeřitlilięine göre farklılık arz etmektedir. Bu anlamda Batı'da, herhangi bir sosyal alanda bir sorun varsa, o alana uygun bir sosyal hizmet programı ve anlayışı, uygulanan modelleriyle mevcuttur.

Seyyar (2004: 682), hazırlamış olduğu Davranış Bilimleri Sözlüğü'nde, Sosyal Hizmetlerin kapsamı ve ilgi alanlarını şu şekilde özetlemektedir:

1. Tıbbi Sosyal Hizmetler,
2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri,

3. Kurumsal Islah Hizmetleri,
4. Kurumsal Rehabilitasyon Hizmetleri,
5. Çocuk Koruma ve Kurumsal Yetiştirme Hizmetleri,
6. Gençliğe Eğitsel Destek Hizmetleri,
7. Yaşlılara Bakım ve Psiko-sosyal Destek Hizmetleri,
8. Tabii Afetlerde Ekonomik Destek Hizmetleri,
9. Sosyal Sorunlu Ailelere ve Göçmenlere Maddi ve Manevi Destek Hizmetleri,
10. Özürlülere Mesleki Bakıma Yönelik Olarak Sunulan Psiko-sosyal Hizmetlerdir.

Bu çalışmada sosyal hizmetlerin daha çok yukarıda 5. maddede belirtilen Çocuk Koruma ve Kurumsal Yetiştirme Hizmetleri esas alındığı için diğer hizmet alanlarından ziyade bu alanda yapılan hizmetlerin üzerinde durulacaktır.

1.6. Sosyal Hizmetlerin Toplumsal Fonksiyonları

Seyyar'a göre sosyal hizmetlerin işlevsel özelliklerini bu hizmetlere ihtiyaç duyan kişiler açısından değerlendirmek gerekirse üç ana fonksiyon ortaya çıkmaktadır:

1. Sorunlu Kişilerin Sosyalleşmesine Yardımcı Olmak ve Gizli Potansiyellerini Değerlendirmek: Sosyal hizmetler, sosyal uyum sağlamakta problemlili olan kişilerin psiko-sosyal rehabilitasyonunu sağlamak maksadıyla, kişi ile sosyal hayat arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Sosyal hizmetler, hangi sosyal alanda veya hangi sosyal gruba yönelik faaliyetlerde bulunursa bulunsun, (muhtemel) sorunlu kişilerde gizli kalmış potansiyel güç ve imkânlarını ortaya çıkarmaktadır (Puhl ve diğ., 1996:170-180).
2. Sosyal Sömürü ve İstismarın Önüne Geçmek: Psiko-sosyal yönden tam olarak gelişemeyen her insan, muhtemel olarak başkaları tarafından sömürülmeye ve istismara açıktır. Diğer taraftan, değişik fizikî veya maddî

sebeplerden dolayı kendi kendine yeterli olamayan, örneğin yoksullar veya özürlüler de, ister istemez, başkaları tarafından kötü maksatlar için kullanılabilir. Dolayısıyla, sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan sosyal kesimler, modern sosyal siyaset anlayışına uygun olarak geniş anlamda sosyal koruma (Sosyal Hizmet, Sosyal Pedagoji, Sosyal Danışmanlık ve Sosyal Yardım) kapsamına alınmaktadır (Mühlum, 1994:45-50).

3. Yardıma ve/veya Bakıma Muhtaçları Rehabilitasyon Hizmetlerine Dâhil Etmek: İnsanlar, bütün koruyucu sosyal politikalara ve akıl-ruh sağlığı hizmetlerine rağmen, yine de amansız hastalıklara yakalanabilir, kaza sonucu sakatlanabilir veya ileri yaşlılıktan dolayı yatalak duruma düşebilirler. Böyle durumda olan kişilere, eski sağlıklarına veya performanslarına yeniden kavuşabilmeleri için, durumlarına göre, tıbbî tedavi hizmetlerinin yanında meslekî ve/veya psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetleri de sunulmaktadır. Rehabilitasyon programlarına rağmen iyileşemeyen ve bakıma muhtaç duruma düşen kişilere de sosyal bakım hizmetlerinin götürülmesi gerekmektedir (Tillmann, 1993:15).

Sosyal hizmet bu değişik alan ve yapıdaki insanlara; farklı sosyal alanlarda faaliyet gösteren sosyal hizmet uzmanları ile, değişik sosyal katmanlardan gelen her yaş grubuna yönelik olarak programlar sunmaktadır. Özellikle şahsî gelişimlerinde refakat ve desteğe ihtiyaç duyan veya önemli bir sosyal sorunla baş başa kalmış çaresiz insanlara yardımcı olmak, sosyal hizmet uzmanlarının görev kapsamına girmektedir. Bu anlamda bireylerin sosyal hizmetlerden aldıkları hizmetlere göre değerlendirilecek olunursa, alınan destek çeşitlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1- İhtiyaç duydukları ve hakları olan kaynaklara ulaşmalarında,
- 2- Problem çözme kapasitelerini geliştirmelerinde,
- 3- Müracaatçılara hizmet sunanların gelişimini destekleme yolu ile örgütlerin gelişmesini teşvikte,
- 4- Özel ve kamu kurumlarında sosyal, sağlık ve çevresel politikaları etkileyerek destek sağladığı söylenebilir.

1.7. Sosyolojik Açıdan Sosyal Hizmetlerde Korunmaya Muhtaçlık Olgusu

Korunmaya muhtaçlık olgusu toplumsal yapı içerisinde ortaya çıkan sosyal sebepler çerçevesinde; ailenin ya bilinçli olarak dağılması ya da kişilerin kendi tasarrufları olmaksızın ailenin varlığının devam edememesi halinde ortaya çıkan bir sorundur. Toplumun temel kurumlarından en önemlisi olarak değerlendirilen ve sosyolojik kurumlar arasında bir çok fonksiyonu olan aile, değişik sebeplerle birliğini yitirdiği veya dağıldığı zaman en korunmasız fertleri çocuklar olmaktadır.

Sosyolojik dinamikler açısından korunmaya muhtaçlık olgusu değişik sosyo-kültürel ve yapısal sebeplerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Her toplumun yapı ve insan ilişkileri bağlamında farklılığı olduğu gibi bu ilişkiler bütününden ve tekrarının devamından teşekkül eden sosyal kurumları da farklılık arz etmektedir. Korunmaya muhtaçlık olgusu bunun içindir ki her toplumda şekil itibarıyla temel olarak benzerlik arz etse de, sebepleri ve sonuçları açısından önemli farklılıklar arz etmektedir. Sosyal hizmetler olgusunu ve bunun içindeki korunmaya muhtaçlık olgusunun kaynağı ve boyutlarını; içinde geliştiği toplumsal yapıdan ve bu yapıya özgü toplumsal ve tarihsel ilişkiler sisteminden koparmadan ve soyutlamadan ele almak zarureti vardır. Ondan dolayıdır ki bu olguyu, yapısal bütünlük içinde ele almak, yapısal farklılaşmalara göre neden-sonuç ilişkilerini çözümlenmek önem kazanmaktadır (Cılga, 1986:31).

Tarihi süreçten bakıldığı zaman sosyal hizmetler ve korunmaya muhtaçlık olgusunu meydana çıkaran asıl etmenin, tarihi gelişim evreleri içinde toplumsal sistemlere özgü eşitsiz gelişme süreci olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda toplumsal sistemlere özgü üretim ve bölüşüm süreci, belirli toplumsal ve ekonomik yapılar içindeki kesimlerin ve insanların korunma gereksinmesinin niteliklerini belirleyen önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bu şekilde oluşan yapısal farklılaşmalar da korunmaya

muhtaçlık sorununu ortaya çıkarmakta ve toplumların bu konuda muhtaç olan kesimlerini bakıp gözetme sorununu gündeme getirmektedir.

İnsanlık tarihinde birlikte yaşama olgusunun gelişmesinden bu yana, kişilerin kendi aralarında sosyal yardımlaşma ve dayanışmaları bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç bazen kişilerin sosyal hayata uyum güçlüklerinden (yaşlılık, kimsesizlik, sakatlık vb.), bazen dini inanışlarından, bazen de insancıl (hümanist) duygulardan kaynaklanmıştır. Bu ihtiyaçlar sonucu kişiler birbirlerine karşılıklı veya karşılıksız bir şekilde çeşitli sosyal yardımlarda bulunmuşlardır. Toplumun gelişmesi ve karmaşıklaşması sonucu bu yardımlaşma ve hizmetler gittikçe sistemli bir yapıya kavuşmuş ve günümüzün modern anlamdaki sosyal hizmetlerinin de temelini oluşturmuştur. Bu anlamda çağdaş toplumlarda, yardımlaşma ve dayanışmanın önemi daha da belirginleşmiştir. Sosyal dışlanma ve yalnızlaşma tehlikelerinin arttığı kentsel yaşam alanlarında bu hizmetlerin daha da çoğalması yönünde toplumsal ikazlar ve sinyallerin de bir artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda bu yalnızlaşma ve dışlanma sorununu, değişik düşünür ve akademisyenler bir modernizm krizi veya sorunu olarak da değerlendirmektedirler.

Günümüz şehir toplumlarında veya kırsal yaşam alanlarında bireye ve aileye yönelik hizmetler arasında bulunan sosyal hizmet ve yardımlar, muhtaç kesimlerin mağduriyetlerini gidermek ve onları insanca yaşama kavuşturmak için çok önemli bir fonksiyona sahiptir. Çünkü hızlı gelişen ve değişen modern toplumlarda kişiler arası çözümler, aile içi parçalanmalar ve sosyal dejenerasyon dikkat çekecek bir problem alanı haline gelmiştir. Muhtaç ve mağdurların oranı da sayısal anlamda oldukça fazla bir büyüklüğe ulaşmış görünmektedir. Kişilerin, geleneksel olarak yaşadıkları ve ekonomik olarak hayatlarını devam ettirdikleri yerlerden sanayileşmiş bölgelere göç etmeleri sorunu ülkemiz için yakın tarihe dayanan bir geçmişe sahiptir. Meydana gelen bu göçler sonucu, göç eden aile fertlerinin, şehir hayatına tutunamama ve uyum sağlayamama sorununa, ekonomik sorunlar da eklenince çeşitli istismar mekanizmaları bu mağdur kesime yönelmiştir. Bunun sonucu olarak da çeşitli suç istatistiklerinde bu

kesimin hissedilir bir yükseliş gösterdiği, bu konuda yapılan çeşitli araştırma, gözlem ve bulguların da bir sonucu olarak dikkatleri bu kesime yöneltmiştir. Bu ve benzeri sebepler de, bu alana götürülecek sosyal hizmet ve yardımların önemini daha da arttırdığı düşünülmektedir.

Korunmaya muhtaç durumda olan kesimlerin yapısal konumları yaşadıkları toplumsal çevre yönünden belirgin bir farklılığı içerir. Bu kesimlerin yaşadıkları toplumsal çevreler genellikle toplumun geri kalmış alanlarıdır. Korunmaya muhtaçlık olgusunun yaygın olarak gözlemlendiği geri kalmış alanları, kırsal ve kentsel yerleşim birimlerinde saptamak olanaklıdır. Korunmaya muhtaç kesimleri, kırsal ve kentsel yerleşim birimlerini kapsayan bütünlükte, kırsal alandan kentsel alana doğru yönelen toplumsal hareketlilik içinde düşünmek gerekir. Kırsal alandaki yapısal dönüşüm süreci ve kentsel alanlara doğru oluşan göç olgusu, korunmaya muhtaçlık sorununun yapısal nedenleri arasında önemli bir paya sahip olarak görülmektedir.

Bu sorunu tam anlamıyla analiz edip anlayabilmek ve sebeplerini açığa çıkarmak icap ederse, olgunun ortaya çıkış sebeplerine yani kök sebeplere inilmesi gerektiği açıktır. Bu da kırsal kesimdeki yapısal dönüşüm sorunları, tarımsal üretimdeki teknolojik değişmelerin, toprak mülkiyetindeki farklılaşmaların ve tarımsal üretime özgü bölüşüm ilişkilerinin incelenmesini gerektirir. Bu etmenlere bağlı olarak gelişen dönüşüm süreci, kırsal alandaki insanın üretime katılma biçiminde, toprakla ilişkilerinde ve tarımsal üründen pay alma biçiminde farklılaşmalara, eşitsizliklere ve memnuniyetsizliklere sebep olmaktadır. Tarımsal alanda emek-yoğun üretim yerine teknoloji-yoğun üretime geçilmesi; toprak mülkiyeti yönünden mülksüzleşmeye, işsizleşmeye ve tarımsal üretimden pay alamamaya ve giderek yoksul bir kesimin oluşumuna neden olmuştur. Diğer bir deyişle, özet olarak kırsal alanda yaşanan bu dönüşümler; yapısal olarak işsiz, topraksız ve her yönden korunmaya muhtaç kesimleri üreten bir yapı olarak dikkat çekmektedir.

Bahsi geçen bu topraksız, işsiz ve korunmaya muhtaç kesim sosyal dışlanma olgusuyla karşı karşıya kalmakta, yani köyler bu kesimin ihtiyaçlarını karşılayamamakta veya karşılamakta zorlanmakta, şehir de bu insanlara çok zor şartlar altında yaşama ve hayatını devam ettirmek üzere ancak kenar-kıyı ve köşesinde yer açabilmektedir. Bu aynı zamanda bir zorunluluk olarak da dikkat çekmektedir. İşte bu yapısal sorun sosyal dışlanma dediğimiz toplumun kenarında kalma, topluma entegre olamama ve soyutlanma problemlerini de besleyen bir süreç olarak kendini göstermektedir.

Kırsal alandaki ekonomik ve toplumsal örgütlenme sürecinin yeterli bir düzeye ulaşamaması nedeniyle korunmaya muhtaç kesimlerin toplumsal güvenliklerinin sağlanması ve bu şekilde toplumsal korunma hizmetlerinden yararlandırılması çok daha zor bir hale gelmektedir. Kırsal alandaki ekonomik, toplumsal ve hizmetler yönünden örgütlenmelerin yetersizliği nedeniyle korunmaya muhtaç kesimlerin toplumsal yaşama uyumları ve yeni yapısal dönüşüm süreci ile bütünleşebilmeleri çok zorlaşmaktadır. Bu aşamada yoksul kesimlerin yeni yapıya uyum mekanizmaları ve yeni ilişki biçimleri geliştirdikleri gözlenmektedir. Bunun yanında, kırsal ve kentsel alanlardaki örgütlenmiş yapılar içinde belirli konumlara sahip olan az bir kesim yani mal ve hizmet üretimine örgütlü olarak katılabilenler; toplumsal ve ekonomik güvence imkanlarından yararlanabilmektedirler. Burada kırsal alana özgü geleneksel yardımlaşma sistemleri, aile içi ve aileler arasındaki ilişkiler bu süreç içinde önemli işlevler gerçekleştirmektedir. Böylelikle bireylerin toplumsal gereksinimleri bu dayanışma yapısı içerisinde karşılanabilmektedir (Kongar, 1981:368-369). Bunun sonucu olarak da özellikle kırsal bölgelerde, cemaat tipi yardımlaşmaların varlığı bireyi sosyal dışlanma riskinin dışında kalmasına yardımcı olmaktadır. Bu ilişkiler ağı içerisinde dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri, yoksul ve dışlanma riskini taşıyan bu grupları toplumla bütünleştirmekte ve onların topluma olan aidiyet bağlarını da kuvvetlendirmektedir. Bu tabii olarak kültürden kültüre farklılık arz eden bir ilişki türüdür. Ülkemizde bu manada yoksul kesimden gelen sosyal

patlama beklentileri, belirtilen bu sosyal yapı ve ilişkilerin birincil alanda yaşanmasının bir neticesi olarak düşünülmektedir. Bu yüzden ki, farklı ülkelerde aynı yapı olmadığı için sonuçları çok dehşetli sosyal ve sınıfsal patlamalar ve karışıklıklar vuku bulmuştur. Çok yakın tarihlerdeki bir Arjantin krizi sonrasında yaşanan kaos, Türkiye'deki sosyal yapı ve ilişkilerin beslendiği kaynaklar ve bu kaynakların icra ettiği fonksiyonlar açısından önemine işaret etmektedir.

Ancak kentsel alanda örgütlenmiş yapılar içinde yer alabilen kesimler düzenli hizmetlerle de ilişki içine girebilmekte ve bu anlamda kentin avantajlarına sahip olabilmekte ve kentsel alandaki toplumsal refah hizmetlerinden yararlanma imkanları doğmaktadır. Cılga'ya (Cılga, 1986:33-34) göre, korunmaya muhtaç kesimlere yönelik hizmetlerden yararlanma sürecinde kırsal ve kentsel yörelerde yaşayan kesimlerin üzerinde, yapısal etmenlerin etkili olduğu vurgulanmalıdır.

Korunmaya muhtaçlık olgusunun oluşumunda; ekonomik, kültürel, sosyal ve bedensel nedenlerin başta olmak üzere birçok etmenin belirleyici olması nedeniyle konuyu bütünlük içinde ele almak, muhtaçlık olgusunun irdelenmesi, problemin tespiti ve çözüm yollarının araştırılması için gereklidir. Korunmaya muhtaçlık olgusu toplumsal düzeyde yoksul bir kesimin ya da bir toplumsal kategorinin varlığını belirginleştirmektedir.

Yapısal nedenlerden kaynaklanan ve toplumsal sorun olarak ortaya çıkan korunmaya muhtaçlık olgusunda tüm toplumsal süreçlerin bütünlüğü açısından sebep-sonuç ilişkileri incelenmelidir. Çünkü yapısal koşulların değişmesi süreci içinde, korunmaya muhtaçlık olgusu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yapı içinde, ekonomik ve toplumsal düzeylerdeki farklılık bu olgunun farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. (Kıray, 1964:3-4).

Cılga'ya (1986:31) göre korunmaya muhtaçlık olgusu, insan-doğa ve insan-insan ilişkilerine dayalı çelişkilerden kaynaklanarak toplumsal yapı içerisinde oluşmaktadır. Bu ilişkiler sistemi içerisindeki çelişkiler, toplumsal

sorunların kaynağı olur. Bu anlamda korunma; insana, topluma ve doğaya özgü bir gereksinme olarak dikkat çekmektedir.

1.8. Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Çerçevesinde Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Tarihsel Gelişim Süreçleri Açısından Genel Bir Değerlendirmesi

Sosyal refah kavramı, bir toplumda yaşayan insanların çıkarlarını, bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve ekonomik ihtiyaçlar bakımından karşılamak ve bu noktada insanların doyumunu sağlamak amacını güden uygulamaları da içine alan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal Refah, Friedlander tarafından; 'kişi ve grupların verim kabiliyetlerini geliştirebilmeleri ve aileleri için doyurucu bir hayat ve sağlık standardına ulaşmaları ve aynı zamanda kişisel ve sosyal ilişkilerini dengeli olarak devam ettirmelerini sağlamak amacıyla sosyal hizmetler ve sosyal kurumların organize edilmiş bir sistemidir', biçiminde tanımlanmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların korunması olgusu, geçmişi çok eski devirlere hatta milattan önceki devirlere dayanmaktadır. M.Ö. Sümerler, Etiler, Uygurlar ve Hunlar'a ait kazılarda çocuk korunması ile ilgili belgelere rastlanmıştır. M.Ö. 1280 yıllarında Etiler, bir kısmı çocuk koruma ile ilgili olan ilk vakfı kurmuşlardır. M.Ö. 12. asırda ise Uygurlar ikinci vakfı kurmuşlardır. Yine M.Ö. 8. yüzyılda Mezopotamya'da Sümer Devleti korunmaya muhtaç çocukların korunması ile ilgili tedbirler almıştır. Moğolistan'da yaşayan Hun Devleti de çocukların korunması için birçok kurumlar kurmuş ve çalışmalar yapmıştır (Enç ve diğ., 1975).

Belge ve bilgilerin anlattığı gerçekler açısından korunmaya muhtaçlığın çok eski devirlerden beri çeşitli toplumlarda görülen bir olgudur. Konuyu bir bütün olarak değerlendirmek ve anlamak için bu olgunun geçirdiği tarihi süreçleri de anlamaya çalışmak gerekmektedir. Bu anlamda konuyu kısaca batı toplumlarında ve İslam toplumlarında gelişim süreçleri açısından değerlendirmek, anlaşılmasını daha da kolaylaştıracaktır. Önce batıdaki tarihi gelişim sürecine kısaca bir göz attıktan sonra genel olarak İslam ve Türk tarihi açısından konuyu inceleyeceğiz.

1.8.1. Sosyal Yardım ve Hizmetlerin Batı Toplumlarındaki Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış

Kalkınma olgusunun ortaya çıkışı sanayi devrimine kadar uzanmaktadır. Batılılaşma olgusu ise insanlık tarihinin önemli gelişmelerinin ilk kez batıda yaşanması ve bu gelişmelerin tüm dünya tarafından ilerleme olarak görülmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Batı dışında kalan ülkeler için kalkınma batılılaşma ve modernleşmeye özdeş olarak algılanmakta ve ülkelerin kalkınma düzeyi batılılaşma, sanayileşme ve modernleşmeyi ne ölçüde gerçekleştirebildikleriyle ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu süreç batı dışındaki toplumların zaman içinde oluşturdukları kendi kültürel ve etik değerlerine de yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. Çünkü her ülkenin kalkınma ve gelişme seyri farklılık arz edebilmektedir. Her toplumun gelişme süreçlerinin aynı doğrultuda olmasını beklemek, gelişim süreçlerine o anlamda ideolojik bir anlam atfetmektir. Objektif bir değerlendirmeye her toplum ve her toplumun içindeki farklı kurumlar farklı gelişim ve değişim aşamalarından geçmişlerdir. Bu sosyolojik bir gerçektir. Bu anlamda da sosyal hizmet ve sosyal refah devleti uygulamaları her toplumun kendi değerleriyle şekillenen ve beslenen bir yapıda gelişmiş ve değişime uğramıştır. Toplumsal katmanların sosyal kurumlara intibak edebilmesi ve halkların kabulü bu sosyal tarihi süreçlerin tabii seyrinde gelişmesi ve değişmesi ile yakından ilişkilidir. Aynı zamanda bu tarihi süreç içerisinde tabii gelişim seyri, çeşitli kurumların varlığı ve gücü açısından kökleşmiş olan tarihi geleneklere sahip olması, hem uygulama ve pratikler açısından ve hem de kanuni yapılanmalar açısından toplumların yabancılaşmaktan çekmeyecekleri aksine köklü gelenekleri itibarıyla sahiplenecekleri bir ortam ve kabul alanı oluşturacaktır.

Sosyal yardım ve hizmetlerin batı toplumlarında gelişen tarihi süreçlerine bakıldığında, bu anlamda, kanuni ve kalıcı düzenlemelere dayalı devlet sorumluluğunun açıkça kabulü şeklindeki sosyal yardım uygulamaları, esas itibarıyla on yedinci yüzyıl başlarında gündeme gelmiştir. Batıda, bu uygulamaların dayandığı temelleri ve ana fikri, 1601 yılında İngiltere'de Kraliçe Elizabeth zamanında kabul edilen Fakirler Kanunu ve ardından

gelen bir dizi benzer kanunda bulmak mümkündür (Blanche, 1977:1504).

İngiltere'nin Fakirler Kanunları ile başlattıkları çok yönlü sosyal yardım faaliyetleri, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere çok sayıda ülkedeki gelişmeleri yakından etkilemiş ve yönlendirmiştir.

Başlangıçta İngiltere'de uygulanan muhtaç kişilerin kuruluşlar bünyesinde temin edilen sosyal yardım programlarından (indoor relief) faydalandırılması düşüncesi, ortaya çıkan değişiklik problemler nedeniyle terk edilmiş ve kişileri kendi evinde ve ortamında desteklemeye yönelik sosyal yardım programlarına (outdoor relief) ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Sosyal yardım hizmetleri, Amerika Birleşik Devletleri'nde, İngiltere'den sonra başlamış olmakla birlikte, ABD'de bilhassa gönüllü hareketlerin yaygınlığı ve bu hareketlerin giderek mesleki bir anlayışa ulaşması ve profesyonel eleman yetiştirilmesinin temini açısından büyük bir gelişme göstermiştir. Bu ülkede, sosyal yardım alanında faaliyet gösterecek ehliyet sahibi meslek elemanlarının yetiştirilmesi daha 1898 yılında, New York'ta açılan "Sosyal Yardım Okulu" (The New York School of Philanthropy) ile başlamıştır.

Bu değerlendirmeler ışığında denebilir ki, on dokuzuncu yüzyıl, fakirler kanunları ile ortaya çıkan tecrübelerin ve gelişmelerin ışığında yirminci yüzyılda ortaya çıkacak olan modern sosyal güvenlik sistemlerinin de düşünsel temelini bir boyutunun oluşturulmasına yardımcı olan bir uygulama dönemi olmuştur.

Yirminci yüzyılın başları da sosyal güvenlik alanındaki gelişmelerde önemli aşamaların kaydedildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, İngiltere'de bilhassa kamu kaynaklarına dayanılarak veya devletin kontrolü ve yönlendirmesi altında, kanunlarla düzenlenen programlar dikkati çekmektedir.

1901 yılında İngiltere, savaşlarda ölenlerin geride bıraktığı dulaların ve yetimlerin bakılması ve korunması sorumluluğunun devlete ait olduğu fikrine dayanan bir sosyal yardım programına başlamıştır.

1908 yılında kabul edilen "Yaşlı Sosyal Yardımları Kanunu" ile 70 yaşın üstündeki kişilerin, ihtiyaç durumlarının tespitine yönelik bir kontrole dayanılarak (test of need), merkezi idare tarafından sağlanacak sosyal yardımlardan faydalandırılmaları hüküm altına alınmıştır (Blanche, 1977:1504).

1935 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde, Sosyal Güvenlik Kanunu kabul edilmiştir. Kanun, sosyal güvenliği esas itibariyle sosyal sigortalara ve sosyal yardımlara dayandırmakla birlikte, çeşitli sosyal hizmetlerle desteklenmesini temin edici hususları da düzenlemektedir.

Bu tarihlerden sonra Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere başta olmak üzere, birçok dünya ülkelerinde sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal refah alanlarında birçok yasal düzenlemeler ve gönüllü kuruluşların yoğun çalışmaları dikkat çekmektedir. Gelişmiş batı toplumları birer sosyal refah devleti ve toplumu olduklarını uygulamalarıyla da göstermektedirler. Sosyal refah yönetimi, bir sosyal refah örgütünün amaçlarını etkili ve verimli hizmetlere dönüştürmek için bütün kaynakların seferber edilmesidir. Bu çerçeveden gelişmiş batı toplumlarında sosyal devlet ve sosyal refah uygulamaları da tarihsel süreç içerisinde değişiklik arz etmiştir. Bu toplumlar günümüzde kendi toplumlarının bütün katmanlarını ve özellikle de sosyal risk alanlarında olanları içine alacak uygulamalara zemin hazırlamıştır. Bu anlamda gelişmiş batı toplumları bir sosyal refah yönetimi ve devleti olarak önemli gelişmeleri sağlamış ve kendi toplumlarına önemli bir refah paylaşımı sunabilmişlerdir.

1.8.2. Türklerde Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetlerin Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış

Bu konuda çok eskiye dayanan bir takım pratik uygulamaları ile ortaya çıkmış olmakla birlikte bugünkü formel anlamıyla yoksullukla ve muhtaçlıkla mücadelenin bir devlet sorumluluğu kategorisine alınmasının, esasen Müslüman toplumlarda batıdan önce görülen bir durum olduğu fark edilmektedir. Zekat ve sadaka anlayışıyla sosyal yardıma gönüllü bir bağlayıcılık boyutu kazandıran İslam dini, insanın hangi yaş, grup, sınıf ve

zümreye tabi olduğuna bakmaksızın, muhtaç olmasını yeterli sayarak yardım etmeyi öğütlemiştir. Bu, dinin müntesiplerini bağlayacak şekilde bir takım emirlerle ve pratik uygulamalarıyla hayata geçirilmiştir. Bu konuda İslam peygamberinin Ashab-ı suffa olayındaki yardımı, Medine'de hurma bahçelerini halkın hizmetine sunması, bunların yanında muhacir-ensar kardeşliğinin sağlanmasındaki tutumu gibi, kendisini takip edenlere örnek ve model olacak bir çok davranışlarla karşılaşılmaktadır. Bu aslında sosyal refah devleti uygulamalarının tarihteki çok önemli bir parçasını göstermesi açısından da dikkat çeken bir durumdur. Bu konudaki örnek davranış ve uygulamalar daha sonraki devirlerde de artarak çoğalmıştır.

Bu özellikleri itibariyle Türkler, Müslüman olmadan önce de böyle yardım müesseselerini hayata geçiren, mazlum ve mağdurun korunması için kurumlar ihdas eden bir millet olarak tarih sahnesinde dikkat çeken bir toplum olmuştur. Bu anlamda, İslam öncesi Türk dünyasında yardımlaşma amaçlı vakıfların temelini, Uygur Türkleri tarafından atılmış olduğu, yapılan araştırmalar tarafından da ortaya çıkarılmıştır (Bilgin,1997 :3).

Türklerde, bakıma muhtaç durumda olan hasta, yaşlı ve özürülülerin korunması ve bakımı, çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişte bakıma muhtaçların, gerek Türk örf ve adetlerin, gerekse dini vecibelerin etkisiyle aileleri veya yakınları tarafından kendi sosyal muhitlerinde bakılmış oldukları söylenebilir (Seyyar, 2004:28).

Türk insanı, yardımlaşma ve muhtaçların korunmasını, dinsel bir görev gibi bilmiş ve geçmişten günümüze kadar, bu görevin vakıflar aracılığıyla yerine getirilmesini sağlamıştır (Yılmaz,1991). Bu anlamda vakfın menşeyini eski devirlere kadar çıkaranlar vardır. Vakfın başlangıcı hakkında tam ve kesin bir tarih göstermeye imkan yoktur (Doğan, 1999:86).

Bakım hizmetlerinin, daha çok evde yapılmış olmasına rağmen eski Türklerin, Orta Asya'da buldukları süre içinde dahi, şifa yurtları ve korunmaya ve bakıma muhtaçlara yönelik sosyal binalar ve bunların idamesi için, vakıflar tesis ettikleri bilinmektedir (Terzioğlu, 1981:803-804).

Vakıf sisteminin, İslam'ın kuruluş dönemlerinden itibaren oluşmaya başladığı görülmektedir. İslam nokta-i nazarına göre ilk vakıf, Hz.İbrahim (as) tarafından Kabe-i Muazzama'nın vakfedilmesiyle başlar. Eski kavimlerde de vakıflar mevcuttur. İskenderiye Kütüphanesi, Kudüs Havuzları, Zemzem Kuyusu, yollar, köprüler, mabetler birer vakıftır. Bütün bunlar, menfaatlerinden bütün halkın istifade etmesi için vücuda getirilmiştir. (Doğan, 1999:86).

Canan'ın (1991) makalesinde belirttiği gibi İslam'da, başta Hz. Peygamber (as), Hz. Ömer ve Hz. Ali olmak üzere ilk nesil Müslümanlarıyla başlayan vakıf işlerinde, hususan "çocukların korunması" diye bir kayda rastlanmaz. Bir başka ifadeyle, İslam tarihinde çocuklara yönelik vakıflara daha çok sonraki asırlarda rastlanır. Üstelik bugünkü kadar çok, çocuk himaye müesseseleri hiçbir devirde görülmez. Yine Canan'ın makalesinde sorduğu şu soru da konunun anlaşılmasına hizmet edecek bir mahiyettedir. 'Bunun bidayette görülmeşi, sonraki devirlerde de sayıca azlığına nedendir. Vakfiyelerde zamanla çocukların da zikredilmesi, yetimlere mahsus dâruleytam'ların doğuşu bir ilerleme midir, yoksa bir gerileme midir münakaşa edilebilir. Ancak, bizce "içtimaî açıdan bir tedenninin (gerileme) göstergesi" kabul edilebilir bir göstergedir'. Canan bir gerileme olarak nitelediği sürecin sebeplerini aşağıdaki şu maddelerde toplayarak özetlemiştir:

1- İlk asırlarda içtimaî ve dini hayat sağlamdı. Sokağa atılan sahipsiz çocuk azdı. Ayrıca, dini duyguların kuvvetli oluşu, sahipsiz çocukların aileler tarafından hemen kabullenilmesine âmil olmaktadır. Zira yetim himaye etmenin ehemmiyetini belirten, dindarları buna teşvik eden pek çok hadîs mevcuttur. Bunlardan bir kaçını kaydedelim:

"Ben ve yetime bakan kimse, cennette şöyle (iki parmağıyla göstererek) yan yanayız." "Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime iyi muamele yapılan evdir." "Kim Müslümanlar arasında bir yetimi (evine alıp) kendi yediğinden yedirir, kendi içtiğinden içirirse, affı kabil olmayan bir günah (yâni şirk) işlemediği takdirde Allah onu mutlaka cennetine kor."

"Kalplerinizin yumuşamasını, hacetinizin kabul bulmasını isterseniz yetime merhamet ve ona lütuf ile muamele edin." "Küçüklerimize acımayan bizden değildir."

2- Öte yandan bu ilk asırlarda, İslam cemiyetinde devletçilik de güçlüdür, şüurludur ve dolayısıyla devlet raiyyetine sahiptir. Bir hadîste: "es-Sultânu veliyyu men lâ veliyye leh" yâni "Sultan velîsi olmayanların velisidir" buyrulur. Bir başka ifade ile, kimsesiz çocukların sahibi, velîsi baştaki hâkimdir, yani devlettir, onun temsilcisi mahallî amirdir, yani Devlet-Baba'dır.

"Bu ilk devrede müstakil çocuk himaye müesseselerinin yokluğunu izah eden bir üçüncü nokta daha var. Konumuz açısından arz ettiği nezaket ve ehemmiyet sebebiyle buna da temas edeceğiz: Gerek Kur'ân-ı Kerîm ve gerek hadîs-i şerifler, çocukların "aile içerisinde" himaye ve terbiyelerine amirdir.

Öyle ise ideal islamî cemiyette, himayeye muhtaç çocuklar, müstakil çocuk müesseselerinde değil, aileler içerisinde himaye edilecektir. Âyet-i Kerîme şöyle emreder: "Bir de sana yetimleri sorarlar, De ki: Onları faydalı ve iyi bir hâle getirmek hayırlıdır. Şayet kendileriyle bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir" (Bakara 2, 220).

Öyle ise, devlet, kimsesiz çocuklara, hasbî olarak bakan aile çıkmadığı takdirde, ücretle bakan aileler bulacaktır". (Canan, 1991:58).

Yukarıda bu konu ile ilgili İslam dini ve Peygamberi'nin (as) özet olarak anlayış ve görüşlerini sunduktan sonra onu takip eden yıllarda özellikle Müslüman Türk toplumlarının konu ile ilgili uygulamaları özet olarak sunulmaya çalışılacaktır. Konuya Türklerin yaklaşımları ve verdikleri önemin anlaşılması açısından, burada son derece önemli bilgi ve bulgular dikkat çekmektedir.

12. ve 13. yüzyılda Selçuklu döneminde, bimaristan veya darüşşifa adı altında, Anadolu'da yüzlerce hastane veya rehabilitasyon merkezi kurulmuştur. Hasta, özürlü ve rehabilitasyon ve bakım hizmetleri yönünden bimaristanlar, tıp ve psikiyatri tarihinde önemli bir yer almaktadır. Çünkü, bimaristanlar, kendi bünyelerinde 'miskinler tekkesi' ünitelerine de sahiptiler. Burada özellikle, bakıma muhtaç akıl hastaları ile meşgul olunmakta ve kendilerine özel müzik tedavisi uygulanmaktaydı. (Güreşsever, 2004:28).

Bu kurum ve kuruluşlardan en eski olanlarından Gazan Mahmut Han'ın hükümdarlık süresince (1271-1304) Tebriz yakınlarında kurulan büyük vakıflar arasında kimsesiz ve öksüz çocuklar için de bir kurum bulunmakta idi (Kut, 1989: 138-139).

Gazan Mahmut Han Vakfiyesi'ne kısaca bir göz atılacak olunursa, vakfın o zaman yaptığı hizmetlerin mahiyeti hakkında kısaca bir bilgi sahibi olunabilir.

Gazan Mahmut Han İlhanlı prenslerindedir. Milâdî 1225 - 1304 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Hakimiyeti sırasında Müslüman olmuştur. Tebriz yakınlarında Şeneb-i Gazan diye anılan bir şehir ve burada vakıf yoluyla büyük müesseseler kurmuştur. Ebvâbi'l-birri Gazan diye söylenen bu müesseseler şunlardır: Büyük bir terbiye evi, Hanefîlere ait bir cami, Şâfiîlere mahsus iki medrese, firevn Hangâh, dâruşşifa ve ıslahhane, kütüphane, Beytu'lKanun (Devlet arşivi), mütevelliyeye mahsus bina, umumî hela, umûmî hamam ve eytamhâne (yüz yetim çocuk için) ve metruk çocuklara bakmak üzere kurulmuş bir müesseseden ibarettir. Bunlardan başka, dul kadınlar, yoksullar, fakirlerle kimsesizlerin cenazelerini kaldırmak, yolları temizlemek, efendilerden korkan kölelerin kırdıkları çanak-çömlek vesairenin tazmini, kışın aç kalan kuşların beslenmesi için ayrı ayrı hizmetler tesîs olunmuştur (Canan, 1991:59).

Osmanlı İmparatorluğu'nun teşekkül dönemi esnasında, her şehrin fethinden sonra, Selçuklu geleneğinin bir devamı olarak, devlet adamlarının ve zengin hayırseverlerin katkılarıyla vakıf statüsü altında sosyal bakım hizmetleri sunan kuruluşlar inşa edilmiştir. Osmanlılar; bir taraftan, Anadolu Selçuklu Türklerinin mirasçısı olarak, geçmiş yüzyıllarda Selçuklular tarafından kurulan bir çok sağlık ve sosyal hizmet kuruluşunun vakfiyesini aynen benimseyerek, bunların gelecek yüzyıllarda da sosyal görevlerini sürdürebilmeleri için, vakıf gelirlerini arttırmışlardır. Diğer taraftan da mevcut kuruluşlara yeni vakıflar yoluyla daha çok ve daha kapsamlı sosyal tesisler (külliye) ilave etmişlerdir (Seyyar, 2004:28).

Osmanlı devletinin sosyal güvenlik sistemi iki kaynaktan beslenmektedir: Bunlardan birincisi örf (hars), ikincisi ise devletin resmi dini olan İslam'dır. Zaten, Mecelle'de, dine ters düşmeyen örf, şariat olarak kabul edilmiştir (Doğan, 1999: 48).

Yine Osmanlı Devletinde toplum yapısını, sosyal siyaset açısından, incelediğimizde, sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin, dengeli gelir ve servet dağılımının temini yönünden, iki müessesenin önemli payı olduğu görülmektedir: Bunlar da, zekat ve vakıf müesseseleridir (Doğan, 1999: 81).

Osmanlıda kimsesizlerin, yoksulların, talebelerin, misafirlerin vs. kalabilecekleri mekanlar, genel olarak imaret adı altında ele alınmaktadır. Evliya Çelebi, 18 krallık ve padişahlık gezdiğini ve Osmanlıdaki kadar imarete hiçbir yerde rastlamadığını ifade etmektedir (Şeker, 1991:157-163).

Osmanlı Devleti, bu günkü anlamıyla olmasa bile bir çok uygulamasıyla o zamanın şartlarında bir sosyal refah devleti olmanın gereğini tarihinde göstermesiyle dikkat çeken bir devlettir. Dikkatle incelendiği zaman Osmanlı Devleti döneminde bugünkü anlamda sosyal yardım kuruluşlarına benzer sosyal güvenlik ve sosyal yardım teşkilatlanmalarına rastlandığı görülecektir. Bu anlamda, sosyal refah devleti gayesine hizmet etmek için açılmış olan imarethaneler, şifa haneler, aşhaneler ve vakıflar ilk önce dikkat çekenlerdir. Bu müesseselerin finansmanı ise kurdukları vakfiyelerin gelirleriyle karşılanarak zengin ve yoksul arasında bir köprü vazifesi rolünü üstlenmişlerdir. Doğan, (1999:84) bu anlamda vakıf ve sosyal yardım ve sosyal güvenlik kurumlarının farkını şöyle belirtmiştir: 'Vakıfların çoğu, insanların, iktisadi hayatta maruz kalacakları risklere karşı sosyal güvenliklerini sağlamak amacını güder ve bu hizmet müessese tarafından yapıldığı için, ferdan ferda (fert fert) yapılan iane ve sadaka şeklindeki yardımların şahsiyeti rencide edici etkilerine yol açmaz. Bugünkü sosyal güvenlik sisteminden farklı olarak, vakıfla yardım alan arasında, şahsiyeti rencide etmeden dayanışma duyguları gelişmekte ve sınıflar arası kaynaşmaya yol açmaktadır. Ayrıca, vakıflarda, insanlar, hayırda bulunmanın huzurunu ve tatminini duymakta, sosyal güvenlik sisteminde ise her iki taraf için bir duygu alışverişi olmamaktadır. Bu durum, sanayi toplumlarında ortaya çıkan 'yalnız kalabalıkların' toplandığı şehir hayatındaki 'yabancılaşma' duygusunu hafifletmektedir. Yardım alanı şehir

hayatındaki yalnızlık, parçalanmışlık ve yabancılık duygusunun uyandıracığı bunalımlardan uzaklaştırmaktadır'.

Vakıfların ifa ettikleri hizmetler ve Osmanlı toplumundaki yerlerini anlamak için Canan'ın (1991:57) makalesinde belirttiği şu tespitler de çok ilgi çekmektedir.

Vakıfların ifa ettiği hizmetler arasında bu çeşit hizmetlerin nispeti hakkında bir fikir verebilmek için 18. asırdaki vakıflardan ihtimali sondaj metoduyla seçilen 330 adedinin üzerinde yapılan incelemelerden elde edilen bir iki noktayı belirteceğiz:

Söz konusu araştırmaya göre, bu vakıfların toplam bütçesinin % 28,16'sı eğitim-öğretim hizmetlerine harcanmaktadır; % 30,75'i dini hizmetlere geri kalanı da başka hizmetlere..Dini hizmetler deyince öncelikle camiye bağlı hizmetler kastedilmektedir. Günümüzde olduğu gibi, her devirde camilerin çocuklara da hizmet verdiği göz önüne alınca, vakıfların çocuklara yönelik hizmetlerinin nispetinde daha da artma olacağı söylenebilir. Bu noktanın anlaşılması için, vakıfların bütçesine bakmak bilgilenmek açısından önemlidir. Canan aynı makalesinde devamlı vakıfların bütçelerine de temas ederek şu tespitleri ortaya atmaktadır: 'Bu mevzuda kesin bir rakam vermek zor. Ancak, konuya ışık tutacak, kısmen tahmin, kısmen hesaba dayanan bazı açıklamalar kaydedebiliriz:

1-18. ve 19. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunu gezen bazı batılılar imparatorluk dahilindeki gayr-ı menkul emlakın dörtte üçünün vakıf olduğunu tahmin etmişlerdir.

2- Cezayir, Fransızlar tarafından işgal edildiği zaman, buradaki emlakın yarısının vakıf olduğu görülmüştür.

3- Keza, Tunus arazisinin üçte ikisinin vakıf olduğu tespit edilmiştir.

4- 1925'te yapılan bir hesaplama Mısır'da ekilen arazinin sekizde birinin vakıf olduğunu göstermiştir.

5- 18. yüzyıla ilgili, yukarıda temas edilen araştırmaya göre, bizzat vakfiyelerdeki rakamlara dayanarak, daha ikna edici bir fikir vermek açısından şu söylenebilir ki; vakıfların bütçesi imparatorluk bütçesinin yarısına eşittir.

Böylece, vakıfların deruhte ettiği hayır hizmetlerine, üzerinde güneş batmayan imparatorluk bütçesinin en az, üçte birine eşit bir meblağa ulaştığı anlaşılır. Bu, elbette büyük bir yekûn teşkil etmektedir. İşte, çocuklara yönelik hizmetlerin yer aldığı % 28,16'lık eğitim-öğretim kalemine giren meblağın hacmini böyle değerlendirmek gerekecektir.

Bunlardan başka Osmanlı Devleti'nde şimdiki emekli aylığına benzer bir maaş ödeme sistemi de dikkat çekmektedir. Bu yardımdan faydalanmak

için, 'pir-i fani (ileri yaşlı), amelmânde (sakat veya yaşlı olup iş yapamaz halde olan), zayıf ve ihtiyar olmak' gibi şartların arandığı görülmektedir (DPT, 1991:9).

Ortaçağ Avrupa'sında 'şeytani' hastalıklara yakalandıkları düşünülen yaşlı ve özürlülerin yakıldığı bir devirde, Osmanlılar, cüzamlıları, cüzzamhane (Leprozoryum) denilen bakım merkezlerinde koruma altına alırlardı. Bakıma muhtaç cüzamlıların geçimleri ise vakıf gelirleri ile sağlanırdı. Sosyal ve doğal meşguliyetler terapisi çerçevesinde, bazı cüzamlılar, etrafi duvarla çevrilmiş ağaçlı bahçelerde tavuk ve keçi besleme imkanına da sahip olurlardı (Seyyar, 2004:29).

Osmanlıda kurulan vakıfların en önemlileri Fatih Vakıfları olurken, bu vakıflarda, çocukların korunmasına ilişkin özel hükümler bulunmaktadır. Osmanlılar döneminde de bütün padişahlar hanedan vakfiyeleri kurdurma geleneğini sürdürmüşlerdir (Kut, 1989: 138-139).

1517 yılında kurulan Fatih Vakfiyeleri bunların en önemlileridir. Fatih Sultan Mehmed Vakfı, 370 sayfa tutan muazzam vakfiyenin, bilhassa çocuklara ait kısmı konumuzla ilgisi bakımından dikkat çekmektedir. 313-315. sayfalarda yer alan bu bölümde, özet olarak, yetimlerin ve fakara çocuklarının yetiştirileceği bir dâru'ttâlim'den bahsedilir. Buraya, tâlim işlerini yürüten hocaların tayininden başka, yetim ve fakir çocuklara nakden ödenecek maddî yardım da vakfiyede zikredilir. Bu vesîkada günümüzün diliyle şöyle denir: "Saltanat merkezim İstanbul'da yaşayan yetimlere, her gün yüz akçe olmak üzere bir ayda 3.000 akçe sarf oluna. Ebeveyni olmayan kız ve erkek her yetime günde yarım dirhem olmak üzere her ay 15 akçe dağıtıla. Bu tahsisat, her bir yetime, hidane yaşından çıkıp istiğna yaşına girene dek (yâni yeme, içme, giyinme ve bir kavle göre, istinca işlerini kendi kendine yapabilir hâle gelinceye kadar ki 7-8 yaşına basması demektir) verilmeli, bu yaşa gelince kesilerek bir başka yetime bağlanmalıdır. Tahsisatın bağlandığı ve kesildiği vakitler, merkez kadısı defterine kaydedilmeli ki, vakıf sorumlularının, işleri dürüstlikle yürüttüğü Allah ve halk nazarında da bilinerek kendisine teşekkür edile'. Bu

vakfiyenin en mühim bölümlerinden biri de, her senenin sonunda 70 sayfalık vakfiye metninin, bilcümle muallim, müderris ve diğer hizmet erbabının huzurunda okunması ve böylece içindeki vazifelerin hakkıyla ifa edilip edilmediğinin ve şartlarının yerine getirilip getirilmediğinin tetkik edilmesi şartıdır (Canan, 1991:59-60).

18. yüzyılın başlarında, kimsesiz çocuklara verilmek üzere, hayvan sahiplerinden, tacirlerden ve maden sahiplerinden vergiler alınmıştır. 1860lı yıllardan sonra, bakımsız, yetim ve öksüzler için yuvalar açılmıştır. Bu yuvalarda, çocukların durumuna uygun birçok sanat öğretilmiş ve bu sayede, bu çocukların ve gençlerin kısa sürede hayatını kazanmaları sağlanmıştır (Öğülmüş, 1991).

Vakıflar aracılığı ile, başta yoksullara, sakatlara, yetimlere, dullara, kimsesizlere, hastalara, güçsüzlere yapılan her türlü yardım, kurumlaştırılmış bir sosyal sistem içinde cereyan etmekteydi. Bugün, belediye ve diğer kamu kurumlarının üstlendiği sosyal bakım hizmetlerinin büyük bir bölümü, geçmişte Osmanlı vakıf müesseseleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Yediyıldız 1982:5). Ancak yine de Osmanlı Devletinde 19. asra kadar modern anlamda bir sosyal güvenlik' kurumu bulunmamaktadır. Sosyal Hizmetler kendini vakıf ve imaretler şeklinde göstermiş, bunların aracılığıyla kimsesiz, dul ve yetimlere, sakatlara sosyal yardım yapmak gelenek haline gelmiş ve yöneticiler de bu konuya özel önem vermişlerdir (Ballar, 1988:5).

"Osmanlı Devletinde yetimlere büyük önem verilerek, gerekli kurum ve kuruluşlar tesis edilip, nizamname ve kanunlar çıkarılmıştır. 1858'de Eytam Nizamnamesi (Düstur (1.Tertip), İst.,1289, C.1., s.270-275) çıkarılarak yetim işlerinin daha iyi yürütülmesine çalışılmıştır. Eytam Nizamnamesine göre yetim işleri, yetime bırakılan malların yazılması, satılıp para haline gelinceye kadar gerekenlerin yapılması ve bu paradan yetimlerin ihtiyaçları karşılandıktan sonra geriye kalanların yetim adına korunması olarak belirtilmiştir. Eytam Nizamnamesinden önce yetim çocuğun bu işlerini mahalli memurlar yapar, şayet yetime kalan mallar fazla ise bu işleri

yürütmek için 'nazır' adında bir kişi atanırdı. Daha sonra Eytam Nizamnamesiyle birlikte bu işleri yürütmek için Emval-i Eytam Nezareti adı altında bir teşkilat oluşturulmuştur (Okur, 1996:1).

19. yüzyıla gelindiğinde çocukların korunması ile ilgili hükümleri, Mithat Paşa, Tuna Valisi iken Tuna havalisinde kurduğu çocuk ıslahhaneleri ile ilgili 1868 tarihli nizamnamede de bulmaktayız. (Kocacık, 1984:142).

Modern anlamda ilk olarak, 1873'te Darüşşafaka, 1896'da Darülaceze, 1899'da da (Bilgin, 1997) yetim çocukları eğitmek için 15 Haziran 1875'te Sultan Abdülaziz'in yardımıyla Fatih'te Darüşşafakat'ül İslamiye kurulmuştur. II. Abdülhamit döneminde Maarif Nezareti'ne bağlanan, II. Meşrutiyetle de bağımsız bir statü kazanan Darüşşafaka hızla gelişmiştir. (Türk Ansiklopedisi, 1964:326).

Yine, aynı dönemde sadece çocuklara bakmak üzere kurulan ve ücretsiz olan Şişli Çocuk Hastanesi kurulmuştur. Darülaceze, kimsesiz çocukların bakım, eğitim ve barındırılması, dilenciliğin ortadan kaldırılarak, hasta, sakat ve kimsesizlere iş olanağı sağlanması amacıyla 28 Ocak 1895 tarihli yönetmelikle kurulmuştur. Bu kurum, kamu yararına olan dernekler gibi yönetilmesine karar verilerek, 2 Şubat 1896'da II. Abdülhamit'in mali yardımları ve Dahiliye Nazırı Rıfat Paşa'nın çabaları ve bir takım kurumların ve hayırseverlerin işbirliğiyle, Dahiliye Nezareti'ne bağlı olarak teşkil edilmiştir. Kurum, bu anlamda, din, mezhep ve millet ayrımı yapmaksızın, çalışamayacak kadar düşkün, İstanbul içinden ve dışından, hasta erkek, kadın ve çocukların himayesinden de sorumluydu.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sık sık savaflara girip, bu savaflardan yenilgi ile çıkması devleti iktisadi ve sosyal yönden etkilemiş ve özellikle de 1877- 1878 Osmanlı-Rus Harbi Osmanlı Devleti'nde derin yaralar açmıştır. Savaş sırasında asker ve sivil olmak üzere toplam 500.000 Türk şehit olurken, 1.000.000'u aşkın mülteci başta İstanbul olmak üzere Anadolu'ya sığınmıştır. Savaşta babaları ölüp yetim kalan çocukların ve göç edenlerin barındırılıp, himaye edilmesi devlete büyük yük olmuştur. Bu yetimler Darüşşafaka'ya yerleştirilmiştir (İpek, 1994:232).

Kimsesiz çocuklar sorununun boyutunun büyümesi üzerine halkın girişimiyle çözüm arayışlarına girilmiş, girişimlerin yetersiz kalması üzerine Devlet kanalıyla çözümler aranmıştır. Devlet kanalıyla yapılan çalışmaların ilki II. Abdülhamit döneminde kurulan Darülhayr-ı Ali'dir. 1903 yılında Abdülhamid'in tahta çıkışının yıldönümü nedeniyle açılan, Darülhayr-ı Ali'de bakılan çocuk sayısı 400'e ulaşmıştır. Kurum 22 Ağustos 1909 yılında kapatılmıştır (Çavuşoğlu, 2005:8).

Darülaceze'nin 1914 yılında hazırlanan iç tüzüğüne göre kapasitesi 400 yatak erkekler, 200 yatak kadınlar, 300 yatak erkek yetimler, 50 yatak kız yetimler ve 50 yatak da yeni doğmuş çocuklar olmak üzere 1000 yatak kapasitedeydi (Koçu, 1974:74).

Ülkenin o günkü şartları incelendiğinde; Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğunun, bir çok cephede savaşması nedeniyle cepheye sürekli asker sevk etmek durumunda kaldığı, cephelerde savaşanların büyük bir çoğunluğunun şehit düşmesi sonucu ülkede kimsesiz çocuklar sorununun her geçen gün büyüyerek sürdüğü, savaş sonrası yaşanan toprak kayıpları sonucu, İmparatorluğun başta İstanbul olmak üzere diğer illere büyük göçler aldığı ve bu durumun, ailelerin sosyal ve ekonomik yönden çöküşüne neden olduğu görülmektedir (Çavuşoğlu, 2005:7-8).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde yaptığı savaşlarda, çok sayıda şehit verilip, 1. Dünya savaşı'nda açlık ve sefaletle maruz kalınması düşmanın girdiği yerlerde öksüz ve yetim sayısını arttırıp, bu konuda hizmet veren Darülaceze'nin yetersiz kalması ile devlet yeni tedbirler almak zorunda kalmıştır. Özellikle şehit eş ve çocuklarının devlet tarafından barındırılıp himaye edilmesi zorunlu hale gelmiştir. İşte bu sebeplerle sadece şehit çocuklarını barındırmak, eğitmek ve zanaat öğretmek amacıyla 1915'te Darüleytamlar açılmaya başlanmıştır. Savaşın doğurduğu yoksulluk ile İstanbul'da ortaya çıkan kimsesiz ve başıboş çocuklar için İttihat ve Terakki Fırkası ilgi göstermiş ve bu çocuklar için Tophane'deki Yamalı Hamam,

belediye tarafından kiralanarak "Yamalı Hamamı Barındırma Yurdu" faaliyete geçirilmiştir.

Ancak, yetimlerin şehit çocuklarıyla sınırlı olmadığı gibi, bunun dışındaki yetim çocukların da sayısının fazla olmasıyla yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, birinci aşamada şehit çocuklarını, ikinci aşamada da Balkan Harbi'den sonra göçen yetimleri, kimsesiz ve mahrum, himayesiz yetimleri barındırıp himaye etmek, eğitmek ve bir zanaat öğretmek gayesiyle İstanbul başta olmak üzere yurdun muhtelif yerlerine Darüleytamlar tesis edilmiştir.

10 Haziran 1921 yılında Atatürk'ün direktifleriyle 'Himaye-i Etfal Cemiyeti' kurulmuştur. Çocuk sorunlarını geniş bir biçimde ele almış olan Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi Nizamname-i Esasisi'nde, kurumun faaliyet alanları kısaca şu şekilde özetlenmektedir (Okay, 1999);

- Çocuklara eziyet edilmemesi,
- Anne ve babaları dahil, hiç kimse tarafından, çocukların bedeni ve ruhsal durumlarını tehlikeye düşürecek hizmetlerin gördürülmemesi,
- Fakir, hasta çocukların tedavilerinin sağlanması,
- Çocukların tütün ve bağımlılık yaratacak maddelerden korunması,
- Okulların tatil zamanlarında fakir çocukların kırlara ve yazlıklara gönderilmesinin sağlanması,
- Hizmetçi, besleme ve evlatlıklara kötü muamele edilmemesi,
- Himaye-i Etfal'e ilişkin kütüphane kurulması,
- Anne ve babaları tarafından terbiye edilemeyen veya mahkum olan çocuklar için ıslahhaneler kurulması,
- Çocukların sağlıklı bir şekilde yetiştirilmeleri için oyun alanlarının kurulması,
- Himaye-i Etfal ile uğraşan Uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurulması.

Bu anlamda çocuğun korunmasına ilişkin hükümler, 1926 yılında 743 sayılı yasa ile kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nda da yer almıştır. 1926 yılında

çıkarılan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu da çocuğun korunmasına yönelik olarak, istismarını önleyici hükümler getirmiştir.

Cumhuriyet devrinde, 1933 yılında 'Galata Çocukları Kurtarma Yurdu' açılmıştır. İstanbul Belediyesi tarafından yönetilen yurt, 1943 yılında kapatılmıştır. (Kocacık, 1984:143).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ismi 1935 yılında 'Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu' olarak değiştirilmiştir. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü'nün 4. Maddesi'nin (k) bendinde; 'yoksul okul çocuklarına, okumayazma araç ve gereçleri, giyim eşyası sağlamak; bunların beslenmesi için aşevleri, öğrenci (talebe) sofraları kurmak' da, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri arasında sayılmıştır (Çavuşoğlu, 2005:49-50). 11.08.1941 tarih ve 4109 sayılı kanun ile muhtaç asker ailelerine yardım edilmesi karara bağlanmıştır. 1949 yılında ise 33 maddelik 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Kanunu ile konu, günün ihtiyaçlarına ve önemine göre düzenlenmiştir. Bu kanun ile 0-6 yaş arasındaki çocukların bakımı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, 7-18 yaş arası çocukların bakımı ve yetiştirilmeleri görevi de Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir (Gökçe, 1971:64-75; Akol, 1950:68).

Bu tarihten sonra sosyal yardım kapsamında da 24.02.1968 tarih ve 1005 sayılı kanunla İstiklal Madalyası sahiplerine yardım edilmesi hükme bağlanmıştır. 1982 T.C. Anayasası'nın 61. maddesi harp ve görev şehitlerinin yakınları ile malûl, gazi, sakat ve yaşlıların kendileri yanında çocuklarını da koruma görevi getirmiştir. 24.5.1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı 'Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu' ile çocukların koruması kanunu değişikliğe uğrayarak bu güne gelmiş ve ilgili kurumların bir devamı olarak faaliyete başlamıştır (Kocacık, 1984:143).

Tarihi sürecin kısaca açıklanmaya çalışıldığı bu bölümden de anlaşılmaktadır ki, toplum olarak sosyal tarih metodolojisi içerisinde sosyal kurumların oluşması ve çağdaş anlamda var olan bir takım kurumlara öncülük etmesi kısa bir tarihi süreç içerisinde olmuş değildir. Bilakis tarihi çok eski tecrübeler ve uygulamalara dayanmaktadır. Zaten bir kurumun

tamamen işlevsel olması ve topluma mâl olması, tarihi kökenleri itibarıyla geçmişte kazandığı tecrübe ve toplumun kültürel yapısından beslenmesi ile doğru orantılı olarak gelişecektir. Bu anlamda her toplum ve milletteki güzel ve örnek uygulamalar alınıp değerlendirmeye tabi tutulsa görülecektir ki, sosyal bünye şartlarına en uygun kurumsal yapılar ve uygulamaların herkesin kendi tarihinde vardır.

1.9. Sosyal Hizmetlerin ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Türkiye'deki Genel Görünüşü

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak yapılan hizmetlere SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) bakmaktadır. 10 Haziran 1921 de Ankara'da Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur. 24.5.1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı «Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu» ile kurum, bu konuda yetkili hale getirilmiştir. O zamana kadar aynen Kızılay gibi özerk bir yardım kuruluşu olan Çocuk Esirgeme Kurumu 'devletleştirilmiş' ve yerine Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Eski dönemle yeni dönem arasındaki temel fark, sivil toplumun esirgenmeye muhtaç çocuklara yönelik faaliyetlere katılmasının istenmemesi olarak düşünülebilir. Geçmişte büyük ölçüde sivil toplum tarafından yürütülen bir fonksiyon, 12 Eylül yönetimi tarafından merkezi hükümetin fonksiyonlarından biri olmuştur. 2828 sayılı yasadan önce yürürlükte olan 6972 sayılı Korunmaya muhtaç çocuklar yasasında, kurumda barınan çocukların yaş grupları 0-6 ve 7-18 olarak ele alınmakta, birinci gruba Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, ikinci gruba ise Milli Eğitim Bakanlığı hizmet vermektedir. Ancak yeni yasa bu ayırımı ortadan kaldırarak bir bütünlük getirmiş dağınıklığı ortadan kaldırmıştır. Kurumun yasada belirtilen görevleri kısaca şunlardır:

a. Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle ilgili esasları, sosyal hizmetler politikası ve hedeflerine uygun olarak tespit etmek, çalışma plan ve programlarını hazırlamak, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon, işbirliği sağlamak.

- b. Öncelikle korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç çocuk, sakat ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek.
- c. Çalışan ana ve babalar ile yurt dışındaki işçilerin çocuklarının bakımını ve korunmasını sağlamak amacıyla imkanları ölçüsünde gündüzlü veya yatılı kuruluşlar kurmak veya işletmek.
- d. Yoksulluk içinde olan kişi ve ailelere aynı ve nakdi yardımlarda bulunmak.
- e. Halkın gönüllü katılımlarını sağlamak.
- f. Koruma kararı devam eden kız çocuklarına evlenme yardımı yapmaktır. (Kocacık, 1984:150).

1.9.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile korunmaya muhtaç çocukların tespiti, korunma ve bakım altına alınmasına ilişkin işlemlerin takibi, bakımı, yetiştirilmesi evlat edinme ve koruyucu aile hizmetleri, çocukların iş ve meslek sahibi yapılarak topluma kazandırılması görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Merkezde bu görev Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi ile birlikte Yetiştirme Yurtları Dairesi'nce yürütülmektedir.

Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı hizmetlerini; Aile Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Çocuk Yuvaları Şube Müdürlüğü, Çocuk Haklarının İzlenmesi ve Koordinasyonu Şube Müdürlüğü, Özel ve Diğer Kamu Kuruluşları Şube Müdürlüğü ve Resmi Kreşler Şube Müdürlüğü ile yürütmektedir.

Yetiştirme Yurtları Daire Başkanlığı; Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığının görevleri bakımından devamı niteliğinde hizmet yetkisi ve sorumluluğu üstlenmiştir.

Yetiştirme Yurtları Daire Başkanlığı; Okullu Çocuklar Yetiştirme Yurtları Şube Müdürlüğü, Sanata Yönelik Yetiştirme Yurtları Şube Müdürlüğü ve

Çocukların Toplum İçinde Desteklenmesi Şube Müdürlüğü ile hizmetlerini yürütmektedir.

1.9.1.1. Kurumun Görevleri

Korunmaya muhtaç çocukların kurumsal bakımını üstlenen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun aracılığıyla verilen hizmetleri kısaca aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Kurumun temel görevleri 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 9. Maddesi ile aşağıda belirtildiği gibi düzenlenmiştir.

a) Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili esasları, sosyal hizmetler politikası ve hedeflerine uygun olarak tespit etmek, çalışma plan ve programlarını hazırlamak, uygulamak ve bu konuda ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (Başbakanlık) adına Koordinasyon ve işbirliği sağlamak,

b) (Değişik: 30/511997-KHK-572/8 md.) Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, özürlü ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için 3. Maddede sayılan sosyal hizmet kuruluşlarını 4. Maddede belirtilen esaslar çerçevesinde kurmak ve işletmek,

c) Çalışan ana ve babalar ile yurt dışındaki işçilerin çocuklarının bakımını ve korunmasını sağlamak amacıyla imkanları ölçüsünde gündüzlü veya yatılı kuruluşlar kurmak ve işletmek,

d) Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak amacıyla gerekli hizmet ve programları geliştirmek ve uygulamak,

- e) Kurum görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak amacıyla halkın gönüllü katılımını sağlamak ve organize etmek, toplumun örf, adet, inançlarına göre yapacağı yardım ve bağışlara İlişkin programlar geliştirmek ve yürütülmesini sağlamak, bu amaçla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği yapmak, yardımda bulunmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlara yol göstermek,
- f) Dernek ve vakıfların sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini yönlendirmek, bunların bütçelerinde sosyal hizmetlere ayırdıkları payların yerinde ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla görüş ve tavsiyelerde bulunmak,
- g) Kuruma bağlı olanlar dışında kurulacak sosyal hizmet kuruluşlarının açılış iznine, her türlü standartlarına ve işleyişlerine ilişkin esasları, varsa ücret tarifelerini tespit etmek, onaylamak, denetimini yapmak ve bu esaslara uymayanların faaliyetlerini durdurmak,
- h) Sosyal yardım ve hizmetlerle ilgili alanlarda araştırma, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak, uluslararası düzeyde sosyal hizmet uygulamalarını izlemek, değerlendirmek ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak,
- ı) Hizmet için gerekli personeli bu hizmete elverişli kişiler arasından seçmek, eğitmek, yetiştirmek, çalışma esaslarını ve sorumluluklarını belirlemek ve ilgili alanlarda görevlendirmek,
- j) (Değişik: 30/5/1997-KHK-572/8 md.) Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre özürnlüler ve diğer sosyal hizmet alanlarında, kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek, bunun için uygun gördüğü sosyal hizmet kuruluşlarını genel esaslar çerçevesinde kurmak ve işletmek,
- k) Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sağlamak; bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmaktır.

1.9.1.2. Kurumun Faaliyet Alanları

Genel olarak Türkiye'deki sosyal hizmetler ve onların görev alanlarına bakıldığında kurumun faaliyet alanı sosyal alandaki sosyal gruplarla paralellik arz eder. Hangi alanda sosyal korunmaya muhtaçlık varsa sosyal hizmetler görevi gereği o alanda hizmet faaliyeti yapmaktadır. Kurum, Kadın ve Aileden sorumlu Devlet Bakanlığı'na bağlı olarak 10'u geçen sayıda alanda hizmet faaliyeti yürütmektedir. Aşağıdaki Tablo 1. kurumun faaliyet alanlarına ilişkin bilgileri ihtiva etmektedir (SHÇEK:2006).

Tablo 1. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

KURULUŞ ADI	KURULUŞ SAYISI	KAPASİTE	BAKILAN SAYISI(AYLIK)			AÇIKLAMA (ACILIŞLARINDAN BU GÜNE TOPLAM RAKAMLAR)
			YATILI (AYLIK)	GÜNDÜZLÜ HİZMET ALAN (AYLIK)	FİİLEN BAKILAN	
GENEL MÜDÜRLÜK	1					
İL SOSYAL HİZMETLER MÜD.	81					
İLÇE SOSYAL HİZMETLER MÜD.	35					
ÇOCUK YUVASI	97	8677	9935	-	7215	(Aynı Nakdi Yardım,koruyucu aile ve YİBO 2720 çocuk)
YETİŞTİRME YURDU	111	8652	10449	-	7038	(Aynı Nakdi Yardım ve Koruyucu Aile Bakımında 2061 çocuk)
HUZUREVİ YAŞLI BAKIM VE REH. MER.	68	7165	5631	-	-	
YAŞLI DAYANIŞMA MERKEZLERİ	5	0	0	1450		
KREŞ VE GÜNDÜZ BAKIM EVİ	6	765	0	409		Son Ay ücretsiz bakım 25
ÇOCUK VE GENÇLİK MERKEZLERİ (ÇOGEM)	44	587	Değişken	1469		açılıştan bugüne toplam sayı:48997
ÖZÜRLÜ BAKIM AİLE DANIŞMA VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİ	68	2503	2650	2346		Son ay yatılı + gündüzlü 4945
AİLE DANIŞMA MERKEZLERİ	36	0	0	698		2005 yılı başından itibaren 6817
KADIN KONUK EVLERİ	14	418	Kadın + çocuk: 158	0		2005 (ocak-ekim)kadın:637-çocuk:418;işe yerleşen:90 açılıştan bu güne toplam :9170
TOPLUM MERKEZLERİ	64	0	0	2014		(2005 yılı 75751)
TOPLAM	629	28762	28891	8386		açılıştan bu güne kadar gündüzlü hizmet alan sayısı : 413535

81 il ve 35 ilçede örgütlenmiş olan kuruma ait 111 yetiştirme yurdu ve 97 adet de çocuk yuvası mevcuttur. Ayrıca 5631 yaşlı vatandaşın yatılı olarak barındığı 68 adet huzurevi ve yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi, kapasite üstü çalışan 2650 özürlü vatandaşın yatılı olarak barındığı 68 adet Özürlü Bakım ve Aile Danışma Merkezi, 6 kreş ve gündüz bakım evi, 44 çocuk ve gençlik merkezi, 36 Aile Danışma merkezi, 14 kadın konuk evi ve 64 toplum merkezi ile çeşitli toplum kesimlerinden 413.535 kişiye hizmet vermektedir.

1.9.1.3. Sosyal Hizmetlerin Müdahale Yöntemleri

1.9.1.3.1. Sosyal Kişisel Çalışma

Sosyal işlevselliğini yerine getirmede yetersiz kalan veya başarısızlığa uğrayan kimselere; günlük yaşamdaki sorumluluklarını yerine getirmek üzere güçlenmeleri ya da kendilerini geliştirmeleri için yardımda bulunma yöntemidir (Richmond 1960, Aktaran; Aslan 1997:20).

Sosyal kişisel çalışmada sosyal hizmet uzmanı mesleki bilgi, teknik ve deneyimlerini yaratıcı biçimde kullanır. Müracaatçının olumsuz duygu, düşünce ve davranışları, çevresine uyum sağlamasını engelleyen koşullarının kaldırılmasını, diğer bireyler ile ilişkilerini değiştirmeye ve düzeltmeye yardımcı olur ve farklı çözüm yolları önerir.

Sosyal kişisel çalışma genel olarak birey ve ailelerin sosyal ve ruhsal sorunlarını çözmeye yardımcı olur. Sosyal ilişkilerin doyurucu düzeye gelmesini sağlayan, fiziksel, duygusal ve toplumsal nedenlerle toplumsal işlevselliğini yitiren birey ve ailelere olumsuzluklarını olumlu bir düzeye getirebilmelerine yönelik bir tedavi ve rehabilitasyon sürecidir.

Sosyal kişisel çalışma, tedavi süreci içinde kısa ya da uzun süreli ve sistemli bir şekilde bir dizi görüşmeyi içerir. Diğer yöntemlerde olduğu gibi yardım etme, problem çözümü ve iletişim süreçleri bilinçli olarak kullanılır. Ayrıca sosyal kişisel çalışmada sorunun çözümü için sırasıyla sosyal inceleme, teşhis ve tedavi aşamaları vardır.

1.9.1.3.2. Sosyal Grup Çalışması

Sosyal grup çalışması, sosyal kurumlardaki bireylerin kendileri ile başkaları arasında ilişki kurmak, kişi, grup ve toplumun kendi gereksinimlerine ve yeteneklerine uygun olarak ilerleme olanaklarından yararlanabilmek için sosyal hizmet uzmanından yardım gördükleri bir yöntemdir.

Emanuel Trupp, grup deneyimini anlamlı ve yararlı kılan şeyin, aynı ilgi, aynı endişe, aynı sorunu olan kişilerin, birbirlerine bir uzmanın kurduğu teke tek ilişkiden daha etkin bir şekilde yardım edilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir (Knopka 1963, Aktaran; Kut 1988).

Kut (1988) sosyal kişisel çalışma ile sosyal grup çalışması arasındaki farkı şöyle sıralamaktadır:

- a) Kişisel çalışmada çoğunlukla teke tek ilişki yer alırken sosyal grup çalışmasında grup, uzman ve müracaatçılar yer alır.
- b) Sosyal kişisel çalışmada uzman müracaatçı ilişkisi önemli bir süreçtir. Sosyal grup çalışmasında grubun kendisi değişme sürecine dahildir.
- c) Sosyal kişisel çalışma ve sosyal grup çalışmasının amaçları farklıdır ve farklı sorunların çözümünde etkilidirler.

Sosyal grup çalışması sosyal uyumsuzlukların giderilmesinde bir tedavi, geliştirici ve değiştirici bir program olarak kullanılmaktadır.

Kut (1988)'un belirttiği gibi grup çalışmasındaki amaç; grup amacının gelişmesi ya da üyelerin sosyal yönden zenginleşmelerinin sağlanmasıdır. Bu anlamda gruptaki uzman, güç verici kişidir.

1.9.1.3.3. Toplumla Çalışma Yöntemi

Yuva ve yetiştirme yurtlarında koruma ve bakım altında bulunan çocukların, yaşadıkları toplumsal çevreden soyutlanmadan yetişmelerini sağlamak amacıyla ve bu çocuklara yönelik toplumun düşünce ve tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesini sağlamaya yönelik etkinliklerin düzenlenmesinde toplumla çalışma yönteminden yararlanılmaktadır.

Bu anlamda çocukların zihinsel ve sosyal gelişimlerini artırmak ve ilgi alanlarının oluşmasını sağlamak amacıyla kitle iletişim araçlarından (televizyon, radyo, gazete ve kitap gibi) faydalanılabilmektedir (Aslan,

1997:22). Burada amaç, toplumun bu çocukları tanınması ve korunması sürecine dahil edilmesidir.

1.9.1.4. Korunmaya Muhtaç Çocukların Saptanması ve Bakıma Alınma Biçimi

Bu konu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 21 ve 22. maddeleri gereği hazırlanan ve 28 Kasım 1982 tarihli ve 18235 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespit İnceleme-Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına ilişkin Yönetmelik" hükümlerine tabidir (Bu yasa ve yönetmelikten önce aynı konular 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar kanununun 2. ve 3. maddeleri hükümlerine tâbi idi). (Kocacık, 1984:154).

SHÇEK Genel Müdürlüğü korunmaya muhtaç çocukların tespiti ile yükümlüdür. Genel Müdürlük adına illerde İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ile ilçelerde Sosyal Hizmet Şubeleri tarafından gerekli işlemler yerine getirilir. Korunmaya Muhtaç Çocukların tespiti ve korunma altına alınması "Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik" hükümlerine göre yapılmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların duyurulmasında mahalli mülki amirler, sağlık kurum ve kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları görevlidir.

Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında yukarıda sayılan görevliler ile vatandaşların veya ebeveynlerin il müdürlüğü ve sosyal hizmet şubelerine başvurmaları üzerine korunma kararlarının alınması için gerekli incelemelere başlanır. Sosyal hizmet uzmanı veya il müdürlüğünce görevlendirilecek bir kişi çocuğun öz geçmişi, anne ve babasının olup olmadığı, ailenin ve çevresinin sosyo-ekonomik durumu, yaşam koşulları gibi konular hakkında inceleme yapar. Sosyal inceleme raporuna çocuk bulunmuş ise karakol tutanağını, anne ve baba ayrılmış ise ilgili mahkeme kararını, terkedilmiş ise bunlarla ilgili tutanağı ekler. İl Müdürlüğü ve

Sosyal Hizmet Şubelerine verir. Durumu uygun görülenler için bu bilgilere, genel müdürlükçe, çocuk durum fişi de eklenerek dosyası yetkili ve görevli mahkemeye gönderilir.

İl müdürlüğü, yetkili ve görevli mahkemeden alınan korunma kararından sonra çocuğun, uygun görülecek yurt veya koruyucu aileye yerleştirilme işlemleri tamamlanır. Çocuğun durumu acilen korunma altına alınmayı gerektiriyorsa "Acil Valilik Oluru" alınarak çocuk korunma kararının çıkartılması ile ilgili işlemlere başlanarak en geç bir ay içinde ilgili mahkemeye başvurulur.

Haklarında acilen korunma kararı alınacak çocuklar, uygun bir kuruluşa veya hakkında inceleme yapılmış bir aile yanına yerleştirilir. Bunun için il müdürlüklerinin teklifi ve mülki idare amirinin onayı gereklidir.

Korunma kararı genel olarak çocuk reşit olana kadar devam eder. Korunma kararına neden olan koşulların ortadan kalkması halinde kurum yetkililerinin önerisi ile mahkemece korunma kararı kaldırılabilir. Reşit olduktan sonra korunma kararının devamı belli koşullar çerçevesinde olanaklıdır (Kocacık, 1984:154). Korunma altına alınmasını gerektiren şartların ortadan kalkması halinde, hazırlanacak Sosyal İnceleme Raporu dikkate alınarak İl Müdürlüğünün teklifi ile çocuğun korunma kararı ilgili mahkemece kaldırılmaktadır.

18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan;

1- Ortaöğrenime devam edenler 20 yaşına kadar,

2- Yükseköğrenime devam edenler 25 yaşına kadar korunma ve bakım altında kalırlar.

3- Öğrenime devam etmeyenlerin iş ve meslek sahibi olabilmeleri için 20 yaşına kadar Korunma Kararları uzatılabilmektedir.

Yasanın da öngördüğü biçimde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları ile koruyucu aileler tarafından bakılıp korunan çocukların, Türk örf, adet, inanç ve milli ahlakına sahip, kendine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu Atatürkçü Düşünce ve Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun olarak

yetiştirilmelerine, bir iş ve meslek sahibi olmalarına, 18 yaşından sonra da izlenip desteklenmelerine özen gösterilmektedir.

1.9.1.5. Kurumun Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yaptığı Hizmet Modelleri

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetler Cumhuriyet dönemine kadar başlıca Darülacezeler, Darüleytamlar, Vakıflar ve Himaye-i Etfal Derneği gibi kurumlar tarafından yürütülmüştür. Cumhuriyet döneminde ise çocuğun korunmasına yönelik olarak, Türk Medeni Kanunu, Belediye Kanunu, Türk Ceza Kanunu gibi kanunlarla yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili ilk yasa, 1949'da çıkarılan 5387 sayılı kanundur. Daha sonra da bu konuyla ilgili olarak 1957'de 6972 sayılı kanun ve 1983'te de 2828 sayılı SHÇEK kanunu düzenlenmiştir. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler, SHÇEK Genel Müdürlüğü Merkez teşkilatında korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin planlanması, yürütülmesi ve koordinasyonun sağlanmasından Aile ve Çocuk Hizmetleri Dairesi ve Yetiştirme Yurtları Dairesi sorumlu bulunmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuk, 2828 sayılı Kanun'un 3. maddesinde "Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan;

a. Ana veya babasız, ana ve babasız,

b. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

c. Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

d. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar" olarak tanımlanmaktadır.

Kurumun korunmaya muhtaç çocuklar için Türkiye genelinde verdiği hizmet içinde, çeşitli gruplardan korunmaya muhtaç çocuk sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Kuruluşlarda Bakılan Korunmaya Muhtaç Çocuk Sayısı

Kuruluş Türü	Kapasite	Bakılan KMÇ	Oran (%)
Çocuk yuvalarında bakılanlar	7.951	8.448	44.0
Yetiştirme yurtlarında bakılanlar	9.295	9.439	49.2
Ara Toplam	17.246	17.887	93.2
Özürli oldukları için Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde bakılanlar	2.124	1.144	5.7
Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde yatılı olarak bakılanlar	461	151	1.1
Genel Toplam	19.831	19.182	100.0

Kaynak: Devlet Denetleme Kurulu (2003a)

Özürli bakım ve rehabilitasyon merkezi; 2828 sayılı Yasanın 3/e-5. maddesinde tanımlanmış olup; bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanlara devamlı bakmak üzere kurulan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Tablo 2’de 2.124 olarak görünen özürli bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin toplam kapasitesine ilişkin sayı, korunmaya muhtaç çocuklar dışında kalan 18 yaşın üstündeki özürli de içerdiğinden, kapasite, bakılan çocuk sayısı olan 1.144’den fazla görülmektedir. Yurt ve yuvalardaki kapasite üstü bakım hizmeti verilmesi sorunu bu kuruluşlar için de geçerlidir. Haklarında korunma kararı alınanların kısıtlı kapasite nedeniyle kuruma ait yatılı kuruluşlarda bakım için sırada beklemeleri gerekmektedir. Bekleyenler arasında ilk sırayı 2.985 kişi ile özürli almaktadır. Bunların da 960’ı 0-18 yaş grubundadır.

Tabloda görülen bir başka hizmet modeli de Çocuk ve Gençlik merkezleridir. Bu merkezler yine 2828 sayılı Yasanın 3/e-6. maddesinde tanımlanmış olup; 7-18 yaş arasında olan ve aile ortamında bakımı yapılmakta iken, eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık,

terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan ya da sokakta çalıştırılan çocuk ve gençlerin geçici süreyle rehabilitasyona tabi tutularak, topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı veya gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu merkezlerin kapasitesi 461 kişi olup, şu an bu merkezlerde hizmet alan çocuk ve genç sayısı da 151 kadardır. Bu merkezler, kurumun bütün faaliyetleri içerisinde %1.1 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir (Devlet Denetleme Kurulu, 2003a).

SHÇEK eliyle korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmet türlerini de aşağıda görülebileceği gibi kısaca özetlemek kurumun faaliyetleri hakkında daha geniş bilgi sahibi olunmasına yardım edecektir. Bu kurum vasıtasıyla çocuklara götürülen hizmet çeşitleri şu şekilde özetlenebilir:

1.9.1.5.1. Ayni ve Nakdi Yardım (ANY) Alarak Öz Aile Yanında Bakım

Koruyucu, önleyici ve destekleyici niteliklere sahip olan ayni ve nakdi yardım hizmetleri, yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere, kendi ortamlarında aile bütünlüğünü bozmadan kaynakların yeterliliği ölçüsünde verilen bir sosyal yardım hizmetidir.

Sosyal Hizmetler Danışma Kurulunun oluşturmuş olduğu sosyal yardımlaşma grubunun yaptığı çalışmalar neticesinde Sosyal Yardımlaşma Vakıfları tarafından yapılan ayni nakdi yardımlarda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri'nce sosyal incelemeleri yapılarak sosyal yardımlardan yararlanması uygun görülmüş çocukların ailelerine, haklarında korunma kararı alınmış olup sosyal hizmet kuruluşlarına girmek için sırada bekleyen başta çocuk ve gençler olmak üzere özürlü ve yaşlıların ailelerine öncelik tanınmasına karar verilmiştir.

Ekonomik yoksulluk içinde olan ailelerin çocuklarına daha iyi bakabilmeleri için yapılan parasal yardımlar 2828 sayılı SHÇEK Kanununa dayanarak çıkarılan Ayni Nakdi Yardım Yönetmeliği'nde 'yoksulluk içinde bulunup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi

sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere 200 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu elde edilen miktarı kadar geçici ve sürekli bir şekilde yapılır' denmektedir.

İl müdürlüklerince yapılan sosyal inceleme çalışmaları sonucunda, bir çocuğun sosyal yardımlarla desteklenerek ailesi yanında korunması uygun görülüş ise, bunların ailelerine geçici veya sürekli nitelikte aynî ve nakdî sosyal yardımlar yapılmaktadır. Öte yandan kuruluşlarda bakılan, ancak Kurumca aynî ve nakdî destek sağlanması halinde öz ailesi yanına dönebilecek durumdaki çocuklara, çocuğun rızası, öz ailenin bakım taahhüdü ve kurum yetkililerinin uygun görmesi üzerine aynî ve nakdî yardım desteğinde bulunmaktadır.

Bu yardımdan; haklarında korunma kararı alınan çocukların desteklendikleri takdirde yanlarına alabilecek özellikleri taşıyan aile, anne, baba veya akrabaları, yuvalara veya yurtlara yerleştirilmek üzere sıra bekleyen çocuklar ve yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle yetiştirme yurtlarından ayrılan çocuklar yararlanırlar.

Bu anlamda korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yardımlardan son beş yılda 45.225 kişi yararlandırılmıştır.

Ayni Nakdi Yardım (ANY), yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, genç, yaşlı, özürlü ve diğer risk grubu kişilere ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde yapılan yardımları da kapsamaktadır. Bu yardımlar yapılırken kurumun bir takım öncelikleri vardır. Bu öncelikler sırasıyla şöyle özetlenebilir:

Korunma kararlı, kuruluşta bakılan, ayni-nakdi yardımla desteklenerek ailesi yanında bakımları sağlanan çocuklar,

Korunma kararlı, kuruluşlarda yer olmadığı için sıraya alınmış olup, ayni-nakdi yardımla desteklenerek ailesi yanında bakılan çocuklar,

Yeterince kurumsal hizmet sunulamadığı için aileleri tarafından bakılan özürlü çocuklar,

Alenin ekonomik yoksunluğu nedeniyle korunma kararı talep edilen, aynı-nakdi yardımla desteklendiği için korunma kararından vazgeçirilerek ailesi tarafından bakılan çocuklara öncelik verilmektedir. (SHÇEK 2006)

2004 yılında toplam 21.817 kişi Aynı Nakdi Yardım hizmetinden yararlanmış olup bunlardan 1.886'sı korunma kararlı olmak üzere 14.778'i çocuktur. Çocukların daha sağlıklı büyüyüp gelişebilmeleri için Aynı-Nakdi yardım miktarı %100 olarak arttırılmıştır (SHÇEK 2006). Kurum tarafından korunmaya muhtaç çocuklar dışındaki kesimlere de bu tür yardımlar yapılmaktadır. Aşağıdaki Tablo 3. ve Şekil 1'de 2001 yılından itibaren aynı ve nakdi yardım alarak aileleri yanında desteklenen çocukların sayıları gösterilmektedir.

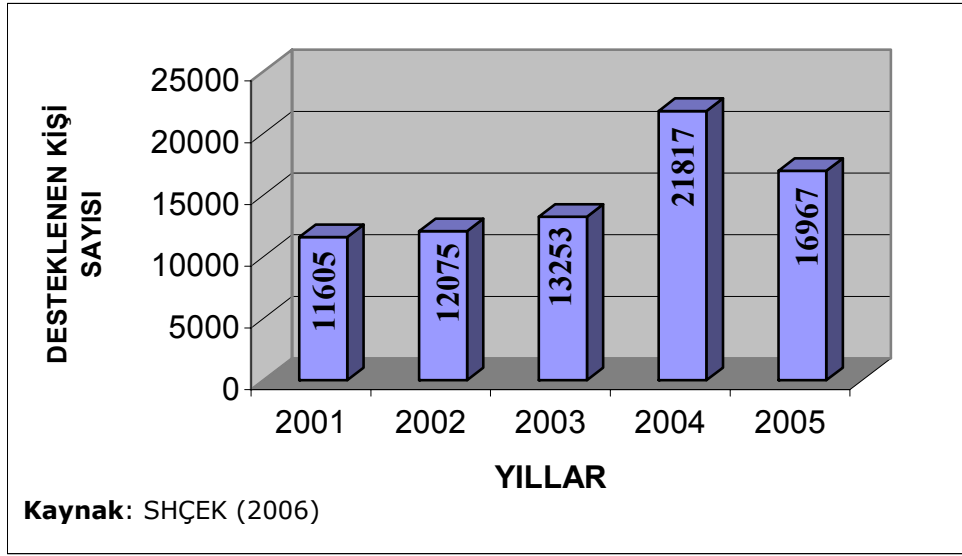
Tablo 3. Yıllara Göre Aynı Ve Nakdi Yardım Alarak Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı

Yıllar	Bakılan Çocuk Sayısı
2001	11605
2002	12075
2003	13253
2004	21817
2005	16967

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 3. ve Şekil 1'den de görülebileceği gibi 2001 yılından 2006 yılına kadar aynı ve nakdi yardım alarak ailesi yanında desteklenen çocukların toplam sayısı 75.717'dir. Bu çocuklara ödenen toplam yardım miktarı da aşağıdaki Tablo 5'te de görülebileceği üzere 47.489.155 YTL'dir.

Şekil 1. Aynı ve Nakdi Yardım Alarak Aile Yanında Bakılan Çocuk Sayısı

Yukarıdaki Tablo 3’de ve Şekil 1’de de görüldüğü gibi yıldan yıla artan bir aynı ve nakdi yardım desteği söz konusudur. Kurum, 2004 yılında 21817 çocuğu evinde aynı ve nakdi yardım (ANY) vermek suretiyle desteklemiştir. Aynı zamanda 2004 yılı bu desteğin en çok sağlandığı bir yıl olarak da dikkat çekmektedir. Aşağıdaki Tablo 4’te de ANY’lerle desteklenen çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları gösterilmektedir:

Tablo 4. 2006 Ocak Aynı-Nakdi Yardım İle Aile Yanında Kalan Çocukların Dağılımı

KIZ	ERKEK
596	1312

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 4’de, 2006 yılı ocak ayı verilerine açısından cinsiyete göre aynı ve nakdi yardım olarak ailesi yanında desteklenen çocuklara bakıldığında, erkeklerin kızlara nispeten yaklaşık 2.5 kat daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu verilere göre 596 kız çocuğu bu yardımlarla desteklenirken, 1312 adet de erkek çocuğu 2006 ocak ayında bu yardımlarla desteklenmiştir. Aşağıdaki Tablo 5’te ise aile yanında desteklenen bu çocukların, ailelerine yapılan desteğin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir:

Tablo 5. Aile Yanında Desteklenenlere Verilen Yardımların Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	DESTEK MİKTARI (YTL)
2000	1.979.677
2001	2.902.242
2002	5.233.236
2003	9.910.000
2004	11.484.000
2005	15.980.000
TOPLAM	47.489.155

Aile yanında desteklenenlere verilen yardımların yıllara göre dağılımlarına bakıldığı zaman; yardım miktarları her yıl artarak devam etmiş, bu yardımlar; 2006 yılında, 2000 yılından başlayarak son 5 yılda toplam 47.489.155 YTL olarak gerçekleşmiştir.

1.9.1.5.2. Koruyucu Aile Hizmetleri

Koruyucu aile hizmetleri, kişisel bakım gerektiren anne, babasından ayrılması gerekli görülen ya da kimsesi olmayan korunmaya muhtaç çocukların aile yoksunluğunun yaratacağı olumsuz etkilerden korunması ve onlara iyi bir geleceğin hazırlanması için öz ana babanın yerini alabilecek bir aile yanında belirli bir süre ya da sürekli bakım sağlamayı amaçlayan hizmetlerdir.

Türkiye'de koruyucu aile uygulaması 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından Ankara'da başlatılmıştır (Sos. Hiz. Bülteni, 1977:9-10).

Günümüzde 2828 sayılı yasanın 23. maddesi, koruyucu aile ile ilgili bir yönetmelik çıkarılmasını öngörerek, koruyucu ailenin, korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesini gönüllü veya ücretli olarak üstlenebileceğini hükme bağlamıştır (Kocacık, 1984:151). Koruyucu aile hizmetleri, Türk Medeni Yasasının 347. maddesi, 2828 sayılı Yasanın 22 ve 23. maddeleri ile 1993 yılında yürürlüğe konulan Koruyucu Aile Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir.

17 Kasım 1983 tarihli ve 18224 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 'Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde tanım şu şekilde verilmektedir;

Koruyucu aile, mahkemece hakkında koruma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğu, aile ortamında yaşamını sağlayan öz anne, baba yerini tutabilecek geçici veya sürekli, ücretli veya gönüllü bakımını, yönetmelik esaslarına ve usullerine göre gerçekleştiren ailedir. Koruyucu aile olabilmek için; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, Türkiye'de sürekli oturmak ve okur-yazarlığı bulunmak gibi koşullar aranmakta ve başvurular Koruyucu Aile Komisyonu tarafından değerlendirilmektedir. Durumu uygun görülenlere, çocuk yuvaları veya yetiştirme yurtlarında bakılan çocuklar, varsa çocukların ailelerinin de onayı alınarak verilebilmektedir. Bu durumda çocuğun kurumla bağı devam etmekte, öz ailesi yanına veya kuruluş bakımına tekrar dönünceye kadar il müdürlüğünce izlenmekte, bu aşamada sosyal hizmet uzmanlarınca verilen rehberlik hizmeti de sürdürülmektedir.

Koruyucu aile adaylarında aranan diğer şartlar şu şekilde özetlenebilir:

- a. Tutarlı, dengeli, çocuğa sevgi verebilecek kişilik yapısında olması,
- b. Çocuksuz veya az çocuklu olması,
- c. Orta yaşta olması,
- d. Fizik ve ruh sağlığı açısından çocuğa bakabilecek durumda olması,
- e. Çocuğun bakımı, eğitimi ve yetiştirilmesini sağlayacak asgari gelir düzeyinde olması.

Koruyucu aile; çocuğun öncelikle fiziksel ve psiko-sosyal gelişimi için gerekli koşulları sağlamak, çocuğun yeteneklerinin ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitimi, öğretimi ya da meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek, çocuğu öz ailesi ve akrabaları ile uygun görülen biçim ve zamanda görüştürmek, izleme ve diğer mesleki çalışmalarını yürütmekle görevli sosyal çalışmacılara gerekli koşulları hazırlamakla yükümlüdür.

Koruyucu ailenin bir takım sorumlulukları da vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

a. Koruyucu aile, çocuğu yetenekleri ve becerisinin elverdiği noktaya kadar eğitimini, bakım ve meslek sahibi olmasını, sağlığının korunmasını kendi öz çocukları gibi sağlamakla yükümlüdür.

b. Koruyucu aile, yanına yerleştirilen çocukları koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiç bir surette hizmetçi, dadı ve besleme olarak kullanamaz.

c. Koruyucu aile çocuğu, eğer varsa ailesi ve akrabaları ile yetkililerin uygun gördüğü şekil ve zamanda görüşürmekle de yükümlüdür. (SHÇEK 2006)

Ülkemizde koruyucu aile modeli, değişik sebeplerden ve en önemlisi de çok iyi tanıtılmadığından dolayı bu konuda bakım altına alınan çocuk sayısının da az olduğu dikkat çekmektedir. Avrupa'da bu bakım modeli oldukça yaygındır. Ülkemizde değişik faktörlerin etkisi ve de yeterli tanıtım yapılamadığı için yıllara göre başvuruların da düşük olduğu gözlenmektedir. Konuya açıklık getirmesi açısından aşağıdaki Tablo 6 yıllara göre koruyucu aile başvurularını ve Tablo 7 bunlardan yararlanan çocuk sayılarını göstermektedir:

Tablo 6. Yıllara Göre Koruyucu Aile Başvuruları

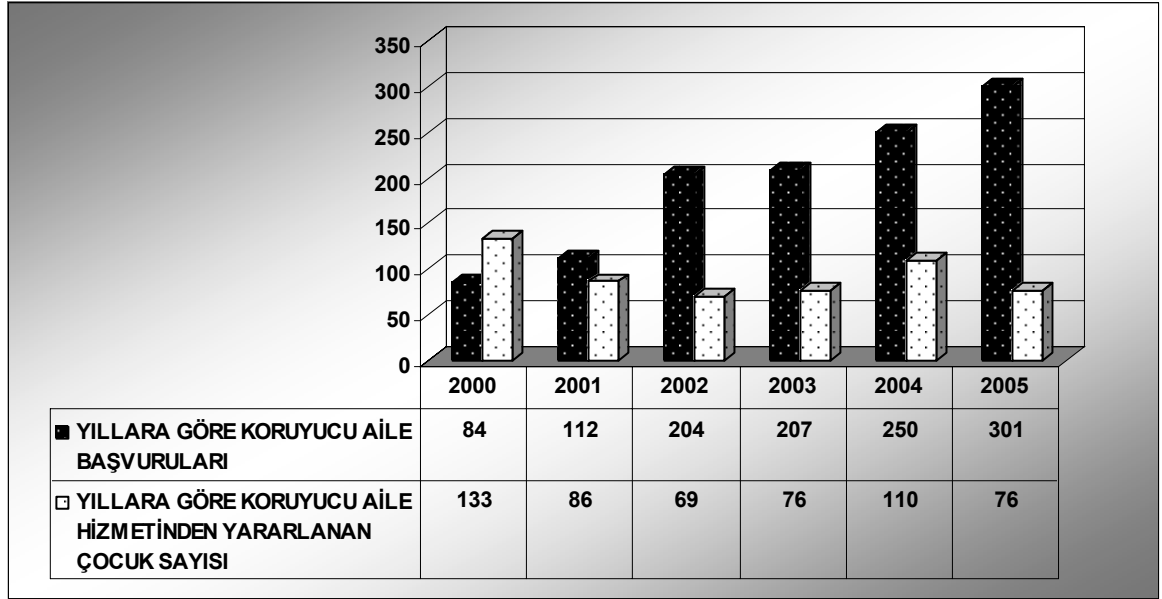
Yıllar	Başvuran Aile Sayısı
2000	84
2001	112
2002	204
2003	207
2004	250
2005	301

Kaynak:SHÇEK (2006)

Tablo 6'da da görüldüğü gibi koruyucu aile uygulamasında yıllara göre değişen bir durum söz konusudur. Tanıtım ve değişik politikalar sebebiyle bu uygulamada yıllara göre bir artış görülmekte, ancak korunmaya muhtaç

çocuk sayısının çok olması dolayısıyla uygulama çok zayıf olarak görülmektedir. Bu yetersiz durum aşağıdaki Şekil 2’de daha net olarak görülebilmektedir.

Şekil 2. Yıllara Göre Koruyucu Aile Başvuruları ve Yararlanan Çocukların Sayısı

Kaynak: SHÇEK (2006)

Türkiye’de koruyucu aile modelinin iyi bir tanıtım ve bilgilendirmeye topluma anlatılması gerekliliği, korunmaya muhtaç çocukların kurumsal bakımdan aile ortamında bakıma geçilmesi için bir gereklilik olarak belirmektedir. 2000 yılında koruyucu aile başvurusu 84 iken daha önceki yıllarda başvuran vatandaşlara öncelik sağlanmasından dolayı 133 adet çocuk bu hizmetten yararlanmıştır.

Tablo 7. Yıllara Göre Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı

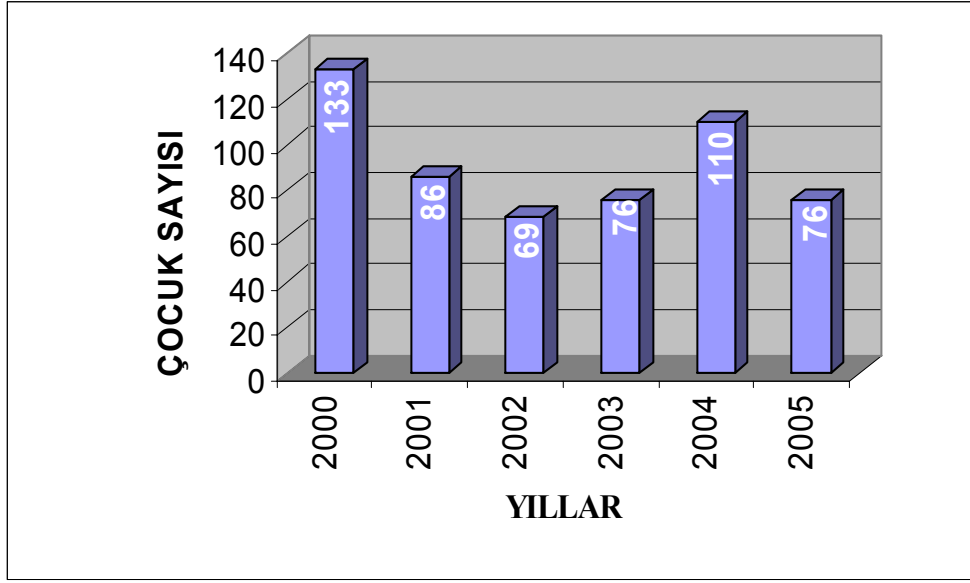
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Çocuk Sayısı	133	86	69	76	110	76

Kaynak: SHÇEK (2005)

Yukarıdaki Tablo 6 ve Tablo 7’de de görülebileceği gibi, koruyucu aile başvuruları ile bu hizmetten yararlanan çocuk sayısı çok dengeli bir dağılım göstermemektedir. Avrupa’da en çok kullanılan bir çocuk koruma modeli

olarak bilinen sistemin, Türkiye’de çok ihtiyaç olmasına rağmen iyi tanıtımının yapılamaması ve sosyo-kültürel bir takım sebepler nedeniyle çok düşük düzeylerde seyretmesi dikkat çeken bir olgudur. Aşağıdaki Şekil 3’de bu hizmetten yararlanan çocuk sayısı şekil olarak daha iyi görülebilmektedir:

Şekil 3. Yıllara Göre Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı

Kaynak: SHÇEK (2006)

Aile yanında bir bakım modeli olarak; günümüze kadar; 3.888 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir (SHÇEK, 2006). Türkiye’de halen toplam 515 çocuk koruyucu aile yanında bulunmakta ve bunların 433’ü için ailelere bakım ücreti ödenmektedir. Koruyucu aile yanındaki çocukların tüm korunma kararı alınmış çocuklara oranı % 2.6 olarak bilinmektedir (SHÇEK, 2005).

Burada dikkat çeken bir başka olgu da korunmaya muhtaçlık açısından risk oluşturan bir milyon civarında çocuk grubunun var olduğu söylenen Türkiye’de, hem kurum bakımının ve hem de koruyucu aile hizmetlerinin sayısal açıdan çok yetersiz kaldıklarının belirtilmesi gerektiğidir.

Tablo 8. Koruyucu Aile Yanındaki KMÇ'ların yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Sayı	Oran (%)
0-6	149	29
7-12	242	47
13+	124	24
Toplam	515	100

Kaynak: SHÇEK (2006)

2006 yılı itibariyle tüm ülke genelinde koruyucu aile yanında barınan çocukların toplam sayısı sadece 515 kadardır. Bu çocukların yaş grupları açısından en büyük orana sahip olan grubu 7-12 yaş grubunda olan çocuklardır. Bu yaş grubundaki %47 oranındaki 242 adet çocuk, bir koruyucu aile yanında bakılmaktadır. 0-6 yaş gruba koruyucu annelik yapan aile sayısı %29 oranla 149 ailedir. Bu yaş grubu daha çok, koruyucu ailelikten sonra, bu çocukları evlatlık olarak almak isteyen ailelerin de bulunduğu gruptur.

Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 22. maddesine göre; aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere istemde bulunan koruyucu ailelere, ek gösterge dahil en yüksek devlet memuru aylık göstergesinin memur maaş katsayısıyla çarpımıyla elde edilen rakamın her yaş grubu için sırasıyla % 22, % 24, % 27 ve % 30'u kadar aylık ödeme yapılmaktadır. Özürlü çocuklar için yapılan ödeme bu oranın iki katıdır.

1.9.1.5.3. Evlat Edinme

Korunmaya muhtaç çocuğun sıcak bir aile ortamında ilgi, sevgi ve şefkat ile yetiştirilip, bakılması için uygulanan evlat edinme yöntemi, çocuğun ihmal ve istismar edilmemesi, sosyal tehlikelerden korunması amacıyla yasal esaslara bağlanmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuğu korunma yollarından biri olan evlat edinme; modern hukukta ve anlamda çocuğu olmayanların evlat özlemlerini gidermekte ve ebeveyninden yoksun çocuğa bir ebeveyn imkanı

sağlamaktadır. Bu anlamda evlat edinme aynı zamanda ahlaki, sosyal, insancıl ve duygusal bir olgudur.

Türkiye' de yasal olarak evlat edinme 1926 yılında çıkan Medeni Kanunla başlamıştır. Bu kanuna göre evlat edinme koşulları şunlardır; evlat edinecek kişinin otuz beş yaşını geçmiş ve çocuksuz olması, evlat edinilen çocuk ile evlat edinecek ebeveyn arasında en az 18 yaş fark olması, evlat edinen evli ise eşinin rızasını alması gerekmektedir. Ülkemizde Türk Medeni Kanunu'nun 253'den 258'e kadar olan ve evlat edinme şartlarını belirten maddeleri, 09.03.1994 tarih ve 03 sayılı 'Evlat Edindirme Yönergesi'ne dayanılarak uygulanmaktadır.

Ancak Medeni Kanun'da yapılan 22.11.2001 Tarihli değişiklikle, Medeni Yasanın 305. maddesi küçüğün evlât edinilmesini, evlât edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlamıştır. Aynı kanunda belirtilen bir diğer önemli husus da evlat edinmenin her halde küçüğün yararına bulunması ve evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi de gerekliliği vurgusudur. Aynı kanun değişikliğinin 306. Madde'sinde ise "eşler, ancak birlikte evlat edinebilirler; evli olmayanlar birlikte evlat edinemezler". Yine eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş bulunmaları gerekliliği vurgulanmaktadır. Eşlerden biri, en az iki yıldan beri evli olmaları veya kendisinin otuz yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla diğerinin çocuğunu evlat edinebilir (SHÇEK, 2007c).

Dikkat edilirse ilk medeni kanunda var olan evlat edinme yaş sınırı son değişikliklerle 30 yaşına inmiştir.

Başvurular illerdeki sosyal hizmetler müdürlüklerince alınmakta, sosyal çalışmacılar tarafından; evlât edinen ile edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlât edinenin eğitime yeteneği, evlât edinmeye yönelten nedenler ve aile ilişkileriyle bakım ilişkilerindeki gelişmeler incelenip bir rapora bağlanmaktadır. Bu rapor üzerine, Medeni Yasa gereği, bir yıldan az olmamak üzere evlât edindirme süreci başlamaktadır.

Evlât edinmek isteyenlere, aradıkları özelliğe yakın en fazla üç çocuk gösterilmektedir. Bu çocukları beğenmeyen ya da bir çocuğu yanına aldıktan sonra geçerli bir özrü olmaksızın iade eden aileye başka çocuk verilmeyip, başvurusu iptal edilmektedir. Bu şartlar çerçevesinde kurumdan, evlât edinmek üzere başvuru yapanların sayısı yılda ortalama 1250-1500 civarında olup, bunlar sıraya girmektedirler.

Tablo 9. Yıllara Göre Evlat Edinilen Çocuk Sayıları (Eylül 2004)

YIL	KIZ	ERKEK	TOPLAM
2000'e kadar	2776	3033	5809
2000	202	265	467
2001	244	268	512
2002	75	81	156
2003	185	220	405
2004	106	106	212
GENEL TOPLAM	3588	3973	7561

Kaynak: SHÇEK (2005)

SHÇEK Aile Yanında Bakım Modeli olarak; günümüze kadar 7.671 çocuğu evlat edindirmek suretiyle bir aile sahibi yapmıştır (SHÇEK, 2006).

Evlat edinme, koruyucu aileden farklı olarak çocuğun kendini, öz ailesini ve evlatlık almak isteyen aileyi içine alan yasal bir sözleşmedir. Kan bağına dayanmaksızın bir sözleşme ile yasal ve sosyal açıdan ana ve/veya baba ve çocuk bağına kurulması olarak tanımlanan evlat edinmede, ebeveynler çocuğa karşı sanki öz çocukları gibi çocuk da onlara karşı öz ebeveynleri gibi hak, sorumluluk ve görev yüklenirler.

Tablo 10. Yıllara Göre Evlat Edinme Başvuruları

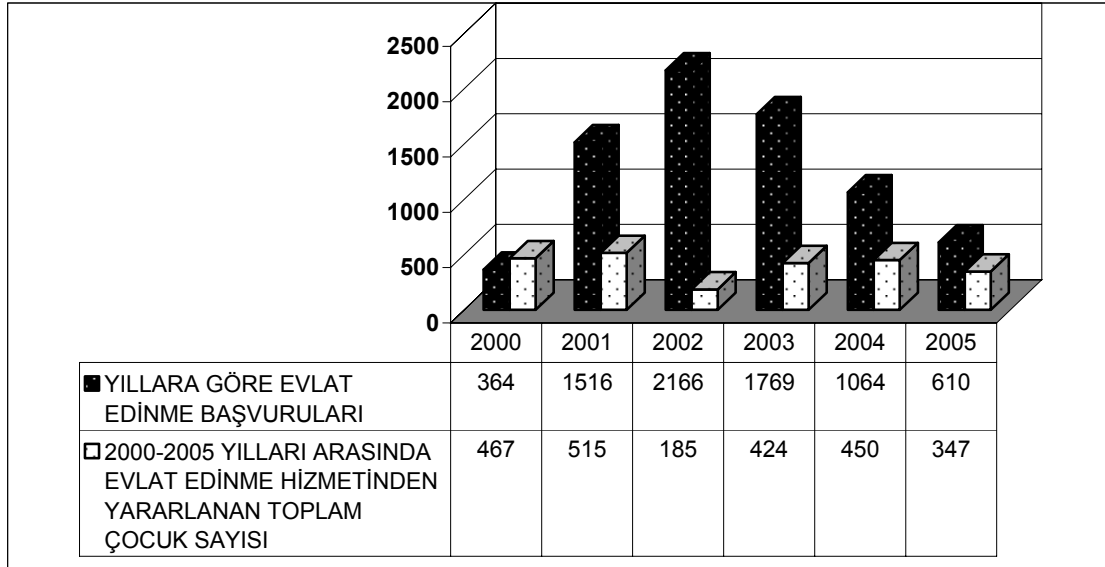
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Başvuru Sayısı	364	1516	2166	1769	1064	610

Kaynak: SHÇEK (2006)

Yukarıdaki Tablo 10., 2000 yılından başlayarak evlat edinme başvurusunda bulunan ailelerin sayısını vermektedir. Başvuruların en çok olduğu yıl 2002 yılında 2166 ailenin evlat edinmek için başvuruda bulunduğu dikkat

çekmektedir. Yukarıdaki tabloya göre 2000 yılından itibaren toplam 7489 aile evlat edinmek üzere SHÇEK'e başvurmuştur. Günümüze kadar 7.671 çocuğun evlat edindirilmek suretiyle bir aile sahibi yapıldığı (SHÇEK 2006). düşünülürse bu rakamın da çok düşük olduğu tahmin edilebilecektir. Burada şu hususa da dikkat çekmek gerekecektir, o da evlat edinmek isteyen aileler genelde 1 yaş öncesi çok küçük çocukları evlat edinmek istediklerinden, kendilerine uygun bebeğin hemen bulunamayacağı durumudur. Bir başka faktör sosyolojik olarak, toplumun yapısı ve geleneklerinin bu konudaki tutumu da evlat edinme hususunda yapılan hizmetleri etkilemektedir. Ayrıca, evlat edinecek ailenin çocuksuz olması şartı ve 35 yaş sınırlandırması, özellikle de öz ailenin velayet hakkının korunması gibi şartlar hizmetin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir (SHÇEK Genel Müdürlüğü, 1993:39).

Şekil 4. Yıllara Göre Evlat Edinme Başvuruları ve Yararlanan Çocukların Sayısı

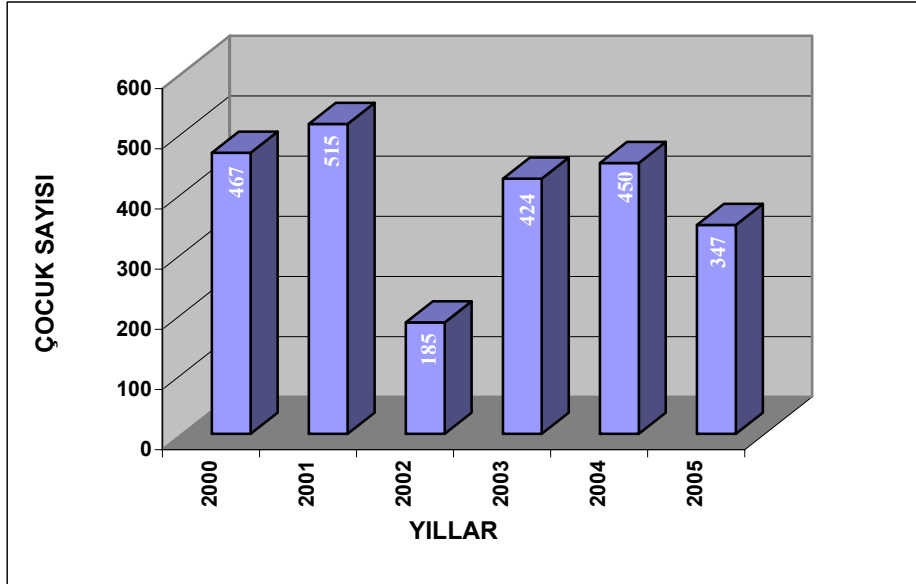

Kaynak: SHÇEK (2005)

2000 ile 2005 yılları arasında toplam 7489 aile evlat edinmek için Shçek'e müracaat etmiştir. 2000 yılından 2005 yılına kadar toplam 2388 çocuk evlatlık olarak bir aile yanına yerleştirilmiştir. Yani burada arz-talep açısından durum değerlendirilecek olunursa, talebin önde olduğu ancak, kurumun bu talebi karşılayamadığı dikkat çekmektedir. Burada da, ailelerin

çocuk talebinde çok küçük yaşlardaki (en çok 1 yaş altı) çocukları evlatlık olarak talep etmeleri kurumu zor durumda bıraktığı düşünülmektedir.

Şekil 5. 2000-2005 Yılları Arasında Evlat Edinme Hizmetinden Yararlanan Toplam Çocuk Sayısı

Kaynak: SHÇEK (2005)

Yukarıdaki Şekil 5, 2000 ile 2005 yılları arasında evlat edinme yöntemiyle evlat edinilen çocuk sayılarını göstermektedir. Bu yolla 2388 çocuk kurum tarafından evlatlık olarak, bir aile yanına yerleştirilmiştir. Kurum tarafından 2006 yılına kadar da, 6.861 korunmaya muhtaç çocuğun evlat edinilmesi sağlanmıştır.

1.9.1.5.4. Kurum Bakımı

Bir aile ortamında bulunmayan çocukların, yatılı olarak, kendileriyle bir kan bağı olmayan diğer çocuklarla birlikte, gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve kendileriyle kan bağı olmayan ve biyolojik ebeveynlerin yerini alan yetişkinlerce bakılmaları, kurum bakımı olarak tanımlanmaktadır (Koşar, 1989). Kurum bakımı, halen bir çok ülkede en yaygın olarak uygulanan, korunmaya muhtaç çocuklar alanındaki en eski hizmet türüdür.

Kurum bakım hizmetleri de kurumda kalan çocukların yaş gruplarına göre, hizmet verme durumları itibariyle iki kategoride ele alınmaktadır: Bunlar

çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarıdır. Aşağıda bu iki bakım şekli de açıklanmaktadır.

1.9.1.5.4.1. Çocuk Yuvaları

2828 sayılı Yasanın 3/e-1. maddesinde tanımlanan çocuk yuvası; 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişmelerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı bir sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Çocuk yuvaları, 6 Aralık 1983 tarihli ve 18243 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 'Çocuk Yuvaları Yönetmeliği' hükümlerine tâbidir. Bu yönetmelik, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı çocuk yuvalarını kapsamaktadır.

Yuvalarda müdür, müdür yardımcısı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk eğitici, öğretmen, tabip, diyetisyen, hemşire, çocuk bakıcısı, büro elemanları, teknik personel ve yardımcı hizmetliler bulunmaktadır. Yuvalarda 'koordinasyon ve değerlendirme kurulu' ile 'sosyal ve eğitsel servisler' de bulunur. Burada sayılan personelden oluşan bu kurul ve servis, çalışmaların koordineli yürütülmesi için çalışmaktadır.

Tablo 11. Ocak 2006 İtibari İle Yetiştirme Yurtları Ve Çocuk Yuvalarında Kalan Çocukların Sayıları

CİNSİYETİ	YETİŞTİRME YURTLARI	ÇOCUK YUVASI	TOPLAM
KIZ	3544	4131	7675
ERKEK	6917	5804	12721
TOPLAM	100461	9935	20396

Kaynak: SHÇEK (2006)

Yukarıdaki Tablo 11'den de görülebileceği gibi, yuvalarda 4131 kız çocuğu ile 5804 erkek çocuğu olmak üzere toplam 9935 korunma ve bakıma muhtaç 0-12 yaş grubu çocuk barınmaktadır. Burada da yine erkek çocuklarının sayı olarak üstünlüğü dikkat çekmektedir.

1.9.1.5.4.2. Yetiştirme yurtları

2828 sayılı Yasanın 3/e-2. maddesinde tanımlanan yetiştirme yurdu; 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Yetiştirme yurtları ile ilgili konular, 6 Aralık 1983 tarihli ve 18243 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 'Yetiştirme Yurtları Yönetmeliği' hükümlerine tâbidir. Bu yönetmelik yukarıdaki kapsam çerçevesinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı yetiştirme yurtlarını kapsamaktadır.

Yurtlarda, 'koordinasyon ve değerlendirme Kurulu' ile 'Sosyal ve Eğitsel Servis' dışında mali işlerin gerekli kıldığı komisyon ve kurullar da bulunmaktadır (Kocacık, 1984:153). Koordinasyon ve değerlendirme kurulu, müdür, müdür yardımcısı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen, tabip, diyetisyen ve hemşireden oluşmakta ve yıllık yurt çalışma programlarını hazırlamaktadır.

Sosyal ve eğitsel servis ise sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve öğretmenden oluşup, mesleki çalışmaları koordine etmektedir. Bunların içinde çocuğun yurda kabulü, gerekli bakım ve yerleştirme hizmetleri, toplumla ilişkilerin ve gönüllü çalışmaların düzenlenmesi, psiko-sosyal gelişim programlarının hazırlanması, yurt ve çevre koşullarının dikkate alınması, koruyucu aile hizmetlerine yardımcı olunması, çocukların okul ve işyerlerindeki eğitim ve öğretim işleriyle ilgili hizmetlerin yürütülmesi gibi görevleri vardır (Kocacık, 1984:153).

Tablo 12. Yetiştirme Yurtlarında Yıllara Göre Bakılan Çocuk Sayısı

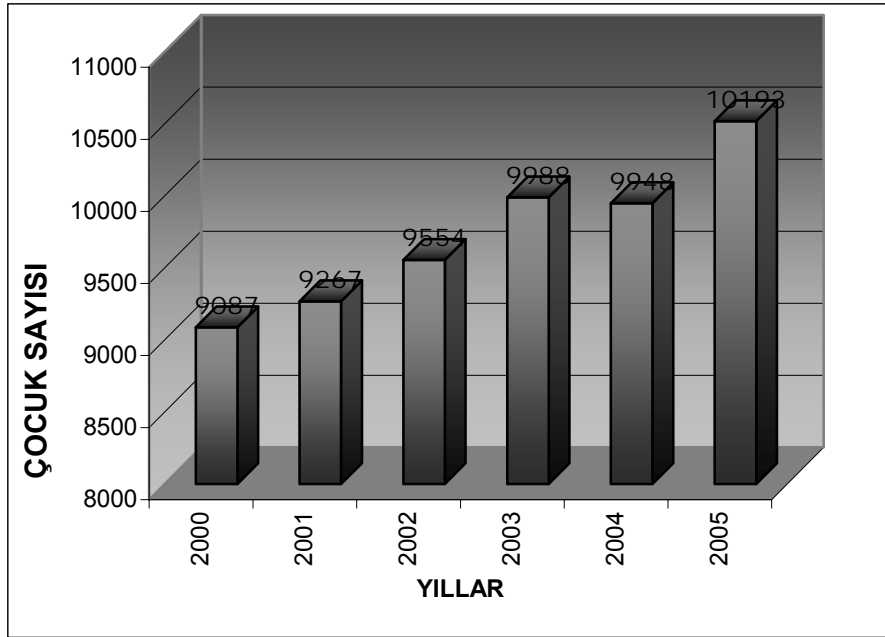
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ŞUBAT
Bakılan Çocuk Sayısı	9087	9267	9554	9988	9948	10517	10449

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 12. den de görülebileceği gibi yıllar itibarıyla yetiştirme yurtlarında kalan çocuk sayısı artış arz etmektedir. Aslında bakıma ve korunmaya muhtaç çocuk sayısı bütün Türkiye için bir milyonu geçtiği varsayılırken bunlardan herhangi bir kurum bakımına alınabilenlerin sayısının toplam rakama göre çok az olduğu düşünülmektedir. Bu durum ülkenin yapısal bir sorunu olarak da düşünülebilir. Yapılan inceleme ve gözlemler sonucunda yıllara göre bakıma alınan çocuk sayısı ve var olan yurt ve yuva sayısı da farklılık göstermektedir. Yıllara göre doğrusal bir çizgi izlenmemesinin sebebi, kurumun hizmet politikası gereği verimlilik prensibince, yeterli görülmeyen yurtların kapatılması veya birleştirilmesi politikasıdır.

Aşağıdaki Şekil 6., 2000 yılından başlayarak yetiştirme yurtlarında kalan çocukların sayısını vermektedir.

Şekil 6. Yetiştirme Yurtlarında Yıllara Göre Bakılan Çocuk Sayısı

Kaynak: SHÇEK (2006)

Verilen sayısal değerlerdeki farklılık sürekli değişen yurt yoğunluğunu göstermektedir. Yani aynı yılın farklı aylarında bile yurt ve yuvalarda kalan çocukların değişim, yer değiştirme gibi durumlardan dolayı sayısal farklılıkları olabilmektedir. Buna bazı verimli olmayan yurtların kapanması ya da birleştirilmesi de sebep olabilmektedir.

Aşağıdaki Tablo 13’de de mart 2006 tarihi itibarıyla yetiştirme yurtlarında kalan çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 13. Mart 2006 İtibarıyla yetiştirme Yurtlarında Bakılan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

KIZ	3094
ERKEK	6951

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 13’te de görülebileceği gibi yetiştirme yurtlarında barınan erkek çocukların sayısal olarak, kız çocukların iki katından fazla olması dikkat çeken bir durumdur. Aşağıdaki Tablo 14’te ise yetiştirme yurtlarında kalan çocukların yaş gruplarına göre dağılımları gösterilmektedir:

Tablo 14. Yetiştirme Yurtlarındaki KMÇ’lerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Çocuk Sayısı	Oran (%)
11-12	637	7
13-15	4.131	44
16-18	3.742	39
18+	929	10
Toplam	9.439	100

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 14’ten de görülebileceği gibi, 13-15 yaş grubu çocuk sayısının 4.131 sayısı ve % 44 oranı ile diğer yaş gruplarına göre sayısal olarak üstünlüğü dikkat çekmektedir. Bizim yaptığımız çalışmada da 13-15 yaş grubunu oluşturan 65 çocuğun bütün örneklem grubuna oranı % 57.5 olarak çıkmıştır. Yani Türkiye’deki bütün yetiştirme yurtlarında barınan çocukların en çok bulunduğu yaş grubu 13-15 yaş grubu olarak dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki Tablo 15 ve Şekil 7, SHÇEK tarafından desteklenen yetiştirme yurtlarında kalan veya kalmayıp da aynı ve nakdi yardımlarla ailesinin yanında desteklenen çocukların sayısını göstermektedir.

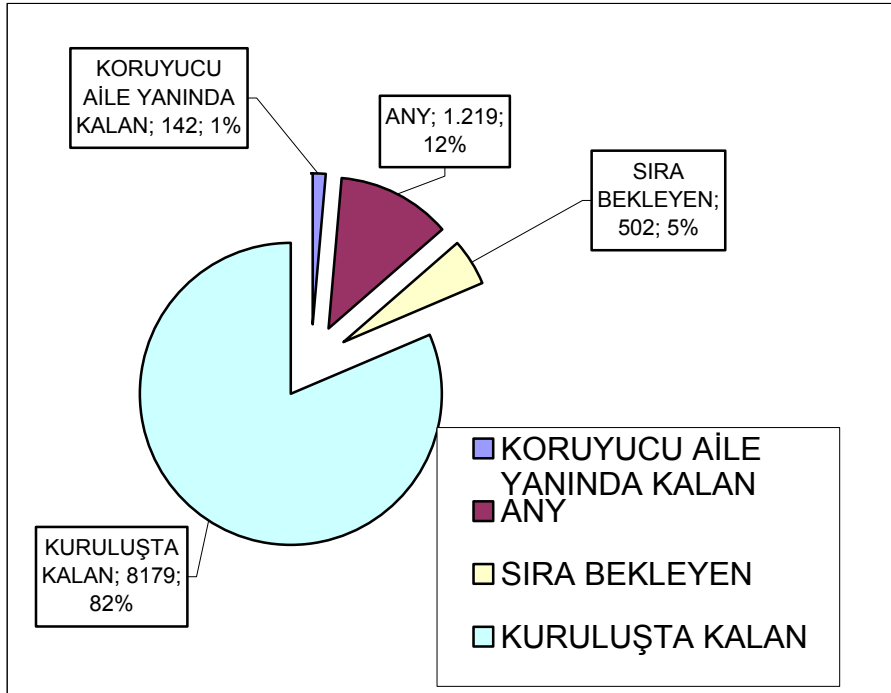
Tablo 15. (Ekim 2005 Yılı İtibariyle) Yetiştirme Yurtlarının Genel Durumu

KORUYUCU AİLE YANINDA KALAN	142
ANY (Aynı-Nakdi Yardımla Desteklenen)	1.219
SIRA BEKLEYEN	502
KURULUŞTA KALAN	8179

Kaynak: SHÇEK (2006)

Tablo 15'e göre, 2005 yılı itibariyle kuruluşta kalan 8179 çocuk varken, 1.219 çocuk aynı ve nakdi tarzı yardımlarla (ANY) ailesinin yanında kalmakta, 142 çocuk bir koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olup, 502 çocuk da kuruma geçmek için uygun görülüp sıra beklemektedir. 2002 yılı sonu itibariyle yurt ve yuvalarda bakılan korunmaya muhtaç bir çocuğun kuruma aylık ortalama maliyeti 383 milyon liradır (383 YTL).

Şekil 7. (Ekim 2005 Yılı İtibariyle) Yetiştirme Yurtlarının Genel Durumu

Kaynak: SHÇEK (2006)

Şekil 7'den de görülebileceği gibi SHÇEK'in yetiştirme yurtlarında kalan sayısı 2006 yılı itibarıyla 8179 çocuk ve bunların tüm yetiştirme yurtlarına

oranı da %82 olarak görülmektedir. Koruyucu aile uygulaması %1 ile en düşük bir hizmet alanı olarak dikkat çekmektedir.

Çocukların eğitim durumlarına bakıldığında; yüksek öğrenime devamdaki güçlüklerin varlığı dikkat çekerken, çocukların daha kısa zamanda iş ve meslek sahibi olmalarının sağlanması amacıyla lise öğreniminde istek ve yetenekleri doğrultusunda Endüstri Meslek, Kız Meslek, Ticaret, Sağlık Meslek vb. çeşitli meslek liselerine yönlendirilmelerinin sağlandığı gözlemlerle de doğrulanmaktadır.

Çocukların İşe Yerleştirmelerine İlişkin İşlemlere genel olarak bakıldığında ise; bu durum, 3413 sayılı Kanun ve bu Kanunla düzenlenen 02 Mart 1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük gereğidir. 25.02.1988 tarih ve 3413 sayılı Kanunda "Kamu Kurum ve Kuruluşları resit olana kadar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından bakılan ve korunan çocuklar için her yılbaşındaki, hangi statüde olursa olsun serbest kadro mevcutlarının binde biri nispetindeki kısmını ayırarak bu çocuklar arasında yapılacak sınavda başarılı olanlar arasında atama yaparlar" denilmektedir.

Her yıl kurumdan ayrılma aşamasına gelen ortalama 1400 civarında çocuk, gelecek endişesi duymadan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kamu kurum ve kuruluşlarınca istihdam edilmiş ve yeni yaşamlarına başlama imkânı bulabilmişlerdir. Bu şekilde 3413 sayılı Yasanın uygulanmaya başlandığı 1988 yılından 2006 yılına kadar 21.343 korunmaya muhtaç çocuk kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilmiştir.

Bütün bunlardan başka SHÇEK'in çocuk ve gençlere yönelik olarak yerine getirdiği görev ve yükümlülüklerden birisi de 'Gençlik Evi' modelidir. 18 Yaşını Tamamlayan Korunmaya Muhtaç Çocukların Toplum İçinde Desteklenmesi ve İzlenmesi Hakkında Yönergeye göre gençlik evi; kurum bakımından yararlanmakta iken 18 yaşını tamamlayan ya da mevzuatta öngörülen diğer korunma koşulları ortadan kalkan bir gencin, yetiştirme yurdundan ayrılıp kendi yuvasını kurma aşamasında, meslek elemanları

rehberliğinde kendine yeterli hale gelmesini ve toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik uyum kuruluşlarıdır.

1.9.2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Yapılan Gönüllü Hizmetler

Kişisel birtakım girişimlerin dışında Türkiye'de İçişleri Bakanlığına kayıtlı onaltı bini aşkın dernek arasında, çocukları faaliyetleri kapsamına alan dernekler de vardır. Bunların oranı 1/4 tür. Bu dernekler çocuklara, ya okuma olanağı sağlamakta, ya da maddi sıkıntı içindeki çocuklara cep harçlığı vermekte, boş zamanlarını değerlendirici faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak "yardım sevenler derneği, Kızılay, Çocuk Sevenler Derneği" gösterilebilir (II. Milli SHK, 1962).

Yukarıdaki hizmetlerin dışında II. ve III. Milli Sosyal Hizmetleri Konferanslarında çocuklara ilişkin çeşitli konuları kapsayan çalışmalar yapılmış, raporlar hazırlanmıştır. Sosyal Hizmet uygulamalarının tartışıldığı, öneriler getirildiği bu konferanslar, konuya ilgiyi arttırmış, çözüm yolları, öneriler getirmiştir (Kocacık, 1984:153-154).

Gönüllü kişi ve kuruluşlar olarak Şhçek'e bağlı Kurum ve Kuruluşlarda gönüllü çalışma yapmak isteniyorsa; buna dair bir başvuru şekli geliştirilmiş olup, bazı şartların yerine getirilmesi istenmektedir.

Başvuru Şekli;

İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri, İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlükleri ve bağlı kuruluş müdürlüklerinde hizmet vermek isteyen gönüllü kişiler ve sivil toplum kuruluşları çalışmanın yapılacağı müdürlüğe dilekçe ile başvurmaları gerekmektedir. Gönüllülerden;

- a. İkametgah İlmühaberi,
- b. Cumhuriyet Savcılığ'ından alınacak iyi hal belgesi,
- c. Sağlık Raporu,
- d. Gönüllü başvuru formu doldurmaları istenmektedir.

Bu form ve belgeler çalışmanın yapılacağı müdürlük tarafından değerlendirilmekte ve gönüllü kabulü buna göre yapılmaktadır.

Gönüllü çalışma yapması uygun görülen kişiler için müdürlük tarafından "kimlik kartı" verilmektedir. Gönüllülerle işbirliği esasları "Sosyal Hizmet Kuruluşlarında gönüllü kişi ya da kuruluşların gönüllü olarak çalışma esasları hakkında yönerge ile belirlenmiştir (SHÇEK Web Sitesi, 2007a).

Kuruma gönüllü kişi ve kuruluşlardan beklenen katkı ve katılımları ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

1- Ayni ve nakdi katkılar,

2- Manevi katkılar (Gönüllü çalışmalar)

3- Hizmetlere katılım (Kuruluş yararına kurulan derneklerde yer almak)

4- Taşınır ve taşınmaz bağıışı,

5- Sektörler arası ve toplumsal işbirliği, güç birliği ve koordinasyon sağlamak şeklinde gerçekleşmektedir (SHÇEK Web Sitesi, 2007b).

BÖLÜM 2: KORUNMAYA MUHTAÇLIK OLGUSUNUN TOPLUMSAL-YAPISAL SORUNLARLA BAĞLANTISINA İLİŞKİN SOSYOLOJİK BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME

Korunmaya muhtaçlık olgusunun oluşumunda; ekonomik, kültürel, sosyal ve bedensel nedenlerin başta olmak üzere birçok etmenin belirleyici olması nedeniyle konuyu bütünlük içinde ele almak, muhtaçlık olgusunun irdelenmesi, problemin tespiti ve çözüm yollarının araştırılması için gereklidir. Korunmaya muhtaçlık olgusu, toplumsal düzeyde yoksul bir kesimin ya da bir toplumsal kategorinin varlığını belirginleştirmektedir. Korunmaya muhtaç durumda olan toplumsal kesimlerin yapısal konumları, yaşadıkları sorunların nedenlerinin çok yönlü incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Sosyal hizmetler ve bunun içindeki korunmaya muhtaçlık olgusunun kaynağı ve boyutlarını; içinde geliştiği toplumsal yapıdan ve bu yapıya özgü toplumsal ve tarihsel ilişkiler sisteminden koparmadan ve soyutlamadan ele almak gereklidir. Ondandır ki bu olguyu, yapısal bütünlük içinde ele almak, yapısal farklılaşmalara göre neden-sonuç ilişkilerini çözümlenmek önem kazanmaktadır (Cılga, 1986:31).

Korunmaya muhtaçlık olgusunu bütünlük içinde ele almak ve bulunduğu toplumsal yapı ve dinamiklerden soyutlamadan bir analize tabî tutmak gerekliliği ortadadır. Bu yüzden bu olguyu ortaya çıkaran genel ve özel sebeplerin incelenmesi konunun anlaşılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

2.1. Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Genel (Makro) Sosyolojik Sebepleri

Yapısal nedenlerden kaynaklanan ve toplumsal sorun olarak ortaya çıkan korunmaya muhtaçlık olgusunda tüm toplumsal süreçlerin bütünlüğü açısından sebep-sonuç ilişkileri incelenmelidir. Çünkü korunmaya muhtaçlık olgusu, yapısal koşulların değişmesi süreci içinde ortaya çıkan bir olgudur. Toplumsal yapı içinde, ekonomik ve toplumsal düzeylerdeki farklılık bu

olgunun farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kıray, 1964:3-4).

Cılga'ya (1986:31) göre korunmaya muhtaçlık olgusu, insan-doğa ve insan-insan ilişkilerine dayalı çelişkilerden kaynaklanarak toplumsal yapı içerisinde oluşmaktadır. Bu ilişkiler sistemi içerisindeki çelişkiler, toplumsal sorunların kaynağı olmakta ve korunma bu noktada insana, topluma ve doğaya özgü bir gereksinme olarak dikkat çekmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki Tablo 16'da genel anlamda Türkiye'de korunmaya muhtaç çocukların (KMÇ) korunmaya alınma gerekçelerine dair genel durum gösterilmektedir:

Tablo 16. Yurt ve Yuvalardaki KMÇ'lerin Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri

Korunma Gerekçesi	Sayı	Oran (%)
Ölüm	5.281	29
Boşanma	4.064	23
Ekonomik yetersizlik	3.235	18
Terk	2.888	16
Ailenin duygusal ve fiziksel istismarı	1.127	6
Buluntu	552	3
Deprem veya Terör	491	3
Aile dışı cinsel istismar	158	1
Ensest	91	1
Toplam	17.887	100

Kaynak:Devlet Denetleme Kurulu, (2003)

Tablo 16'da görülen, Türkiye'de korunmaya muhtaçlığa neden olan sebepler açısından yurtda barınan çocukların genel olarak korunma gerekçelerine bakıldığında; 2003 verileri itibarıyla ekonomik yetersizlik sebebinin payının %18 olduğu, anne veya babanın biri veya her ikisinin de ölümü sebebiyle korunmaya alınma sebebinin payının %29 ve ailenin boşanma yoluyla dağılmasının da %23 oranla önemli bir korunma gerekçesi olduğu görülmektedir. Çocukların terk edilmesi de önemli bir korunma gerekçesi olarak dikkat çekmekte ve %16 oranındaki çocuk grubu ailesinin kendisini terk etmesi sebebiyle korunmaya muhtaç duruma

düşmektedir. Bu oranları % 6 oranıyla gerek aile içi ve gerekse aile dışı olarak, çocukların duygusal, fiziksel ve cinsel ve istismarı sebebiyle korunmaya alınması sebebi takip etmektedir. Korunma sebeplerinden % 3'ünü de 'buluntu' diye adlandırılan ve çeşitli sebeplerle genelde daha çok küçük bebekken hastane, cami, yurt veya çarşı, pazara bırakılan çocuklar oluşturmaktadır.

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocukların korunmaya alınmasının diğer öteki sebeplerine bakıldığında, genel olarak Tablo 16'da da görülebileceği gibi, deprem ve terör sebebiyle % 3 ve aile dışı cinsel istismar ve enstet nedeniyle de toplam % 2 oranlarında çocuğun, barınma ve korunmaya alınmaları dikkat çekmektedir.

Yukarıdaki tabloya dikkatle bakıldığında görülecektir ki, çocuğun korunmaya muhtaç duruma gelmesinin en büyük payı aile ve aile içi problemlerin varlığına aittir. Burada aile içi değerlerin içinin boşaltıldığı ve aileye yüklenen olumlu değerlerin aşındığı bir toplumsal yapının eşliğinde olma durumuyla karşı karşıya bulunduğu varsayımı akla gelmektedir. Şunu da ifade etmek gerekir ki Türkiye'de korunmaya muhtaç olarak yaşayan ve resmi istatistiklere girmeyen bir milyonu aşkın bir çocuk nüfusundan bahsedilmektedir. Bu anlamda sadece yuva ve yurtlarda barınan çocukların değil, toplumun geneli hakkında yapılan gözlem ve değerlendirmelerin de katkısı ile toplumsal ve ailevi değerlerin yaşatılması ve korunmasının önemi daha da iyi anlaşılabilir.

Korunmaya muhtaçlık olgusunun bir yapısal ve ekonomik sorun olabileceği üzerinde sıkça durulan bir problem alanı olduğu düşünülmekte ve değişik yazar ve akademisyenlerin görüşü bu yönde temerküz etmektedir. Bu anlamda korunmaya muhtaçlığın oluşmasında Türkiye'de bölgesel farklılıkların olması da doğal karşılanması gereken bir durumdur. Burada şu soru dikkat çekmektedir: Acaba bölgesel kalkınmışlık veya geri kalma olgusu ile korunmaya muhtaçlık arasında bir ilişki söz konusu olabilir mi? Tabii bu sorunun cevabının çok geniş alan araştırma ve analizlerinin yapılması ile bulunabileceği ve geniş bir ekip çalışmasıyla mümkün

olabileceği düşünülmele beraber, burada bir fikir vermesi açısından korunmaya muhtaçlığın bölgesel farklılıklarına kısaca değinilmesi uygun düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında; kurumun korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerinin % 93'ünün verildiği yurt ve yuvalarda barınan çocuk sayısı, coğrafi bölgeler itibariyle aşağıdaki Tablo 17'de gösterilmiştir. Genel bir uygulama teamülü olarak korunmaya muhtaç çocukların kaldıkları yurt ve yuvalar, öncelikle çocukların kendi buldukları şehir veya bölgede yerleştirilmesi şeklindedir. Bununla beraber, çocuğun bulunduğu şehirde yurt veya yuvanın olmaması veya çocuğun psiko-sosyal özellikleri açısından durumu, sosyal çalışmacı ve uzmanların tespitiyle, belirgin bir ihtisas ve özellik arz etmesi gibi sebeplerden dolayı buldukları şehir veya bölge dışına yerleştirmek de söz konusu olabilmektedir. Bu şekilde buldukları şehir veya bölge dışına yerleştirilen çocukların oranının da çok az olduğu yapılan inceleme ve görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler arasında dikkat çekmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında genel olarak aşağıdaki Tablo 17'de görülen bölgesel sıralama, korunmaya muhtaç çocukların kaldıkları yuva ve yurtları bölgesel anlamda yansıtmaktadır. Burada en yüksek oran % 21 ile İç Anadolu Bölgesi olurken, en düşük oranın da % 8 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 17. Yuva ve Yurtlarda Bakılan Çocukların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Coğrafi Bölge	Sayı	Oran (%)
İç Anadolu	3.798	21
Marmara	3.559	19
Karadeniz	2.993	17
Akdeniz	2.250	13
Ege	2.137	12
Doğu Anadolu	1.705	10
Güneydoğu Anadolu	1.445	8
Toplam	17.887	100

Kaynak:Devlet Denetleme Kurulu, (2003)

Korunmaya muhtaç çocukların korunmaya alınma sebepleri farklılık arz etmekle beraber, çok çeşitli sebep ve faktörlerin burada etkili olduğu

düşünülmektedir. Gerek ekonomik ve gerek sosyo-psikolojik ve kültürel sebeplerin etkili olduğu bu olgunun oluşma ve gelişme sebeplerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Şimdi çalışmanın bu bölümünde bu sebepler üzerinde durulup açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Ailedeki Yapısal Değişim

Korunmaya muhtaçlık sorununun yapısal boyutları, makro değişme süreci ile iç içe gelişirken, mikro düzeyde ise belirli toplumsal konumlardaki aileler düzeyinde somutlaşmaktadır. Korunmaya muhtaçlık sorununu yaşayan aile yapılarını, bu nedenle toplumsal sisteme özgü nitelikler açısından değerlendirmek gerekli olmakla beraber, toplumsal sistemin geçiş dönemine özgü yapısal sorunlarının aile kurumunu çok yönlü olarak etkilediği de görülmektedir. (Kongar, 1981:367-369).

Ailenin, geleneksel aile yapısından çekirdek aileye dönüşmesi süreci, geçiş toplumunun değişme sorunlarıyla iç içe gelişmektedir. Kırsal alanda, tarımsal üretim yapısındaki teknolojik değişmeler ve toprak mülkiyetindeki değişmeler aile yapısı üzerinde de belirli farklılaşmaları ve değişmeleri beraberinde getirmektedir. Bu değişme ve gelişmeler sürecinde insanın doğayla ilişkileri ya da üretime katılma biçimi de farklılaşmaktadır. Üretim yapısındaki değişmeler, tarımsal üretimdeki yeni ihtisaslaşma ve toplumsal ilişkilerdeki yeniden örgütlenme süreci gibi faktörler aile yapılarının da bundan etkilenmesini kaçınılmaz kılacaktır. Bu anlamda tarımsal alanda; toprakla ilişkileri süren ailelerin yanında, toprakla ilişkileri kopan ve ücretli olarak çalışma durumunda kalan ya da işsiz olan aileler meydana gelmektedir. Tarımsal üretim yapısının, toprak mülkiyetinin ve tarımsal işletme yapısının değişmesi ile aile, bu çok yönlü değişmelerden de etkilenmektedir (Timur, 1972:43-65; Tekeli, 1977:34-39).

Cılga'ya göre (1986:36-37) korunmaya muhtaç çocuklar ve gençler sorunu; yaşanan toplumsal değişme sürecinde, kırsal ve kentsel alanlardaki aile yapılarına bağlı olarak oluşmaktadır. Korunmaya muhtaç aile yapısı içinde bulunan çocuklar ve gençler, yapısal değişme sorunlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu durumda asıl korunması

gereken ve toplumsal ve ekonomik yapısıyla korunmaya muhtaç durumda olan "aile kurumu"dur. Bu anlamda ailenin geleneksel yapısını sürdürmesi, varlığını koruması ve gelişmesi toplumsal olarak önemli risk alanlarından öncelikli bir sorun alanıdır.

Aile tarihsel süreç içerisinde değişik form ve şekiller alarak gelişim ve değişim göstermiştir. Genel olarak tarihsel gelişim ve dönüşüm yaşayan aile kurumu, toplumsal değişimlerden de ya olumlu ya da olumsuz anlamda etkilenmiştir. Bu anlamda genel olarak eski dönem toplum yapılarında geniş ataerkil aile yapısı hakimken, yeni çağda küçük ataerkil aile daha yaygın bir karakter arz etmektedir. Bütün bu aile yapıları yerlerini günümüzde genel olarak modern demokratik çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Geniş ataerkil ailede ana-baba, evlenmemiş kız çocuklar ve oğullar, oğulların hanımları, yani ebeveynler ve onların çocukları aynı evde otururlarken, bu ailede baba ya da en büyük evli oğul üstün bir konumda olup, burada erkek egemen bir yapının hakimiyetinden söz edilebilir. Modern çağın küçük çekirdek ailesi ise sadece anne, baba ve bekar çocuklardan oluşan daha küçük bir toplumsal birimdir. Burada kanunların da belirttiği gibi eşlerin ortak hakimiyetinin söz konusu olduğu bir yapı hakimdir. Ailenin yapısal olarak değişip küçüldüğü böyle bir ortamda korunmaya muhtaçlık sorunu da değişmiştir. Ailedeki bu yapısal değişiklik, küçüldükçe birbirine daha çok bağlanan aile bireylerinden ziyade, aile bağları daha da zayıflayan bir yapı meydana çıkarmıştır. Bu değişimle aileye yüklenen toplumsal ve psikolojik değerler de değişmiş ve aile bu küçülmeye kutsal referanslarından da arındırılma sürecine girmiştir. Böyle bir yapı toplumsal anlamda sadece ekonomik küçük bir birim olarak da görülmeye başlanmıştır. Bu anlamda da değeri ekonomik olarak sağladığı katkı ile ölçülmeye başlanmıştır.

Toplumsal değişim açısından kırsal ve kentsel aile yapıları bu değişimden aynı oranda etkilenmemişlerdir. Kent aile yapısı çok çeşitli faktörlerin de etkisiyle bu değişimden daha fazla etkilenmiş ve yeni yapıya daha kolay adapte olabilmişken, kır ve köy aile yapısı değişime ayak uydurmakta daha yavaş ve dirençli davranmıştır. Tabii burada kırsal ve kentsel alana özgü

toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıdaki faktörler bu değişim sürecinde, aile yapısındaki değişmelerin de nedenini oluşturmaktadır. Bu anlamda az gelişmiş toplumsal yapıya özgü değişme sorunları, ailenin toplumsal ve ekonomik nitelikleri üzerinde de değişmelere yol açmıştır. Bunun sonucu olarak yetersiz değişme koşullarının yol açtığı örgütlenememiş kırsal ve kentsel alanlarda da korunmaya muhtaç aile yapıları oluşmaktadır. Korunmaya muhtaç koşullar içinde olan aileler, mekanda belirli yeri ve biçimi olan, kendine özgü nüfus kompozisyonu bulunan, belli bir toplumsal örgütlenmeyi ve bunlara bağlı bir toplumsal değerler sistemini içeren nitelikleri taşımaktadırlar (Kıray,1964:7). Bu anlamda aileye özgü bu nitelikler ile korunmaya muhtaçlık olgusu arasında belirli bir nedensellik söz konusudur.

Aile kurumu, yapısal olarak yaşanan değişme süreci içerisinde, yeni yapılar ve uyum mekanizmaları geliştirmiştir. Değişme sürecinde olan toplum içerisinde aile, toplumsal ve ekonomik süreçlere ayak uyduramadığı sürece her zaman toplumsal ve ekonomik yönden korunma gereksinimi içerisinde olmuştur. Ancak bu süreç içerisinde tarımsal alanda yeni üretim yapısıyla uyum sağlayabilen ve bütünleşebilen aileler yaşam şartlarını değiştirerek koruyabilmişlerdir. İşte bu noktada tarımsal üretim yapısıyla bütünleşemeyen toplumsal ve ekonomik yönden yoksullaşan aileler, korunmaya muhtaçlık sorununu yapısal olarak gündeme getirmektedirler. Tarımsal alandaki dönüşüm süreci içinde sosyo-ekonomik yapıyla bütünleşemeyen aileler, toplumsal olarak korunmaya muhtaç durumda olan ailelerdir. Korunmaya muhtaç çocuklar ve gençler tarımsal alanda bu aile yapıları içinde üretilmektedirler (Tütengil, 1980:200-201).

Toplumsal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle meydana gelen değişim, ailenin yapısal olarak da değişmesini ve dönüşmesini netice vermekte, sonuçta da değişik aile model ve yapıları ortaya çıkmaktadır. Burada korunması gerekenin de ailenin kendisi olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda ailenin toplumsal ve ekonomik alanlarda meydana gelen değişmelerden etkilenmesini en az zararla atlatabileceği bir korunma

mekanizmasına dahil edilmesi, aile birliğinin ve yapısının da korunmasını netice verecek uygulama ve tedbirlerin alınması önem kazanmaktadır.

Hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı günümüz modern toplumlarında, geleneksel olarak toplumsal yapı içerisinde rastlanmayan ve bir toplumsal sorun alanı olarak beliren aile yapıları da oluşmaktadır. Bu anlamda Jersild, (1978:19) bu değişik özellikler nedeniyle problemlili olan aile yapılarını sekiz grupta toplamaktadır:

- 1) Anne ve babanın ya da ikisinin birden çocuğu reddettiği evler,
- 2) Anneliğin geçici bir ayrılıkla (hastaneye yatma vb. gibi) sürekli sekteye uğradığı evler,
- 3) Dul bir annenin yönettiği evler,
- 4) Ayrılık ya da boşanma ile dağılmış evler,
- 5) Babanın ölümü ya da uzun süre ayrılması ile babasız kalmış evler,
- 6) Çalışan bir annenin günün birkaç saatinde evde bulunmadığından kısmen annesiz sayılabilecek evler,
- 7) Ortada birkaç annenin bulunduğu evler,
- 8) Bakımevinde bulunma ve evsizlik durumu yaşayan evler ve aileler.

problemlili aile modelleri olarak adlandırılabilcek olan bu aile tipleri aynı zamanda korunmaya muhtaç olma sebepleri açısından başat özelliklere sahip olan aileler olarak da dikkat çekmektedir.

Toplumsal ve ekonomik anlamda var olan değişim faktörleri ailenin yapısını değiştirdiği gibi aile içi problemlerin çeşitlenmesinin de kaynağını teşkil etmektedir. Burada değişen toplumsal yapı içerisinde ailenin korunması nasıl önem kazanmışsa, bu değişimden en çok zarar gören aile içerisinde ve en korunmasız olarak bulunan çocuklar da daha fazla zarar görmüştür. Korunmaya muhtaç olma durumu, ailelerin bu değişimi hasarsız atlatamaması ve sağlıksız bir toplumsal değişimin oluşması ile doğru orantılı olarak gelişmiştir. Bu sağlıksız değişim diğer bütün toplumsal ilişki

ve yapılar da da önemli değişikliklere sebebiyet vermiş ve toplumsal yapıda sosyal fay hatlarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Toplumda oluşan bu kırılğan yapı diğer başka kurumları da derinden etkilemiş olmasına rağmen, aileye verdiği zarar açısından telafisi çok zor sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan en önemlisi de toplum içerisinde aileden yoksun yaşamak zorunda kalan korunmaya muhtaç çocukların varlığıdır. Bu anlamda korunmaya muhtaç çocuklar sorunu, toplumsal değişimlerin sonucu oluşan aile yapısındaki olumsuz değişmelerin bir neticesidir.

Bütün dünya toplumları bu hızlı değişim ve dönüşümden etkilenmiş, ancak sağlam değer ve temeller üzerine kurulu olan aile yapıları bu değişimi en az hasarla atlatabilmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında bu problemin evrensel bir problem olduğu ve bütün dünya toplumlarının bundan etkilendiği söylenebilir. Bu anlamda aile ve çocuğun zararlı etkilerden korunması; bütün dünyanın çözüm aradığı en önemli bir problem alanı olarak hükümet programlarına da konu olmuştur.

Türk toplumu da aile yapısının değişmesinin olumsuz sonuçlarından etkilenmiştir. Değişen bu yapı içerisinde korunmaya muhtaç olarak ortada duran çocuklar, Türk toplumunun temelini oluşturan ailenin de korunması yönünde sinyaller vermektedir. Çünkü korunmaya muhtaç çocuk probleminin çözülmesi, ancak ailenin korunması ile mümkün görölmektedir. Aile birlikteliği çeşitli nedenlerle sona erebilir. Bunlar, anne veya babanın birinin veya her ikisinin ölmesi sebebiyle olabileceği gibi anne ve babanın ayrılmaları da aile birlikteliğinin bozulmasına ve dağılmasına sebebiyet verebilir. Bu faktörlerden herhangi birisi sebebiyle ailede bulunan çocuklar, korunmaya muhtaç hale gelebilmektedirler.

Bu çerçevede Türkiye’de korunmaya muhtaç hale gelip, yurt ve yuvalarda barınan çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, bu çocukların korunmaya muhtaç duruma gelmelerinin sebebi olarak toplumda yaşanan değişim süreçlerinin ailede meydana getirdiği olumsuz sonuçlara dikkat çekmektedirler. Türkiye’de korunmaya muhtaçlık olgusunun en önemli sebeplerinden biri işte bu toplumsal ve ekonomik değişimlerden olumsuz

etkilenen aile yapısında olan farklılaşma ve değişim olarak düşünülmektedir. Bu anlamda Türkiye genelinde yurtlarda barınan korunmaya muhtaç çocukların korunmaya alınma sebepleri arasında ailelerin ekonomik yoksunluğu ile ailede anne veya babadan birinin veya her ikisinin ya ölme veya ayrılmaları sonucu aile birlikteliğinin bozulması önemli sebepler olarak dikkat çekmektedir.

Geçiş dönemi sorunlarını geniş ölçüde yaşayan ve yeni üretim yapılarıyla da bütünleşemeyen aile yapıları ekonomik yoksulluğun içine de düşmektedirler. Toplumsal ve ekonomik nedenlerin bütünlüğü açısından değerlendirilecek olursa; ailenin yapısal olarak parçalanması süreci, burada yeni sorunları da beraberinde getirmektedir (Gökçe, 1976:66). Bu anlamda parçalanmış aile içerisindeki çocukların konumu ve korunmasının yanında, bu çocukların değişik istismar odaklarınca kullanılmasına varıncaya kadar çok çeşitli ve yeni sorun alanları da ortaya çıkmaktadır.

Ortaya çıkan bu sorun alanları yurt ve yuvalarda barınan çocukların genel olarak korunma ve barınma sebeplerinin de gösterildiği yukarıdaki Tablo 16'da da görülebileceği gibi korunmaya muhtaç duruma düşüren sebepler sadece anne ve babanın ölümü ve ayrılması değildir. Korunma amaçlı olarak yurt ve yuvalarda barınan çocuklar 'acaba hangi sebeplerden dolayı yetiştirme yurtlarına gelmektedirler' diye sorulabilecek bir soruya kısaca hepsinin değişik sebeplerinin olduğu fakat bunların içinde en dikkat çeken ve diğer sebeplerin de temeli olabilecek faktörlerden hemen hepsinin de aile kurumunun toplumsal bir risk alanına kaydığı sorunu dikkat çekmektedir. Eskiden çok daha az olan ve günümüz toplumsal yapısı içerisinde çok daha fazla dikkat çeken bu olgu genelde aile kurumunun toplumsal yapıdaki işlev ve konumu ile de yakından ilgilidir. Aile içerisinde anne ya da babanın ölümü her zaman çocuğun bir yurtta korunmaya alınmasını gerektirmemektedir. Ancak bu durumdaki bir aile yapısında anne ya da baba yoksunluğunun üzerine bir de ekonomik yoksunlukların eklenmesi bu süreci hızlandırmakta ve sorunun boyutlarını daha da derinleştirmektedir. Burada Cılga'nın (1986:38) da bahsettiği gibi ailenin ekonomik yoksunluk içinde olması korunmaya muhtaçlık sorununun

oluşumunda önem kazanmakla birlikte yoksul aile yapılarında anne-babanın boşanması, anne ve babanın ölümü, çocuğun korunmaya muhtaç duruma geliş sürecini daha da hızlandırmaktadır.

Bunun yanında anne ve babanın çocuk yetiştirme anlayışı, çocuğa yönelik değerler ve tutumları ile istismar adı altında somutlaşan davranışlar da çocuğun korunmaya muhtaç duruma gelmesine neden oluşturmaktadır. Aile yapısı içinde, anne ve babanın çocuğa yönelik olumsuz tutumları, kötü yola yönlendirme eğilimleri, anne ve babanın suç işlemiş olmaları, kötü yolda olmaları korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Bu tür durumların olduğu aile yapıları genellikle alt toplumsal statülerde bulunan ailelerdir. Toplumsal ve ekonomik yoksunluklar aile yapılarında bu tür tutumları ve eğilimleri de gündeme getirmektedir (Cılga, 1986:38).

Korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin korunmaya alınma sebepleri açısından; ailenin ekonomik koşulları, ailenin toplumsal ilişkileri ve çocuk yetiştirme anlayışına bağlı davranışlar da değerlendirilmesi gereken önemli faktörlerdir. Ailenin ekonomik koşulları, korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda temel etmen olarak bilinmektedir. Ailenin toplumsal nitelikleri bu faktörle bağlantılı olarak önem kazanmaktadır. Doğal olarak kimsesiz ve korumaya muhtaç çocukların oluşumunu belirleyen tüm nedenler, bu süreçte "aileyle ilişkilerin" değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır. (Cılga, 1986:38). Bu anlamda değişen toplumsal ve ekonomik süreç içerisinde çocuğun ve gencin aile yapısı içindeki konumu ve değeri değişmekte, yetişmeleri yeni bir toplumsal bir sorun alanı olarak belirmektedir. Bu anlamda ailevi değerlerin korunması ve çocuğun bütün yönleriyle gelişebilmesi için sağlıklı ilişkilerin sürdüğü, dengeli, uyumlu, sevgi dolu ana-babanın bulunduğu bir aile ortamının zarureti tartışılmaz olarak meydandadır. Ailenin yaşam koşulları ve aile içi ilişkiler, ana-baba ve çocukları çok yönlü etkileyen bir nitelik arz etmektedirler. Bu anlamda ailedeki her türlü kusur, çocukta güvensizlik ve kararsızlık duyguları oluşturmaktadır. Dolayısıyla ailedeki geçimsizlik, boşanmalar, ana-babanın töre dışı davranışları çocuğun ciddi ruhsal bozukluklarına sebebiyet verdiği araştırma bulgularıyla kabul edilmektedir (Dönmezer, 1979:6).

Bütün bunların yanında, anne veya babanın yurt dışına çalışmaya gitmeleri, evlilik dışı ilişkiler de kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların oluşumunda etkilidir. Ailenin ekonomik sorunlarını çözmek için yeni iş ortamlarına kayan anne ve babanın yokluğunun ailede oluşturduğu sorunlar da yine korunmaya muhtaç çocukların nicelik ve nitelik olarak artmasına neden olan ailevi faktörler olarak dikkat çekmektedirler.

Toplumsal ve ekonomik nedenlerle, aile birliğinin kurulamaması ve bu düzeyde gelişen evlilik öncesi sorunlar ve gelişmeler de korunmaya muhtaç çocuklar sorununun kök nedenlerinin bir parçası olarak bu problem alanının boyutlarını genişletmektedir.

2.1.2. Akraba Ve Yakınlarla İlişkilerdeki Değişim (Birincil Grup Tutum Ve İlişkilerindeki Değişme)

Toplumsal değişim sonuçlarından etkilenen ve yapısal değişime uğrayan sadece aile yapıları olmamıştır. Aile içi ilişkiler ve yakın akraba ve arkadaşlık ilişkileri de bu değişimden etkilenmiştir. Geleneksel toplum yapısı içerisinde çok değerli ve anlamlı olan aile içi ve akrabalarla olan ilişkiler, modern toplum yapısında daha işlevsiz ve değerden yoksun kalmıştır. Geleneksel yapıda var olan yardımlaşma ve dayanışma duygusu yerini modern toplumlarda modern kurumlara bırakmıştır. Bu anlamda yaşlılar için yaşlı bakım ve huzurevleri ve çocuklar için de yuva ve yurtlar muhtaç duruma düşen bireylerin sığınıp barındığı kurumlar olarak önemli işlevler yüklenen toplumsal kurumlar olarak dikkat çekmektedirler.

Parçalanmış aile yapıları sonucu ortaya çıkan korunmaya muhtaçlık olgusu açısından, yakın ve akrabaların desteği olmadan, kimsesiz kalan bu çocukların toplumsal korunma imkânlarından yararlanmaları yapısal olarak çok zor görülmektedir. Bu süreçte, akrabalık ve komşuluk ilişkileriyle kentsel ve tarımsal yapıya özgü kurumlar bu koruma ve bakma işlevlerini yüklenmek durumunda kalmışlardır. Fakat, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, örgütlü toplumsal hizmetlerin yetersizliği nedeniyle; korumasız, kimsesiz çocukların ve gençlerin toplumsal koruma imkanlarından yararlanmaları da imkansız hale gelmektedir. Bu nedenle,

bu toplumsal yapı içinde; kırsal ve kentsel alanda, kimsesiz ve korunmaya muhtaçlık sorunu daha da yaygınlaşmaktadır.

Sosyolojik olarak denebilir ki, değişim sürecinden geçen bir toplumsal yapıda, meydana gelen bu değişim, önce kent yapısı üzerinde tesir etmekte ve çeşitli toplumsal kurumların değişmesini veya dönüşmesini sağlamakta, kırsal alanları da en son etkilemektedir. Kırsal alana özgü geleneksel yardımlaşma sistemleri, aile içi ve aileler arasındaki ilişkiler bu süreç içinde önemli işlevler gerçekleştirmektedir. Böylelikle bireylerin toplumsal gereksinimleri karşılanabilmektedir (Kongar, 1981:368-369). Ancak Doğan'ın "Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması - Köy Ailesi ve Aile İçi İlişkilerin Değişmesi" adlı uygulamalı araştırmasında da ifade ettiği gibi "Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra köylerde de sosyal ve ekonomik alanlarda önemli ölçüde değişmeler kaydedilmiştir. Köy toplumundaki değişmelerin bir insan ömrüne sığacak kadar kısa zamanda gerçekleştiği bilinmektedir. Bu denli hızlı değişmeye uğrayan toplumun yapısında da önemli değişmeler görülmüştür. Bir taraftan köy aile yapısı değişikliğe uğrarken, aile üyeleri arasında tutum ve davranışlar da değişmiştir. Bu durumda, köy insanının da eski geleneksel yapıdan giderek modernleşmeye doğru değiştiği görülmüştür" (Doğan, 2005:1). Demek ki, genel olarak yaşanan toplumsal değişme olgusundan küçük topluluklar ve bu arada köyler ve aile içi ilişkiler de hissesini almış ve bu değişim sürecinden kendini koruyamamıştır.

Ancak bu değişim sürecinden en az zararlı korunabilenler; kırsal ve kentsel alanlardaki örgütlenmiş yapılar içinde belirli konumlara sahip olanlar; yani mal ve hizmet üretimine örgütlü olarak katılabilenler, toplumsal ve ekonomik güvence imkanlarından yararlanabilenlerdir. Burada denilebilir ki, cemaat tipi yardımlaşmaların varlığı bireyin, sosyal dışlanma riskinin dışında kalmasına yardımcı olmakta ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında da bu yapı etkili olabilmektedir. Bu ilişkiler nedeniyle dayanışma ve yardımlaşma, yoksulluk ve dışlanma riskini taşıyan bu grupları toplumla bütünleştirmekte ve onların topluma olan aidiyet bağlarını da güçlendirmektedir. Bu sosyal yapının sonucu olarak da

korunma gereksinimi içerisindeki bireyin topluluk veya cemaat tipi yapılanmanın içinde korunması ve barınması mümkün olabilmektedir. Bu toplumsal yapı, tabii olarak kültürden kültüre farklılık arz eden bir ilişki türüne de işaret etmektedir. Yani bu yapı, her kültürde aynı derecede ilişkilerin varlığına işaret etmediği gibi, aynı kültür atmosferi içinde bulunan toplumun farklı katmanlarında da değişiklik arz edebilmektedir.

Akraba ve yakınlık bağları birincil ilişkilerin olduğu bağlar olarak daha sıcak ve samimi bir yapıda cereyan eder. Kırsal alanda bu yapı çok daha kuvvetli ve sağlam iken, kentsel alan ve mekânlarda ya da kent tipi yapılaşmalarda bu yakın ilişkilerin daha da gevşediği ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı bir yapı hâkimdir. İnsanların çok yönlü problemleri ve ekonomik yönden daha fazla gelir elde etmek amacıyla bütün aile bireylerinin çalışmak zorunda olması ve değişik ilgi ve dikkatlerin ortaya çıkması bu ilişkilerin zayıflamasına sebep olabilmektedir. Doğan'ın (1998:44) da ifade ettiği gibi, 'Sosyal yapıları ferdi olan cemiyetlerde, milli şuur; insanların rahata alıştığı, daha çok ferdiyetçiliğin ağır bastığı sükun ve refah zamanlarında uykuya dalar. Bu zamanlarda fertlerin çoğu, ancak aile ve dost kadrosu içinde sosyal hayatlarını yaşarlar; bütün fedakârlıklarını kendi yakınlarına inhisar eder; kendilerinin ve yakınlarının saadetinden başka bir şey düşünmezler. Milli şuurlarının memlekete şamil tarafı derin bir uyku içindedir'. Bu yapıdaki toplumlarda toplumu ilgilendiren bir genel sorun olarak ortaya çıkan bakılmaya muhtaç çocuklar sorununa da, toplum fertlerinin sadece kendi geçim ve huzurunu düşünen yapısında sahipsiz ve ilgisiz kalılabilmektedir. Doğan'ın yukarıdaki satırlarda belirttiği toplumsal sorun alanlarını fertler, bir milli şuur yokluğu sebebiyle sorun olarak görememekte ve hatta görse bile kendisini ilgilendirmediği gerekçesiyle ilgisini değişik alanlara yoğunlaştırdığından, bu alana yönlendirememektedir. Bu, aslında toplumun sosyal anlamda bir dejenerasyon ve anomi yaşadığının da bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Aslında bir beşeri sermaye olan yakın ve akrabalar, insanları çok problemlerden koruyan bir yapıda olduğundan, bu yapının bozulması, insanları çok önemli bir destek kaynağından da mahrum bırakmıştır. Bu

ilişkilerin zayıflaması ve akrabalık bağlarının incelmesinde eğlence kültürünün ve boş zamanları değerlendirme anlayışının değişmesinin de büyük payı vardır. Çeşitli araştırma bulgularının da gösterdiği gibi özellikle evlerdeki televizyon ve izlenen filmler ve dizilerin bu kırılgan yapıyı beslemesi ile akrabalar ve yakınlar arasındaki bağları daha da zayıflattığı düşünülmektedir. Diğer taraftan da manevi yapı daralması ve sekülerist akımlar bu bağların zayıflamasına katkı sağlayan faktörler olarak da dikkat çekmektedir.

Toplumsal ilişki ve alışkanlıkların toplumsal yapı içindeki birey ve grubu etkilemesi kaçınılmazdır. Toplumsal ilişkileri etkileyen bir özellik olarak, şehirlerde, genellikle emek-yoğun üretim olmaması sebebiyle, insanların daha fazla boş (serbest) zamanlara sahip olması da bu ilişkileri etkileyen bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bunun sonucu olarak geleneksel toplumun alışkanlıkları da değişmektedir. Bu anlamda serbest zamanların değerlendirilmesinde televizyon ve internet, insanlar arasında ortak görüşme ve birleşme zemini haline gelmektedir. Burada yüz yüze iletişimin yerini, internet ortamında kurulan sanal ilişkiler almakta ve televizyon dizilerindeki hayali karakterler, insanlarla bir arada yaşayan gerçek kimlikler haline dönüşmektedir. İletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle değişime uğrayan insan ilişkileri, aile içi iletişimi ve yakınlarla olan iletişimi de olumsuz etkilemektedir. Çocuklar için internet ortamı adeta bir oyun alanı gibi algılanmakta ve çocuğun sosyal hayatında olumsuz bir takım asosyal davranışlara zemin hazırlamaktadır. Bunlar yeni davranış biçimlerinin kazanılmasına da sebebiyet vermekte, konunun uzmanlarının da belirttiği gibi, mesela çocuklar televizyon ve internetle çok ilgilenmekten hırçın davranışlar sergilemektedirler.

Özellikle geleneksel geniş ailenin yerini, ekonomik küçük, çekirdek ailenin alması aile ve akrabalar arası ilişkilerin değişmesine sebep olmuş, aile üyelerini atomize ederek, sadece akrabalar ve yakınlarla ilişkiyi etkilememiş, aynı aile içindeki aile bireylerinin de birbirlerinden uzaklaşmalarına ve bağlarının zayıflamasına da sebep olmuştur. Artık

günümüzde akraba ve yakınlarının çoğunu tanımayan veya irtibatı hiç olmayan bir nesil de bu noktada dikkat çekmektedir.

Toplum içinde aile özellikle doğal bir destek unsuru olarak, aile içi ilişkilerin değişmesi ve ailenin parçalanması sonucu, toplumsal korunma imkanlarından yoksun kalan çocuklar ve gençler, yaşadıkları ortama uyum sağlamakta zorlanmakta veya bu çocuklar, farklı uyum mekanizmalarının içine girebilmektedirler. Kırsal ve kentsel yaşam şartları içinde bu tür uyum ve bütünleşme sorunları, yeni sorunların kaynağını da oluşturmaktadır. Bu anlamda az gelişmiş toplumsal yapılar içinde korunmaya muhtaçlık sorunu yapısal imkansızlıklar nedeniyle yeni bir dizi sorunların da kaynağını oluşturmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklar, bu durumda toplumsal bir risk faktörü haline gelmekte ve çeşitli istismar gruplarının da bir nesnesi olabilmektedirler. Sokakta yaşam, çeşitli hırsızlık ve fuhuş gibi çeteler, bu çocukların korunmadan kaynaklanan mağduriyetlerini istismar etmekte ve yeni bir problem alanının da doğmasına sebebiyet vermektedirler.

Kırsal ve kentsel yapılarda korunmaya muhtaç durumda olan ailelerin; korunmaya muhtaç çocukları bu akraba ve yakınların informal olarak örgütlemeleri içinde toplumsal korunma imkânlarından yararlanmaktadırlar. Aile, bu anlamda hem kendi geleceği, hem de çocuğun geleceği için çok yönlü mekanizmaları harekete geçirmekte ve yakınlıklar bu noktada korunmaya ve bakıma muhtaç çocukların çocuk bakım yuvalarına ve yetiştirme yurtlarına verilmeden akraba ve yakın ilişkiler sonucu aile içinde kalması sağlanmakta ve zor da olsa bu çocuklar bu tip bir yapı içerisinde korunmaya ve bakılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu ilişkilerin zayıflaması ya da yok olması sonucu yurt ve yuvalarda barınma gündeme gelmektedir. Artık bundan sonraki korunma yurt ve yuvaların içerisinde gerçekleşmektedir. Bir taraftan böyle kurumların varlığı bir sorunun çözümü adına iyi ve hayırlı bir hizmet olurken, diğer taraftan da geride bırakılan dağılan aile bütünlükleri ve zayıflayan veya yok olan yakın akrabalık ilişkileri gibi sorun alanlarının da varlığıyla paralel bir süreçte seyretmesi açısından korunmaya muhtaçlık sorunu daha da karmaşıklaşmasını netice vermektedir. İşte böyle bir yapıda yurt ve yuvalar

sorunlu çocukların zorunlu ikametgâhı haline gelmektedir. Ancak burada bu çocukların sorunları bitmiş olmamakta bilakis bu yeni durum çocuklar için yeni ilişkiler ve bu anlamda yeni sorunların da bir başlangıcı haline gelebilmektedir.

2.1.3. Gelir Dağılımı Adaletsizliği (Ekonomik Sebepler)

Tarihi süreçten bakıldığı zaman sosyal hizmetler ve korunmaya muhtaçlık olgusunu meydana çıkaran asıl etmenin, tarihi gelişim evreleri içinde toplumsal sistemlere özgü eşitsiz gelişme süreçleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda toplumsal sistemlere özgü üretim ve bölüşüm süreci, belirli toplumsal ve ekonomik yapılar içindeki kesimlerin ve insanların korunma gereksinmesini netice veren ve bunun niteliklerini belirleyen önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bu problemin, bütün dünya toplumlarının yaşadığı önemli bir kök sorun olarak, korunmaya muhtaçlığın da oluşmasında büyük bir amil olduğu bilinmektedir. Sosyal hizmetler olgusunu ve bunun içindeki korunmaya muhtaçlık olgusunun kaynağını ve boyutlarını; içinde geliştiği toplumsal yapıdan ve bu yapıya özgü toplumsal ve tarihsel ilişkiler sisteminden koparmadan ve soyutlamadan ele almak zarureti vardır. Ondan dolayıdır ki bu olgunun yapısal bütünlük içinde ele alınması ve yapısal farklılaşmalara göre de neden-sonuç ilişkilerinin çözümlenmesi önemlidir (Cılga, 1986:31).

İnsan ve toplumun korunmasına yönelik olarak en temel çabalardan biri üretim etkinliğidir. Buna göre üretim etkinliği, bireysel-toplumsal gereksinmelerin karşılanması için ekonomik ve toplumsal anlamda mal ve hizmet üretimidir. Temel hedef, toplumun görece sürekliliğinin sağlanması ve buna bağlı olarak değişme ve gelişme süreci içinde insanın ve toplumun korunmasıdır. Ancak üretim etkinliğine katılma biçimlerinde oluşan farklılıklar, üretilen mal ve hizmetlerin paylaşımında ortaya çıkan eşitsiz paylaşımlar toplumda belirgin olarak yaşanan korunmaya muhtaçlık olgusunun ve sorununun oluşumunu da gündeme getirmektedirler. Bu anlamda oluşturulan toplumsal refah imkanlarının eşit ve âdil bir biçimde

dağılımının sağlanması da toplumsal politikaların en önemli bir sorunu olarak kendini göstermektedir.

Korunmaya muhtaçlık olgusu açısından da gelir dağılımı adaletsizliği, korunmaya muhtaç kesimin oluşmasında etken bir faktör olarak düşünülmektedir. Toplumun bütün kesimlerini etkileyen böyle bir dengesiz dağılım tabii olarak risk grubunda bulunan korunmaya muhtaç kesimi daha da çok etkileyecek ve bu sorunu daha da derinleştirecektir.

Korunmaya muhtaçlık sorununu doğuran temel etmen ailenin ekonomik şartlarıdır. Çünkü korunmaya muhtaçlık sorununun ortaya çıkış nedenleriyle, ailenin ekonomik ve toplumsal yapısı arasında paralel ilişkiler söz konusudur. Bu nedenle de korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin durumları bu ilişkilere göre de değerlendirilmelidir. Ailenin ekonomik koşulları; anne-babanın eğitim düzeyiyle, meslek durumuyla ve çalıştıkları işlerle ilgilidir. Ailenin toplumsal konumu, aile üyelerinin tarımsal ve kentsel alandaki üretime katılma biçimleriyle ve gelir dağılımlarından aldıkları payla çok yakından ilişkilidir. Ailenin ekonomik düzeyi ve ekonomik durumundaki değişme eğilimleri korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda temel öğelerdir. Kırsal ve kentsel alanlarda alt toplumsal statüleri oluşturan aileler, ekonomik düzey olarak yoksuldurlar. Tarımsal üretim yapısı içindeki, küçük çiftçiler, topraksız aileler, tarım işçisi olarak çalışanlar, memurlar, tarımsal alandaki marjinal işlerle uğraşanlar kırsal kesimin yoksullarını oluştururlar. İşte korunmaya muhtaç çocuklar da, genelde bu aile ortamlarında oluşmaktadırlar (Gökçe, 1971:130).

Bu sorunun tam anlamıyla analiz edilip anlaşılabilmesi ve sebeplerinin açığa çıkarılması için, olgunun ortaya çıkış sebeplerine inilmesi gerekmektedir. Bu analiz, kırsal kesimdeki yapısal dönüşüm sorunları, tarımsal üretimdeki teknolojik değişmelerin, toprak mülkiyetindeki farklılaşmaların ve tarımsal üretime özgü bölüşüm ilişkilerinin incelenmesini de gerekli hale getirmektedir. Bunun gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak gelişen değişim ve dönüşüm süreci de kırsal alandaki insanın üretime katılma biçiminde, toprakla ilişkilerinde ve tarımsal üründen pay alma biçiminde

farklılaşmalara ve eşitsizliklere neden olmaktadır. Tarımsal alanda emek-yoğun üretim yerine teknoloji-yoğun üretime geçilmesi; toprak mülkiyeti yönünden mülksüzleşmeye, işsizleşmeye ve tarımsal üretimden pay alamamaya ve giderek yoksul bir kesimin oluşmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle, kırsal alanda yaşanan bu değişim ve dönüşümler; yapısal olarak işsiz, topraksız ve her yönden korunmaya muhtaç kesimleri de üretmiş ve üretmektedir.

Dünyadaki gelir dağılımındaki adaletsizliğe bir örnek olması açısından sadece verilebilecek bir örnek konunun aydınlanmasına hizmet edecektir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Başkanı Kemal Derviş, Dünya Su Günü ve su sorunlarının tartışıldığı hafta münasebetiyle yaptığı yazılı açıklamada, ilginç bir yaklaşımda bulunarak, 'Avrupa ve ABD'de bir ayda şişelenmiş maden suyuna yapılan harcamayla, dünyada temiz suya ulaşma zorluğu çeken insan sayısını yarıya indirecek yatırımın yapılabileceğini' bildirmiştir (Zaman Gazetesi, 24.03.2007). Bu anlamda ortaya çıkan daha bir çok örnek ve uygulamalar, dünya genelinde yaşanan gelir dağılımı adaletsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda bütün dünya toplumlarının yaşadığı bu problem ülkemiz için de önemli bir risk unsuru olarak kendini göstermektedir. Konu ile ilgili tespitler ve ortaya atılan rakamlar ülkemizde de en fakir ile en zengin arasındaki farkın çok büyük boyutlara ulaştığına dair bilgiler sunmaktadır. Doğal olarak fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski de değişmektedir. Ancak bu anlamda çalışan kesimlerin dahi yoksulluk sınırlarında olduğu veya bu sınırları zorladığı düşünülürse, gelir dağılımı dengesizliklerinin boyutları da bir derece anlaşılabilir olacaktır. Bu konuda Türkiye İstatistik Kurumu'nun (24.03.2007) verileri genel durumun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Kurumun verilerine göre, '2005 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6.57 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 32.12, işverenlerde % 4.8 ve kendi hesabına çalışanlarda % 26.22 olmuştur. En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2003 yılında % 39.89, 2004 yılında % 40.88 iken 2005 yılında % 37.24 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda ise 2005 yılında yoksulluk oranı % 9.85 olarak

hesaplanırken, bu oran 2003 yılında % 21.34, 2004 yılında % 15.64 olarak hesaplanmıştır. Üç yıllık periyoda bakıldığında yoksulluk oranında en belirgin düşüşün görüldüğü sektör hizmet sektörü olmuş; 2003 yılında % 16.76 olan yoksulluk oranı, 2004 yılında % 12.36 ve 2005 yılında % 8.68'e düşmüştür.

Buna göre, Türkiye'de yoksulluk oranı % 20.5'tir. 2005 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık % 0.87'si yani 623.000 kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 20.5'i yani 14.681.000 kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kişi başı günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 1 doların altında kalarak yaşamlarını sürdürenlerin oranı % 0.01 yani yaklaşık 10 bin kişi olarak hesaplanmıştır.

2005 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 190 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 487 YTL'dir. 2004 yılında % 1.29 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2005 yılında % 0.87'ye, yoksul fert oranı da % 25.6'dan % 20.5'e düşmüştür. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda yoksulluk oranı % 32.95 iken kentsel yerleşim alanlarında yaşayanların yoksulluk oranı % 12.83'tür (TUİK, 24.03.2007).

Şimdi böyle bir genel durum değerlendirmesinden sonra aşağıdaki Tablo 18 bize % 20'lik dilimlere ayrılmış olarak ülkemizde yaşayan insanların yıllar açısından toplam milli gelirden aldığı payları göstermektedir. Bu rakamlar ülkedeki gelir dağılımının çarpıklığını göstermesi açısından da önemlidir.

Tablo 18. Türkiye'de Gelir Gruplarının % 20 'lik Dilimlere Göre Karşılaştırılması

Gelir grupları	1963 DPT	1968 DPT	1973 DPT	1986 TUSİAD	1987D İE	1994D İE	2003D İE
En Düşük %20	4,5	3,0	3,5	3,9	5,2	4,9	6,0
2 % 20	8,5	7,0	8,0	8,4	9,6	8,6	10,4
3 % 20	11,5	10,0	12,5	12,6	14,0	12,6	14,5
4 % 20	18,5	20,0	19,5	19,2	21,2	19,0	20,9
En Yüksek %20	57,0	60,0	56,0	55,9	50,0	54,0	48,3
Gini Katsayısı	0,55	0,56	0,51	0,46	0,43	0,49	0,42

Kaynak: Çavuşoğlu, T.-Y. Hamurdan, (1966); DPT, (1976); Ersel, Y.-H. Fişek, E. Kalaycioğlu, (1986); Bulutay, T.-S. Timur, H. Ersel, (1987); DİE, (1996); Resmi Gazete, sayı: 25629, (2004).

Tablo 18'de de gösterilen 2003 verilerine göre, en düşük % 20'lik nüfus, toplam milli gelirin sadece % 6'sını alabilmekte iken, buna mukabil, en yüksek % 20'lik dilim ise milli gelirden % 48,3'ünü, yani milli gelirin yaklaşık yarısını almaktadır. Gerçi 1963'teki durum ile 2003 arasındaki durum giderek iyileşme gösterse de en fakirler ve en zenginler arasındaki farklılık yine de çok büyük olarak dikkat çekmektedir.

Ekonomik problemleri etkileyen faktörlerden en önemlisi, oluşturulan gelir kaynaklarının adaletsiz olarak dağılımıdır. Adaletsiz gelir dağılımı problemi, sadece doğu toplumlarının değil, aynı zamanda gelişmiş batı toplumlarının da paylaştığı bir problem olagelmıştır. Ancak burada belirtilmesi gereken şu ki, doğu toplumları, bu problemleri daha yoğun olarak yaşarken, gelişmiş toplumlar, toplumsal zenginlik paydalarını daha geniş kesimlerin hizmetlerine sunabildikleri için, sorunu yumuşatabilmeyi de başarmışlardır. Ancak yine de bütün dünyada gelir dağılımı açısından en zengin ile en fakir arasındaki uçurum gün geçtikçe daha da büyümekte ve tüm dünyayı tehdit eder bir boyuta ulaşmaktadır.

Bir ülkenin gelişmişliğini gösteren, o ülkedeki gelir dağılımının adil olarak paylaşılmasıdır. Şüphesiz, gelişmiş Batı ülkelerinde de bu dağılım farkları

vardır. Gelişmişliğe delil ve uygun bir gelir dağılımına işaret eden orta tabakanın şişkinliğidir. Buna mukabil ideal bir gelir dağılımı tablosu da uçlardaki en fakir ile en zengin arasındaki dağılımın zayıf ve az olmasıdır.

Cılga'ya göre (1986:37) ekonomik koşulların yetersiz olması, korunmaya muhtaçlık sorununu ortaya çıkaran en önemli faktör olarak ele alınmaktadır. Bu ekonomik koşullar da, anne-babanın öğrenim durumu, meslek durumu ve çalıştıkları işle yakından ilgilidir. Yine bu alanda yapılan araştırmaların büyük bir kısmı korunmaya muhtaçlık açısından ekonomik sebeplerin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Burada Kocacık'ın (1984:92) yapmış olduğu çalışma ekonomik faktörün, ailede anne veya baba yoksunluğundan sonra en büyük ikinci faktör olduğunu göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Kocacık'ın araştırma bulgularına göre çocukların korunmaya alınma sebepleri olarak % 42.97 ile ebeveynin birinin ölümü ilk sırayı teşkil ederken, % 7.43 oranında deneğin de her iki ebeveynin de ölümü korunmaya alınmada en etkili faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu oranlardan sonra % 19.87 oranıyla fakirlik, korunmaya alınma sebebi olarak dikkat çekmektedir. Aynı araştırmada korunmaya alınma sebebi olarak fakirlik ve ebeveynin birinin ölümü biçiminde yanıt verenler de %10.74 oranında olduğu da düşünülürse; yaklaşık olarak çocukların 1/3'ünün maddi yetersizliklerle bağlantılı olarak yetiştirme yurduna verildiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bizim yaptığımız araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular da Kocacık'ı destekler şekilde ortaya çıkmış ve ekonomik faktörün korunmaya sebep olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

İnsani gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü dairesel bir ilişki söz konusudur. Ekonomik büyüme kişi başına düşen gelir olarak düşünülürse; yoksulluğun ekonomik büyümenin hızını azalttığı ve buna bağlı olarak hane halkı özelinde insani gelişim için yapılan harcamaların da azaldığı bilinmektedir. Bu ilişkiye diğer bir yönden bakıldığında insani açıdan gelişmiş toplumlarda ekonomik büyümenin de hızlandığı söylenebilir. Örneğin, araştırmalar neticesi, kişilerin eğitim aldıkları yıl sayısı arttıkça gelirlerinin de arttığı belirlenmiştir. Ancak ekonomik büyüme ile insani gelişme arasındaki ilişki her zaman böyle gelişmemektedir. Yani

daima ekonomik büyüme arttıkça insani gelişme de artar yada insani gelişim arttıkça ekonomik büyüme de hızlanır denilemez. Modern anlamda, ekonomik olarak kalkınmanın en çok olduğu toplum ve devletler, aslında refah içerisinde yüzerken insani olarak da bir çok yeni sorun alanlarıyla da karşılaşmaktadırlar. Bunlar arasında, evlilik ve aile gibi değerlerin bozulması ve değişime uğraması, sokağa terk edilen korunmasız çocuklar, uyuşturucu müptelası olan gençler ve daha başka çeşit sorunlar; kalkınmış ve gelişmiş toplumların problemleri olarak dikkat çekmektedir. Yani ekonomik doygunluk ve sosyal refah her zaman insanların ve toplumların sağlıklı ve mutlu bir hayat sürmelerini netice verememiştir. Burada denilebilir ki, ekonomik büyüme ile özdeşleştirilen kalkınmanın sosyal refahı artıracığı beklenilmesine rağmen; ekonomik büyüme sosyal refahı arttırmada yetersiz kalmış ve böylece işsizlik, yoksulluk, temel gereksinimlerin karşılanması ve gelir dağılımı gibi konular ayrı birer problem alanı olarak temayüz etmiştir. Tabii bu sürecin oluşmasında ülkenin ekonomik yapısı, kaynakları ve bu kaynakların dağılımı, devletin yatırımlarının nitelik, nicelik ve öncelikleri, varolan politikalar, gelir dağılımı, teknolojik imkanları, insan kalitesi, değerler, inançlar, kültür gibi faktörler oldukça büyük rol oynamaktadır.

2.1.4. Kırdan Kente Göç Olgusu

Korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumu; ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olduğu kadar, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilişkilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medenî durumları ile hayatta olma veya olmama durumları da korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Sosyo-ekonomik sebeplerin bir sonucu olarak göç olgusu da korunmaya muhtaçlık sorununu etkileyen bir faktördür. Kırsal alandan kentlere doğru göç olgusu; yapısal dönüşüm süreci içinde yeni toplumsal örgütlemelerle bütünleşemeyen ailelerin yeni alanlarda güvence arayışlarının sonucudur (Tekeli, 1977:38-39; Atauz, 1978:115).

Göç ve göçmenlik, modern zamanların parçalayıcı, insanları yerlerinden ve yurtlarından edici bir süreç ve olgudur. Sosyal bilimlerdeki tarifinde ise, göç, insanların fert veya cemaat olarak hayatlarının bir bölümünü veya tamamını geçirmek üzere, ömür boyu veya geçici bir süreyle, bir yerleşme biriminden diğerine ikametgahlarını taşımaları halidir (Taşdelen ve diğ., 1999:1).

Göçler, toplumsal yapımızda çok önemli bir değişken olmakla beraber, tarihi kökenleri itibarıyla da incelemelere konu olmuş bir olgudur. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin önemli bir grubu göçer gruplardı. Bunlar, Orta Asya'dan kendi kültür ve hayat tarzlarını da Anadolu'ya taşımışlardır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde yönetimlerin yoğun iskân politikaları uygulamalarına rağmen, hala günümüzde de devam eden önemli bir göçer kitlesi, Türkmen ve Yörük adı altında göçer hayat tarzlarını devam ettirmektedirler. Ancak, göçer hayat tarzından vazgeçmemiş olan grupların giderek küçüldüğü de bilinmektedir. (Doğan ve Doğan, 2005:1). Tarihi kökenleri olan ve yaşayan bir olgu olarak dikkat çeken bu toplumsal ve bireysel eylemin günümüz toplumları için de önemli yapısal ve kültürel değişiklikleri beraberinde getiren bir yapıda olması da ayrıca dikkat çekici bir durumdur. Bu sonuçlardan biri ve en önemlisi de aile yapısında olan değişimi de beraberinde getiriyor olmasıdır. Birbirinden etkilenen sosyal olaylar silsilesi, sonuçta değişen aile yapısında, parçalanmış aileler içerisinde korunmaya muhtaç çocukları da gündeme getirmektedir.

Korunmaya muhtaç durumda olan kesimlerin yapısal konumları, yaşadıkları toplumsal çevre yönünden belirgin bir farklılığı da içermektedir. Bu kesimlerin yaşadıkları toplumsal çevreler genellikle toplumun geri kalmış alanlarıdır. Tabii bu korunmaya muhtaçlık olgusunun yaygın olarak gözlemlendiği geri kalmış alanları, kırsal ve kentsel yerleşim birimlerinin her iki alanında da görebilmek mümkündür. Ayrıca korunmaya muhtaç kesimleri, kırsal ve kentsel yerleşim birimlerini kapsayan bütünlükte olduğu gibi, kırsal alandan kentsel alana doğru yönelen toplumsal hareketlilik içinde de düşünmek gerekmektedir. Bu anlamda kırsal alandaki yapısal dönüşüm süreci ve kentsel alanlara doğru oluşan göç olgusu, korunmaya muhtaçlık

sorununun yapısal nedenleri arasında önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

Bu nüfus dengesindeki değişiklikler açısından, korunmaya muhtaç durumda olan kesimlerin yapısal konumları da, yaşadıkları toplumsal çevre yönünden belirgin bir farklılık arz etmektedir. Bu kesim genelde kırdan kente göç etmiş ailelerin bulunduğu bir kesim olmakla birlikte, son dönem araştırmaların neticeleri ve bizim yaptığımız çalışmaların sonuçlarına göre, kırdan kente göç ederek, korunmaya muhtaç hale gelenlerin oranı düşme kaydetmektedir. Buna mukabil kasaba veya şehirde yaşayıp, aile parçalanması olgusu sebebiyle korunma altına alınanların oranı da yükselmektedir. Korunmaya muhtaç kesimlerin yaşadıkları toplumsal çevreler, genellikle, şehir merkezinde de olsa, bu çevrelerin toplumun geri kalmış alanları oldukları dikkat çekmektedir.

Ülkede nüfusun artması, köylünün geçimini sağlayan toprak parçasının miras gibi sebeplerle küçülmesi, çocukların okumak istemeleri ve tarımsal alanda emek-yoğun üretim yerine teknoloji-yoğun üretime geçilmesi gibi sebeplerle toprakta çalışan köylü, toprak mülkiyeti yönünden mülksüzleşmeye, işsizleşmeye ve tarımsal üretimden daha az pay almaya ve giderek yoksullaşmaya başlamıştır. Kısaca köyün iticiliği ve şehrin çekiciliği gibi sebeplerle, kırsal alanda yaşanan bu dönüşümler; yapısal olarak işsiz, topraksız ve her yönden korunmaya muhtaç kesimleri üretmektedir.

Taşdelen'in (Taşdelen, 1997: 13) de bahsettiği gibi, Türk tarihi açısından bakıldığında göç olgusu, sosyal hayatımızın adeta ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ülkemizin 1950'li yıllardan itibaren içine girdiği göç süreciyle birlikte, büyük çapta bir sosyal değişim süreci de yaşanmaya başlanmıştır. Ülke bu tarihten sonra sadece fiziki mekan değişikliğini değil, aynı zamanda bir sosyal mekan değişikliğini de içine alan bu süreçte, köylü bir toplum olmaktan çıkarak şehirli bir toplum niteliği kazanmakta ve gittikçe artan oranda şehirleşen bir görünüm arz etmeye başlamıştır.

Yapılan bu göçlerin yönü ve bu göçlerdeki nüfus hareketleri de bu olguyu daha iyi anlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki Tablo 19'da Türkiye'deki göç hareketlerinin 1975 ve 2000 yılları arasındaki yönü, sayısı ve oranı belirtilmiştir.

Tablo 19. Yerleşim Yerleri Arasında Göç Eden Nüfus: 1975-2000

Yerleşim Yeri	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Toplam-	3.584.421	3.819.910	5.402.690	6.692.263
%	100	100	100	100
Şehirden Şehire	1.752.817	2.146.110	3.359.357	3.867.979
%	48,90	56,18	62,18	57,80
Köyden Şehire	610.067	860.438	969.871	1.168.285
%	17,02	22,53	17,95	17,46
Şehirden Köye	692.828	490.653	680.527	1.342.518
%	19,33	12,84	12,60	20,06
Köyden Köye	528.709	322.709	392.935	313.481
%	14,75	8,45	7,27	4,68

Kaynak: TÜİK (25.03.2007)

Tablodan da görülebileceği gibi göç, sayısal olarak her yıl artış göstermekle beraber, 1995-2000 yılları arasında toplam 6.692.263 bin kişi göç etmiştir. Aynı yıllar içerisinde, şehirden şehire göç hareketinin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu rakam 3.867.979 bin olarak gerçekleşmiştir. Yine 1995-2000 yılları arasında köyden şehre doğru göç hareketi de hızlanmış ve 1.168.285 kişi köyden şehre göç etmiştir. Dikkat çekici bir olgu olarak, 1995-2000 yılları arasında ters göç dediğimiz şehirden köye olan göç de çoğalmıştır. Aynı tarihler arasında 1.342.518 kişi şehirlerden köylere göç etmişlerdir. Burada bu ters göçlerin oluşmasında Güneydoğu Anadolu bölgesinde, terör nedeniyle boşaltılan köylere tekrar yerleştirme faaliyetinin de etkili olduğu düşünülebilir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, sanayileşme ile birlikte hız kazanmıştır. 'Daha iyi eğitim', 'daha iyi iş', 'daha iyi yaşam koşullarına' sahip olma gibi nedenlerle köyden kente yoğun göçler yaşanmış ve söz konusu göç süreci halen tamamlanmamıştır.

Bu değişim ve dönüşüm süreci içerisinde göç eden kesim topraksız, işsiz ve korunmaya muhtaç olarak, sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmakta, yani köyler bu kesimin ihtiyaçlarını karşılayamamakta veya karşılamakta zorlanmaktadır. Şehir de bu insanlara çok zor şartlar altında yaşama ve hayatını devam ettirmek üzere ancak kenar-kıyı ve köşesinde yer açabilmektedir. Bu aynı zamanda bir zorunluluk olarak da dikkat çekmektedir. İşte böyle yapısal bir sorun olarak göç olgusu, sosyal dışlanma dediğimiz toplumun kenarında kalma, topluma entegre olamama ve soyutlanma problemlerini de besleyen bir süreç olarak kendini göstermektedir.

Psiko-sosyal açıdan incelendiği zaman da verilen göç kararının hiç de kolay olmadığı ve zorlu ve belirsiz bir sürecin başlamasından dolayı göç eden bireyleri rahatsız ettiği de başka bir gerçek olarak belirlemektedir. Kırdan kente göç edenlerin karşılaştıkları problemlere bakıldığında göç eden bireylerin ve ailelerin şehir hayatında karşılaştıkları problemler açısından, bu ailelerin ya da bireylerin sosyal dışlanma riski altında olduklarına dair göstergeler ve işaretler de dikkat çekmektedir. Bu anlamda kırdan kente göç eden kesimlerin kentte karşılaşılabilecekleri muhtemel problemleri ve olası sosyal dışlanma risk alanlarını şu şekilde özetlemenin mümkün olabileceği düşünülmektedir:

- Kent ortamında gereksinim duyulan iş gücü niteliklerini taşınamaması nedeni ile işsizlik,
- Geleneksel bağların çözülmesi ile birlikte yaşanan sosyal yalnızlık,
- Tüm bunlara paralel olarak gelişen, sağlıksız konut ve gecekondulaşma,
- Kentsel hizmetlerden (sağlık, eğitim, sosyal yardım, aile planlaması vb) yeterince yararlanamama vb. gibi neticeler ve sorunlar kente göçen bir ferdi veya aileyi bekleyen muhtemel risk alanlarıdır.

Kentte, göç edenlere yönelik koruyucu, önleyici, geliştirici destek hizmetlerinin geliştirilememiş olması gibi pek çok neden 'göç edenlere kent yoksulluğu, yalnızlığı, mutsuzluğu ve çözümsüzlüğü' getirmiştir. Bu kesim

köyden tam kopamayan ve kente uyum sağlayamayan, 'arada kalmış,' 'sıkıştırılmış' toplum kesimlerini oluşturmaktadır. Bu durumun sonuçları ve toplumsal yaşama yansması ise; suçluluk, alkolizm, fuhuş, uçucu ve uyuşturucu madde bağımlılığı, hırsızlık, kap-kaç soygunları, sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocuklar, evsizler ve korunmaya muhtaç kesimlerin artması gibi problemlerin ve daha bir çok sorunun da kaynağı olarak dikkat çekmektedir.

Daha iyi yaşama özlemi içinde şehre göç eden aileler de geldiği yerde tam olarak umduğunu bulamamakta, şehirde yeni ve katlanılması güç sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Örf ve adetlerine sadık, kapalı ve özel bir toplumsal yaşam biçimine sahip gecekondunun çekirdek ailesi geniş kırsal aileden de, kentin modern çekirdek ailesinden de farklı bir kültüre sahiptir. Göç ettiği şehre uyum güçlüğü içindedir. Özellikle işsizlik ve yetersiz gelir düzeyi bu uyumu daha da zorlaştırmaktadır. Bu aileler, kentin insan yaşamını kolaylaştıran konforunun çekiciliğine özenmekte, ancak kentteki gelenek ve göreneklerin kırsal kesimdekilere uymaması nedeniyle aynı zamanda kent değerlerini de yadırgamaktadırlar. Erkek otoritesini yitirmekten korkmakta, kadın ve çocuklar daha bağımsız olmak istemektedirler. Bu arada bu kültür çatışması en çok da genç kuşakları etkilemektedir. Kent yaşamına hazır olmayan çocuklar bir yandan da dışarıdan göç edenlere karşı kentlilerin önyargıları yüzünden soyutlanmaktadır. Bu anlamda, uyumsuzluklara tepki olarak kendini kanıtlama, kentli yaşıtlarına özenme ve otoriteye baş kaldırma gibi etkenler özellikle çocukları suça yöneltmektedir. Toplumsal yalnızlık çeken ailede çocuk suçluluğu çoğunlukla bir baş kaldırma ve çevreye karşı çıkma girişimi olarak dikkat çekmektedir. Bütün bunlar sosyal dışlanmayla karşı karşıya olan bu kesimlerin toplumsal bütünleşmelerini de tehlikeye atan önemli risk faktörleri olarak çözümleri gereken önemli sorunlardır.

2.1.5. arpık Kentleşme ve Gecekondu Olgusu

Gecekondu, "1950'li yıllardan itibaren uygulana gelen ve kırdan kente göçü körükleyen devlet politikaları sonucu, kente göç eden insanların kamu arazilerinde bir gecede yapıp oturdukları, ismini de buradan alan, genelde kır kültürünü yansıtacak biçimde tek katlı ve bahçeli olarak inşa edilen baraka cinsi yapı" olarak tanımlanabilir. Başka dillerde, Türkçe'de kullanıldığı anlamıyla gecekondu kelimesini tam olarak karşılayan kelimeler olmamakla birlikte, buna yakın anlam ifade eden başka bazı kelimeler kullanılmaktadır (örnek; İngilizce'de slum, Macarca'da Varoş gibi).

"Gecekondu" olgusu, 2.Dünya Savaşı'ndan bu yana özellikle 3. dünya ülkeleri olarak adlandırılan az gelişmiş ülkelerde görülen hızlı nüfus artışı ile ortaya çıkan kentleşme sürecinde gündeme gelmiştir. 19. yüzyılda Paris'te ve Londra'da konut sıkıntısı nedeniyle ortaya çıkan gecekondu kavramı (Ateş, 1995), ülkemizde 1940'lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır (Sevgi, 1988). Türkiye'de 1950'lerden sonra görülmeye başlayan iç göçler ve hızlı kentleşme hareketinin özellikle büyük kentlerde konut açığı sorununa ve gecekondulaşma gibi olumsuz bir yapılaşmaya neden olduğu bilinmektedir. Bu anlamda, şehre göç edenlerin ilk durağı gecekondu olmaktadır. Ancak yavaş sanayileşme ve güvenli yüksek ücretli iş azlığı, gecekondu bölgelerini geçici alanlar olmaktan çıkarmakta ve buralara kesin kalıcılık sağlamaktadır (Görmez, 1991).

Gecekonduya yaşayanlar genellikle oturdukları evlerin mülkiyetine sahip değildirler. Gecekonduların kuruldukları alanlar, satın alınmayan parsellenmemiş arazilerdir. Gecekondu bölgelerinde evler genellikle sık ve tek katlıdır. Konutların sıklığı dışarıdan gelecek herhangi bir tehlikeye karşı korunma psikolojisinden ileri gelmekte, evlerin tek katlı olmasının nedeni ise ekonomik olanaksızlıklar yanında, her zaman devletin güçleri tarafından yıkılma endişesinden doğmaktadır. Konutlar teneke, çamur, briket, taş v.b. yapı malzemelerinden oluşmaktadır (Sevgi, 1988).

Gecekondu olgusu, hızlı nüfus artışı sebebiyle, kırdan kente daha çok iş, çocukları okutmak ve daha yüksek bir hayat standardına sahip olmak gibi

değişik amaçlarla giden ailelerin bir yerleşme ve bütünleşme çabası olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’de, sanayileşme ve tarımda yaşanan makineleşme ve toprak parçalanması sonucu işsiz kalma riski taşıyan kesimler, daha çok sanayinin gelişmiş veya gelişmekte olduğu yerlere doğru göç hareketine sebep olmuşlardır. Oluşan bu göçler sonucu şehrin kıyı ve köşelerinde barınmak zorunda kalmış olan insanlar ve onların barındıkları gecekondular gündeme gelmiştir. Gecekondu olgusu ve gecekondu sakinleri, çok değişik özellikleri itibariyle sosyal ve demografik çalışmalara konu olmuşlardır. Dünyada ve Türkiye’de akademik çevrelerde modernleşme kuramının hâkim olduğu yıllarda, sosyal bilimciler gecekonduyu, geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde ortaya çıkan ve zaman içerisinde toplumun gelişmesi ve köyden kente göçenin kentlileşmesi ile eriyen bir olgu olarak değerlendirmişlerdir.

İlk gecekondu araştırmalarından birisi olarak, monografik incelemesini yapan öğretmen İbrahim Yasa, 1963-1965 yılları arasında Ankara’daki gecekondular üzerinde yaptığı araştırmasına dayanarak şöyle yazmaktadır:

“Gecekondu ailesi, toplumsal değer ve alışkanlıkları bakımından bir ucu köyde, öbür ucu kentte iki aile tipi arasında bir geçiş durumu göstermektedir. Yasa’ya göre, bu kurumun yapısında ve görevlerinde, köy ailesi özellikleri ile kent ailesi özelliklerinin bir arada bulunması, onu kendine özgü bir tür yapmıştır (Yasa 1970: 10). Gecekondu insanı, köydeki tarlasının küçük bir örneğini evinin önünde yapmaya, sebze, tavuk, ağaç yetiştirmeye çalışırken, bir yandan da kendisini kentin fabrikasında işçi olarak görmeyi umut eder (Yasa 1970: 15). Yine Yasa’ya göre genel olarak “Gecekondu Ailesi”, Türkiye’nin belirli bir döneminin toplumsal yapı koşullarında ortaya çıkmış ve bir süre sonra ortadan kalkması beklenen, kendine özgü nitelikleri olan, uzun bir toplumsal tarih göz önüne alınca, yaşamı kısa sürecek “mutsuz” bir aileyi yansıtmaktadır (Yasa 1970: 17).

Bütün çalışmaların ve araştırmaların vardığı ortak nokta da, bu kesimlerin iş, güvenlik ve gelecek endişelerinden dolayı kırdan kente çalışmak ve

geleceğini garantiye almak üzere göç etmelerinin ana sebebi oluşturduğu dikkat çekmektedir.

Gecekdulaşma, kentleşme hareketleriyle paralel bir süreç izlemiştir. Daha çok kırdan kente göç olgusunun sonucu olarak bilinen gecekdulaşma süreci, değişik toplum kesimlerinin mağduriyetlerinin de sebebi olmuştur. İki yönlü işleyen bu mağduriyet süreci ile bu kesimler, gecekdulaşma sürecinin hem bir sonucu olarak mağduriyet yaşamışlar, hem de bu mağdur kesimler, gecekdulaşmanın da önemli bir sebebi ve tetikleyen bir faktörü olarak burada etkin bir rol oynamışlardır. Tabi bu düzensiz bir sosyal yapının da önemli bir göstergesidir. Bu anlamda bu süreç karmaşık bir yapı da arz etmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar açısından bakıldığında ise bu çocukların bulunduğu aile çevrelerinin genelde ikamet ettikleri yerler de gecekdulardır. Bu anlamda bu kesimler ve mekanlar fakirliğin ve dışlanmışlığın da birer sembolü olmuştur. Genel olarak dünyanın hemen her yerinde gecekdular, fakir ve dışlanmış kesimlerin barındığı, kentle bütünleşme sağlayamamış bir toplum kesimini temsil etmektedirler.

Kentleşme ve göç olgusunun önemli bir sonucu olarak gecekdulaşma, Türkiye’de göç eden nüfusun yerleşim yerlerine dengesiz yerleşmesi sonucu oluşmuş bir yapıdır. Yaşanan göçler sonucu ülkede kır ve kent yerleşim bölgelerinin dağılımı da değişerek çarpık kentleşme denilen yapının da zemini hazırlanmıştır. Bu anlamda 1940’larda kentte yaşayan nüfus % 24.4 ve kırsal nüfus oranı % 75.6 iken, 2000’li yıllarda bu oran tam tersine dönmüş ve kent nüfusu % 63 oranına erişirken, kırsal alanlarda yaşayanların bütün nüfusa oranı da % 35’lere gerilemiştir. Bu durum ülkenin, çok hızlı bir kentleşme olgusuyla karşı karşıya olduğunu gösteren önemli bir faktör olmakla birlikte getirdiği sonuçlar ve sürüklediği sorunlar açısından mağdurların sayısının da arttığı bir süreç olarak da dikkat çekmektedir. Aşağıdaki Tablo 20’de Türkiye’de, yıldan yıla değişen nüfus artışı, göç ve kentleşme olgusu sebebiyle yerleşim yapılarında oluşan değişiklik görülmektedir.

Tablo 20. Sayım Yıllarına Göre Yıllık Nüfus Artış Oranları

YILLAR	KENT NÜFUS ORANI (%)	KIRSAL NÜFÜS ORANI (%)
1940	24,4	75,6
1950	25,0	75
1960	31,9	68,1
1970	38,5	61,5
1980	43,9	56,1
1990	59	41
2000	63	35

Yıldan yıla kır nüfusunun azalıp, kent nüfusunun artması olgusunun dikkat çektiği Tablo 20’de başlangıçta, % 24,4 olan kentli nüfus oranının aradan geçen 60 sene içerisinde % 63'lere yükseldiği bir durum gösterilmektedir. Buna mukabil köylerin de boşaldığı ve cazibesini yitirdiğini söylemek bir abartı olmayacaktır. Gelişmiş ülkelerdeki kentleşme oranının daha fazla ve kır nüfusunun daha az olması, çarpık kentleşme ve gecekondu olayının daha sağlıklı ve sindirilerek gerçekleştirildiği bir yapıya işaret ederken, aynı sağlıklı ve düzgün yapılaşma ülkemizde gerçekleştirilememiş ve özellikle büyük şehirler, alınan göç sebebiyle çarpık bir kentleşme olgusuyla da karşı karşıya kalmışlardır. Gecekondu ilk önceleri kentlerin iş merkezlerine yakın ve çoğunlukla dere yatağı, dik yamaç gibi coğrafi olarak dezavantajlı arazilerde derme çatma barakalar olarak yapılmışlar fakat zamanla kentlerin çeperlerini saran ve sürekli genişleyen halkalar halindeki düşük yoğunluklu ve alt yapı ve servisler açısından yetersiz mahallelere dönüşmüşlerdir. “Gecekondu”, işte bu sosyal ve fiziki çevrenin ve sağlıksız bir konut çevresinin insanıdır.

Kırsal alandaki ekonomik ve toplumsal örgütlenme sürecinin yeterli bir düzeye ulaşamaması nedeniyle korunmaya muhtaç kesimlerin toplumsal güvenliklerinin sağlanması, toplumsal korunma olanaklarından yaralandırılması olanaksızlaşır. Kırsal alandaki ekonomik, toplumsal ve hizmetler yönünden örgütlemelerin yetersizliği nedeniyle korunmaya muhtaç kesimlerin toplumsal yaşama uyumları ve yeni yapısal dönüşüm süreci ile bütünleşebilmeleri çok zorlaşmaktadır. Bu aşamada yoksul kesimlerin yeni yapıya uyum mekanizmaları ve ilişkileri geliştirdikleri

gözlenmektedir. Bu oluşumlar da yoksulluğun ortaya çıkardığı döngüleri, çelişkileri daha da zorlaştırmaktadır.

Şenyapılı (1982) ise, gecekonduların ilk ortaya çıktıkları zaman gözlenen marjinal konumunun zamanla değiştiğini, hem üretim hem de tüketim alanlarındaki katılımları ile gecekonduların ekonomik olarak toplumla bütünleştiklerini, ancak kentli kesim tarafından sosyo-kültürel boyutta kabul görmediklerini ifade etmektedir. Ayrıca, yazar gecekonduların halkın kentle ekonomik bütünleşmesinin, sunduğu ucuz ve örgütsüz iş gücü ile ve kentli kesimden dışlanmasını telafi etmek için satın almaya yöneldiği tüketim malları yoluyla olduğuna dikkati çekmektedir.

Modernleşme teorisine göre ülkeler, ekonomik dönüşümün 3. aşamasına geçebilmek için kentleşmeyi yaşamalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente doğru bir akış görülmektedir. Bu ülkelerde kent nüfusu sürekli artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde gerçekleştiği anlamda kentleşme, sosyo ekonomik seviyenin de yüksek olmasını içermesine rağmen; az gelişmiş ülkelerde böyle olmamıştır.

Endüstriyel gelişimi yüksek düzeye ulaşmış ülkelerde nüfusun büyük oranı sık sık yer değiştirmektedir. Yer değiştirmeler aileler, özellikle küçük çocuklar ve yaşlı kimseler için çoklukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman bu kesimler, yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler.

1950'li yıllardan itibaren, hızlı nüfus artışı, tarımda makineleşme, toprak dağılımının düzensizliği ve şehirlerde iş imkânlarının artışı ülkede şehre göçü arttırmıştır. Şehre göçte daha konforlu hayat sağlama, şehirlerin eğlence merkezi olması gibi faktörler de etkili olmasına karşın ana etken ekonomik sorunlardır. Son yıllarda artarda gelen göçük, heyelan, deprem, sel gibi doğal afetler ve Güneydoğu sorunu da köyden kente göçü arttırmıştır.

Endüstrileşmenin şehirleşmeye oranla ağır temposu, şehirlere akan iş gücünü işletmelerin sindirmesini engellemektedir. Bu nedenle şehre göç edenler, belli bir ihtisasa dayanan endüstri alanından ziyade geçici, ihtisas

istemeyen hizmetlerde istihdam olmakta, marjinal sektör denilen seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı ve kapıcılık faaliyetleri gibi verimli olmayan işlerle uğraşmaktadırlar. Bu durum açık işsizliğe ayrıca vergi toplanamayan kayıt dışı bir ekonomi oluşmasına ve kırsal kesimden kentlere gelen genç, becerikli ve atılgan unsurların yerinde kullanılamaması sonucu "sosyal erozyon"a da neden olmaktadır. Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısı bu gelişen hızlı göç dalgasını kaldıramadığı için Türkiye'nin şehirleşmesine "aşırı şehirleşme", "çarpık şehirleşme" gibi isimler de verilmektedir.

İç göçler beraberinde bazı sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bu süreç içinde artan gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik, göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, şehir kültürüne yabancılaşma ve kültürler arası çatışma gibi sorunlar yaşanmaktadır. Bu anlamda kırsal alandan kente gelenler eski davranış ve alışkanlıklarını, örf ve adetlerini de getirmektedirler. Göç edenlerin bazıları şehirle bütünleşirken bazıları şehirde ayrı gruplar meydana getirmektedirler. Bu anlamda gelenek ve göreneklerin uymayışi nedeniyle kent değerlerini yadırgayan ve zaman zaman şehirle çatışan kendine has bir gecekondulaşma kültür çevresi de oluşmuştur.

Göç edenlerin şehirleşmesi yani şehre entegrasyonu için çok uzun zaman gerekmektedir. Bunun yerine sadece gelenlerin intibakı söz konusu olmuştur. Bütünleşme (entegrasyon) topluluktaki mevcut müesseselerin bir bütün teşkil edecek şekilde birbirini tamamlama durumudur. Şehre intibak ise, göç edenlerin şehirle bütünleşmeleri değil, şehirle sürekli ilişki kuracak kadar uzlaşma içinde olmalarıdır (Hancı, 1999:24-28).

Kentsel alandaki sorunlar, aileyi toplumsal olarak çözülme ya da parçalanma riskine de yaklaştırmaktadır. Bu süreç içinde, geleneksel yardımlaşma ilişkileri ve kentsel alandaki örgütlü hizmetlerle etkileşimler gündeme gelmekte ve korunmaya muhtaçlık sorununu ekonomik ve toplumsal yönden çözümlenme çabası, kentsel alanda yeni örgütlenmeleri de beraberinde getirmektedir (Cılga, 1986:36; Kongar, 1981:374; Kartal, 1978:98-102). Kentte örgütlenen endüstriyel, ticaret ve hizmete ilişkin

yapılar içine giren bu aileler; toplumsal güvence arayışlarını bu yapılar içinde sürdürmektedirler. Kentsel alanlarda yeni toplumsal konumlara ulaşan aileler, mal ve hizmet üretimine katılma biçimlerine göre toplumsal ve ekonomik sorunlarını çözme çabası içindedirler. Kentsel alanda; gelir düzeyi ile toplumsal ilişkileriyle alt toplumsal kategorileri oluşturan aileler, yaşadıkları yeni mekanlarda çok yönlü sorunlarla iç içe yaşamaktadırlar (Şenyapılı, 1978:81).

Gecekonuda yaşayan insanların ezilmeleri, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmelerinden dolayı yakınmaları da çeşitli araştırmalara konu olmuş ve gündeme gelmişlerdir. Bu araştırmaların birinde Kongar, Altındağ'da yaptığı bir araştırmasına bağlı olarak, bölgede oturanların çocuk bahçesi, sağlık ocağı gibi birçok hizmetlere sahip olmayı arzuladıklarını, "ikinci sınıf vatandaş muamelesi" görmek istemediklerini belirtmektedir (Kongar 1973).

Gecekondulaşma ve çarpık kentleşme her zaman problem olmuştur, ancak, dünyanın diğer yerlerinde görülen gecekondu gerçeği bizim ülkemizde biraz daha değişiklik arz etmektedir. Dünyanın değişik yerlerinde yaşanan gecekondu olgusu suç, fuhuş ve cinayetlerin adresi olurken, ülkemizde aynı oranda bozulma görülmemektedir. Bulaç, (2007) bunu bir yazısında şöyle tasvir etmektedir:

'Bizim gecekondularımız hiçbir zaman kaos mekânları olmadı. Kırdan veya köyden gelen bir aile, kendisini de beraber getirdi. Köydeki sükûnet, iffet, vakar, sabır ve tevekkül evin mekânlarına yansıdı. Yoksul insanlar temizliğe önem veriyordu. Az kazanıyorlardı, ama büyük saygıları vardı; kadın ve erkek birbirini sahiden seviyordu ve İbn Haldun'un dediği (aile, akraba, hemşehri) dayanışması güçlüydü. Dinî cemaatler, İslami hareketler, geleneğin sunduğu imkânlardan yararlanarak bu göçmenlere örgütlenme modeli sundular; kökünden koparılmış insanları açtıkları şemsiyelerin altında topladılar, şehre intibak ettirdiler. İnanmayanlar, Müslüman ülkelerdeki gecekondu ile Latin Amerika'daki gecekondu arasında yapılan mukayeseli araştırmalara dikkatlice baksın'.

Türkiye'de 1950'li yıllardan bu yana süren, kırdan kente göç olgusu sonucu, kentlerde yeterli konut ve istihdam olanaklarının olmaması, kente yeni gelenlerin kendilerine yaşam alanı olarak, kentin tercih edilmeyen kesimlerine yerleşmelerine neden olarak, varoş-gecekondu denilen olgunun

ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkardığı yoksulluk olgusundan etkilenme ve bu bağlamda yoksulluğun yeniden üretilmesinde söz konusu alanlar öncelikli risk alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların aşılmasında kurumsal araçlara ulaşma anlamında dezavantaj yaşayan bu grupların temel çözüm mekanizması, göçte de etkili olan ağ yapıları içerisinde hemşerilik bağları etrafında kümelenerek, dayanışma sağlamaları olmuştur. Ancak soruna yönelik kurumsal mekanizmalar geliştirilmemesi sonucu ortaya çıkan bu durum, kendini kentli değerlere kapama ve kentlileşememe gibi bir dışlanma sürecini de beraberinde getirmiştir (Gökbayrak, 2005b).

Kentsel alanda yaşanan bütün bu toplumsal-ekonomik sorunlar; korunmaya muhtaçlık sorununu da çok yönlü olarak ailelerin gündemine getirmektedirler. Ayrıca, kentsel alandaki üretim yapısıyla bütünleşemeyen, iş-güç biçimleriyle örgütlü ilişkilere de giremeyen ailelerin korunmaya muhtaçlık sorununu çok yönlü ve ağır koşullar içinde yaşadıkları da dikkat çeken bir durumdur. (Kıray, 1972).

2.1.6. Hızlı Nüfus Artışı

Yoksulluğun ve korunmaya muhtaç durumda olmanın çok çeşitli sebepleri vardır. Toplumda var olan her kurum veya olgu toplumun diğer faktörlerini etkilemekte ve onlardan da değişik oran ve nispetlerde etkilenmektedir. Bileşik kaplar misali de denilen toplumsal yapının değişmesi çok çeşitli faktörlerin etkisiyle oluşmakta ve bu anlamda hiçbir kurum diğerlerinden bağımsız bir değişme ve gelişme süreci yaşamamaktadır. Nüfus artışı ve hareketleri de bütün sosyal kurumları etkileyen çok önemli bir toplumsal faktördür.

Şehirler ve köyler ve şehir blokları nasıl bir cemiyetin dıştan bakıldığı zaman hemen göze çarpan fiziki dış çevre şartlarını meydana getirmekte ise, yine tabii ve fiziki bir varlık gösteren, fakat aynı zamanda bir kültürü taşımakta olan nüfusu da o cemiyetin kültürel manada iç çevre şartlarının malzemesini temin etmektedir (Bilgiseven, 1995:124).

Ülkenin ekonomik yapısını, eğitimini ve refah seviyesini etkileyen önemli bir faktör olarak nüfus yapısının ve artışının aile yapısı ve aile üyelerini etkilemesi de kaçınılmaz olarak görülmektedir. Genel nüfusun aileye etkisi hane halkı sayısı açısından olmaktadır. Genel nüfusun kalabalık bir yapı arz etmesi de hane halkı sayısı bakımından ülkenin genel anlamda nüfus yapısını gösteren bir gösterge konumundadır. Bu anlamda nüfusun artış hızı, doğumlar, ölümler, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, ülkenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında fikir veren önemli bir faktör ve bir göstergedir. Ülkenin ekonomik yapısı ve gelir dağılımı açısından da nüfusun etkisi tartışılmazdır. Bu anlamda ekonomik göstergeler, hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riskinin de artış kaydettiğini göstermektedirler. Buna göre 2005 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişiden oluşan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9.36 olurken 7 ve daha fazla olan hanelerdeki fertlerin yoksulluk oranı da % 45.99 olarak hesaplanmıştır.

Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 18.99 olurken çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 8.55'e düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 27.31 olarak çıkmış; ancak burada fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski de değişim göstermektedir (TUİK, 24.03.2007). Yani ailede çalışan sayısı arttıkça yoksulluk riski azalmakta, buna mukabil ailedeki çalışan sayısının azlığı da bu riski arttırmaktadır.

2005 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6.57 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 32.12, işverenlerde % 4.8 ve kendi hesabına çalışanlarda % 26.22 olarak tespit edilmiştir

En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı, 2003 yılında % 39.89, 2004 yılında % 40.88 iken 2005 yılında % 37.24 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda ise 2005 yılında yoksulluk oranı % 9.85 olarak hesaplanırken, bu oran 2003 yılında % 21.34, 2004 yılında % 15.64 olarak hesaplanmıştır. Üç yıllık periyoda bakıldığında yoksulluk oranında en belirgin düşüşün

görüldüğü sektör hizmet sektörü olmuş; 2003 yılında % 16.76 olan yoksulluk oranı, 2004 yılında % 12.36 ve 2005 yılında % 8.68'e düşmüştür (TUİK, 24.03.2007).

Genel Nüfus Sayımı (GNS) verilerine göre Türkiye'nin 2000 yılındaki toplam nüfusu 67.803.328 kişidir. Bu sayı MERNİS verilerine göre ise, 70.242.783 kişidir. Türkiye'de nüfus artışı ile paralellik arz eden bir şehirleşme hareketi de dikkat çekmektedir. Taşdelen'in (1997:13) de belirttiği oranlara bakıldığı zaman şehirde yaşayan nüfusun giderek arttığı gerçeği görülebilmektedir. Taşdelen'in ifade ettiğine göre şehirlerde yaşayan nüfusun oranı 1927 yılında % 24.2 ve 1950'de % 25 iken, bu oran 1960 yılında % 31.9'a, 1970'de % 38.5'e, 1980 yılında % 43.9'a, 1990'larda ise % 50'lerin üzerine çıkmıştır. Bu rakamlar, şehirlerde yaşayan nüfusun artış oranında devamlı ve istikrarlı bir yükselmenin olduğunu göstermektedir (Taşdelen, 1997:13).

Türkiye'de 1950'lerden beri devam eden şehirleşme olgusu, daha ziyade köyden şehre göç hareketi şeklinde ve işgücünün tarımdan tarım dışı sektörlerle kaymasıyla paralel yürümektedir. Büyük şehirler göçten en fazla payı almakla birlikte, göç, orta ve küçük derece büyüklükteki şehirlere doğru da yönelmiş gözükmektedir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir faktör ülkemizde yaşanan bu hızlı kentleşme sürecinin, ekonomik büyüme ile desteklenmediği ve birlikte yürütülemediğinden dolayı göç yoluyla kente gelenler işsiz kalmakta veya kayıt dışı sektörde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu anlamda Türkiye'de şehirleşme olgusunun, sanayileşmeye dayanmaktan ziyade, çeşitli hizmet dallarında çalışanların sayıca artmasına bağlı bir özellik taşıdığı da belirtilmelidir. Bu çarpık yapı sebebiyle de gelineen noktada, Türkiye'de 1999 yılı verilerine göre kentli işsiz sayısının kırsal açık işsiz sayısının 3 katı kadar olduğu ifade edilmektedir.

Bu konuda belirtilmesi gereken önemli bir nokta da bütün dünyada yaşanan nüfus yapısındaki önemli değişikliklerdir. Bütün dünyada kentli nüfusun çoğalması ve belirgin bir refah seviyesinin yakalanması sonucu

olarak nüfusun yapısı ile ilgili toplumları alarma geçirecek değişikliklerin yaşanması kaçınılmaz bir olgu olarak geleceğin dünyasını tehdit etmektedir. Mesela bu anlamda yirminci yüzyılda bireylerin yanı sıra toplumların da yaşlanmasından söz edilmektedir. 2025 yılına kadar gelişmiş ülke nüfuslarının % 82'sinin, gelişmekte olan ülke nüfuslarının yarısından daha az bir kısmının kentsel alanlarda yaşayacağı, 2000 yılında 70 milyon kişi olan 80 ve üstü ileri yaş grubunun, 2050 yılında beş kat artacağı varsayılmaktadır. Bunun nedeni de bütün dünyada ortalama yaşam süresinin uzaması ve buna bağlı olarak toplam nüfusa oranla yaşlı nüfus oranındaki büyük artış olarak görülmektedir. Buna göre bütün dünyada, 2000 yılında 600 milyon olan 60 (+) yaş nüfusun, 2050'de 2 milyara çıkacağı, küresel olarak 2000-2050 yılları arasında nüfus içinde 60 (+)yaş kişi oranının % 10'dan % 21'e yükselmesi belenirken, çocuk oranının da 1/3 oranında düşeceği, gelecek 50 yılda da yaşlı nüfusun dört kat artacağı ve 2050 yılında bazı gelişmiş ülkelerde yaşlı sayısının çocuk sayısının iki katı olacağı varsayılmaktadır. Son yirmi beş yıldır dünya gündeminde yer alan yaşlanma olgusu için ülkeler, özel önlemler almaya zorlanmaktadır. Yirminci yüzyılda endüstrileşmesini tamamlayan ülkelerin nüfus yapısındaki değişimler, başta sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri olmak üzere bazı sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/yaslihaklari.htm> 18 Mayıs 2007).

Türkiye'de nüfus ve bu nüfusun yapısı ile ilgili verilere bakıldığında oldukça kalabalık bir çocuk ve genç nüfusu dikkat çekmektedir. Ancak bu kalabalık çocuk ve genç nüfusun genel nüfus içerisindeki oranlarına uygun bir gelir payına sahip olmadığı da hemen dikkat çeken başka bir olgu olmaktadır. Bu anlamda Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında, yoksulluk sınırına ilişkin bazı veriler üzerinde durulmakta olan 899 numaralı tedbirde; "Türkiye'de sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan minimum gıda harcama düzeyine sahip bulunamama durumu olarak tanımlanabilen mutlak yoksulluk oranı 1994 yılı itibariyle yaklaşık % 8'dir. Gıda ve diğer tüketim ihtiyaçlarını bir bütün olarak dikkate alan temel gereksinimler yaklaşımına göre ise yoksulluk riski altında bulunan nüfusun oranı % 24 civarındadır.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi Genel Nüfus Sayımı (GNS)'daki çocuk sayısı esas alındığında, temel gereksinimler yaklaşımı bağlamındaki yoksulluk oranı (% 24) üzerinden belirlenen yoksulluk sınırında yaşayan çocuk sayısı 6.230.028 kişi olarak dikkat çekmektedir (Devlet Denetleme Kurulu, 2003). Yine aynı tabloda MERNİS verileri esas alındığında, kırsal ve kentsel alanlardaki mutlak yoksulluk sınırı ortalaması (%8) üzerinden belirlenen nüfusa göre yoksulluk sınırında olan korunmaya muhtaç çocuk sayısı (25.834.212 x %8) 2.066.737 kişidir. GNS' deki çocuk sayısı esas alındığında ise bu sayı (25.958.449 x % 8) 2.076.676 kişi olmaktadır.

Tablo 21. Türkiye'deki Yoksulluk Riski Olan Çocuk Sayısına İlişkin Bazı Tahminler

Temel Göstergeler	Yoksulluk Oranı (%)	DİE-GNS 2000	MERNİS 31.12.2002
Türkiye nüfusu	-	67.803.328	70.242.283
Çocuk nüfusu	-	25.958.449	25.834.212
Mutlak yoksulluk sınırı altında oldukları varsayılan çocuk sayısı	8	2.076.676	2.066.737
8. BYKP'ye göre yoksul çocuk sayısı	11.8	3.063.097	3.048.437
Temel gereksinimler yaklaşımına göre yoksulluk riski altındaki çocuk sayısı	34	6.230.028	6.200.212

Kaynak: Devlet Denetleme Kurulu (2003).

Tabloya göre, Türkiye'deki nüfus yapısının özelliği açısından, nüfus içerisindeki çocuk ve genç oranlarına bakıldığı zaman; toplam nüfus içerisindeki çocukların sayısı; 2000 yılında 25.958.449, 2002 yılında ise 25.834.212 kişi olduğu görülmektedir (Devlet Denetleme Kurulu, 2003).

Değişen yoksulluk ölçütlerine göre saptanan yoksul ve potansiyel korunmaya muhtaç çocuk sayısı açısından en düşük sayı olan 2.076.676 kişi esas alındığında bile Kurum tarafından bakımı yapılan korunmaya muhtaç çocuk sayısı toplam sayının ancak %1'ine yaklaşmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuk miktarının belirlenmesinde 1994 yılı yoksulluk verilerinin esas alınması nedeniyle bu sayıların gerçek durumu tam olarak

yansıtmadığı kuşkusuzsa da aradan geçen sürede kişi başına düşen milli gelirden ve dağılımında önemli bir gelişme olmadığına göre yoksul çocuk sayısının bu rakamlara yakın olduğunun kabulü gerekmektedir. Ancak son yıllarda milli gelirin yükselme eğilimi göstermesi dikkat çekerken, bu büyümenin istihdama yansımaması ilginç bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Yukarıdaki veriler 2002 yılına aittir. Günümüzün değerlendirilmesinde ise genel nüfus 74.530.959 olarak düşünülürse ve 0-19 yaş grubu çocukların genel nüfus içindeki sayısı da 6.543.203 olarak tespit edildiği (NVI, 2006) gerçeği karşısında nüfus artışı oranında fakirliğe de çözüm yollarının bulunması önem kazanmaktadır. Mutlak yoksulluk oranı kırsal ve kentsel yerler için sırasıyla % 11.8 ve % 4.6 iken, temel gereksinimler bakımından yoksulluk riski altında bulunan nüfusun oranı kırsal yerler için % 25.4 ve kentsel yerler için % 21.7 olarak belirtilmektedir" (Devlet Denetleme Kurulu, 2003).

Aslında nüfus gelişmek ve kalkınmak için çok önemli bir potansiyel faktördür. Önemli olan bu durağan olan nüfusun enerjisini harekete geçirmek ve değerlendirebilmektir. Nüfusun önemine dikkat çeken ve nüfus artışını önemli bulan Özdemir (1992:25-26) şunu belirtmektedir:

'Nüfus artışına karşı olan kişiler, ellili yılları hiç gözlerinin önüne getirmezler mi? O yıllarda nüfusumuz 20 milyon civarında idi. Ama ekme bulup yiyemiyor, şeker kıtlığı yaşıyorduk. Ülkemiz sefalet diyarıydı. Nüfusumuzun artması, ekonomik dinamizmi de beraberinde getirdi. Osmanlı'nın çöküşünü izah edenler, yolların değişmesi, Batı'da demir ve kömürün çok çıkması gibi faktörler sıralarlar. Ama en önemli unsur nüfus dengesizliği idi. Batı'da aşırı nüfus patlaması olurken, nüfusumuz artmıyor, azalıyordu. Bu dengesizlik Batı'ya imkânlar sağlıyor, bizi de felaketlere sürüklüyordu. Nüfus artışımızı dinamizme kavuşturmak uğruna milletimiz az fedakârlıkta bulunmadı. Bunu devlet eliyle heder etmeye kimsenin hakkı yoktur.'

Özdemir bu ifadeleriyle aslında nüfusun kalkınmadaki önemine işaret etmektedir. Aile planlaması konusunda Avrupa Birliği ülkelerinin ortak duruşu nüfusu artışı dengelemekten ziyade arttırmak yönündedir. Avrupa'nın aksine Türkiye'de 1950'lerden günümüze değin aileye ilişkin politikaların en etkili ve yaygınlaşmış uygulamasını nüfus artış hızını düşürmeye dönük aile planlaması uygulamaları oluşturmuştur. Türkiye'de nüfusun 13 milyon kişi civarında olduğu 1923 yılından itibaren nüfus

politikaları gündeme gelmiş ve bu anlamda Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sürecinde ağır insan kayıpları nedeniyle Cumhuriyetin ilk yıllarında doğurganlığın arttırılması temel ihtiyaç olarak kabul edilmiştir. İnsan gücü kaynağındaki eksiklik ve ülkenin savunma ihtiyacının yanı sıra, yüksek oranda bebek ve çocuk ölümleri de Türkiye'yi 1950'lere kadar pronatalist (doğurganlığı teşvik edici) bir nüfus politikası izlemeye yönlendirmiştir. Nüfus artışını doğrudan ve dolaylı yollarla teşvik eden çok sayıda kanun bu dönemde kabul edilmiştir. Bu kanunlar beş ve daha fazla sayıda çocuk sahibi kadınlara para ödülü, vergi indirim teşvikleri ve sağlık nedenleri dışında gebeliği önleyici yöntemlerin reklamının, ithalatının ve satışının yasaklanması ile sağlık sorunları dışında gebeliklerin isteyerek sonlandırılmasının yasaklanmasını da içermiştir.

Türkiye'de 1950'lerde nüfus artış hızlarının yüksek olması, artan sayıda yasal olmayan yollarla yapılan kürtajlara yol açmış ve bunun sonucu olarak pek çok annenin hayatını kaybettiğinin saptanması, nüfus konusunun politika gündemi içinde yer almasına yol açmıştır. Ülke nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan anne ve çocuk sağlığını direkt olarak etkilemesi açısından bu konu çok büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda Türkiye'de 1965 yılına kadar pronatalist (doğurganlığı teşvik edici) bir politika izlenmekteyken 1965 yılında çıkarılan 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun ile önceden yasak olan nüfus planlaması yasal hale getirilmiştir. 1983 yılında çıkan 2827 sayılı kanunla da bu alan genişletilerek verilecek eğitim sonrasında, hekim dışı personele rahim içi araç uygulaması ve pratisyen hekime rahim içi kürtaj yapması izni ve 10. haftaya kadar olan gebeliklerde isteğe bağlı kürtaj izni verilmiştir (Aydın, 04.06.2007).

Nüfusla ilgili olarak, genelde Batı Ülkelerinde ve özelde Avrupa ülkeleri içinde nüfusun giderek yaşlanması ve üretim çağındaki nüfusun ise giderek tüketime kayması, bir çok önlemlerin alınması için çare araştırmalarına sebep olurken, Türkiye'nin genç nüfus yoğunluğu da tüm dünyanın dikkatini çekmektedir. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi 1-18 yaş arası çocukların nüfusu 2006 verilerine göre 21.846.511 milyondur. 1-18

yaş grubu içinde en büyük grubu okul çağındaki 7-11 yaş grubunun 6.463.626 olan nüfusu dikkat çekmektedir. Bu da ülkemizdeki beşeri sermayenin zenginliği açısından çok dikkat çeken önemli bir olgudur.

Tablo 22. Cinsiyete Göre Nüfus Kütüklerine Kayıtlı Yaşayan Çocuk Sayısı-2006 (Türkiye Geneli)

1-18 Yaş	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1 Yaş	557.402	519.504	1.076.906
2-4 Yaş	1.949.185	1.834.466	3.783.651
5 Yaş	686.218	648.408	1.334.626
6 Yaş	694.865	659.965	1.354.830
7-11 Yaş	3.390.819	3.072.807	6.463.626
12-14 Yaş	2.001.431	1.885.146	3.886.577
15 Yaş	675.478	637.180	1.312.658
16 Yaş	673.301	638.408	1.311.709
17 Yaş	676.713	645.215	1.321.928
GENEL TOPLAM	11.305.412	10.541.099	21.846.511

Kaynak: NVİ (2006)

Türkiye’de genç nüfusun fazla olması hiç şüphesiz büyük bir avantajdır. Bu büyük genç kitlenin istihdam alanı içine alınması ve sosyal dışlanmalarına zemin hazırlayan sebeplerle mücadelede, gençlerin, istihdam imkanlarına erişimini arttırmak herkes tarafından kabul edilen bir politika aracıdır. Ancak bu şekilde, Türkiye’de genç nüfusun fırsat penceresi olarak algılanmasına vurgu yapılabilir. Bu da, genç nüfusa yeterli istihdam olanaklarının sağlanması durumunda söz konusu olabilecektir.

2.1.7. Eğitimsizlik

Eğitim ile korunmaya muhtaçlık olgusunun arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için önce Türkiye’nin genel olarak nüfusunun eğitim durumuna göz atmakta fayda olacaktır. Yıldan yıla artan bir eğitim seviyesi oranı dikkat çekmekle beraber, diğer gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, eğitim seviyesi olarak iyi bir yerde durulduğu iddia edilemez. Aşağıdaki tabloda Türkiye’deki nüfusun yaş gruplarına ve yıllara göre eğitim durumu gösterilmektedir.

Tablo 23. Türkiye'de Nüfusun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	25 yaş Üstü (%)				6 Yaş Üstü (%)	
	1990		2000		2000	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	13	40	7	27	7.02	27.39
Okuma yazma bilen fakat okul bitiremeyen	5	5	5	8	5.8	7.52
İlkokul	55	42	50	45	50.29	45.27
Ortaokul	8	3	11	5	11.19	5.31
Lise	11	6	16	9	16.01	9.12
Yüksek Öğretim	7	3	10	5	10.23	5.39
Bilinmeyen	1	1	1	1	.	.

Kaynak: DİE Türkiye İstatistik Yıllığı (2005:42)

Genel anlamda eğitim toplumda bulunan bütün kurumları etkileyen en başat faktörlerden birisi ve belki en önemlisidir. Ekonomi, hukuk, ahlak, din, aile ve demokrasi gibi temel kurumların tam anlamıyla işlevlerini yerine getirebilmesi için eğitilmiş bir toplum ve nüfusa ihtiyaç olduğu çok açık bir durumdur. Bu anlamda eğitim bir üst yapı kurumu olarak diğer bütün kurumların şekillenmesinde, toplumsal yapıda ve toplumun şekillenmesinde önemli bir aktör olarak dikkat çekmektedir. Eğitim, ailenin oluşmasında önemi büyük olduğu gibi, kurulan aile birlikteliğinin devam etmesi için de fonksiyonlarına ihtiyaç duyulan bir kurumdur. Korunmaya muhtaçlık açısından eğitimin nasıl ki gelir seviyesi ve ekonomi ile ilişkisi varsa, bu ilişki korunmaya muhtaç çocukların aile yapılarıyla, onların eğitim durumları ile de mevcuttur. Tabii her korunmaya muhtaç çocuğun ailesinin eğitim seviyesinin düşük olduğunu iddia etmek doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Ancak genel durum itibarıyla bu çocukların ailelerinin eğitim durumunun zayıf olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu anlamda Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında da, korunmaya muhtaç çocukların ailelerinin eğitim durumunun düşük olduğu tespit edilen bulgular arasındadır. Bundan başka toplumun genel yapısı içerisinde fertlerin gelir seviyelerinin aldıkları eğitim seviyesine göre de değiştiği bir yapı söz

konusudur. Aşağıdaki Tablo 24, Türkiye’de, eğitim durumlarına göre ortalama gelir seviyesi oranlarını göstermektedir.

Tablo 24. Eğitim-Gelir Seviyesi İlişkisi

Öğrenim Durumu	Ortalama Gelir(%)
Okuma yazma bilmeyen	2,91
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	3,15
İlkokul	38,37
Ortaokul ve dengi	10,32
Lise	16,97
Lise ve Meslek Lisesi	4,86
Yüksek okul ve fakülte	19,64

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı (2005)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, Türkiye’de eğitim seviyesi düştükçe sahip olunan ortalama gelir düzeyi de düşmekte, ancak 2005 senesi itibarıyla bu duruma bir istisna olarak, ilkokul mezunu olup ortalama gelir seviyesi olarak diğer eğitim gruplarından daha fazla gelir ortalamasına (% 38,37) sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bunun sebebi olarak da eğitim seviyesi açısından ilkokul mezunu olan toplum fertlerinin, diğer eğitim gruplarına oranla sayısal olarak üstünlüğünden kaynaklandığı ihtimalidir. Bu istisnai durumun aksine olarak Türkiye’de genel olarak, eğitim durumu yükseldikçe yoksul olma riski de azalmaktadır. Türkiye İstatistik Enstitüsü’nün yoksulluk oranı verilerine göre okuryazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 37.81 olurken ilköğretim mezunlarında bu oran % 22.42, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.79, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.79 olmuştur. 2005 yılında kadınlarda yoksulluk oranı % 21.01, erkeklerde % 19.97’dir(TUİK, 2007). Bu da eğitimin gelir seviyesi ile ilişkili olduğunu gösteren önemli bir göstergedir.

Nüfusun eğitim durumu ile yoksulluk arasında ilişki olduğu gibi, eğitim durumu ile suç işleme ve cezaevine girme arasında da önemli bir ilişki olduğu göstergelerden anlaşılmaktadır. Aşağıdaki Tablo 25’de de görülebileceği gibi, 1999-2003 yılları arasında bir suç işleyerek cezaevine

giren fertlerin sayısı ve onların eğitim durumları arasında var olan ilişkiye göre, suçluluk oranı, her eğitim grubundaki fertler için yıldan yıla artış olduğu gözlenmektedir. Tablo 25’de genel olarak orta okul ve dengi okul mezunları, 1999 ve 2003 yılları arasında bulunan bütün senelerde en çok suç işleyip cezaevine giren insanlar oldukları dikkat çekmektedir. Bu yüksek oranı takip eden bir başka grup yine her yıl için lise ve ilkokul mezunları olarak sıralanmaktadır.

Tablo 25. Eğitim Durumuna Göre Cezaevine Giren Hükümlüler

Eğitim Düzeyi	1999	2000	2001	2002	2003
Okul Yazar olmayan	1968	2241	2555	2784	2976
Okur-Yazar/okul bitirmeyen	3299	2653	2614	2405	2442
İlkokul	60899	71265	80562	68819	68150
İlköğretim	-	-	-	-	-
Ortaokul ve dengi	8315	10733	12607	11899	12579
Lise ve Dengi	7419	9943	11644	10896	11334
Üniversite	1606	2134	2255	2152	2313

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı (2005)

Tablo 25’den de görülebileceği gibi bitirilen okul ile suçluluk ve cezaevine girme arasında birebir bir eşleşik ilişki söz konusu olmamakla birlikte, verilen her dönem itibarıyla ilkokul mezunlarının daha çok suç işleyerek cezaevine girdikleri görülmektedir. Dikkat çeken bir olgu da okur-yazar olmayan ve okur-yazar olup herhangi bir okul bitirmeyen insanlardan cezaevine düşenlerin sayısının üniversite mezunu olup da cezaevine giren insanlarla sayısal olarak yakın değerlerde ortaya çıkmasıdır. Ortaya çıkan tabloya göre denilebilir ki, cezaevine giren insanların eğitim seviyesine göre sıralamasında birinci sırayı ilkokul mezunu olanlar almakta, ikinci sırayı ortaokul (ilköğretim ikinci kısım) mezunları almış ve üçüncü sırayı da lise ve dengi okul mezunları almıştır.

İstihdam ile eğitim arasında da önemli bir ilişki olduğu dikkat çekmektedir. Çalışanlar arasında yıllar itibarıyla eğitim seviyesinin de arttığı görülen aşağıdaki Tablo 26’da, 1990 ve 2000 yıllarına ait eğitim durumu ve istihdam edilme durumu görülmektedir. Üniversite ve lise mezunu

arasındaki istihdam yükselmesi görülmekle birlikte, bu oranlar genel nüfus içerisinde düşük kalmaktadır. Özellikle ülkemizde eğitim görülen alanın istihdama tam olarak yansımadağı görülmekte, gençler eğitim gördükleri alanlarda çalışma ve iş bulmanın zorluklarını yaşamaktadırlar. Üniversitede okuyan gençlerin %15'i istediğı bölümde okumakta ve bunların da mezun olduktan sonra ancak %10 kadarı kendi branşı veya mesleğinde çalışabilmektedir. Ülkedeki bu eğitim ve istihdam arasındaki dengesizliğin de çözüm yollarının bulunması önemli bir konu olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 26. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (000)

Yıl	Yazar okur olmayan		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
1990	2.889		10.878		1.387		1.732		987	
2000	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
	776	2.322	8.133	4.200	2.026	367	3.157	978	1.567	761

Kaynak: DİE - Hane Hâlkı İş Gücü Anketi Sonuçları (2003)

Eğitim oranlarının yükselmesi, beklendiğı gibi hayatın her alanına olumlu bir şekilde yansımamakta, özellikle aile içi şiddet vakalarında eğitimli sınıfın dikkat çeken bir oranda yükseldiğı belirtilmektedir. Bu konuda Ateş'in bir makalesinden anlaşılabilceğı gibi, eğitimin moral değerler açısından nötr tavrı, toplumun değerlerini incitir boyutlara ulaşmaktadır. İşin ilginç tarafı aile içi şiddet vakalarının gelişmiş batı ülkelerinde daha fazla olması ve eğitim arttıkça şiddetin de artış kaydettiğı durumunun istatistiklere yansımadır. Ateş, söz konusu makalesinde özetle şunları belirtmektedir:

Kimi büyük kentlerimizde, ailelerin gücünün ya da eğitimlerinin ve mesleklerinin getirdiğı, 'dokunulmazlık zırhı' içinde görünen kadınların bile, kadına yönelen bu şiddetten nasiplerini aldıklarını görüyor ve biliyoruz. Bir teselli olur mu bilmem ama; pek çok bakımdan öykündüğümüz, Batı toplumlarında da, kadına karşı şiddet, hiç tahmin edilmeyecek oranda uygulanıyor.

Ayrıntılarını biraz aşağıda vereceğim bir kitapta, arkadaşım Av. Vildan Yirmibeşoğlu, çok çarpıcı rakamlar veriyor. 'Le Monde Diplomatique' başyazarı Ignacio Ramonet, Avrupa'da kadınlara yönelik şiddetin artmasıyla ilgili saptamalar yapmış. Bunlara göre; Avrupa'da şiddete maruz kalan kadınların oranı, ülkelere göre yüzde 25 ila 50 arasında değışiyor. Portekiz'de kadınların % 52.8'i, kocası ya da partneri

tarafından şiddete uğruyor. Almanya'da, her dört günde üç kadın, İngiltere'de her üç günde bir kadın, Fransa'da her ay altı kadın, erkek arkadaşı tarafından öldürülüyor. Kısaca, AB'nin çekirdeğini oluşturan 15 ülkede, günde yaklaşık iki kadın her yıl aile içi cinsiyetçi saldırılar yüzünden, yaşamını yitiriyor.

Çok ilginç bir nokta olarak, gelir ve eğitim seviyesinin artması, aile içindeki şiddetin etkisini artırıyor. Hollanda'da şiddet uygulayan erkeklerin yarısının, üniversite diploması var. Fransa'da saldırganların çoğunlukla mesleklerinden dolayı elinde belli bir güç bulunduran erkekler olduğu, (devlet memuru, polis, sağlık sektörü çalışanı, asker vb.) görülüyor. Tüm bu veriler; Avrupa'da kadınlara yönelik şiddetin, bir kültür ya da din sorunu değil, bütün toplumlarda (ve elbette Türkiye'de de), var olan, kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizlik, iktidar ve güç ilişkisi olduğunu, gözler önüne seriyor (Ateş, 1998).

Ateş'in makalesinden de anlaşılmaktadır ki, eğitim şiddet uygulamalarını ve cinsiyete uygulanan ayrımcı davranışları engellemekte tam anlamıyla başarılı sayılamamaktadır. Bu durumun sadece doğu toplumlarına özgü bir yapısal ve toplumsal bir sorun alanı olmadığı aksine gelişmiş Batı toplumlarını daha büyük oranda tehdit eden bir sorun olduğu da yapılan istatistiklerin bir sonucu olarak görülmektedir. Yapılan araştırmaların sonucu ve bizim yaptığımız çalışmaların da ortaya koyduğu gibi korunmaya muhtaç konumundaki yurt ve yuvalarda barınan çocukların anne ve babalarının eğitim durumları da düşük olarak ortaya çıkmış olup, çocukların en az % 50'sinin anne ve babasının okur-yazar veya ilkokul mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Her kurumu çok yakından etkilenen bir faktör olarak eğitim kurumunun korunmaya muhtaç çocukları etkilemesi de gayet normal bir sonuçtur. Aile yapıları itibarıyla belli bir çevre ve pozisyona sahip olan bu çocukların aileleri, eğitim durumları nedeniyle de benzer bir yapı arz etmektedirler. Korunmaya muhtaçlık sorununun kök sebeplerinin ortadan kaldırılması ve sorunun olumsuz sonuçlarının elimine edilmesi de nihai tahlilde, en çok eğitim ve ekonomik iyileştirmelere bağlı olduğu ve bu anlamda çözümün de yine buralarda aranması gerektiği düşünülmektedir.

2.1.8. İşsizlik

Türkiye'de sorunların sıralanmasında işsizlik, çok büyük bir tehdit ve önemli bir risk alanı olarak dikkat çekmektedir. Toplumsal huzuru ve düzeni de tehdit eden bu kitlesel sorun aileyi ve aile içi ilişkileri de

etkileyen bir boyut ve özellik de arz etmektedir. Asgari geçim standardını yakalayamamış her ailenin bu probleminden etkilenmesi doğal bir sonuç olarak düşünülmektedir. Aile üyelerinin geçim ve bakım gibi masraflarını karşılayamayan ve üyelerine karşı gelecek ümidi aşıl原因amayan ebeveynler arasında bu faktör önemli bir geçimsizlik ve stres kaynağı olarak da dikkat çekmektedir. Bu yönde yapılan araştırmaların neticeleri de bunu teyit etmektedir.

Bugün işsizlik oranı, aşağıdaki tabloda 2.13'de de görülebileceği gibi %11.2'dir. Bu oranda bir işsizlik, toplumsal risk alanı olarak hala önemini korumaktadır. Bu % 11.2 oranı sayı olarak 2 milyon 608 bin işsize tekabül etmektedir. İstihdam edilenlerin sayısı ise 22 milyon 135 bin'dir. İstihdam edilenlerin % 47.1'inin sosyal güvenlikte kayıt dışı olduğunun belirtildiği araştırma sonuçlarına göre ülkede, 5 milyon 775 bin kadar da tarımsal istihdam olduğu belirtilmektedir. Tarım kesimindeki kayıt dışı % 87.9 iken, tarım dışı sektörde % 32.7 ile bu oranın daha az olduğu görülmektedir. İş gücüne dahil olmayan nüfusun dağılımına bakıldığında ise, % 7.8'e karşılık gelen 2 milyon 127 bin kişinin iş aramayan fakat çalışmaya da hazır olanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu kesimin 699 bini ise, iş bulma ümidi olmayanlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2007b).

Tablo 27. Kır Kent Ayırımına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Durumu (2005-2006 Aralık Ayı İtibariyle)

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	72 085	73 033	44 811	45 852	27 274	27 181
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	51 202	52 050	32 085	33 151	19 117	18 899
İşgücü (000)	24 034	24 742	14 624	15 075	9 411	9 668
İstihdam (000)	21 332	22 135	12 691	13 194	8 641	8 940
İşsiz (000)	2 702	2 608	1 932	1 880	770	727
İşgücüne katılma oranı (%)	46,9	47,5	45,6	45,5	49,2	51,2
İstihdam oranı (%)	41,7	42,5	39,6	39,8	45,2	47,3
İşsizlik oranı (%)	11,2	10,5	13,2	12,5	8,2	7,5
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	14,3	13,3	13,6	12,8	16,4	14,9
Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾ (%)	21,5	20,3	22,9	22,3	19,0	16,8
Eksik istihdam oranı (%)	3,7	3,0	3,2	2,7	4,5	3,5
Genç nüfusta eksik istihdam oranı ⁽¹⁾ (%)	3,9	3,3	3,0	2,3	5,4	5,2
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	27 168	27 308	17 462	18 076	9 706	9 232
(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus						

Kaynak: TÜİK (2007c)

DİE'nin Hane halkı İşgücü Anketi'nin özet sonuçları, yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi ülkede 2006 yılında, 15 yaş ve üstünde 52.050.000 insan yaşamaktadır. Bunun 33.151.000'i kentte yaşarken 18.899.000'i kırdaki yaşamaktadır. Çalışma çağındaki nüfusa bakıldığında ise ancak 24.742.000 kişi olarak görülmektedir. Bunun 15.075.000'i kent, 9.668.000'i kır kökenlidir. Hemen geri kalan '15 yaşın üstündeki 27,3 milyon insan neden çalışabilir değil?' diye düşünüldüğünde ise onların bulunduğu kategoriler itibarıyla nerelerde durduğuna bakmak gerekmektedir. Bu kategoriyi oluşturanların statüsü ise şöyledir: Ev kadınları, iş bulmaktan umudunu kesenler ve son bir aydır iş aramayanlar, emekli ve sakatlar, mevsimlik çalışanlar, öğrenciler ve askerlik yapanlar olarak belirtilmektedir. Şimdi bu kategoride bulunan bireylere bakıldığında 14 milyon civarında 'ev hanımı' diye tabir edilen ve çalışma yaşı hudutları içinde bulunan bir kitle mevcuttur. Bu kitlenin baştan, üretici olarak görülmeyen bir kategoride

değerlendirilmeleri değişik analiz ve yorumlar gerektiren farklı bir konudur. Çünkü, bu durumda 'bir değer oluşturmayan' diye tabir edilen ev kadınının ev içi emeği bütünüyle yok sayılmaktadır. Bir araştırma verilerine dayanarak 'ev hanımlarının günlük meşgaleler içerisinde evde 5 km.ye yaklaşan bir hareketlilikleri' söz konusu olmaktadır. Evin dört duvarı arasına hapsolmuş ve emeğine hiç kimsenin bir önem atfetmediği kadın böylelikle çalışamaz durumda olan sakatlarla aynı kefeye, yani iktisadi açıdan özürülüler kefesine konulmaktadır. Burada, kapitalist ve modern paradigma anlamında bu kesimin, 'ikinci plana atılma' durumu dikkat çekmektedir. Tarım kesiminde "ücretsiz aile çalışanı" tanımına dahil edilerek "işsiz olmaktan kurtarılan" yaklaşık 3 milyon kadın var olduğu, ama bu aynı kadınlar, kente göç edip bir iş bulamadıklarında, bu kez de ev kadını statüsünde yine işsiz olmaktan kurtulmuş oldukları, dikkat çekmektedir. Benzer bir yok sayılma durumu da 'uzun bir süre iş bulamayan, çalışma şansını hiç yakalayamamış ve artık iş bulmaktan umudunu kesmiş olan işsizler' için de geçerlidir. Nüfus, değişik kategorilere bölünerek analiz edildiğinde, işsiz sayılmayan ancak sayısal olarak çok önemli bir yer tutan bir başka kategori de askerliğini yapan yarım milyon dolayındaki genç ile 'çalışabilir nüfusun dışında sayılan' milyonlarca orta ve yüksek öğrenim gören öğrenci kitlesidir. Yaklaşık olarak yarım milyon gencin üniversitelerde okuması ve böylelikle iş ve yaşam kaygılarından 4 yıllığına kopartılması da bir devlet politikası olarak işsizliği önlemeye yönelik bir çaba olarak dikkat çekmektedir.

Toplam sayıları 12 milyonu bulan emeklileri, çalışamaz derecede sakat veya yaşlı olanları ve lise öğrencilerini de çıkarıp bakıldığında, DİE istatistiklerinde 'çalışabilir durumda olmayan işgücü' olarak görünen 27 milyon kadar insanın, yaklaşık 15 milyonu gerçekte, çalışma yaşında olup da çalışamayan veya çalışmıyor olarak görünen bir kitledir. Yani bu kitle, evinin geçimine parasal olarak destek sağlayamayan bir kitledir.

Sonuç olarak 15 yaş ve üstündeki 52 milyon insanın, resmi açık işsiz sayısı olan 2,6 milyon insanı da eklediğimizde, yaklaşık 18 milyonu, şu an reel olarak işgücü piyasasına katılamamaktadır. Bunlara da 'işsiz' denilip-

denilmeyeceği ayrı bir tartışma konusudur. Burada dikkat çeken bir başka olgu da, genç nüfus arasındaki işsizlik oranının % 21.8 olarak, diğer % 11'lik gerçek işsizler kitlesinden fazla olmasıdır. Buna göre gerçekçi bir analiz ve değerlendirme ışığında, 18 milyona yakın 'gizli (hesaba katılmayan) veya gerçek işsizler' kitlesi ile karşı karşıya kalınmaktadır. Buradan çıkan sonuca göre denilebilir ki, istihdam edilen 22 milyon civarındaki çalışanlar, diğer çeşitli sebeplerle istihdama katılamıyor olarak görülen kesimlerin geçimini sağlamakla yükümlü olarak görülmekte ve nüfusun 74 milyon civarında olduğu düşünülürse 'çalışan her kişi, % 3.4 kişinin geçimini üstlenmektedir' denilebilir. Başka bir tabirle, çalışan 22 milyon insan diğer 52 milyon insana bakmaktadır.

İş alanlarının çoğalıp bunun istihdama yansımaması da teknoloji-yoğun yatırımlara yönelindiğini göstermektedir. Bu anlamda bir yazar şu ifadeleri kullanmaktadır:

'2004 yılında işsizliğin azalmasını geciktirmiş olacak bir üçüncü neden daha vardır: Yeni yatırımlar, yüksek verim ve teknoloji alanlarında yapılmış oldukları için, beklenenden daha az iş yaratmış bulunabilirler. Yeni yatırımların ileri teknoloji alanında, tüm maliyetlerde, bu arada da işçilik maliyetlerinde ve çalıştırılan işçi sayılarında tasarruflar yaratması, işletmenin iyi yönetiminin gerektirdiği doğal bir sonuçtur'. (Aysan, 11/05/2005).

Aralık 2006 döneminde istihdam edilenlerin % 26,1'i tarım, % 20,3'ü sanayi, % 5,4'ü inşaat, % 48,2'si ise hizmetler sektöründedir. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, tarım ve inşaat sektörlerindeki istihdam payının 0,3 puan arttığı, buna karşılık sanayi sektörünün payının 0,4 ve hizmetler sektörünün payının ise 0,2 puan azaldığı görülmektedir.

"Türkiye'de "istihdamsız büyüme" yaşanmaktadır. Bunun temel sebepleri ise yatırım hacminin zayıf olması ve işgücüne katılan nüfusu absorbe edecek yeni işlerin üretilmemesidir (Erdoğan ve Gökbayrak, 2005a).

Türkiye'deki işsizliği tarımsal istihdamdaki azalmaya bağlanması yaklaşımı yetersizdir. Türkiye'de istihdamsız büyüme sorunu vardır ve Türk sanayinin

girdilerde giderek daha çok ithalata dayalı olmak yolundaki yapısal değişimi, "istihdamsız büyüme" arkasındaki önemli bir nedendir. İşsizlik ve eğitim ilişkisi çerçevesinde, yine Türkiye'ye özgü bir sorun olarak, en yüksek işsizlik oranının lise ve dengi meslek okulları mezunlarında görülmesi, teorik beklentinin aksine söz konusu eğitimin özellikle de mesleki eğitimin işgücü piyasasının gereksinimlerine yanıt verememesini yansıtmaktadır. Bu noktada, eğitim-işgücü piyasası politikaları arasında yaşanan eşgüdümsüzlük ve bununla bağlantılı olarak işgücü piramidinde gözlemlenen çarpıklık (mühendis işsizliğinden söz edilirken, teknisyen açığının bulunması gibi) belirtilmesi gereken önemli bir sorun kaynağıdır (Erdoğan ve Gökbayrak, 2005a).

Kırsal alandaki ekonomik, toplumsal ve hizmetler yönünden örgütlemelerin yetersizliği nedeniyle korunmaya muhtaç kesimlerin toplumsal yaşama uyumları ve yeni yapısal dönüşüm süreci ile bütünleşebilmeleri çok zorlaşmaktadır. Bu aşamada yoksul kesimlerin yeni yapıya uyum mekanizmaları ve ilişkileri geliştirdikleri de gözlenmektedir. Bu oluşumlar da yoksulluğun ortaya çıkardığı döngüleri, çelişkileri daha da zorlaştırmaktadır.

Eğitim düzeyi düşük olan ebeveynler çoğu zaman vasıfsız işlerde çalışarak düşük ücret almakta ve yeterli geliri elde edemeyen aileler çocuklarının eğitim ve öğrenim ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Ekonomik güçlükler nedeniyle çocukların okula gönderilmeleri diğer sorunların yanında ikinci planda kalmakta, ekonomik yönden aileye katkıda bulunma zorunluluğu, çocukların öğrenim çağında para kazanma çabası içinde bulunmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle aileler, çocuğun emeğinden yararlanma yoluna gidebilmekte yada çocuk aile bütçesine katkıda bulunabilmek için çalışmak zorunda kalabilmektedir. Ekonomik yoksulluk, işsizlik ve eğitimsizlik nedeniyle sağlıklı aile ortamında yetişen çocuğun aile bütçesine katkı sağlaması beklenilmesi sonucu olarak çocuk, yaşına uygun olmayan ve ruhsal ve fiziksel sağlığını tehlikeye sokan işlerde çalıştırılmaktadır. Bu çocuklardan bir kısmı da sokaklarda çeşitli marjinal işlerde çalışmakta veya çalıştırılmaktadırlar. Çocuğun sokakta bulunması

onun fiziksel ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyebileceği gibi, bu durum ailedeki itici faktörlerle birleştiğinde çocuk sokak yaşamına doğru adım atabilmektedir. Kırdan kente yaşanan göçlerin oluşturduğu kültür çatışmaları, gecekondulaşma, yöresel gelenek ve görenekler, ekonomik bunalımlar, çocuğun erken yaşta çalışmak zorunda kalması, parçalanmış aileler, ailede suçlu birey örnekleri gibi faktörlerin varlığı da çocukları suça iten nedenler olarak dikkat çekmektedir. Sonuç olarak da, ortada görülen böyle bir yapı sonucu, sokakta yaşayan bu çocuklar bu toplumsal ve yapısal problemlerin bir sonucu olarak korunmaya muhtaç hale gelmektedirler.

2.2. Korunmaya Muhtaçlığın Özel Sebepleri (Mikro Sebepler)

Korunmaya muhtaç çocukların korunma altına alınma sebepleri çok çeşitli olmakla beraber, anne babanın biri veya her ikisinin ölümü, anne babanın boşanması, aile bütçesinin yetersizliği ve terk olguları, genel sıralamada önemli oranları teşkil eden sebepler olarak dikkat çekmektedirler. Bu anlamda aşağıdaki Tablo 28’de korunmaya muhtaç çocukların genel olarak korunmaya alınma sebepleri gösterilmektedir.

Tablo 28. Yurt ve Yuvalardaki Korunmaya Muhtaç Çocukların (KMÇ) Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri

Korunma Gerekçesi	Sayı	Oran (%)
Ölüm	5.281	29
Boşanma	4.064	23
Ekonomik yetersizlik	3.235	18
Terk	2.888	16
Ailenin duygusal ve fiziksel istismarı	1.127	6
Buluntu	552	3
Deprem veya Terör	491	3
Aile dışı cinsel istismar	158	1
Ensest	91	1
Toplam	17.887	100

Kaynak:Devlet Denetleme Kurulu (2003)

Anne ve babanın ölümü veya boşanması, terk edilme, ekonomik yetersizlikler, istismar edilme gibi sebepler, çocukların korunmaya alınmasına sebep olan gerekçelerden en önemli bir kaçıını oluşturmaktadır.

Şimdi aşığıda çocukların korunmaya muhtaç duruma düşmelerine sebep oldukları düşünölen daha mikro boyutta olan özel sebeplerin açıklanılmasına çalışılacaktır. Özel sebepler olarak sıralanan her bir sebebin makro sebepler diye tabir edilen sebeplerle çok yakın bir ilişkiye sahip olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır. Yani burada bahsedilen hiçbir sebep diğlerlerinden bağımsız olarak ortaya çıkan bir karakter arz etmemekte aksine toplumdaki bileşik kaplar misali her bir sebebin diğlerini etkilediği bir sosyal yapıdan ve sebepler zincirinden söz edilmektedir.

2.2.1. Anne ve Baba Yoksunluğu

Anne ve babanın olmaması bir çocuk için korunmaya muhtaçlık açısından en önemli sebep olarak düşünölebilir. Yurt ve yuvalarda korunan çocukların, korunmaya alınma gerekçeleri arasında kanunun ortaya koymuş olduğu maddeler de genel olarak çocuğun, anne baba ve bir aile yoksunluğunu esas almaktadır. Zaten çocukların gelişim ve şahsi güvenliklerinin tehlikede olması da yine bu aile fertlerinin yokluğu veya bir aile ortamında büyüyememekten kaynaklanan bir sonuç olarak dikkat çekmektedir.

Bu açıdan bakıldığında kanunun da tanımladığı korunmaya muhtaç çocuk, 2828 sayılı Kanun'un 3. maddesinde "Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan;

a. Ana veya babasız, ana ve babasız,

b. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

c. Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

d. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa süröklenen çocuklar" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu çocukların en büyük özelliği anne ve babadan yoksun olmaları,terk edilmeleri veya ihmal edilmeleri olarak dikkat çekmektedir.

Anne-baba yoksunluğu bir iç stres faktörü olarak ele alınabilir. Ölüm, boşanma veya ayrı bir yerde çalışma nedeniyle parçalanmış aileler, çocuk istismarında veya çocukların sosyal dışlanma risklerinde önemli bir kök sebebini oluşturmaktadır. Anne-baba tarafından ihmal ve istismar edilme, anne-baba arasındaki şiddete tanık olma, parçalanmış aileden gelme veya çeşitli aile sorunlarının çocukta yarattığı duygular çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkileyerek çocuğun bunları öğrenerek taklit etmesine, dolayısıyla istismarcı ve sosyal dışlanma riski yüksek bir kişilik kazanmasına neden olabilmektedir.

Aşağıdaki Tablo 29 Türkiye’de bütün yurtlarda barınan korunmaya muhtaç çocukların (KMÇ) 2828 sayılı yasada bulunan tanımlarına göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 29. Yurt ve Yuvalarda Bakılan KMÇ'lerin 2828 Sayılı Yasadaki Tanıma Göre Dağılımı

Grup No	Çocuğun Durumu	Sayı	Oran (%)
1	Ana veya babasız ya da ana ve babasız	6.855	39
2	Ana veya babası tarafından ihmal edilen	727	4
3	Ana veya babası ya da her ikisi tarafından terk edilen	4.909	27
4	Ana veya babası ya da her ikisi de belli olmayan	5.396	30
Toplam		17.887	100

Kaynak:Devlet Denetleme Kurulu, (2003)

Yukarıdaki Tablo 29’da da görüldüğü gibi yurt ve yuvalarda bakılan çocukların ana-baba durumuna göre dağılımında, ana veya babasız ya da ana ve babasız grup % 39 oranla ilk sırayı almaktadır. Yine anne ve babasından biri veya her ikisi de belli olmayan çocukların oranı da %30 olarak görülmektedir. Buna göre toplam % 69 gibi yüksek bir orana sahip olan çocuk grubunun anne ve babasından biri veya her ikisi ya ölmüş ya da çocuğun ebeveyninden biri veya her ikisi de belli olmayan çocuk grubudur. Anne-baba yoksunluğu toplumsal hayatta çocukların yer edinip, kendilerini

ifade edebilmeleri için çok büyük bir destek kaynağı olduğu düşünülürse, bu çocukların sosyalleşme ve toplumsal bütünleşmelerinin risk altında olduğu ve bir sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının söz konusu olabileceği de söylenebilir.

2.2.2. Parçalanmış Aile Yapısı

Kuşkusuz bir çocuk fiziksel ve psikolojik gelişimini en güzel şekilde ailesinin içinde tamamlayabilir. Bu anlamda her çocuk, hem annenin hem de babanın ilgisine, sevgisine, şefkatine muhtaç bir varlık olarak ailenin sıcak ortamına ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun ruhsal, zihinsel ve fiziksel açıdan sağlıklı olmasının başta gelen şartlarından birisi elbette kişiliğinin ideal bir aile tarafından yoğrulması ve şekillendirilmesidir. Ancak böyle bir aile ortamından mahrum olarak yaşayan çocuk sayısının çok olması da, günümüzde yıkılan ailelerin ne kadar fazla olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Kimsesiz ve korunmaya muhtaç duruma gelme nedenleri, ailede çocuğun konumunu ve ilişkilerini de değiştirmektedir. Aile birliğinin kurulamamasına ve ailenin yapısal olarak parçalanmasına yol açan nedenler çocuğun ve gencin 'ailesiz' ve 'kimsesiz' kalması sonucunu doğurmaktadır. Bir aileye sahip olmayan ya da bir aile içinde barınamayan çocuklar, toplumsal ilişkiler içinde korunmasız olarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Kırsal ve kentsel alanda bu konumdaki çocuklar, ailenin yönlendirmesinden ve korumasından uzak zor şartlarda yaşamlarını devam ettirmek durumundadırlar. Bu anlamda çocukların, toplumsal-bireysel olarak yetişmeleri sorunu önemli bir problem alanı olarak ağırlık kazanmaktadır. Toplumsal koruma hizmetlerinin yetersiz düzeyde olması nedeniyle, bu konumdaki çocuklar ve gençler toplum içinde bir dizi sorunun kaynağını da oluşturmaktadırlar (Cılga, 1986:39).

Bunun yanında, parçalanmış aile yapılarına bağlı olarak, çocuğun anne ya da baba tarafından veya akrabalık ve komşuluk ilişkileri içerisinde korunması da söz konusu olabilmektedir. Ancak çocuğun aile sıcaklığından uzak ilişkiler içinde olması yetişmesini de olumsuz olarak etkilemektedir. Bu

süreçte kırsal alanlarda evlatlık ve besleme gibi mekanizmalar; kentsel alanda bir işte çalıştırma ve marjinal işlerde çalıştırma süreci başlamaktadır. Bu durumdaki çocuğun pozisyonuna bir de üveylik olma konumu da eklenince, çocuk ya da gencin, bir aile içinde yaşasa bile olumsuz anlamda etkileneceği muhakkaktır.

Boşanma kararının verilmesi aile içinde daha çok çocukları olumsuz olarak etkileyen bir karardır. Ancak bu karar, başvurulabilecek başka çarelerin de olmadığı bir durumda tarafları rahatlatan ya da bir nevi kurtaran bir etkiye de sahiptir. Boşanma, sebepleri açısından çok değişik faktörlerin ve çeşitli sebeplerin rol oynadığı bir olgu olarak bilinmektedir. Evlilik, her kurum gibi zaman zaman aksayan yönleri olan bir kurum olup, bu aksaklıklar ve arızaların giderilemediği ya da kronikleştiği durumlarda boşanma, bu birlikteliğin son bulması ile bir çözüm ve çıkış yolu olarak kullanılmaktadır. Ancak evlilik süresince ailede bulunan çocukların varlığı ve bu çocukların sayısı, boşanma kararında etkili olmakta ve daha dikkatli kararların alınmasına sebep olabilmektedir. Buna rağmen evliliğin bitmesi de toplumda çokça rastlanan bir olay olarak, buna sebep olan ve yol açan faktörlerin dikkatle incelenmesini de gündeme getirmektedir. Bu sebepler çok çeşitli olabilir, aşağıda evliliğin bitmesine sebep olabilecek çok çeşitli sebeplerden en önemlileri;

1. Ekonomik sorunlar,
2. Eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları,
3. Cinsel sorunlar,
4. İletişim bozukluğu,
5. Eşlerden birinin ihaneti,
6. Aile içi şiddet olarak sıralanabilir.

Yukarıdaki sebepler nedeniyle evlilik sorunları yaşayan bir çiftin anne-baba olarak çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmelerinin zorlukları da söz konusudur. Böyle bir ortamda anne ya da baba ayrı ayrı çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kursalar bile, birlikte çocuklarına karşı tutarlı, dengeli tutum ve davranışlar sergilemekte güçlük çekecekleri de önemli bir gerçektir.

Ancak burada ifade edilmesi gereken bir diğere önemli gerçekte bir evliliğı başa çıkılamayan, çözüme üretilemeyen, sürüp giden sorunlarla devam ettirmenin çocuk üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler, bazen boşanmanın kendisinin yaratacağı etkilerden daha fazla ve yıkıcı olabileceğı durumudur. (<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/bosanma.htm>. 02.04.2007).

Korunmaya muhtaç duruma düşen çocukların bu duruma düşmelerinde önemli bir sebep olan boşanmaların çok çeşitli sebepleri arasında en dikkat çeken sebep olarak "geçimsizlik" ya da "şiddetli geçimsizlik"ten dolayı ayrılıp, aile yuvasını dağıtanların sayısı ve oranları dikkat çekici bir büyüklüğe sahip olmalarıdır. Aşağıdaki Tablo 30'da Türkiye İstatistik Enstitüsü'nün 2005 yılı için tüm Türkiye ve araştırma merkezimiz olan Tokat'ta boşanma vakaları sayısı ve sebepleri gösterilmektedir. Önce yıllar itibarıyla Tokat ilinde gerçekleşen boşanma sayıları verilecek, daha sonra da sebepleri tablo halinde sunulacaktır:

Tablo 30. Boşanma Sebeplerine Göre Türkiye Geneli ve Tokat İlinin Durumu

Boşanma nedeni	Toplam	Zina	Cana kast ve pek fena muamele	Cürüm ve Haysiyetsizlik	Terk	Akıl Hastalığı	Geçimsizlik	Diğere	Bilinmeyen
Türkiye	95 895	67	36	39	257	45	91989	539	2923
Tokat	544	1	-	-	3	1	508	1	30

Kaynak: TÜİK (2007b)

Dikkat çekici bir olgu olarak hem Türkiye ve hem de Tokat ilinde boşanmaların en önemli sebebi geçimsizlik olarak görülmektedir. Türkiye'de bütün boşananların sayısı 95.895 iken, bunların 91.989'u geçimsizlik yüzünden aile kurumunun dağılmasını netice veren boşanma vakasını yaşamışlardır. Araştırma merkezimiz olan Tokat'ta ise bütün boşanma vakaları sayısı 544 iken, bunların arasında 508'i geçimsizlik nedeniyle evliliklerine son verdikleri dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki Tablo 31'de ise Tokat'ta aile kurumunun dağılmasını netice veren boşanma vakalarının 2001-2005 yılları arasındaki dağılımları verilmektedir:

Tablo 31. Yıllar İtibarıyla Tokat İlinde Gerçekleşen Boşanma Sayıları

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005
Tokat İli Boşanma Sayısı	580	629	655	595	544

Kaynak: TÜİK (2007a)

Yıllar itibarıyla artan boşanma vakası sayılarına dikkatle bakıldığında 2001 yılından 2003 yılına kadar bir artış (%12) göze çarpmaktadır. 2003 yılından 2005 yılına kadar ise boşanma vakalarında dikkate değer bir azalma (%17) meydana geldiği görülmektedir. 2003 yılı, 655 boşanma vakası ile boşanmaların en çok yaşandığı yıl olarak dikkat çekmektedir.

Aile içerisinde boşanma kararının verilmesi zor bir karardır. Sebepleri arasında geçimsizlik gibi olguların başat rol oynadığı boşanma vakaları acaba en çok hangi yaş grupları arasında gerçekleşmektedir? Aşağıdaki Tablo 32'de de Türkiye'de en çok boşanan yaş gruplarının boşanma sebeplerine göre sayıları verilmektedir:

Tablo 32. Yaş grubu ve nedene göre boşanmalar, 2005 yılı (A. Erkek - B. Kadın)

Yaş ve Cinsiyet	Toplam	Zina	Cana kast	Cürüm	Terk	Akıl Hast.	Geçimsizlik	Diğer	Bilinmeyen	
25-29	A	18 369	12	11	9	45	4	17 632	122	534
	B	21 239	8	9	11	45	9	20 376	114	667
30-34	A	20 379	16	10	9	46	9	19 532	122	635
	B	18 100	18	11	3	35	6	17 357	112	558
35-39	A	15 806	16	5	6	44	6	15 165	80	484
	B	13 101	10	3	5	30	12	12 573	72	396
40-44	A	12 773	10	4	1	30	9	12 259	63	397
	B	10 067	1	2	-	22	6	9 697	48	291

Kaynak: TÜİK (2007b)

Tabloya göre en çok boşanmaların yaşandığı evlilik yaşı olarak bayanlarda 25-29 yaş grubu dikkat çekerken, erkeklerde ise 30-34 yaş grubu dikkat çekmektedir. Türkiye genelinde bütün yaş gruplarında olduğu gibi, bu yaş gruplarının da en önemli boşanma sebebi olarak "geçimsizlik" ön plana çıkmaktadır.

Anne babası boşanan bir çocuk için o yaşta yaşayabileceği en büyük travmalardan biri boşanma olayına tanıklık etmesidir. Boşanma öncesinde aile içerisinde çocuğun şahit olduğu geçimsizlik ve dolayısıyla karşılıklı tartışma vakaları, çocuğu depresyona ve çeşitli bunalımlara iten bir sebep olarak dikkat çekmektedir.

Uzmanlar ve yapılan araştırmalar, çocukların duygusal belleğinin yaşadığı her şeyi kaydettiğini belirtmektedirler. Bu anlamda çocuk çok küçük bile olsa çevresinde olan biteni takip etmekte, sorunları hissetmektedir. Sorunları hisseden çocuk, sıkıntısını söz diliyle anlatamadığı için bunu farklı şekillerde dışarıya yansıtmaktadır. Bu anlamda bu durumdaki bir çocukta tırnak yeme, altını ıslatma gibi anormal denebilecek bir takım tavır, tutum ve davranışlar da ortaya çıkabilmekte ve psikosomatik birtakım hastalıklar ve rahatsızlıklar da gözlenebilmektedir; bu durumdaki bir çocuk, sık sık hasta olur, kusar, bağırsakları bozulur. Evden, okuldan kaçma, kendisine ait olmayan şeyleri alma, uyuşturucuya yönelme gibi durumlar yaşanabilir. Yıkılan ailelerde çocukluk depresyonları da çok sık rastlanan bir rahatsızlık olarak dikkat çekmektedir. Bundan dolayıdır ki, uzmanların genel olarak tavsiyeleri arasında dikkat çeken bir husus olarak ailelerin boşanma öncesinde ve sonrasında, aralarındaki sorunları çocuklarına asla yansıtmamaları şeklinde olmaktadır. Konu ile ilgili uzmanlardan biri olarak Tarhan'ın (2004) bu konudaki tavsiyesi, 'ailelerin ne yapıp edip çocuğun kendisini boşanmanın sorumlusu olarak görmesini engellemeleri ve çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya özen göstermeleridir. Anne-baba ayrılrsa da annelikten ve babalıktan istifa etmemelidir'.

Yine aynı kaynakta belirtildiği üzere, çocuğun anne ve babanın boşanması sonucuna çocuğun dünyasından bakılacak olunursa, çocuğun genellikle boşanmadan dolayı kendisini suçlu hissettiği ve anne ve babasının kendisi yüzünden anlayamadığını, onun yüzünden boşandıklarını zannetmekle psikolojik olarak problemlerini daha da büyütmektedir. Tarhan'ın (2004) da bahsettiği gibi, 'bu durumda anne ve babanın yaklaşımları daha da önem kazanmaktadır. Anne babalar aralarındaki sorunları çocuğa yansıtmaktan özenle kaçınmalılar. Çocuk aile içindeki anlaşmazlıkların kaçınılmaz

sonuçlarını zaten görüp, bu durumun sorumlusunun kendisi olduğunu düşünecektir'.

Korunmaya muhtaç çocukların aile yapılarından kaynaklanan problemlere, anne-babanın boşanması gibi travmatik unsurlar da eklenince sorun daha da karmaşık bir hal almaktadır.

2.2.3. Üvey Anne-Babanın Varlığı

Üvey anne ve babanın varlığı yetiştirme yurtlarında barınmanın önemli gerekçelerinden biridir. Öz anne ve baba fakir dahi olsalar, çocuklarına aile içinde bakmak için gerekli duygusal donanıma sahiptirler. Ancak üvey anne ve baba bu duygusal bağ ve donanıma sahip olmaktan doğal olarak uzak ve genel olarak öz anne ve babadan farklı bir duygusal donanıma ve pozisyona sahiptirler. Bu duygusal bağ ve ilginin zayıf olması da çocukların ev dışında barınma ve korunmalarına daha rahat onay verme eğilimini güçlendirmektedir. Bundan dolayıdır ki, korunmaya muhtaçlık olgusunun önemli bir sebebi olarak görülen üvey anne veya babanın varlığı, kurumlarda barınan çocuklar arasında ciddi bir orana sahip olarak dikkat çekmektedir.

Aile ortamının en önemli özelliği karşılıklı ilişkilerin sıcak bir atmosferde cereyan etmesi ve her bir aile üyesinin bu ilişkilerde duygulanımlarını normal olarak yaşamalarıdır. Karşılıklı ilişkilerin hiçbir karşılık beklenmeden ortaya çıktığı en önemli bir kurum olarak ailede bu yapıdan dolayı birincil ilişkiler hakimdir. Burada önemli bir husus olarak belirtilmesi gereken bir durum, aile içindeki bireylerin duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmeleri ile ailenin sağlıklı fonksiyonları arasında önemli bir bağın olduğudur. Sınırları kapalı, aileyi oluşturan bireylerin, duygu ve düşüncelerini rahat ifade edememeleri ile herkesin kendi dünyasında yaşadığı bir aile yapısında, bireylerde değişik sıkıntılar zamanla oluşmaya başlar. Bu sıkıntılar arasında, depresyon, endişe ve huzursuzluklar, düşmanlık duyguları, suçluluk hisleri gibi duygulara çok sık rastlanmaktadır. Sınırları açık ve herkesin rahatça kendini ifade edebildiği ailelerde ise bunun tam tersi olarak, iyi niyet, karşılıklı anlayış ve işbirliği,

ortak düşünceler, birbiri için fedakârlık, birbirine karşı samimiyet ve sevgi, geleceğe güven ile bakma gibi durumlara rastlanmaktadır. Güven ortamının oluşması ailede bütün fertlerin diğerlerine karşı doğal bir destek kaynağı olmaları ile yakından ilgilidir. Burada araya giren üveylik, bu doğal destek unsurunu dolaylı da olsa engelleyecek ve çocuk için en önemli güven ve destek kaynaklarından biri zedelenmiş olacaktır. Bu durumdaki bir çocuk, kendisini aile içi güven ve sevgi ortamından dışlanmış hissedecek ve değişik ilgi bağları oluşturma yönüne gidecektir. Çocuğun aileden dışlanmaya başladığı an, doğal olarak duygusal açıdan da aileden soğumaya başladığı bir süreç olarak düşünülebilir. Bu anlamda üvey anne veya üvey baba, çocuk için tam bir destek kaynağı olamayacağı içindir ki, bu durum, çocuğun duygusal gelişiminde de sağlıklı bir netice elde etmeyi zorlaştıracaktır.

Aile içi dışlanmanın çok değişik sebepleri olabilir. Çocuk kendi benliğinin bilincine vardıkça, ailesinin etki alanından bağımsızlaşmaya yönelmektedir. Ailesinin karşı çıkmasına, engellemesine karşın, aile dışında bir takım ilişkiler geliştiren çocuk, gün geçtikçe ailesinin ve kendisinin farklılığı konusunda bilinçlenir. Çocuğun, ölçülerini, kendisinin saptamasıyla birlikte, o ölçüler, aileninkilerden büyük oranda farklılaşabilmektedir. Bu durumda çocuk, kendi ölçülerine ters düştüğü için de ailesinin ve öteki bazı kümelerin dışında yer alabilmektedir (Elkin, 1995:74). Burada önemli bir sebep olarak düşünülen bir faktör de, her hangi bir nedenle anne ve baba tarafından 'kötü ve istenmeyen' algısına kapılan çocuğun, kendisinin kötü olduğunu düşünebilmesidir.

Toplumsal olarak üvey anne ya da babanın varlığı ilk olarak çocukların geleceği konusunda soru işaretlerini akla getirmektedir. 'Acaba yeni anne veya baba bu çocuklar için ne düşünüyor' sorusu yakın akraba ve çevreyi de düşündüren önemli bir soru ve sorun olarak dikkat çekmekte olup, bir problem alanına işaret etmektedir. Bu sosyo-psikolojik ortam ve şartlar çocukları aile yuvasından uzaklaştırmakta veya aileye daha mesafeli olması sonucunu vermektedir. Üveylik çocuk için dayanılmaz bir durum arz ettiği zaman sorunların aşılmasında yuva ve yurtlar onlar için vazgeçilmez bir

kurtarıcı kurum olmaktadır. Bu sonucu, yapılan araştırmalar ve yaptığımız kurumsal gözlemler de teyit etmektedir. Bu durumdaki çocuklar için yurtlar daha sevimli olabilmekte ve bu çocuklar, yurt hayatından daha çok memnun olmaktadır.

Sosyo-psikolojik açıdan bakıldığında genel olarak her toplumun üvey anne ve üvey baba algısı negatif bir özellik taşımaktadır. Buna mukabil toplumların anneye yüklediği imaj ise her zaman pozitifdir. Bu anlamda anne dayanıklıdır, çocuğu için hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz, merhametlidir, ne olursa olsun yavrusunun yanındadır. "Üvey anne"ye yüklenen anlam ise bunun tam tersidir. Üvey anne denince insanların zihninde sinirli, kıskanç, merhametsiz, üvey çocuğa eziyet eden bir kişi imajı oluşmaktadır. Bu düşünce kalıplarının üvey anne ile ilgili yanlış bir imaj çizmesi psikolojik olarak üvey anne konumundaki kişileri de etkilemektedir. Bu imaj nedeniyle üvey anneler de yanlış bir ön kabulde hareket edebilmektedirler. Üvey anne davranışının temelinde biraz da toplumun bu şartlı bakış açısı bulunmaktadır. Öyle ki, insanların zihninde kendisiyle ilgili bir önyargı olabileceğini hisseden üvey anne, her hareketinin o önyargı doğrultusunda algılanacağı korkusuyla bir gerilim yaşar. Üvey annelik psikolojisinden kurtulamayan kişi duygularını fazlasıyla bastırır. Bir anne kendi çocuğuna kırsa bu durum kimsenin dikkatini çekmez ama üvey anne çocuğa kızdığı zaman çoğunlukla tepki çeker. Bu düşüncenin baskısı altında kalan üvey anne, duygularını bastırır, duygularını bastırdığı için de gergin ve sinirli olur, ani tepkiler verir ve dolayısıyla daha çok hata yapabilir. Elbette ki pratik yaşamda üvey çocuklarına öz annenin veremeyeceği kadar büyük bir sevgi veren, onları en ufak ayrım yapmadan büyüten çok üvey anne örnekleri de vardır. Biyolojik anne çocuğunu sevmek zorundadır ama üvey anne için böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. Toplumdaki genel algıya göre üvey anne çocuğa değer verip onu seviyorsa, onu güzel bir şekilde yetiştiriyorsa bu çok önemli ve özel bir şeydir. Toplumların zihniyet dünyalarında oluşan ve değiştirilmesi çok zaman alan böyle düşüncelerin varlığı sebebiyle oluşan bu yanlış imajlardan dolayı bir çok çocuk korunmak için yurt ve yuvalarda barınmak zorunda kalmaktadır. Sosyal hizmetlerin

önemli bir sloganı haline gelen ve 'en kötü aile, en iyi yurttan daha iyidir' prensibinin de desteklediği bir slogan olarak çocuklar, üvey anne veya babanın bulunduğu aile ortamından ziyade kışla tipi yurtlarda barınmak zorunda kalabilmektedirler.

Bir de çocuklar açısından ve çocukların gözüyle üvey anne olgusuna bakıldığı zaman, konunun daha önemli sonuçları ve boyutlarının olduğu dikkat çekmektedir. Çocuk, üvey anneyi birdenbire ortaya çıkan ve çok sevdiği annesinin yerine geçmeye çalışan bir insan olarak algılayabilmektedir. Örneğin, gerçeklik duygusu henüz gelişmediği için beş yaşındaki bir çocuk olayları tam olarak algılayamaz ve hiç tanımadığı bir kadını sevmek zorunda bırakıldığını hissedebilir. Çocuk, üvey annesiyle ilişkiye girmeyi öz annesine ihanet etmek gibi algılayabilir. Bu nedenle çocuğun üvey anneye tepkili olması doğaldır. Burada uzmanların ifadesine göre 'babaya düşen önemli bir görev, ikinci evliliği yapmadan önce çocuğa durumu anlatıp onun fikrini almaktır. Çocuğa kendisinden üvey annesini, öz annesinin yerine koymasının beklenmediğini, annesiyle kendisinin arasına hiçbir şeyin giremeyeceğini, üvey anneyi kendisini sevecek ve yardım edecek bir yakını gibi kabul edebileceğini, bu evliliğin hayatını kolaylaştıracağını anlatmak çocuğun önyargılarından kurtulmasını sağlayabilecektir. Bu durumda çocuk, fikrinin alınmasını, kendisine önem verildiği şeklinde algılar ve içinde bulunduğu durumu kabullenmesi daha da kolaylaşabilir. Baba bu duruma alışmanın zaman alabileceğini, başta bazı sorunlar yaşayabileceklerini de ifade edip daha sorun yaşanmadan önce çocuğu zihinsel ve duygusal olarak hazırlarsa daha da iyi olacağını uzmanlar ifade etmektedir (Aile terapisi Web Sitesi, 2007).

Burada üveyliği çoğu zaman zorlaştıran bir başka faktör de üvey annenin de çocuğunun olması durumudur. Çocuk, burada bir de üvey kardeş kavramıyla tanışmak zorunda kalmaktadır. Farklı ortamlarda yetişmiş iki çocuğun, kişilik özellikleri gibi ruhsal yapıları da farklı olabilmektedir. Çocukların önemli bir özelliği, genellikle ben merkezci olurlar ve paylaşmayı sevmemeleridir. Burada çocukların bu özelliklerinden dolayı onları zorla bir araya getirmek yerine onlara verme duygusunu, paylaşmayı, iyilik

yapmayı, yardım etmeyi, uzlaşmacı olabilmeyi öğretmek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Burada mesela, İletişim adına adımlar atılarak çocuklar ortak bir noktada buluşturulabilir. Çocuk, doğal olarak üvey annesinin kendi çocuğunu daha çok sevdiğini düşünüp kendisinin dışlandığını hissedebilmektedir. Burada da yine uzmanların görüşüne göre 'üvey anne her iki çocuğa da eşit davranma kaygısını her zaman taşımalı, iki çocuk arasında farklılık oluşturacak bir tavır ve davranıştan kaçınmalıdır. Çocuğun "Üvey annem beni değil, kendi çocuğunu seviyor" diye bir kaygısı olduğu hisseden üvey annenin, çocuğa "Sen haklısın, hata yapmış olabilirim. Babanla beraber oturup konuşalım, karar verelim" şeklinde yaklaşması hem çocuğun kendisini aileye ait hissetmesine hem de sorunun ortaya konma ve çözüm süreçlerine katılmasına katkıda bulunacağı' belirtilmektedir (Aile terapisi Web Sitesi, 2007).

Bütün bu belirtilen sorun alanları büyüklerden ziyade çocukları daha fazla etkileyen bir yapıya sahiptir. Ailede beklediği yakınlık ve sıcaklığı bulamayan çocuk, değişik arkadaşlık ilişkileri ile aileden başka yer ve alanlarda bunu telafi etme yoluna gidebilecektir. Bu durumla karşı karşıya olup sokağı tercih eden çocuk sayısı da az değildir. Bu anlamda çareyi sokakta arayan binlerce çocuğun varlığı çeşitli araştırmaların sonucu olarak bilinmektedir. Bu çocukların aile ile ilgili yaşadıkları sorunlardan dolayı sokağı tercih ettikleri ve bu anlamda sorunun çok karmaşık bir durum arz ettiği de açıktır. Bu durumdaki çocukların önemli bir sığınağı da yurt ve yuvalar olmaktadır. Buralarda barınan çocuğun aileden kaynaklanan sorunlardan uzakta kalması, bu sorunları yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Her ne kadar yurt ve yuvalar bu çocukların maddi ve fiziki ihtiyaçlarını karşılıyor olsalar da, buralardan ailenin verdiği sıcaklığı ve fedakarlığı alabilmelerinin mümkün olmadığı çok açıktır. Burada şöyle bir sonuca varabiliriz ki, yurt ve yuvada çalışan personelin, bu çocuklara çok şefkat ve merhametli yaklaşımları, onları dinlemeleri ve sorunlarını anlamaya çalışmaları önemi çok büyük olan bir durum olmaktadır. Aksi halde aile sıcaklığından mahrum olan bu çocuklardan, şefkat ve merhametli yaklaşımlar esirgenirse, telafisi çok zor durumların ortaya çıkmasını

engellemek de zorlaşacaktır. Bu durum çocukların aileden olduğu gibi toplum ve devletin kurumları nezdinde, toplum ve devlete de yabancılaşmalarını netice verebilecektir. Çocukların aile, toplum ve devletten dışlanmaları süreci hızlanacak ve sosyalleşmeleri daha da sorunlu hale gelebilecektir.

2.2.4. Aile İçi Şiddet

Sözcük anlamlarına bakıldığında Türkçe'de "Şiddet"; sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, karşıt tutumda olanlara karşı kaba kuvvet kullanma, sertlik anlamına gelmektedir. Şiddet; bir kişiye güç ya da baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak, şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak da tanımlanabilir. Dar anlamıyla ele alındığında şiddet, insanın bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edim olarak tanımlanır. Bu anlamda insanın kendine yönelik yıkıcılığını temsil eden intihar (özkıyım) da bu grupta değerlendirilmektedir.

Hem dünyada hem de ülkemizde şiddet önemli boyutlara ulaşmış olup, şiddetin mağduru daha çok kadınlar ve çocuklar olarak dikkat çekmektedir. "Dünya genelinde her dört kadından 1'i ve her 6 erkekten 1'i yaşamlarının bir döneminde aile içi şiddete uğramaktadır (Hürriyet Gazetesi Web Sitesi, 2007a).

Aile içi şiddet konusunda dikkat çeken bir veriyi Çakır, Zaman Gazetesi'ndeki Aile Değerleri İnceleme ve Araştırma içerikli haberinde şu şekilde belirtmektedir: "Türk toplumunda aile içi şiddet olayları da gün geçtikçe artmakta olup, İstanbul Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de her dört kişiden biri aile içi şiddete maruz kalmaktadır. Aile içinde uygulanan şiddetin mağdurlarının yüzde 75'ini kadın ve çocuklar oluştururken, şiddet uygulayanların yalnızca yüzde 2'sinin cezalandırılması dikkat çekmektedir. Aynı haber kaynağına göre de 'Suçun temelinde maddî ve manevî yozlaşma olduğu iddiasının varlığı da dikkat çekmektedir.' Bu konuda görüşlerine başvurulmuş olan Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

Başhekim Yardımcısı Doç. Dr. Kemal Sayar, 'Türk toplumunda ortaya çıkan yozlaşma ve suça yönelişin, milli ve manevi değerlerin yeni kuşaklara aktarılamamasından kaynaklandığını düşünmekte ve Sayar, çözüm için aile değerleri ve aile kurumunun korunması ve kuvvetlendirilmesi gerektiğini' aktarmaktadır' (Çakır, 2007).

Aile içi şiddet vakalarında daha çok karşılaşılan şiddet türleri; dayak, eve hapsedme, aç bırakma, üzerinde sigara söndürme, kesici ve delici aletlerle yaralama, küfür, aşağılama ve zorla cinsel ilişkiye girme olarak özetlenebilir. Bu durumla yakın bağlantılı olarak, Türkiye'de, yapılan araştırmaların neticesi olarak, aile değerlerinin yitilmesi veya zayıflaması sonucunda da, sigaraya başlama yaşı 10'a, alkole başlama yaşı da 11'e kadar düşmüştür. " Yapılan bir araştırmada görüşülen 695 kadının % 54'ü ailelerinde şiddet gördüklerini, şiddet gördüğünü söyleyenlerin % 35,2'si en az 4 yıl ve daha fazla zamandır şiddete maruz kaldıklarını söylemiştir. Şiddete uğrayan kadınların gördükleri şiddet türüne göre; kadınların % 42,3'ünün dayak % 40,1'inin tehdit ve küfür, % 12,6'sının yaralama, % 3,2'sinin cinsel taciz ve tecavüz, % 1,4'ünün eve kapatma ve % 0,4'ünün öldürülme tehdidi ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir. Bu grubun % 40,4 'ünün evlerinde, çocuklara karşı da şiddet uygulandığı saptanmıştır. (Kocacık, 2004).

"Aile Araştırma Kurumu'nun 1993'te 2479 kadınla yaptığı araştırmada sözlü şiddet sıklığı kentsel bölgede % 62, kırsal alanda ise % 49 olarak saptanmıştır. Ülkemizde yapılan bir diğer araştırmada ise bir grup orta ve üst sınıf kadının da % 63,5'inin cinsel tacizin her hangi bir türüne maruz kaldığı" belirtilmektedir (Hürriyet Gazetesi Web Sitesi, 2007b).

Türkiye genelinde 271 yerleşim biriminde 5385 kişi ile yapılan bir araştırmada ise kadına yönelik fiziksel şiddetle ilgili tutumlar incelendiğinde hem kadın hem erkeklerde "bir erkek gerektiğinde karısını dövebilir" diyenlerin oranının eğitim düzeyi yükseldikçe belirgin bir şekilde azaldığı saptanmıştır. Öte yanda bu araştırmada ilginç bir bulgu olarak dikkat çeken bir durum da, üniversite düzeyinde eğitim aşamasına sahip kadınlar

içerisinde eşinin fiziksel şiddetine "bazen" sıklığında maruz kalanların oranının, liseli olup da eşinin fiziksel şiddetine maruz kalanların oranından yüksek olduğunun belirtilmesidir (Hürriyet Gazetesi Web Sitesi, 2007b).

Aile içi şiddetin önemli bir boyutunu oluşturan çocuğa karşı fiziksel ceza toplumumuzda oldukça yaygın görülen bir disiplin yöntemidir. Ancak disiplin amacı ile uygulanan fiziksel ceza genellikle fiziksel istismar boyutlarında olmaktadır. Fiziksel şiddet bir kuşaktan diğerine aktarılmaktadır. Sosyal öğrenme teorisine göre çocuklar şiddet kullanmayı ve bunun normal bir davranış olduğunu anne-babalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler.

Fiziksel cezanın çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri bir çok sosyal bilimcinin ilgi odağı olmuş ve bu konuda çok detaylı araştırmalar da yapılmıştır. Bu anlamda yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre;

- Fiziksel ceza gören çocuk kaygı yaşamakta ve içine kapanmaktadır. Aynı zamanda bu çocukların benlik kavramlarının da, bundan olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.
- Fiziksel ceza ile öz saygının azalması ve psikolojik sorunlar arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Yani kendisine fiziksel ceza uygulanan fert, öz saygısını yitirmekte ve çeşitli psikolojik sorunlar yaşamaktadır.
- Fiziksel ceza, çocukta saldırganlık ve şiddet davranışlarına yol açmaktadır.
- Şiddetli bir fiziksel ceza ile karşı karşıya kalan çocuk korkmakta ve kendisini çaresiz ve değersiz hissetmektedir.
- Çocukluklarında fiziksel ceza görmüş üniversite öğrencilerinin yoğun kaygı ve depresyon yaşadıkları, bundan sosyal ilişkilerinin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.
- Şiddetli fiziksel cezaya maruz kalan çocuk bunu ebeveynliğin normal bir parçası olduğunu öğrenmekte ve bir yetişkin olarak aynı davranış kalıplarını kendi çocukları üzerinde de uygulamaktadır.
- Şiddetli cezaya maruz kalanların, kendi çocuklarını istismar etme olasılığı, bu tür davranış görmemiş çocuklardan 5 kat daha fazladır.
- Aile içi şiddet araştırmaları, çocuk ve ergen yaşta dayaağa maruz kalmanın, yaşamın sonraki devirlerinde eşe yönelik şiddet olgusunun hazırlanmasında etken olduğunu göstermektedir.

- Çocuklukta şiddete maruz kalan çocuk, ileriki yaşantısında bunu sadece kendi çocuğuna yönelik olarak değil, başkalarına yönelik olarak da kullanmaktadır.

Şiddet, eğitilmiş ve ekonomik geliri yüksek ailelerde de görülür. Aile içinde şiddet uygulayanlara da şiddet mağdurlarına da toplumun her kesiminde rastlanabilmektedir. Bununla birlikte, eğitilmiş ve yüksek ekonomik düzeydeki ailelerde şiddetin varlığını saklama eğiliminin daha yüksek olduğu görülmüştür (Hürriyet Gazetesi Web Sitesi, 2007b).

Aile içinde; anne babanın yaşının çok genç olması, işsizlik, eğitim düzeyinin düşük olması, ekonomik düzeyin düşük olması, ailede uyuşturucu kullanımı ya da alkolizm, aile içi geçimsizlik, çok çocuklu aile ortamı, istenmeyen çocuk olma, anne ya da babada ruhsal bozukluk olması gibi etmenler çocuğa yönelik şiddetin artmasına neden olmaktadır (Elkin, 1995:70).

Şiddet, genel olarak toplumsal karakter arz eden bir yapıda olmasa da ülkemizde yaygınlaşma eğilimi gösteren bir özelliğe sahip görünmektedir. Aile yapısının deformasyonu sonucu gelişen bu eğilim, daha çok çocukları ve sonra da kadınları tehdit eden bir özelliğe sahiptir. Korunmaya muhtaç olan çocukların, barındıkları yurtlara gelme sebepleri açısından da şiddet, önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bütün dünya toplumlarının tedbir almaya çalıştığı bu sarmal daha da büyüyerek toplumsal yapıyı etkilemeye devam etmektedir. Burada çözüm, insana değer odaklı eğitim ve moral değerlerin daha çok işlenmesi ve yaygınlaştırılması için sosyal politikalar üretilmesinin teşviki olduğu düşünülmektedir.

2.2.5. Kalabalık Aile Yapısı

Türkiye genelinde, ailelerin, % 80.7'si çekirdek aile, % 13'ü geniş aile, % 6'sı tek kişilik hane halkı ve % 0.3'ü de diğer hane halklarından oluşmaktadır. Türkiye genelinde hanesinde sürekli bakıma muhtaç yaşlı bulunan hane oranı, % 5.3'tür. Bu oran kırsal kesimde % 8, kentte ise % 3.9'dur. (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK, 2006:1-3).

Ailenin kalabalık olması, korunmaya muhtaçlığı etkileyen direkt bir faktör olmamakla birlikte, diğer sosyo-ekonomik faktörlerle birleşince ailenin ve çocuğun korunması için bir sebep teşkil ettiği düşünülmektedir. Aile bütçesinin zayıf olması, geçim imkanlarının sınırlı seviyede olması ve bu durumdaki bir ailede ebeveynlerden birinin olmaması gibi değişik sebepler, kalabalık ailede korunmaya muhtaçlığı gündeme getirmektedir. Burada ilginç bir durum olarak dikkat çeken de, geniş aile yapısında korunmaya muhtaç olma olgusu açısından, bu tip ailelerde muhtaçlığın, en az görülen bir durum olduğu olgusudur. Çünkü anne ve babadan başka evin sorumluluğunu yüklenebilecek aile fertlerinin mevcut olması, muhtaçlığın aile içinde halledilmesine sebep olmaktadır. Bu durumdaki bir aile çocuklarını bir yurda yerleştirmekten ziyade zor da olsa evde bakmayı tercih etmektedir. Bu tip ailesinin yanında kalıp da devletin ayni ve nakdi yardımlarla desteklediği aile sayısı çoktur. Ailenin önemi açısından da teşvik edilen bir politikadır. Burada dikkat çeken önemli bir husus da 1994 SHÇEK Değerlendirme raporunda belirtildiği gibi, yıllar itibarıyla farklılık arz etse de kurum içerisinde analı-babalı ya da analı veya babalı çocukların oranının, % 90'ın üzerinde olduğu gerçeğidir. Durum böyle olunca 2828 sayılı kurum kanununun, korunmaya muhtaç çocuk tanımını çok geniş kapsamlı olarak ele almasından dolayı, kuruluşların, toplumda halen yatılı birer devlet okulu gibi görülmesine de sebep olmaktadır (SHÇEK Genel Müdürlüğü, 1993:39).

Kalabalık aile yapısı toplumun yaşlanmasıyla da ilgili bir olgu özelliği taşımaktadır. Ailede bulunan yaşlı aile üyelerinin varlığı burada aile yapısını etkileyen önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Bu anlamda bütün dünyada uzayan ortalama yaşam sürelerinin de bu yapıya etki ettiği düşünülmektedir. Ortalama yaşam süreleri 1797'de 25, 1897'de 48 yıl, 1947'de 65 yıl, 1997'de ise 76 yıl olarak bildirilmektedir. 1950-2000 yılları arasında 46'dan 66'ya çıkan ortalama yaşam süresinin 2050'de 76'ya çıkacağı tahmin edilmektedir. Artan bu yaşam kalitesi ve gelişen sağlık sektörü, ölümlerin azalmasını ve ömürlerin de uzamasını netice vermektedir. Bu da dolaylı olarak kalabalıklaşan bir aile yapısına

sebebiyet vermektedir. Bu anlamda kalabalık aile yapısı, korunmaya muhtaçlığı, diğer faktörlerin de tetiklemesiyle etkileyen bir faktör görünümünde olmaktadır.

2.2.6. Aile Bütçesi

Aile birliğinin ve sürekliliğinin korunduğu koşullarda; geleneksel yardımlaşma ilişkileri ve toplumsal refah hizmetlerinden yararlanma koşullarının araştırılmasıyla yoksulluğun baskıları giderilmeye çalışılmaktadır. Bu tür aileyi destekleyici yardım mekanizmalarının oluşturulması, ailede yaşanan sorunların, yapısal değişmelerle giderilememesi nedeniyledir. Toplumsal koruma mekanizmalarından yeterince yararlanamayan aileler, yeni oluşan toplumsal yapıya ayak uydurmakta da zorlanmaktadırlar. Kırsal alanda bulunan aileler bu anlamda bu mağduriyeti daha çok yaşamaktadırlar. Ancak kentsel alanda örgütlenmiş yapılar içinde yer alabilen aile kesimleri düzenli hizmetlerle ilişki içine girebilmektedirler. Bu kesimin kentsel alandaki toplumsal refah hizmetlerinden yararlanma olanakları da daha fazla olabilmektedir. Korunmaya muhtaç kesimlere yönelik hizmetlerden yararlanma sürecinde kırsal ve kentsel yörelerde yaşayan kesimlerin, bu hizmetlerden yararlanma olanakları üzerinde, bu belirtilen yapısal etmenlerin etkili olduğu vurgulanmalıdır (Cılga, 1986:33-34).

Toplumsal ve ekonomik nedenlerle korunmaya muhtaç durumda olan ailelerin çocuklarını toplumsal koruma hizmetlerinden yararlandırma çabası, çocuğunun okuması ve gelecekte bir iş imkanına sahip olması gibi sebepleri içermektedir. Yoksul ailelerin çocuklarının, ekonomik yetersizlik nedeniyle ve çocuğun geleceğini kurtarma düşüncesiyle bakım kurumlarına verme çabası, yapılan araştırmalar neticesinde de ortaya çıkan bir sebep olarak dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF), Türkiye’de 15 yaşından küçük çocukların % 27.7’sinin yoksulluk içinde bulunduğunu ve bu oranın kırsal alanlarda % 40.6’ya kadar çıktığını bildirmektedir. 2005’te Türkiye’de, nüfusun % 20.5’inin gıda ve gıda dışı yoksulluk içinde yaşadığına işaret edilmekte ve bu durumda olan yaşı

15'ten küçük 5.6 milyon çocuğun da gıda ve gıda dışı yoksulluk içinde yaşadığı bildirilmektedir (Zaman Gazetesi, 25 Mayıs 2007, s. 21, Gündem, Ankara).

Bu araştırmalardan biri olan ve çok geniş çaplı olarak yapılan 'Türk Aile Yapısı Araştırması' da bu konuda yeterli bilgi ve bulguyu sunmaktadır. 2006 yılı değerlendirmesine göre; 'aileler içinde en çok yaşanan problemler açısından, % 34.8 oranına sahip aile grubu, ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar nedeniyle, % 31.6'sı gelirin yeterli olmaması nedeniyle ve % 31.2'si de harcamalar konusunda eşleri ile sorun yaşadıklarını' belirtmişlerdir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK, 2006:14). Araştırma bulguları açısından dikkat çeken hususlar genelde büyük bir oranda ekonomik ve maddi sebeplerin aile huzursuzluklarına sebebiyet verdiği şeklindedir. Aile bütçesi, özellikle dar gelir grubuna ait ailelerde önemli bir problem sebebidir. Bu durum aile içi sorun alanlarında da önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir. Türkiye geneli boşanma davalarının da yaklaşık % 90-95 kadarını geçimsizlik oluşturduğu düşünülürse, aile bütçesinin yetersizliği, burada bir sorun alanı olarak korunmaya muhtaç çocukların varlığıyla da çok ilgili olduğu düşünülmektedir.

Burada ekonomik sebeplerin etkisiyle daralan aile bütçesi, ailenin yapısının değişime ayak uyduramaması ve toplumsal ve ekonomik sorunların sürmesi nedeniyle, çocuğun toplumsal konumunu değişik ortamlarda sürdürmesi gerektiği konusundaki inanç kuvvetlenmektedir. Bunun bir sonucu olarak da çocukların yurt ve yuva gibi ortamlara yönlendirildiği bir süreç gündeme gelmektedir. Korumasız olan çocuğun bakım altına girmesi sürecinde en yoğun çabayı ortaya koyan ve bu doğrultuda ilişkileri harekete geçiren de 'aile' olmaktadır. İşte toplumsal koruma hizmetlerinin nicelik ve nitelik olarak yetersizliği ve ailelerin ekonomik açıdan yetersizliği gibi sebeplerden dolayı çocuklar, bakım ve korunma kurumlarına yerleştirilmektedirler.

2.2.7. Çocuk İhmal Ve İstismarı

Korunmasız çocuk bir yönüyle, toplumsal yaşama özgü karmaşık süreçlerinin içine girmektedir. Suça yönlendirme, dilencilik, yankesicilik, evden kaçma, fuhşa yönelme gibi eğilimler çocuğun ve gencin karşılaştığı belirli sorunlar olarak çocuğun sosyal dışlanmasını hızlandırıp, toplumsal bütünleşmesini zorlaştırdığını belirtmek gerekir.

Yoksulluk, gelir dağılımından ve sosyal refahtan yararlanmadaki eşitsizlik gibi nedenlerle aile içi iletişimin ve etkileşimin azaldığı, ailelerin parçalandığı bir ortamda korunma altındaki çocukların ihmali ve istismarı özel önem taşımaktadır.

Genel olarak ihmal ve istismar sebeplerini 4 kısımda toplamak mümkündür: (Atauz, 1993).

1. Ailenin ihmal ve istismarı
2. Kurumsal ihmal ve istismar
3. Toplumsal ihmal ve istismar
4. İş ve emek ihmal ve istismarı

Aşırı yoksullukla karşı karşıya kalan, yetersiz beslenen, kötü konut ve sağlık koşullarında yetişen çocukların sağlıklı yetişkinler olmaları beklenemez. Bu tür olumsuz toplumsal durumlar, ana-babayı fiziksel olarak istismar etmeye itebileceği gibi, ümitsizliğe düşürerek çocuğun ihmal edilmesine de yol açabilmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklar açısından konumuzu çocuk ihmal ve istismarı ile sınırlandırıp, kısaca ihmal ve istismarın tanımıyla başlamak uygun düşmektedir.

Çocuğun sağlığını, fizik ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlara "Çocuk İstismarı" denmektedir. Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların

karşılanmaması ise "Çocuk İhmali" olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda çocuk ihmali; Çocuğun beslenme, barınma, giyim, hijyen, oyun, eğitim, güvenlik ve sağlık hizmetini sağlama görevinin reddedilmesi ya da yerine getirilmemesidir. Fiziksel ya da duygusal sağlığa bilinçli ve isteyerek zarar verildiği takdirde "aktif" (buluntu bebeklerde olduğu gibi); bilgisizlik, olanaksızlık, umursamazlık gibi nedenlerle oluşursa "pasif" çocuk ihmalinden söz edilmektedir.

Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dâhilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma, cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir.

Ana babaların çocuklarına karşı tutumları, kendi kişilik özelliklerinden, içinde yetiştikleri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardan, eğitim düzeyinden, çocuklarına ait özelliklerden ve içinde buldukları toplumun geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinden etkilenmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı ailenin yaşam stresiyle ilgili olup ailedeki ekonomik ve sosyal stresler, ihmal ve istismara yol açabilmektedir. Bu anlamda çocuğun ihmal ve istismar edilmesine neden olan faktörleri iç ve dış stres faktörleri olarak gruplamak mümkündür (Cüceloğlu, 1991).

Dış stres faktörleri; bazı ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel özellikler ailede sıkıntı yaratarak çocuğun ihmal ve istismarına yol açabilir. Ekonomik yetersizlik aile için en önemli stres kaynaklarından biri olup yoksulluk, işsizlik, borçlanma şeklinde kendini gösterebilir. Aynı zamanda iyi beslenememe, yetersiz ev koşulları, sağlıksızlık gibi sorunları da beraberinde getirebilir. İç stres faktörleri ise anne-babanın kişilik yapısı,

çocuğun özellikleri ve çevreye bağlı olarak çocuktan gereğinden fazla istekte bulunulması şeklinde gruplandırılabilir (Bulut, 1996).

Anne-baba yoksunluğu ise ayrı bir iç stres faktörü olarak ele alınabilir. Ölüm, boşanma veya ayrı bir yerde çalışma nedeniyle parçalanmış aileler, çocuk istismarında önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Anne-baba tarafından ihmal ve istismar edilme, anne-baba arasındaki şiddete tanık olma, parçalanmış aileden gelme veya çeşitli aile sorunlarının çocukta yarattığı duygular çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkileyerek çocuğun bunları öğrenerek taklit etmesine, dolayısıyla istismarcı bir kişilik kazanmasına da neden olabilmektedir. (Bulut, 1996).

Çocuklara karşı yapılan istismar türleri çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Bunlar, aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.7.1. Fiziksel İstismar

Yakın kişilerin çocuğun gelişimine sürekli zarar veren hareketleri sonucu çocuğa sosyal olarak mevcut kaynakların sağlanmaması, bunlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmal olarak tanımlanabilir. İstismar türleri içinde tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olan fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı hasar görmesi ya da fiziksel olarak cezalandırılması olarak tanımlanabilmektedir (Koşar, 1989).

2.2.7.2. Cinsel İstismar

Çocukların cinsel sömürüye karşı korunmaması ve ilgisiz kalınması, cinsel gelişime gereken önemin verilmemesi cinsel ihmal olarak ifade edilmektedir. (Bilir ve diğ., 1991:45-53).

Cinsel istismar ise cinsel doyum için çocuğu kullanmak ya da bir başkasının, çocuğu bu amaçla kullanmasına izin vermektir. Bir yetişkinin cinsel haz duymak amacıyla çocuğun cinsel organlarını okşamaması, tecavüz etmesi, teşhircilik yapması, çocuğu pornografi aracı olarak kullanması şeklinde tanımlanabilen cinsel istismar, cinsel doyumunu çocuklarla ilişkide arayan, cinsel açıdan yetersiz kişilerce başvurulan bir suç çeşidi sayılmaktadır (Atauz, 1991:233-243).

Toplumca kabul edilmeyen ve duygusal açıdan en yoğun yaşanan cinsel istismar türünün, aile içinde ya da çocukla kan bağı olan kişiler arasında olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak bu tür vakaların belirlenmesi oldukça güçtür. Yapılan araştırmalar cinsel tacizin en çok üç-beş yaşlar arasında yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (Kozcu, 1990:379-390).

2.2.7.3. Duygusal İstismar

Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi duygusal ihmal olarak kabul edilmektedir. Duygusal istismar ise tek başına görülebildiği gibi fiziksel ve cinsel istismarla birlikte de görülmektedir. Ebeveynlerin ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yeteneklerinin üzerinde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları anlamına gelmektedir. Duygusal istismarın izleri yaşam boyunca kendini gösterebilmektedir. Anne-babası tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan, sevgi ve ilgi ihtiyacı yeterince karşılanamayan çocuklar, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve anti sosyal davranışlar gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Uzmanların ifadesine göre bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına rağmen, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülebilmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar, çocuğun hem kişiliğini, hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Erkmen, 1991:163-170).

2.2.7.4. Ekonomik İstismar

Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması veya çalıştırılması "ekonomik istismardır". Türk hukuk sistemi içinde çocuk ihmali ve istismarıyla ilgili önemli hükümler 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurum Kanunuyla düzenlenmiştir. Yasada; "bedensel, ruhsal ve ahlaksal güvenlikleri tehlikede olup; anasız, babasız veya ana-babasız olan, ana-babası veya ana ya da babası tarafından terk edilen veya ihmal edilerek fuhuş, dilencilik, alkol ve uyuşturucu madde kullanmak gibi her türlü sosyal

tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuklar korunmaya muhtaçtır. "Bu yasa fiziksel, duygusal ve cinsel yönden istismar edilen çocuklarla, ihmal edilen çocukları korunmaya muhtaç çocuk saymaktadır. 2253 sayılı Çocuk Mahkemeleri Usul ve Esaslarını belirleyen kanunda da benzer bir tanım yer almaktadır.

Çoğu zaman aile içi istismar, ailenin kutsallığı ve mahremiyeti gibi nedenlerle ya da ailenin parçalanması korkusuyla sessiz kalınarak geçirilmeye, yok sayılmaya çalışılmaktadır.

Kurumsal olarak gerçekleşebilecek ihmal de; yuva ve yurtlarda kalan çocuklardan, özellikle erken çocukluk döneminde yaşamsal önemi olan ve tüm çocukluk döneminde önemini yitirmeyen; teke tek ilişki ve sosyal uyarıcı eksikliğinin kurumun karakteristiği haline gelmesi tehlikesidir. Temel güven duygusunun çocuklara verilememesi, bu ihmal sonucunun ergenlikte pekiştirilerek kuruluşun korumasındaki çocukların, okuldan, sokaktan, arkadaş gruplarından soyutlanması sonucu sosyal ihmale dönüşmesi önemli bir risk unsurudur.

2.2.8. Ailede Çocuğa Karşı Sevgi ve İlgi Eksikliği

Maslow'un 'İhtiyaçlar Teorisi' olarak adlandırılan teorisinde bireyin temel biyolojik, fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra toplum ve diğer şahıslar tarafından karşılanan sevgi ve saygı ihtiyacının da karşılanması gerektiği ifade edilmekte ve teoride toplumun sosyal onay ve kabulünün de temel bir ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Sosyal dışlanma da sosyal kabul görememe ve sosyal yalnızlık duygularının beslediği bir tür sosyal rahatsızlıktır.

Çocuk ana babaya yalnızca bakım ve beslenme açısından değil aynı zamanda ilgi ve sevgi bakımından da muhtaçtır. Çocuk sevgi dolu ve huzurlu bir aile ortamında kurduğu temellerle davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler. Nesillerin iyi yetişmesi, ana ve babaların tutumlarına bağlıdır ve onların eseridir. Bu nedenle ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği

ortam, çevresindeki diğer yetişkinlerin davranışları çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir.

Çocuğun, aile üyeleriyle ilişkileri, çocuğun diğer insanlara ve nesnelere olan tutumlarının temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda ailelerin, çocuk gelişiminde ve çocuğun topluma adaptasyonunu sağlamaya yönelik olarak üzerine düşen görevleri vardır. Yavuzer (1998:126), ailenin çocuğa karşı görevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Aile, grup içinde şahsiyetli bir fert olabilmesi için çocuğa, 'güven' duygusunu aşıl原因 bir faktördür. Aile içinde özellikle bebeklik döneminde temel güven duygusunun alınamaması sonucu oluşan sosyal travmalar çocuğun ileriki yaşlarda çeşitli sosyal sorunlarının oluşmasına sebebiyet vermekte ve özellikle sosyal dışlanma kavramı ile açıklamaya çalıştığımız topluma kendini kabul ettirememesi ve toplumu kabul etmeme gibi sosyal sorunlar, bu süreçte açığa çıkmaktadır.

2. Ailenin bir diğer önemli görevi de çocuğun, toplum içinde sosyal kabul görmesi için gerekli ortamı kendisine hazırlamasıdır. Anlaşıl原因ebileceği üzere sosyal kabul görmemiş bir çocuk veya fert, toplumdaki kendisini dışlanmış hissedecek ve topluma karşı bir yabancılaşma duygusu yaşayacaktır.

3. Aile, çocuğa, sosyal açıdan kabul edilmiş, toplumca onaylanmış olan davranış biçiminin kazandırılması ve bu davranış biçimlerinin yine topluma uyum çerçevesinde geliştirilmesini sağlayabilecek bir şekilde rehberlik yapar. Bu gelişim ve rehberlik sürecinin sosyalleşme kavramı ile anlaşıl原因 yani; bireyin doğumu ile başlayıp, ölünceye kadar devam eden, toplumun kültür ve değerlerini kabul ve içselleştirmesi olarak düşünüldüğünde çok önemli bir fonksiyon olduğu anlaşıl原因abilir.

4. Aile kurumunun icra ettiği çok önemli fonksiyonlardan biri de henüz hayatı tanımada zorluk çeken bireyi, hayatın şartlarına ve karşılaştığı ya da karşılaşıacağı problemlere çözüm getirmede yardımcı olmak ve gerekli donatılarla donatmaktır. Kısacası ihtiyaçları nihayetsiz olan bireyi, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilecek şahıslar haline getirmektir.

5. Aile, uyum için gerekli fiili, sözlü ve sosyal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olmak ve uyumsuz davranışların bertaraf edilmesi bakımından çocuğu gerekli sosyal uyum mekanizmaları ile donatır. Bu da çocuğun sosyal dışlanma riskini en aza indirir.

6. Ailenin bir başka sosyal görevi de çocuğun okul ve sosyal hayatta başarılı olabilmesi için, kendisinde potansiyel olarak bulunan ve fakat henüz fiiliyata çıkmamış olan uyum yetenek ve mekanizmalarını uyarmak ve bu duyguların gelişmesi için uygun bir sosyal ortam hazırlamaktır. Bu da 'Tabula Rasa' (boş levha) olarak tanımlanan çocuğun uygun yetenek ve duygularla donatılması ve geliştirilmesi için ailenin ne kadar önemli olduğunu hatırlatan bir durumdur. Boş bir levhaya istediğiniz şeyi yazabilir ve şekilsiz bir hamura istediğiniz şekli

verebilirsiniz. İşte çocuk da adeta boş bir levha ve istediğimiz şekle sokabileceğimiz bir hamur parçası gibidir. Ondaki duygu ve kabiliyetlerin gelişmesi ve uygun şekilde oluşmasının en büyük sorumlusu ailedir. Fakat zamanımızda bu etkileme faktörü çok çeşitli etkenlerin etkisi altındadır.

7. Ailenin bir başka önemli görevi de yukarıda da açıklanmaya çalışılan çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzu ve hislerin gelişimine yardımcı olmaktır. Çocuğun hangi yeteneklere sahip ise o yönde gelişimine ve yeteneklerini geliştirmesine katkı sağlayan en önemli kurum veya sosyal sermaye ailedir. Bu anlamda aile, çocuğun ilk karşılaştığı ve fakat en çok etkilendiği bir sosyal kurumdur.

Çocuk, öncelikle anne ve babanın davranışlarını model almaktadır. Çocuk gözlemcidir; önce izler, sonra davranır. Anlatılanları değil yaşadıklarını öğrenir. Çocuğun gelişen ruhunu iyi etkilemek anne babanın elindedir, bu anlamda anne babalar, bir heykeltıraş gibi çocuğun kişiliği oluşturmaktadırlar. Bu anlamda çocuğun yetişmesi sürecinde, ortaya çıkacak eserin iyi mi yoksa kötü mü olacağını anne babanın tutumları belirleyecektir.

Çocuk eğitiminde iki temel unsurdan biri sevgi ise diğeri de disiplindir. Çocuk, doğru bir disiplin uygulamasının içerisinde kendi kişiliğinin sınırlarını, sosyal sınırları ve sosyalleşme süreci içinde de bazı değer yargılarını öğrenmektedir. Bütün bunlar çocuğa hayat becerileri kazandırmakta ve bu anlamda çocuğun öğrenme sürecinde anne baba onun önemli bir rol modeli olmaktadır. Rol-model konumundaki anne ve babanın birbirinden farklı mesajlar vermesi, çocuk eğitiminde farkında olmadan yapılan bir eğitim ve tutum hatasıdır. Bir olay karşısında anne ve baba farklı mesaj verirse çocuk neyin iyi, neyin kötü olduğunu anlayamaz. Burada anne ve babanın tutarlı davranışları önem kazanmaktadır. Çocuk doğası gereği benmerkezcidir. Anne-baba çocuğa farklı mesajlar verirse, çocuk bunlardan kendine uygun olanı seçer. Farklı mesajlar vermek, davranış ve tutumları konusunda anne babanın çocuğu yönlendirmesi yerine, çocuğa anne babayı yönlendirme imkanı vermektir (Tarhan, 2004).

Korunmaya muhtaç çocukların duygusal ve toplumsal anlamda kabul ve onaya ihtiyaçları oldukları çok açık bir gerçektir. Bu yönde yapılan araştırmaların da sunduğu veriler bu hükmü doğrular niteliktedir. En büyük

destek kaynağı niteliğindeki aile yoksunluğu, bu çocukların sevgi ve ilgiye ihtiyaçlarını daha da arttırmaktadır. Ancak yurt ve yuva gibi kalabalık ve kışla tipi organizasyonlarda bu duygu alışverişi veya ihtiyacının ne derece karşılanabildiği de ayrı bir problem alanıdır. Bunun için daha küçük gruplardan oluşan bir yapıya ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir.

2.2.9. Sorunlu Anne ve Babalar

Aile, bireyin ve toplumun fonksiyonlarında en temel ögedir. Aile, bireyin yaşamında çok önemli bir yer tutan beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zeka gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı birincil yer ve çevredir. Aile, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve en etkili bir şekilde gerçekleştiği, eşler ve çocuklar arasında sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur (Öztürk, 1989:35).

Korunmaya muhtaç durumda olan, sorunlarına karşılık birliğini ve sürekliliğini koruyan ailelerde, çocuğun konumu ve ilişkileri aile yapısına göre değişmelere uğramaktadır. Öğrenim sürecine başlayamama, öğrenimi bırakma, bir işte çalıştırma gibi işleyişler; çocuğun konumunu, ilişkilerini ve yetiştirme sürecini belirler. Anne ve babanın olumsuz tutumları, evden kaçma, kötü yola yönlendirme gibi eğilimler, korunmaya muhtaç aile yapısının yol açtığı çocuk üzerindeki olumsuz sonuçlarıdır.

Ailenin kendi içerisinde etkileşen bir sistem oluşu, bu yapı içerisinde, bu yapıyı oluşturan üyelerin bazı kurallara uyması zorunluluğunu getirir. Bu yapı içerisindeki her birey kurallara uymak, karşılıklı olarak rolleri üstlenmek ve mevcut yetkileri paylaşmak durumundadır.

Aile üyeleri içinde yetki paylaşımı vardır. Yetki, aile içindeki bir bireyin, diğer bir bireyin davranışını değiştirme gücüne sahip olmasıdır. Genelde aile içindeki ihtiyaçları (ailenin maddi ihtiyaçları, sağlık gereksinimleri, sosyal faaliyetler, sevgi gereksinimi, vb) karşılayan üyenin yetki gücü daha fazladır. Bu yetki gücü durumu, kültürel ve toplumsal değerlerin de etkisi altındadır. Aile içi sorunların bir parçası bu yetki gücü paylaşımıyla ilgilidir.

Aile içi ilişkilerin çocuğun yetişmesinde çok önemli etkisi vardır. Her anne-baba çocuğunu kendi doğruları çerçevesinde büyütme ister. Bu yüzden çocuklarıyla zaman geçiren ve/veya onlara bakan diğer yetişkinlerle aralarında sorun çıkabilir. Bu yetişkinler eğer anne-babanın kendi anne ve babasıysa, bu sorunları gidermek bazen daha çok güçleşebilir. Bu sorunlar nedeniyle, anne-babalar hem çocuklarıyla, hem de kendi anne-babalarıyla çatışma içine girebilirler. Hatta bazen bu yüzden eşler kendi aralarında bile çatışma yaşayabilirler (<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/catisma.htm>, 02.04.2007).

Aile büyüklerinin torunlarını, anne-babanın talep ettiğinin dışında, farklı şekilde büyümeye çalışmaları sadece kendilerinin çocuklarıyla olan ilişkilerini olumsuz şekilde etkilemez, aynı zamanda ve en çok da torunlarını etkiler. Anne-babasından ayrı, diğer aile büyüklerinden ayrı mesajlar alan ve farklı muamele gören çocuk, neyin doğru neyin yanlış olduğunu karıştırmaya başlayabilir. Hangi yetişkinle, nasıl davranacağını öğrenmeye çalışırken bocalayabilir. Bu bocalama çocuğun yalnızca yetişkinle kurduğu ilişkide aksaklık yaratmaz, birçok konuda sorun yaşamasına neden olabilir. Bu tip çoğul mesajların olduğu ortamlarda büyüyen çocuk, sorunun büyüklüğüne, şiddetine ve ne kadar zaman sürdüğüne bağlı olarak çok çeşitli duygusal sorunlar ve davranış bozuklukları geliştirebilir. Bu sorunlardan bir kaç aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- sosyal ortamlara uyumda güçlük,
- toplum içinde kurallara uygun davranmakta güçlük,
- arkadaşlarla iletişim sorunu,
- hırçınlık ve söz dinlememe,
- anne-babanın koyduğu kurallara uygun davranmaya direnç gösterme,
- kendine ve başkalarına saldırgan davranma,
- kendine ve diğer insanlara olan güven duygusunu kaybetme,
- kendi kendine karar vermekte güçlük.

Çocuğun üzerindeki bu baskıyı azaltmak ve bu sorunları yaşamamak için, anne-babaların hem kendi aralarında, hem de aile büyükleriyle konuşarak, çocuğa karşı tutumlar ve davranışlar konusunda ortak bir yol izlemeleri gerekmektedir. Çocukla birlikte olan herkes aynı şekilde düşünmek zorunda değildir, ancak kuşkusuz, çocuğun ruh sağlığı açısından herkes birbirine yakın tutum ve davranışlar sergilemelidir (<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/catisma.htm>, 02.04.2007).

Aile içindeki bireylerin duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmeleri ile ailenin sağlıklı fonksiyonları arasında çok büyük bir bağ vardır. Sınırları kapalı, aileyi oluşturan bireylerin, duygu ve düşüncelerini rahat ifade etmemeleri ile herkesin kendi dünyasında yaşadığı bir aile yapısında ise bireylerde değişik sıkıntılar zamanla oluşmaya başlamaktadır. Bu sıkıntılar arasında, depresyon, endişe ve huzursuzluklar, düşmanlık duyguları, suçluluk hisleri gibi duygulara çok sık rastlanabilmektedir. Sınırları açık ve herkesin rahatça kendini ifade edebildiği ailelerde ise bunun tam tersi olarak, iyi niyet, karşılıklı anlayış ve işbirliği, ortak düşünceler, birbiri için fedakarlık, birbirine karşı samimiyet ve sevgi, geleceğe güven ile bakma gibi durumlara daha yoğun rastlanabilmektedir.

Her ne kadar çocuk benmerkezci bir yapıya sahip olsa da insanın genetik yapısının içinde bir yerlerde hak duygusu vardır. Ebeveynler çocuğun içindeki bu duyguyu bulup ortaya çıkarmalı ve çocuğa hakka saygılı olmayı öğretmelidir. Çocuk anne babasının kendisine hakkaniyetli davrandığını hissederse kendisini güvende hisseder. Bunun için tutarlı davranan; yani dün, bugün söylediğinin aksini söylemeyen, sabah "evet" dediğine, akşam "hayır" demeyen ailelerin çocuklarında kontrol duygusu daha çok gelişmektedir. Kontrol duygusu olmayan çocuk iyi-kötü, doğru-yanlış kavramlarını tam olarak oturtamaz ve karar vermekte zorluk çeken bir birey ortaya çıkar. Bu şekilde farkında olmadan çocuğun beyninin yanlış şekillenmesine sebep olmaktan kaçınmak gerekmektedir (Tarhan, 2004).

Çocukların ihmal ve istismarının engellenmesi kadar, onların aileleri tarafından da aşırı korunmalarının, sosyo-psikolojik gelişimleri açısından

sağlıksız neticeler vereceği muhakkaktır. Aşırı koruyucu anne-babaların gözlemlenebilen aşağıdaki özelliklere sahip oldukları görülmektedir:

- Huzursuz ve aşırı kaygılı
- Sürekli kötü bir şey olacağı endişesini taşıyan
- Mükemmeliyetçi
- Sabırsız
- Güvensiz ve korkak
- Aşırı titiz ve saplantılı
- Aşırı özverili ve diğerkâm
- Şüpheli ve insanlara güvensiz
- Sağlık konusunda aşırı endişeli (<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/catisma.htm>, 02.04.2007).

Korunmaya muhtaç çocukların hepsinin ailelerinin sorunlu aileler olduğunu iddia etmek abartılı bir yaklaşım olacaktır. Ancak, gerek çocuğun yetiştirilmesi ve gerekse sağlıklı bir yaşam içerisinde korunması görevini, ailelerin tam olarak yapabildiklerini söylemek de abartılı bir yaklaşım olacaktır. Sorunların kökeninde aileye ve değerlere bakış açısı, ekonomik durum, çocuğun sağlıklı yetişmesinin önemini bilincine varılması ve eğitim anlayışıyla çok yakından ilgilidir. Her ailede az veya çok bulunan sorunların korunmaya muhtaç kesimin ailelerinde daha yoğun olarak yaşandığı düşünülmektedir.

2.3. Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Risk Faktörlerinin Genel Özellikleri

2.3.1. Sosyal Dışlanma Riski

İnsanların, toplumsal yaşamdan uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmaları, haklarını ve yaşamlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten yoksun olmalarını ifade eden sosyal dışlanma, günümüzün en önemli sorun alanlarından birisidir. Sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran unsurlar, ekonomik dışlanma, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek yoksunluğu ile kurumsal dışlanma/kurumsal destek

yoksunluğu şeklinde ele alınmaktadır. Sosyal dışlanmaya neden olan faktörler birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşim içinde olan olgulardır. Bunlar, işgücü piyasasında değişim, sosyal korumanın gerilemesi, gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk ile artan eşitsizliktir. Bugün, işsizlik ve yoksulluk sosyal dışlanma olgusunun açıklanmasında anahtar hale gelmiştir. Bireylerin ve ailelerin maruz kaldığı sosyal dışlanmanın olumsuz sonuçları, toplumun geneline yayılarak, sağlıksız, huzursuz, gelecekte umutsuz bireylerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Çakır, 2002:83).

Bu anlamda korunmaya muhtaç hale gelip dışlanma tehlikesi ile karşı karşıya olan hem aile ve hem de çocuklardan bahsetmek mümkündür. Hatta günümüzün modern toplum anlayışında daha büyük kalabalıkların ve toplumların da diğer dünya toplulukları arasında dışlanmış ve kenara itilmiş olmasından da bahsedilebilmektedir. Burada bazı modern kavramların dışlanmayı fonksiyonel olarak tetikledikleri de düşünülmektedir. Mesela demokrasi, haklar ve hürriyetler, özgürlükler, modernizm, çağdaşlık ve tanımlanmaları hususunda henüz dünya toplumlarının ortak bir anlayışa varamadığı kavramlar sebebiyle de gerek uluslar arası toplumlar bazında ve gerekse de bu belirsiz kavramların aynı toplum içerisinde var olan çeşitli toplum katmanları arasında sosyal dışlanmaya sebep oldukları ya da buna gerekçe oluşturdukları da dikkat çekmektedir.

Toplum içerisinde mağdur kesimlerin daha çok sosyal dışlanma olgusundan etkilendikleri ve bu anlamda sosyal içerme politikalarının yetersiz olması da ayrı bir gerçektir. Korunmaya muhtaç olarak yuva ve yurtlarda yaşayan çocuklar da bu kapsam içerisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu çocukların aile yoksunluğu yaşamaları ve kurum bakımının duygusal, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması, toplumla bütünleşmelerini zorlaştıran önemli faktörler olarak dikkat çekmektedir. Burada yaşanan dışlanmanın hem toplumun yerleşik zihniyet ve bakış açısından ve hem de çocukların topluma katılmamasını netice veren sosyo-psikolojik sebepler olmak üzere iki yönlü işlediği düşünülmektedir. Her iki kesim de karşılıklı güvensiz bir toplumsal çevrede bulunmakta olup, bu anlamda toplum, bu çocuklara bağrını açmakta tereddüt yaşamakta,

çocuklar da tam bir sosyalleşme sürecinden geçemedikleri için topluma katılmakta çekince ve güvensizlik yaşamaktadırlar.

2.3.2. Aile Bağlarının Zayıf Olması

Bilindiği gibi aile toplumun çekirdeği ve temelidir. Her toplum kendini oluşturan ailelere dayanır. Sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur. Bu anlamda aileye sağlam bir düzen vermek aynı zamanda toplumu düzenlemek de demektir. Bu yüzdendir ki Anayasamızın, Ailenin Korunması başlığını taşıyan 41. maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimiyle uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar" hükmü yer almıştır (Heper, 1991).

BM Çocuk Hakları Bildirisi, bütün çocukların, dil, din, ırk mezhep ayrımı gözetmeden tüm haklardan yararlanması, onun her yaşta ve her ekonomik düzeyde anne ve babanın koruma ve sorumluluğu altında, güvenlik içinde büyümesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır (Gökçe, 1971:274-275).

Bu görevi, bir kısım aileler, 'ailenin parçalanması', 'hiç olmaması', 'ailenin olumsuz koşullarda bulunması', 'ana-babanın birisi veya ikisinin kaybedilmesi' gibi nedenlerle karşılayamamakta ve devletin açtığı kurumlardan bu görev beklenmektedir (Gökçe, 1988). SHÇEK, sosyal refah alanında devletin görevlendirdiği önemli kurumlarından biridir. Fakat tüm iyi niyetli çabalara rağmen ihtiyaca tam cevap verememektedir. Aile parçalanmaları hızla artmakta ekonomik sorunların oluşturduğu sosyal sorunlar yoğunlaşmakta olup, korunmaya muhtaç çocuklar, sokak çocukları, özürlü eğitimi ve rehabilitasyonu, Yaşlılık vb. üretilen projeler belli bir eğitim ve kültür düzeyine gelememekten kaynaklanan nedenlerle başarısız olmaktadır. Böylece bütün bunların sonucu olarak da sosyal dışlanma giderek yoğunlaşmaktadır.

Aile kavramı genel olarak değişik tarihsel gelişim ve değişim geçirmiştir. Eski devirlerde geniş ataerkil aile, Ortaçağ'da küçük ataerkil aile çoğunlukta iken, bunun yerini günümüzde modern demokratik ve çekirdek aile almıştır. Zamanla değişen aile yapısı ve aile içi ilişkiler, ailede rollerin

de değişmesine sebep olmuştur. Aile içindeki çocuğun rolü de bu değişimden hissesini almıştır. Buna bir örnek olması bakımından 1975 yılında yapılan 'Çocuğun Değeri' konulu bir araştırma verilebilir. Bu araştırmaya göre; yörenin gelişmişlik düzeyi, aile geliri, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, ailedeki çocuk sayısı ile çocuğun güven sağlama işlevi ve aile için ekonomik değeri olma vasfı da azalmakta; buna mukabil çocuğun, neşe, canlılık sağlayıcı psikolojik değeri ve aileyi tamamlayıcı işlevi önem kazanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1978).

Aile, bireyin ve toplumun fonksiyonlarına yön veren toplumun en temel unsurlarından biridir. Aile, bireyin yaşamında çok önemli bir yer tutan beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zeka gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı birincil yer ve çevredir. Aile, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve en etkili bir şekilde gerçekleştiği, eşler ve çocuklar arasında sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur (Öztürk, 1989:35).

Aile birliğinde, aileyi oluşturan bireyler birbirinden etkilenir. Bu durum, aynı vücutta bulunan organlara benzetilebilir. Aileyi her yönden etkileşim içerisinde, bir bütün olarak yaşayan bir organizma saymak yanlış olmayacaktır. Bu anlamda organların birindeki arıza, diğer organların ritmini, işleyişini ve fonksiyonelliğini etkileme özelliğine sahiptir. Ailenin kendi içerisinde etkileşen bir sistem oluşu, bu yapı içerisinde, bu yapıyı oluşturan üyelerin bazı kurallara uyması zorunluluğunu getirir. Bu yapı içerisindeki her birey kurallara uymak, karşılıklı olarak rolleri üstlenmek ve mevcut yetkileri paylaşmak durumundadır. Yetki, aile içindeki bir bireyin, diğer bir bireyin davranışını değiştirme gücüne sahip olmasıdır. Genelde aile içindeki ihtiyaçları (ailenin maddi ihtiyaçları, sağlık gereksinimleri, sosyal faaliyetler, sevgi gereksinimi, vb) karşılayan üyenin yetki gücü daha fazladır. Bu yetki gücü durumu, kültürel ve toplumsal değerlerin de etkisi altındadır. Aile içindeki bireylerin duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmeleri ile ailenin sağlıklı fonksiyonları arasında önemli bir ilişki

vardır. Sınırları kapalı, aileyi oluşturan bireylerin, duygu ve düşüncelerini rahat ifade edememeleri ile herkesin kendi dünyasında yaşadığı bir aile yapısında, bireylerde değişik sıkıntılar zamanla oluşmaya başlayacaktır. Bu sıkıntılar arasında, depresyon, endişe ve huzursuzluklar, düşmanlık duyguları, suçluluk hisleri gibi duygulara çok sık rastlanmaktadır. Sınırları açık ve herkesin rahatça kendini ifade edebildiği ailelerde ise bunun tam tersi olarak, iyi niyet, karşılıklı anlayış ve işbirliği, ortak düşünceler, birbiri için fedakarlık, birbirine karşı samimiyet ve sevgi, geleceğe güven ile bakma gibi durumlara rastlandığı araştırma verileriyle ortaya konulmuştur.

Çocuğun iyi bir şekilde yetiştirilmesi şüphesiz ailesinin yanında sağlam ve güvenli bir ortam ile mümkündür. Ancak aile içinde çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi anne, baba ve çocuklar arasındaki uyuma bağlıdır. Bu anlamda ise uyum, 'sevgi ve güven üzerine kurulmuş ilişkiler bütünüdür' diye tanımlanabilir (Akyüz, 1983:10).

Çocuk, annesiyle sağlam, sıhhatli ve rahat ilişkiler kurmuşsa, topluma uyumu o derece güven içinde olmakta ve o nispette toplum ilişkilerinde başarılı olmaktadır. Çocuk için anne yoksunluğu büyük bir kayıptır. Anne yoksunluğunun etkileri, çocuk ne kadar küçükse o kadar derin olmaktadır (Sayın, 1977-1978:61). Bundan dolayı da, aile ocağının sıcak ilişkilerini hissedemeyen çocuklarda sosyal dışlanma riski daha fazla hissedilmekte, aileye aidiyet zayıfladıkça öteki sosyal değerlere ve dolayısıyla da topluma karşı aidiyet hissi zayıf kalabilmektedir. Bu zayıflık derecesinde de toplumsal bütünleşme oranı zayıflamakta ve sonuçta çocuğun topluma adaptasyonu zorlaşmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, çocukluk döneminde yaşanan olayların, gençlik ve yetişkinlik dönemlerine, kısaca, çocuğun bütün hayatına etki ettiği ortaya konulmuştur. Eğer çocuğu topluma ve toplumsal değerlere bağlayacak olan hissi yapı güçlendirilmemişse, çocuğun bu durumda toplumsal bütünleşmede ve topluma katılmada göstereceği zorluk da artacaktır. Bir de bu çocuğun bir yurt veya yuvada kalması, zaten aileden yoksun olarak

bırakılan çocuğun, daha büyük bir dışlanma riski taşıması ihtimalini düşündürmektedir.

Psikanaliz ekolünün kurucusu Freud da, kişiliği gelişim açısından incelediği kuramında, kişiliğin oluşumunda erken bebeklik ve çocukluk yılları etkilerinin önemini belirtmiştir (Geçtan, 1982:106). Aile dışında yetişen çocukların ruh sağlıkları genellikle daha bozuk olmakta ve özellikle de ilk yaşlarda çeşitli nedenlerle ana babasız kalmış çocuklarda ruhsal hastalık ve uyumsuzluk oranı en üst düzeyde bulunmaktadır. Bu anlamda çocuğun ilk yaşlarında ailenin dağılması, ana veya babadan birinin yitirilmesi de ruhsal gelişmeyi aksatan önemli etkenlerdir (Yörükoğlu, 1981:11). Ruh sağlığı bozulan çocuğun da sosyal dışlanma açısından önemli bir risk alanında olduğu düşünülebilir. Her çocuğun bir ailesinin bulunması onun en doğal hakkıdır. Ancak aileden veya çevreden doğan yoksunluklar pek çok çocuğu bakıma, korunmaya, yardıma muhtaç durumuna getirmektedir. İşte bu durumdaki çocuklara hizmet için sosyal hizmet tesislerinin kurulması amaçlanmıştır (Tunç, 1987-1988:5). Ancak sayıları yaklaşık olarak bir milyona yaklaşan bu durumdaki korunma ve bakıma muhtaç çocukların kurum hizmetinde korunmaya alınanlarının sayısının 20.000 (yirmi bin) civarında olduğu düşünülürse devlet bakımının çok yetersiz kalacağı ortadadır. Bundan dolayı değişik alternatif çözüm yollarına ihtiyaç ve hatta zaruret olduğu meydandadır.

Kuralların çok aşırı katı ve çok aşırı esnek olmaması aileyi daha güçlü hale getirir. Kuralları çiğneyen bireye karşı, diğer aile bireyleri ortak cephe alırlar. Kuralları çiğneyen aile bireyine, genelde diğer aile üyelerinin gösterdiği tepki, yanlışı yapan kişiyi yaptığı yanlıştan vazgeçirmeye çalışmak, görmezlikten gelmek, konuşmamak, pasif direniş göstermek, azarlamak, cezalandırmaya çalışmak, alay etmek gibi değişik reaksiyonlar şeklinde olabilir.

Aile fonksiyonelliğinde, sağlıklı aile için önemli bir husus, aileyi oluşturan bireylerin aile adına verilen kararlara katılmasıdır. Bu durumda herkesin makul derecede, ihtiyaç ve isteklerine saygı gösterilmesi çok büyük önem

taşır. Bu durum karşılıklı güven ortamının devamını sağlar. Araştırma konumuza giren yetiştirme yurtlarındaki çocukların bir bölümünün, aile ortamında bir süre yaşaması sonucu temel güven duygusu gelişmiş, temel gereksinimleri ise aile ortamında, sıcak sevgi ve koruma duyguları eşliğinde sağlanmıştır. Ana-baba bu sevgiyi sahip olduğu çocuğuna açıkça gösterebilir. Çocuk, sıcak sevgi ortamında, zihinsel, duygusal, toplumsal açıdan gelişmeye devam ederken, bedensel ve ruhsal gelişimi de olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Bir süre sonra çeşitli sebeplerle yuva ve yurda verilmek zorunda kalan çocukların, en büyük özleminin aile yoksunluğu olduğu ve en kısa sürede ailelerine kavuşmak istedikleri araştırma bulgularında da görülmektedir.

Cılga'nın (1983:340-348) araştırmasında, gençlerin % 45'i 'Gelecekte ailesi yanında yaşamayı istemekte', Bıyıklı'nın araştırmasında çocukların özlemini çektikleri şeylerin başında 'Ailemle beraber olmak' maddesi % 41.25 olarak gerçekleşmiştir (Bıyıklı, 1976:99). Bu konuda yapılmış araştırmaların büyük bir çoğunluğu yetiştirme yurdunda kalan çocukların aile sevgi ve şefkatine olan ihtiyaç ve özlemlerini açığa çıkaran bulguları ortaya çıkarmışlardır. Bu bulgulardan başka yurt içinde görüşülen psikolog, sosyal uzman ve yurt yöneticilerinin de aynı bulgular paralelindeki ifadeleri, konunun önemini ortaya koymaktadır.

Mutlu bir aile ortamındaki çocuk, üzerine düşen rolü ana babayı gözleyerek taklit ederek öğrenir, duygusal yönden dengeli bir ortamda yanlışları düzeltilerek, yönlendirilerek sağlanan sürekli öğrenme yanında, ana-baba-çocuk arasında duygusal bağ kurulur ve zamanla gelişir. Bu anlamda çocuğun temel ihtiyacı sağlam kurulmuş bir aile ocağı ve şefkatli, yumuşak bir disiplindir.

1961 ve 1982 Anayasası'nın 41. Maddesinde devlete, Ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, devletin ailenin huzur ve refahı ile, annenin, çocukların korunması, aile planlamasının öğretimi ve uygulamasının, sağlanması için gerekli önlemleri alma ve örgütü kurma görevi devlete

verilmiştir (Heper, 1991). Aynı zamanda anayasamıza göre herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Ailenin ekonomik yetersizliği çocuğun fiziki ve psikolojik gelişimlerini etkileyip, suç işlemeye yöneltebildiği gibi, suç işlemeyenler de çoktur. Ailenin geliri az olsa da, aile bireylerinin ekonomik sorunlarını hissediş ve çözüm biçimleri, ailenin sürekli bir işi olması, uyumlu ilişkiler çocuğun kişiliğinin olumsuz etkilenmesini önlemektedir (Ayaz, 1983:11).

Çocuklar; anne-babadan birisinin veya her ikisinin ölmesi, savaş, doğal afet, anne-babanın ayrılması, yurt dışına gidilmesi, evlilik dışı ilişkilerin varlığı vs. nedenlerle aile ortamından uzaklaşabilirler. Bahsedilen durumlara maruz kalan çocukların; sevgi, ilgi, yaşama ortamı, eğitim vs. açısından yetersizlik içinde bulunmaları ise kaçınılmaz olacaktır. Bu eksiklikleri üzerinde barındıran çocukların, ileriki yaşamlarında birtakım sapma davranışlarında (ferdi/adi suç, yaygın suç/terör, hırsızlık, uyuşturucu madde kullanımı vs.) bulunmaları ve ömrü boyunca başka insanlara yük olmaları ihtimali bulunmaktadır.

İnsanın bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için; anne, baba ve kardeşlerden oluşan aile içinde yetişmesinin gerekli olduğu biçimindeki olgu, farklı dallardaki bilim adamları tarafından ortaya konulmaktadır. Aile yuvasının yakınlığı, sevgisi ve anne-babanın şefkat ve sıcak ilgisinden yoksun kalan çocukların, şahsiyet gelişimi bozukluklarına maruz kalmaları, topluma uyum sağlayamamaları ve yine gelişme açısından birtakım eksiklikleri üzerlerinde barındırmaları kaçınılmaz olarak görülmektedir.

2.3.3. Akademik Başarısızlık

Okul, bireysel davranışları etkilemede aileden sonra en önemli ikinci kurum olarak bilinmektedir. Okulun çocuk davranışı üzerindeki etkileri çok çeşitlidir. Okul yalnızca resmi müfredatı çocuğa aktarmaz aynı zamanda modern okullarda çocuğa çeşitli davranışlarla gerekli sorumluluklar ve yetenekler de kazandırılır. Bunlar yetenek, mesleksi eğitim, tiyatro, birey ve grup sporları v.b. gibi ekstra faaliyetler yoluyla yapılır.

Bütün bu öğrenilen faaliyetler sosyalizasyon süreci ile verilir. Okul da bir çocuk için en önemli sosyalleşme kurumlarından birisidir. Korunmaya muhtaç çocuklar açısından düşünülecek olursa, yapılan araştırmaların neticeleri açısından, çocukların okul başarılarının düşük olduğu tespiti ortaya çıkmaktadır. Çocuğun zihnini meşgul eden her problem, normal olarak okul başarısını da etkileyecektir.

Korunmaya muhtaç çocukların okuldaki girdiği iletişim tarzlarına bakıldığı zaman, çok sağlıklı ve verimli bir iletişimden bahsedilemeyeceği de araştırma neticelerinden ortaya çıkmaktadır. Bu iletişim faktörlerini iyi işletemeyen çocuğun hem okul başarısı ve hem de bu başarısızlığın diğer hayatına yansıyan olumsuz yönleri de bulunacaktır. İletişim kurulan bir sosyalleşme kurumu olarak okul, çocuğun sosyal katılımını ve toplumsal bütünleşme değerlerini çocuğa aktarmakta zorluk çekiyorsa, çocuğun sağlıklı bir sosyalizasyon sürecinden geçtiğini söylemek çok zordur. Bu anlamda okul ilişkileri açısından çocuğun sosyalleşmesini etkileyen şu 4 faktör önem kazanmaktadır. 1) çevre, 2) öğrenci, 3) öğretmen ve 4) öğrenci ve öğretmenler arasındaki iç etkileşimdir (Latz, 1967). Buradaki her bir faktör çocuğun sosyalleşmesinde ve toplumsal bütünleşmesinde önemleri bakımından tartışılmaz değerlere sahiptir. İşte Korunmaya muhtaç çocukların okul ve akademik başarıları düşünülürken bu faktörlerin de hesaba katılması ve her bir faktörün kendi içerisinde analitik olarak değerlendirilip, çocuğa katkı sağlaması gereği vardır. Bu aynı zamanda eğer olumsuz neticeler alınırsa, çocuğun sosyal olarak dışlanmasını hızlandıran faktörler olarak da dikkat çekmektedir. Yapılan araştırma ve istatistikler yurttaki kalan çocukların akademik başarılarının düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Üniversite kazanma ve üniversitede okuma oranlarının da çok düşük olduğu görülen bu çocukların, yurttan hemen sonra kurumsal destekle bir işe girmek ve hayata atılmak gayelerine sahip oldukları da yine araştırma sonuçlarının bulguları arasında dikkat çeken göstergelerdir. Akademik başarısızlığın temelinde devletin, korunmaya muhtaç çocuklara sağladığı binde bir oranında ayrılan devlet kademelerinde çalışmalarına imkan tanıyan kadro desteğinin de olduğu düşünülmektedir.

Yapılan anket ve sözlü mülakatlar da bu durumun doğruluğunu ispat etmektedir. Tabii olarak bu çocukların akademik başarılarını etkileyen diğer çok önemli faktörlerin de varlığının yadsınmaması gerekmele beraber, geleceğe yönelik olarak devletin verdiği bu kadro desteğinin, çocukların akademik başarılarını sınırlandırdığı da düşünülmektedir.

2.3.4. Çocuğun Çeşitli İstismar Eğilimlerine Maruz Kalması

Korunmaya muhtaç çocuklar şu sınıflama içinde ifade edilmiştir:

- Ana ve babasız, ana veya babasız,
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
- Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen,
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen.

Bu sınıflamada da görülmektedir ki; çocuklar, genel olarak ya başlarında ana baba olmamasından dolayı ya da ana babaları tarafından ihmal ve istismar edilmeleri nedeniyle korunmaya muhtaç duruma düşmektedirler.

Çocuk doğduğu andan itibaren büyüme süreci içinde ailesiyle özellikle babası ile kurduğu etkileşimden çıkardığı sonuçları özümseyerek kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her yönden sağlıklı yetiştirilmeleri, kişilik gelişimleri için de çok önemlidir (Bayhan, 1998:24).

Çocuk ana babaya yalnızca bakım ve beslenme açısından değil aynı zamanda ilgi ve sevgi bakımından da muhtaçtır. Çocuk sevgi dolu ve huzurlu bir aile ortamında kurduğu temellerle davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler. Nesillerin iyi yetişmesi, ana ve babaların tutumlarına bağlıdır ve onların eseridir. Bu nedenle ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği

ortam, çevresindeki diğer yetişkinlerin davranışları çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir.

Çocuğun sağlığını, fizik ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlara "çocuk istismarı" denmektedir. Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması ise "çocuk ihmali" olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dahilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma, cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir.

"Çocuk İhmal ve İstismarı" da korunmaya muhtaç çocukların maruz kaldıkları önemli bir sorun alanı olarak dikkat çekmektedir. Bu konu aynı zamanda sosyal hizmetin temel alanlarından "Aile ve Çocuk Refahı" içerisinde ele alınmaktadır. Aile sorunlarının çözülmesi, ailenin düzenli bir şekilde gelişmesi ve devam etmesi amacını güden çalışmalar sosyal hizmetin "Aile Refahı" alanını oluşturmaktadır. Aile refahı ile birlikte düşünülen "Çocuk Refahı" alanı da önemli hizmetleri içermektedir. Burada çocukların refahına etki eden her husus aynı zamanda çocuğun üyesi bulunduğu bütün grupların, ailenin ve toplumun refahı ile ilgilidir.

Bunlardan en önemlisi de çocuğun ihmal ve istismarı alanıdır. Çocuk refahı alanı bu bakımdan yalnız çocuk için değil tüm grubun refahı için toplum kaynaklarının düzenlenmesinin bir bölümünü oluşturur (Koşar, 1989).

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur.

Çocuklara yönelik şiddet her geçen gün artarak devam etmekte olduğu araştırmalara ve medyaya yansıyan haber ve programlardan da anlaşılmaktadır. Bu konuda üzerinde iyi etüt yapılarak ortaya konulması gereken bir 'Çocuk Koruma Sistemi'ne ihtiyaç bulunmaktadır. Yine dünyada ve ülkemizde çocuğun istismarının önde gelen faktör ve çeşitleri açısından 'çocuk pornografisi'si ve çok küçük yaşlarda para karşılığı cinsel istismar konusu çocuğun maruz kaldığı ve ruhsal durumunu çok olumsuz etkileyecek bir konudur. Bu sadece korunmaya muhtaçlık açısından değil, aslında sahipsiz veya bir ailesi olup da kendisine sahip çıkmayan bütün çocukların bir problemi olarak dikkat çekmektedir. Bu konuda ülkemiz çocukları ve ailesi de riskli ülkeler arasında yer almaktadır. Çünkü yapılan araştırma ve istatistikler bu konudaki ihmalden dolayı çocuklara karşı cinsel istismar vakalarında artışın olduğunu göstermektedir.

Memur-Sen'in "Dünya'da ve Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu" (Manisa Yarın Gazetesi Web Sayfası, 21.11.2006) adlı raporuna göre ise, 'dünyadaki çocuk nüfusu 2 milyar 850 milyonu bulmakta ve bu çocuklardan 600 milyonu yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bunun anlamı her 5 çocuktan 1'i yoksulluk sınırının altında yaşadığı gerçeğidir. Gelişmekte olan ülkelerde 5 yaşın altındaki 200 milyon çocuk mutlak yoksulluk düzeyinin altında yaşam mücadelesi vermekte ve yine gelişmekte olan ülkelerde yaşları 5 ile 14 arasında 252 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Ayrıca, yaşları 5 ile 11 arasında değişen 50-60 milyon çocuk da tehlikeli koşullarda çalışmaktadır. Çalışan 252 milyon çocuk eğitimden de sınırlı olarak

yararlanabilmekte iken, bu ülkelerde, çocuğa yönelik şiddet, fiziksel ve psikolojik istismar da önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır'.

Yine aynı grubun verilerine göre, 'Türkiye'de yapılan Çocuk İşgücü Anketi'ne göre, ülke genelinde 6-17 yaş grubu arasındaki 16 milyon 88 bin çocuk içerisinde ekonomik faaliyette bulunanların oranının yüzde 10.2 olarak tahmin edildiğinin belirtildiği raporda, ekonomik faaliyette bulunan çocukların yüzde 61.8'ini erkeklerin, yüzde 38.2'sini kızların oluşturduğu' ifade edilmektedir. Raporda, çocukların çalışma nedenlerinin başında, ekonomik sebepler nedeniyle, yüzde 38.4 oranındaki çocuğun çalışma sebebi olarak, "hane halkı gelirin katkıda bulunmak" seçeneği dikkat çekici bir orana sahip olmakla başta gelmektedir. Raporda 'özellikle ailenin gelir düzeyini arttırmak amacıyla sokaklarda ve marjinal sektörlerde çalışan çocukların sayısının belirgin bir şekilde arttığına' ilişkin görüşe de dikkat çekilmektedir.

Çocukları tehdit eden önemli bir başka problem alanı olarak, akranlar arası şiddet ve çocukların silah kullanımının yaygınlaştığı da dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak da çocuklara karşı işlenen suçlarda artışın olması da toplumsal sorun alanlarından birisi haline gelmektedir. Bu anlamda bunlar geçmişte görülmemeyen, fakat ihmal edilen çocuk yetiştirme yanlışlarının sonuçlarıdır. Bunun sonucu olarak toplumsal dinamizmin de tetiklemesi ile henüz kanunlarda bile karşılığı olmayan yeni suçlar türeme meyli göstermektedir. En basit örneğiyle büyük şehirlerin korkulu rüyası olan kap-kaç ve hırsızlık vakalarının ne tür bir suç çeşidi olduğu yönünde tartışmalar hala gündemdeki yerini korumaktadır.

Bütün bunlara bağlı olarak çocuk ihmali ve istismarının yaygınlaştığını söylemek çok abartılı bir söylem olmayacaktır. Cinsel istismarın önlenmesi amacıyla toplumsal ve hukuki anlamda çok köklü adımların atılmasında bir zaruret kendini göstermektedir. Bu alanda yapılabilecekler arasında yasalar ve anayasanın çocuk hakları ile uyumlu duruma getirilmesi bir ihtiyaç olarak hissedilmektedir. Bütün bu ihmal ve istismarların engellenmesi için toplumsal ve hukuki çabaların yanında önemli bir eksiklik, bunların eğitimin

bir parçası olamamalarıdır. Buradan hareketle çocuk hak ihlallerinin toplumsallaşmaması ve yaygınlaşmaması için okullarda 'çocuk hakları' eğitim ve öğretimine de ağırlık verilerek, projelerle bu konuda yapılabilecek ve atılabilecek adımlar desteklenmelidir. Bu anlamda medyanın pozitif reklam kampanyalarından da yararlanmalıdır. Ancak önemli bir problem ve istismar aracı olarak karşımıza çıkan yeni bir olgu da çocuğu, medyanın etkilerinden korumak için bir koruma sisteminin kurulmasıdır.

2.3.5. Toplumsal Bütünleşme Problemi

Sosyal bütünleşme hakkında yapılmış çeşitli tanımlar mevcut olmakla birlikte korunmaya muhtaçlık açısından konuya yaklaşıldığında şu aşağıdaki tanımlar daha çok dikkat çekmektedir. Ancak bütünleşmeyi de işlevleri açısından farklı gruplara ayırarak belirlemek, konunun daha iyi anlaşılacağına düşündürmektedir.

2.3.5.1. Sosyal (Toplumsal) Bütünleşme

Sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin cemiyetin işleyen bütününü veya bütünlüğünü aksatmaması haline sosyal bütünleşme denmektedir. Sosyal bütünleşme, cemiyetteki her bir sosyal grubun kendi hakkında verdiği şuurun, yoğunluğunun, toplumdaki bütünleşmeyi bozmayacak seviyede olmasıdır.

Dahrendorf, bütünleşme kavramını çoğulcu bir sosyo-ekonomik yapıda ekonomik anlaşmazlıkların çözümünü düzenleyici müesseselerin bulunduğu bir sanayi içinde düşünmektedir. Ona göre toplumda, çatışma-uzlaşma-uyum süreci izlenmektedir.

Durkheim'da tam ve en uygun bütünleşme hali ile onun karşıtı olan dağılma ve anomi üzerinde durmaktadır. Bir toplumda bütünleşmenin temini için iki dayanışma tipinden bahsetmektedir; "Mekanik Dayanışma" ve "Organik Dayanışma". En kısa şekli ile mekanik dayanışma toplumun homojenliğine dayanan bir dayanışma tipi, organik dayanışma ise farklı olanların dayanışması olarak ifade edilmektedir.

Bütün bu tanımlarda da anlaşılacağı gibi sosyal bütünleşme, homojenlik ve durgunluğu değil, dinamik bir yapı içinde farklılaşma ile birlikte bütünleşmeyi de ifade etmektedir (Erkal, 1987).

Fichter'e göre, "bütünleşmenin başlangıcında farklılaşma yatmaktadır". Farklı parçaların birleşmesi, düzenlenmesi ve bütünleşmesi olmadıkça bütünleşmeden söz etmek olanaksızdır. O'na göre 'bütünleşme soru sormaksızın itaat eden kişilerin oluşturduğu ve katı biçimde kurallaştırılmış bir toplum demek değildir' (Fichter, 1990:183).

Bir toplumda bütünleşme nasıl kurulur ve devam eder? Bu sorunun yanıtı olarak da Fichter aşağıdaki faktörleri göstermektedir:

- a) Sosyo-kültürel bütünleşme için birinci sırada kişiler arası değer paylaşması gelir.
- b) İkinci faktör işlevlerin paylaşılmasıdır.
- c) Üçüncü olarak çeşitli kültürel örüntülere sahip farklı gruptaki kişilerin çoğulcu katılımıdır. Bir kişi girdiği gruptaki farklı sosyal rollerini genellikle diğer kişilerin belirlediği dizilerde oynar.

Fichter, bu üç faktörle birlikte işleyiş için aşağıda yer alan üç durumdan da söz etmektedir.

- 1- Kişiler ortak işlev ve değerleri paylaştıkları için birbiriyle bütünleşmiştir.
- 2- Ortak değerler yüzünden kişiler bir araya gelip aynı işlevleri yerine getirirler.
- 3- Ortak işlevler yüzünden katılanlar birbirlerini ve ortaklaşa paylaştıkları değerleri taklit eder ve yüceltirler.

Yardımcı faktörler ise;

- a) Toplum üyelerinin karşı karşıya kaldığı dışsal baskı, tehdit ve tehlikelerdir.

b) Bütünleşmeyi sağlamak için toplum tarafından kullanılan çok sayıda, kasıtlı veya kasıtsız birtakım mekanizmalar vardır. Bu anlamda otorite ve itaat teknikleri kullanılarak bireyler davranış örüntülerine uymaya zorlanırlar.

c) Toplumda karşılıklı çıkar bağlarının varlığıdır (Fichter, 1990:189–191).

Bu açılarından bakıldığında korunmaya muhtaç çocuğun toplumsal bütünleşmeye ihtiyacı olduğu açık bir gerçektir. Bu yukarıdaki tanımlardan ortaya çıkan ortak işlev ve ortak değerlerin anlamlı bir bütünlük kurulabilmesi için fonksiyonel hale gelebilmesidir. Bu anlamda korunmaya muhtaç çocuklar, barındıkları mekanlarda değer bunalımına maruz kalmadan, toplumsal değerleri içselleştirebilirlerse o zaman bu çocukların sosyal bütünleşme adına sorunlarından söz edilemez. Ancak asıl problem alanı da işte tam da bu nokta olduğu ve çocukların değerleri alma ve kabul etme noktasında bir takım eksikliklerin yaşandığı gerçeği araştırma bulgularından da anlaşılmaktadır.

2.3.5.2. Grup Bütünleşmesi

Doğa üzerinde kurulu olan toplum birbirleriyle etkileşimde bulunan sayısız gruptan meydana gelmiştir. Gruplar da bireylerin bir araya gelerek etkileşimde bulunmalarının bir ürünüdür (Cılga, 1986:32). Korunmaya muhtaç çocukları örgüt içi bir grup olarak ele alıp incelemek gerekmektedir. Çünkü yetiştirme yurdundaki çocukların birbirleriyle etkileşimleri grupsal bir özellik göstermektedir.

Toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için yaşanan grup içinde bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir. Çünkü gruplar, bireylerin toplumsal rollerini daha iyi yerine getirebilmesi için, toplumun bir küçük modeli olarak tasarlanmışlardır. Çocuklar önce gruplar içerisinde vardılar. Niçin küçük gruplar bu anlamda önemlidir. Bu soruya Kağıtçıbaşı şu cevabı vermektedir (Kağıtçıbaşı, 1988:200-201):

- a) Bir kere küçük gruplar sosyal bir olgudur. Hepimiz, yaşamımızın önemli kısımlarını aile, arkadaş grubu, çalışma grubu gibi 'küçük gruplarda' geçiririz.

- b) Küçük gruplar aynı zamanda toplumu da yansıtır. Küçük grupları toplumun modelleri ve minyatürleri olarak ele alabiliriz. Böylece küçük grupları incelemek suretiyle, toplumun işleyişi hakkında önemli ipuçları ve bilgiler edinebiliriz.
- c) Küçük grup araştırmaları sonuçlarının sosyal uygulama için önemli olduğu görülmektedir.

Genellikle grup-birey ilişkilerine yönelik araştırmalar ve kuramsal yaklaşımlar üç kısımda toplanabilir. Bunlardan birincisi, grup içinde norm gelişmesi ve bireyin bu norma uyması ile ilgili çalışmalardır. İkinci kısımda grubun bireyin tutum değişimiyle ilişkisi incelenmekte, grup bireyde tutum değişmesi yaratan ya da buna engel olan bir güç olarak ele alınmaktadır. Üçüncü kısım araştırmalarda da grubun iş üretimi ile bireyin iş üretimi karşılaştırılmakta ve bireyin verimliliğine grubun etkisi incelenmektedir. Grup birey ilişkisi aynı zamanda riske girme davranışı için de ele alınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988:203).

Grupların bu kadar yayılmasının sosyo ekonomik sebepleri olduğu düşünülebilir. Örneğin toplumdaki sosyal ve coğrafi hareketlilik ve sosyal değişme sonucu, insanların geleneksel kökenlerinden kopmaları, yabancılaşmaları ve dolayısıyla bir grup atmosferinde kendilerini bulma çabasının önemli bir neden olduğu öne sürülmüştür (Kağıtçıbaşı, 1988:241). Yine toplumsal refahın artması grup hareketinin gelişmesine bir başka neden olarak gösterilmiştir.

Grubun birbirleriyle temasta olan ve birbirlerinden etkilenen kişiler topluluğu olarak da tanımlanabileceğini ifade eden Kongar'a (1977:219) göre grup kavramı şu öğelerden meydana gelmektedir.

- üyelerin birbirleriyle temasının varlığı,
- üyeler arası etkileşimin varlığıdır, temelde bu iki öğenin birbirine bağlı olduğu dikkat çekmektedir.

Gruplarla ilgili olarak yapılan sınıflamalar ve araştırmalara değinmek de yararlı olacaktır: Toplumbiliminde gruplarla ilgili olarak en çok kullanılan sınıflamalardan birisini C. H. Cooley yapmıştır. Cooley birincil ve ikincil grup

ayrımlarını yapmaktadır. Nispeten sabit belli bir amaca yönelmemiş yüz yüze yakın duygusal ilişkilere dayanan fiziksel yakınlık ve küçük olma özelliklerine sahip olan gruplara birincil grup diyen Cooley buna örnek olarak da aile ve arkadaşlık gruplarını göstermektedir. İkincil grup ise; üyeleri değişen, ilişkileri yazılı kurallarca düzenlenen bürokratik örgütlerdir (Cooley, 1915:146).

İnsanlar niçin arkadaş grubunun davranışlarını yansıtarak uyma davranışı gösterirler? Kağıtçıbaşı'nın (1988:69) bahsettiği gibi insanlardaki uyma davranışı, insanlarda benzer davranışlara ve bundan ötürü de sosyal düzene yol açmaktadır. Yine Kağıtçıbaşı'na göre uyma davranışı 3'e ayrılmaktadır. Bunlar:

1. İtaat, bir grup görüşüne olduğu gibi, bir kişiye uyma şeklinde de görülebilir. Bu davranışın temelinde uyulanın, uyanın üstünde gücü ve kontrolü olduğu varsayımı yatmaktadır.
2. Uyma davranışı 'özdeşleşme' süreci sonucunda da ortaya çıkabilir. Burada birey, birisinin ya da bir grubun fikrine, ona benzeyebilmek için uyar. Özdeşleşme sonucu uyma davranışının temelinde, uyulanın cazibesi ve değeri vardır.
3. Uyma davranışı üçüncü bir mekanizma sonucu da ortaya çıkabilir; buna da 'benimseme' ya da 'kendine mal etme' denmektedir. Bu tür uyma davranışında kişi, bir kurala ya da görüşe onun gerçekten doğru olduğuna inandığı için uyar. Burada, uyulanın fikri, uyan için inanılır bir fikirdir. Uyma davranışının temelinde, bu inanma ve doğru olarak kabul etme durumu vardır.

Bireyin davranışları aynı anda hem psikolojik gereksinmelerine hem de sosyal-kurumsal rol beklentilerine cevap verirse bu iki sistem arasında (o birey için) tam bir 'işlevsel uyuma' var demektir. Başka bir deyişle, sosyal normlara uyma davranışı, bireye aynı zamanda, psikolojik tatmin de sağlıyorsa, iki sistem bu bireyde birbiriyle uyum halindedir.

Yavuzer'e göre toplumsal uyumun ölçüsü, bireyin çevresindeki kişilerle ilişkiler kurup sürdürebilmesidir, grup çalışmasına katılabilmesi, yapıcı

olması, sorumluluk yüklenebilmesi ve birlikte yaşamın getirdiği kuralları sorumlulukla yüklenebilmesi ve birlikte yaşamının getirdiği kurallara uyabilmesidir.

Ona göre iyi bir sosyal uyumun gerçekleşebildiğini bazı ölçütlerle anlayabiliriz;

a) Farklı gruplara uyum gösterme, farklı gruplara uygun bir biçimde davranan, onlarla ilişki kuran, arkadaş gruplarına olduğu kadar, iş v.b. öteki çevrelere de uyum gösteren birey, sosyal açıdan uyumlu bir kişi olarak kabul edilir.

b) Sosyal tutumlar, toplumca istenen kabul gören tutum ve tavırları öteki insanlara yönelten, toplumsal yaşama bu tavırla katılan kişiler sosyal açıdan uyumlu sayılır.

c) Kişisel doyum; toplumsal ortamda aldığı rol ve kurduğu ilişkilerden yeterince doyum sağlayan kişi, sosyal açıdan uyumlu sayılır (Yavuzer, 1993:24-26).

Grup bütünleşmesi üyelerin birbirleri ile aralarındaki bağlara tekabül eder. Bu bağlar yoğunluk açısından gruptan gruba değişir ki bu yüzden çok (yüksek derecede) bütünleşmiş ve az (üstünkörü) bütünleşmiş gruplardan söz edilebilmektedir. Aslında yalnızca iki birbirine zıt tipte değil, türlü derecelerde bütünleşmeler vardır. Bütünleşme bir ya da daha fazla bağa işaret ettiği için, bazı konulardaki bütünleşme yüksek dereceli olurken diğerleri daha zayıf olabilir. Gruplar, insan gereksinimlerini gidermek amacıyla oluşturulurlar. Temel ihtiyaçlardan biri hayatta kalabilmektir. Mesela aile bu ihtiyacı karşılamaya yarayan gruplara bir örnektir. Çünkü başkalarının yardımı olmazsa bir insan yavrusunun yaşaması çok zor hatta imkansızdır. Gruplar, yalnız bir insanın sahip olamayacağı birçok faaliyeti sağlamaktadırlar. Bu anlamda gruplar, insanlara güven ve arkadaşlık gibi bağların oluşmasına da zemin oluştururlar. Yurt ve yuvalarda görülen grup dayanışması da çocukların dış dünyadaki zayıflıklarını gidermek için oluşturdukları bir grup dayanışmasıdır.

Bu konuda Blow'un teorisi yurtlarda yaşayan çocukların grup dayanışmasını açıklayan bir yapıya da sahiptir. Blow, bir grubun formasyonunun bireyleri bağlı bir birimde bir araya getiren bütünleştirici bağların gelişimini içerdiğini söylemektedir. Bunlar, "sosyal çekim bağlarıdır". Bireylerin birbirlerine ve grubun bütününe olan çekimi ne kadar fazlaysa, özellikle de gruba duydukları hakiki çekim ortak bir kimlik yaratıyorsa, grup da o kadar bağlı olur. Aynı şekilde yeni bir üyenin gruba bütünleşebilmesi için kendisi ve diğerleri arasında bu sosyal çekim bağlarının gelişmesi gereklidir. Kişinin gruba duyduğu çekim, onun bir üyesi olmak için duyduğu arzuyu güçlendirir. Ama onun bu arzusunu gerçekleştirmesi ve sosyal kabul görmesi ancak kendisini gruptaki diğer üyeler için çekici hale getirmesine bağlıdır (Blow, 1964:33-34). Bu anlamda yurtda kalan çocukların dışarıdan 'yurtlu çocuk' olarak tanımlanması ve dışarıya karşı dayanışma duyguları, kendilerinin bir grup oluşturmaya sosyo-psikolojik anlamda bir zemin oluşturmaktadır.

2.3.5.3. Kültürel Bütünleşme

Kültür toplumun sürekliliğini sağlamanın yanında, sosyal bütünleşmeyi sağlayan, pekiştiren, koruyan bir faktör olmaktadır. Toplumun bir üyesi olarak insanın geliştirdiği tüm bilgi, inanç, sanat, ahlak, adet, yetenek ve alışkanlıklarla toplumsal kurumları kapsamaktadır. Zaten toplumun bir tanımı da ortak bir kültüre sahip insan topluluğudur (Kağıtçıbaşı, 1988:262).

Kültürel bütünleşme ancak yeterince bir sürekliliğe sahip ise üyeleri için hayatı anlamlı kılar. Eğer bir toplumda işbirliği ve barış içinde yaşayan insanlar varsa bu topluluğun kültürü de değerler etrafında birleşerek devam eder. Antropologlar, ilkel (ilksel) toplulukları modern uygarlığın etkileri, onları parçalamadan önce iyi bütünleşmiş olarak tanımlamışlardır. Ancak bu durumun modern toplumlarda devam ettiğini söylemek oldukça güç olacaktır. Çünkü modern toplumlarda kültür daima yeni öğelerle dolar ve ancak bunların yarısı sindirilebilirler. Böylece kültürel bütünleşme kavramını örneklendirmek oldukça zordur. Bundan dolayı mevcut temel

kültürel uyumlar üzerine yorumlarda bulunulur (Stewart and Claynn, 1971:51-53).

Kültür ve kişilik akımı içinde, kültürün, insanlarda biçimlendirdiği ortak bir kişilik türü ile açıklanmıştır. Bir toplumda bir arada yaşayan insanların psikolojik benzerlik gösterdiği varsayılmış ve bunun nedeni olarak 'temel kişilik' ve 'ulusal karakter' gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. (Kağıtçıbaşı, 1988:267).

Kültürel bütünleşme düzeyleri ise;

1) Kurum düzeyinde bütünleşme, kısmi örüntü ve rollerin sağlanan eşgüdümlemesi ile gerçekleşir.

2) Toplam kültürün bütünleşmesi ise, temel kurumların birlikte eşgüdümlendirilmesi demektir. Bütünleşmiş bir sistemde tüm kurumların tüm topluma hizmet etmesi gerekir.

Bütünleşmiş kültür farklı örüntü, rol ve kurumların katkısıyla oluşmuş bir toplam sistemdir (Fichter, 1990:185-190).

Önemli bir yaklaşıma göre kültür, davranışların entegre sistemidir (Erkal, 1987:256). Bu anlamda kültürün nesilden nesile geçerek devam etmesinde sosyalleşmenin rolü büyüktür. Bir toplum, çocuk yetiştirme yollarıyla kültürünü yeni nesile öğretir. Böylece çocuk yetiştirme, kültürün çok önemli bir ögesi olarak ele alınabilir (Kağıtçıbaşı, 1988:263).

2.3.5.4. Sosyalleşme Problemi

Araştırmalarında, psikolojik ve özellikle psikanalitik kuram ve kavramlardan yararlanan antropologlar kültürün, sosyalleşme aracılığı ile kişiyi biçimlendirmesi üzerinde durmuşlardır (Kağıtçıbaşı, 1988:266-267).

Oskay'a göre ise, uyum davranış örüntüsü sosyalizasyon süresince paralel bir gelişme göstermektedir. Buluğa erişin başlaması ile çocuk sosyal arkadaş gruplarının açıkça farkına varır ve dış davranış örüntülerinin birçoğunda onlara dayanır. Bu nedenle de kendi değer yargılarında

kararsızlık göstererek arkadaş grubunun davranışlarını yansıtır (Oskay, 1990:72).

Ergen için karar vermede ana-babası mı yoksa akran grubu mu daha etkili olmaktadır? Bu konuda farklı görüşler vardır.

Bazı araştırmacılara göre alt sosyo ekonomik tabakadan ergenler, ana-babalarını sosyal açıdan daha az etkili gördükleri için onların nasihatlerine fazla değer vermezler. Bu doğrultuda ergenler ana-babaları ile yeterince iletişim kuramadıkları için, ilişkilerinde arkadaş grubuna daha bağımlı oldukları sonucu çıkarılmaktadır.

Yine, Oskay (1990)'a göre, ergenler genelde ikili bir dünyada yaşamaktadırlar. Birincisi ana-babalarınca temsil edilen "yetişkinlerin geleceğe yönelik dünyası" diğeri ise arkadaş gruplarının "bugüne yönelik dünyasıdır".

Bu iki dünya içinde ergen bir yandan aile içinde oluşan uzun vadeli hedefler açısından kolayca biçimlenmekte diğeri yandan arkadaş gruplarının günlük davranışlara yön veren sosyal normlarına uyum sağlamaktadır. Bu şekilde ergenler için yetişkinler temel değerler için kaynak durumunda kalmakta, arkadaş grubu ise günlük sosyal davranış yolunu belirlemede önem kazanmaktadır.

İnsanın toplumsallaşma süreci içinde dört temel ihtiyacı; bakım, sevgi, onay ve kendini değerli olarak görme ihtiyaçlarıdır.

Biyolojik duygu ve dürtüleri yansıtan "ilkel benlik", çocuğun sosyal çevre içinde etkileşimi sonucu doğan ise "sosyal benlik"tir. Sosyal benlik, aile, yakın çevre (akran grubu), resmi eğitim ve öğretim kurumlarıyla etkileşim sonucu gelişmektedir. Bunlar, bireyin sosyalizasyonunda rol oynayan sosyalleşme kaynaklarıdır. Toplum gelişip karmaşıklaştıkça bu kurumlar da çoğalıp gelişmekte ve yaygınlaşmaktadır.

Gerçekte sosyalizasyon süreci daha çok küçük gruplarda ve bu küçük grupların amaç ve beklentilerine göre sürmektedir. Bireyin içinde bulunduğu veya bulunacağı grubun değer ve normlarını öğrenerek bu

grubun faal bir üyesi haline gelmesi, aynı zamanda onun topluma hazırlanması veya toplumun faal bir üyesi haline gelmesi demektir. Böylece her insan hayatı boyunca birçok gruba girmekte ve dolayısıyla bu grupların özelliklerine göre bir sosyalizasyon sürecinden geçmektedir. Bu anlamda sosyalizasyon ömür boyu devam eden bir süreç olmaktadır.

İnsanın olumlu bir toplumsallaşma süreci için en önemli şey onun diğer insanlarla kurduğu iletişimidir. Çevrelerinden uzaklaştırılarak, yalnız başına bırakılan kimselerin bu süreci başarılı olarak tamamlayamadıkları gelişim bozuklukları gösterdikleri saptanmıştır. Bu anlamda insanın toplumsallaşma süreci içinde dört temel ihtiyacı;

- Bakım
- Sevgi
- Onay
- Kendini değerlendirmedir.

Böylece toplumsallaşma aynı zamanda belirli bir rol davranışını öğrenmedir. Bu sürecin içinde yer aldığı dört önemli kurum ise;

- Aile,
- Arkadaş grupları,
- Eğitim ve
- Kitle-iletişim araçlarıdır (Özkalp, 1994:95).

Sosyalleşme, biyolojik bir organizma olarak dünyaya gelen ferdin, toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Büyümekte olan çocuk etrafındaki kişilerle etkileşimi sonucu, onlarınkine benzer davranışlar geliştirir. Böylece tek tek kişiler yerine toplumun parçaları olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirlerine büyük ölçüde benzeyen toplumsal bireyler oluşmaktadır. (Kağıtçıbaşı, 1988:245). O halde sosyalleşme ferdin, toplumun bir parçası olduğunu öğrendiği bir süreç olarak dikkat çekmektedir.

Sosyalleşme yoluyla kişi mensup olduğu grubun, öteki fertleri ile, başkalarıyla, kuracağı ilişkilerde nasıl tepkiler göstermesinin ve kendince

yapılan etkilere onlar tarafından ne gibi tepkiler alabileceğini önceden kestirebilir. Böylece bu ortak davranış ve beklentiler ile toplumun düzeni ve toplumun uyumlu bir biçimde varlığını sürdürebilmesi olanaklı hale gelir (Akdeniz, 1990:31).

İnsanın sosyalleşmesi çok karmaşık bir süreçtir. İnsan, sayısız olayların, kişilerin, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik-kültürel koşulların, gelenek, görenek, kanunlar, fiziksel çevre ve daha bir çok etkenin etkisindedir. Bu etkenlerin karmaşık etkileşimi sonucunda insan, toplumun bir ferdi olarak belirmektedir.

Aile yapısından farklı olarak ortaya çıkan kurum bakımı, bir aile ortamında bulunamayan çocukların kendileri ile herhangi bir kan bağı olmayan diğer çocuklara birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamları ve kendileri ile kan bağı olmayan biyolojik ebeveynlerin yerini alan yetişkinlerce bakılmaları olarak tanımlanabilir. Bu anlamda kurum bakımı, çocuklar için ailenin olmaması ya da işlevlerini yapamaması durumlarında başvurulabilen bir bakım biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. (Güran, 1983:150). Yetiştirme yurtları kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların, gençlerin toplumsal korunma kapsamına alındığı ailenin toplumsal işlevini yüklenen ve çocuğu toplumsallaşma sürecine yönlendiren bir kurumdur. Bu kurumların, çocukların sosyalleşmelerini sağlamakta yetersiz kaldıkları yapılan araştırmalar neticesinde de ortaya çıkarılmıştır. Sosyalleşmesi geciken veya sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçemeyen çocuklarda bir takım davranış bozukluklarının da varlığı yine yapılan araştırmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan bulgulardandır. Bu anlamda ortaya çıkan davranış bozukluklarının sebeplerinin çok karmaşık bir yapıya işaret etmekle beraber, kurumlarda sürekli ya da yarı sürekli yaşayan evsiz çocuklarda gözlenebilen davranışsal bozukluklar anne sevgisinin yoksunluğuna bağlanmıştır. Bu gibi davranış bozuklukları ise çoğu kez, sosyal temastan kaçınma, yarı koma hali uyku, sürekli ağlama, beslenme problemi v.b. davranışların sergilenmesi şeklinde kendini göstermektedir (Sağnak, 1984:138-139). Çocukların sağlıklı sosyalleşmelerini sağlayacak en temel ve en önemli kurumun aile olduğu ve kışla tipi bakım ve korunmanın

sağlandığı yurtlarda bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanamadığı bilinmektedir. Bunun için de kuruma alternatif bakım sistemleri olarak daha küçük ve benzer grupların beraber kalabileceği, aile tipi organizasyonların bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

2.3.6. Korunmaya Muhtaç Çocukların Topluma ve İnsanlara Güven Problemleri

Korunmaya muhtaç çocuklar, toplumda, yeterli sosyalleşememelerinden ve bunun sonucu olarak da toplumla ve diğer insanlarla tam bir bütünleşme süreci yaşayamadıklarından ortada bir güven bunalımının olması normal bir olay gibi algılanabilir. Ancak bu güven bunalımının büyümesi halinde, çocukların sosyo-psikolojik gelişimlerinin, patolojik olarak etkileneceği düşünülmektedir. Çocukların güven problemlerinin temelinde ise ya ailenin yokluğu veya bir aileden gelmişse aile ortamında yaşamış olduğu olumsuz yaşantıların etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bu anlamda aile içerisinde kazanılan bir duygu olarak güven iki şekilde kendisini gösterebilir; bunlardan ilki, çocuğun kendine ve bir iş yapabileceğine olan güven duygusu olarak ortaya çıkarken, ikincisi de başkalarına veya topluma olan güven duygularının gelişmesidir. İlk güven duygusu bebeklik döneminde anne tarafından verilen temel güven duygusudur. Erikson, bu duygunun ilk bebeklik çağında tatmin edilmemesi durumunda daha sonraki ergenlik dönemlerinde problem olarak kendini göstereceğini belirtmektedir. Buna göre bu çocukların problemi aileden alınamayan işte bu güven duygusudur. Başka bir faktör de bu çocukların diğer insanlarla ilişkilerinin sonucunda onlardan 'kendileri hakkında aldıkları algı'nın oluşturduğu güven eksikliği olabilir. Hangi faktörden kaynaklanırsa kaynaklansın, araştırmaların da çıkardığı ortak bir bulgu olarak bu çocukların hepsi olmasa da önemli bir oranı bu problemi yaşamakta ve hayata tutunma adına eksik bir başlangıç yaşamaktadırlar.

Fromm'un modern kapitalist toplumda bireyin 'özgürlükten kaçması' paradoksunda da bahsettiği gibi, modern kapitalist toplum yapısı gereği bireyi daha özgür, kendine güvenli, bağımsız yapmaktadır. Bu özellikler

hem kapitalist toplum için, hem de o toplumda yaşayan birey için işlevseldir. Ancak buradaki paradoks özgürlüğü artan bireyin, aynı zamanda yalnızlığa da itilmesidir. Dolayısıyla yeniden bir güven ve kimlik bulabilmek için birey, bu kazandığı 'özgürlükten' kaçıp bazı totaliter, yetkeci grup üyeliklerinde kendine yeni bir benlik ve aidiyet aramayı da deneyebilmektedir. Almanya'da faşizmin gelişmesini Fromm bu şekilde açıklamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988:271-272). Çocukların ait olduğu gruplar dar olduğu için diğer grup dışı insanlara açılma ve tanıma imkanları da fazla gelişmediği için insanlara olan güven de çok fazla gelişmemiş diye düşünülebilir. Bunda etkili olan bir faktör olarak gerek aile ve kurum olarak ve gerekse toplumsal yapı ve devam edilen eğitim kurumları olarak insanın başkalarına güvenmemesini telkin eden bir yapının olması ve çocuklara bu düşüncenin sürekli işlenmesi de düşünülebilir. Hatta bu düşünceyi destekleyen sözlü kültürde dile yerleşen bazı ifadeler mesela, 'bu devirde babana bile güvenmeyeceksin' tarzı ifadeler de bu güven ortamını zedeleyen ve besleyen bir yapı oluşturmaktadır. Bu tarz yaklaşım ve düşünceler, toplumda ayakta kalmanın ve var olabilmenin işlevsel bir davranış modeli olarak sunulmakta, aksi tutum ve davranışlar, saflığın ve enayiliğin bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, bu durum sadece bu çocuklarla sınırlı bir problem değil, aynı zamanda bütün bir toplumu ilgilendiren patolojik bir genel oluşuma da işaret etmektedir. Burada insanları ve toplumu bu noktaya taşıyan sebepler açısından düşünüldüğünde, medyanın ve toplumdaki olumsuz bir takım örneklerin ve yanlış rol-modellerin de payını unutmamak gerekmektedir.

2.3.7. Geleceğe Yönelik Umutsuzluk Problemleri

Geleceğe dair çocuklarda oluşan umutsuzluk da yine insanlara olan güven duygusu eksilmesiyle bağlantılı olarak oluşan bir psiko-sosyal sağlıksız bir durumdur. İnsan her dönem itibarıyla dayanıp, güvenebileceği akraba, yakın, dost ve arkadaşlara ihtiyaç duyar. Bunlar arasında en temel dayanak noktası kişinin kendi ailesi olmaktadır. Ailenin olmaması ve bir aile yaşantısı geçirilememesi umutsuzluğun en önemli sebebi olarak görülmektedir. Çünkü geleceğe yönelik umudun kaynağı aslında kişinin şu

an içinde yaşadığı ortamdır. Şu an mutlu olamayanın yarın da mutlu olamama ihtimalinin de yüksek olabileceği düşünülebilir. Bu anlamda 'umut ve mutluluk zihni melekelerle alakalı bakış açısından kaynaklanan bir durumdur' denilse yanlış olmayacaktır. Çünkü, bazı şeyler elde edilince ulaşılabileceğine inanılan mutluluk kavramı, aslında bireyin her durumda mutlu olabileceğine olan inancını da yıkmaktadır. Öyle olunca umut ya da mutluluk olması için modernitenin dayatmış olduğu hayat anlayışında belirli seviyelerin yakalanması gerekmektedir. Bu istek ve arzuların insanîyet gereği sonu da olmayacağına göre, mutluluk, hep peşinden koşulan ama yakalanamayan bir değer olarak kalacaktır. Bu, aynı zamanda, değerlerle ilgili alanın zihinsel melekeleri etkilemede ne kadar ihmal edildiğini gösteren bir faktör olarak da dikkat çekmektedir. Bu çocuklarla ilgili önemli bir özellik de genel itibarıyla kişisel gelecek hakkında kötümser olmanın yanında, dıştan kontrole olan inancın da var olması belirgin bir özellik olarak dikkat çekmektedir. Yani kendine olan iyi ve kötü olayların sorumlusu kendini değil, başkası veya başka bir obje (mesela şans, talih) olarak görmesidir. Yani bu anlamda kontrol dışarıda veya dışsal bir faktördür. Bu çocukların aidiyet grupları dar olduğu için, dünyaya şüphe ile bakmaları da normaldir. Bu anlamda yurttan kalan çocuklarda, imkanlarının sınırlı olduğuna ve onlara sahip olmanın şansa bağlı olduğuna dair düşünce yerleştiği için geleceğe yönelik beklentiler de umutsuzluk şeklinde tezahür etmekte ve hep bir şans faktörüne bağlanabilmektedir.

2.3.8. Suç ve Şiddete Yönelme Problemi

Şiddet olgusu günümüz toplumlarının en temel sorun alanlarından birisini oluşturmaktadır. Yine buna paralel olarak şiddet sosyal bilimcilerin ve ruhbilimcilerin de temel araştırma konularından biri haline gelmiştir. Ancak yapılan tüm çalışmalara rağmen henüz şiddet olgusu üzerinde ortak bir tanımlamaya varılamamıştır. Kimi zaman şiddet olgusundan belli amaçları gerçekleştirmek amacı ile yararlanılırken, kimi zaman de toplumsal yapı içerisinde bu olgu sökülüp atılmaya çalışılmıştır.

Sözcük anlamlarına bakıldığında Türkçe'de 'Şiddet'; sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, karşıt tutumda olanlara karşı kaba kuvvet kullanma anlamlarına gelmektedir. Şiddet; bir kişiye güç ya da baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak, şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence yapma, vurma, yaralama olarak da tanımlanabilir. Dar anlamıyla ele alındığında şiddet, insanın bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edim olarak tanımlanmaktadır. İnsanın kendine yönelik yıkıcılığını temsil eden intihar (özkıyım) da bu grupta değerlendirilmektedir.

Ancak tüm ülkelerde baskın bir eğilim ve davranış olan savaş, şiddet ve kötü muamelenin, dünyada milyonlarca çocuğu bir 'şiddet kültürü' ile karşı karşıya bırakma olduğu da gözlenmektedir. Bugün dünyanın her yerinde çocuklar; okulda, evde, sokakta, bakım kurumlarında ya da toplumun farklı kesimlerinde şiddetin çeşitli şekilleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Şiddet; fiziksel, duygusal, cinsel ya da ekonomik yönleri ile toplumun hemen her kesiminde çocukların karşısına çıkmaktadır. Çocukları, bazen şiddetin tanığı, bazen de şiddetin mağduru ya da şiddeti uygulayan kişiler olarak görmek de mümkündür. Yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki, şiddet kültürü ile yetişen çocuklar ileride bu şiddeti uygulayan kişiler olarak toplumsallaşmakta, yani şiddetin normalleşmesi sonucu, bir iletişim aracı olarak sunulmakta ve normal bir davranış modeli gibi benimsenmektedir.

Şiddeti besleme ve yönelme davranışında sosyo-kültürel etmenlerin yanında ortamsal etkenler de önemlidir. Ortamsal etkiler açısından ülkemizde gecekondular, umumiyetle işsiz ya da çalışan ama sınırdan yaşayan bir tabana dayanmaktadır. Cinayet oranı kadar, çocuk suçluluğu, zihni bozukluklar, ilaç alışkanlığı, intihar, fahişelik, etnik bölünmeler, aile içi çatışmalar ve örgütlenme bozuklukları gibi birçok davranış türleri de genellikle yoksulluğun beslediği bu kültür içinde önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Yakın zamana kadar yapılan operasyonlar göstermiştir ki, gecekondulaşma süreci, terör ve anarşi gibi sosyal şiddet olaylarında önemli rol oynamıştır. Çocuk suçluluğu üzerinde yapılan araştırmalarda da

hemen hemen aynı sonuçlar elde edilmiştir. Bu anlamda son yıllarda yapılan araştırmaların yoğunlaştığı bir diğer nokta da, yüksek suçluluk oranının, iktisadi yaşayış tarzıyla yakından ilgili olduğu iddiasıdır (Türkdoğan, 1996:157). Korunmaya muhtaç çocukların görüntüsü, kendi yaş gruplarının içerisinde sosyal dışlanma riski taşıyan bir azınlık grubu oluşturmalarıdır.

Şiddet bir anomi halidir, yani topluma ve toplumsal değerlere yabancılaşan bir kişilik psikolojisinin sonucu olarak yüceltilen bir davranış modelidir. Şiddet ve suça yönelme davranışı, hedeflere ulaşmanın gayri meşru bir yolu olarak dikkat çekmektedir. Merton'a göre, toplum içinde amaçlar ve hedefler bir arada bulunmaktadır. Bunlara ulaşmanın meşru yolları vardır. Merton'ın "anomi" olarak adlandırdığı durum, söz konusu amaçlara meşru yollarla ulaşılmadığında ortaya çıkmaktadır (Merton, 1957:133). Meşru yolların kapalı veya ulaşım kanallarının güç olduğu zannedilen veya öyle olan durumlarda kişiler, kültürel ve ortamsal özelliklerin de teşvikiyle şiddet ve suça yönelmektedirler. Suçluluk davranışının kökenine inildiği zaman, çocuğun, duygusal ve ahlak gelişimini bilmek gerekmektedir. Freud'un ahlak ve kişilik gelişmesini, duygusal ve kişisel bir süreç olarak ele aldığı teorisine göre ki onun teorisinin görgül yollarla ispatının yapılmasının da mümkün olmadığı bilinmektedir, kişisel analizlerinde belirttiği gibi; kişilik gelişmesi ve ona paralel olarak ahlak gelişmesi belirli psiko-seksüel devrelerden geçerek gerçekleşmektedir. Şöyle ki, bir devredeki biyolojik ve psikolojik gereksinimler yeterince karşılanmamışsa, o devrede bir miktar enerji saplanır kalır ve bir sonraki gelişme de bundan zarar görebilir. Ego, idden gelen ve doyum isteyen, daha ziyade cinsel ve saldırgan güdülerle, süper-egonun bazen aşırıya kaçan yasaklamaları arasında sağlıklı bir denge kurabilir. Bu durumda hem ahlak gelişimi yeterlidir, hem de psikolojik sağlık yerindedir. Bu dengenin bozulduğu hallerde süper-ego ağır basarsa, kişi suçluluk duyguları içinde bunalır; eğer id ağır basarsa, kontrolsüz, taşkın davranışlar görülebilir. Ancak bazı araştırmalar, bu kuramın fazla katı ve dar çerçevesinin genişletilmesi gerektiğini savunarak, teoriyi yetersizlikle eleştirmişlerdir (Kağıtçıbaşı, 1988:250-251). Şiddet de

öğrenilen bir davranıştır. Böyle bir disiplin tekniği, çocuğa taklit edebileceği bir model de sağlar. Kendini döven ana-babasının saldırganlığını çocuk, taklit edecek ve kızdığı zaman o da bir başkasını dövecektir. Böylece, fiziksel ceza, çocuğa vicdanlı olmayı değil, saldırgan olmayı öğretmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların geldikleri aile ortamı ve buldukları çevrede bu şiddet davranışını besleyen ve destekleyen bir çok unsurun bulunduğu düşünülürse, şiddeti görerek uygulayan birer aktör olmaları da öğrenilmiş bir davranış olarak çocuk için bir risk faktörü olmaya devam edecektir.

Aslında, çocukların beden ve ruh sağlıkları açısından dengeli ve sağlıklı yetişmelerini sağlayacak reçeteler Batıdan önce Türk ve İslam düşünürleri tarafından yazılan eserlerde işlenilmiş, fakat gereği gibi anlaşılıp değerlendirilemeyince yitik mallar gibi kendilerine ya kıymet verilen yerlere götürülmüşler ya da keşfedilmeyi bekleyen hazineler gibi beklemeye çekilmişlerdir. Bunlara örnek olması açısından ünlü düşünür Gazali (1058-1111), eğitimi, "Yabani ısırgan otlarını ayıklayan bir bahçıvanın faaliyeti"ne benzetir. Gazali'nin bu benzetmesi, yüzyıllar sonra Pestalozzi'de de görülmektedir. Çocuğun gelişimi ve terbiyesi konularında anne babalara rehber olacak ilk eserler arasında, Keykavus'un 'Kabusname'si; Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın 'Marifetname'si ve Gazali'nin 'Ey Oğul' adlı kitapçığı sayılabilir. Bu eserlerde, bir bireyin doğumundan olgunluk evresine kadar yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlar hakkında öğütlere yer verilmiştir. Özellikle Kâbusnâme, çocuğun beslenmesi, hastalıkları, oyun ve dinlenmesine ilişkin rehber bir kitap olma niteliğini hala korumaktadır.

980-1037 yıllarında yaşayan büyük Türk hekimi İbni Sina, Çocuk Psikolojisi ve Pedagoji aracılığıyla çocuğun ruh ve beden arasındaki paralel gelişmesini sağlama yanlısıdır. İbni Sina'ya göre, organik faaliyetleri denge içinde sürdürülen bir çocuğun ileride güzel huylu, yani ruh sağlığı yerinde bir birey olması doğal bir gelişme olarak beklenmelidir. Yine İbni Sina'ya göre, çocuğun bünyesini güçlendirmek açısından yararlı olacak iki şey vardır. Bunlardan birincisi, çocuğun yumuşak bir biçimde "hareket"

ettirilmesi, ikincisi de, çocuğu uyuturken, "musiki"ye hazırlanmasına imkan verilmesidir.

Bütün bu tavsiyelerin yanı sıra, bir çocuğun ruh ve beden açısından dengeli olabilmesi için harcanacak tüm emekler, özellikle çocuğun ruhsal eğilimlerine dönük olmalıdır. Öyle ki, çocuğun aşırı öfkeye, büyük korkuya kapılmasına, üzüntüsüne ve uykusuzluğuna neden olacak davranışlardan mutlaka kaçınılmasını salık veren İbni Sina, çocuğun ne zaman neyi istediğini dikkate almak ve bu yolla da ona yaklaşmak, yani onun sevgisini kazanmak gerektiğine işaret etmiştir. Bu yaklaşımın bir başka yolu da, hoşlanmadığı şeyleri çocuktan uzaklaştırarak onun sevgi ve güvenini kazanmaktır. Böyle bir yetiştirme yöntemi, İbni Sina'ya göre, iki açıdan yarar sağlayacaktır. Birincisi, ruh sağlığı, ikincisi de beden sağlığıdır. Ruh sağlığı açısından yararı, başlangıçtan itibaren çocuğun "güzel huylar"la yetişmesi ve bu tür huyların çocuk ruhundan hiç ayrılmayan bir alışkanlık haline gelmesidir. Beden sağlığı açısından yararı ise bu da, kötü huyların daima bozuk mizaç türlerinden kaynaklandığı için, bunlardan kaçınmaktır. Demek ki, huyların "dengeli ve uyumlu" tutulması sayesinde hem ruh, hem de beden sağlığının korunması mümkün olmaktadır. (Keklik, 1984).

Suç ve suçluluğun salt bir hukuksal sorun olmadığı, suçlunun insâni ve sosyal özelliklerinden arındırılarak ele alınamayacağı; suçun soyut bir eylem değil sosyal bir olgu olduğu günümüzde tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Konuya çocuk suçluluğu açısından yaklaşıldığında bu husus daha da önem kazanmaktadır. Sorun, hukuksal olmaktan öte psiko-pedagojik ve sosyal niteliklidir. Bu nedenle, yeterince sosyal özbenliğe (egoya) kavuşmamış çocuk ve gencin işlediği suç, çocuğun kritik gelişme dönemlerinden soyutlayarak ona yalnızca "suçlu" gözüyle bakmak akılcı olmadığı kadar insancıl da değildir. Bu anlamda suçlu çocuk yoktur ama suça itilmiş çocuk vardır. Ortamsal faktörlerin etkisi açısından bakıldığında; çocuklar, her dakikasında dört ciddi suç işlenen bir dünyaya gözlerini açıyorlar. İstatistik verileri, kayıtlara geçmeyen "gizli suç"lar ve halka halka yayılan anti-sosyal davranışların varlığıyla genişleyen ve suçlu oluşturan ve yetiştiren toplumsal faktörlere dikkat çekmektedirler. Hukuki açıdan

“çocuk” sözcüğüyle henüz reşit olmamış ergenler yani 11-18 yaş grubu kastedilmektedir. 14 yaş, gerek İngiltere, gerekse bazı Avrupa ülkeleri ve ülkemizde en çok suç işlenen yaş olarak tespit edilmiş araştırma sonuçları arasındadır.

Buna hemen eklenmesi gereken, çocuğun, aslında gelişiminin ilk evrelerinde yaşamını çoğunlukla anti-sosyal nitelikte dürtülerle (impulse) yönlendiren ve böylelikle doyum sağlayan bir varlık olduğudur. Küçük yaşlarda tüm çocuklar ufak tefek suçlar işlerler. Hatta bazı uzmanlara göre, “her çocuk kendisini yenebilecek suçluluk dürtülerine sahiptir; aslında suçluluk kategorisine girdiği halde, önemsiz sayılan küçük suçları işlemeyen hemen hemen hiç kimse de yoktur.

Ayrıca, savaşların getirdiği yıkımın, ergenleri suça iten önemli bir etken olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur (Bruhl, 1925). Bu anlamda Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını izleyen yıllardaki çocuk suçluluğu oranlarının, tüm dünya ülkelerinde gösterdiği artış bunu kanıtlamaktadır. Başta Birleşik Amerika, Japonya ve İsveç olmak üzere birçok ülkede, İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra çocuk suçluluğu alanında hızlı bir artış kaydedilmiştir. Ülkemizdeki istatistiklere bakıldığında ise Türkiye’nin savaşa girmemiş olmasına rağmen, 21 yaşından küçük olan suçlu oranının, 1936’da % 23 olduğu, 1938’de % 24.5’tan 1940’ta % 27.5, 1941 ve 1942’de % 32.7’ye yükseldiği, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana hızlı bir artış gösterdiği de dikkat çekmektedir.

Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır. Gençin kendi kendine, “Ben kimim?”, “Kime benzemeliyim?”, “Başkalarına nasıl görünmeliyim?” gibi sorular sorduğu ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemde ergen, ailesinin istek ve yasaklamalarına ısrarla karşı koyar. Yeterince olgunlaşmamış olmanın sonucu, gençte belirgin bir dengesizlik görülür. Bir yandan ana babanın desteğine olan gereksinim, öte yandan özgürlük arzusu, gençte yeni

çatışmaların doğmasına neden olur (Sutherland, 1955). İşte böylesine kritik bir dönemdeki gencin işlediği suçu bu dönemin özelliklerinden soyutlayarak, ona alelade bir suçlu gözüyle bakmak olanaksızdır.

Ergenlik döneminde suça yönelten etkenler, hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtımsal nedenlerden, zeka potansiyelinin sınırlılığında kaynaklanacağı gibi, çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökenli de olabilmektedir. Öte yandan, değişen değer yargıları, dejenere olan ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, hızlı ve düzensiz kentleşme ve sanayileşme, göçler, ekonomik bunalımlar gibi sosyo ekonomik kaynaklı nedenler de ergeni suça iten etkenler arasında sayılmaktadırlar.

Suçta yönelen çocuklar genellikle çok çocuklu yoksul ailelerde çıkmaktadır. Özellikle ekonomik nedenlerden dolayı aile içinde ve geçimsizlik sıktır. Çocuklar başıboş ve denetimden uzaktırlar. Uygulanan disiplin ya çok sert ya da çok gevşektir.

Kadının çalışma hayatına atılmak zorunda kalması annenin çocuklarıyla birlikte olduğu zaman süresini azaltması yanında, çocuklar annenin kontrol ve denetimi dışında kalmışlardır. Anneler çalışma hayatını verdiği yorgunlukla çocuklarıyla daha az ilgilenmekte, çocuğun zamanını geçirmesi için en önemli tercihi televizyon olmaktadır. Televizyon- video'daki şiddet gösterisi ile davranışları arasındaki etkileşim sürecinde tartışma götürmeyen gerçek, çocukların saldırgan eylemlerle ilk karşılaşmasının ekrandaki gösteri ile olduğudur.

Çocuğun dış dünyayla kuracağı ilişkilerde önemi büyük olan ilk sosyal deneyimler, aile kurumunda gerçekleşir. Çocukta "ben"i oluşturan tavır alışlar, ailedeki kişiler arası ilişkilerle kurulur. "Aile içinde kurulan yapılar, dinamik yapılar olup, daha sonraki ilişkilere yön verirler." (Yavuzer, 1988:34).

Ailede suçlu davranış örneklerinin görülmesi halinde, "suçluluk davranışının iletişim süreci (communication process) içinde diğer insanlarla olan karşılıklı ilişki sonucu öğrenildiğini" savunan Sutherland'ın varsayımını

yapılan araştırmalar da doğrulamaktadır.Uzmanların, bilim adamlarının görüşlerinden yaptığımız bu alıntılar da, suçluluk davranışının kökeninde, çocukluk yıllarına kadar uzanan bir zaman dilimi içinde birden çok etkenin bulunabileceğini göstermektedir.

Bennett, (Yavuzer, 1988:35) son altmış yıl içinde suçluluk literatüründe birbirinden farklı olarak belirlenebilen suç gruplarından söz ederek, bunları şöyle sıralamaktadır:

1. Genellikle psiko-sosyal ve sosyolojik araştırmalar, zayıf akıllılık ya da gelişimdeki gerilik nedeniyle görülen suçluluğun, suçluluk vakalarının büyük bir yüzdesini oluşturduğunu ve bu tür çocukların çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyi düşük, yoksul ailelerden geldiğini göstermiştir. Söz konusu çocuklar, doğuştan itibaren bedensel, toplumsal ve zihinsel gelişimlerinin sınırlı olması nedeniyle yaşıtlarına oranla şanssızdırlar. Çünkü onlarla kıyaslandıklarında, daha zayıftırlar ve dış etkenlerden gelen baskıya daha az dayanıklıdırlar.

2. Bu grubu oluşturan çocuklardan bazıları umut vericidir; uygun toplumsal koşullarda sadece normal çocuk kusurlarına sahip gibi görünürler; büyük bir duygusal dengesizlik göstermezler ve normal çocuk yeteneklerine sahiptirler, ancak yeterince sosyal eğitimden yoksundurlar. Toplumsal değerleriyle yoğruldukları yakın çevrelerindeki uygun değişikliklere hızlı bir biçimde yanıt verebilirler. Bu tür çocukların, normal koşullar altında normal bir yapıya sahip olabilecekken, çevreye uyum gösterememiş çocuklar oldukları düşünülebilir.

3. Ergenlik döneminden önce hatalı davranışlarına rastlanmayan çocukların ergenlik çağında işledikleri suçlar, bu özel dönemin zorluk ve gereksinmelerinin doğurduğu sorunlardan ayrı düşünülemez. Uygun bir yetiştirme yöntemi uygulandığında, bu çocuklar normale dönmek üzere yeterli güce sahiptirler.

4. Bruhl'ün deyişiyile, "bozuk aile düzeninden gelen suçluluk"ta çocuğa birtakım kötü sosyal davranış örnekleri aşılanır. Çocuk, aile ve yakın

çevresinin kusurlu yanlarını benimser ve Levy'in deyişiiyle, "anadilini öğrendiği gibi, bunları da öğrenir."

5. Doğrudan doğruya değil de, ikinci derecede anti-sosyal davranış bozukluklarına neden olan suçluluk türüne gelince, bu çocuklar, sara, beyin iltihabı gibi tümüyle organik koşullara karşı bir tepki olarak ikincil planda ortaya çıkan kontrol edilmemiş davranış ya da suçlara sahiptirler.

6. Ekonomik yoksunluk nedeniyle işlenen suçlar bölümü, yaşamlarının ilk yıllarında sürekli olarak yoksulluk çekmiş ve yaşama yolunu suç işlemekte bulan büyük bir grup çocuğu kapsar.

7. Nörotik suçlu kategorisi, çok sayıda yazara göre, "suçlu davranışı bilinçsiz güdülenme (motivasyon) tarafından belirlenen bir suçlu grubu" olarak tanımlanıyorsa da, bu tür suçluların hepsi aynı özelliği göstermeyebilir.

Bowlby, kişiliğin temellerinin atıldığı ilk beş yıl içinde anneden ayrı kalmanın, çocukta suçlu kişilik yapısının gelişmesinde en önemli etken olacağını ileri sürmektedir. Jones da, hırsızlık yapan çocuğun, bu suçu sadece fizyolojik gereksinimlerden dolayı değil, sevgi ve sevecenlik eksikliğini karşılamak amacıyla da işlediğini savunmaktadır. Suçlu çocuklarda zeka, kişilik ve yakın çevre etkenlerini incelemek üzere, Ankara, İzmir ve Elazığ ıslah ve ceza evlerindeki 214 suçlu gençle ve aynı kentlerden gelen 150 suçlu olmayan genç üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, çocuk suçluluğunda psiko-sosyal ve pedagojik sorunların ağır bastığı ortaya çıkmıştır (Yavuzer, 1988:34).

Çocuk suçluluğunun sebepleri ne olursa olsun, sosyo-kültürel ve eğitsel açıdan yoksunluk ve risk içinde bulunan çocuklar için pozitif nitelikte makro düzeyde ayrımcı tedbirler paketinin varlığına ihtiyaç vardır. Dünya çapında yayılan şiddet dalgasıyla birlikte korku ve şiddet filmlerine ilginin artması, bu tür filmlerin tv kanallarında artan bir dozda seyirciye sunulması çocukların merhamet ve acıma duygularını yitirmesine iç dünyalarında duygu kargaşası yaşadıkları için psişik depresyona girmesine sebep

olmaktadır. Bu nedenle çocuklar saldırgan, kırıcı-dökücü, sadist ve karamsar olmaya daha açık olmaktadır.

Korku ve şiddet filmlerindeki mesajlar ile bireylerin etkilenme ve eyleme yönelmeleri arasında doğrusal bir ilişki kesin olarak açıklanamaz ise de, fantezi âleminde oldukça yüklü şiddet ve saldırganlık eğilimindeki kişilerin tahrik olma olasılığı nispeten yüksektir. Hollywood film sanayinin, hiç kuşkusuz uygarlığı yıkmaya yöneldiği, küçükler için zehirli tatlandırıcılar sunduğu; kurbanın ciğerini yiyen yamyam bir sapık katil rolünün Oscar'a layık görüldüğü, gerçeğe yapay dünya arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığı ve toplumu çocuk yaştan başlayarak şiddet alışkanlığına yönelttiği; bununla da yetinilmeyerek şiddet ögesinin pornografik gösterilerin de bir ögesi olmaya başladığı ve manevi değerleri altüst ettiği hiç de yabana atılmayacak iddialardır.

Burada altının önemle çizilmesi gereken nokta ailenin çocuk üzerindeki rolünün önemidir. Aile, çocuğun istenilmek, bir yere ait olmak, güven, istikrar, sosyal itibar, asli ve ekonomik ihtiyaçlar gibi yaşamasını mümkün kılan gereksinimlerini karşılamaktadır. Çocuğun yetiştiği ailenin genişliği sosyo- ekonomik ve kültürel düzeyi aile üyelerinin birbirine ve çocuğa karşı tutum ve davranışları çocuğa uygulanan eğitim ve disiplin gibi etkenler, onun duygusal ve sosyal gelişimini etkileyecek kişiliğinin oluşumuna ve davranışlarına yön verecektir. 1990 yılında cezaevine giren 465 hükümlü çocuktan babası lise veya fakülte mezunu olanların oranı sadece % 2.4'tür.

Aile birliğinin sona ermesi (fiziki ayrılık) veya aile birliğindeki huzursuzluklar (psikolojik ayrılık) çocukların kişilikleri üzerinde silinmesi zor olan izler ve yaralar açmakta ve bazen de potansiyel suçlar ve suçlular doğurmaktadır. 1990 yılında cezaevine giren hükümlü çocukların annesi veya babasından ayrı olanların oranı %31 gibi hiçte küçümsenmeyecek bir oran olarak dikkat çekmektedir. Bu da çözümün aile ve aile değerlerinin, toplumun bu patolojiden kurtulması adına önemine işaret etmektedir.

2.4. Korunmaya Muhtaç Çocukları Sosyal Risklerden Korunması İçin Yapılanlar Veya Yapılması Gerekenler

2.4.1. Sosyal Dışlanmaya Karşı Sosyal İçerme Politikaları

Sosyal içerme, sosyal dışlanma kavramının zıddı olarak kullanılmakta ve sosyal dışlanmadan kaynaklanan dezavantajların giderilmesine yönelik olarak atılacak adımları içermektedir. Bu anlamda sosyal içerme politikaları da sosyal dışlanma kavramında olduğu gibi çok çeşitlilik arz etmektedir. Toplumların özellikleri bu değişik politikaların da sebebi olmakta, bu anlamda her ülke ve toplumun değişik içerme politikaları olması da normal bir özellik arz etmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı kapsamı çerçevesinde AB düzeyinde geliştirilen dışlanma kriterleri;

- a. gelir,
- b. istihdam,
- c. eğitim ve
- d. sağlığa ilişkin göstergelerle ölçülmeye çalışılmakta, dolayısıyla sosyal dışlanma olguları da bir anlamda ortaya konulmaktadır (Gökbayrak, 2005b).

Haziran 2001'de üye devletler yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı iki yıllık ulusal planlarını hazırlamışlar, Kasım 2001'de Sosyal İçermeye İlişkin Ortak Rapor benimsenmiştir. Raporda, Üye devletlerin sosyal içermeye yönelik planlarının bir değerlendirmesi yapılmakta ve üye devletlere politika önerilerinde bulunmaktadır. Rapor, üye devletlerin sekiz temel alanda baş edilmesi gereken sorunlarla karşı karşıya olduklarının altını çizmektedir:

- İçerici bir işgücü piyasası geliştirmek ve istihdamı herkes için bir hak ve fırsat olarak artırmak,
- İnsanca bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli gelir ve kaynakları garanti etmek,
- Eğitim yetersizliklerini gidermek,

- Aile dayanışmasını sürdürmek ve çocukların hakkını korumak,
- Herkes için makul bir barınma olanağı sağlamak,
- Yüksek kaliteli kamu hizmetlerine yatırım yapmak ve bu hizmetlere herkesin eşit ulaşımını sağlamak (sağlık, ulaşım, sosyal hizmetler, bakım, kültür, eğlence ve yasal hizmetler),
- Hizmetlerin sunumunu iyileştirmek,
- Birden fazla alanda yaratılan yoksunlukları ortadan kaldırılmasına öncelik vermek (Erdoğan, 2004).

Sosyal içerme bağlamında ise, bu çok boyutlu anlayışa uygun olarak, içerme içerisinde yer alacak aktörlerde;

- a. başta devlet,
- b. sosyal taraflar,
- c. hükümet dışı kuruluşlar olmak üzere çok aktörlü bir yapı sergilemektedir.

Bütün bu sorunlara karşı, AB, sosyal koruma ve sosyal içerme araçları olarak öncelikli olarak şu politika alanlarını saymaktadır:

1. İşgücü piyasasına katılımı arttırmak(bu tüm üye devletler bazında en öncelikli politik araç olarak kabul edilmektedir);
2. sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek(özellikle hızla yaşlanan nüfus ve değişen istihdam biçimleri karşısında ciddi sorunlar yaşayan emeklilik sistemine ilişkin olarak çalışma yaşamını uzatmak ve bu alanda kamu emeklilik programları yanında özel emeklilik programlarını arttırmak);
3. formel ve mesleki eğitimdeki dezavantajları ortadan kaldırmak;
4. çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmak;
5. insana yakışır barınma koşulları sağlamak;

6. uzun dönemli sağlık bakım hizmetleri, sosyal hizmetler ve ulaşım hizmetlerine erişimi sağlamak;

7. özürlü, etnik azınlık ve göçmenlerin topluma olan entegrasyonunu arttırmak ve ayrımcılık ile savaşmak (Gökbayrak, 2005a).

Aralık 2000 Nice Zirvesinde, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya ilişkin dört temel ortak amaç üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

- Kaynaklara, mallara ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak,
- Dışlanma risklerini engellemek,
- En zor durumda olanlara yardım etmek,
- Tüm tarafları harekete geçirmek.

2.4.2. Ailenin Korunması

Aile sorunlarının çözülmesi, ailenin düzenli bir şekilde gelişmesi ve devam etmesi amacını güden çalışmalar sosyal hizmetin "Aile Refahı" alanını oluşturmaktadır. Aile refahı ile birlikte düşünülen "Çocuk Refahı" alanı da önemli hizmetleri içermektedir. Çocukların refahına etki eden her husus aynı zamanda çocuğun üyesi bulunduğu bütün grupların, ailenin ve toplumun refahı ile de ilgilidir. Çocuk refahı alanı bu bakımdan yalnız çocuk için değil tüm grubun refahı için toplum kaynaklarının düzenlenmesinin bir bölümünü oluşturmaktadır (Koşar, 1989).

Ailenin korunmasına yönelik yaklaşımlar, çocukların ve gençlerin aileleri yanında yetişmelerine olanak sağlayacaktır. Bakım kurumlarından ise, ailesiz ve kimsesiz çocukların daha geniş ölçülerde yararlanmaları kolaylaşacaktır. Kırsal ve kentsel alanlardaki gelir düzeyi düşük, toplumsal statüsü orta ve alt kesimlerde olan işçi, memur, küçük çiftçi, esnaf ve sanatkar, tarım işçisi, marjinal işlerde çalışan ve işsiz ailelerin korunması, ekonomik sorunlarının çözülmesi, bugün bakım kurumlarından yararlananların yapısını değiştirecektir.

Yoksul ailelerin korunması ile çocukların aile içinde yetiştirilmesine ilişkin toplumsal koşulların ve ekonomik olanakların iyileştirilmesi, bakım

kurumlarının toplumsal işlevlerine farklı boyutlar kazandıracaktır. Ailesiz, kimsesiz olan çocukların ve gençlerin korunması bu süreçte ağırlık kazanabilir. Yoksul ailelerden gelen çocukların ve gençlerin aile yapıları yoksulluğu aşabilecek nitelikte değişmedikçe, bakım kurumlarından yararlanabilen ailesiz, kimsesizlerin oranı düşük olacaktır.

Yoksul ailelerin korunmasına yönelik toplumsal refah politikalarının geliştirilmeleri sürecinde; toplumsal düzeyde istihdam olanaklarının artırılarak işsizlik sorununun çözümüne, gelir dağılımının iyileştirilmesine, bu doğrultuda ücret politikalarının, ekonomideki gelişmelere göre düzenlenmesine öncelik verilmelidir.

Bu doğrultuda, toplumsal güvenlik sisteminin toplumdaki tüm kesimleri kapsayacak nitelikte geliştirilmesine önem verilmelidir. Toplumsal güvenlik sistemi içinde, yoksul ailelerin korunmasına yönelik yardım programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gereği ortadadır. Toplumsal sigorta hizmetleri içinde aile yardımlarının geliştirilmesi, değişik sektörlerde çalışanların ekonomik ve toplumsal yönden desteklenmesine olanak oluşturacaktır. Bunun yanında, toplumsal hizmetler alanında; çalışmayan yoksul ailelerin gereksinmelerini karşılamaya yönelik toplumsal refah hizmetlerinin düzenlenmesi, aile yardımlarının toplumsal düzeyde yaygınlaştırılmasına yardımcı olacaktır. Toplumsal güvenlik sistemi içinde, aile yardımlarının geliştirilmesi; temelde ailenin ve aile içindeki üyelerinin korunmasını gerçekleştirecektir (Cılga, 1986:41).

SHÇEK bünyesinde bulunan Ailenin Bütünlüğünün Korunması Dairesi de aile bütünlüğünün korunması için destek ve faaliyetlerde bulunan bir birimdir.

Ailenin Bütünlüğünün Korunması Dairesi; topluma, aileye ve kadına yönelik koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici hizmetleri yerine getirmek üzere, 2828 Sayılı Kanun'un 9. maddesine 3703 Sayılı Kanun'la "k" bendi eklenerek 14.03.1991 tarihinde kurulmuştur.

Dairenin görevleri, "Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü

maddi, manevi ve sosyal destek sağlamak, bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak" olarak belirlenmiştir. Daire Başkanlığı bu hizmetleri yerine getirmek üzere; Kadın Hizmetleri, Aile Hizmetleri, Toplum Hizmetleri ve Proje Geliştirme Değerlendirme Şube Müdürlüğünden oluşturulmuştur.

2.4.3. Çocuğun Korunması (Çocuk Refahı)

BM Çocuk Hakları Bildirisi, bütün çocukların, dil, din, ırk mezhep ayrımı gözetmeden tüm haklardan yararlanması, onun her yaşta ve her ekonomik düzeyde anne ve babanın koruma ve sorumluluğu altında, güvenlik içinde büyümesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır (Gökçe, 1971:274-275).

Bu görevi, bir kısım aileler, 'ailenin parçalanması', 'hiç olmaması', 'ailenin olumsuz koşullarda bulunması', 'ana-babanın birisi veya ikisinin kaybedilmesi' gibi nedenlerle karşılayamamakta ve devletin açtığı kurumlardan bu görev beklenmektedir (Gökçe, 1988:10-12).

1975 yılında yapılan 'Çocuğun Değeri' konulu bir araştırmada, yörenin gelişmişlik düzeyi, aile geliri, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, ailedeki çocuk sayısı ile çocuğun güven sağlama işlevi ve aile için ekonomik değeri olma vasfı da azalmakta; buna mukabil çocuğun, neşe, canlılık sağlayıcı psikolojik değeri ve aileyi tamamlayıcı işlevi önem kazanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1978:2-3).

2.4.4. Sosyal Refah Politikaları

Sosyal refah kavramı, bir toplumda yaşayan insanların çıkarlarını, bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve ekonomik ihtiyaçlar bakımından karşılamak ve bu noktada insanların doyumunu sağlamak amacını güden uygulamaları da içine alan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal Refah, Friedlander tarafından; 'kişi ve grupların verim kabiliyetlerini geliştirebilmeleri ve aileleri için doyurucu bir hayat ve sağlık standardına ulaşmaları ve aynı zamanda kişisel ve sosyal ilişkilerini dengeli olarak devam ettirmelerini sağlamak amacıyla sosyal hizmetler ve sosyal kurumların organize edilmiş bir sistemidir', biçiminde tanımlanmaktadır.

Bu konuda çok eskiye dayanan bir takım pratik uygulamaları ile ortaya çıkmış olmakla birlikte bugünkü formel anlamıyla yoksullukla ve muhtaçlıkla mücadelenin bir devlet sorumluluğu kategorisine alınması esasen Müslüman toplumlarda batıdan önce görülen bir durum olduğunu fark ediyoruz.

İnsan ve toplumun korunmasına yönelik temel çaba üretim etkinliğidir. Üretim etkinliği, bireysel-toplumsal gereksinmelerin karşılanmasına, bu amaçla ekonomik ve toplumsal anlamda mal ve hizmet üretimine yöneliktir. Temel hedef, toplumun görece sürekliliğinin sağlanması, değişme ve gelişme süreci içinde insanın ve toplumun korunmasıdır. Fakat, üretim etkinliğine katılma biçimlerindeki farklılıklar, üretilen mal ve hizmetlerin paylaşımında ortaya çıkan eşitsizlikler toplumda belirgin olarak yaşanan korunmaya muhtaçlık olgusunun ve sorunun oluşumuna sebebiyet vermektedir. Oluşturulan toplumsal refah olanaklarının eşit ve âdil bir biçimde dağılımının sağlanması toplumsal politikaların en önemli sorunu olarak belirlemektedir. Makro düzeyde beliren bu sorun, mikro düzeyde de korunmaya muhtaçlık sorununu yaşayan toplumsal kesimlerin durumunu önemli bir olgu olarak yansıtmaktadır (Cılga, 1986:32).

Burada önemli olan bir konuda insani gelişim sağlanması anlamında ülkelerin kendilerine özgü özelliklerinin göz önüne alınması gereğidir. Örneğin; Almanya'nın yaşadığı deneyim Brezilya'dan beklenmemelidir.

Globalleşme insani gelişim alanında az gelişmiş ülkelerde bireylere, ilerlemeye, gelişmeye yönelik, daha uzun yaşam, daha iyi eğitim, daha iyi beslenme ve gelecek için daha fazla seçenek sunmaktadır. Ancak gerçek bir insani gelişmeden bahsedebilmek için, az gelişmiş ülkelerde insani gelişmenin niteliğini irdelemek gerekmektedir. Örneğin; okullaşma oranı bir insani gelişim ölçütüdür. Fakat okulların bölgesel dağılımı, öğrenci başına düşen öğretmen sayısı, eğitimin kalitesi ve daha birçok nitelik göz ardı edilmemelidir.

Birleşmiş Milletler 1990 yılından beri her yıl insani gelişme raporları yayınlamaktadır. Birleşmiş Milletlere göre insani gelişim; insanların

çevrelerindeki alternatifleri genişletmek olarak özetlenmektedir (UNDP, 2001) Bu anlamda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Endeksi (Human Development Index) adlı bir ölçüt geliştirilmiştir. Bu endeks kalkınmanın uzun yaşam ya da kişi başına gelir gibi insanın gelişimine işaret eden en önemli faktörlerine odaklanmaktadır.

2.4.5. Dini ve Moral Değerlerin Sosyal Hizmetlerde Fonksiyonel Olarak İşletilmesi

Dünya Psikiyatri Federasyonu, insanlarda dini ilginin desteklenmesinin, 'koruyucu ruh sağlığı' etkisinin olduğunu kabul etmekte ve bununla ilgili aktiviteleri de teşvik etmektedir (Tarhan, 2007: 24). İnsanlarda koruyucu ruh sağlığı açısından önemli etkilere sahip olan dini inanç ve moral değerler sistemi, bu anlamda toplumun bütün fertlerinde ruh sağlığının korunması ve hatta tedavi edilmesi konusunda önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Özellikle mağdur olan kesimlerin ruh sağlıkları açısından daha çok rehabiliteye muhtaç oldukları açıktır. Sosyal hizmetlerin faaliyet alanı içerisinde ulaşmak istediği sosyal kesim toplumun mağdur olarak addedilen kesimleridir. Bütün inanç sistemlerinin genel özellikleri açısından bakıldığında, mazlum ve mağdur insanların korunmasını amaçlayan bir yapıdan bahsedilebilir. Günlük kullanışta öksüz, annesini kaybeden çocuk, yetim ise, babası olmayan çocuk anlamında kullanılmaktadır. Kur'an'ın birçok ayetinde (Bakara:215, Bakara:220, Nisa:2-3, Nisa:6, Nisa:8-10, Nisa:36, Nisa:127, Nisa:152, Enfal:41, İsrâ:34, Kehf:82, Haşr:7, Gaşiye:17, Fecr:17, Beled:14-16, Duha:6, Duha:9), öksüz ve yetimlerin korunması, onlara haksızlık edilmemesi gibi konular işlenirken, İncilde, Yakup'un Mektubuna Giriş 1:27de, kişinin öksüzlerle dulları ziyaret etmesi ve onlarla ilgilenmesi, dindarlığın en önemli ölçütlerinden birisi olarak ele alınmaktadır.

Bu çerçevede sosyal hizmet 'bireyin refahının sağlanmasında en önemli sorumluluk toplumundur' felsefesine uygun olarak hareket etmektedir. Klasik iktisat teorilerinin belirttiği gibi insanın arzu ve istekleri sınırsız ve fakat bu sınırsız istek ve arzuların tatmin ve doyumunu için kullanılan

kaynaklar da sınırlıdır. Bu nedenle sınırsız sınır koymak veya kaynakları bu toplumsal refah için kullanmak çok önemli bir örgütlenme ve organizasyon faaliyetini gerekli kılmaktadır. Ancak öyle olduğu zamandır ki insanlar birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak bir örgütlenmeye gidebilirler. Burada 'bugün ihtiyaç sahibi başkası fakat yarın ben olabilirim' inancı insanları bu tip organizasyonlarda görev almaya itmektedir. Böyle faaliyetlerin içinde olanın tek gerekçesi tabiidir ki, yalnızca böyle bir anlayış olmayabilir. Hemen hemen bütün dini inançlarda var olan, insanların içinde yaşadıkları inanç ve din alanı da böyle faaliyetlerin 'sevap' diye bilinen bir karşılığının olduğunu bildirmektedir. Örneğin bu konuda insanları teşvik eden çok sayıda kutsal metin de mevcuttur. Toplumun temel dinamiğini oluşturan bu inanç alanları tesirleri bakımından toplumdan topluma farklılık göstermektedirler.

Burada, Seyyar'ın (2002:402) aşağıdaki verilmiş olan Almanya örneği ile moral ve dini değerlerin, toplumsal fonksiyonelliği açısından önemine işaret edilmektedir:

Sosyal İlahiyat, ilahiyat (din eğitimi) ve sosyal hizmetler (sosyal pedagoji ve sosyal çalışma) bilimlerinden oluşan bir bilim ve meslek dalıdır. Sosyal İlahiyatçı öğrenciler, sosyal hizmet uzmanlarına verilen temel dersleri almak mecburiyetinde oldukları gibi, din pedagojisi, psikolojisi ve ahlâkı gibi konular hakkında da bilgi sahibi olmaktadırlar.

Sosyal İlahiyatçı olarak yetiştirilen öğrenciler, eğitimleri sonunda hem dinî eğitim, hem de sosyal pedagoji ve sosyal çalışma alanında kalifiyeli eleman olarak çalışabilmektedir. Sosyal İlahiyatçılar, gerek kiliselere ait sosyal kurumlarda, gerekse devletin değişik sosyal hizmet kurumlarında ya sosyal hizmet uzmanı ya din adamı (ilahiyatçı) olarak veya her iki fonksiyonu birlikte üstlenerek görev alabilmektedir.

Özellikle ölümcül bir hastalığa yakalanmış hasta ve hasta yakınları ile ilgilenmek, onlara "ölüme refakat hizmetleri" kapsamında manevî telkin ve destek hizmetleri vermek, intihara meyilli kişilerin manevî dünyalarını tamir etmek, aile içi şiddete maruz kalmış aile fertlerine manevî destekli psiko-sosyal yardımlarda bulunmak, modern hayat ile örf ve gelenekler arasında kalmış ve manevî boşluklara itilmiş gençlerin sorunlarına çözüm üretmek, hapisanede yatmakta olan mahkumların manevî ihtiyaçlarını karşılamak ve genelde dinî yönden sapma gösteren ve bunalımlara girmiş kişilere manevî rehabilitasyon hizmetleri sunmak Sosyal İlahiyatçıların görev alanlarına girmektedir.

Sosyal İlahiyat eğitimi, meslek liseleri ve üniversitelerin yanında kilise ve dinî cemaatlere ait olan 4 yıllık Meslek (Teoloji) Yüksek Okullarında da verilmektedir. Bu okullarla kayıt yaptırabilmek için, genelde 10 yıllık

örgün eğitimin dışında sosyal veya dinî hizmetler alanında en az bir yıl gönüllü veya görevli olarak çalışma şartı aranmaktadır.

Almanya'da yaklaşık olarak 35 bin sosyal ilahiyatçı (Seelsorger) değişik sosyal alanlarda faaliyet göstermektedir. Bunlardan % 40'i meslek liselerinden, % 10'u Meslek Yüksek Okullarından ve % 27'si ise Üniversitelerden mezundur.

2.5. Avrupa'da ve Batıda Genel Olarak Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Risklerden Korunması İçin Yapılanlar

İnsanın yetişmesinde ve sosyalleşmesinde etkili olan yerleşim yerlerine özgü yapısal koşullar açısından risk faktörleri de farklılaşmaktadır. İnsanın sosyal çevresi, onun gelişiminde ve risk faktörlerinin oluşmasında da belirleyici ve etkilidir. Toplumsal yapı ve değişimleri ve yerleşim yerlerine göre farklılaşan dinamikleri dikkate alarak çevreyi değerlendirmek ve analitik olarak risk faktörlerinin ortaya çıkarılması önemli bir durumdur. Her toplumun ve ülkenin risk alanları veya kabul edilen risk faktörleri değişiklik arz etmektedir. Baz alınan kıstaslar açısından sosyal dışlanma ve risk faktörleri de değişmektedir. Nitekim fakirlik ve yoksunluk ölçütlerinin toplumdan topluma değişiklik göstermesi de her toplumun sosyal özelliklerinin ve yapısının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Burada en çok kullanılan ölçüt kişilerin veya ailelerin gelirleridir. Mesela Dünya Bankası, fakirlik sınırının belirlenmesinde, günlük 1 ABD dolarını ölçüt kabul etmektedir. Yani, ayda 31 dolar geliri olmayan herkes fakir kategorisine girmektedir. Bu ölçüye göre dünya nüfusunun kabaca yarısı fakir konumundadır. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan birisi için ayda 31 dolarlık gelir oldukça düşük sayılırken ülkelerin ekonomik ve sosyal şartları göz önüne alındığında, mesela Bangladeş'te bu miktar, normal bir gelir olarak kabul edilebilmektedir. Dünya Bankası, dünya nüfusunun yarısının, günlük gelirinin iki dolardan az olduğunu, 1.2 milyar insanın ise, günlük bir dolarlık gelire ifade edilen mutlak yoksulluk sınırının altında yaşadığını belirtmiştir (Dünya Bankası, 2002).

Batı merkezli bu tür tasnifler, bir anlamda dünyanın geri kalanının kendilerinden daha aşağı seviyede ve geri kaldıklarını ima etmek için kullanılmakta olduğunu da düşündürmektedir. Eğer bir Batı ülkesinin kişi

başına düşen milli geliri yıllık 20.000 dolar seviyesindeyse daha düşük bir ülkede mesela, yıllık 3.000 dolar civarında olan bir bölgede insanlar göreceli olarak daha rahat bir hayat sürebilirler. Ama her yıl açıklanan milli gelir indeksleriyle üçüncü dünya ülkeleri aşağılık kompleksine itilmekte ve böylece batıya yetişebilmek için olanca güçleriyle onları taklide yönelmektedirler. Zaten kapitalizm, fakir ülkelerde insanları ekmek parası derdine düşürürken, göreceli olarak daha zengin ülkelerde onları lükse düşkünleştirmeye çalışmaktadır (Yel, 2004).

Sosyal dışlanma, Fransa kökenli bir deyimdir. Klasik sosyolojinin bir ürünü olan dışlanma kavramı özellikle Fransa'da 1960'lı yıllardan itibaren tartışılan bir kavram olmuştur (Sindzingre, 2002). Bu dönemde politikacılar, uygulamacılar, bürokratlar, gazeteciler ve akademisyenler; yoksullardan ideolojik ve üstü kapalı bir biçimde "dışlanmış (les exclus)" olarak söz etmişlerdir. Bununla birlikte dışlanma söylemi, ekonomik krize kadar yaygınlık kazanmamıştır. 1980'li yıllar boyunca Fransa'da birbiri ardına patlak veren sosyal ve siyasal krizlerden dolayı, git gide artan sosyal dezavantajlarla birlikte ve genişleyen yeni sosyal grupları ve sorunları kapsayacak biçimde bir terimin tekrar tanımlamaya çalışılması ve bunların yan anlamlarının yayılmasıyla, dışlanma kullanılmaya başlanmıştır (Sapançalı, 2005:13).

Sosyal dışlanma kavramı, Jacques Delors tarafından sosyal ortaklarla yapılan görüşmeler sırasında Avrupa Birliği (AB) literatürüne sokulmuştur (Davoudi and Atkinson, 1999:226-227). Bu bağlamda, 1990'ların başlarından itibaren AB'nin temel sosyal politika konularından biri durumuna gelmiştir. AB sosyal dışlanmayla mücadelede kendini sorumlu kılmış olup, 1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından "Sosyal Dışlanmayla Mücadele Ulusal Politikalar Gözlemevi" kurulmuş ve bu konuda birçok rapor hazırlanmıştır (Yepez Del Castillo, 1994:615).

Bunun temelinde yatan ise, sosyal dışlanmanın sosyal ve siyasal düzen sorunlarına yol açacağı düşüncesi olmuştur. Günümüzde çoğu AB ülkesinde sosyal dışlanma ile ilgili olarak çalışmalar, ulusal eylem planları ve yeni

kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır (Sapançalı, 2005:17). Bu anlamda anayasa ve kanunlarında sosyal devlet olma özelliğini tanıyan ve kabul eden her devlet korunma ve bakıma muhtaç olan insanları desteklemek ve onları toplumla bütünleştirmek için çeşitli politikalar üretmek ve bu kesimlerin sosyal dışlanmalarını engellemeye çalışmakla yükümlüdür. Bu alanda Avrupa ülkeleri, sosyal devlet ilkesini büyük oranlarda uygulayan bir birlik olarak dikkat çekmektedir.

AB'de bulunan ülkelerde, sadece sosyal dışlanma riski altında olan korunmaya ve bakıma muhtaç çocukların yetiştirilmesinde alınan tedbirler öncelik ve önem sırasına göre genel hatlarıyla aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. Korunmaya muhtaç çocuklara, mümkün olduğu kadar bütün yardımlar yapılarak ailesinin yanında bakıp yetiştirmek,
2. Daha yakın ilgi görebilmesini sağlamak için ailesi yanında bakılması, mümkün değilse yakın akrabaları yanında bakım ve eğitimi sağlamak,
3. Uygun özellikleri taşıyan gönüllü ve paralı aileler yanında bakım ve eğitim sağlamak,
4. Uygun şartlar sağlanarak evlatlık olarak vermek,
5. Yalnız gündüz bakım veren kurumlarda bakıp yetiştirmek,
6. Aile yaşamı ve bakımı sağlayabilecek nitelikte 8-10 kişiye bakılacak ve yetiştirilecek aile tipi yatılı kurumlar düzenlemek,
7. Aile yaşamına olanak verecek şekilde 20-25 kişinin bakılıp, yetiştirileceği, yatılı kurumlar düzenlemek,
8. 50-100 kişilik yatılı kurumlar kurmak ve oralarda bakım ve eğitim yapmak,
9. 100-200 kişilik yatılı kurumlar kurmak ve burada yetiştirmek (Enç ve diğ., 1975:319-320).

Kuruluşundan bu yana Avrupa Ekonomik Topluluğuna yol açan Roma antlaşması ve sonraki gelişmeler Topluluğun yalnız ekonomik değil, sosyal bir dayanışma ve bütünleşmeyi de öngördüğünü ortaya koymaktadır. Bu

anlamda AB üyeleri, 1992 yılında yaptıkları Maastricht Anlaşması ile her konuda daha derin bir işbirliği ve bütünleşme niyetini ortaya koymuşlardır. Birçok konuda kendi hükümlerlerinden vazgeçen AB üyeleri karar alma yetkisini AB'ye bırakmakta, onun alacağı kararlara da uyma zorunluluğunu kabul etmektedirler. Bunların arasında 'Avrupa Sosyal Şartı' da yer almaktadır.

Genel olarak bakıldığında Avrupa'da sosyal hizmetlerin toplumun bütün kesimlerini içine alan özellikte ve yapıda olduğu görülmektedir. Sosyal hizmetler alanında çıkarılan kanunlar da bu yapı ve özellikleri destekler niteliktedir. Bu anlamda Avrupa'da sosyal hizmetlerin genel özellikleri ve görevleri şöyle sıralanabilir:

A. Sosyalleşmeyi Sağlamak:

Sosyal hizmetlerin hedef kitlesi, genelde toplumun asgari beklentilerine uygun davranışta bulunamayan ve sosyal hayata uyum sağlamakta (muhtemelen) güçlük çekecek veya çekmekte olan kişilerdir. Toplumun yapısı nasıl şekillenirse şekillensin, hangi özelliklere sahip olursa olsun, belirli sayıda insan, her zaman arzu edilen tutum ve davranışı sergilemekte zorluk çekecektir. Sosyal çevre ve (ya) biyolojik-psikolojik sosyal yapısına göre, belirli bir derecede sosyal sapma emareleri gösteren kişilerin halleri, şahsi kusur veya beceriksizlik, ahlaki zafiyet veya sosyal sorumsuzluğun bir neticesi, toplumun duyarsızlığının bir tezahürü veya kaderin bir cilvesi olarak değerlendirilebilir. Hangi sebepten dolayı olursa olsun, sosyal uyum yönünden problemlili olan veya şahsi alanda psiko-sosyal sorunları olan kişiler, sosyal hizmetlerin direkt olarak ilgi alanına girmektedir. Burada sosyal hizmet uzmanları, bu kişilerin psiko-sosyal rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla, kişi ile sosyal hayat arasında bir köprü vazifesi görmektedir.

B. Gizli Potansiyelleri Ortaya Çıkarmak:

Sosyal hizmetler, hangi sosyal alanda veya hangi sosyal gruba yönelik faaliyetlerde bulunursa bulunsun, sorunlu veya ileride sorunlu olabilecek kişilerdeki göz ardı edilmiş potansiyel güç ve imkanlarını ortaya çıkarmakla

görevlidir. Psiko-sosyal sorunun çeşidi ve boyutu ne olursa olsun, fitri kabiliyetlerinin bütünüyle kaybolmayacağından yola çıkarak, insanların kabiliyetlerini, maneviyatlarını, motivasyonlarını ve ümitlerini canlı tutmak, sosyal hizmetlerin karakteristik hususiyetlerindedir. Sosyal hizmetlerin başarısı, sosyal hizmetlere bizzat ihtiyaç duyan kişinin gizli potansiyellerinde saklıdır. Bunları gün ışığına çıkartmak, sosyal hizmet uzmanının ihtisas alanıdır.

C. Sosyal Sömürü ve İstismarı Engellemek:

Psiko-Sosyal yönden tam olarak gelişemeyen her insan, muhtemel olarak başkaları tarafından sömürülmeye ve istismara açıktır. Diğer taraftan, değişik fiziki veya maddi sebeplerden dolayı kendi kendine yeterli olamayan örneğin yoksullar veya özürlüler de, ister istemez, başkaları tarafından kötü maksatlar için kullanılabilir. Değişik sosyal risklere karşı kendi gayretleriyle kendilerini yeterince koruyamayan sosyal gruplar, bundan dolayı sosyal hizmetlerin özel himayesi altındadır. Sosyal hizmetler, olası sosyal risklerin kurbanı olabilecek ve bu şekilde istismar edilebilecek kişilere (homo abusus) yönelik uyguladığı koruyucu sosyal faaliyetleriyle, bir çok sosyal sorunun ortaya çıkmasını önlemektedir. Bazı kişilerin temel psiko-sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılan(a)maması, bu kişilerin sosyal haklarına tecavüz anlamına geleceğinden dolayı, sosyal istismarcılığın önlenmesi, kamusal sosyal yardım programlarının uygulanması ile mümkündür. Dolayısıyla, sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan sosyal kesimler, modern sosyal siyaset anlayışına uygun olarak geniş anlamda sosyal koruma (Sosyal Hizmet, Sosyal Danışmanlık ve Sosyal Yardım) kapsamına alınmaktadır.

D. Bakıma Muhtaç Olan Kişileri Koruma Kapsamına Almak:

İnsanlar, bütün koruyucu sosyal politikalara ve akıl-ruh sağlığı hizmetlerine rağmen, yine de amansız hastalıklara yakalanabilir, kaza sonucu sakatlanabilir veya ileri yaşlılıktan dolayı yatalak duruma düşebilir. Böyle durumda olan kişiler, eski sağlıklarına veya performanslarına yeniden kavuşabilmeleri için, durumlarına göre, tıbbi tedavi hizmetlerinin yanında

tıbbi, mesleki ve(ya) psiko-sosyal rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyarlar. Sosyal hizmetler, kişiye uygun olarak dizayn edilen, rehabilitasyon programlarının etkinliğini sağlayabilmek için, özellikle psiko-sosyal rehabilitasyon alanında aktif olarak katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan, rehabilitasyon programlarına rağmen örneğin yaşlı hastalar, bakıma muhtaç duruma düşmelerinden ötürü sürekli olarak başkalarının bakımına ihtiyaç duyabilirler. Bu durumda, özellikle sosyal destekli bakım hizmetlerine ihtiyaç duyulacağından, sosyal hizmetlere de yeni görevler düşmektedir (Gümüş, 2005:14-16).

AB'ye ye olan ülkelerin her birisi, bir diğerinden farklı olarak kendi siyasi, kültürel, sosyal, tarihi ve dini parametrelerine bağlı olarak milli sosyal politika ve bu çerçevede sosyal hizmetler sistemlerini düzenleyip, geliştirmişlerdir. Bir başka ifadeyle, tarihi süreç içinde oluşan kendine has bir sosyo kültürel yapının etkisiyle ülkelerin sosyal hizmetler anlayışındaki farklılıklarından dolayı da AB lkelerinde farklı sosyal sistemler oluşmuştur. AB'de her ülke, kendi tarihi ve sosyal birikimlerine paralel olarak sosyal hizmet birimleri oluşturmuş ve bu anlamda toplumda oluşabilecek bütün mağduriyetleri önleyebilecek bir sosyal refah devleti ve toplumu rneği oluşurmaktadırlar.

2.6. Konuyla İlgili Yapılmış alışmalar

Türkiye'de 'Korunmaya Muhtaç ocuklar'la ilgili bir çok araştırma yapılmış olup, bu alanda, araştırma konumuz olan 'sosyal dışlanma ile ilgili yapılmış çalışmaya hiç rastlanmamıştır. Araştırmanın bu bölümünde, Türkiye'de daha önce yapılmış ve fakat konu ile doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan araştırmalara yer verilmiştir.

Cılga (1989)'nın yapmış olduğu, "Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları" adlı araştırmada; yetiştirme yurtlarında barınan ve ailesi yanında yetişen gençlerin 'toplumsallaşma süreçlerini' incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin fazla disiplinle yetiştirildiği için, kendilerini sosyal çevreden soyutlanmış hissettikleri ve çocukluklarında yeterli sevgi ve şefkat görmedikleri

belirtmiştir. Buna mukabil aynı araştırmada, aileleri yanında yetişen gençlerin de daha bağımsız bir kişilik yapısı sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yine Cılga (1994) tarafından yapılan "Gençlik ve Yaşam Niteliği" adlı araştırmanın verilerine göre, yetiştirme yurtlarında yetişen gençlerin zayıf ve yetersiz sosyalleşmeden dolayı toplumla olan ilişkilerinin de etkili ve verimli gerçekleşmediği bulgusu taşıdıkları saptanmıştır. Yetiştirme yurtlarında fazla itina gösterilen disiplin ve kontrol davranışı nedeniyle, gençlerin, bağımsız, demokrat ve hoşgrl davranış kalıplarını benimsemekte zorlandıkları, topluma katılma ve toplumla olan ilişki ve etkileşimlerinin zayıf ve verimsiz olduğu sonucuna varılmıştır. Aslında Araştırmalarda 'sosyal dışlanma' kavramı kullanılmamasına rağmen sonuç olarak gençlerin sosyal dışlanma risklerinin arttığı bulgusu tespit edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı da yetiştirme yurtlarında yetişen çocukların yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik dönemlerinde yetersiz bir kişilik geliştirdikleri, topluma katılma ve toplumla ilişki ve etkileşimlerini geliştirmede yetersiz kaldıkları belirtilmiştir. Aynı zamanda çocukların, yurt çevresinin dışında arkadaş edinmedikleri ve farklı toplumsal çevrelere giremediklerinden dolayı da yaşamlarının tek boyutlu ve kısır kaldığı bulguları ifade edilmiştir.

Saral şahin (1990)'in "Samsun ocuk Yuvası rneğinde Korunmaya Muhtaç ocukların Davranış Sorunları ve Sosyal Hizmetin Müdahale Yaklaşımları" adlı çalışmasında herhangi bir zihinsel ve fiziksel özrü bulunmayan ve en az altı ay yuvada kalan 3-12 yaşındaki çocukların davranış sorunlarının incelenmesi neticesinde çocuklarda çeşitli korkular ve ruhsal bozukluklar olduğu bulgusuna ulaşılmış olup, bu çocuklarda topluma girme zorluklarının yaşandığı tespitleri yapılmıştır.

Tizard ve Rees (1975)'in yapmış olduğu 0-12 aylık iken yuvada kalan çocuklar ile ailesi yanında olan çocukların davranış sorunları ve sevgi ilişkilerinin karşılaştırıldığı araştırmada, kurum bakımındaki çocukların daha

fazla sorunlu olduklarının görülebildiği belirtilmiştir (Aktaran: Saral Şahin 1990).

Ayaz (1983) "Parçalanmış Ailelerin Çocuklarında Görülen Uyumsuz Davranışlar" adlı araştırmasında, çocukların çeşitli korkularla davranış sergiledikleri ve genellikle, karanlıktan, yalnızlıktan, hayvanlardan ve cezalandırılmaktan korktukları saptanmıştır. Burada çocuğun sosyalleşmesinde ailenin ne kadar önemli bir kurum olduğu vurgulanmıştır.

Yine benzer gruplarla yapılan bir araştırmada Bulut (1983) "Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma" adlı 23'ü parçalanmış, 45'i de normal aileden olmak üzere 68 çocuk ile yaptığı araştırmasında, parçalanmış ailenin, çocuklar üzerindeki etkisinin çeşitli değişkenler üzerinden anlamlı etkiler oluşturduğunu ve sosyal çevre ile ilişkilerinin aile parçalanmasından etkilendiğini tespit etmiştir. Bu özellikteki çocukların, oyunda tek başına kalan, ezilen ve kavgacı çocuklar oldukları, tutuk ve çekingen bir kişilik yapısı geliştirdikleri bulgularını tespit etmiştir. Aynı zamanda bu tip davranış özellikleri de aslında toplumdan bir dışlanma işareti olarak değerlendirilebilir.

Kaya (1982), "50. Yıl Erkek Yetiştirme Yurdu 16-18 Yaş Arası Erkek Çocuklarının Uyum Soruları" adlı yüksek lisans tezinde, erkek yetiştirme yurdunda 16-18 yaş grubu gençlerin uyum sorunlarını yalan, hırsızlık, kaçma, tikler ve yersiz korkular alt bakışları çerçevesinde incelemiş ve sonuçları alt sosyo-ekonomik gelire sahip kesimlerin bulunduğu bir lise ile karşılaştırmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda, yetiştirme yurdunda yaşayan gençlerin kleptomani ve fobik reaksiyonların, aileleri yanında yaşayanlara oranla farklı olduğu tespitini ortaya koymuştur.

Aytaç, "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Meselesine Mukayeseli Bir Bakış ve Bursa Örneği" adlı çalışmasında, Türkiye'deki korunmaya muhtaç çocuklar sorununa Bursa örneği ile ışık tutmaya çalışmıştır.

Yörükoğlu, 'Değişen Toplumda Aile ve Çocuk' adlı çalışmasında, uzun süre kurum bakımında kalan çocuklarda en sık rastlanan belirtiler, donuk bakışlar, çevre ile ilgiyi kesme, parmak emme yerinde sallanma ve içe

kapanıklık gibi davranış bozukluklarının varlığına işaret etmektedir.

Hayran (1987), "Bakıma Muhtaç Çocukların Sorunlarının Çözümünde Yetiştirme Yurtları ve Getirdiği Sorunlar" adlı çalışmasında, İzmit il sınırları içinde 6-18 yaş grubu çocuklar ile yetiştirme yurtları ve sorunları ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada bakıma muhtaç çocukların çoğunluğunun alt-sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyden geldiklerini belirtmiştir. Ayrıca bakıma muhtaç çocuğa milli gelirden büyük bir pay ayrılmasına rağmen yurt yaşantısının çocukların bedensel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Beydoğan (1991), "Y.Yurtlarında kız çocuklarının Uyum Problemi" adlı doktora tezinde belirttiğine göre hangi nedenle olursa olsun kuruma gelen kız çocuklarının yurtları, aile kurumu gibi görmekte olduğunu ve bu kız çocuklarının büyük çoğunluğunun iyi bir eğitim görüp meslek sahibi olmayı istediklerini belirtmiştir. Ancak bu isteğin, kurumdan ayrılır ayrılmaz kesin işe yerleşmenin olanaksızlığını bilen kız çocuklarında geleceğe yönelik kaygılara ve güvensizlik duygularına dönüştüğünü gözlemlediğini belirtmiştir.

Sarp (1986), "Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Gelişimi Etkileyen Faktörler ve Karma Grup Uygulaması" adlı çalışmasında, Skeels'in yaptığı bir çalışmadan aktardığına göre, yuvaya getirilen buluntu çocukların zamanla canlılıklarını ve neşelerini yitirip duygusuzlaştıklarını ve içe kapandıklarının gözlemlendiğini belirtmiştir.

Gökçe (1971), "Kimsesiz Çocuklar Sorunu" adlı çalışmasında, 7-18 yaş yetiştirme yurtlarında kalan 240 çocuk üzerinde yaptığı çalışmasında çocukların zihinsel, toplumsal ve duygusal sorunları olduğunu saptamıştır. Ayrıca bu çocukların çevrelerindeki kişilere güvensiz ve kuşku içinde yaklaştıklarını ve sosyal ilişkilerde başarısız olduklarını gözlemlediğini belirtmiştir.

İçmeli (1989), "Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Döneminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları" adlı makalesinde; kurum bakımında yetişen ergenlerde, ergenlik evresinden önceki evrelerde, yeterli

ilgi, bakım, sevgi görmezse ve arzuları tatmin edilip doyurulmazsa ya da duygu ve davranışları motive edilmezse saplanma (fixation) ve gerileme (regretion) gibi davranış bozukluklarının olacağını belirtmiştir.

İçmeli (1985), "Elazığ Çocuk Yuvası Örneğinde 7-12 ve Üst Yaş Çocukların Gereksinimleri" adlı çalışmasında belirttiğine göre kurum bakımındaki çocuklarda sevgi ve güven eksikliğinin çok görüldüğünü belirtmiştir. Kuruma ziyaretçi veya gönüllü olarak gelen kişilerin çocuğa gösterdiği sevgi ve ilgiye çocukların verdikleri tepkinin, çocukta güçlü bir temas (elini tutma, ona sarılma, yüzüne bakma vs.) gereksiniminin göstergesi olduğunu belirtmiştir.

Hacısalihoğlu (1998), yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin kendini kabul düzeyleri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Hacısalihoğlu'nun yaptığı bu araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuç, "yetiştirme yurtlarında yaşayan lise öğrencilerinin kendini kabul düzeylerinin düşük olduğu" nun saptanmasıdır.

Gürcan (1993), "Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin Bazı Gereksinimleri Yönünden Karşılaştırılması" adlı çalışmasında, yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenler arasında başarı gereksinimi, yakınlık gereksinimi, ilgi görme, kendini suçlama, saldırganlık ve hastalık gereksinimi yönünden önemli bir fark bulunmadığını belirtmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre cinsiyet açısından karşılaştırılan bu gereksinimlerde anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Sapancalı (2005), "Sosyal Dışlanma" adlı kitabında Dışlanma terimini ilk kullananın, daha sonraları Chrac Hükümeti döneminde Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olarak da görev yapmış olan Rene Lenoir olduğunu belirtmiştir. Lenoir, 1974 yılında "Les Exclus: Un Français sur dix" (Dışlanmışlar: On Fransız'dan Biri) isimli kitabı yayımlanmıştır. Kitabında dışlanmışları ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler olarak belirtmiş ve dışlanmışların, sadece yoksul kişiler olmadığını, bunun dışında çok çeşitli kümeleri içerdiğini belirtmiştir. R. Lenoir, o dönemde Fransız nüfusunun yüzde onunun çeşitli biçimlerde dışlanmış olduğunu

belirtmiştir. Lenoir, bu sosyal dışlanmış insan gruplarını şu şekilde sınıflandırmıştır;

1. Zihinsel ve fiziksel engelliler,
2. İntihar eğilimli insanlar,
3. Çok yaşlı ve sakatlar,
4. Başı boş istismar edilen çocuklar,
5. İlaç (madde) bağımlıları,
6. Suçlular,
7. Tek ebeveynli aileler,
8. Çok sorunlu hane halkları,
9. Marjinal kişiler,
10. Asosyal kişiler ve diğer sosyal uyumsuz kişiler.

Lenoir tüm bu kişilerin sosyal koruma kapsamı dışında kalan sosyal gruplar olduğunu ifade etmiştir.

Çakır (2002), "Sosyal Dışlanma" adlı yazmış olduğu makalesinde, toplumda gelişmekte olan sosyal dışlanma risklerine dikkat çekmekte, bunun sebep ve sonuçlarını irdelediği yazısında konumuz açısından Glorieux (1999)'dan yaptığı alıntıda şu tespitlere yer verildiğini belirtmektedir.

"Sosyal ilişkilerin zayıflaması ve sosyal destek yoksunluğu ekonomik dışlanmanın bir uzantısı olarak zayıflayan sosyal ilişkiler insanların toplumsal yaşamla bütünleşmelerinin önündeki engellerden biridir. Bunlar iki boyutlu olarak incelenebilir. Birincisi çalışma yaşamı aracılığıyla kurulan sosyal ilişkilerin, işsizlikle birlikte sona ermesi veya zayıflamasıdır. Çalışma, bir gelir elde etmenin yanı sıra, başka insanlarla ilişki kurma, arkadaşlık olanağı, topluma yararlı olma duygusu ve sosyal birliktelik sağlama imkanı da vermektedir". Bu açıdan, çalışma gereksiniminin yanında, oldukça yaygın bir çalışma isteğinin de var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmanın bu boyutu da insanlar için bir doyum kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu anlamda çalışmanın bu getirilerinden yoksun kalmak

insanın toplumdan dışlanmasına, kendisini dışlanmış hissetmesine neden olacaktır.

Konumuz açısından daha önemli bir tespiti olarak Çakır makalesinde devamlı sosyal dışlanmanın sosyal ilişkiler boyutuna dikkat çekerek, sosyal dışlanmayı engelleyecek daha çok birincil ilişkiler olarak tabir ettiğimiz yakın ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir.

Kağıtçıbaşı (1990), "İnsan, Aile-Kültür" adlı kitabında bu konuyla ilgili olarak şunları belirtmektedir:

'Sosyal ilişkilerin ve desteğin ikinci boyutu, aile, akrabalık, arkadaşlık, ve hemşerilik gibi yakın ilişkilerdir. Bu ilişkiler sayesinde birey, ekonomik yoksunluk içinde olsa bile, maddi ve manevi destek sağlayarak dışlanma önünde bir engel oluşturma gücüne sahiptir. Bu anlamda bireyci toplumlarla, kollektivist toplumlardaki sosyal dışlanma dinamikleri bu ilişkiler nedeniyle farklılaşmaktadır. Aile, akrabalar arasındaki duygusal ve maddi bağımlılık hem toplum yapısı, hem de sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklılaşabilmektedir. Kollektivist toplumlarda sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe maddi destek konusundaki beklenti ve bağımlılık azalmakta, ancak duygusal bağımlılıkta da değişiklik olmamaktadır. Bu nedenle kollektivist toplumlarda sosyal ve duygusal destek diğer kurumlardan daha etkin rol oynamaktadır'.

Yıldırım (2003), "Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu mu? - Kütahya Yetiştirme Yurdu Örneği" adlı çalışmasında, ailenin modernleşmenin yol açtığı değişim süreciyle birlikte çoğu fonksiyonlarını başka kurumlara aktardığını, ancak temel özelliklerini korumaya devam ettiğini belirtmektedir. Aile, temel fonksiyonlarını üstlenmeye yönelik kurumların varlığına karşın; aidiyet, duygusal paylaşım, toplumsal bütünleşme ve modelleme fonksiyonlarını yerine getirmeye yönelik varlığını sürdürmektedir. Evrimci modernleşme anlayışının öngördüğü gibi aile önemini yitirmeyip, bilakis bireysel kimliğin inşasının, sosyal varlık alanıyla doğrudan ilişkili olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu varsayım, Kütahya Yetiştirme Yurdu örneğinde denenerek doğruluğu sınanmaya çalışılmıştır.

Toplam 88 kişiye uygulan anketler sonucunda elde edilen bulgular, aile kurumunun birey için taşıdığı "anlamın" varlığını korumaya devam ettiği yönünde bulgular sunmaktadır. Yurtta kalan bireyler, gelecek algılarında, statü edinmede, modelleme ve aidiyet bilincinin inşasında aileye birinci derecede önem vermekte ve yurt gibi korunma yuvalarında ailenin yerine getirmiş olduğu bu önemli fonksiyonlar tam anlamıyla yerine getirilememekte olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bütünleşmede ailenin yerine getirdiği fonksiyonlar açısından rakipsiz olduğu da vurgulanmıştır.

Yıldız (2001), "Yetiştirme Yurdunda Kalanların Toplumsal Bütünleşme Problemi" adlı makalesinde, çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu biçimindeki oluşumların, insanların toplumsallaşması ve bireysel gelişimini sağlamasından dolayı, tampon kurum olarak nitelendirilmesinin mümkün olduğunu varsaymaktadır. Öksüz ve yetimlerin sosyal bütünleşmelerinin konu edinildiği bu çalışmada, Diyarbakır Yetiştirme Yurdunda kalan; annesi, babası ve hem annesi hem babası ölmüş çocuklar inceleme konusu yapılmıştır. Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların, şu an devam edegelen ve ileride görülmesi muhtemel olan toplumsal bütünleşme problemleri üzerinde durulmuştur. Çocuklar, kaldıkları yurtlara, az-çok adapte oldukları bir sosyal çevre (yurt arkadaşı, öğretmen vs.) içinde bulunuyor olsalar da, bu kurumdan ayrıldıktan sonra, onları, yabancı bir çevrenin / toplumun beklediği bir gerçek olarak vurgulanmış olup, ileride atılacağı bu doğal çevre içinde yaşanmadığından dolayı da, yurtta yetişen çocukların, sosyal çevrenin değerleri ve normlarına karşı alışılmışın dışında bir karşılık vermeleri ve bundan dolayı da görece bir uyumsuzluk hali içinde olmalarının beklendiği araştırmanın neticeleri arasında vurgulanan önemli bir değerlendirmedir.

Yukarıda ele alınmış olan araştırma sonuçları, bu araştırmanın probleminin ve amacının belirlenmesinde yararlı olmuştur. Araştırmada denenmek üzere geliştirilen denenceler daha önceki araştırma sonuçlarına ve kurumda yapılan gözlemlere dayanılarak hazırlanmıştır.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, veri toplama aracının uygulanması, verilerin analiz ve yorumlanmalarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Öncelikle, sosyal hizmetlerin Ülke genelindeki durumu çeşitli istatistikî tablolar eşliğinde yerleştirilip, genel bir ülke değerlendirilmesinden sonra, tarihi süreçler bakımından hangi süreçlerden geldiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacına yönelik olarak hazırlanan anket uygulanmış ve deneklerin görüşleri, görüşme tekniği ile alınarak elde edilen bilgiler ve bulgular yorumlanarak çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Böyle bir uygulamalı çalışmada aksayan noktaların tespit edilmesi amaçlanmış, sosyal problemler alanının bir yönü olan kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların sorunlarının çözülmesine hizmet etmek amacı güdülmüştür. Yetiştirme yurtlarında barınmakta olan ergenler, psiko-sosyal özellikleri yönü ile çeşitli araştırmalara konu olmuşlardır. Yetiştirme yurtlarındaki gençlerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında yetiştirme yurdu çocuklarının sosyal dışlanma riskleri ile ilgili bir çalışma yapılmamış olması da böyle bir çalışmaya motivatör (teşvikçi) olmuştur.

Literatürde, yetiştirme yurtlarındaki sosyal dışlanma ile ilgili araştırmalar çok az sayıda olup yabancı kaynaklarda ve AB projelerinde benzer çalışmalar göze çarpmaktadır.

Bu araştırma ise bu açığı gidermeye yöneliktir. Bir durum değerlendirme niteliği taşıyan böyle bir araştırma Tokat İli ve Turhal ilçesinde ilk defa yapılmıştır. Diğer illerdeki yurtlarda yapılmış çok sayıda araştırma verileriyle burada yapılan araştırmada ortaya çıkan veriler karşılaştırma imkanına sahip olunacak ve kurumda günümüz itibariyle ortaya çıkan veya

çıkması muhtemel problemler çözüm önerileriyle tespit edilip sunulacaktır.

3.3. Problem Cümlesi

Yetiştirme Yurtlarında kalan 13-18 yaş grubu kız ve erkek çocukların sosyo-demografik özelliklerinin sosyal dışlanmaya etkisi ve sosyal dışlanma riski altındaki bu çocukların aile, kurum ve topluma bakışlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ile bu çocukların sosyo-demografik özellikleri sosyal dışlanmalarını netice vermektedir. Bu çocukların sosyo-demografik özellikleri sosyal dışlanmayı etkilemekte midir?

3.3.1. Alt Problemler

Yukarıdaki bu hipoteze uygun olarak aşağıdaki alt hipotezler test edilmeye çalışılmıştır:

1. Cinsiyetlerine göre yurt çocuklarının sosyal dışlanma riski farklılık arz ediyor mu ve iki değişken arasında risk olma bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Yurtta kalan çocukların yaş değişkenine göre sosyal dışlanma tehlikesine maruz olup-olmamaları anlamlı olarak farklı mıdır?
3. Daha önce bir yuva ya da yurtta kalmış olmalarının sosyal dışlanma riskine etkisinin olup- olmadığının anlamlı olup- olmadığı?
4. Yurtta kaldıkları süreye göre gençlerin sosyal dışlanma riskinin, anlamlı bir farklılığı var mıdır?
5. Aile, akraba ve yakınlarının yanına ziyarete gitme sıklığına göre öğrencilerin sosyal dışlanma riskine maruz kalıp- kalmaması, anlamlı olarak farklı mıdır?
6. Ziyaretçilerinin olup olmamasına göre öğrencilerin sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
7. Anne ya da babanın olup-olmamasına göre sosyal dışlanma riskinin artıp- artmadığı anlamlı bir fark oluşturuyor mu?
8. Üvey anne ve üvey baba ve üvey kardeş varlığının sosyal dışlanmayı etkileyip etkilemediği; anlamlı olarak farklı mıdır?

9. Arkadaş edinme ve sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
10. Öğrencilerin yurttan sosyal faaliyetlere katılma derecesine göre sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
11. Öğrencilerin yurt dışındaki insanların kendilerine bakışını değerlendirmeleri açısından sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
12. Öğrencilerin kaldıkları yetiştirme yurdu dışında arkadaş grubunun olup olmamasına göre sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
13. Kaldıkları yurttan memnuniyet derecesine göre öğrencilerin sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
14. Öğrencilerin kendilerini tanımlamalarına göre sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
15. Yurt personelinden memnuniyet durumuna göre sosyal dışlanma riski arasında anlamlı bir ilişkinin olup- olmaması
16. Problemini dile getiriş şekli ile sosyal dışlanma arasında, anlamlı bir ilişki var mıdır?
17. Aile içinde anne-babanın duygularını dile getiriş şekli ile sosyal dışlanma riski arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
18. Yurttaki idareci ve personelle ilişkilerinde kendilerini rahat hissetme derecesine göre öğrencilerin sosyal dışlanma riski ilişkisi, anlamlı olarak farklı mıdır?
19. Ekonomik durum ile sosyal dışlanma riski , anlamlı olarak farklı mıdır?
20. Gelecek beklentisi ile sosyal dışlanma riski, anlamlı olarak farklı mıdır?
21. Kendini tanımladığı kimlik özelliği ile sosyal dışlanma riski anlamlı olarak farklı mıdır?
22. Okuduğu kitap türü ile sosyal dışlanma riski arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
23. Türkiye'ye ve dünyaya bakış açısı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

24. Yetiştirme Yurduna ilişkin bazı faktörlerin (yurtta kalma süresi, ziyaretçilerin olup olmaması, yurda verilmiş nedeni ve yurtta kardeşlerinin olup olmaması) sosyal dışlanmaya etkisine ilişkin bir farklılık var mıdır?

3.4. Sayıtlar

Araştırma örneklemini oluşturan yurtlardan 13-18 yaş grubuna dahil olan bütün deneklere anket ve görüşme tekniği başarıyla uygulanarak, sorulan sorulara ve uygulanan anket formuna doğru ve samimi cevaplar verdikleri kabul edilmektedir.

3.5. Sınırlılıklar

Araştırmada bulunan sınırlılıklar şöyle sıralanabilir:

1. Bu araştırma, örnekleme alınan Tokat Erkek Yetiştirme yurdu ve Turhal Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurtlarında kalan 13-18 yaş grubu çocuklarla sınırlıdır.
2. Araştırmanın bulguları, ancak araştırma kapsamına giren çocuklara ve benzer gruplara genellenebilir.
3. Yapılmış olan bu çalışmanın sınırlılıkları açısından uygulanan anket çalışması adları geçen yurtlarda kalan 13-18 yaş grubu bütün çocuklara uygulanmıştır. İmkanlar ölçüsünde aileler ile de görüşme sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat görüşme ve gözlem tekniklerinin de kullanıldığı araştırmada her bir çocuğun ailesine ulaşma imkanı zaman ve mali imkansızlıklar sebebiyle mümkün olamamıştır.

3.6. Evren ve Örneklem

Bir bilimsel araştırmada araştırmanın kapsamı, araştırma alanının belirlenmesi ve bu alandaki ele alınan konuların sınırlarının belirlenmesiyle tespit edilir. Herhangi bir gözlem alanına giren obje ya da fertlerin tümüne 'ana kütle (evren) denir. Herhangi bir evrenden belirli bir yolla seçilmiş daha küçük sayıdaki obje ya da fertlerin oluşturduğu gruba 'örnek' denir. Bir ana kütlede amaca uygun örnek seçme işlemine 'örnekleme' ve seçilen örnek modele de 'örneklem' adı verilir (Arslantürk, 1995: 86-87).

Çalışmada kapsam olarak, Araştırmanın Konusunda belirtilen 'Tokat merkez ve Turhal ilçede bulunan yetiştirme yurtlarında korunma ve bakıma alınmış olan 13-18 yaş arası erkek ve kız çocuklarının, sosyal dışlanma sorunları, karşılaştıkları problemler, gelecek beklentileri ve memnuniyet düzeyleri' olarak seçilmiştir.

Evren: Araştırmanın evreni olarak, yetiştirme yurtlarında kalan 13-18 yaş grubunda bulunan erkek ve kız çocuklarının tamamı düşünülmüş olup, (Uygulama alanı olarak) da Tokat Merkez Erkek Yetiştirme Yurdu ve Turhal Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdunda korunma altında bulunan 13-18 yaş Grubunu oluşturan bütün erkek ve kız çocuklar olarak tespit edilmiştir.

Örnekleme: Araştırmanın evreninde adı geçen 13-18 yaş erkek ve kız çocuklarından Tokat Merkez Erkek Yetiştirme Yurdu ve Turhal Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdunda barınan ve 13-18 yaş Grubunu oluşturan bütün çocuklar ile uygulama yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Tokat Erkek Yetiştirme Yurdu ile aynı ile bağlı Turhal ilçesi Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdunda barınmakta olan, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden 55 kız ve 75 erkek olmak üzere toplam 130 öğrenci oluşturmaktadır. Kişisel bilgi formunun boş bırakılması, anketin yanıtlanmaması ya da yanıtların çok eksik bırakılması gibi nedenlerle 17 öğrenciye ilişkin anket ve ölçek değerlendirmeye alınmamıştır. Dolayısı ile örnekleme bulunan yetiştirme yurtlarındaki toplam 113 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde istatistiksel değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmeye alınan 113 öğrenciden 61 tanesi Tokat Erkek Yetiştirme Yurdunda kalan erkek çocuklar olup, 52 tanesi ise Turhal Cumhuriyet Kız Yetiştirme Yurdunda kalan kız çocuklardır.

Adı geçen yetiştirme yurtlarındaki gençlerden 13-18 yaş grubundakilerin tamamı örneklem içerisine alınmıştır.

Örnekleme ile ilgili olarak cinsiyet ve yetiştirme yurtlarının buldukları yerler bir tablo halinde aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 33. Tokat ve Turhal Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların Sayısal Durumları

YURT TÜRÜ	KIZ	ERKEK	TOPLAM
TOKAT ERKEK Y.YURDU	-	61	61
TURHAL KIZ Y.YURDU	52	-	52
TOPLAM	52	61	113

3.7. Bilgi Toplama Araçları

Bu araştırmada, önce literatür taraması yapılarak, bu alanda yapılmış araştırma, yayın ve makaleler incelenmiştir.

Daha sonra araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen ve 2 bölümden oluşan bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Örneklem olarak seçilen toplam 113 korunmaya muhtaç çocuk için aşağıdaki şu teknikler uygulanmıştır:

A. Anket (soru kağıdı): Örneklem olarak seçilen 113 çocuk için aynı sayıda anket hazırlanmıştır. Bu araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen ve 2 bölümden oluşan bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yurt gençlerini her yönüyle tanımaya yönelik böyle bir araştırmada sorular normal ölçülerden daha fazla uzun olarak oluşturulmuş ve zamana yayılarak uygulanmaya çalışılmıştır. Uygulamada yurt görevlileri ve özellikle grup öğretmenleri sağlıklı ve kontrollü bir anket uygulamasında yardımcı olmuşlardır. Neticenin sağlıklı olabilmesi ve cevaplandırmalarda sıkılmaların engellenmesi için zamana yayılarak gruplar halinde uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce grup sorumlusu öğretmenlere uygulama hakkında açıklayıcı seminerler verilmiştir.

Bağımsız değişkenlere yönelik bilgiler, araştırmacı tarafından geliştirilen 'Anket Formu' ile toplanmıştır.

Anket araştırmanın amacına uygun olarak seçilmiş A Grubunda 136 soru ve B Grubunda bulunan 44 sorudan oluşmaktadır.

Anket B de Likert tipi ölçek uygulanmış olup her bir durum cümlesi yanıtlanmıştır. Anket B de her bir durum cümlesinin karşısına parantez

açılmıştır. Beşli derecelendirme biçimine göre, yanıtlayıcı 'Tamamen Katılıyorum' (1), 'Katılıyorum' (2), 'Kararsızım' (3), 'Katılmıyorum' (4), ve 'Kesinlikle Katılmıyorum' (5) ifadelerinden kendine göre en uygun birini seçip durum cümlesi karşısındaki parantezin içine x işareti koymuştur. Aynı işlem 44 durum cümlesi için de yapılmıştır.

Bu ankette tamamen kişisel sorunları, yurt hakkında düşünceleri ve geleceğe ilişkin beklentileri kapsayan sorular yer almıştır. Ayrıca bazı sorulara verilen cevaplar yurt kayıtlarından da kontrol edilmiştir.

B. Kayıtlar: Yurt müdürlüğünde çocuklar ile ilgili kayıtlar taranarak temel bilgiler toplanmıştır. Bu bilgiler, hem çocukları genel bir tanımaya, hem de anket cevaplarının ilgili sorularla kontrolüne imkan sağlamıştır.

C. Mülakat: Bir çok kimse, düşündüklerini açıklamada, sözlü anlatımı, yazılı anlatıma yeğler. Bunun başlıca nedenleri arasında yazı ile yanlış anlamların daha fazla olabileceği, ek açıklamalarda bulunma ihtimalinin sınırlı olması, verilen bilgilerin, belgelenmiş bir sorumluluğun yüklenilmek istenmemesi ile görüşmenin, daha rahat ve daha az zaman alması sayılabilir. Görüşmede, söylenenlerin yüzeysel anlamları yanında, gerçek ve derinliğine anlamları da çıkarılabilir. Yapmacık cevapların ayıklanabilmesi ve gerçeklerin ortaya çıkabilme ihtimali yüksektir. Araştırmacı, karşılaştığı her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma imkanına sahiptir. Görüşmede, ses tonu, mimikler ve soruları cevaplamada gösterilen istek, söylenenlerin değerlendirilmesinde önemli ipuçları niteliğindedir (Arslantürk, 1995: 101).

Araştırmanın amacına uygun olarak yurt ve çocuklar hakkında daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla, yurttan kalan ve araştırma kütlesini oluşturan çocuklarla ve yurt müdürü, öğretmenler, grup anneleri, idari personel ile de ayrıca görüşmeler yapılarak yurt ve çocuklar hakkında görüşleri, önerileri alınmış, çocukların bazı açıklamaları kontrol edilmiştir. Mülakat, önceden hazırlanmış plan çerçevesinde sürdürülmüştür.

D. Gözlem: Bir obje veya objeler hakkında bilgilerimizi iki türlü gözlemlerle elde ederiz:

1.Gelişigüzel Gözlem,

2.Sistemli Gözlem.

Gelişigüzel gözlemde objeyi tanımak için, önceden belirlenmiş bir amaç, bir plan mevcut olmadığı gibi, bilgiler tesadüfi ilişkilerden elde edilir. Buna karşılık sistemli gözlemde önceden belirlenmiş bir amaç ve plan mevcuttur. Aynı zamanda ölçme sonuçlarından yararlanılarak gözlem yapılır. Demek ki varlığın halis fenomeninin (Fenomen, bir şeyin açığa çıkması, kapalı kalmaması, kendisini göstermesidir) (Arslantürk, 1995: 18) veya doğru bilginin elde edilebilmesi için sistemli gözleme ihtiyaç vardır. İلمي bilgi de sistemli gözlem sonunda elde edilen bilgidir (Arslantürk, 1995: 18-19).

Diğer araştırma tekniklerinin eksikliklerini gidermek amacı ile yetiştirme yurdunda günlük yaşantı her yönüyle gözlenmeye çalışılmıştır ve bilimsel olarak doğru bilgilerin elde edilmesine gayret gösterilmiştir. Çocuklarla zaman zaman yemekli toplantılar düzenlenerek katılımlı gözlemler yapılarak duygu ve düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Bu tekniklerle elde edilen bulgular ise tablolar halinde açıklamalarıyla, sayı ve yüzde değerleriyle birlikte sunulmuştur.

3.8. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu araç ile örnekleme oluşturan yetiştirme yurtlarında barınmakta olan ve 13-18 yaş grubunda olan gençler hakkında, araştırmada ele alınan bağımsız değişkenler ile ilgili bilgi toplanması amaçlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu hazırlanırken, daha önce yapılmış araştırma ve uygulamalar ile uzman görüşlerine başvurulmuştur.

3.9. Bilgi Toplama İşlemi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, 2006 yılı yaz döneminde uygulanmıştır. Uygulama yaklaşık dört ayda tamamlanmıştır.

Uygulama yapılan her yetiştirme yurdunda araştırmacının amacı ve kullanılan veri toplama araçları hakkında, araştırmacı tarafından

öğrencilere bilgi verilmiştir. Ölçeklerin, içten ve dürüst bir biçimde yanıtlanmasını sağlamak amacı ile isim yazma zorunluluğu getirilmemiştir.

Uygulamalar, araştırmacı tarafından yapılmıştır. Gereksinim halinde ölçek ve yanıtlamalarla ilgili olarak gerekli bilgiler araştırmacı tarafından verilmiştir. Ölçek ve bilgi formunun yetiştirme yurdu gençleri tarafından dikkatli bir şekilde yanıtlandığı gözlenmiştir.

3.10. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde öncelikle, gençlere ilişkin kişisel bilgiler bilgisayara yüklenerek, öncelikle varyantların homojenliği test edilmiş ve çözümlemeler yapılmıştır. Bu çözümlemelerde SPSS 13 paket programı kullanılmıştır.

Bu çözümlemeler sırasında bağımsız değişkenler, öğrencilerin kişisel özellikleri, yaşadıkları yurt ortamı ve bu ortamdaki ilişkileri göz önüne alınarak işleme tabi tutulmuştur. Araştırmada yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin cinsiyet, yaş, yurda nereden geldiği, yurttan kaldığı süre, aile ve akrabalarının yanına gidip gelmesi, akraba ve yakınlarının sağlık durumları, öz-üvey durumları, ziyaretçi gelip gelmemesi, yalnızlık düzeyi, sosyal etkinliklere katılma düzeyi gibi olgusal sorular ve yurt arkadaşlarından memnuniyet, kaldığı yetiştirme yurdunun dışında arkadaş grubunun olup olmaması, yurttan memnuniyet, ülkeden, dünyadan ve hayattan memnuniyet, yurt idaresi ile özel sorunlarını paylaşma, yurt sorumluları ile ilişkilerinde kendilerini rahat hissetme derecesi, sorununu kime açtığı, kendini nasıl tanımladığı, gelecek beklentisi ve tercihlerinde şahsi tutumlarının etkisi gibi tutum soruları ile anket neticelendirilmiştir.

Bütün değişkenlere ait frekans tabloları oluşturulmuş ve çapraz ilişkiler tespit edilerek çapraz testlerle çözümlemeye tabi tutulmuştur.

3.11. Araştırmada Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geliştirilen Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenirliklerinin Belirlenmesi

Bu çalışma için kullanılmak üzere literatürde hazır bir Sosyal Dışlanma Ölçeği bulunamamıştır. Bu yüzden çalışmada kullanmak amacı ile bir Sosyal Dışlanma Ölçeği geliştirilmiştir. Hazırlanan ölçekte kullanılan Sosyal Dışlanma Ölçek Soruları Ek B. de verilmiştir.

Geliştirilen Sosyal Dışlanma Ölçeğinin güvenirliliğini test etmek üzere Cronbach iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. 18 ölçek maddesi için iç tutarlılık katsayısı 0,881 bulunmuştur. Bu sonuç, geliştirilen ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek üzere faktör analizi (Principal Component Analysis) Varimax, rotasyon tekniği ile birlikte kullanılmıştır. Ek C de Total Variance Explained Tablosuna bakıldığında sonuçların 18 ölçek maddesinin 5 boyutunun eigen değerlerinin 1,00'ın üzerinde göstermesine rağmen yine Ek C'de verilen Scree Plot grafiği ölçek maddelerinin tek boyut üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Total Variance Explained tablosunda bu tek boyutun eigen değerinin 6,33 ve açıkladığı toplam varyansın 35,184 olarak bulunduğu görülmektedir.

3.12. Araştırma Yapılan Kurumlarla İlgili Bilgiler

A. Turhal Cumhuriyet Çocuk Yuvası Ve Kız Yetiştirme Yurdu

Kurum 24 Mart 1999 da resmi olarak açılmış, Temmuz 1999 dan itibaren de çocuk kabulüne başlamıştır. Kurum, Hem 7-12 Yaş Çocuk Yuvası hem de 13-18 yaş arası Kız Yetiştirme Yurdundan oluşmaktadır. 7-12 Yaş grubu Çocuk yuvası ve 13-18 Yaş grubu Kız yetiştirme yurdu olmak üzere toplam 128 kapasiteli olarak hizmete açılmış, ancak şu anda 142 çocukla kapasite üzeri hizmet vermektedir. Ayrıca müracaat edip sırada bekleyen de 10 adet çocuk mevcuttur. 2006 yılı itibariyle toplam 16 çocuk ayni ve nakdi yardım yapılmak suretiyle, ailelerinin yanında desteklenmektedir. Kurumun kısaca özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1) Kurumun farklı bir özelliği, çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdu olarak iki ayrı alanda hizmet vermesidir. Toplam 138 çocuk kayıtlı olup bu çocukların 52'sini erkek, 86'sını kız çocukları oluşturmaktadır. Ayrıca 7-12 yaş grubuna hitap eden çocuk yuvası kısmında 84 kişi, 13-18 yaş grubuna hitap eden kız yetiştirme yurdunda ise 54 kız çocuğu barınmaktadır.

2) Kurumda SHÇEK'na bağlı olarak görev yapan 22 daimi, 3 geçiçi personel bulunmaktadır. Geçiçi personeller ayniyat saymanı ve 2 memur'dur. Diğer personeller ise 1 müdür, 1 müdür yardımcısı, 1 sosyal hizmetler uzmanı, 1 çocuk gelişimi uzmanı, 4 öğretmen, 1 hemşire, 1 çocuk eğiticisi, 3 memur, 2 teknisyen yardımcısı, 1 bakıcı anne, 1 bekçi ve 5 hizmetli olarak istihdam edilmektedir.

Ayrıca yardımcı hizmetler için hizmet ihalesi yoluyla 22 personel de istihdam edilmektedir. Bu personellerin dağılımı ise, 2 kaloriferci, 3 aşçı, 2 ziyaretçi yönlendirme, 8 bakıcı anne, 7 temizlikçi eleman olarak istihdam edilmektedir.

3) Bina dört katlı olup zemin kat ve idari kat harici olan diğer katlarda sağda ve solda olmak üzere toplam 6 grup bulunmaktadır. Bina dışında basketbol, voleybol ve futbol sahası olarak kullanılmak üzere 1 adet doğal çim sahası bulunmaktadır. Bina dahilinde de yine aynı amaçlı kapalı spor sahası mevcuttur. Etüt salonları, yemekhane, revir, hamam ve diğer idari kısımlar mevcuttur.

Toplam 6 grubun her grubunda televizyon odası, kat mutfağı, öğretmen ofisi, tek kişilik ranzasız yatak odaları, gardıroplar, tuvaletler ve duş kabinleri bulunmaktadır. Özellikle yuva kısmında kalan çocukların yatak odalarının 3 yataklı, yetiştirme yurdunda kalan kızlara ait yatak odalarının ise 2 yataklı olduğu görölmüştür.

Gruplarda bulunan tüm odaların çok temiz ve düzenli özellikle tuvaletlerin hijyene uygun olduğu görölmüştür. Kat mutfaklarından istedikleri zamanda yararlandıkları, istedikleri anda duşlar aracılığıyla banyo yapılabil-diği (şofben ve güneş enerji sistemi mevcuttur.) görölmüş, çocuklar tarafından da ayrıca ifade edilmiştir.

Çocuklardan biri hariç hepsinin okula gittikleri bu konuda kurumun bütün imkanlarını onlara sunduğu gözlemlenmiştir. Küçüklerin kurum servisi aracılığıyla okula gidip geldikleri, isteyen öğrencilerin sınavlara hazırlandıkları, bu sınavlara katıldıkları, hatta dershaneye gitme fırsatlarının olduğu tespit edilmiştir.

B. Tokat Erkek Yetiştirme Yurdu

Kurum, 1960 yılında hizmete açılmış olup, 13- 18 yaş grubu korunmaya muhtaç erkek çocuklarını barındırmaktadır.

Kurumda şu anda barınmakta olan erkek çocuk sayısı 76 adettir. Yurt kapasitesi 120 olup 140 öğrenci desteklenmekte, bunlardan 76 adedi yurttan barınmakta olup, 64 öğrenci aynı ve nakdi yardım verilmesiyle ailesinin yanında desteklenmektedir. 18 yaş üstü 9 öğrencisi olup bunların 8 tanesi üniversitede okumaktadır. Ayrıca, yurttan düşük zeka sahibi olan 6 öğrenci, zihinsel özür lülere hizmet veren özel bir okulda öğrenim görmektedir. Kuruma hizmet eden personeller ise; 1 müdür, 1 müdür yardımcısı, 1 sosyal hizmetler uzmanı, 6 öğretmen, 1 Psikolog, 3 memur, 3 teknisyen, 2 bekçi ve 5 hizmetli, kalorifer görevlisi, çamaşırhane ve yardımcı hizmetler olmak üzere 30 personelle hizmet üretmeye çalışmaktadır. Yemekhane, temizlik ve güvenlik hizmetleri özel şirketlere devredilmiş olup bu hizmetleri gören görevli adedi 13'tür.

Bina iki katlı olup zemin kat ve idari kat harici olan diğer katlarda sağda ve solda olmak üzere toplam 8 grup bulunmaktadır. Sağda ve solda yatakhane, ortada etüt salonları olmak üzere kurulmuş bir yapıdadır. 2 adet televizyon, 13 adet bilgisayar (Internet bağlantısı yok) mevcuttur. Bina dışında 2 basketbol, 1 voleybol ve futbol sahası olarak kullanılmak üzere 1 adet doğal çim sahası, bahçede açık yüzme havuzu, 2 masa tenisi, satranç, dama salonu ve bir adet kütüphanesi bulunmaktadır. Tokat'ın çevre mahallesinde kurulan bina daha sonraki nüfus artışı ve yeni yerleşim yerlerinin iskana açılmasıyla şehir merkezine yaklaşmış bir konumdadır. Bina dahilinde kapalı spor sahası mevcuttur. Etüt salonları, yemekhane, revir, hamam ve diğer idari kısımlar mevcuttur.

BÖLÜM 4: ALAN ARAŞTIRMASI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Frekans ve Yüzde Dağılım Tabloları

Tablo 34. Örneklem Grubunun Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
KIZ	52	46,0	46,0	46,0
ERKEK	61	54,0	54,0	100,0
Toplam	113	100,0	100,0	

Araştırma alanımıza giren yetiştirme yurtlarında barınan kız ve erkek çocukların cinsiyet oranlarına bakıldığında 52 kız ve 61 erkek olmak üzere toplam 113 denek ile çalışma yapılmıştır (Tablo 34). Örneklem grubunu oluşturan her iki yurttan kalan 13-18 yaş grubu bütün çocukların uygulamaya katıldığı ve anket çalışmasına cevap verdiği bu çalışmada kızlar %46 erkekler de %54 oranında temsil edilmiştir.

Tablo 35. Örneklem Gruplarının Buldukları Yurt ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

YURT TÜRÜ	KIZ	ERKEK	TOPLAM
TOKAT ERKEK Y.YURDU	-	61	61
TURHAL KIZ Y.YURDU	52	-	52
TOPLAM	52	61	113

Yukarıdaki Tablo 35’de de araştırmaya katılan 13-18 yaş grubunda bulunan Tokat Erkek yetiştirme ve Turhal Kız Yetiştirme Yurtlarında barınan çocukların sayısı gösterilmektedir. Tokat ve Turhal yetiştirme yurtlarında görülen çocukların sayısal oranlarını belirttikten sonra Türkiye genelinde yurtlarda barınan kız ve erkek çocukların sayısal dağılım ve oranları da Tablo 36 ve Şekil 8’de görülmektedir. Mart 2006 yılı verileri itibarıyla Türkiye’deki bütün yetiştirme yurtlarında kalan çocukların cinsiyetlerine göre dağılımı açısından; 3094 kız çocuğu ve 6951 erkek çocuğunun bu yurtlarda korunma ve bakım altında bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu sayıların oransal değer olarak karşılığı ise %31 kız ve %69 erkek çocuğuna karşılık gelmektedir. Tablo ve grafikte de görüldüğü gibi erkekler, kızlardan yaklaşık iki kat daha fazla bir sayısal üstünlüğe sahiptir. Araştırma

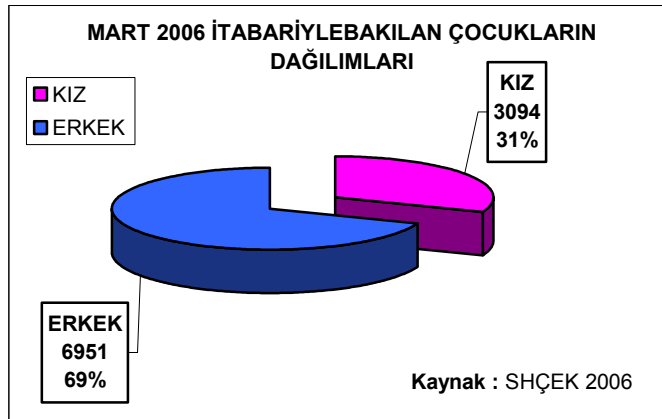
örneklem gruplarımızı oluşturan Tokat ve Turhal örneğinde ise erkeklerin sayısal üstünlüğü yine dikkat çekmekle birlikte oransal olarak Türkiye genelinde olduğu gibi iki kata varan bir üstünlük görülmemektedir.

Tablo 36. Türkiye Geneli Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Çocukların Cinsiyet Dağılım Tablosu

MART 2006 İTABARİYLE BAKILAN ÇOCUKLARIN DAĞILIMLARI	
KIZ	3094
ERKEK	6951

Tablo 36'da Türkiye'de bulunan bütün yetiştirme yurtlarında bulunan çocukların cinsiyetlerine göre dağılımı görülmektedir. Bütün yetiştirme yurtlarında kalan çocuklardan çoğunluğu 13-15 yaş grubu (% 44) almaktadır (SHÇEK-2006). Aşağıdaki Şekil 8'de de bu dağılımın şekil itibariyle durumu görülmektedir.

Şekil 8. Türkiye Geneli Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Aslında yuvalar 0-12 yaş grubu içindir, yetiştirme yurtları ise 13-18 yaş grubu çocukların kalabileceği mekanlardır. Sosyal çevrelerinden koparılmamaları amacıyla çocuk yuvası bulunmayan yerlerde 11-12 yaşlarındaki 650'ye yakın çocuğa da yetiştirme yurtlarında bakılmaktadır. Yetiştirme yurtlarının kapasite açısından yetersiz olmaları nedeniyle de halen 12 yaşın üstündeki 835 çocuğun bakım ve korunmalarına yuvalarda devam edilmektedir (Tablo 37).

Tablo 37. Çocuk Yuvalarında Bakılmakta Olan Çocukların Yaş Durumlarına Göre Dağılımı (Eylül 2005)

YAŞ GRUBU	ÇOCUK SAYISI		TOPLAM
	KIZ	ERKEK	
0-6	1126	1534	2660
7-12	2350	3697	6047
13+	479	356	835
TOPLAM	3955	5587	9542

Kaynak: SHÇEK (2005)

Tablo 37’de de görüldüğü gibi yuvalarda barınan çocuklardan sayısal olarak 7-12 yaş grubunda 6047 çocuk varken, yetiştirme yurdunda barınması gereken ancak çeşitli sebeplerle çocuk yuvalarında barınmak zorunda kalan çocukların sayısı da 835 olarak görülmektedir. Aslında bu yaş grubunda bulunan çocukların yuvalarda kalmasının pedagojik ve psikolojik açıdan sakıncalı olduğu uzmanlar tarafından da ifade edilmektedir.

Tablo 38. Çocukların Geldikleri Yerlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Amasya	7	6,2	6,5	6,5
G.Antep	1	,9	,9	7,4
İstanbul	4	3,5	3,7	11,1
Nevşehir	1	,9	,9	12,0
Ordu	2	1,8	1,9	13,9
Rize	1	,9	,9	14,8
Samsun	2	1,8	1,9	16,7
Sinop	3	2,7	2,8	19,4
Sivas	1	,9	,9	20,4
Tokat	76	67,3	70,4	90,7
Uşak	1	,9	,9	91,7
Yozgat	9	8,0	8,3	100,0
Toplam	108	95,6	100,0	
Cevapsız	5	4,4		
Toplam	113	100,0		

Araştırma konusu olan deneklerin % 70.4 kadarı Tokat ve çevresinden yurda geldiklerini ifade ederken, yani kendi bölgelerindeki bir yetiştirme yurduna yerleştirilirken, yine yakın bölgede bulunan çeşitli illerinden gelen çocuklar da dikkat çekmektedir. Tokat’tan sonra sınır komşuları olan Yozgat ve Amasya’dan gelenler en yüksek oranı oluşturmakta yani, her iki ilden gelen çocukların, % 14.8’lik bir orana sahip oldukları dikkat

çekmektedir. Genelde korunmaya muhtaç çocukların yurtlara yerleştirilme geleneği önce buldukları şehir merkezinde var olan yurtlara yerleştirme şeklinde olurken, bulunduğu yerde veya bölgede kendi yaş grubuna uygun yurt bulunmazsa yine oraya en yakın bölge veya şehre yerleştirme durumu söz konusu olmaktadır. Aşağıdaki Tablo 39'da da yuva ve yurtların buldukları bölgeler itibariyle yığılma oranları görülmektedir:

Tablo 39. Türkiye Geneli Yurt ve Yuvalarda Bakılan Çocukların Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Coğrafi Bölge	Sayı	Oran (%)
İç Anadolu	3.798	21
Marmara	3.559	19
Karadeniz	2.993	17
Akdeniz	2.250	13
Ege	2.137	12
Doğu Anadolu	1.705	10
Güneydoğu Anadolu	1.445	8
Toplam	17.887	100

Kaynak:SHÇEK (2005)

Türkiye genelinde bulunan bütün yuva ve yurtların coğrafi bölgelerine göre dağılımı sayı ve oranlarının verildiği tabloya göre en yüksek oranlardan ilk 3 sırayı sırasıyla, İç Anadolu (%21), Marmara (%19), Karadeniz (% 17) almaktadır. En düşük oranlar da, % 8 oranıyla Güneydoğu Anadolu ve %10 oranıyla da Doğu Anadolu'da kalan yuva ve yurt çocuklarının sayı ve oranları dikkat çekmektedir.

Tablo 40. Çocukların Doğduğu Yerlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Köy	47	41,6	42,3	42,3
Kasaba	7	6,2	6,3	48,6
Şehir	50	44,2	45,0	93,7
Bilmiyorum	7	6,2	6,3	100,0
Toplam	111	98,2	100,0	
Cevapsız	2	1,8		
Toplam	113	100,0		

Korunmaya muhtaçlık sorununun yapısal boyutları, makro değişme süreci ile iç içe gelişirken, mikro düzeyde ise belirli toplumsal konumlardaki

“aile”ler düzeyinde somutlaşır. Korunmaya muhtaçlık sorununu yaşayan aile yapılarını bu nedenle toplumsal sisteme özgü nitelikler açısından değerlendirmek gereklidir. Toplumsal sistemin geçiş dönemine özgü yapısal sorunları aile kurumunu çok yönlü olarak etkiler (Kongar, 1981:367-379).

Kırsal ve ketsel alana özgü değişim süreci, aile yapısındaki değişmelerin nedenini oluşturur. Az gelişmiş toplumsal yapıya özgü değişme sorunları, ailenin toplumsal ekonomik nitelikleri üzerinde değişmelere yol açar. Yetersiz değişme koşullarının yol açtığı örgütlenmemiş kırsal ve ketsel alanlarda korunmaya muhtaç aile yapıları oluşur. Korunmaya muhtaç koşullar içinde olan aileler , mekanda belirli yeri ve biçimi olan, kendine özgü nüfus kompozisyonu bulunan, belli bir toplumsal örgütlenmeyi ve bunlara bağlı bir toplumsal değerler sistemini içeren nitelikleri taşırlar (Kıray, 1964:7). Aileye özgü bu nitelikler ile korunmaya muhtaçlık olgusu arasında belirli bir nedensellik söz konusudur (CILGA, 1986:34).

Araştırmaya katılan korunmaya muhtaç çocukların, doğdukları yerleşim yerlerine bakıldığında kır ve kent kökenli olanların oranlarının yaklaşık bir oranla birbirine yakın değerlere sahip olduğu dikkat çekmektedir. % 45 kadar bir orana sahip korunmaya muhtaç çocuk doğum yerini sorduğumuz bu soruya şehir olarak cevap verirken, % 42.3'lük orana sahip bir dilim de doğdukları yer olarak köy birimini işaretlemişlerdir. % 6.3 orana sahip çocuk da doğduğu yer olarak kasaba olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 41. Şehirde Doğan Çocukların Evlerinin Yerlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Şehir Merkezinde	52	46,0	78,8	78,8
Kasaba	14	12,4	21,2	100,0
Toplam	66	58,4	100,0	
Cevapsız	47	41,6		
Toplam	113	100,0		

Eğer şehirde oturuyorlar ise şehrin hangi kısmında oturduklarını öğrenmeye çalıştığımız bu soruya deneklerin % 78'i şehir merkezi olarak cevap vermişlerdir. % 21.2 oranında bir denek grubu da şehir ve kasaba ayrımı yaparak, ailelerinin oturduğu yerin kasaba merkezi olduğunu

belirtmişlerdir. Cevapsız olarak görülen % 41'lik oran ise doğum yeri olarak söyledikleri 4. soruda köyde doğup, bu soruya muhatap olmayanların boş bıraktıkları oranı göstermektedir.

Tablo 42. Çocukların En Son Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Köy	48	42,5	43,2	43,2
Kasaba	6	5,3	5,4	48,6
Şehir	57	50,4	51,4	100,0
Toplam	111	98,2	100,0	
Cevapsız	2	1,8		
Toplam	113	100,0		

Yurda yerleşmeden önce en son yaşadıkları yeri sorduğumuz bu soruda % 51.4 kadarı şehir cevabını verirken, % 5.4 oranında denek de kasaba merkezinde oturmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda korunmaya muhtaç çocukların büyük bir çoğunluğu şehir menşeli olduğu, yine ona yakın bir orandaki çocukların da köyde yaşadıkları gerçeğine ulaşıyoruz. Kocacık'ın (1984:90) yaptığı Sivas Yetiştirme Yurtlarında yaşayan öğrencilerle yaptığı çalışmada, şehirde doğup yaşayanların oranı % 22.31 olarak çıkmışken, aynı araştırmada köy oranı da % 47.95 olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmanın 1984 yılında yapıldığı düşünülürse aradan geçen 23 yıllık süre zarfında korunmaya muhtaçlık açısından, Türkiye'nin demografik yapısında da önemli değişimler yaşandığına bir gösterge olabileceği düşünülmektedir. Bugünkü yapılan araştırmamızda 'şehirde yaşayan veya şehirde doğan korunmaya muhtaç çocukların daha fazla olduğu (% 51.4) görülecektir. Burada köyden kente göçün çok hızlı yaşandığı ve Türkiye'nin yapısal olarak değişime uğradığı dönemde mağduriyetlerin köylerden şehirlere doğru kaydığını ifade edebiliriz. Korunmaya muhtaçlık olgusunda bu yerleşim birimlerinin, korunmaya ne derece etki edip etmediği ileride yapılacak analizlerle daha ayrıntılı incelenecektir.

Tablo 43. Çocukların Şehirde Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Şehir Merkezinde	66	58,4	86,8	86,8
Gecekondu	10	8,8	13,2	100,0
Toplam	76	67,3	100,0	
Cevapsız	37	32,7		
Toplam	113	100,0		

İlginç bir bulgu da yukarıdaki tablo ile ortaya çıkan bulgudur. Aslında korunmaya muhtaç çocukların daha çok geldiklerini beklediğimiz gecekondu mahallelerinin oranı %13.2 gibi genel oranın içinde oldukça düşük bir oran teşkil etmektedir. Buradaki cevapsızlar şehirde oturmayıp köyde yaşayan ve bu soruya cevap veremeyen %32 oranındaki kır kökenli korunmaya muhtaç çocuklardır.

Tablo 44. Çocukların Köyden Kente Göç Etme Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	23	20,4	21,1	21,1
Hayır	86	76,1	78,9	100,0
Toplam	109	96,5	100,0	
Cevapsız	4	3,5		
Toplam	113	100,0		

Göç olgusu, sosyolojik olarak Türkiye gerçeğini yansıtan önemli bir göstergedir. Çok çeşitli sebepleri olmakla birlikte, en önemli bir sebep olarak ekonomik durumun göçe sebep olan bir faktör olduğu gerçeği dikkat çekmektedir. Kuşkusuz ki kentsel sosyal sorunlar en korunmasız olan kadın ve çocukları yoğun olarak etkilemektedir. Köyden kente plansız göç korunmaya muhtaç kesimlerin dolayısı ile korunmaya muhtaç çocukların sayıca artmasına neden olmaktadır.

Hem doğum yeri ve hem de gelinen yerleşim birimine bakılarak, yetiştirme yurdunda barınan çocukların bazı göstergelerine bakarak, (eğitim, kültür, inanç, anlayış, zihniyet vs.) hakkında bazı çıkarımlarda bulunmak mümkün ve muhtemel hale gelebilmektedir.

Yapılan değişik araştırmalar da göstermiştir ki, yaşam özellikleri ve kalitesi

bakımından kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, hem sosyo-kültürel ve hem de fiziksel özellik bakımından birbirinden çok farklı özellikler göstermektedirler (Aydoğan,1998:20-21).

Bir Türkiye gerçeği olarak, kırsal kesimin yaşadığı ekonomik ve fiziki problemler, yapılması planlanan değişik projelere rağmen hayata geçirilememiş ve bu kesimin mağduriyeti engellenememiştir. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin yaygınlaşmasına rağmen, bu farklılık, ancak bir ölçüde azalmıştır. Buna göre, uzun süre kırsal kesimde (köy, kasaba) kalan çocukların, şehir ortamında yetişenlere göre, yetiştirme yurdunda daha fazla problem yaşamaları ihtimali bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar da, kırsal kesimde uzun süre yaşadıkdan sonra, yurt hayatı gibi toplu yaşanan ortamlara yerleşen çocukların, diğerlerine oranla daha fazla uyum problemi yaşadıkları görülmüştür (Baran, 1999:3). Yaptığımız bu araştırmada da örneklem grubunun yaklaşık beşte biri, yani, %21.1'i kırdan kente göç olgusunu yaşamış, %78.9 oranında önemli bir orandaki çocuk da göç yaşamamıştır.

Bizim gecekondularımız hiçbir zaman kaos mekânları olmadı. Kırdan veya köyden gelen bir aile, kendisini de beraber getirdi. Köydeki sükûnet, iffet, vakar, sabır ve tevekkül evin mekânlarına yansdı. Yoksul insanlar temizliğe önem veriyordu. Az kazanıyorlardı, ama büyük saygıları vardı; kadın ve erkek birbirini sahiden seviyordu ve İbni Haldun'un dediği (aile, akraba, hemşeri) dayanışması güçlüydü. Dinî cemaatler, İslami hareketler, geleneğin sunduğu imkânlardan yararlanarak bu göçmenlere örgütlenme modeli sundular; kökünden koparılmış insanları açtıkları şemsiyelerin altında topladılar, şehre intibak ettirdiler. İnanmayanlar, Müslüman ülkelerdeki gecekondular ile Latin Amerika'daki gecekondular arasında yapılan mukayeseli araştırmalara dikkatlice baksın (Bulaç, 26/02/2007).

Tablo 45. Çocukların Korunmaya Alınma Sebeplerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Boşanma	22	19,5	20,8	20,8
Fakirlik	5	4,4	4,7	25,5
Anne veya babanın birisi tarafından terk edilmiş olma	8	7,1	7,5	33,0
Her ikisi terk etmiş	3	2,7	2,8	35,8
Ailenin ihmali	1	,9	,9	36,8
Anne veya babanın birisi hükümlü	1	,9	,9	37,7
Anne veya babadan birinin ölümü	55	48,7	51,9	89,6
Her ikisinin ölümü	7	6,2	6,6	96,2
Diğer	4	3,5	3,8	100,0
Toplam	106	93,8	100,0	
Cevapsız	7	6,2		
Toplam	113	100,0		

Parçalanmış aile yapılarının desteği olmadan, kimsesiz kalan çocukların toplumsal koruma olanaklarından yararlanmaları yapısal olarak olanaksızlaşır. Bu süreçle, akrabalık ve komşuluk ilişkileriyle kentsel ve tarımsal yapıya özgü kurumlar işlevleri yüklenmek durumundadırlar. Fakat, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması örgütlü toplumsal hizmetlerin yetersizliği nedeniyle; korumasız, kimsesiz çocukların ve gençlerin toplumsal koruma olanaklarından yararlanmaları olanaksızlaşır. Bu nedenle, yapı içinde; kırsal ve kentsel alanda, kimsesiz ve korunmaya muhtaçlık sorunu yaygınlaşır. Toplumsal koruma olanaklarından yoksun çocuklar ve gençler, yaşadıkları ortamda farklı uyum mekanizmaları içine girerler. Kırsal ve kentsel yaşam koşulları içinde bu tür uyum ve bütünleşme sorunları, yeni sorunların kaynağını oluşturur. Az gelişmiş toplumsal yapılar içinde korunmaya muhtaçlık sorunu yapısal olanaksızlıklar nedeniyle yeni bir dizi sorunları gündeme getirir.

Çocuk yuvalarında ve yetiştirme yurtlarında kamu olanaklarına kavuşan sınırlı sayıdaki çocuk ve gencin yetişme süreci ise bu bütünlük içinde önem kazanır (Cılga, 1986:36).

Korunma altına alınma nedenlerine bakıldığında; %51,9 gibi büyük orana sahip denek kitlesi, Anne veya babadan birinin ölümü sebebiyle korunmaya

alındıklarını ifade etmişlerdir. Aslında 'korunmaya muhtaç çocuk' tanımında da belirtildiği gibi, korunmaya muhtaç olma sebepleri açısından en önemli faktör aile büyüklerinin birinin veya her ikisinin ölümü ile dağılan ailede çocukların korunmasız kalmasıdır. Ancak daha sonra Türkiye'nin hızlı yapısal dönüşüm yaşadığı dönemlerde korunmaya muhtaç çocuk kavramı da değişmiştir. 1980'li yıllarda yoksulluk ve eğitim gibi sebeplerle ve zamanın getirdiği imkan ve avantajlardan yararlanma nedenleri ile çocukların korunma altına alınması istenmekte iken, son on yılda; aile içi şiddet, terk, cinsel istismar, sokakta yaşayan ve çalışan, suça eğilimli, suça maruz kalma gibi nedenlerle çocukların korunma altına alınmaları söz konusudur. Bu durum 'Türkiye'nin yapısal değişiminin getirdiği ve geleneksel sosyal destek kurumlarının işlevlerini yerine getirememesinin bir sonucudur' diyebiliriz. Yine başka bir bulgu da, %20.8 kadar bir orana sahip olanların cevap olarak verdiği 'aile büyükleri'nin, yani anne-babanın boşanmaları durumudur. Aile parçalanmasının çok önemli bir sebebini de bu boşanma problemi oluşturmaktadır. Fakirlik sebebiyle korunmaya alınan çocukların oranı Türkiye genel durumuna zıtlık arz etmektedir. Aşağıdaki tablo ve grafikte görüleceği gibi, Korunmaya alınma sebepleri açısından 'Ekonomik Yoksunluk' % 60 gibi çok büyük bir oranı teşkil etmektedir. Bizim araştırma bulgularımıza bakıldığında korunmaya alınma sebebi olarak; Boşanma, Anne veya babanın birisi tarafından terk edilmiş olma, Her ikisi tarafından terk edilmiş olma, Anne veya babadan birinin ölümü ve Her ikisinin de ölümü gibi faktörlerden ortaya çıkan parçalanmış aile fenomeninin %89.6 gibi büyük bir orana sahip olduğu gerçeğinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Ailenin ihmali ve hükümlülük hali ise son derece az bir orana sahiptir ki her ikisinin toplam oranı sadece % 1.8 olarak ortaya çıkmıştır. Ama Türkiye'nin yapısal farklılaşması ve neticesinde İç göçün ülkemizde ortaya çıkardığı sorunlar yoksulluktan, eğitimsizlikten, işsizlikten, daha spesifik olan kronik sorunlara (aile içi şiddet, terk, cinsel istismar, sokakta yaşayan ve çalışan, suça eğilimli, suça maruz kalma) dönüşmüştür (SHÇEK, 2006).

Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki bütün yuva ve yurtlarda kalan çocukların aile durumlarına göre korunmaya alınma gerekçeleri oranları ile beraber verilmektedir.

Tablo 46. Türkiye'de Bütün Yurt ve Yuvalardaki KMÇ'lerin Aile Durumlarına Göre Korunma Gerekçeleri

Korunma Gerekçesi	Sayı	Oran (%)
Ölüm	5.281	29
Boşanma	4.064	23
Ekonomik yetersizlik	3.235	18
Terk	2.888	16
Ailenin duygusal ve fiziksel istismarı	1.127	6
Buluntu	552	3
Deprem veya Terör	491	3
Aile dışı cinsel istismar	158	1
Ensest	91	1
Toplam	17.887	100

Kaynak:SHÇEK 2005

Buna göre korunmaya alınma gerekçesinde toplam, % 52 oranında çocuk, ölüm ve boşanma sebebiyle korunmaya alınmışken, % 18 oranındaki çocuk grubu da ekonomik yetersizlikler sebebiyle korunmaya alınmıştır (SHÇEK, 2005).

Tablo 47. Çocukların Yurttan Kaldıkları Süre Bakımından Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 yıldan az	4	3,5	3,6	3,6
1-2 yıl	10	8,8	9,0	12,6
3- 4 yıl	15	13,3	13,5	26,1
5-6 yıl	36	31,9	32,4	58,6
7-8 yıl	33	29,2	29,7	88,3
9 ve üzeri yıl	13	11,5	11,7	100,0
Toplam	111	98,2	100,0	
Cevapsız	2	1,8		
Toplam	113	100,0		

Yurttan kalma süresi olarak, en yüksek oranda yurttan kalanların oranı %32.4'lük bir oranla 5-6 yıl olarak ortaya çıkmıştır. İkinci yüksek oran ise %29.7'lik bir oranla 7-8 yıl arasında yurttan kalanların yurttan kalma

sürelerini göstermektedir. 3-4 yıldır yurttan kalanların oranı %13.5 olarak çıkarken, 9 yıl ve üzeri süre yurttan kalanların oranı %11.7 olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin % 9'u 1-2 yıldır ve % 3.6'sı da 1 yıldan az bir zaman aralığında yurttan kaldıklarını belirtmişlerdir. Aslında kışla tipi barınma mekanları olan yurtlar, çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılamada gösterdiği gayret ve başarıya rağmen, sosyal hizmet topluluğunca slogan haline gelen 'en kötü aile en iyi yurttan daha iyidir' anlayışı çerçevesinde manevi ve moral değerlerin kazanımı açısından yurtlar sorgulanmalı ve daha iyi barınma modelleri aranmalıdır.

Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kurumlarda uzun süre kalmanın, bu kurumlara özgün bir takım problemlerin zamanla kanıksanmasına ve bir problem olarak görülmemesine neden olduğu bilinen bir gerçektir. Bu, bir yönüyle olumlu gibi görülebilirken, diğer yandan, aile ortamından uzun süre uzak kalmanın getirdiği problemlerin (sevgisizlik, ilgisizlik, şefkatsizlik vs.) akut hale gelmesine ve kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olabilir.

Çocuk yuvası ya da yetiştirme yurdunda daha önceden kalan çocukların / gençlerin diğerlerine oranla buldukları yere, daha kolay adapte oldukları ve daha önce başka bir kurumda kalma durumunun, ruhsal sağlık açısından olumlu sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir (Oto, 1992: 1-2).

Yetiştirme yurdundaki kalış süresi, lokal olarak varolan bazı alışkanlıklara ya da problemlere yabancılığın ortadan kalkması ve yine belli bir arkadaş grubunun oluşumuyla yakından ilgili olabilmektedir.

Kamusal alanda Kurumun yeterince güçlendirilmemiş olması, hizmetlerin yeniden yapılandırılmasında yaşanan sıkıntılar, kronikleşen sorunların çözümünde diğer kurum ve kuruluşlarla eşgüdümün yeterince sağlanamaması gibi pek çok nedenlerle artan sayıdaki korunmaya muhtaç çocuklara kışla tipi kurum bakımı modelinde bakılmasına bir zaruret olarak bakılabilir. Ancak Son bir kaç yıllık süreç kışla tipi kurum bakımından uzaklaşarak, daha küçük ev ortamına yakın kuruluşlarda çocukların bakımını amaçlayan "çocuk evleri" ve "sevgi evleri" projeleri geliştirilmiş ve

hayata geçirilmeye başlanılmıştır. Bu da zikredilmesi gereken güzel bir gelişmedir. Ancak bu güzel gelişmelerin problemlerin halledilmesi manasına gelmediğini ve bu konuda toplumsal hassasiyetlerin daha çok gayrete getirilmesi gerektiğini de unutmamak gerekmektedir.

Tablo 48. Çocukların Anne ve Babalarının Medeni Durumlarına Göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anne-baba birlikte yaşıyor	5	4,4	5,0	5,0
Anne-baba ayrı yaşıyor	18	15,9	17,8	22,8
Anne-baba mahkemede resmen boşandılar	12	10,6	11,9	34,7
Anne-babadan biri ölü	44	38,9	43,6	78,2
Anne-baba her ikisi de ölü	7	6,2	6,9	85,1
Bilmiyor	15	13,3	14,9	100,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	12	10,6		
Toplam	113	100,0		

Korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumu; ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olduğu kadar, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilişkilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medenî durumları ile hayatta olma durumları da korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Aile birliğinin bozulması ve bu süreç içinde ailenin yapısal olarak parçalanması, çocuğun ve gencin kimsesiz, korumasız kalmasına neden olur (Cılga, 1986:37).

Araştırma sonuçlarına baktığımızda sorumuza cevap veren çocukların ailelerinden sadece % 5'i birlikte yaşıyorken, % 29.7 oranında çocuğun da anne ve babası da ayrı yaşıyor veya boşanmış olduğu dikkat çekmektedir. Anne ve babasının her ikisi de ölü olanlarının oranı % 6.9 iken, ebeveynlerden yalnızca birinin ölü olma oranı da % 43.6 olduğu görülmektedir. %10.6 oranında çocuğun çeşitli sebeplerle cevap vermediği araştırmanın sonuçlarına göre, gerek boşanma- ayrı yaşama ve gerekse ölüm sebebiyle %85.1 oranında çocuğun bir aileden ve sıcak yuvadan mahrum olduğu dikkat çekmektedir. Anne veya babanın ölümü ile aile parçalanması olayının vuku bulmasının ardından, en büyük oran boşanma sebebiyle aile

yuvasının dağılmasıdır. Bu da Türkiye genelinde artış gösteren bir olay olarak dikkatleri çekmektedir: Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 1995 yılında 28 bin çift boşanırken bu sayı 2005 yılında 95 bine çıkmıştır. Boşanma davalarının yüzde 93'ü 'şiddetli geçimsizlik' gerekçesiyle açılmış olup, boşanmalar içinde 'kocanın' alkol bağımlısı olması ve bu nedenle eşini sürekli dövmesi de önemli bir yer tutmaktadır (Çakır, 26.02.2007:6).

Bu yüzden her yıl artan boşanma olayları sonucunda yüz binlerce çocuk, parçalanmış ailelerde yetişmek zorunda kalmakta, bunlardan sadece çok küçük bir kısmı da bir yuva ya da yurda yerleştirilmek suretiyle korunmaya alınmaktadır. Bu şekilde korunmaya muhtaç hale gelen çocuk sayısının resmi istatistiklerce bilinemediği, fakat gayri resmi olan istatistik rakamlarına göre bir milyonu bulduğu ifade edilmektedir. Yurt ve yuvalarda barınan çocuk sayısının 20 bin civarında olduğu düşünülürse, geriye kalan korunmaya muhtaç halde yaşayan, toplum içinde binlerce çocuğun sahipsiz olduğunu söyleyebiliriz.

Cılga (1986:36)'ya göre, bu süreçte, akrabalık ve komşuluk ilişkileriyle kentsel ve tarımsal yapıya özgü kurumlar işlevleri yüklenmek durumundadırlar. Fakat, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması örgütlü toplumsal hizmetlerin yetersizliği nedeniyle; korumasız, kimsesiz çocukların ve gençlerin toplumsal koruma olanaklarından yararlanmaları olanaksızlaşır. Bu nedenle, yapı içinde; kırsal ve kentsel alanda, kimsesiz ve korunmaya muhtaçlık sorunu yaygınlaşır. Toplumsal koruma olanaklarından yoksun çocuklar ve gençler, yaşadıkları ortamda farklı uyum mekanizmaları içine girerler. Kırsal ve kentsel yaşam koşulları içinde bu tür uyum ve bütünleşme sorunları, yeni sorunların kaynağını oluşturur. Az gelişmiş toplumsal yapılar içinde korunmaya muhtaçlık sorunu yapısal olanaksızlıklar nedeniyle yeni bir dizi sorunları gündeme getirir. Çocuk yuvalarında ve yetiştirme yurtlarında kamu olanaklarına kavuşan sınırlı sayıdaki çocuk ve gencin yetişme süreci ise bu bütünlük içinde önem kazanır (Cılga, 1986:36). Başka bir bakış açısına göre de yurt ve yuvalarda kalan çocukların diğer sahipsiz çocuklara göre şanslı olduğu söylenebilir.

Boşanma olaylarının çoğalmasi ile toplumda yeni faktörler ortaya çıkmaya başlamıştır: "Eskiden maddi sebepler geçerliydi; şimdi tanımsız "şiddetli geçimsizlik" ana sebeptir. Boşananların neredeyse yarısının gerekçesi "geçim sıkıntısı"; diğeri yarısında "eşlerin karşılıklı olarak birbirini aldatması" önemli bir sebep oluyor. Bir de yeni bir faktör çıktı ortaya: Kadın ve erkeğin ailelerinin yuvayı bozacak kadar birbirleriyle rekabet halinde olmasıdır. adam öldürme, yaralama, gasp, hırsızlık, kapkaç, sahtekârlık, rüşvet, dolandırıcılık, tecavüz, cana kast vb. suçlarda artış sürüyor".

Suçlarda yoksulluk, işsizlik önemli bir sebeptir; ama tek sebep değildir. Nasıl artık sabrı, tahammülü, kanaatkârlığı ve çocuklar uğruna birbirini tolere etmeyi unuttuğu için kadın ve erkek en ufak bir tartışmada soluğu mahkemede alıyorsa ki kadın dernekleri, töre aleyhtarı yayınlar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) kadını sürekli bir biçimde erkeğe, kocasına ve aile değerlerine karşı provoke ediyorlar; bunun gibi, hak ve hukuka riayet etmeyen, hudut tanımayan; emeğe, başkasının malına, canına, namusuna saygı duymayan insanlar da -ki maalesef bunların sayısı da artıyor- ellerine fırsat geçirdiklerinde başkalarına zarar vermekten imtina etmiyorlar. Batı'da paylaşılabilen bir zenginlik var, nihilizmin yıkıcı etkilerini bastırıyor. Bizde hem zenginlik sınırlı, hem fazlasıyla eşitsiz olduğu için toplumsal yapıdaki çarpıklık devam etmektedir (Bulaç, 26/02/2007).

Tablo 49. Yurt ve Yuvalarda Bakılan KMÇ'lerin 2828 Sayılı Yasadaki Tanımlarına Uygun Olarak Dağılımına Göre Sayı ve Oranları

Grup No	Çocuğun Durumu	Sayı	Oran (%)
1	Ana veya babasız ya da ana ve babasız	6.855	39
2	Ana veya babası tarafından ihmal edilen	727	4
3	Ana veya babası ya da her ikisi tarafından terk edilen	4.909	27
4	Ana veya babası ya da her ikisi de belli olmayan	5.396	30
Toplam		17.887	100

Yukarıdaki tabloda da korunmaya muhtaç bütün yuva ve yurttaki kalan çocukların anne ve babalarının durumları genel oranları itibarıyla görülmektedir.

Tablo 50. Çocukların Ailelerinin Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok fakir	10	8,8	10,0	10,0
Fakir	25	22,1	25,0	35,0
Orta halli	60	53,1	60,0	95,0
Zengin	3	2,7	3,0	98,0
Çok zengin	2	1,8	2,0	100,0
Toplam	100	88,5	100,0	
Cevapsız	13	11,5		
Toplam	113	100,0		

Ailenin ekonomik yoksulluk içinde olması korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda önem kazanır. Yoksul aile yapılarında anne-babanın boşanması, anne ve babanın ölümü çocuğun korunmaya muhtaç duruma geliş sürecini hızlandırır (Cılga, 1986:38).

Korunmaya muhtaçlık sorununun ortaya çıkış nedenleriyle ailenin ekonomik ve toplumsal yapısı arasında ilişkiler söz konusudur. Korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin durumları bu ilişkilere göre değerlendirilmelidir. Korunmaya muhtaçlık sorununu doğuran temel etmen ailenin ekonomik koşullarıdır. Ailenin ekonomik koşulları; anne-babanın eğitim düzeyiyle, meslek durumuyla ve çalıştıkları işlerle ilgilidir. Ailenin toplumsal konumu, aile üyelerinin tarımsal ve kentsel alandaki üretime katılma biçimleriyle ve gelir dağılımlarından aldıkları payla belirlenir. Ailenin ekonomik düzeyi ve ekonomik durumundaki değişme eğilimleri korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunun temel öğeleridir. Kırsal ve kentsel alanlarda alt toplumsal statüleri oluşturan aileler, ekonomik düzey olarak yoksuldurlar. Tarımsal üretim yapısı içindeki, küçük çiftçiler, topraksız aileler, tarım işçisi olarak çalışanlar, memurlar, tarımsal alandaki marjinal işlerle uğraşanlar kırsal kesimin yoksullarını oluştururlar. Korunmaya muhtaç çocuklar bu aile ortamlarında oluşurlar (Gökçe, 1971:130).

Fakirlik bazı grupların toplumda, özellikle ekonomik kaynaklardan dışlanmasının bir neticesidir. Bu durumdaki grupların fakirlikten kurtulabilmeleri ancak, onlara yeterli ekonomik kaynağın verilmesiyle mümkün olabilir. Fakirliğin neticelerinden belki de en önemlisi bu grupların

toplumsal hayatın her kademesinden dışlanmasıdır. Sosyal dışlanmışlık, insanların aile, arkadaş, cemaat ve toplum gibi zor zamanlarda güvenilebileceği grupların parçası olamamasıdır. Ailelerinin ekonomik durumuna çocuklar tarafından getirilen yoruma bakıldığı zaman % 60 orana sahip çocuk grubu kendilerinin 'orta halli' bir ekonomik güce sahip olduklarını ifade etmişlerdir. % 25 oranında çocuk grubu da kendilerini 'fakir' olarak tanımlamış, % 10, kendini, 'çok fakir' olarak tanımlamış ve % 3 oranında bir çocuk grubu da kendilerini 'zengin' olarak tanımlamıştır. Gelir durumu hususunda, Türkiye genelinde çocukların korunmaya alınmasının sebepleri arasında % 60 sebep olarak ekonomik durum gösterilmektedir. Fakirlik, anne ve babanın çocuğa sağlıklı bir gelişim sağlayamaması neticesinde çocukların korunmaya alınmasının bir sebebi olarak önemli bir faktördür.

Tablo 51. Çocukların Ailesindeki Kişi Sayısına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	3	2,7	2,9	2,9
2	3	2,7	2,9	5,8
3	8	7,1	7,7	13,5
4	17	15,0	16,3	29,8
5	29	25,7	27,9	57,7
6 ve yukarısı	37	32,7	35,6	93,3
Ailesi yok	4	3,5	3,8	97,1
Bilmiyor	3	2,7	2,9	100,0
Toplam	104	92,0	100,0	
Cevapsız	9	8,0		
Toplam	113	100,0		

Aile üyelerinin sayısı bizlere bir noktadan aile yapısı hakkında da bilgi veya veri sunmaktadır. Modern toplumda aile ekonomik ve kentsel sebeplerden dolayı küçülmüş ve 'anne, baba ve çocuklardan teşekkül eden çekirdek aile' ye dönüşmüştür. Geleneksel aile 'geniş aile'dir. Bu ailenin içinde dede ve nene ile beraber evli ve evlenmemiş çocuklar bulunur. Bu geniş ailede sosyal kontrol fazla geliştiği için insanlar da bu sosyal kontrol çerçevesinde sosyal dışlanmaya hiç maruz kalmadan kişisel ve sosyal tatminlerini aile içerisinde gerçekleştirebilme imkanına sahiptirler. Geleneksel geniş aile, şu

anda modern ailenin karşılaştığı tehlike ve risklere karşı daha korunaklı ve bireylerine sağladığı tatminler açısından daha da avantajlı idi. Ailede boşanmalar ve çeşitli suçların ortaya çıktığı yapı modern dönemin bir ürünüdür. Ailede görülen bozulma ve olumsuz gelişmeler en çok da çocukları etkilemekte ve onların psiko-sosyal gelişimlerini sekteye uğratmaktadır. Bunda etkili olan bir faktör de ailedeki birey sayısıdır.

Araştırmamızın neticelerine baktığımız zaman %35 oranındaki çocukların ailesinde bulunan çocuk sayısı 6 ve yukarısı olarak tespit edilmiştir. % 27.9 oranındaki çocuğun ailesindeki üye sayısı 5 kişi olarak tespit edilmişken, % 16.3 oranında çocuğun da ailesinde 4 kişi yaşıyor. Ailenin doğal destek ve koruyucu fonksiyonu çocuğun dışarıda tatmin aramasını engellemektedir. Ekonomik olarak zayıf ailede üye sayısının fazla olması ailenin fonksiyonlarından birçoğunun yapılamamasını netice verirken, sosyal kontrol mekanizmasının da iyi çalışmaması nedeniyle çocuk aile dışında bir takım suç örgütlerinin de malzemesi ve aktörü haline gelebilmektedir. Bireyin sosyal dışlanmasını engelleyen en önemli faktör düzenli bir aile birliğinin olmasıdır. Bu aile birliği etki ve gücünü bireyler üzerinde sağlıklı bir şekilde oluşturamazsa, onların aidiyet duygularını tam besleyemezse, fertlerin değişik aidiyet arayışlarına yol açar. Kontrolde çıkan birey de toplumda, aileden sosyal norm ve değerleri alamadığı için bütünleşme sağlayamaz ve toplumun dışında yaşamaya çalışır. İşte bu toplumsal bütünleşmeyi sağlayamama halinde de toplumdan kendini dışlamış veya toplum tarafından dışlanmış bireyler olarak yaşamaya mahkum olurlar.

Tablo 52. Çocuğun Babası Öldüğünde Bulunduğu Yaş Durumlarına Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	3	2,7	5,5	5,5
2	3	2,7	5,5	10,9
3	3	2,7	5,5	16,4
4	5	4,4	9,1	25,5
5	3	2,7	5,5	30,9
6	6	5,3	10,9	41,8
7	8	7,1	14,5	56,4
8	2	1,8	3,6	60,0
9	4	3,5	7,3	67,3
10	6	5,3	10,9	78,2
11	1	,9	1,8	80,0
12	4	3,5	7,3	87,3
13	4	3,5	7,3	94,5
15	2	1,8	3,6	98,2
16	1	,9	1,8	100,0
Toplam	55	48,7	100,0	
Cevapsız	58	51,3		
Toplam	113	100,0		

Babanın olmaması ailede çocuğun yuva ve yurtlara yerleştirilmesinde en önemli faktör olarak görülmektedir. Baba evde otorite ve gücü temsil eder. Evin geçimi daha çok anne de çalışmıyorsa babanın omuzları üzerindedir. Babanın olmadığı veya öldüğü bir ailede geçim şartları zorlaşır. Eğer ailede çocuklar da sayı olarak çoksa o zaman annenin, aileyi geçindirmesi çok daha zor hale geliyor. İşte bu şartlarda çocukların geleceğinin düşünülmesinin neticesi yuva ve yurtlar korunmaya ihtiyacı olan bu çocukları korumak için başvurulmuş bir kurumdur. Araştırmanın neticelerine bakıldığı zaman, sorumuza cevap verenlerin arasında, babası ölenlerin toplam denekler arasında oranı %48.7 olarak ortaya çıkmıştır. Cevap vermeyen %51.3 oranındaki deneklerin babasının ölmediği düşünülebilir. Baba yokluğunun yaşı, çocuğun gelişim dönemleri itibarıyla önemi değişen bir durum arz eder. Yani her yaştaki çocuk, babanın ölümünden aynı oranda etkilenmez. Kuşku yok ki çocuğun baba yokluğundan en çok etkilendiği yaş dönemi olarak düşünülen yaş dönemi çocuğun diğer

arkadaşlarının babalarını fark etmeye başladığı okul dönemi olarak düşünülebilir. Araştırma neticelerine göre, %14.5 oranında çocuğun babası öldüğü zamanki yaşı 7 yaş olarak ortaya çıkmıştır. %10.9 çocuğun babası öldüğünde bulunduğu yaş 6 yaş grubudur. Yine aynı şekilde %10.9 oranındaki çocuğun babası öldüğünde bulunduğu yaş ise 10 yaştır. %9.1 oranında çocuğun babası öldüğünde 4 yaşında oldukları tespit edilmiştir. %40 orana sahip çocuk grubu 4 ile 8 yaş arasında babasını kaybetmiştir. %43.6 oranında çocuğun ise babası öldüğünde bulunduğu yaş grubu 8 ile 16 yaş aralığında olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal dışlanma açısından düşünülecek olursa, baba yokluğu, çocuğun kişilik gelişiminde, eğer telafi edilemezse çok büyük zararlar vermesi ihtimali olan bir vakadır. Evdeki otoritenin sarsılması ve bir otorite boşluğunun doğması, çocukta dışarıya karşı bir güvensizlik ve korku oluşturabilir. Bu korku ve güven eksikliği de toplumdaki kaçmayı veya içe kapanmayı sonuç verecek patolojiye sebebiyet verebilecektir.

Tablo 53. Çocuğun Annesi Öldüğünde Bulunduğu Yaş Durumlarına Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	1	,9	3,3	3,3
2	1	,9	3,3	6,7
3	3	2,7	10,0	16,7
4	1	,9	3,3	20,0
5	1	,9	3,3	23,3
6	6	5,3	20,0	43,3
7	2	1,8	6,7	50,0
8	4	3,5	13,3	63,3
9	1	,9	3,3	66,7
11	2	1,8	6,7	73,3
12	3	2,7	10,0	83,3
13	2	1,8	6,7	90,0
14	2	1,8	6,7	96,7
16	1	,9	3,3	100,0
Toplam	30	26,5	100,0	
Cevapsız	83	73,5		
Toplam	113	100,0		

Annenin öldüğü zaman çocukların yaş durumlarına bakıldığı zaman, en yüksek oranı %20 oranla, çocukların 6 yaşında bulunduğu gerçeğidir. Çocukların %13'ü 8 yaşında, % 10'u 3 yaşında, yine % 10'u 12 yaşında annesini kaybetmiştir. Çocukların % 50'sinin 1 ile 7 yaş arasında annesini kaybettiğini görüyoruz. Yine % 40 oranında çocuk da 8 ve 13 yaş arasında annesini kaybetmiştir. Bu dönemler çocuğun en çok sevgi ve desteğe ihtiyacı olan kritik dönemlerdir. Bu ilgi ve destek adı geçen yaş dönemlerinde verilmezse o boşluk başka destek ve sevgi ile de doldurulmazsa çocukta sosyal psikolojik gelişimin çok sağlıklı gelişmesi söz konusu olamaz. Anne yoksunluğu aynı zamanda sosyal dışlanmayı da arttıran bir olgu olarak da düşünülebilir.

Tablo 54. Çocuğun Üvey Babasının Olup-Olmadığına Göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	37	32,7	36,6	36,6
Hayır	64	56,6	63,4	100,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	12	10,6		
Toplam	113	100,0		

1995 yılında çocuk yuvalarında yapılan bir araştırmada üvey anneye sahip olma oranı %48.94 iken, üvey babaya sahip olma oranı ise %46.30 olarak ortaya çıkmıştır. Her iki oranın toplamı ise, %95.24 olarak tespit edilmiştir. (Erkan, 1995:51-53). Anne ve babanın yokluğu, önemli bir dışlanma sebebi olarak değerlendirilirken, üvey anne veya üvey babaya sahip olma da yine sosyal dışlanmanın ailevi bir sebebi olarak düşünülebilir. Yaptığımız araştırmanın bulgularına baktığımızda ise araştırmaya katılan deneklerin % 36.6 oranına sahip olan çocukların üvey babalarının olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu aslında önemli orana sahip bir durumdur. Türkiye'de önemli bir sosyal olgu olan aile parçalanması neticesinde çocukların yüz yüze kaldığı durumlardan birisi de öz babanın ölmesi ya da anne-babanın ayrılması durumunda ya anne hayatı tek başına göğüsleyecek ya da yeniden biri ile evlenerek hayata devam edecektir. Fakat yeniden evlendiği adam mevcut olan çocukları hakkında bazen iyi düşünmeyip, onlara gerçek babanın gösterdiği yakınlığı gösteremeyebilecektir. İşte bundan sonra

doğan boşluk çocuğun kişilik gelişiminde olumsuz neticeler doğuracaktır. Gerçek bir baba otoritesinin olmadığı çocuklarda sorumluluk duygusu ve kurallara riayet etme gibi vicdani hassasiyetlerin tam olarak gelişemediği araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bulgulardandır. Bu durum da çocukta sosyal dışlanmaya sebep olan önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 55. Çocuğun Üvey Annesinin Olup- Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	23	20,4	24,7	24,7
Hayır	70	61,9	75,3	100,0
Toplam	93	82,3	100,0	
Cevapsız	20	17,7		
Toplam	113	100,0		

Sosyalleşme sürecinin çocuğun, toplumun şahsiyetli bir ferdi olması açısından önemli bir süreç olduğu ortadadır. Belli başlı sosyalleşme çevreleri; aile, okul, akran grupları, dini müessese ve işyerleridir. Ama asıl bu süreç, çocuğun doğumuyla birlikte aile içerisinde başlar. İlk kuşaktan çevre olması hasebiyle, ferdin, sosyalleşme sürecinde en çok etki altında kaldığı yıllar, büyük ölçüde aile hakimiyeti içerisinde yaşadığı yıllardır. Aile, ferde, toplumun küçük bir modelini sunar ve toplumla yaşama sanatının ilk egzersizleri burada yapılır. Aile içerisinde anne, baba ve kardeşler, çocuğa bazı davranış şekillerini, toplumla ilgili temel değer ve normları aktarırlar. Burada da, çocuğun sosyalleşmesinde en önemli rol ise anneye aittir. (Taşdelen, 2000:21). Taşdelen'in de bahsettiği gibi sosyalleşmenin ilk basamağında aile ve özellikle de anne vardır. Annenin varlığı çocukta temel güven duygusunun kazanılması için vazgeçilmez bir etkendir. O halde denebilir ki anne yokluğu da çocuklarda temel güven duygusu ve sosyal uyum mekanizması açısından problemleri bir döneme işaret etmektedir.

Araştırma konusu çocuklardan anne ile ilgili yukarıdaki soruya cevap verenler içerisinde %24 kadar orana sahip çocuğun, üvey annesinin olduğu gerçeğiyle karşılaşıyoruz. Geleneksel kültürümüzde 'yuvayı yapan dişi kuştur' atasözüne uygun olarak, bir evin yuva haline gelmesi de büyük bir oranda anne varlığı ve gayretleriyle mümkün olabilmektedir. Ailede anne şefkat ve merhameti, baba da otorite ve gücü temsil etmektedir.

Çocukların şahsiyetlerinin gelişiminde temsil edilen bu iki faktörün çok büyük bir önemi vardır. Özellikle çocuğun ilk öğretmeni anne daha sonra da babadır. Psikolojinin tespit ettiği verilere göre şahsiyetin temellerinin atıldığı yaş dönemi 0-6 yaş dönemidir. Bu dönem itibariyle çocuk daha çok annesiyle muhatap olduğundan babanın rolünden ziyade annenin bu dönemdeki rolü daha fazla başat konumundadır. Anne yokluğu ya da üvey anne bu dönemdeki bir çocuğa, çocuğun ihtiyacı olan sevgi ve kabul desteğini tam olarak veremeyeceği için çocukta bu duyguların gelişimi yetersiz olacaktır. Ergenlik döneminde ise bu boşluğun zararları daha çok hissedilecektir. Araştırmaya katılan çocukların % 36.6'sının üvey babası olduğu ve %24.7'sinin de üvey annesinin olduğu verilerinden hareketle toplam üvey baba ve üvey annesi olan çocuk oranı %61.3 gibi büyük bir oran karşımıza çıkmaktadır. Şöyle de diyebiliriz: Çocukların %61.3 gibi bir oranı ya üvey anne veya üvey baba ile birlikte yaşamaktadırlar.

Tablo 56. Çocuğun Ailesinden Suç İşleyenlerin Varlığına Göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet var	33	29,2	34,0	34,0
Hayır yok	64	56,6	66,0	100,0
Toplam	97	85,8	100,0	
Cevapsız	16	14,2		
Toplam	113	100,0		

Aile yapısı içinde, anne ve babanın çocuğa yönelik olumsuz tutumları, kötü yola yönlendirme eğilimleri, anne ve babanın suç işlemiş olmaları, kötü yolda olmaları korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Bu tür durumların olduğu aile yapıları genellikle alt toplumsal statülerdedir. Toplumsal-ekonomik yoksulluklar aile yapılarında bu tür tutumları ve eğilimleri gündeme getirir (Cılga, 1986:38).

Araştırma verilerine bakıldığında % 34 oranında çocuğun, ailesinden suç işleyerek ceza evine girdiği anlaşılıyor. Suç işleyip cezaevine girenlerin kim olduğuna bakıldığında ise, % 30 baba, % 20 anneni ve % 15 oranında da kardeşlerden birinin olduğu bulguları dikkat çekmektedir. Yine araştırmamıza katılıp % 34 oranında, yani 33 çocuk arasından, % 20'si

diğer akrabalarının ve % 5'i de kendilerinin suç işleyerek cezaevine girdiklerini ifade etmişlerdir. Suç ve ceza olgusu toplumun bugün karşı karşıya olduğu ve yükselen önemli bir olgudur. İşlenen suçları sorduğumuz başka bir soruda ise cevap verenlerin oranının daha da azaldığını görmekteyiz. Cevap verme oranında gerçekleşen bu azalmayı normal karşılamak gerekir. Çünkü insanlar işledikleri suçları saklama veya söylememe eğilimindedirler. İşlenen suçlara bakıldığı zaman, bu soruya cevap verenlerin % 28.6'sının cinayet işleyerek hapse girdiği, % 14.3'ünün iftiraya maruz kaldığı, % 9.5'inin hırsızlıktan ve yine %9.5'inin suçsuz yere hüküm giydiği cevapları dikkat çekmektedir. Diğer suç çeşitlerinin de Kız Kaçırma, borç, orman kaçakçılığı, kavgaya karışma, adam bıçaklama gibi çeşitlendiğini fakat bu suçları işleyenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Suç işlemenin yaygınlık kazandığı günümüz modern toplumunda bu olgunun sebepleri üzerinde durmak gerekmektedir. 2007 yılı itibariyle geçtiğimiz bir yıl içerisinde, şahsa ve mala karşı işlenen suçlarda yüzde 60 artış kaydedilmiştir. Bugün hudut tanımayan bir kültürün ağır baskısı altındayız. Güç fetişizmi bu açıdan kültürü çürütüyor (Bulaç, 26/02/2007). Bu oranlar sağlıklı bir toplum yapısının değil, dejenere olmuş bir toplumsal yapının göstergeleri olarak yetkililere ve bütün topluma önlem alınması hususunda gerekli verileri sunmaktadırlar. Aslına bakılırsa suç oranlarındaki artış bir netice olarak, bütün toplum katmanlarına sebeplerinin araştırılması ve gerçekçi verilerin sağlanması ve daha sonra da önlemlerinin alınması hususunda acil tedbirlerin alınmasının sinyallerini vermektedir. Eğer bu konuda gerekli tedbirler alınmazsa bütün toplumun bundan zarar göreceği gerçeğinden hiçbir kimse istisna tutulamaz.

Tablo 57. Çocuğun Ailesinden Suç İşleyip Cezaevine Girenlerin Kimlik Durumlarına Göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anne	8	7,1	20,0	20,0
Baba	12	10,6	30,0	50,0
Dede-nene	4	3,5	10,0	60,0
Kardeşlerden biri	6	5,3	15,0	75,0
Kendisi	2	1,8	5,0	80,0
Diğer	8	7,1	20,0	100,0
Toplam	40	35,4	100,0	
Cevapsız	73	64,6		
Toplam	113	100,0		

Suçun yaygınlaştığı günümüzde, çocuklardan ailesinin veya kendilerinin suça karışıp karışmadığını öğrenmeye çalıştığımız böyle bir soruda değişik oranlar ortaya çıkmıştır. Toplam denek sayısının %35.4'ü bu sorumuzu cevaplamıştır. Cevap vermeyen diğer % 64.6 oranındaki denek de yukarıdaki 'Ailede suç işleyen var mı' sorumuza 'Hayır Ailede suç işleyen yok' şeklinde cevap verenlerin oranı olan % 66 oranıyla uygunluk göstermektedir. Buna göre ailede suç işleyenlerin büyük çoğunluğunu % 30 oranıyla babalar oluşturmakta, onu % 20 oranıyla anneler takip etmektedir. Yine % 15 oranında deneğin kardeşlerinden biri suça karışmış, %10 oranında çocuğun dede veya nenesi yukarıdaki tabloda görülen herhangi bir suça karışmıştır. Araştırmanın ilginç bulgularından biri de çocukların kendilerinin suç olayına karışma oranıdır. %5 gibi küçük bir oranda olmasına rağmen, bu konu ülke geneli açısından tehlike sinyallerinin verildiği bir konu olarak da dikkat çekmektedir. 2006-2007 yılının suç istatistiklerine bakıldığı zaman; Adalet Bakanlığı'nın verileri baz alındığında sabıkalı sayısı 8 milyonu geçmiştir. Emniyet güçlerinin, hızla artan suç ve suçlularla mücadelede yetersiz kaldığı dikkat çekerken, Cezaevlerinde tutulan mahkum sayısının 68 bini aştığı görülmekte, 'Şehirleşme ve modernleşmenin bedeli' olarak adlandırılan bu süreçte, suç oranlarının yıldan yıla artışı dikkat çekmektedir. En son olarak 2000 yılında, DSP-MHP Hükümeti döneminde çıkarılan genel af sonrasında tutuklu sayısı 35 bine inmişken, boşalan cezaevlerinin aradan geçen 6 yıl içerisinde tekrar dolduğu dikkat çekmektedir.

Çocuk suçlulara ilişkin rakamlara bakılınca daha net görülebilen bu olgu; İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün cezaevlerinde yatan 44 bin 551 mahkûm çocuk üzerinde yaptığı bir araştırmada da ortaya çıkardığı sonuçlar, çocukların neden suça yöneldiğine ilişkin dikkat çekici ipuçları vermektedir: Yüzde 95'i köyden kente göç etmiş, düşük gelirli ailelere mensup olan çocukların % 45'inin babası işsiz, % 51'i hiç okula gitmemiş ve % 15'inin de anne-babası ayrı yaşıyorlar. Ayrıca çocukların, ailelerinde sabıkalı bir fert daha bulunuyor (Çakır, 26.02.2007:6).

Yine aynı kaynaktan verilen inceleme sonuçlarına göre, 'Emniyet Genel Müdürlüğü'nün araştırma verilerine göre son '10 yılda işlenen suç sayısı üç kattan fazla arttığı ve 1995 yılında 229 bin suç işlenirken bu sayı 2005'te 526 bine yükseldiği ve 2006 yılında ise işlenen suç sayısı yüzde 60 daha artarak 785 bin 510'a çıktığı' ifade edilmektedir. Büyük şehirlerde yaşayanların kabusu haline gelen kapkaççıların da suç dosyasının kabarmasında etkili olduğu ifade edilen araştırma sonuçlarına göre, Kapkaç ve yankesicilik suçları son 6 yılda 12 binden 39 bin 766'ya çıktı. Son 5 yılın rakamlarına bakınca suç patlamasının üç büyük ilden kaynaklandığı ortaya çıkıyor. Verilere göre toplam suçların yüzde 42'si İstanbul, Ankara ve İzmir'de işleniyor. Üstelik bu üç ilde de işlenen suçların neredeyse üçte ikisinin failleri de bulunamıyor.

Bu bulgular ışığında düşünülecek olursa 'suçların engellenmesi ve suçluların ıslah edilmesi' konusunda erken tedbir alınmazsa ilerleyen zamanlarda telifisinin çok daha zorlaşacağını söylemek abartı olmayacaktır. Suç oranlarındaki artışın birden fazla sebebi var. Bunların içinde "ekonomik sebep" önemlidir, çoğu durumlarda etkileyicidir, ama tek başına belirleyici değildir. Nice yoksul ve muhtaç insan var ki, iffet sahibi olduğundan haram olarak addettiği bir suç davranışına tevessül etmediği; kendini küçük, suçlu veya ahlaksız duruma düşürebilecek davranışlar içerisine girmediği toplumun çoğunluğunu oluşturan geniş halk kitlelerinin de yaşantılarından gözlemlenen ve anlaşılabilen bir olgudur. '1970'lerden bu yana devam eden çizgide önemli bir kırılma var olduğu ve İki binli yıllar kaosun kentleri etkisi altına almaya başladığı yeni bir dönemin işaretlerini veriyor'. Bulaç'ın da,

makalesinde belirttiği tabloda, olayın boyutlarını anlamak için şu gerçeğe dikkatleri çekmektedir: 'Mart-2005'te her 7 saatte 1 çocuk Bayrampaşa Cezaevi'ne girmiştir (Bulaç, 26/02/2007). Bu da gösteriyor ki, daha çok gelişmiş ülkelerde gördüğümüz saat düzeyinde yapılan suç işleme oranlarını gösteren araştırmalar ve istatistikler gibi ülkemizin de suç haritası çıkarıldığında yakın geleceğin en büyük tehdidinin 'suçları engellemek ve suçluları ıslah etmek' olduğu ve bu alanda yapılan araştırma ve incelemelerin derin analizlerle ortaya konulmasının önemine işaret edilmektedir. Bir başka bulgu da yetiştirme yurtlarında kalan çocukların çok çeşitli karakterde olduğu ve bu çeşitlilikle birlikte yurtların da aynı şekilde çeşitlenmesi gerektiğidir. Yurtlarda suçlu ya da suça karışmış çocukla birlikte, suça hiç karışmamış çocukların birlikte kalmak zorunda olmaları da geleceğe yönelik endişelerin çoğalmasına sebebiyet vermektedir. Davranışların oluşumunda taklit ve sosyal etkinin rolleri düşünülürse, masum çocukların suça meyilli olan çocuklardan ayrılmasının zarureti daha iyi anlaşılacaktır. Ama maalesef Türkiye'de henüz suça meyilli ya da suça karışmış çocukları rehabilite edebilecek kurumlar yok denecek kadar azdır. Bu çocuklar da yurtlara yerleştirilmekte ve bunların diğer çocukları davranışları ile etkilemelerinin engellenemediği de görülmektedir.

Tablo 58. İşlenen Suçun çeşidine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kız Kaçırma	1	,9	4,8	4,8
Borçtan	1	,9	4,8	9,5
Orman Kaçakçılığı	1	,9	4,8	14,3
Cinayet	6	5,3	28,6	42,9
Hırsızlık	2	1,8	9,5	52,4
Kavgaya karışma	2	1,8	9,5	61,9
İftira	3	2,7	14,3	76,2
Bilmiyor	2	1,8	9,5	85,7
Suçsuz yere	2	1,8	9,5	95,2
Adam bıçaklama	1	,9	4,8	100,0
Toplam	21	18,6	100,0	
Cevapsız	92	81,4		
Toplam	113	100,0		

Suçun çok yaygınlık gösterdiği günümüzde çocuklarının yakınlarının suça karışma oranı olan ve yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi %35.4 oranında çocuk grubundan %18.6'sı suçun çeşidi hakkında da bilgi vermişlerdir. Buna göre bu soruya cevap veren çocukların yakınlarından %28.6'sı bir cinayet işlemek suretiyle cezaevine girmiş, %9.5' i hırsızlık ve Yine %9.5' i de bir kavgaya karışmak suretiyle cezaevine girmiştir. %14.3 oranındaki çocuk grubunun yakını bir iftira sonucu, %9.5'i de suçsuz yere cezaevine girdiklerini ifade etmişlerdir. Bu suç çeşitlerini; kız kaçırma, orman suçları, borç ve adam bıçaklama gibi daha küçük oranlarda işlenen suçlar takip etmektedir.

Tablo 59. Çocuğun Aile Büyüklerinin Kızgınlığını Yansıtma Şekillerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Konuşarak ve dinleyerek, olumlu bir davranışla yaklaşarak	38	33,6	44,2	44,2
Tartışma çıkarmak suretiyle duygularını yansıtır	14	12,4	16,3	60,5
Hakaret ve dayakla duygularını yansıtır	14	12,4	16,3	76,7
Tartışmalar, karşılıklı suçlamalarla kavga genişler	12	10,6	14,0	90,7
Diğer	8	7,1	9,3	100,0
Toplam	86	76,1	100,0	
Cevapsız	27	23,9		
Toplam	113	100,0		

Araştırmaya katılan deneklerin bu soruya cevap verenlerinin oranlarına baktığımızda; Aile büyüklerinin tepkilerinin, tartışma, hakaret ve kavga şeklinde olduğunu söyleyenlerin, % 46.6 gibi büyük bir orana sahip olduğu dikkat çekmektedir. 'Konuşarak ve dinleyerek, olumlu bir davranışla yaklaşarak tepki veriliyor' diyenlerin oranı da % 44.2 olarak çıkmıştır. Yani tepkisini sert olarak ortaya koyma davranışı iyi bir iletişimle tepki vermenin önünde bir durum arz etmektedir. Bu da, kitlesel cehalet ve şiddete yatkın bir pozisyona işaret etmekte, bu davranış, sonuçta lümpenleşmeyi beslemekte, lümpenleşmeye paralel olarak toplumsal algılar ve genel olarak zihin sağlanmaktadır. Aile içi böyle bir iletişim, aslında toplum olarak

genel bir karakter olmamakla birlikte, tehlikenin de sinyallerinin verildiğini yapılan araştırmalar ve medyadan öğrenmekteyiz. Acaba Türk aile yapısı bir dağılma veya bir bozulmaya mı maruz kalmaktadır? Bunun cevabının ve varsa böyle bir sorunun çözüm yollarının aranması gerekmektedir. Tahammül ve hoş görü sınırlarımızı arttıran ve besleyen değerlerden ve kaynaklardan istifademizin azaldığını bu noktada belirtmek abartılı bir tespit olmayacaktır. Kültürel ve değersel bazda beslenme kaynaklarının işlevsel olmaması veya bu kanalların kapalı olması neticesinde işletilememesi, tepkilerin de, tartışma, hakaret ve kavga şeklinde cereyan etmesi, genel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Neticede toplumsal alanda da şiddet, tahammülsüzlük ve tahripkârlık genel bir davranış örüntüsü arz etmekte, ve fakat onu besleyen faktörlerin serbest bırakılıp, neticelerine tedbirler alınması gibi zor bir tablo ile karşı karşıya kalınmaktadır. Şiddeti ve tahripkarlığı önlemenin yolunun da aile ve okulda verilen eğitimle aşılması ve kitle iletişim araçlarının bunları sunma ve özendirmede çok etkili olduğu gerçeğini araştırmalar neticesinden biliyoruz.

Tablo 60. Çocuğun Yurtta Kavga Edip-Etmediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayır hiç kavga etmedi	25	22,1	24,5	24,5
Bir defa kavga etti	13	11,5	12,7	37,3
Birkaç defa kavga etti	53	46,9	52,0	89,2
Çok defa kavga eder	11	9,7	10,8	100,0
Toplam	102	90,3	100,0	
Cevapsız	11	9,7		
Toplam	113	100,0		

Deneklerin şiddete başvurma derecesini ölçmeye çalıştığımız böyle bir soruda karşımıza şu bulgular çıkmıştır: Bu soruya cevap veren çocukların % 52'si yurt ortamında birkaç kez kavga ettiklerini ifade ederken, % 24.5'ide hiç kavga etmediğini söylemiştir. %12.7 oranındaki çocuk 'yurtta bir defa kavga ettiğini ifade ederken, kendisini çok defa kavga ederek ifade edenlerin oranı %10.8 olarak ortaya çıkmıştır. % 9.7 oranındaki denek grubu bu soruya cevap vermemiştir. Genel olarak bakıldığında toplam % 74.7 oranındaki denek grubu ya bir veya birkaç defa ya da çok defa kavga ederek kendilerini ifade ettiklerini açıklamışlardır.

Aslında bu da toplumsal gerginlik ve sorunların bir sonucu olarak karşımıza çıkmakta ve kendini ifadenin bir şekli olarak temayüz etmektedir. Kaç yıldır kendini açık bir biçimde futbol stadyumlarında açığa vuran şiddet şimdi kentlerin göbeğinde kendine farklı mecralar bulmuştur. Yakın gelecekte nispeten sakin, zengin ve korunmuş semtlerde de yeni kent bedevilerinin sarsıcı şiddet gösterilerine tanık olabiliriz. Bu genel şiddetin yükseldiği gidişattan elbetteki yurtlar da istisna kalmayacaktır. Yemek kültüründen eğlenceye, kazanma biçimlerinden herhangi türden basit bir insan ilişkisine kadar güç kullanımı başvurulan tek yol halini alıyor. Yüceltilen tek değer var: Güç. Hiç kimse bildiğimiz meşru yolları (ahlaki normlar-hukuki kurallar) kullanarak hayatını idame ettirmeye çalışmıyor, aksine söz konusu olan ve giderek genel teamül haline getirilmek istenen kuralsızlık, anormal tutum ve davranışların norm haline getirilmesi, normalleştirilmesi ve bütün bunların güce tapınma adını verebileceğimiz yeni bir kent kültürünün önemli ve geçerli öğeleri haline gelmesidir. Tepeden tırnağa kötülük yapmaya kalkışsanız bile, meşruiyet krizine düşmemek için kendinize "iyi bir referans çerçevesi" aramak zorundasınız. Burada önemli bir referans da aile içinde tanık olunan şiddet ve medyanın gerek haber ve gerekse filmleriyle bu süreci teşvik eden bir yaklaşım içerisinde olmasıdır. Hayatlarında şiddete muhatap olanlar, yani şiddet görenler kendileri de başkalarına şiddet gösterebiliyorlar. Üzerinde ayrıca durulması gereken bir şiddet mekanı da yurt ve yuvalarda barınan çocuklara uygulanan maddi ya da manevi baskı ile de kendini gösteren şiddet şeklidir. Türkiye’de görüntülü medyaya da yansıyan yurt ve yuvalarda gözlemlenebilen şiddet olayları, genel olarak bir eğitim noksanlığından kaynaklanmakta, buralarda çalışan insanların çocuk yetiştirme ve pedagojik bazı gerçekleri bilememelerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Fakat çok daha önemli bir tespit olarak, bu kışla tipi barınma yerlerinin ve toplu yaşamdaki eksiklerimizin şiddeti beslediği gerçeği de yadsınamaz bir gerçektir. Öte yandan yurtlarda hiçbir ayırım gözetilmeden her nitelikteki çocuğun beraber kalması da bunda etkilidir. Yani suça meyilli, sorunlu ve rehabiliteye muhtaç bir çocukla, hiçbir suç olayına karışmamış sorunsuz çocukların aynı mekanda barındırılmasının sakıncalarını da dikkate almak gerekmektedir.

Tablo 61. Çocuğun En Çok Sevilen Sanatçının Yerinde Olmak İsteyip-İstemediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet onun yerinde olmak istiyor	50	44,2	54,9	54,9
Hayır onun yerinde olmak istemiyor	41	36,3	45,1	100,0
Toplam	91	80,5	100,0	
Cevapsız	22	19,5		
Toplam	113	100,0		

Deneklerden bu soruya cevap verenlerin % 54.9'u en çok sevdiği sanatçı modelinin yerinde olmak istediğini ifade ederken, % 45.1 oranındaki çocuk grubu da sadece beğendiğini, ama onun yerinde olmak istemediğini belirtmişlerdir. % 19.5 oranındaki denek grubu da cevap vermemiştir. Bu bulguların ışığında denebilir ki, bu gün medyanın ve tüketim kültürünün baskın bir rol alması ve idealize edilmesi sebebiyle kitlesel cehalet çok genel bir karakter haline gelmeye başlamıştır. Çağımızda kültür giderek değersizleşiyor; fakat bu değersiz kültür, küresel hegemonik güçler tarafından stratejik bir enstrüman olarak empoze ediliyor. Yani toplum olarak kültürsüz ve köksüzleştirilmeye çalışılan bir dünyanın tek tip ve modern kültür empozeleriyle karşı karşıyayız. Medya da bu empoze rolünün başrol oyuncusu konumundadır. Medyanın öne çıkardığı popçuların ve topçuların rol-model olarak bütün gençlere bir tüketim çılgınlığında sunulması ve gerçek rol-modellerden bu genç kitlenin mahrum kalması da gençleri ayrı bir bunalıma itmektedir. İdeallerden mahrum, hayat gayesi olarak zenginleşme ve daha çok tüketim olan bir kitle, ülkeye bir gelecek umudu olmaktan çıkmaya başlangıcın arifesindedir. Bunun önleminin en kısa zamanda alınması gerekir. Seçilen bu rol-modellere bakıldığı zaman, bu modellerin hayatında, ne entelektüel, akademik ve kültürel, manevi ve anlamlı bir derinlik vardır ve ne de zaten herkesin onların yaşama standartlarını yakalama şansı vardır. Yani bu hayaller gerçekçi değildir. Gençlerin enerjileri diğer doğal enerji kaynaklarından daha önemsiz değildir. Bu doğal enerji kaynaklarının boşa gitmemesi ve

değerlendirilmesine gösterilen kıymetin ve hassasiyetin, bu ve bütün gençlerden de esirgenmemesi kanaati ve temennisini taşıyorum.

Tablo 62. Çocuğun Kendisini Tanımladığı Kimlik Türüne Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Dindar	29	25,7	30,2	30,2
Sosyal demokrat	11	9,7	11,5	41,7
Milliyetçi	9	8,0	9,4	51,0
Hiç bir fikri yok	36	31,9	37,5	88,5
Diğer	10	8,8	10,4	99,0
Tanımaya çalışıyor	1	,9	1,0	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Bu soruya cevap verenlerin % 30.2'si kendisini dindar olarak tanımlıyor, %11.5 kadar denek, kendisini sosyal demokrat olarak tanımlıyorken, %9.4 oranında bir denek grubu da kendisini milliyetçi olarak tanımlıyor. Dikkat çeken bir durum, kendini tanımlama hususunda ortaya çıkan hiçbir fikrinin olmadığı seçeneğini işaretleyenlerin yüksek oranıdır. Bu oran, %37.5'tir. Soruya verilen cevaplar açısından en yüksek cevap oranı bu cevap olmuştur. Deneklerin %15'i bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Burada araştırmaya konu olan çocukların yaş durumları göz önüne alındığında büyük çoğunluğunun ergenlik döneminde olduğu düşünülür ve bu dönemin özelliklerini de dikkate alan bir değerlendirme yapılırsa, gençlerin bir kimlik arama ve oluşturma aşamasında olduklarını söyleyebiliriz. Böyle bir fenomenin varlığı, yaşanan kurum, aile değerlerinden mahrumiyet ve bulunulan yaş aralığı açısından çok şaşırtıcı değildir.

Tablo 63. Çocuğun Yurt Öncesi Ailesinin Yanından Ayrılma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	48	42,5	42,9	42,9
Hayır	64	56,6	57,1	100,0
Toplam	112	99,1	100,0	
Cevapsız	1	,9		
Toplam	113	100,0		

Yurda yerleşmeden önce ailesi ile beraber kalan çocuklar, 'acaba yurt hayatıyla birlikte ilk defa mı ailelerinden ayrı duruma geldikleri'ni anlamaya yönelik olarak sorduğumuz bu soruda ortaya çıkan bulgular şu şekildedir: Çocukların, % 57.1'i yurda yerleşinceye kadar ailelerinin yanından hiç ayrılmadıklarını belirtirken, % 42.9'u ailelerinden daha önce ayrıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 64. Çocuğun Yurt Öncesi Ailesinin Yanından Ayrılma Sebeplerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hasta olup hastaneye yattığı için	3	2,7	5,0	5,0
Okumak için	23	20,4	38,3	43,3
Akraba ziyareti için	8	7,1	13,3	56,7
Evden kaçıp başka Şehirde yaşamak istediği için	3	2,7	5,0	61,7
Diğer	22	19,5	36,7	98,3
Fakirlik sebebi ile	1	,9	1,7	100,0
Toplam	60	53,1	100,0	
Cevapsız	53	46,9		
Toplam	113	100,0		

Ailesinin yanından ayrılma sebebini araştırdığımız başka bir soru da ise yukarıdaki Tablo 64'de de görüldüğü gibi bu sebeplerin neler olduğu belirtilmiştir. Buna göre, çocukların % 38.3 orana sahip olan grubu ailesinin yanından okumak için ayrılmış durumdadır. Hasta olduğu için hastaneye yatarak evden ayrılanların oranı ise % 5 teşkil ederken, akraba ziyareti için ayrılanların oranı da % 13.3 olarak dikkat çekmektedir. Aileden ayrılma sebebi olarak 'evden kaçıp başka şehre gitmek istediklerini' ifade eden çocukların oranı da % 5 olarak çıkmıştır. Çocukların % 36.7 oranına sahip olan denek sayısı da evden ayrılma sebebini söylemekten kaçınarak 'diğer' şikkını işaretlemişlerdir. Aileden ve evden ayrılma sebebini fakirlik olarak belirten çocukların oranı ise % 1.7'dir.

Aile yanından hiç ayrılmama veya ayrılma, çocuğun, dışarıdaki değişik sosyal hayat şartlarına uyum sağlayabilme yetenekleriyle ilişkilidir. Ailesinden hiç ayrı kalmamış bir çocuğun değişik sosyal birlikteliklere

katılması daha zordur. Aile bu anlamda çocuğu koruyan bir sığınak görevi görmektedir. Bu sığınaktan dışarısı çocuk için çok güvenli değildir.

Tablo 65. Çocuğun Akraba ve Yakınlarıyla Görüşme Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	79	69,9	75,2	75,2
Hayır	26	23,0	24,8	100,0
Toplam	105	92,9	100,0	
Cevapsız	8	7,1		
Toplam	113	100,0		

Araştırmamızda sorduğumuz akraba ve yakınlarla görüşme durumunun, bize verdiği bilgi, bireyin toplumsal dışlanmasını engelleyen aileden sonra en önemli bir destek grubunun akraba ve yakınlar olduğu gerçeğidir. Akraba ve yakınlarından yurttan kalan çocuk ile görüşenlerin oranı %75.2'dir. Bu oran akraba ve yakınlarla atfedilen fonksiyonel değer açısından son derece önemli bir orandır. Çocukların 4'te 3' ü akraba ve yakınlarıyla görüşmelerini devam ettiriyorlar. Bu, onlara 'sahipsiz' olmadıkları anlamına gelen moral desteğini vermekte ve sosyal dışlanmaya ilişkin risklerini de azaltmaktadır. Ancak akraba ve yakınların sosyal desteğini alamayan gruplar daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kalma ihtimali olan çocuklardır. Bu anlamda, bu risk grubunu oluşturan, yani akraba ve yakınlarıyla görüşmeyen çocukların oranı da azımsanmayacak derecede yüksek bulunmuştur. Bu oran % 24.8 olarak çıkmıştır. Akrabalık ilişkileri özellikle çocukların sosyal norm ve değerleri kazanmasında ve sosyalleşmelerinde önemli bir faktördür.

Akrabalığın ilk temelleri biyolojik bağlardan kaynaklanır. Anne-çocuk, kız ve erkek kardeşler arasındaki bağlar bilinen ilk biyolojik bağlardır. Evlilik sonucu kadın ve erkek arasında ortaya çıkan ilişki ise toplumsal içeriklidir. Her toplumda ortaya çıkan bu toplumsal bağlar toplum üyeleri arasında belirli ilişkilerin, duyguların, yükümlülüklerin ve ayrıcalıkların doğmasına yol açar. Kısaca, Sayın'a (1990:24-26) göre akrabalığın doğmasında iki etken belirleyici olmaktadır; 1- Kan Bağı, 2- Toplumsal anlaşma bağıdır.

Akrabalık bağı ile ilgili farklı yerlerde yapılan çalışmalar farklı boyutlarda

akrabalık bağları bulmuş olmakla birlikte aşağıdaki noktalar, yapılan araştırmaların vardığı ortak noktalar olarak dikkat çekmektedir:

a) Kırdan kente göç söz konusu olduğunda, insanlar daha çok göç edecekleri yerlerin seçiminde, akrabalarının daha çok bulunduğu ya da kendisinden önce göç eden akrabalarının bulunduğu şehri tercih etmektedirler. Akrabalık ve yakınlık burada son derece etkili bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

b) Çoğu şehirli çekirdek aile, çok yakın akrabaları dışındaki akrabalarının bazılarıyla ilişkilerini sürdürürler. Bu ilişkiler sosyalleşme, ortak eylem ve karşılıklı yardımı içerir.

c) Akrabalık bağı iki taraflı bir doğaya sahiptir; anne ve baba tarafından olan akrabaların bir karışımını içerir, akraba sayısı bireyin şartları ve seçimiyle belirlenmez, yani herkes doğuştan gelen akrabalık bağlarına sahiptir.

d) Akrabalık bağlarının kuvveti açısından, genellikle, orta ve alt sosyoekonomik düzeye sahip kategorilerde akrabalık bağları daha kuvvetlidir.

e) Bir başka tespit ise, Caplow'un (1971:485) yapmış olduğu kadınlara ait olan şu tespittir. Buna göre kadınlar, kendi akrabalarıyla erkeklere oranla daha sıkı ilişki içindedirler ve akrabalığın devamlılığının sağlanması konusunda bir şekilde erkeklerden daha çok sorumluluğa sahiptirler. Akraba ve yakınların, burada çocuğa karşı yapmaları gereken onun sevgi ihtiyacının karşılanmasıdır. Çocuğun içtenlikle sevgiye doyurulması başkalarını da sevmesini sağlayacaktır. Sevgiye doyurulamayan çocuk başkalarını da sevemez (Çağlar, 1981:30).

Zaten aile çevresi ve akrabalığın değeri de sevgi ve güvenliğin doğal kaynağı olduğundan ileri gelmektedir. Sevgi duymak, şefkat görmek çocuğun gereksinimleri arasındadır. Aile ve akrabaların diğer fonksiyonlarındaki değişmeler yanında bu fonksiyonu çok az değiştirmektedir. Bu anlamda çocuğun ihtiyacı olan bu fonksiyonunu ne kaldığı yurt, ne de

başka bir kurum yerine getirebilmektedir.

Tablo 66. Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayır okula gitmiyor	5	4,4	4,6	4,6
ilk öğretim	52	46,0	47,7	52,3
Lise	51	45,1	46,8	99,1
Ön lisans	1	,9	,9	100,0
Toplam	109	96,5	100,0	
Cevapsız	4	3,5		
Toplam	113	100,0		

Toplum için geçerli davranış kalıplarının sosyalleşme ve sosyal denetim aracılığıyla gerçekleştirildiği önemli kurumlardan birisi de eğitim kurumları olan okullardır. Eğitim çocuğun ailesi içinde başlamakta, çevresi ile sürdürülmekte, okul dönemini de içermek suretiyle mesleki eğitimi de kapsayan ömür boyu sürüp giden bir etkinlik olmaktadır. Öğretim ise, teknik ve bilimle ilişkinin kurulmasını sağlayan bir araç olarak bilinmektedir. Eğitim ve öğretim, aynı zamanda bir çok ülkede ama daha çok az gelişmiş ülkelerde toplumla bütünleşme aracı olarak da kabul edilmektedir. Bu da bireyin sosyalleşme ve toplumsal bütünleşme sürecinin çok önemli bir parçası olarak okulların önemine işaret etmektedir. Sosyal dışlanma olgusunun risklerinin en aza indirildiği ortamlar, herkese aynı fırsat eşitliğini sunan okullardır.

Çocukların devam ettikleri okullar açısından araştırma bulgularına bakıldığında, araştırmanın 13-18 yaş grubu üzerinde yapıldığı düşünüldüğünde devam edilen okullar açısından, çok çeşitlilik arz etmemektedir. Sorumuza cevap veren çocukların % 47.7'si bir ilköğretim okuluna devam ederken, %45.1 oranında öğrenci de liseye devam etmektedir. 18 yaşını bitirip öğrenimine devam eden öğrencilerin koruma kararları kaldırılmayıp, bu durumdaki öğrenciler 25 yaşına kadar kurum desteğinde okullarına devam edebiliyorlar. Araştırmamızda sadece % 0.9 oranında öğrenci bir ön lisans programına devam etmektedir. Zorunlu olan ilköğretimi bitirip, herhangi bir okula devam etmeyenlerin oranı ise %4.6 olarak çıkmıştır. Bu çocuklar genelde kendilerine uygun olan bir işte,

kurumun da muvafakatiyle çalışmaktadırlar. Yapılan bazı araştırmalar, ekonomik yoksunlu içerisindeki ailelerin, çocuklarını okutmak için yurdu tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Ancak yine araştırmalardan edinilen bilgilere ve araştırma süresince yaptığımız gözlemlerin neticelerine göre yurtda kalan çocukların okullarındaki akademik başarıları çok düşüktür. Bu bulgumuzu destekleyen kanaati, yurtda kalan öğrencilerin öğretmenleri ve devam ettikleri okullarda bulunan ders öğretmenleri ile zaman zaman yaptığımız görüşmeler neticesinde de edinmiş bulunmaktayız. Bu başarı düzeyinin düşük olmasında etkili olduğunu düşündüğüm çok faktörden biri de 3412 sayılı korunmaya muhtaç çocukların işe alınmasıyla ilgili kanun kararına göre devletin burada kalan çocuklara ayırmış olduğu binde 1 oranındaki istihdam önceliğidir (25.02.1988 tarih ve 3412 sayılı kanun ile getirilen bir yeniliğe göre; kamu kurum ve kuruluşlarındaki serbest kadroların binde birine, kurumlarda bakılan ve 18 yaşını doldurmuş çocuklar alınacaklardır). Buna göre çocukların kendi bakış açılarından 'işlerinin 18 yaşın sonunda hazır' olduğuna dair ümitleri de okuma hususunda etkili bir faktör olarak düşünülmektedir.

Aşağıdaki tablo ve grafikte ise Türkiye genelinde bulunan yetiştirme yurtlarında kalan kız ve erkek öğrencilerin devam ettikleri okullar görülecektir (SHÇEK:2006).

Tablo 67. Türkiye’de Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocukların Devam Ettikleri Öğrenim Kurumlarına Göre Dağılımı

YETİŞTİRME YURTLARINDA KALAN ÇOCUKLARIN DEVAM ETTİKLERİ ÖĞRENİM KURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI-2006 SHÇEK			
ÖĞRENİM DURUMU	KIZ	ERKEK	TOPLAM
İLKÖĞRETİM	1124	2702	3826
ORTA ÖĞRETİM	858	1815	2673
YÜKSEK ÖĞRETİM	166	365	531
TOPLAM	2148	4882	7030

Üniversite kazanma ve okuma olayının çok düşük seyrettiği görülen aşağıdaki tablo ve grafikte de; yukarıda söylediğimiz gibi çocukların akademik başarıları hakkında bir fikir vermektedir. Başarısızlık ile ilgili Kocacık'ın (1984:115) da bulguları araştırma bulgularımızı destekler mahiyettedir. Sınıf geçme oranıyla ölçtüğü başarı oranının % 55.37

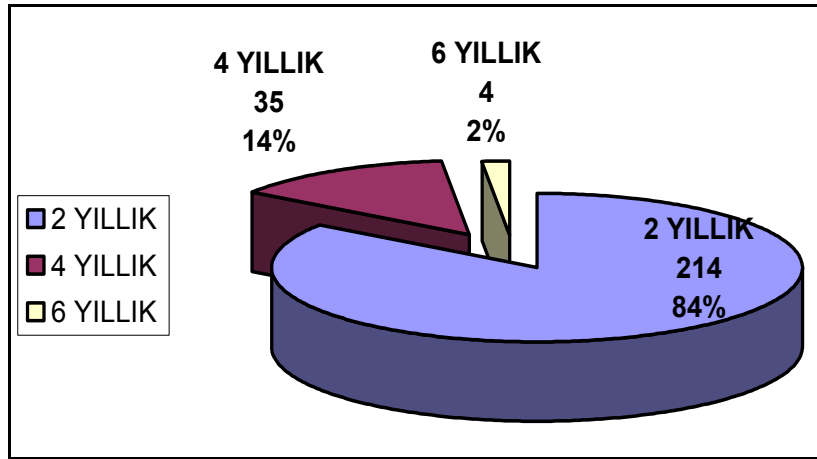
oranında yurt çocuğunun başarısız olduğunu belirtmiştir. Aşağıdaki Tablo 68 ve Şekil 9'de yetiştirme yurtlarında barınan çocukların 2005 yılı ÖSS sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 68. Türkiye Genelinde Korunmaya Muhtaç Çocukların 2005 Yılı Öss Sınav Sonuçlarına Göre Dağılımı

2005 YILI ÖSS SINAV SONUÇLARI İSTATİSTİKLERİ	
2 YILLIK YÜKSEKOKUL	214
4 YILLIK FAKÜLTE	35
6 YILLIK FAKÜLTE	4

Kaynak: SHÇEK 2006

Şekil 9. 2005 Yılı ÖSS Sınav Sonuçları İstatistikleri

Yukarıdaki tablo ve şekilde, Türkiye çapında yetiştirme yurtlarında kalan öğrencilerin kazandıkları okul türüne göre sınıflandırılması gösterilmektedir. Buna göre ÖSS Sınavına giren ve sonuç alan çocukların %84'üne tekabül eden 214 öğrenci 2 yıllık bir bölüme yerleşirken, çocukların %14'ü 4 yıllık bir fakülteyi kazanmayı hak etmiş ve %2 kadar çocuk da 6 yıllık (tıp fakülteleri olabilir) bir fakülteye yerleşmişlerdir. Buradan da görülebileceği gibi çocukların üniversitede okuma oranları oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Burada çocukların akademik başarısını engelleyen çok sebeplerin varlığının yanında, bu çocuklara kanunun verdiği iş garantisinin de etkili olduğu gözlemlerimizden anlaşılmaktadır.

Tablo 69. Çocukların Kaldıkları Yurda Ziyaretçi Gelme Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Toplam Yüzde (%)
Evet	81	71,7	77,1	77,1
Hayır	24	21,2	22,9	100,0
Toplam	105	92,9	100,0	
Cevapsız	8	7,1		
Toplam	113	100,0		

Araştırmaya katılan çocukların %77.1'i kendilerinin ziyaret edildiğini ifade ederken, %22.9 oranında çocuk da kendilerinin ziyaretçisinin gelmediğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların % 7.1'i de sorumuzu yanıtlamamışlardır. Sosyal dışlanma faktörü açısından olayı irdeleyecek olursak, insanların birbirleriyle iletişimi ne kadar çok olursa dışlanmaya o kadar az maruz kalacakları düşünülebilir. Toplumun desteğine en çok ihtiyacı olan bir kesim için dışlanma riski daha çok toplumsal destek ve toplumsal bütünleşme programları çerçevesinde azaltılabilir. Bu noktada en önemli destek grupları yakın ve uzak akraba grupları olarak düşünülebilir. Araştırmamızda hiç ziyaret edilmediğini belirten % 23'e yaklaşan orandaki çocuk grubu da, eğer durum geçici bir hal arz etmiyorsa sosyal dışlanma riski ile karşı karşıyadır şeklinde bir düşünce yanlış olmayacaktır. Çünkü sosyal dışlanmanın panzehiri 'sosyal içirme'dir. Bu da sürekli bir iletişim ile mümkün olan bir durumdur.

Tablo 70. Çocukların Ziyaret Edilme Sıklıklarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Haftada bir	9	8,0	10,3	10,3
Ayda bir	13	11,5	14,9	25,3
Okul tatillerinde	10	8,8	11,5	36,8
Yaz tatillerinde	30	26,5	34,5	71,3
Bayram tatillerinde	9	8,0	10,3	81,6
Diğer	16	14,2	18,4	100,0
Toplam	87	77,0	100,0	
Cevapsız	26	23,0		
Toplam	113	100,0		

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları yönetmeliğine göre, korunma altında bulunan çocukların, yakınları ile bağlarını güçlendirmek ve ilişkilerini sürdürmek amacıyla kurumlarda ziyaret günleri belirlenmiştir. Araştırma örneklemine bakıldığı zaman, en çok ziyarete gelme aralığı olarak % 34.5'i kendilerinin yaz tatillerinde oldukları zamanı belirtirken, %14.9'u ayda bir, % 11.5'i okul tatillerinde, %10.3'ü bayram tatillerinde ve %10.3'ü de haftada bir ziyaret edildiklerini belirtmişlerdir. Yakınları ile bağlarının devam ettiklerine en önemli gösterge çocukların ziyaret edilmesi olarak düşünüldüğün de, yetiştirme yurtları çocukların okurken kaldıkları normal öğrenci yurtları gibi görüldüğünü düşündürmektedir. Halbuki, burada kalan çocukların, yakınlarına herkesten çok daha fazla ihtiyacı olduğu varsayımı kuvvetlidir. Sorumuza %18.4 oranında çocuk da 'diğer' şıkkını işaretleyerek, yukarıda belirlenen ziyaret aralıkları dışında ziyaret edildiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 71. Çocukların Evcî İznine Çıkma Sıklığına Göre Dağılımları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Haftada bir	6	5,3	6,7	6,7
Ayda bir	7	6,2	7,8	14,4
Okul tatillerinde	22	19,5	24,4	38,9
Yaz tatillerinde	38	33,6	42,2	81,1
Bayram tatillerinde	7	6,2	7,8	88,9
Diğer	10	8,8	11,1	100,0
Toplam	90	79,6	100,0	
Cevapsız	23	20,4		
Toplam	113	100,0		

Yurt idaresi, çocukların, izin alarak, yakın ve akrabalarının yanına çıkmalarına müsaade etmektedir. Buna göre çocukların evci iznine çıkma davranışı olarak, % 42.2'si sadece yaz tatillerinde izne çıktıklarını ifade ederken, %24.4'ü de okulların tatil olduğu dönemlerde izne çıktıklarını belirtmişlerdir. sadece bayram tatillerinde izne çıktıkların ifade eden çocuk oranı ise % 7.8 olarak çıkmıştır. Bu sayılan aralıklar izne çıkmak ve yakın akrabayı ziyaret açısından çok geniş bir zaman aralığı olarak dikkat çekmektedir. Yani bu durumda %74.4 oranındaki çocuk grubu aile, yakın ve akrabalarını bayram, okul ve yaz tatillerinde ziyaret edebilmektedir. Bu

oranlara bakıldığında, yetiştirme yurtlarının daha çok bir okul yatılı yurtları sisteminde çalıştıklarını hatıra getirmektedir.

Çocukların % 7.8'i ayda bir ve % 6.7'si de haftada bir evci iznine çıktıklarını ifade etmektedirler. Bu da toplam da % 14.5 oranındaki öğrenci grubunun ortalama en az 15 günde bir aile, yakın ve akrabalarını ziyaret edebildiğini göstermektedir. Bu görüşme aralığı yurttan kalan bir çocuk için gayet iyi olarak düşünülebilecek bir aralıktır. Yetiştirme yurtlarındaki çocukların sosyalleşmesi, aile içerisinde gerçekleşmediği için, yurtların, çocukların sosyalleşmelerinde çok önemli bir yeri olduğu düşünülürse, sadece yurtlar bir sosyalleştirme aracı olarak çocuklarda önemli boşlukların doğmasına sebebiyet verebilecektir. Bu yüzden aile ve yakınlarıyla kurulan ilişki ve bu ilişkinin sıklığı çocuğa moral değerler ve aile yakınlığı gibi birincil olan ilişkilerin sıcaklığının hissettirilmesi, onlarda ileride olabilecek sevgi ve ilgisizlikten kaynaklanabilecek boşlukların, uyumsuzlukların ve dışlanmışlıkların telafisinde önemli bir değer kazanacaktır. Araştırmamıza %11.1 oranındaki çocuk grubu evci iznine çıkma sıklığı olarak 'diğer' şikkını işaretlemişlerdir. Bu da ankette belirtilmeyen bir zaman aralığında evci iznine çıktıklarını hatıra getirmektedir. Gözlem, görüşme ve incelemelerimiz neticesinde % 20 oranındaki çocuk grubunun yaz tatillerinde de yurttan kaldıklarını göstermektedir. Bu çocuk grubunun gidecek bir yeri olmadığını, yakın ve akrabalarıyla da görüşmediklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu oran da sorumuza cevap vermeyen % 20.4 oranıyla uygunluk göstermektedir.

Tablo 72. Çocukların Tatil ve İzinlerinde Kimlerin Yanına Gittiklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anne-babanın yanına	17	15,0	17,7	17,7
Sadece annemin yanına	20	17,7	20,8	38,5
Sadece babamın yanına	12	10,6	12,5	51,0
Dede ve ninemin yanına	11	9,7	11,5	62,5
Dayı veya teyzemin yanına	4	3,5	4,2	66,7
Hala veya amcamın yanına	10	8,8	10,4	77,1
Abla veya abimin yanına	10	8,8	10,4	87,5
Diğer	12	10,6	12,5	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,1		
Toplam	113	100,0		

Çocukların izinlerinde nereye gittikleri ile ilgili bulgular arasında en büyük oranı, %20.8 ile sadece annesinin yanına giden çocuklar oluşturmaktadır. Buradan bu çocukların ya babaları yok veya babalarıyla ilişkilerinin kalmadığı düşünülebilir. %17.7 oranındaki çocuk da izinlerinde anne ve babalarının yanına gittiklerini belirtmişlerdir. Sorumuza cevap veren çocuklar arasında sadece babasının yanına giden çocukların oranı da %12.5 olarak çıkmıştır. Bu soruya cevap veren deneklerin toplam %49 oranındaki çocuk grubu da kendi ailelerinin dışında dede, nine, hala, teyze, amca ve abi gibi birinci dereceden yakınlarının yanına gittiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 73. Çocukların Ziyaretine 'En Çok' Kimlerin Geldiğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anne	28	24,8	30,8	30,8
Baba	17	15,0	18,7	49,5
Kardeş	13	11,5	14,3	63,7
Teyze	1	,9	1,1	64,8
Dayı	2	1,8	2,2	67,0
Amca	6	5,3	6,6	73,6
Hala	12	10,6	13,2	86,8
Uzak akraba	2	1,8	2,2	89,0
Diğer	8	7,1	8,8	97,8
Dede	2	1,8	2,2	100,0
Toplam	91	80,5	100,0	
Cevapsız	22	19,5		
Toplam	113	100,0		

Araştırma bulgularına göre çocukları en çok ziyaret edenlerin anneler olduğu dikkat çekmektedir. Anneler, Çocuklarını, % 30.8 oranla 'en çok' ziyaret edenler olmuşlardır. Anneleri, % 18.7 ile babaların ziyaretleri takip etmektedir. %14.3 oranında çocuğun kardeşi kendisini ziyaret ederken, yakın akrabalar arasında sayılan halalar, %13.2 oranıyla çocukları ziyaret edenler arasında bulunmaktadır. Daha sonra sırasıyla amca, dayı, dede, teyze ve uzak akrabalar, çocukların küçük oranlarda ziyaretine gelmekte oldukları anlaşılmaktadır. Sorumuza cevap vermeyen % 19.5'lik dilim yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi 'ziyaretçisi gelmediğini' belirten % 22.9 oranına uygundur. Ziyaret edilme oranı ve ziyaretçi çeşidi açısından büyük çoğunluğun akraba ve yakınlarıyla ilişkilerinin devam ettiği görülmekte iken, % 20 oranında çocuk grubunun ziyaret edilmemeleri de çeşitli sebeplerden kaynaklanabileceği, ancak en önemli sebep olarak aile parçalanmasına sebep olan ayrılma veya ebeveynin olmaması sebebiyle kendilerinin ziyaretçilerinin gelmedikleridir. Bu grup sosyal dışlanma açısından riskli grubu oluşturmaktadır. Çünkü toplumla bağlarını ve irtibatlarını sağlama konusunda ya yapısal bir sorundan (ki bu, ebeveynin olmaması ya da aile parçalanması şeklinde olabilir) veya çocuğun içsel yapısından kaynaklanan sorunlarla ilgili olarak insanlarla ilişki kurmakta

zorlanmasından olduğu düşünülebilir. Ziyaretlerdeki düzensizlik ve yetersizlik nedeniyle gençlerin sosyalleşme sürecinde önemli bir faktör olan ailenin yeterince katkısının olmadığı söylenebilir. Ancak, gençlerin önemli bir kısmının tatil ve izinlerini aileleri ile birlikte geçirmelerinin bu yetersizliği bir ölçüde giderebildiği de düşünülebilir.

Tablo 74. Çocuğun Yurda Gelmeden Önceki Var Olan Arkadaşlarıyla Görüşme Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	57	50,4	50,9	50,9
Hayır	55	48,7	49,1	100,0
Toplam	112	99,1	100,0	
Cevapsız	1	,9		
Toplam	113	100,0		

Arkadaşlık, sosyalleşme vasıtası olarak bilinen önemli bir faktördür. Yetiştirme yurdunda, aileden uzak bir yaşam sürdürülmesinden dolayı, arkadaş ilişkileri daha bir önem kazanmakta, adeta, ailenin eksikliğinden dolayı ortaya çıkan boşluğu doldurma işlevini yerine getirmektedir. Çünkü çocuk için arkadaş sosyal bir destek kaynağıdır. Önemli oranda çocuğun aşağılık kompleksine girmesinin en temel sebeplerinden biri de arkadaşlık ilişkisine atfettiği değerden kaynaklanır. Arkadaşlar arasına girememeye veya arkadaşların kendisiyle fiziki ya da sosyal bir özelliğinden dolayı alay etmeleri gibi arkadaş özellikleri sebebiyle, çocuğun dış dünyaya ve içine kapanmasına sebep olan önemli faktörler arasındadır. Çocuk doğal olarak kendisine değer verilmesini ister, bunu da aile ve arkadaş çevresindeki bireylerden bekler, çünkü kendisine en yakın sosyal çevre bunlardır. Onlardan aldığı nitelikli destekle kimlik gelişimini problemsiz atlatabilir. Bu ilişkilerde gelişen problemler daha sonra çocuğun olumsuz bir kimlik ve şahsiyet gelişimine sebebiyet verebilecektir. Bu bilgiler ışığında araştırma bulgularımıza bakıldığında, %50.9 oranında bir çocuk grubunun önceki arkadaşlarıyla görüştüğü gözlemlenmektedir. Yine bu orana yakın bir çocuk grubu da önceki arkadaşlarıyla görüşmediklerini ifade etmişlerdir ki bu oran da %49.1 oranıdır. Sevgiden ve ilgiden yoksun olarak büyüyen çocuk/genç, gelişim için gerekli olan deneyimleri

kazanmada daha da zorlanmakta ve çekingen, içine kapanık bir kişilik sergileyebilmektedir (Gürsoy ve Aral, 2001).

Dolayısıyla, arkadaşlıktan yoksun olma da, sevgi ve ilgi unsurlarının yokluğu, en önemli bir faktör olarak ele alınabilir.

Kocacık'ın araştırmasında da, çıkan sonuçlara bakıldığında da, çocukların kendilerine en yakın bulup, sorunlarını açtıkları kişilerde ağırlıklı olarak, Grup öğretmenlerinden (% 59.5) sonra yığılma arkadaşlarda (%14.6) olarak ortaya çıkmıştır. Yine aynı araştırmada başka bir soruya öğrencilerin kendileriyle en çok ilgilendiği kişi olarak 'arkadaşları' diyenlerin oranı % 19.85 gibi bir oran ortaya çıkarken, aynı araştırmanın diğer bir değerlendirmesinde sorulan 'en çok sevilen kişi' olarak yüksek bir oranla 'bir arkadaşımı' (%50.42) seçeneğini tercih etmişlerdir (Kocacık, 1984).

Tablo 75. Çocuğun Kalmış Olduğu Yurdun Çevresinde Arkadaşlarının Var Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	97	85,8	87,4	87,4
Hayır	14	12,4	12,6	100,0
Toplam	111	98,2	100,0	
Cevapsız	2	1,8		
Toplam	113	100,0		

Çocukların buldukları yurdun çevresinde arkadaşlarının var olup-olmamasını öğrenmeye çalıştığımız böyle bir soruda, çocukların % 87.4 gibi çok yüksek bir orana sahip grubu yurt çevresinden arkadaşlarının olduğunu belirtmişlerdir. % 12.6 oranında bir çocuk grubunun ise yurt çevresinde arkadaşlarının olmadığı tespit edilmiştir. Arkadaşların bir sosyalleşme ve rol-model olarak kişilik üzerindeki etkisi artık kanıksanmıştır. Burada öğrenmeye çalıştığımız konu, çocuğun çevre ile ilişkilerinde sosyal olup-olmama durumudur. Bu aynı zamanda yurt çocuklarına aynı mahallede ikamet eden ailelerin de bakışını resmetmektedir. Eğer yurt çocuklarını zararlı görüyorlarsa, kendi çocuklarının onlarla arkadaşlık etmesini engelleyen bir tutum içinde olmaları beklenmelidir. Bu durumda böyle bir bulguya rastlayamadığımızı ifade edebiliriz. Bu oran çocuğun yurda olan bağlarını da kuvvetlendirecek ve yurdu benimsemesine vesile olabilecek bir

tutum geliştirmesine de yardımcı olacaktır. Araştırmamız, bize, en azından bu %87.4 oranındaki çocuk grubu için bu bağın kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Tablo 76. Yurt Çevresinde Var Olan Arkadaşlarının Evlerine Ziyaret Amaçlı Gidilip- Gidilmediği Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	48	42,5	44,4	44,4
Hayır	60	53,1	55,6	100,0
Toplam	108	95,6	100,0	
Cevapsız	5	4,4		
Toplam	113	100,0		

Yukarıdaki soruda olduğu gibi yine çocukların yurt çevresindeki arkadaşları ile arkadaşlık düzeyini ölçmeye çalıştığımız bu soruda da 'arkadaşlarının evlerini ziyaret edebilen' çocuk grubu %44.4 oranında ortaya çıkmıştır. Ev ziyaretleri arkadaşlık oranının oldukça gelişmiş olduğunun bir göstergesi olabileceğini düşündüğümüz bu durumda, çocuğun yurt çevresini, aile çevresinin oturduğu mahalle gibi algıladığı ve bunun da sosyal dışlanma riski açısından önemli bir veri olduğu düşünülebilir. Arkadaş ve toplumdaki soyutlanma durumunu gösteren sosyal dışlanma, çocukların içe ve yurda kapanmaları ve sosyal çevreyle bağlarının zayıflamasını netice veren bir süreç olması beklenirdi. Araştırmamıza %55.6 oranındaki çocuk grubu da bu ziyaretlerin gerçektelemediğini belirtmişlerdir. Bu da oldukça yüksek bir orandır. Sebeplerini anlamaya çalıştığımızda, gerek mahalle sakinlerinin ve gerekse yurtda kalan çocukların bazı endişeleri ve çekingenlikleri sebebiyle birbirlerine yaklaşamadıkları düşünülebilir.

Tablo 77. Kurum Dışındaki İnsanların Bakış Açılarını Değerlendirmeye Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Olumlu	64	56,6	58,7	58,7
Olumsuz	45	39,8	41,3	100,0
Toplam	109	96,5	100,0	
Cevapsız	4	3,5		
Toplam	113	100,0		

Kurum dışındaki insanların çocukların gözüyle nasıl bir tutumla yurtları

değerlendirdiklerini ölçmeye çalıştığımız bu soruda %58.7 oranına sahip çocuğun, bu bakışı olumlu bulduklarını belirttikleri gözlenmiştir. %41.3 oranındaki çocuk grubunun da kurum dışındaki insanların kendilerine bakışını olumsuz olarak değerlendirdikleri görülmektedir. % 3.5 oranındaki çocuk grubu sorumuza cevap vermemiştir. Bu olumsuz bakış açılarının sebeplerini sorduğumuz aşağıdaki tabloda bu sebeplere dair dağılımlar görülebilecektir (Tablo 78).

Tablo 78. Kurum Dışındaki İnsanların Bakış Açılarını Olumsuz Bulma Nedenlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Acıyarak Bakıyorlar	30	26,5	39,0	39,0
Güvensiz Bakıyorlar	11	9,7	14,3	53,2
İstismar Etmeye Çalışıyorlar	6	5,3	7,8	61,0
Hor Görüyorlar	17	15,0	22,1	83,1
Diğer	13	11,5	16,9	100,0
Toplam	77	68,1	100,0	
Cevapsız	36	31,9		
Toplam	36	31,9		
Toplam	113	100,0		

Yukarıdaki tabloda yetiştirme yurtları dışındaki insanların yurt çocuklarına bakış açılarını 'yurtta kalan çocuklar'ın gözüyle değerlendirdiğimiz de sorumuza cevap veren çocukların % 41.3 kadarı 'olumsuz' bulunduğunu ifade etmiştir. Bu olumsuz bulma sebeplerini analiz ettiğimiz zaman ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır: Çocukların % 39'u diğer insanların 'kendilerine acıyarak bakmalarını' istemiyor ve bu bakış açısından rahatsız olduğunu ifade ediyorlar. Yaptığımız gözlem ve mülakatlardan da anlaşıldığı gibi, bu çocuklar kendilerine 'acıyarak' bakılmasından oldukça rahatsızlık duyuyorlar. Hatta çok küçük oranda bir yurt çocuğunun insanların 'acıyarak' bakmalarını istismar ettiğini ve kendilerine para vs. ile yardım yapılması için bu bakış açısının istismar edildiğini ifade etmişlerdir. Çocuklar aralarından çıkan böyle grupların bütün yetiştirme yurtlarında kalan çocukları zan altında bıraktığını ve kendilerinin de bu gibi davranışlardan duydukları rahatsızlıkları ifade etmişlerdir. Hatta bazı

çocuklar, 'kendilerinin dışarıda bulunan diğer çocuklara oranla daha şanslı olduklarını, kendilerinin bütün ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanmasının verdiği mutluluk ve şansın diğer çocuklarda olmadığını' ifade ederek 'lütfen söyleyin, bize kimse acıyarak bakmasın' gibi ifadeler kullandıklarını gözlemledik. Araştırma sonuçlarına göre yine %22.1 oranına sahip çocuk grubu 'dışarıdaki insanların kendilerini hor gördükleri'nden dolayı rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmamızın değişik aşamalarında gözlemlediğimiz 'yurtlu çocuk' adlandırması da yine çocukların küçük düştükleri anlayışını besleyen bir tavır olarak dikkat çekmektedir. Çocuklar kendilerine yakıştırılan 'yurtlu çocuk' veya 'yurtta kalan çocuk' gibi tanımlamalardan da ciddi oranda rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, çocukların büyük bir çoğunluğu diğer insanların 'yurtla ilgili' sorularına kaçamak cevaplar verme eğilimine sahip olduklarını veya yurtta kaldıklarını gizlediklerini ifade etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, çocukların yurtta kalması her ne kadar bütün ihtiyaçlarının karşılanıyor olmasına rağmen bir aşağılık kompleksine sebep olmaktadır. Bu, çocukların bir aile yanında yetişememelerinin de verdiği toplumdaki kaçma, toplumsal dışlanma ve aşağılık duygusunu besleyen bir pozisyon olarak dikkat çekmektedir. Aile yanında yetişmek, çocukların nazarında çok farklı ve üstün algılanan bir duruma işaret etmektedir. Sandalcı'nın (2006) ifade ettiği gibi, çağdaş toplumların çocuk paradigması, üç temel ilkeyi benimser:

Bunlardan birincisi; her doğan çocuğun hayata iyi bir başlangıç yapması,

İkincisi; nitelikli eğitim alması ve

Üçüncüsü de; her çocuğun yeteneği doğrultusunda potansiyellerinin geliştirilmesi, yani sosyalleştirilmesidir.

Yurtların sosyalleştirme çabalarına rağmen çok başarılı olamadığı ve toplumsal değerlerle çocukları donatmakta ve ülkenin onurlu birer ferdi olma hissini çocuğa vermede başarısız olduklarını söylemek çok abartılı bir iddia olmayacaktır. Yukarıda adı geçen çağdaş toplumların çocuk algısı, ülkemiz gerçekleri açısından düşünüldüğünde, henüz aileleri yanında

bulunan çocuklar için dahi, uzak olduğumuz bir olgu olarak görünürken, aynı yaklaşımı yetiştirme yurtlarında kalan çocuklar için beklemek; bu konuda daha çok çalışılması gerektiği hususunda bir görev ve sorumluluk olarak durmaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların, %14.3 oranına isabet eden çocuk grubu da dışarıdaki insanların bakış açılarını olumsuz bulma sebebi olarak 'kendilerine güvensiz bakmaları'nı göstermişlerdir. Toplumda, yurttaki kalan çocukları istismar etmeye çalışan ve bu çocuklar üzerinden belirli çıkarlar elde etmeye çalışan çok küçük de olsa marjinal bir grubun varlığı; gerek çalışmalarımızda yaptığımız inceleme ve gözlemler ve gerekse de medyaya yansıyan haber içerikli programlardan edindiğimiz bilgiler neticesinde bir gerçek olarak varlıkları dikkat çekmektedir. Bu gibi küçük grupların çıkarlarına alet olan ve kandırılan, yurttaki kalan, yine çok küçük bir çocuk grubu da dikkat çekmektedir. İşte bu çok küçük de olsa grupların varlığı, yurtlara ve burada yaşayan çocuklara olan bakış açısının da değişmesine sebebiyet vermektedir. Çocukların bu olumsuz bakıştan rahatsızlıkları çok normal bir davranıştır. Kendilerine de, diğer ailesi yanında kalan çocuklara gösterilen yaklaşımın gösterilmesini istediklerini gözlemlerimiz sonucunda tespit etmiş bulunmaktayız. Araştırmaya katılan % 7.8 oranında bir çocuk grubu da bu olumsuz bakış açısının sebebi olarak da zaten, 'diğer insanların kendilerini İstismar Etmeye Çalıştıklarını' ifade etmişlerdir. Böyle bir durumun varlığını, yaptığımız çeşitli halk kesimleriyle de görüşmeler neticesinde elde etmiş bulunmaktayız. Sorumuza 'insanların bakış açılarını olumsuz bulma' sebebi olarak 'diğer' şıkkını işaretleyenlerin oranı da % 16.9 olarak çıkmıştır. Sorumuzu, % 31.9 oranındaki çocuk grubu da cevapsız bırakmıştır. Bu 'cevapsız'ların 'kurum dışı insanların bakış açılarını olumlu' bulmalarından dolayı sorumuzu cevaplamadıkları düşünülmektedir.

Tablo 79. Çocukların Yurda Yerleşmelerine Kimlerin Aracı Olduğuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Aileden Biri	38	33,6	36,2	36,2
Akrabalardan Biri	21	18,6	20,0	56,2
Muhtar	7	6,2	6,7	62,9
Zabıta – Polis	4	3,5	3,8	66,7
Çocuk Yuvasından Nakil	9	8,0	8,6	75,2
Bilmiyor	24	21,2	22,9	98,1
Öğretmen	2	1,8	1,9	100,0
Toplam	105	92,9	100,0	
Cevapsız	8	7,1		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurda girmelerine vesile olanları araştırdığımız böyle bir soruda; % 36.2 oranındaki çocuğun yurda girmesine 'aile'si vesile olurken, %20 oranındaki çocuk grubunun da 'yakınlarından biri' yurda girmelerine vesile olmuştur. Bunun toplamı % 56.2 olarak düşünüldüğün de, bu orandaki çocukların yurda yerleşmelerinde aile ve yakınları vesile olmuştur. Aile parçalanması sonucu dağılan aile yapıları ya da ekonomik yoksunlukla çocuklarına bakamayan fakir ailelerin varlığı bu yerleştirmeye sebep olmuştur diyebiliriz. Burada bir gerçek de ortaya çıkmaktadır ki, o da, ailenin korunması gerçeğidir. Korunan çocuklar, dağılan aile gerçeğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığına göre, eğer bu çocukların toplumda çoğalması istenmiyorsa, bir koruyucu hekimlik gibi, ailenin de korunmasının lüzumu anlaşılacaktır. Çağdaş Batılı toplumlar, aile birlikteliğini korumak için çok büyük bütçe ve teşvikler ortaya koyarken, aile değerlerini koruyabilecek çok önemli faktörler, toplum olarak kültürel birikimlerimiz arasında olmasına rağmen gerekli fonksiyonel atılım ve girişimlerde bulunulamadığı da bir gerçektir. Çünkü sonuçların rahatsız edici durumları istenmiyorsa, onların sebepleri üzerinde durulmalı ve asıl kök sebepler dediğimiz sonucu ortaya çıkaran faktörler üzerinde analizler yapılmalıdır. İşte bu kök sebepleri analiz ettiğimiz de ortaya çıkan, asıl 'korunması gereken bir aile' gerçeği olduğudur. Bu sorumuza cevap veren %8.6 oranındaki çocuk grubu da 'çocuk yuvası'ndan nakille yetiştirme yurduna yerleştirildiklerini ifade

etmişlerdir. Sırasıyla, %6.7 oranındaki çocuğun yurda yerleşmelerine muhtar, %3.8 oranında çocuğa zabita ve ya polis, %1.9 oranında çocuğa da öğretmeni vesile olarak yurtlara yerleştirilmişlerdir. %22.9 oranına sahip çocuk grubu da kendisini yurda yerleştirenlerin kim olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Sorumuza %7.1 oranındaki çocuk grubu da cevap vermemişlerdir.

Tablo 80. Çocukların Kardeşleriyle İyi Geçinip-Geçinmediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman iyi geçinir ve iyi anlaşırım.	36	31,9	34,6	34,6
Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım	18	15,9	17,3	51,9
Ara sıra iyi geçinir,ara sıra anlaşamam.	31	27,4	29,8	81,7
Çoğu zaman anlaşamam	11	9,7	10,6	92,3
Hiç bir zaman anlaşamam	8	7,1	7,7	100,0
Toplam	104	92,0	100,0	
Cevapsız	9	8,0		
Toplam	113	100,0		

Kardeşleriyle geçim durumunu sorduğumuz çocuklardan, gelen cevaplara göre dağılım şu şekilde ortaya çıkmıştır: Çocukların %34.6'sı kardeşleriyle her zaman iyi geçinip, iyi anlaşmış olduğunu ifade ederken, % 17.3'ü, kardeşleriyle 'Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım' demektedir, kardeşleriyle 'Ara sıra iyi geçinir,ara sıra anlaşamam' diyenlerin oranı da %29.8 olarak çıkmaktadır. Buna göre kardeşleriyle ilişkileri açısından bu üç grubu 'sorunsuz' olarak değerlendirebiliriz. Bunların toplam oranı ise % 81.7'dir. Kardeşleriyle ilişkileri açısından 'sorunlu' diyebileceğimiz grup ise 'Çoğu zaman anlaşamam' diyen % 10.6'lık grup ile 'Hiç bir zaman anlaşamam' diyen % 7.7 oranına sahip grup, toplam örneklem grubu içerisinde % 16.8 oranına sahiptir. Sorumuza cevap vermeyenlerin oranı % 8'dir. Araştırmamızda ortaya çıkan % 81.7 oranındaki çocuk grubu için genel olarak kardeşleriyle uyumunun iyi olduğunu söyleyebiliriz. Burada adı geçen uyum ise, 'genelde

bireyin hem kendisi ve hem de çevresi ile iyi ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilme derecesi olarak tanımlanabilir' (Yavuzer, 1996:183).

Araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkan ve kardeşleriyle uyumsuz olduğu düşünülen % 16.8 oranındaki çocuk grubu da çeşitli sebeplerden ve özellikle de ailevi sorunlardan dolayı böyle bir uyumsuzluk problemi yaşadığı düşünülebilir. Psikolojik açıdan ise uyumsuzluk, kişinin güdülerini ve gereksinimlerini doyurmada karşılaştığı engelleri yenememesi ve bunun sonucunda düş kırıklığına uğramasıdır. Uyumsuzluk en hafif olan düş kırıklığından başlayarak akıl hastalıklarına kadar uzanan geniş bir alanı kapsayan bir sorundur (Başaran, 1994:203). Bu psikolojik sorun, sosyal dışlanma diye tarif ettiğimiz ve sosyal katılmama olarak başlayan sürecin ilk merhalesi olması dolayısıyla önem kazanmaktadır. Bir çocuğun ilk uyum ve uyumsuzluğu ailede ortaya çıkan ilişkilerinin sorunlarıyla kendisini gösterdiği düşünülürse, ailedeki sosyalleşme politikalarını önemi daha da iyi anlaşılacaktır.

Tablo 81. Çocuğun Arkadaşlık İlişkilerine Dair görüşlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim birçok arkadaşım var	54	47,8	52,4	52,4
Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim bir arkadaşım pek yok	21	18,6	20,4	72,8
Genelde yalnız yaşamayı severim	14	12,4	13,6	86,4
Arkadaş edinme konusunda çok başarılı sayılmam	9	8,0	8,7	95,1
Diğer	5	4,4	4,9	100,0
Toplam	103	91,2	100,0	
Cevapsız	10	8,8		
Toplam	113	100,0		

Demirbilek'in (2000:146) yaptığı bir araştırmaya göre gençlerin % 75 gibi önemli bir bölümü yurttaki arkadaşlık ilişkilerini olumlu ve faydalı bulmaktadır. Buna dayanarak, yurtda kurulan arkadaşlık ilişkilerinin,

gençlerin sosyalleşmesinde önemli bir faktör görünümünde olduğu ifade edilmektedir. Demirbilek, yine aynı araştırmasında, gençlerin yurtdışı yardım aldıkları veya iletişim kurabildikleri kişilerin başında "arkadaşları"nın geldiğini ifade etmektedir. Bizim yaptığımız araştırma sonuçlarına göre %52.4 oranında çocuk grubu yani, yurtdışı , 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim birçok arkadaşım var' diyenler en yüksek orana sahiptir. 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim bir arkadaşım pek yok' diyenlerin oranı ise % 20.4 olarak çıkmıştır. 'Genelde yalnız yaşamayı severim' diyenlerin oranı %13.6 iken, 'Arkadaş edinme konusunda çok başarılı sayılmam' diyenlerin oranı da % 8.7'dir. % 4.9 oranında çocuk grubu arkadaşlık konusunda daha farklı görüşlere sahip olabileceğini düşündüğümüz için 'diğer' şıkkını işaretlemiş ve % 8.8 oranında çocuk da sorumuza cevap vermemiştir.

Arkadaş grubu, kişilerin toplumsallaşmasında önemli faktörlerden birisidir. Yetiştirme yurtdışında, aileden uzak bir yaşam sürdürülmesinden dolayı, arkadaş ilişkileri daha büyük bir önem kazanmakta ve adeta ailenin eksikliğinden dolayı ortaya çıkan boşluğu doldurma işlevini arkadaşlık ilişkileri telafi etmektedir. Araştırma verilerine bakılarak, aileden uzak olan çocukların, % 42.7 oranına sahip çocuk grubunun, yani yaklaşık örneklem grubumuzun yarısının, arkadaşlık konusunda çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Sevinç ve kederini paylaşabilecekleri bir arkadaşlık ortamından uzak olmalarından dolayı, kişilik problemleri yaşamaları, içine kapanık olmaları, çocukların sosyal yalnızlaşma ve sonrasında da sosyal dışlanmışlık hislerini daha da kuvvetlendirerek, toplumdan soyutlanmalarını netice verecek bir süreçte sebep olması ihtimalinin yüksekliğinden bahsedilebilir.

Arkadaşlıktan yoksun olma aslında çocukta, sevgi ve ilginin yokluğu olarak da düşünülebilir. Yani özellikle yetiştirme yurtları için düşünüldüğünde arkadaş yokluğu, aynı zamanda yalnızlık içinde yalnızlıktır. Zaten anne ve babadan ve dolayısıyla aile sıcaklığından mahrum bir çocuğun bir de arkadaş yoksunluğu çekmesi, yalnızlığın verdiği acıyı iki kat hissetmesine sebep olacaktır. Böyle bir sürecin sonucu Gürsoy ve Aral'ın (2001) da

makalelerinde belirttiği gibi, sevgiden ve ilgiden yoksun bir şekilde büyüyen çocuk, gelişim için gerekli olan deneyimleri kazanmada daha da zorlanmakta ve çekingen, içine kapanık bir kişilik sergileyebilmektedir.

Tablo 82. Çocukların Arkadaşlarıyla İyi Geçinip-Geçinmediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman iyi geçinir ve anlaşırım	40	35,4	37,4	37,4
Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım	24	21,2	22,4	59,8
Ara sıra iyi geçinirim, ara sıra anlaşamam.	28	24,8	26,2	86,0
Çoğu zaman anlaşamam	8	7,1	7,5	93,5
Hiç bir zaman anlaşamam	7	6,2	6,5	100,0
Toplam	107	94,7	100,0	
Cevapsız	6	5,3		
Toplam	113	100,0		

Sorumuza % 37.4 oranında çocuk, 'Arkadaşlarımla her zaman iyi geçinir ve anlaşırım' diye cevap vermekte, %22.4 oranında çocuk, 'Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım' cevabı vermekte ve %26.2 oranındaki çocuk grubu da 'Ara sıra iyi geçinirim, ara sıra anlaşamam' diyerek cevap vermişlerdir. Bu çocuk grubu için yukarıda kardeşleriyle geçimini sorduğumuz tabloda olduğu gibi, arkadaşlarıyla genelde sorunu olmayan grup diye düşünülebilir. Böyle 'sorunsuz' olarak addettiğimiz grubun örnekleme oranı % 86'dır. Bu oldukça yüksek bir orandır. Kardeşleriyle uyumunu araştırdığımız soruda ortaya çıkan % 82 gibi bir uyum, arkadaşlarıyla da daha yüksek bir oranda ortaya çıkmıştır. Ancak, çocuklara 'arkadaşlık ilişkileri hakkında düşüncelerini sorduğumuz soruda çıkan sonuçlarla burada bir zıtlık olduğu görülmektedir. Şöyle ki: Adı geçen soruda çocukların, arkadaşlık hakkındaki görüşleri açısından Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim bir arkadaşım pek yok (% 20.4) , Genelde yalnız yaşamayı severim (%13.6) ve Arkadaş edinme konusunda çok başarılı sayılmam (% 8.7) diyenlerin toplam oranı % 42.7 olarak çıkmışken, bu sorumuzda da arkadaşlarıyla sorunu olmadığı anlamına gelen şıkları işaretleyen çocukların oranı % 86 olarak çıkmıştır. Burada çocukların

birbirinin devamı olarak da düşünebileceğimiz iki soru hakkında niçin bu kadar farklı cevaplar verdikleri düşündürücüdür.

Tablo 83. Çocukların Babalarının İçki Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	14	12,4	14,7	14,7
Hayır	81	71,7	85,3	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Çocukların % 85.3'ü babalarının içki içmediğini söylerken, % 14.7'si de babalarının içki kullandığını belirtmişlerdir. Soruyu cevapsız bırakanların oranı da %15.4 olarak çıkmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 1995 yılında 28 bin çift boşanırken bu sayı 2005 yılında 95 bine çıkmıştır. Yani geçen on yıl içerisinde boşanma olayları yaklaşık 3 kat artmıştır. İşin ilginç tarafı, boşanma davalarının yüzde 93'ü 'şiddetli geçimsizlik' gerekçesiyle açıldığı ve geçimsizliğin sebebi olarak da 'kocanın' alkol bağımlısı olması ve bu nedenle eşini sürekli dövmesi, önemli bir yer tutmaktadır. İşte bu yüzden her yıl artan boşanma olayları sonucu yüz binlerce çocuk parçalanmış ailelerde yetişmek zorunda bırakılmaktadır (Çakır, 26.02.2007:6). Bu sonuca etki eden çok önemli bir faktör de eşlerin alkol tüketimi olarak görülmektedir.

Alkol ve değişik sosyal faktörlere de bağlı olarak Türk toplumunda aile içi şiddet olayları da gün geçtikçe artış göstermektedir. Yine yukarıdaki aynı kaynaktan alınan verilere göre; İstanbul Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmada, Türkiye'de her dört kişiden biri aile içi şiddete uğramakta ve şiddet mağdurlarının yüzde 75'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır fakat şiddet uygulayanların yalnızca yüzde 2'si cezalandırılmaktadır.

Aile parçalanmasında alkolün önemli bir etkisinin olduğu artık herkesçe bilinen bir vakadır. Bu yüzden alkol tüketimi konusunda toplumun ve yetkililerin daha duyarlı olması ve alkol kullanma yaşının çocuklara kadar düşmesi de bir tehlike sinyali olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada alkolle ilgili toplumumuzun karşı karşıya olduğu tehlikelerin önemini anlamak için

yine aynı gazetenin haber-inceleme raporlarına göre aşağıdaki istatistik rakamlar önem arz etmektedir: Kişi başına düşen alkol tüketimi 20 litre, Alkol ve sigaraya harcanan para milli gelirin % 4.2'si, buna mukabil eğitim için harcanan para da milli gelirin sadece % 2.1' kadar bir tutara sahiptir. Dikkat edilirse alkole harcana para, eğitime harcanan paranın tam 2 katıdır. Ayrıca ülkemizde maalesef önemli bir tehlike de, sigara ve alkole hızla bağımlı olan çocukların durumudur. Buna göre, çocukların sigaraya başlama yaşı 10' a kadar düşmüşken, alkole başlama yaşı olarak da 11 olduğu yetkili kurumların verdiği istatistik rakamlar arasındadır. Özellikle sigara ve alkol bağımlılığı, diğer uyuşturucu ve bağımlılık yapan ilaçların kullanılmasında önemli bir eşik sayılabileceği için, bu konuda acilen tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Tablo 84. Çocukların Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Okur-yazar değil	27	23,9	27,3	27,3
Okur-yazar	12	10,6	12,1	39,4
ilkokul mezunu	27	23,9	27,3	66,7
Ortaokul ve dengi mez.	10	8,8	10,1	76,8
Lise ve dengi okul mez.	2	1,8	2,0	78,8
Yüksekokul ve dengi mez.	3	2,7	3,0	81,8
Bilmiyor	18	15,9	18,2	100,0
Toplam	99	87,6	100,0	
Cevapsız	14	12,4		
Toplam	113	100,0		

Tablo 85. Çocukların Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Okur-yazar değil	12	10,6	12,2	12,2
Okur-yazar	18	15,9	18,4	30,6
ilkokul mezunu	26	23,0	26,5	57,1
Ortaokul ve dengi mez.	6	5,3	6,1	63,3
Lise ve dengi okul mez.	9	8,0	9,2	72,4
Yüksekokul ve dengi mez.	5	4,4	5,1	77,6
Bilmiyor	22	19,5	22,4	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Gençlerin % 27.3'ünün annesi ilkokul mezunu iken, bu oran babalarda % 26.5'e düşmektedir. Ancak, annelerde, %27.3 olan okur-yazar olmama oranı, babalarda daha düşük bir orana sahiptir. Bu oran: % 12.2'dir. Ortaokul ve dengi mezunu annelerde %10.1 iken, bu oran babalarda %6.1 oranındadır. Lise mezunu olan annelerin oranı %2.0 iken, bu oran babalarda daha yüksek çıkmıştır: %9.2. Üniversite mezunu anne % 3 oranında, baba ise %5.1 oranında tespit edilmiştir. % 18.2'si annelerinin ve % 22.4'ü de babalarının eğitim durumunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. % 12.4 annelerde ve % 13.3 oranında çocuk grubu da babalarda bu soruyu cevaplamamıştır. Babalarda, ilkokul ve daha aşağısı, okur-yazar olan/ olmayanların toplam oranı % 57.1 olarak çıkarken, aynı oran annelerde % 66.7 olarak çıkmıştır. Bu durumda annelerin babalardan eğitim seviyesi olarak daha düşük bir seviyeye sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bu sonuçlara bakılarak, çocuklar için 'eğitim düzeyi düşük ailelerin çocuklarıdır' hükmüne varmamız yanlış olmayacaktır. Kuruma yerleşen çocukların anne ve babalarının, büyük bir kısmının eğitim düzeyinin düşük olması ile korunmaya muhtaç hale gelme arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Ancak, sosyal olaylarda hiçbir zaman tek faktörlü açıklama yeterli olmayacağından, fakat çocukların ebeveynlerinin eğitim seviyesinin düşüklüğü, diğer sosyal faktörlerle ele alınarak bir sonuca varılabilir. Yani korunmaya muhtaç çocukların ailelerinin genel olarak eğitim seviyelerinin düşük olması, bütün eğitim seviyesi düşük olan ailelerin çocuklarının da korunmaya muhtaç hale geleceği anlamına gelmeyecektir. Burada başka faktörlerin varlığı da etkilidir. Ama kök sebep olarak düşünülürse, korunmaya muhtaç duruma düşüren en büyük etken olarak, eğitim ve ekonomik durumun diğer bazı değişkenlerle beraber daha çok etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 86. Çocukların Akrabalarının En Çok Bulunduğu İllere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Tokat	42	37,2	40,8	40,8
Ankara	4	3,5	3,9	44,7
İzmir	4	3,5	3,9	48,5
İstanbul	26	23,0	25,2	73,8
Diğer	27	23,9	26,2	100,0
Toplam	103	91,2	100,0	
Cevapsız	10	8,8		
Toplam	113	100,0		

Burada en çok bulunan il olarak % 40.8 olarak Tokat çıkmış, %25.2'si de akrabalarının İstanbul'da bulunduğunu ifade etmiştir. Ankara ve İzmir 'de % 3.9 gibi aynı oranla akrabaların olduğunu ifade ederken, çocukların % 26.2'si diğer şehirlerde akrabalarının bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 87. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Başka Kardeş Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bu yurttan kalan başka kardeş yok	45	39,8	47,9	47,9
Bu yurttan kalan başka kardeş var	49	43,4	52,1	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Sorumuza cevap veren çocuklar arasında % 52.1 oranındaki çocuğun şu anda kaldığı yurttan kardeşi olduğunu ifade ederken, %47.9 oranında çocuk da bulunduğu yurttan kardeşinin olmadığını ifade etmişlerdir. Buna göre yetiştirme yurdunda kalan 13-18 yaş grubu çocukların yarısından fazlasının buldukları yurttan kardeşleri vardır. Sorumuza % 16.8 oranındaki çocuk da cevap vermemiştir.

Tablo 88. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Kız Kardeş Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	17	15,0	65,4	65,4
2	3	2,7	11,5	76,9
3	4	3,5	15,4	92,3
4	2	1,8	7,7	100,0
Toplam	26	23,0	100,0	
Cevapsız	87	77,0		
Toplam	113	100,0		

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, yurttaki kardeşi olan % 52.1 oranındaki çocukların, % 65.4'ünün 1 adet kız kardeşi, % 11.5'inin 2 adet kız kardeşi, %15.4'ünün de 3 kız kardeşi ve %7.7'sinin de 4 kız kardeşi aynı yurttaki barınmaktadır. Sorumuz aynı yurttaki barınan kız kardeş olduğuna göre burası kız yetiştirme yurdu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 89. Çocukların Kaldıkları Yurtta Barınan Erkek Kardeş Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	20	17,7	64,5	64,5
2	10	8,8	32,3	96,8
4	1	,9	3,2	100,0
Toplam	31	27,4	100,0	
Cevapsız	82	72,6		
Toplam	113	100,0		

Bir başka sorumuz da aynı yurttaki barınan erkek kardeş adedine yönelik olarak düzenlenmiş olup, yukarıdaki tablodan da görülen sonuçları şöyledir: Kaldığı yurttaki erkek kardeşi bulunan çocukların, toplam çocuk grubuna oranı % 27.4 olarak çıkmıştır. Bu toplam oran içerisinde % 64.5'inin 1 erkek kardeşi aynı yurttaki bulunurken, % 32.3 oranındaki çocuğunda 2 erkek kardeşi aynı yurttaki kalmaktadır. % 3.2 oranındaki çocuğun 4 adet erkek kardeşi aynı yurttaki bulunmaktadır. Yani araştırmaya katılanlar arasında 57 adet çocuğun, toplam 26 kız kardeşi ve 31 de erkek kardeşi aynı yurttaki kalmaktadır. Yukarıdaki tabloda sorumuzu cevapsız bırakan % 16.8 oranında çocuğun, aslında 8 kardeşi yurttaki barındığı halde cevap

vermemiş, ancak daha sonraki sondaj sorumuza cevap vermiş olduğu görülmektedir.

Tablo 90. Çocukların Başka Bir Yurtta Barınan Kardeşlerinin Olup-Olmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
başka yurttan kardeş yok	53	46,9	55,8	55,8
başka yurttan kardeş var	42	37,2	44,2	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Sorumuza cevap veren çocukların % 44.2'sinin başka yurttan ve % 52.1'inin de kendi buldukları yurttan barınan kardeşi var olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki tablolarla buradaki tabloyu aynı anda değerlendirdiğimiz zaman bu konuda şu genel değerlendirmeyi yapabilecek veriye sahip olmuş bulunuyoruz: Toplam olarak çocukların %96.3'ünün ya bulunduğu yurttan ya da başka bir yurttan kardeşleri bulunmaktadır. Bu da çocukların %96.3'ünün ailesi ya ekonomik veya aile parçalanması nedeniyle en az bir kardeşi ile yurt veya yuvalarda barınmak zorunda kalmaktadırlar.

Tablo 91. Çocukların Daha Önce Kurum Değişirme Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayır hiç kurum değiştirmedim	65	57,5	64,4	64,4
Evet değiştirdim	35	31,0	34,7	99,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	13	11,5		
Toplam	113	100,0		

Araştırmamıza katılan çocukların % 64.4 oranındaki çocuk grubu hiç kurum değiştirmedini ifade ederken, %34.7 oranındaki çocuk da daha önce bir kurum değiştirdiğini ifade etmişlerdir. %11.5 oranındaki çocuk grubu da sorumuza cevap vermemiştir. Kurum değiştirenlerin daha çok ya başka bir yurttan nakil olarak gelmesi ya da bir çocuk yuvasından yetiştirme yurduna geçmesi ihtimali yüksek görünmektedir.

Tablo 92. Çocukların Evlerinde Yaşayan Başka Yakınlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	24	21,2	25,0	25,0
Hayır	72	63,7	75,0	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Çocuklardan %25'inin ailesinin bulunduğu evde yaşayan başka aile büyükleri veya yakınları mevcutken, %75'inin de ailesinin yanında başka yakın ve akrabaları bulunmamaktadır. Buradan çocukların aile yapısı hakkında bir çıkarıma varılacak olunursa %25 oranına sahip olan çocukların aile yapısı geniş aile yapısı olarak düşünülebilir. Bilindiği gibi geniş aile yapısında anne ve babadan başka aile büyükleri ya da akrabalar da aynı ortamda yaşamaktadır. Burada bu %25'lik çocuk grubu için de böyle bir yapının varlığı akla gelmektedir.

Tablo 93. Çocukların Yurttan Kaçıp-Kaçmadıklarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet kaçtı	26	23,0	25,7	25,7
Hayır kaçmadı	65	57,5	64,4	90,1
Kaçmayı düşündü	4	3,5	4,0	94,1
Teşebbüs etti	4	3,5	4,0	98,0
Diğer	2	1,8	2,0	100,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	12	10,6		
Toplam	113	100,0		

Çocukların % 64.4'ü yurttan hiç kaçmamıştır. %25.7'si yurttan en az bir defa kaçmış olup, % 4'ü kaçmayı düşünmüşken, yine % 4 oranındaki çocuk grubu da kaçmaya teşebbüs etmiş görünmektedir. Yani toplam öğrenciler içerisinde % 33.7 oranında bir çocuk grubunun yurt hayatına çeşitli sebeplerden alışamadığı dikkat çekmekte ve bu orandaki çocuk grubunun, yurttan ya kaçarak ya kaçmaya teşebbüs ederek ya da kaçmayı düşünerek uzaklaşmak istediği dikkat çekmektedir. Bu çocuklar, ya var olan aile ve yakınlarını özledikleri için yurttan kaçmakta ya yurt hayatının çekici gelmemesinden dolayı sıkıntı duydukları için kaçmakta ya da yurt

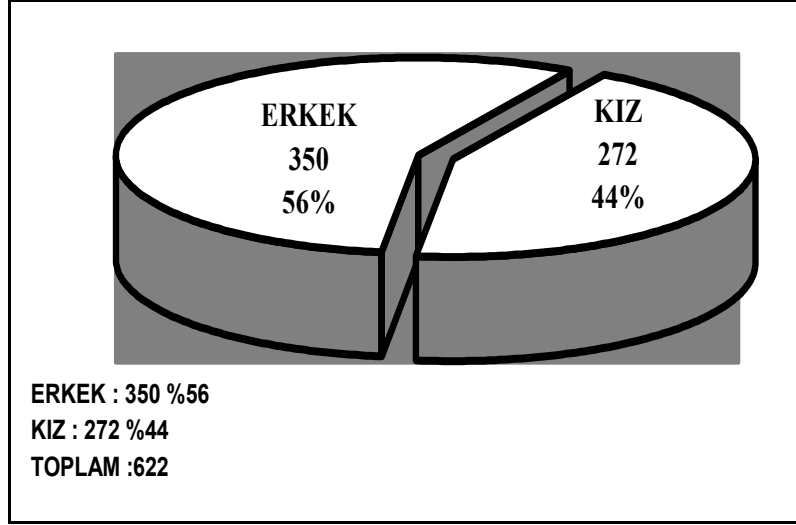
görevlileri veya arkadaşlarından gördükleri muameleden hoşnut olmadıkları için yurttan kaçmakta oldukları düşünülmektedir. Yurdu benimseyememe davranışı eğer çocukta yerleşirse, o zaman çocuk, yurda karşı içinden bir tepki gösterme eğilimini barındırır. Zorla benimseme ve kabullenme de çocuğun sosyal psikolojik gelişimine zarar vereceğinden, yurttan sürekli kaçma eğilimi baş gösterecektir. Bu anlamda kaçma davranışı başka arkadaşlara bakılarak öğrenilen ya da başkaları kaçmaya teşvik edilen bir grup davranışı haline gelebilir. İşte bu psikolojik yapıda bulunan çocukların aynı ortamda beraber kalması diğer çocukları da olumsuz etkileyecektir. Aslında, çocukların değişik sosyal ve psikolojik özelliklerini dikkate alan bir yurt yerleştirme sistemi böyle bir problemin oluşmasını da engelleyebilecektir. Ama kışla tipi kalınan yetiştirme yurtları, ekonomik olarak daha az maliyetli olduğu için öteki korunma alternatifleri var olmasına rağmen, henüz çok yoğun olarak sisteme yenilik getirememiştir. Yuva ve yurtlardan kaçışlar ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bütün Türkiye çapında kuruluşlarda kayıtlı, ancak kaçak durumda olan çocuk sayısı 622'tür. Çocuk ve gençlik merkezlerinde uygulanan "Açık Kapı Sistemi" gereği kaçak çocuk tespiti yapılmamakta, özürlü bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde ise çocukların günlük yaşamları büyük ölçüde kuruluşların içinde ve bakıcı elemanların gözetiminde sürdüğü için kaçan çocuk olmamaktadır.

Tablo 94. Türkiye Genelinde Yetiştirme Yurtlarında Barınan Kaçak Çocuk İstatistikleri (2006)

KIZ	ERKEK	TOPLAM
272	350	622
%44	%56	%100

Yukarıdaki tablo ve aşağıdaki grafikte, 2006 yılı itibariyle Türkiye'de bulunan bütün yetiştirme yurtlarından kaçan çocuk istatistikleri görülmektedir. Buna göre yurtlardan kaçan toplam 622 çocuğun %56'sı erkek ve %44'ü de kızlardan oluşmaktadır.

Şekil 10. Türkiye’deki Yurtlarda Kaçak Çocuk İstatistikleri (2006)

Şekil 10’den de görülebileceği gibi Türkiye’de yetiştirme yurtlarında barınıp da çeşitli sebeplerden dolayı bu yurtlardan kaçan çocuklar 2006 rakamlarına göre 622 adet olarak dikkat çekmektedir. Burada erkeklerin sayıları kızlardan fazla olarak görülmekte ancak her iki gruba ait rakamlar da ciddi bir sayıyı teşkil etmektedir. Bunun yetiştirme yurtlarında kalan bütün çocuklara oranı aşağıdaki tablo 4.64’te de belirtildiği gibi %4.9 olduğu görülmektedir

Tablo 95. Çocukların Yurttan Kaç Defa Kaçtıklarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 defa kaçtı	16	14,2	50,0	50,0
2 defa kaçtı	8	7,1	25,0	75,0
3-4 defa kaçtı	3	2,7	9,4	84,4
5-6 defa kaçtı	2	1,8	6,3	90,6
7 defadan çok	3	2,7	9,4	100,0
Toplam	32	28,3	100,0	
Cevapsız	81	71,7		
Toplam	113	100,0		

Yurttan kaçanların toplam çocuklar içindeki oranı % 28.3 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın içindeki %50 oranında çocuk grubu yurttan 1 defa kaçarken, yurttan kaçanların %25’i de 2 defa yurttan kaçmış olarak dikkat çekmektedir. Toplam yurttan kaçanların %25.1 oranındaki çocuk grubu yani 8 adet çocuk, 3 ile 7 arasında değişen sayılarda yurttan kaçmışlardır.

Tablo 96. Türkiye Geneli Yuva ve Yurtlarda Kayıtlı Ancak Kaçak Durumda Olan Korunmaya Muhtaç Çocuk Sayısı

Kuruluşlar	Bakılan Çocuk Sayısı	Kaçak Çocuk Sayısı	Oran (%)
Çocuk Yuvaları	8.448	153	1.8
Yetiştirme Yurtları	9.439	470	4.9
Toplam	17.887	623	3.4

Kaynak: SHÇEK 2005

Yukarıdaki Tablo 96’da da, Türkiye’de bulunan bütün yurt ve yuvalarda kayıtlı olup, ancak kaçak durumda olan çocukların sayı ve oranları verilmiştir. Buna göre, halen bir yuvada kayıtlı fakat kaçak olan % 1.8 oranındaki 153 yuva çocuğu kaçak durumda iken, yetiştirme yurtlarında kayıtlı olup % 4.9 oranına sahip olan 470 çocuk kaçak durumda görünmektedir (SHÇEK, 2005). Bu çocukların bazılarının sokaklarda kaldığı ve çeşitli suç çeteleri tarafından kullanıldığı düşünülmekte olup, yurt ve yuvalardan memnun olmayan bu grupların, çeşitli fantezi ve hayallerle kurumlardan kaçtıkları da kurum yetkilileri tarafından ifade edilmektedir.

Tablo 97. Çocukların Yurttan Kaçma Sebeplerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yurda alışamadığı için	3	2,7	7,9	7,9
Evini özlediği için	7	6,2	18,4	26,3
Yurttaki kötü muamele sebebiyle	4	3,5	10,5	36,8
Arkadaşları teşvik ettiği için	6	5,3	15,8	52,6
Diğer	18	15,9	47,4	100,0
Toplam	38	33,6	100,0	
Cevapsız	75	66,4		
Toplam	113	100,0		

Yurttan Kaçma Davranışına sebep olarak, çocukların % 18.4’ü ‘evini özlediği için’ yurttan kaçtığını ifade ederken, % 15.8 oranındaki çocuk da ‘arkadaşlarının teşvikiyle’ kaçmaya teşebbüs ettiğini, % 10.5 yurttaki kötü muameleden dolayı, % 7.9 oranındaki çocuk da ‘yurda alışamadığından dolayı’ kaçtıklarını ifade etmişlerdir. Diğer şikkını işaretleyen ve kaçma sebebini açıklamayan çocuk oranı da % 47.4 oranındaki çocuk grubudur.

Yurttan kaçma eğiliminde olan çocuk sayısı, bu ortamda bulunmaktan memnun olmayan çocuk sayısına işaret etmektedir. Bu çocuk oranının yurttaki arkadaşlık ilişkilerinden hoşnut olmadığı ve arkadaşlarından sorunları konusunda yardım ve destek alamadığı düşünülmektedir. Yine yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız kışla tipi barınma mekanları olan yurt ortamı çocuklar için çok cazip olmamakla beraber, sıkıcı da bulunmakta ve bu gibi özellikler çocukların yurtlardan kaçmak için en önemli kaçma ya da kaçmayı düşünme gerekçeleri ve nedenleri olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 98. Çocukların Kaçma Eyleminden Sonra Yurtta gördükleri Muameleye Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hiç bir şey yapılmadı	12	10,6	29,3	29,3
Dövüldü	3	2,7	7,3	36,6
Nasihah edildi	8	7,1	19,5	56,1
Nasihah ve dayak atıldı	3	2,7	7,3	63,4
Ceza verildi	3	2,7	7,3	70,7
Diğer	12	10,6	29,3	100,0
Toplam	41	36,3	100,0	
Cevapsız	72	63,7		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurttan kaçtıktan sonra tekrar yurda dönmelerinden sonra kendilerine 'hiçbir şey yapılmadı' diye cevap verenlerin oranı %29.3 olarak çıkmışken, %19.5 oranındaki yurttan kaçan çocuk kendilerine 'nasihat edildiğini' belirtmişlerdir. Sırasıyla çok küçük oranlara sahip çocuk grupları da % 7.3 eşit oranında kendilerine 'dövülerek, ceza verilerek ve de nasihat ve dövmek' suretiyle muamelede bulunulduğunu ifade etmişlerdir. % 29.3 oranında çocuk grubu da 'diğer' şikkını işaretleyerek, yukarıda belirtilen muamelelerden daha farklı bir işlem gördüğünü ifade etmişlerdir. Sorumuzu cevapsız bırakan % 63.7 oranındaki çocuk grubu yurttan hiç kaçmayan çocuk grubuna işaret etmektedir.

Tablo 99. Çocukların Yurtta Sorunlarını ilk Açtıkları Kimselere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yurt müdürüne	18	15,9	19,8	19,8
Grup öğretmenine	25	22,1	27,5	47,3
Sevdiği herhangi bir öğretmene	2	1,8	2,2	49,5
Grup annesine	4	3,5	4,4	53,8
Arkadaşına	20	17,7	22,0	75,8
Sosyal hizmet uzmanı ve psikologa	2	1,8	2,2	78,0
Bir akrabasına	1	,9	1,1	79,1
Hiç kimseye	15	13,3	16,5	95,6
Diğer	4	3,5	4,4	100,0
Toplam	91	80,5	100,0	
Cevapsız	22	19,5		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurtta olabilecek olan sorunlarıyla başa çıkabilmeleri de onların yurtlardan olan memnuniyet seviyelerini ve yurtları benimseyebilme oranlarını ölçmek açısından önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda yurtta sosyometrik olarak ne tür bir sevgi ve ilgi halkalarının da varlığından haber vermesi bakımından önemli bir göstergedir. Bu durumda çocukların dağılımlarına göz gezdirdiğimiz de, bir sorunu olduğunda bu sorununu % 27.5 oranındaki çocuk grubu 'grup öğretmenleri' olarak belirtmişlerdir. %22 oranındaki çocuk grubu da bir sorunu olduğunda bunu ilk olarak 'arkadaşına' söylerken, %19.8 oranındaki çocuk grubu da sorunlarını ilk olarak yurtta 'müdür baba' diye tabir ettikleri 'yurt müdürü'ne açtıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir sorunla karşılaşp bu sorununu grup annesine açanların oranı % 4.4 gibi çok düşük bir orana sahip iken, yine yurtta bulunan uzman personel olarak bir sosyal hizmet uzmanı ya da psikologa sorununu açma oranı %2.2 oranıyla çok düşük bir orana sahiptir. Yurtta bulunan sevdiği bir öğretmene de sorununu açanların oranı yine düşük seyretmektedir. Bu oran % 2.2'dir. Çocukların % 19.5'i sorumuza cevap vermemişlerdir. Bu grup, herhangi bir sorun karşısında başkalarına sorununu açamayan ve içine atan dışa kapalı bir grup olarak düşünülebileceği gibi, sorumuzu anlamsız bulup cevap vermek istemeyen bir grup çocuk olarak da düşünülebilir.

Yukarıda açıklanan verilerden elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı gibi, çocuklar herhangi bir problemleri olduğu zaman kendilerine en yakın gördüğü ya da kendisiyle daha çok ilgilenen kimselere yönelmekte ve sorunlarını aşmada uzman desteğine müracaat etmemektedir. Bu bizim geleneksel toplum yapısındaki toplumsal ilişkilerin işleyiş tarzına da benzerlik arz etmektedir. Birincil ve sıcak-yakın ilişkilerde bulunduğumuz kimseler genelde bizlerin dert ortağıdır. Sorun, uzmanlık gerektiren bir yapı da bile olsa uzmana başvurmada gösterilen korku davranışı, toplum yapısındaki uzmana başvurma korkusuyla büyük oranda benzerlik göstermekte ve bu durum toplumun küçük bir modeli olan yetiştirme yurtlarındaki çocukların davranışlarıyla da uygunluk arz etmektedir. Burada sosyalleşme açısından, çocukların sosyalleşmesinde aile değer ve ilişkilerinin yerini yurttaki sosyal ilişkiler ağı almakta ve araştırma neticelerinden de görüleceği gibi en yakın arkadaş çevresinin çocuğun sosyalleşmesinde çok önemli bir işlevi olduğu görülmektedir. Ailenin parçalanması ya da işlevsiz kalması gibi sebeplerden dolayı çeşitli sosyal kurumlar ailenin yerine getirmekte olduğu bazı fonksiyonları üstlenmeye başlamıştır. Yetiştirme yurtları da bu çerçeveden değerlendirilirse, aile ve onun çocukta hasıl ettiği sıcaklık ve güven hissini burada barınan çocuklara vermekle görevli bir kurum olarak, çocukların toplumsal değerleri kazanmasında ve onların bir iş ya da meslek sahibi olmalarını ve topluma faydalı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak (2828 SK., md. 3/e), çocukların sosyalleşmelerinde önemli bir boşluğu doldurmak üzere tesis edilmişlerdir. Kurum bakımı altında olan gençlerin yaş ve cinsiyetlerine bağlı olarak karşılaştıkları gençlik sorunlarının yanı sıra aile ortamından uzak olmalarının da çocuklarda bir takım sorunlara yol açabileceği düşünülürse, bu sorunlar, okul başarıları ve gelecekleri hakkındaki beklentilerini büyük ölçüde etkileme kabiliyetine sahiptir. Sosyal hayata kapalı yaşama biçiminin geçerli olduğu yurtların, esasen, çocukların bu sorunlarına ne derece cevap verebildiği tartışmalı bir konu olarak sıcaklığını korumaktadır.

Tablo 100. Çocuklarla Yurtta En Çok Kimin İlgilendiğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Yurt müdürü	21	18,6	22,1	22,1
Grup öğretmeni	42	37,2	44,2	66,3
Bir öğretmen	4	3,5	4,2	70,5
Grup annesi	9	8,0	9,5	80,0
Arkadaşı	11	9,7	11,6	91,6
Sosyal hizmet uzmanı ve psikolog	4	3,5	4,2	95,8
Diğer	4	3,5	4,2	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Taşdelen, sosyalleşmeyi iki sürece ayırarak incelemekte, birinci grup sosyalleşmenin, ferdin çocukluk çağının rastladığı döneme ait olduğunu ve bunların, aile, okul ve arkadaşlık gibi birincil grup denilen ve daha sıcak ve yüzyüze ilişkilerin hakim olduğu çevrede gerçekleştiğini söylemektedir. Sorumuzla ilgili olan ise Taşdelen'in bahsettiği ve sosyalleşmenin devam ettiği ve ferdin toplumun objektif dünyasının yeni bölümlerine dahil olduğu süreçtir. Ki Taşdelen ferdin bu sayede toplum hayatına fonksiyonel anlamda uyum sağladığını söylemektedir (Taşdelen, 2000:22). Bu ikinci sosyalleşme grupları da iş çevresi, dernekler, siyasi partiler vb. sosyal gruplardır. Aslında, sosyalleşmenin bu ikinci sürecine, yetiştirme yurtlarını da ilave edebiliriz. Çünkü, aileden kopan çocuğun kurumsal anlamda sosyalleşmesini sağlayan bu yurttardır.

Gençlerin yurttan yardım aldıkları veya iletişim kurabildikleri ve kendisiyle ilgilenenlerin başında %44.2 oranıyla ilk sırada "grup öğretmenleri" gelmektedir. İkinci sırada "yurt müdürleri"nin daha çok ilgilendikleri ifadeleri yer almaktadır. Bunun oranı da %22.1 olarak çıkmıştır. Çocuklar, üçüncü sırada ise kendileriyle en çok ilgilenenin % 11.6 oranıyla "arkadaşı" olduğunu söylemişlerdir. Görüleceği gibi, gençlerin grup öğretmenlerinden sonra kendileriyle en çok ilgilenen yurt müdürleri olmakta ve üçüncü sırada ise "arkadaşları" gelmektedir. Bu anlamda, yurt hayatında aile ortamında anne-baba ve kardeşleri arasında süregelen birincil ilişkiler yerini arkadaş

ve kurum personeliyle olan ilişkilere bırakmaktadır. Gençlerin kurum personelinden olanlara, örneğin, müdürlere müdür baba şeklinde hitap ettikleri görülmekte ve sosyalleşmelerinde arkadaş grupları ile kurum personelinin rol ve önemi ön plana geçmektedir. Buradaki sıralama da yukarıda sorduğumuz 'sorununu ilk açtığı şahıs' sıralamasına uygunluk arz etmektedir. Buradan da yine yukarıdaki soruda yapılan analizleri destekleyen bir sonuç ortaya çıkmakta ve çocukların gözünden uzman personel desteğinin az olması ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı ve psikolog, % 4.2 oranında çocuğun, kendisiyle en çok ilgilenen personel olarak görülmesi, 'çocukların kurumlardaki uzmanlardan çok az istifade ettikleri anlamına gelmektedir' denilebilir. Çok düşük oranlara sahip olan çocuk grupları kendileriyle en çok ilgilenenlerin % 9.5 oranıyla grup anneleri olduğunu ifade etmektedirler. Kurum tarafından 'anne' olarak adlandırılan bir meslek mensubuna, çocukların ilgileri çok tartışılması gereken bir küçük orana sahip olarak oldukça dikkat çekici bulunmaktadır. Sorumuza %15.9 oranında bir çocuk grubu da cevap vermemiştir.

Tablo 101. Çocukların Haksız Bir Durum Karşısında Takındıkları Tutumlara Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Güç kullanarak karşısındakinin yanlışını düzeltmeye çalışır	18	15,9	19,6	19,6
Konuşarak sorunu halletmeye çalışır	34	30,1	37,0	56,5
Grup arkadaşlarına sorunu açıp beraber çözüm ararlar	13	11,5	14,1	70,7
Yurt idaresinden yardım alır	8	7,1	8,7	79,3
Grup anne veya öğretmenine durumu anlatır	11	9,7	12,0	91,3
Emniyet güçlerine başvurur	1	,9	1,1	92,4
Diğer	7	6,2	7,6	100,0
Toplam	92	81,4	100,0	
Cevapsız	21	18,6		
Toplam	113	100,0		

Bu soru çocukların sosyal ilişkileri sırasında karşılaşılabilecekleri her hangi bir haksız uygulama veya haksız bir tavır karşısında nasıl bir pozisyon aldıklarını anlamaya yönelik oluşturulmuş bir sorudur. Burada 'konuşarak

sorunu halletmeye çalışma' dikkat çeken en rasyonel ve medeni insan tavrı olarak düşünülmüştür. Sorununu bu şekilde konuşarak çözenlerin oranı % 37 olarak çıkmıştır. Sorununu 'güç kullanarak karşıdakinde görülen yanlış düzeltmeye çalışanların oranı % 19.6'dır. Böyle bir sorun karşısında grup arkadaşlarından yardım alanların oranı ise %14.1 iken, aynı yardımı grup annesi veya öğretmeninden alanların oranı % 12, yardım için yurt idaresine başvuruların oranı ise 8.7 olarak dikkat çekmektedir. Sorumuza 'diğer' diyerek kendi bildiği başka usullerle problemini çözebileceğini ifade eden çocuk oranı da %7.6'dır. Sorumuzu cevapsız bırakanların oranı %18.6 olarak görülmektedir.

Saltz (1973:166) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, kurum bakımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi, anne yoksunluğuna bağlanmıştır. Bu durumda, yurtlarda kalan gençlerde 'çatışma' davranışı yoğun olarak görülebilmekte ve ayrıca, ilgisizlik, çevreyi umursamazlık, insanlara sokulamama, arkadaşlık kuramama, öğrenmeye karşı ilgisizlik, saldırganlık, çalma ve okuldan kaçma gibi ortak davranış özellikleri de sergileyebilmektedirler (Demirbilek, 2000:139). Araştırmamızda ortaya çıkan %19.6 oranındaki çocuğun güç kullanarak sorununu çözmesi de Demirbilek'in de yukarıda adı geçen makalesinde bahsettiği gibi aile ve daha çok anne yoksunluğu, çocukta ortaya çıkan tepkisel davranışın sebebi olabileceği düşünülmektedir. Yine toplumda yüceltilen bir davranış tarzı olarak da 'şiddet' gerek medya ve gerekse aile içerisindeki ilişkilerden edinilen bir rol-model davranışı olarak bütün toplumu olduğu gibi, sevgi ve ilgiye daha çok ihtiyacı olan bu çocukları da daha çok etkileyeceği düşünülmelidir. Çünkü ailesi yanında kalan çocuklardan daha çok bu çocukların, daha az korunduğu ve kontrol edildiği düşünülürse toplumun önüne koyulan ve gerçekçi olmayan rol- modellerden de bu çocukların daha fazla etkilenmeleri olasılığı daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Tablo 102. Çocukların Yurtta Bos zamanlarını En Çok Değerlendirme Şekline Göre Dağılımı-1

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kitap-dergi okuyarak	25	22,1	25,5	25,5
Uyuyarak	9	8,0	9,2	34,7
Bilgisayar ve internette	19	16,8	19,4	54,1
Spor yaparak	7	6,2	7,1	61,2
Tek başına dolaşarak	5	4,4	5,1	66,3
Müzik dinleyerek	4	3,5	4,1	70,4
Arkadaşlarla gezinerek	14	12,4	14,3	84,7
Sinemaya giderek	1	,9	1,0	85,7
TV seyrederek	6	5,3	6,1	91,8
Gazete okuyarak	1	,9	1,0	92,9
ibadet ederek	3	2,7	3,1	95,9
Diğer	4	3,5	4,1	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurtta boş zamanlarını değerlendirme hususunda neler yaptıklarını öğrenmeye matuf olarak sorduğumuz böyle bir soruda birden fazla tercihte bulunabileceklerini ifade ettikten sonra dikkat çeken olumlu bir faaliyet olarak %25.5 oranında çocuğun kitap-dergi okuma faaliyetini söylemeleri önemlidir. Bilgisayar ve internet kafeye giden çocukların oranı da %19.4'tür. Çocukların % 14.3 oranı arkadaşlarıyla gezinerek boş zamanlarını değerlendirdiklerini ifade ederken, % 9.2 oranında bir öğrenci grubu da uyuyarak boş zamanlarını değerlendirmekte olduğunu ifade etmişlerdir. % 7.1 oranında çocuk da spor yaparak boş zamanlarını değerlendirdiklerini söylemişlerdir. % 6.1 oranında çocuk grubu televizyon seyretmek suretiyle boş vakitlerini değerlendiriyor. Aslında yapılan araştırmalar Türk toplumu olarak günde 3-4 saatini TV. Karşısında geçiren bir kitle ile karşılaştırıldığında da bu çocukların TV. seyretme oranı düşük gibi görünüyor. Sürekli TV. karşısında oturan bir çocuğun da, bir yetişkinin de hayat karşısında hep pasif bir 'izleyen' konumunda kalmalarının, bu konuma koşullanmalarının ne denli olumsuz bir şey olacağını da düşünmek yerinde olacaktır. %5.1'lik bir çocuk da tek başına dolaşmayı tercih

etmektedirler. % 3.1'lik bir grup ibadet ederek boş vakitlerini değerlendirmektedir. % 1 oranında çocuk sinemaya gittiğini ifade ederken, aynı oranda çocuk da gazete okuyarak boş vakitlerini değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. %13.3 oranında çocuk grubu da sorumuza cevap vermemişlerdir. Aşağıdaki tabloda bu soruya cevap veren çocukların ikinci bir tercihte boş vakitlerini değerlendirme şekilleri gösterilmiştir.

(*) Gençlerin boş zaman değerlendirmelerine ilişkin soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için aşağıdaki aynı amaçlı hazırlanmış başka bir tablo görülecektir:

Tablo 103. Çocukların Yurtta Boş Zamanlarını En Çok Değerlendirme Şekline Göre Dağılımı-2

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Spor yaparak	41	36,3	43,6	43,6
koleksiyon yaparak	2	1,8	2,1	45,7
resim yaparak	4	3,5	4,3	50,0
müzik aleti çalarak	3	2,7	3,2	53,2
müzik dinleyerek	27	23,9	28,7	81,9
Diğer	15	13,3	16,0	97,9
kitap okuyarak	1	,9	1,1	98,9
Hiç bir şey yapmaz	1	,9	1,1	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Yetiştirme yurdunda kalan 13-18 yaş grubu çocukların içinde buldukları zaman dilimi itibarıyla genel olarak ergenlik döneminde oldukları düşünülürse bu çocukların, kendilerinde artan bir enerjiye sahip oldukları anlaşılabilir. Bu enerjilerinin verimli ve üretken olabilecekleri spor, sanat, okuma, öğrenme ve bilim gibi alanlara yönlendirilmesi ve onları rahatlatacak bazı yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabileceği de düşünülebilir. İşte bu anlamda, bu çocukların, yurtlarda serbest diye tanımlanan zaman dilimlerini çeşitli alanlarda çeşitli faaliyetlerle değerlendirmelerini sağlayacak bir düzenleme çok gerekli ve faydalı olabilecektir.

Bu anlamda araştırmamıza baktığımızda görölüyor ki, çocukların büyük bir oranla (%43.6) spor yaparak boş zamanlarını değerlendirmekte, ardından % 28.7 oranındaki çocuk grubunun da müzik dinleyerek bu zamanlarını değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bir resim yaparak bu zamanı değerlendirenlerin oranı % 4.3 olarak ortaya çıkarken, herhangi bir müzik aleti çalarak değerlendirenlerin oranı % 3.2 gibi yine düşük bir orana sahip olarak gerçekleşmektedir. Serbest zamanlarını kitap okuyarak değerlendirenlerin oranı ise oldukça düşük olarak değerlendirilmektedir ki bu oran % 1.1 olarak ortaya çıkmıştır. Sorumuza 'diğer' diyerek yukarıdaki boş zaman değerlendirme şekillerinden farklı olarak boş zamanını değerlendirenlerin oranı ise % 16'dır. % 16.8 oranındaki çocuk grubu da sorumuzu cevapsız bırakmıştır. Özellikle kız yetiştirme yurtlarında kalan kız çocuklarının 'mutfak işleri' gibi kol faaliyetlerinde buldukları gözlemlerimiz neticesinde ortaya çıkmıştır. Aynı faaliyet erkeklerde de gözlenmiş olup buldukları gruplarla kendilerine ayrılan mutfaklarda yemek yapma ve pişirme olayını, grup anneleri tarafından tatbiken öğretilerek yaptıkları tarafımızdan da gözlemlenmiştir.

Öte yandan, yurt yönetimince düzenlenen kır gezileri, tiyatro-sinemaya gitme ve kampa katılma faaliyetlerine gençlerin büyük bir kısmı katılım göstermektedirler.

Tablo 104. Çocukların Yurtta Katıldığı Sosyal Faaliyetlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayır yok	30	26,5	34,5	34,5
Spor kolu faaliyeti	32	28,3	36,8	71,3
Kültür kolu	9	8,0	10,3	81,6
Bahçe işleri	3	2,7	3,4	85,1
Müzik kolu	2	1,8	2,3	87,4
Diğer	11	9,7	12,6	100,0
Toplam	87	77,0	100,0	
Cevapsız	26	23,0		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurttan katıldıkları sosyal faaliyetler açısından değerlendirildiğinde, % 36.8 oranında spor kolu faaliyetine katılan çocuklar en yüksek orana sahip olarak dikkat çekerken, %10.3 oranındaki çocuk grubu da kültür kolu faaliyetine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Sırasıyla % 3.4 bahçe işleri, % 2.3 müzik kolu faaliyetine katılan çocukların bu faaliyetlerinin yanında yine dikkat çekici bir çoğunlukta çocuk grubu da % 34.5 oranıyla yurttan hiçbir sosyal faaliyete katılmadığını ifade etmişlerdir. Bu oran yurttan kalan bir çocuk için yüksek bir oran olarak değerlendirilebilir. Çünkü bütün hayatı yurttan geçen bir çocuk için yapacağı veya katılacağı sosyal faaliyetler onun sosyalleşmesine yardımcı olacağı gibi, toplum ve diğer insanlarla da bütünleşmesine yardımcı olacaktır. Sosyal faaliyetlere katılan bir çocuğun, arkadaş ve yurt algısı farklı olacak ve sosyal değerleri benimsemesi katıldığı sosyal faaliyetleriyle uygunluk arz edecektir. Bunun tersi durumdaki çocuklar içinse kendini sosyal dışlanma riskine bırakmış olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 105. Çocukların Yurt ve Okul Dışında Gittikleri Yerlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sinema	7	6,2	7,2	7,2
Kütüphane	13	11,5	13,4	20,6
İnternet kafe	16	14,2	16,5	37,1
Kahvehane	1	,9	1,0	38,1
Sportif faaliyetler	13	11,5	13,4	51,5
Ev ziyareti	10	8,8	10,3	61,9
Hiç bir yere gitmez	28	24,8	28,9	90,7
Diğer	9	8,0	9,3	100,0
Toplam	97	85,8	100,0	
Cevapsız	16	14,2		
Toplam	113	100,0		

Çocukların kalmış oldukları yurt dışında en çok gittikleri yerler olarak ilk sırayı %16.5 oranıyla internet kafelerin aldığı dikkat çekmektedir. Bunu %13.4 olarak kütüphaneler izlemekte ve yine aynı %13.4 oranına sahip çocuk grubu sportif faaliyetlere katılmakta, %10.3'ü de ev ziyaretlerine gittiklerini ifade etmektedirler. Araştırmada dikkat çeken bir bulgu da, %

28.9 oranıyla en yüksek orana sahip çocuk grubunun, 'yurt dışında hiçbir yere gitmediğini' ifade ederek, bu çocukların, sosyal hayata katılmak istemediklerini düşündürmektedirler. Bu da çocuklarda sosyal dışlanma dediğimiz toplumdan izole olmalarını netice verecek olan sosyal patolojik bir durumun varlığına işaret etmektedir.

Tablo 106. Çocukların En Çok Okumayı Sevdiği Tür Olarak Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ders kitapları	12	10,6	12,1	12,1
Hikaye-roman	34	30,1	34,3	46,5
Dini kitaplar	15	13,3	15,2	61,6
Gazete	11	9,7	11,1	72,7
Fikir kitapları	2	1,8	2,0	74,7
Dergi	4	3,5	4,0	78,8
Hepsi	15	13,3	15,2	93,9
Hiçbiri	6	5,3	6,1	100,0
Toplam	99	87,6	100,0	
Cevapsız	14	12,4		
Toplam	113	100,0		

Çocukların okumayı sevdiği türlere göre dağılımında %34.3 oranında çocuk hikaye-roman okuduğunu ifade ederken, %15.2 oranında çocuk da dini kitapları ve yine aynı orana sahip çocuk grubu da her kitabı okuduğunu ifade etmişlerdir. %12.1 oranındaki çocuk grubu ders kitaplarını okuduğunu söylerken, fikir kitapları okuduğunu ifade eden çocuk oranı da %2 de, hiçbir kitap okumadığını beyan eden çocuk oranı da %6.1 olarak gerçekleşmiştir. Sorumuzu %12.4 oranındaki çocuk grubu cevapsız bırakmıştır. Tabloda da görülebileceği gibi % 93.9 oranındaki çocuk grubu herhangi bir okuma faaliyetinin içindedir. Şimdi bu durumdaki çocukların aşağıdaki tabloda en çok severek seyrettiği program türlerine bakıldığında şöyle bir tablo ile karşılaşılacaktır:

Tablo 107. Çocukların TV’de En Çok Severek Seyrettiği Program Türüne Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Magazin ve eğlence programları	19	16,8	19,2	19,2
Türk dizi filmleri	18	15,9	18,2	37,4
Yabancı dizi filmleri	14	12,4	14,1	51,5
Çizgi filmler	6	5,3	6,1	57,6
Spor programları	11	9,7	11,1	68,7
Belgeseller	2	1,8	2,0	70,7
Açık oturum ve tartışma programları	5	4,4	5,1	75,8
Hepsini seyreder	15	13,3	15,2	90,9
Hiçbirini seyretmez	5	4,4	5,1	96,0
Diğer	4	3,5	4,0	100,0
Toplam	99	87,6	100,0	
Cevapsız	14	12,4		
Toplam	113	100,0		

Çocukların % 19.2’si magazin ve eğlence programlarını, %18.2’si Türk dizi filmlerini, %14.1’i yabancı filmleri, %11.1’i spor programlarını, %6.1’i çizgi filmleri, %5.1’i de açık oturum ve tartışma programlarını seyretmeyi severken; %15.2’si hepsini seyrederken, % 5.1 oranında çocuk da hiçbirini seyretmediğini ifade etmişlerdir. Araştırmamıza %12.4 oranında çocuk da cevap vermemiştir.

Tablo 108. Çocukların En Çok Olmak İstedikleri Kişilik Özelliklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sert,kati	8	7,1	8,3	8,3
Kaygısız	6	5,3	6,3	14,6
Kararlı	13	11,5	13,5	28,1
Sabırlı	35	31,0	36,5	64,6
Neşeli	14	12,4	14,6	79,2
İyimser	10	8,8	10,4	89,6
Şakacı	4	3,5	4,2	93,8
Sakin ve mülayim	3	2,7	3,1	96,9
Umursamaz hiç bir şeyi kafaya takmayan	3	2,7	3,1	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Çocukların kendilerini görmek istedikleri kişilik yapısı, aynı zamanda onların şimdiki kişilik özellikleri hakkında da bilgi verebilir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir: Çocukların %36.5'i kendilerinin sabırlı bir kişiliğe sahip olmalarını isterken, aslında böyle bir cevapla kendilerinde bu özelliğin bulunmadığını da belirtmiş oluyorlar. %14.6 oranındaki çocuk da kendisinin neşeli bir kişiliğe sahip olmasını arzuladığını belirtirken, %13.5 oranında çocuk grubu da kararlı bir kişilik tarzında olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Yine % 10.4 oranında bir çocuk grubu da 'iyimser' olmayı istemiştir. Bütün bu kişilik özellikleri toplum tarafından modellenen iyi insan profiline uygun kişilik tipleri olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanında, % 8.3 oranında çocuk grubu sert ve katı olmayı, % 6.3' ü kaygısız olmayı, % 4.2'si şakacı olmayı, %3.1'i sakin ve mülayim olmayı ve yine % 3.1'i de Umursamaz ve hiç bir şeyi kafaya takmayan bir kişilik yapısında olmayı istemektedirler. %15 oranında çocuk da sorumuza cevap vermemiştir.

Tablo 109. Çocukların Kendisinde Olup da Olmamasını En Çok İsteddiği Özelliklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Sinirli	28	24,8	31,1	31,1
Çok unutkan	22	19,5	24,4	55,6
Çok ön yargılı	8	7,1	8,9	64,4
İnsanlara çok güvenemiyor	20	17,7	22,2	86,7
İnsanların arasında çok sıkılıyor	6	5,3	6,7	93,3
Toplumsal bir faaliyette bulunamıyor	6	5,3	6,7	100,0
Toplam	90	79,6	100,0	
Cevapsız	23	20,4		
Toplam	113	100,0		

Bu da çocukların kişilik özelliklerini tanımaya yönelik olarak oluşturulmuş bir soru olarak, çocuklar, % 31.1 oranında kendilerinin sinirli olduğunu ama bu özelliklerinin kendilerini hoşnut etmediğini ifade etmişlerdir. %24.4 oranındaki çocuk grubu da 'çok unutkan' olduklarından dolayı rahatsız olduklarını, %22.2 oranındaki çocuk grubunun da, kendilerinin 'insanlara çok güvenemediğinden' dolayı rahatsız olduklarını, %8.9'u 'çok önyargılı' olduklarını, %6.7'sinin insanların arasında çok sıkıldığını ve yine aynı oranda çocuk da toplumsal bir faaliyette bulunamamaktan dolayı rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Özetle %79.6 oranındaki çocuk grubu kendilerini, sinirli, çok unutkan, çok önyargılı, insanlara çok güvenemeyen, insanlar arasında bulunmak ve bir sosyal faaliyette bulunamayan bir kişilik tipinde vasıflandırmakta ve bu özelliklerinden dolayı da rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu özelliklere bakıldığında, genel itibarıyla sosyalleşememiş insan özellikleri oldukları dikkat çekmektedir. Yetiştirme yurtları, korunmaya muhtaç çocuklara önemli hizmetler sunmaktadır. Bu kurumlar, çocuklara toplumsal değerler ile olumlu tutum ve davranış kazandırma ve geliştirmeye yönelik olarak yönlendirmeler yapmakta, sonra da çocukların ileride atılacakları sosyal hayata alıştırmalarını hedef almaktadırlar. Fakat yapılan araştırmaların sonuçlarına göre kışla tipi hazırlanmış yurt ortamları, özellikle çocukların ve gençlerin psiko-sosyal

ihtiyaçlarını karşılamada belirgin bir yetersizlik yaşadıkları da bir gerçek olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 110. Çocukların Gelecekte Olmak İstedikleri Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Devletin herhangi bir kurumunda memur olmak	16	14,2	17,0	17,0
Her hangi bir özel işletmede çalışmak	3	2,7	3,2	20,2
Artist-sanatçı olmak isterdi	4	3,5	4,3	24,5
Futbolcu olmak isterdi	12	10,6	12,8	37,2
Öğretmen olmak isterdi	15	13,3	16,0	53,2
Mühendis olmak isterdi	2	1,8	2,1	55,3
Doktor olmak isterdi	11	9,7	11,7	67,0
Polis olmak isterdi	8	7,1	8,5	75,5
Devlet biriminde yönetici olmak isterdi	2	1,8	2,1	77,7
Tüccar olmak isterdi	3	2,7	3,2	80,9
Sanat sahibi olmak isterdi	4	3,5	4,3	85,1
Yetiştirme yurtlarında öğretmen olmak isterdi	7	6,2	7,4	92,6
Yetiştirme yurtlarında herhangi bir görev almak isterdi	2	1,8	2,1	94,7
Diğer	4	3,5	4,3	98,9
Subay	1	,9	1,1	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Yapılan araştırmaların sonuçlarından bazıları yetiştirme yurtlarında barınan çocuk ya da gençlerin, yurttan kalma nedenleri olarak (aile parçalanması ve çok önemli oranda ekonomik yoksunluklar hariç) 'okumak, elbise alabilmek ve karınlarını doyurmak (Gökçe,1971:165) ve bir meslek sahibi olabilmek, devletin verdiği kadro desteği ile iş garantisinden yararlanmak gibi belirtmişlerdir. Çocukların ve ailelerinin bu amacı Kocacık'ın (1984:91) ve Demirbilek'in (2000:149) araştırmaların da da belirtilmiştir. Demirbilek, 'yurdun sağladığı fayda'yı sorduğu araştırmasında % 7.5 genç, meslek ve beceri kazandırmak ve %72.5 oranında genç de 'öğrenime devam etmek' olarak cevap vermişlerdir. Bu ve benzeri araştırma neticeleri de gösteriyor

ki, çocuk ve ailelerin önemli bir kısmı yurtları birer yatılı okul olarak değerlendirmektedir. Araştırmamızın sonuçlarına ve yaptığımız gözlem ve mülakatlara bakıldığında ulaştığımız sonuçların da daha önceki araştırma bulgularını desteklemekte olduğu dikkat çekmektedir: Çocukların % 17'si Devletin herhangi bir kurumunda memur olmak istemekte, %16'sı Öğretmen olmak, %12.8'i Futbolcu olmak, % 11.7'si Doktor olmak, %8.5'i Polis olmak, %7.4'ü Yetiştirme yurtlarında öğretmen olmak, %4.3'ü Sanat sahibi olmak, yine %4.3'ü artist-sanatçı olmak, %2.1'i de Yetiştirme yurtlarında herhangi bir görev almak suretiyle bir iş sahibi olmayı istediklerini belirtmişlerdir. %16.8 oranında çocuk bu sorumuzu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 111. Çocukların Yurttan Ayrıldıktan Sonra Ne Yapmak İstediklerine Göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ailesinin yanına dönmek istiyor	24	21,2	25,0	25,0
Akraba ve yakınlarından birinin yanına dönmeyi düşünüyor	6	5,3	6,3	31,3
Aile ve yakınlarından uzakta bir yerde çalışmak istiyor	20	17,7	20,8	52,1
Bir büyük şehre yerleşip is aramak istiyor	8	7,1	8,3	60,4
Karar vermemiş, bilmiyor	22	19,5	22,9	83,3
Diğer	14	12,4	14,6	97,9
Üniversitede okumak istiyor	2	1,8	2,1	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yurttan ayrılmaları belirli şartlarda gerçekleşmektedir. Gençlerin 18 yaşını bitirdikten sonrası için geleceklerine ilişkin bir belirsizlik olduğundan umutsuz bir tavır gözlenmesi normaldir. 2828 sayılı kanunun 24. maddesinde 'korunma kararının genel olarak, çocuk reşit olana kadar devam edeceği, ancak bu karar, çocuğu korunmaya muhtaç duruma getiren şartların ortadan kalkması durumunda, reşit olmadan kurum yetkililerinin önerisi üzerine mahkeme tarafından kaldırılabilir gibi, reşit olduktan sonra da kendi rızası alınarak korunmanın devamına karar verilebileceği hükmüne yer verilmiştir. Bu durum, bazı şartların varlığına

bağlanmış olup, orta öğretime devam eden çocuklar ile iş ve meslek öğrenen çocuklar 20 yaşına kadar ve yükseköğrenime devam eden çocuklar 25 yaşına kadar korunma kararı uzatılarak, kurumda kalabilirler. Bunun yanı sıra, haklarında verilen korunma kararı kaldırılan kız çocuklarından, tek başına hayatlarını sürdüremeyeceklerin kurum tarafından korunmalarına devam edilir. 2828 sayılı kanununun 32. maddesine göre; ayrıca kız çocuklarından korunma kararı devam ederken evlenmeleri durumunda, onlara en yüksek devlet memurluğu aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılır. Çeyiz ihtiyacını karşılamaya yönelik bu yardım bir defaya mahsustur.

Çocuklardan, yurt hayatı bittikten sonra % 25'i ailesinin yanına dönmek istediğini ifade etmişlerdir. Bu aynı zamanda aileye duyulan hasretin de bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir. %20.8 oranına sahip bir çocuk da tam tersi bir düşüncede olarak Aile ve yakınlarından uzakta bir yerde çalışmak istediğini ifade etmektedir. Bu orana sahip çocuk aile ve yakınlarının yanına dönme imkanı varken dönmek istememektedir. Bunun da çok çeşitli sebepleri arasında en önemlileri, aile parçalanması ve üvey anne ve üvey babanın varlığı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Çocukların %6.3'ü akraba ve yakınlarından birinin yanına dönmeyi düşünüyorken, % 8.3'ü de bir büyük şehre yerleşip iş aramak istediğini ifade etmektedir. %22.9 oranında çocuk grubu da yurt sonrası ne yapacağına henüz karar vermemiştir.

Bu tabloda görülen önemli bir bulgu da üniversitede okumak isteyenlerin oranının %2.1 gibi çok düşük bir değere sahip olmasıdır. %14.6 oranında çocuk grubu sorumuza 'diğer' diyerek daha farklı bir amacının olduğunu belirtmek istemiş olup, %15 oranında çocuk grubu da sorumuza vermemiştir.

Tablo 112. Çocukların Gelecekle İlgili Beklentilerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Gelecek umut dolu ve endişesi yok	30	26,5	31,6	31,6
Gelecekte ümitsiz ve endişeli	18	15,9	18,9	50,5
Gelecekte umutlu fakat endişeleri var	29	25,7	30,5	81,1
Gelecekte çok endişeli ve ümitsiz	11	9,7	11,6	92,6
Gelecekle ilgili hiçbir duygu ve planı yok	7	6,2	7,4	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Çocuklardan, 'Gelecek umut dolu ve gelecek endişesi yok' diyenlerin oranı %31.6'dır. % 18.9 oranındaki çocuk da de gelecekte ümitsiz ve endişe taşıyor. Yine % 30.5 oranındaki çocuk da Gelecekte umutlu, fakat endişeleri de var olduğunu ifade etmişlerdir. Gelecekte çok endişe duyduğunu ve bu konuda da ümitsiz olduğunu ifade eden çocuk oranı da %11.6 olarak ortaya çıkarken, %7.4 oranında çocuk da gelecekle ilgili hiçbir duygu ve planının olmadığını belirtmiştir. % 62.1 oranında çocuğun gelecek algısı olumlu bulunurken, %35 dolayında çocuğun da gelecek perspektifinin olumsuz olduğu dikkat çekmektedir. Sorumuza % 15.9 oranında öğrenci cevap vermemiştir.

Tablo 113. Çocukların Kendisine Göre Mutlu Aile Tanımlarına Dair Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Rahat, huzurlu, sorumlu ve mutlu aile	22	19,5	29,3	29,3
Dürüst,samimi ve güvenilir bir aile	4	3,5	5,3	34,7
çocuklarına iyi bakan zengin bir aile	2	1,8	2,7	37,3
Çocuğuna iyi esine karşı saygılı olan aile	4	3,5	5,3	42,7
Kültürlü ve yeniliklere açık modern bir aile	1	,9	1,3	44,0
Çocuklarıyla çok iyi ilgilenen bir aile modeli	14	12,4	18,7	62,7
Düşünmemiş	2	1,8	2,7	65,3
Bilmiyor	3	2,7	4,0	69,3
Birlik ve beraberlik içerisinde birbirine bağımlı bir aile	10	8,8	13,3	82,7
Çocuğunu düşünen, okulunu takip eden ve onun ihtiyacını alan	4	3,5	5,3	88,0
Kavga etmeyen, huzurlu bir aile	5	4,4	6,7	94,7
Disiplinli bir aile	1	,9	1,3	96,0
Çocuklara karşı demokrat davranan aile	3	2,7	4,0	100,0
Toplam	75	66,4	100,0	
Cevapsız	38	33,6		
Toplam	113	100,0		

Kurumlarda çocukların fiziksel gereksinimlerinin yeterince karşılandığı söylenebilir. Fakat kişilik gelişimi açısından psikolojik gereksinmelerinin karşılandığının söylenmesi mümkün değildir. İnsanın temel psikolojik gereksinmelerinden biri, diğer insanlarla sevgi alışverişinde bulunmak ve dostça ilişkiler kurabilmektir. Bunun yanı sıra birey diğerleri tarafından kabul edilmek ve onaylanmak gereğini duyar. Toplu bakım verilen yuva ortamlarında sıcak duygular, bedensel temas, duygusal, zihinsel uyarılma ve öğrenmeye isteklendirilmenin eksik kaldığını araştırma bulguları göstermektedir (Torun, 1986).

Çocuklardan,% 29.3'ü özledikleri mutlu aile modelini tasvir ederken Rahat,

huzurlu,sorumlu ve mutlu aile ile tanımlamışlar, %18.7 oranında bir çocuk grubu da çocuklarıyla çok iyi ilgilenen bir aile modelini kendilerince mutlu bir aile modeli olarak dile getirmişlerdir. %13.3 oranındaki çocuk grubu da birlik ve beraberlik içerisinde birbirine bağımlı bir ailenin mutlu olabileceğini düşündükleri için mutlu aile algısını bu şekilde tasvir etmişlerdir. Daha sonra sırasıyla mutlu aile tablosunu çizerken çocuklar; dürüst,samimi ve güvenilir bir aile, çocuklarına iyi bakan zengin bir aile, çocuğuna iyi eşine karşı saygılı olan aile, Kültürlü ve yeniliklere açık modern bir aile, çocuğunu düşünen, okulunu takip eden ve onun ihtiyacını alan bir aile, kavga etmeyen, huzurlu bir aile, çocuklara karşı demokrat davranan aile ve disiplinli bir aile gibi modellerle açık uçlu bıraktığımız sorumuza cevap vermişlerdir. Bu soruyu %33.6 oranında çocuk da cevapsız bırakmıştır.

Çocuğun, aile üyeleriyle ilişkileri, çocuğun diğer insanlara ve nesnelere olan tutumlarının temelini oluşturur. Ailelerin, çocuk gelişiminde ve çocuğun topluma adaptasyonunu sağlamaya yönelik olarak üzerine düşen görevleri vardır. Yavuzer (1998:126), ailenin çocuğa karşı görevlerini sıralarken belirttiği gibi, aile, grup içinde şahsiyetli bir fert olabilmesi için çocuğa, 'güven' duygusunu aşıl原因 bir faktördür. Aile içinde özellikle bebeklik döneminde temel güven duygusunun alınamaması sonucu oluşan sosyal travmalar çocuğun ileriki yaşlarda çeşitli sosyal sorunların oluşmasına sebebiyet vermekte ve özellikle sosyal dışlanma kavramı ile açıklamaya çalıştığımız topluma kendini kabul ettirememe ve toplumu kabul etmeme gibi sosyal sorunlar açığa çıkmaktadır.

Tablo 114. Çocuğun Hayatın Anlamına İlişkin Görüşlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hayata bir anlam veremiyor ve bos buluyor	18	15,9	19,6	19,6
Hayati bir fırsat olarak görüyor	22	19,5	23,9	43,5
Hayati çoğu zaman bir yük ve hayal kırıklığı olarak görüyor	15	13,3	16,3	59,8
Hayatın bir anlamı olup-olmadığını bilmiyor	5	4,4	5,4	65,2
Hayati her şeye rağmen yaşanılır ve güzel buluyor	14	12,4	15,2	80,4
Hayatın geçici olmasından, çok iyi değerlendirilmesi gerektir	18	15,9	19,6	100,0
Toplam	92	81,4	100,0	
Cevapsız	21	18,6		
Toplam	113	100,0		

Çocuklara hayat hakkında ne düşündükleri ve anlamına dair ne hissettikleri ile ilgili olarak sorduğumuz böyle bir soruda, aldığımız cevaplarda ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir: Çocukların % 23.9 oranı hayati bir fırsat olarak gördüğünü ifade ederken, % 19.6 oranındaki çocuk grubu da hayatın geçici olmasından, çok iyi değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyor, % 15.2 oranındaki çocuk grubu da hayatı her şeye rağmen yaşanılır ve güzel bulduğunu belirtmişlerdir. Bu değerlendirmeler, hayatı her şeye rağmen seven, bütün olumsuz şartlarda bile iyi düşünebilen bir psikolojik yapıya işaret ediyor. Böyle güzel düşünen çocukların toplamdaki oranı %58.7 olarak ortaya çıkmıştır.

Çocuklardan, % 19.6 oranındaki grup ise hayata bir anlam veremiyor ve bos bulduğunu ifade ederken, % 16.3 oranında çocuk da hayati çoğu zaman bir yük ve hayal kırıklığı olarak gördüğünü ifade etmişlerdir. % 5.4 oranına sahip çocuk grubu da hayatın bir anlamı olup-olmadığını bilmediğini ifade etmişlerdir. Bu son sayılan 3 grup da hayata olumsuz bakanların oluşturduğu grup olarak toplam oran içindeki payları % 41.3 değerindedir. Sorumuzu cevapsız bırakanların oranı % 18.6 olarak ortaya çıkmıştır. Bu %41.3 oranının hayata bakış açısı açısından değerlendirildiğinde, kalınan yurt ortamı ve gelinen aile yapısının bu

karamsarlığı besleyen önemli faktörler olduğu düşünülebilir. Ancak, hayata olumlu bakan %58.7 oranındaki çocuk grubunun da aynı şartları ve benzer aile yapılarını paylaşmalarına rağmen hayata dair daha olumlu ve pozitif duruşları, çocukların psikolojik bir takım faktörlerin de etkisiyle düşünce dünyalarının şekillendiğini göstermektedir. Yani sadece sosyal ortamlar, çocuğun şahsiyet ve ruh dünyasını şekillendirmiyor, bu şekillenme de çocuğun psikolojik durumu ve yaşadığı ruh hali de önemli bir faktör olarak değerlendirilmesi gerekliliği de dikkat çekmektedir. Burada hayata olumsuz bakanların kendilerini toplumdan ve hayattan izole etmeleri açısından daha büyük bir risk grubunu oluşturuyorlar.

Tablo 115. Çocukların Hangi Ülkede Yaşamak İstediklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Amerika	8	7,1	7,7	7,7
AB ülkeleri	2	1,8	1,9	9,6
Arap ülkelerinde	2	1,8	1,9	11,5
Avustralya da	3	2,7	2,9	14,4
Japon yada	3	2,7	2,9	17,3
Türk Cumhuriyetlerinde	9	8,0	8,7	26,0
Rusya'da	7	6,2	6,7	32,7
Afrika Ülkelerinde	4	3,5	3,8	36,5
Türkiye'de	56	49,6	53,8	90,4
Diğer	4	3,5	3,8	94,2
Brezilya	5	4,4	4,8	99,0
İtalya	1	,9	1,0	100,0
Toplam	104	92,0	100,0	
Cevapsız	9	8,0		
Toplam	113	100,0		

Çocukların yaşamak istedikleri ülke de yaşadıkları ülkeye bakış açılarını yansıtan önemli bir göstergedir. Ülkemiz, hızlı nüfus artışı ve diğer sosyal ve kültürel yapıdaki değişimleri açısından hızlı bir değişme yaşamaktadır. Hızlı nüfus artışı ve iş sahalarının yetersiz olması sonucu olarak da her yıl çalışma çağına giren nüfus, ülkemizin sunduğu istihdam imkanlarından daha az yararlanabilmektedir. Söz konusu olgu, 1990'lardan itibaren Türkiye'nin dış göç yapısını değiştirmeye başlamıştır. Bu konuda yapılan

dikkat çekici araştırmalar da mevcuttur. Bunların sonuçlarına kabaca baktığımız zaman şu manzara dikkat çekici bulunmaktadır: Peker'in (2004) makalesinde belirttiği genel duruma bakıldığında, üniversitelerin ilk yüzde üçle öğrenci alan sosyal bilim ve mühendislik bölümlerinin 3. ve 4. Sınıflarında okuyan öğrenciler üzerine tam sayımla yapılan çalışmaya göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 95) ya yurt dışında çalışmak ya da yurt dışında lisans sonrası eğitimini sürdürme eğilimindedir. Öğrenciler (4.sınıf) bu beklentilerini gerçekleştirmek için gerekli başvurularını yapmış durumdadırlar. Kendilerinden bir veya iki dönem önce okulu bitirenlerin şimdi ne yaptıkları sorusuna ise, neredeyse tümü "yabancı ülkelerde ya çalışıyor ya da yüksek lisans-doktora eğitimlerini sürdürüyor" şeklinde yanıt verilmiş. "Niçin Türkiye'de çalışmak istemiyorsunuz?" sorusuna gençlerin verdikleri yanıtlar yürek burkucu biçimde acı ve gerçekçi. Gençlerin yanıtları tekil örnek değil. Benzer yanıtlar çalışma yaşamına yeni girmiş doktor ve mühendisler tarafından da verilmiş. Doktorlar örnek seçilerek yapılan çalışmanın sonuçları ise şöyle : Tıpta belli dallarda (göz, çocuk, kadın-doğum, cerrahi vs) uzmanlık eğitimini alan 40 yaşın altındaki hekimlerin çoğu yurt dışında çalışma eğiliminde. Bu konuda gerekli başvuruları yapmışlar. Onların söylemine göre, dönem arkadaşları ya da kendilerinden öncekiler içinden çoğu yurt dışına gitmiş. Benzer sonuçları mimar ve mühendisler üzerinde yapılan araştırmalar da da görölmektedir. 40 yaşın altında, dil bilen mimar ve mühendislerin çoğu yurt dışında çalışma eğiliminde. Gelecekte (5-10 yıl içinde) böylesi bir fırsatı değerlendirme eğilimleri yüksek. Tercihlerinin neden böyle olduğu sorusunun yanıtları iki noktada toplanıyor. İlk olarak, kamu ve özel kesimde çalışanlar aldıkları ücretle geçinemediklerini belirtiyorlar. İkinci olarak yaptıkları işten memnun olmadıklarını ve mesleki bir doyuma ulaşamadıklarını ifade ediyorlar. Çözümü yurt dışına göçte görüyorlar.), Bu göstergeler ışığında yaptığımız çalışmaya bir göz attığımız da şu sonuçlarla karşılaşıyoruz: %53.8 oranında çocuk grubu Türkiye'de yaşamak isterken % 46.2 oranında çocuk grubu da başta ABD olmak üzere dünyanın değişik yerlerinde yaşamak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu da önemli bir orandır. Dışarıda yaşama isteği sadece okumuş kesim için cazip değil, bu çocuklar

için de cazip gelmektedir. Bu sonuçlar, yetkili ve etkililerin dikkatine sunulması gereken bir durumdur. Burada Erkal'ın (1983:245) dediği gibi 'milli ideallerimizi, eğitim ve kültür politikaları yoluyla, gençlik ve aydınlarımıza aşilayarak, beyin göçünü önlemeliyiz.'

Tablo 116. Çocukların Dünyanın Gidişatını Değerlendirme Şekillerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Dünyanın gidişatını hiç iyi görmüyor	42	37,2	52,5	52,5
Dünyanın gidişatını çok iyi görüyor	8	7,1	10,0	62,5
Dünyanın gidişatı ile hiç ilgilenmiyor	8	7,1	10,0	72,5
Dünya normal seyrinde gidiyor	10	8,8	12,5	85,0
Diğer	10	8,8	12,5	97,5
Dünya çok hızlı ilerliyor	2	1,8	2,5	100,0
Toplam	80	70,8	100,0	
Cevapsız	33	29,2		
Toplam	113	100,0		

Çocukların %52.5'i Dünyanın gidişatını hiç iyi görmüyor, %10'u Dünyanın gidişatı ile hiç ilgilenmiyor, %10'u Dünyanın gidişatını çok iyi görüyor ve %12.5' i de dünyanın normal seyrinde gittiğini ifade ediyorlar. %2.5'i dünyanın çok hızlı ilerlediğini ifade ediyorlar, %12.5 oranındaki çocuk grubu da sorumuza 'diğer' diyerek cevap veriyorlar. Araştırmada bu soruyu cevaplayanların oranı % 70.8 iken, cevaplamayanların oranı da %29.2 olarak gerçekleşmiştir. Çocukların içinde bulunduğu yaş grubu ve mekan itibariyle düşünülürse, kimlik ve dünya görüşlerinin oluşmaya ve bir anlam çerçevesi kazanmaya başladıkları bir dönem olduğu için dünyaya ait bir tasavvurlarının da olmasını bekleyebileceğimiz bir zaman aralığı olduğu dikkat çekmektedir. Normal bir çocuğun ergenlik karmaşasında kendi kimliğini algılama, toplumu, ülkeyi ve dünyayı yorumlama şekli de içinde bulunduğu ruhsal ve sosyo-kültürel iklimden etkilenir. Kendisi sürekli ağlayan bir insan, dünyayı da kendi bakış açısıyla bir matemhane olarak

görebilir. Çocukların bu bakış ve algılayış tarzı da kendi iç dünyalarının dışarıya olan algılarını etkilemesinin bir sonucudur denilebilir.

Tablo 117. Çocukların Türkiye'nin Geleceği Hakkında Düşündüklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Türkiye'nin gidişatını hiç iyi görmüyor	43	38,1	45,7	45,7
Türkiye'nin gidişatını çok iyi görüyor	16	14,2	17,0	62,8
Türkiye'nin gidişatı ile hiç ilgilenmiyor	10	8,8	10,6	73,4
Türkiye normal seyrinde gidiyor	16	14,2	17,0	90,4
Diğer	9	8,0	9,6	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Böyle bir soruya çocukların verdiği cevaplar da yine şöyledir: Türkiye'nin gidişatını hiç iyi görmeyenlerin oranı %45.7 ile dünyanın gidişatını hiç iyi görmeyen % 52.5 oranındaki değer ile paralellik arz etmektedir. Türkiye'nin gidişatını çok iyi görenler ile Türkiye'nin normal seyrinde gittiğini düşünenlerin oranı %17 ile eşit oranda çıkmıştır. Dünyanın gidişatı ile Türkiye'nin gidişatı kendilerini ilgilendirmeyenlerin oranı da birbirine yakın bir değer olarak dikkat çekmektedir. Bu değer,% 10.6'dır. Sorumuza 'diğer' diyenler %9.6 ve cevapsız bırakanlar ise % 16.8 olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 118. Çocukların Türkiye İçin Gelecekte Hayal Ettikleri Konularına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Avrupa Birliğine girmesini istiyor	37	32,7	38,9	38,9
AB'ye girmesini hiç istemiyor	18	15,9	18,9	57,9
Bölgesinde güçlü bir ülke olmasını istiyor	16	14,2	16,8	74,7
Müslüman ülkelerle daha çok işbirliği istiyor	18	15,9	18,9	93,7
Türk Cumhuriyetleri ile daha çok işbirliği istiyor	6	5,3	6,3	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini isteyenlerin oranı %38.9 iken, AB'ye girmesini hiç istemeyenlerin oranı ise isteyenlerin yaklaşık yarısı olan %18.9 olarak çıkmış, Türkiye'nin İslam dünyasını dışlamamasını ve daha çok işbirliği yapmasını isteyen çocuk oranı yine % 18.9 olarak çıkmış, %16.8 oranındaki çocuk grubu da Türkiye'nin bölgesel güç ittifaklarına girerek, güçlü olmasını arzu ediyor ve % 6.3 oranında bir çocuk grubu da Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile daha çok işbirliği ve dayanışma içerisinde olmasını istediklerini beyan etmişlerdir. Bu cevaplardan toplumu yapısındaki farklı görüşlerin yurttan kalan çocuklara da yansıdığını söyleyebiliriz. Aynı oranlarda olmasa da Türk toplumunda da AB'ne giriş talepleri yapılan çalışmalara yansıyan şekliyle en yüksek olarak tezahür etmektedir.

Tablo 119. Çocuklara Göre Türkiye'nin En Büyük 1. Sorunu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İşsizlik	51	45,1	50,5	50,5
Türkiye'de her şey problem	1	,9	1,0	51,5
Terör	22	19,5	21,8	73,3
Eğitim	11	9,7	10,9	84,1
Sağlık	4	3,5	4,0	88,1
Ailenin bozulması	2	1,8	2,0	90,1
Gençlerin durumu	4	3,5	4,0	94,0
Sosyal güvence	1	,9	1,0	95,0
Diğer	3	2,7	3,0	98,0
Hepsi	2	1,8	2,0	100,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	12	10,6		
Toplam	113	100,0		

Çocukların gözüyle değerlendirildiğinde, Türkiye'nin en büyük sorunu % 50.5 oranıyla işsizlik olarak görülmektedir. Türkiye için en büyük tehlike olarak %21.8 oranında çocuk grubu terör derken, %10.9'u da eğitim cevabını vermektedir. Dikkat edilirse çok küçük oran da (% 2) çocuğun, dikkatleri ailenin bozulmasına yönelerek, Türkiye'nin en büyük probleminin aile dağılması ve bozulması olduğunu belirtmişlerdir. Çocuklar bundan sonra değişik oranlarda Türkiye'nin problemi olarak Sağlık sistemindeki aksaklıklara dikkat çekerken, Gençlerin durumunun da tehlikeli olduğunu ifade etmişlerdir. Yine sosyal güvence durumunun da bir tehlike olduğunu düşünen küçük bir oran mevcuttur. Bundan başka %1 oranındaki çocuk da Türkiye'de her şeyin problem olduğunu belirtirken, % 10.6 oranında ki çocuk grubu da sorumuza cevap vermemiştir.

LİKERT TİPİ ANKET (B)

Tablo 120. Çocuklardan Başka Bir Yurtta Kalmak İsteyenlerin Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	51	45,1	50,5	50,5
Katılmıyorum	14	12,4	13,9	64,4
Kararsızım	5	4,4	5,0	69,3
Katılıyorum	12	10,6	11,9	81,2
Tamamen katılıyorum	19	16,8	18,8	100,0
Toplam	101	89,4	100,0	
Cevapsız	12	10,6		
Toplam	113	100,0		

Başka bir yurttan kalmak isteyen çocukların oranı, bu fikre tamamen katılanların bulunduğu öğrenci grubunun oranını yansıtmaktadır. Bu oran %18.8'dir. Kaldıkları yurttan memnun olanların ise 'kesinlikle katılmayan' oranı olan %50.5 olarak çıktığı gözlemlenmektedir. Yani çocukların en az yarısı kaldıkları yurttan memnundur denilebilir. %11.8 başka bir yurttan kalma fikrine katılıyor, %18.8 oranında ki çocuk grubu da tamamen katıldıklarını ifade ederek yurttan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunların toplam oranı :%30.7'dir. %11.9 oranındaki çocuk grubu da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 121. Yurttan Kalmam Arkadaşlarımla İlişkilerimi Olumsuz Etkiliyor

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	30	26,5	30,6	30,6
Katılmıyorum	15	13,3	15,3	45,9
Kararsızım	11	9,7	11,2	57,1
Katılıyorum	26	23,0	26,5	83,7
Tamamen katılıyorum	16	14,2	16,3	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Yurttan kalan bir çocuğun en büyük sıkıntılarının birisi de 'yurtlu çocuk' veya 'yurttan kalan çocuk' tanımlamasıyla betimlenmektedir. Bu durum, yaptığımız incelemeler sonucunda da ortaya çıkarmıştır ki, çocuklarda

aşğılık kompleksine sebebiyet vermektedir. Bir aile yanında yetişmek ile bir yurttaki yetişmek çocukların nazarında aynı şeyler değildir. Çocuklara göre aile yanında yetişmek daha üstünlük ve avantaj sağlayan bir durumdur. Bunun sebebi ailenin çocuk için sağladığı doğal bir destek kaynağı olması da diyebiliriz. Bu doğal destek, çocukta dış dünyaya karşı daha emin ve güvenli olmasını sağlamakta, hatta daha küçük yaşta çocuklarda da babanın veya annenin herkesten daha güçlü ve herkesten daha bilgili olarak görülmesi yine çocukların baba, anne ya da aileye olan bağlılıklarının ve orada güven içinde olmalarının bir göstergesidir denilebilir. Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre de, çocukların % 30.6'sı yurttaki kalmanın arkadaşlarıyla ilişkilerini etkilediğine kesinlikle katılmıyor, % 15.3'ü bu fikre katılmıyor ve % 11.2'si de bu konuda kararsız görünmektedirler. Yurttaki kalmasının arkadaşlarıyla ilişkilerini olumsuz etkilediğine inanan % 26.5 oranında çocuk bu fikre 'katılıyorum' şeklinde cevap verirken, % 16.3 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' şeklinde cevaplamışlardır. Yani % 42.8 oranında çocuk yurttaki kalmanın arkadaşlarıyla ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğine inanıyor. Bu da çocukların kendi bakış açılarından yurttaki olmanın sosyal dışlanmayı etkilediğini ve sosyal dışlanma açısından önemli bir risk grubu olduklarını göstermektedir. Bu orana yakın bir oranda çıkan ve yurttaki kalmanın, arkadaşlık ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemediğini savunan ve düşünen % 45.9 oranındaki grup bu anlamda sosyal dışlanma riski açısından daha sağlam bir zeminde ve konumdadır diye düşünülebilir.

Tablo 122. Kendimi Değersiz Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	33	29,2	35,1	35,1
Katılmıyorum	21	18,6	22,3	57,4
Kararsızım	14	12,4	14,9	72,3
Katılıyorum	13	11,5	13,8	86,2
Tamamen katılıyorum	13	11,5	13,8	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

İnsanlar kendilerini boşlukta hissettikleri zaman, topluma, aileye ve kuruma karşı olan güvenleri sarsıldığı zaman ve en önemlisi başkalarının gözünde bir değer ifade etmediklerini düşündükleri durumlarda bireysel bir değer aşınmasına maruz kalırlar. Bu durum onların 'hiçlik' duygularını besleyen bir psikolojik patoloji halidir. Maslow'un 'İhtiyaçlar Teorisi'nde insanın ait olduğu grup veya toplumdaki beklendiği saygı, eğer tam anlamıyla karşılanabiliyorsa, kişi kendisini değerli bulur ve kendisini bulunduğu topluma ait hisseder. Eğer bu ihtiyaç karşılanmazsa o zaman toplumdaki izole olmaya ve yeni başka aidiyet noktaları aramaya başlar. Bu aramalar sonucu kendisini kabul eden bir grup bulursa orada aidiyet ihtiyacını giderebilir. Aksi halde anomi dediğimiz yabancılaşma haline maruz kalır ki, bu durum, toplumdaki uzaklaşmanın ve kaçmanın önemli bir sebebidir. Kongar, (1985:163-164) bu durumu 'İnsanların toplumsal ve psikolojik destek için kişisel ilişkilerine güvenemeyecekleri inancı toplumda anomiye neden olur' diyerek özetlemektedir. Araştırmadan çıkan sonuçlara bakıldığında, çocuklardan ankete katılanların "Kendimi değersiz hissediyorum" sorusuna verdiği cevaplar arasında %35,1 'Kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevap verirken, %22,3 sadece 'Katılmıyorum' şeklinde cevaplamışlardır. Yani %57,4 oranında çocuk grubu 'kendisini değersiz' hissetmemekte olup bu önemli bir orandaki çocuk grubunun da aynı zamanda benlik saygısının gelişmiş olduğuna işaret etmektedir. %14,9 oranındaki çocuk grubu da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. %13,8 oranıyla iki grup da kendini değersiz hissetme fikrine 'katılıyorum ve tamamen katılıyorum' şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 123. Kendimi Boş Ve Değersiz Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	35	31,0	36,5	36,5
Katılmıyorum	24	21,2	25,0	61,5
Kararsızım	12	10,6	12,5	74,0
Katılıyorum	10	8,8	10,4	84,4
Tamamen katılıyorum	15	13,3	15,6	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Çocuğun kişilik geliştirmesi, olgunlaşması yani ruh sağlığı, gelişim basamaklarını sağlıklı bir biçimde aşmasıyla gerçekleşir. Bunun için çocuğun yeterli sevgi, ilgi ve anlayışla eğitilmesi gerekir. Kuşkusuz bunları en iyi sağlayan ortam analı, babalı, uyumlu güvenli bir aile yuvasıdır. Bu anlamda yetiştirme yurdunda kalan çocuklar gençlik çağı çocuğudur. Gençlik çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla biter. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan ilk ergenlik çağı büyümenin durmasına kadar sürer (Yörükoğlu, :3) ergenlik çağının belli bir sınırı çizilmemekle birlikte genellikle 10-12 yaşlarında başladığı ve 2-3 yıl sürdüğü kabul edilmektedir. Buna göre 12-15 yaş arasına, ergenlik gelişmesini de içine alan ilk gençlik dönemi, 15-21 yaş arasına da asıl gençlik dönemi diyebiliriz. Ergenlik çağı, kişinin yaşamında en karmaşık fırtınalı bir kriz dönemi olarak kabul edilmektedir. İnsan yaşama ve sevmenin bilincine ilk olarak ergenlik döneminde varır. Tabi bu duygularını tatmini ile de kendi öz benliği hakkında değer ve saygı noktasında bir karara varır.

Yetiştirme yurdunda bulunan çocuk bu yurda, ya çocuk yuvasından ya da ailesinin yanından gelmektedir. Özellikle çocuk yuvasından gelen çocuklar, yeterli sevgi ortamında büyümeden ve gelişim basamaklarını sağlıklı bir biçimde geçmeden yurda gelmektedirler. Yeterli sevgi ve ilgi görememe çocukta kendisini değersiz ve boş hissetmesine sebep olmakta ve diğer kişilere ve kurumlara karşı da güven duygusu beslemekte zorlanmaktadır.

Bu bilgilerden yola çıkarak araştırmamızı değerlendirdiğimiz de şu bulgular dikkat çekmektedir: Ankete katılanların “Kendimi boş ve değersiz hissediyorum” sorusuna verdiği cevaplardan %36,5’i bu fikre ‘kesinlikle katılmıyorum’ diyerek cevap verirken, %25 oranındaki çocuk grubu da bu fikre sadece ‘katılmıyorum’ demişlerdir. Bu konuda %12,5 oranında çocuk ‘kararsızım’ derken, kendini boş ve değersiz hisseden %10,4 oranındaki çocuk, bu sorumuza ‘katılıyorum’ şeklinde, %15,6 oranındaki çocuk da ‘tamamen katılıyorum’ şeklinde cevap vermişlerdir. Toplam %26 oranında çocuk kendisini boş ve değersiz hissetmektedir ki, bu da önemli bir orandır. Sosyal dışlanma açısından verilen bu cevaplar bir risk grubuna işaret etmektedir diye düşünülebilir.

Tablo 124. Kendimi Diğer Arkadaşlardan Farklı Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	30	26,5	30,9	30,9
Katılmıyorum	24	21,2	24,7	55,7
Kararsızım	12	10,6	12,4	68,0
Katılıyorum	12	10,6	12,4	80,4
Tamamen katılıyorum	19	16,8	19,6	100,0
Toplam	97	85,8	100,0	
Cevapsız	16	14,2		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların “Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum” sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında; %30,9’u bu fikre, kesinlikle katılmıyorken, %24,7’si de sadece ‘katılmıyorum’ şeklinde cevaplamışlardır. %12,4 de bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Kendini arkadaşlarından farklı hissedenlerin oranlarının derecelerine göre ise, %12,4 oranındaki çocuk grubu bu fikre sadece ‘katılıyorum’ diyerek, kendisini arkadaşlarından farklı hissettiğini belirtirken, %19,6 oranındaki çocuk grubu da ‘tamamen katılıyorum’ diyerek toplam % 32 oranında ki çocuk grubunun kendini diğer arkadaşlarından farklı hissettiği verilerine ulaşılmıştır.

Yetiştirme yurdunda kalan çocuk, her ne kadar bütün ihtiyaçları devlet tarafından karşılanıyor ve korunuyor olsa da, bu çocuklar için aile

vazgeçilmez bir değer ve destek kaynağıdır. Onun verdiği bu duyguyu telafi edebilecek herhangi bir kurum şu ana kadar ihdas edilememiş ve bu fonksiyon açısından aile rakipsiz kalmıştır. Ancak çeşitli toplumsal sebeplerle ailesinin yanından ayrılmak zorunda kalarak yurtlara yerleşmek zorunda kalan bu çocukların aile yanında gerçekleşemeyen sosyalleşme ve topluma katılma süreçleri kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Burada aksaklıkların ve eksikliklerin olması kadar doğal bir şey olamaz. Çünkü hiçbir kurum, çocuğa, ailesinin vermiş olduğu yakın ve sıcak ilgiyi veremez. Çocukların, kendilerini, diğer arkadaşlarından farklı olarak hissetmeleri işte bu aile ocağının yokluğundan kaynaklanan bir eksiklikten kaynaklanabileceği çok büyük bir ihtimaldir. İnsanlar, ilişkide buldukları diğer insanlara ve kurumlara güvenmek ihtiyacındadırlar. Bu güven duygusu daha ilk çocukluk döneminde annenin çocuğa verdiği bir duygudur. Daha ilk bebek ve çocukluk döneminde bu duygu tatmin edilmezse ileride daha büyük uyumsuzluk ve güvensizlik problemlerine sebebiyet verebileceği bu dönemleri inceleyen psikologlar tarafından ifade edilmektedir. Özellikle çok küçük yaşlardan itibaren yuvaya yerleşmek zorunda kalan çocuklar açısından olay değerlendirilirse, bu çocukların daha büyük bir sosyal dışlanma ve güvenememe riskine sahip oldukları düşünülmektedir.

Kongar'ın (1985:163-164) da belirttiği gibi 'insanların toplumsal ve psikolojik destek için kişisel ilişkilerine güvenemeyecekleri inancı toplumda anomiyeye neden olur' ki bu çocukların bu açıdan bir anomiyeye riskine de işaret etmektedir. Anomik ortamın muhtemel bireysel sonucu ve göstergesi olarak da 'bireyin kurallardan sapması'nın söz konusu olduğu yine aynı kaynaktan ifade edilmektedir.

Tablo 125. Yaşıtlarımla Arkadaşlık Edemediğimden Dolayı Kendimi Yalnız Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	36	31,9	38,3	38,3
Katılmıyorum	17	15,0	18,1	56,4
Kararsızım	6	5,3	6,4	62,8
Katılıyorum	18	15,9	19,1	81,9
Tamamen katılıyorum	17	15,0	18,1	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yaşıtlarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında %38,3 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevaplamış olup, %18,1 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' diyerek, böyle bir 'yalnızlık duygusu' yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. %6,4 bu sorumuza 'kararsızım' diye cevap verirken, %19,1 oranındaki çocuk grubu "Yaşıtlarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum" sorusuna 'katılıyorum' diye cevap vermişlerdir. Yine %18,1 gibi orana sahip çocuklar da sorumuza 'tamamen katılıyorum' diyerek kendilerini yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Toplam % 37.2 oranındaki çocuk grubu "Yaşıtlarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum" sorusuna katıldıkları şeklinde cevap vererek, akran gruplarıyla ilişkilerinin de problemine işaret etmektedirler. Arkadaş ve akran grupları, kişilerin toplumsallaşmasında önemli unsurlardan birisidir. Yetiştirme yurdunda, aileden uzak bir yaşam sürdürülmesinden dolayı, arkadaş ilişkileri daha bir önem kazanmakta, adeta, ailenin eksikliğinden dolayı ortaya çıkan boşluğu doldurma işlevini arkadaş ve akran gruplarının doldurduğu görülmektedir.

Bu verilere bakılarak, aileden uzak olan çocukların/gençlerin, %37.2 oranının, yaşlılarıyla arkadaşlık edememesi ve sevinçlerini ve kederini paylaşabilecekleri bir arkadaş ve akran grubu ile ilişki ortamından uzak olmalarından dolayı, kişilik problemleri yaşamaları, içine kapanık olmaları ve bir yönüyle de toplumdan soyutlanma durumunda bulunmalarının söz konusu olabileceği ifade edilebilir. Bu bahsi geçen gruptaki çocuklar,

toplum içindeki dezavantajlı konumları, ya da kişilik yapıları nedeniyle psiko-sosyal gerginliklere diğerlerinden daha fazla maruz kalabilir ve duyabilirler. Bu da onları sapmaya daha duyarlı ve zayıf bir durumda bırakabilir.

Parsons, bir sistemde sapmanın varlığının göz ardı edilemeyeceğini söyler ve sapmanın başlıca iki nedeni olduğunu belirtir ki bunlar da;

1) Toplumda çatışan değerler,

2) Kişinin sosyalleşme sürecindeki yetersizlikleridir (Abrahamson, 1990:90-91). Konumuzla da alakalı olduğu cihetiyle yetersiz gerçekleşen bir sosyalleşme süreci yurttan kalan bu çocuklarda 'sapma davranışları' gösterme riskinin de olabileceği dikkat çekmektedir.

Tablo 126. Fiziksel Görünümümü Beğenmiyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	38	33,6	39,6	39,6
Katılmıyorum	13	11,5	13,5	53,1
Kararsızım	12	10,6	12,5	65,6
Katılıyorum	13	11,5	13,5	79,2
Tamamen katılıyorum	20	17,7	20,8	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Kendini değerli bulma, kendine güvenme ve öz saygı açısından insanın 'kendi kendisini nasıl algıladığı' önem kazanmaktadır. Özellikle ergenlik çağını yaşayan çocuklar için dış görünüm daha da önem kazanmakta ve bu çocuklar, zamanlarının büyük bir kısmını ayna karşısında geçirmektedirler. Fiziksel özellikler, kişiliği tam sağlam yerleşmiş insanlar için bir avantaj veya dezavantaj olarak değerlendirilemeyen bir faktör olarak düşünülebilir, ancak araştırma konusu olan çocukların bulunduğu yaş grubu açısından düşünülecek olursa, bir çok aşağılık kompleksinin sebebinin de fiziksel olarak görülen olumsuz durumlar olduğu düşünülürse fiziksel durumun çocuklar için önemi anlaşılabilir.

Ankete katılanların "Fiziksel görünümümü beğenmiyorum" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında; bu fikre, %39,6 oranı ile 'kesinlikle katılmıyorum' diye cevap veren çocuk grubunun, fiziksel görünümünü beğendiklerini söyleyebiliriz. Aynı iddiayı %13,5 oranındaki çocuk grubunun 'katılmıyorum' cevabı verenleri hakkında da söylemek mümkündür. Sorumuza, %12,5 'kararsızım' cevabını verirken, %13,5 oranında çocuk grubu da "Fiziksel görünümümü beğenmiyorum" sorusuna 'katılıyorum ve %20,8 oranındaki çocuk da 'tamamen katılıyorum' diyerek "fiziksel görünümünü beğenmedikleri"ni ifade etmişlerdir. Demek ki % 34.3 oranında toplam çocuk grubu kendi algısıyla fiziksel görünümünü beğenmiyorlar. Bu da diğer sosyal faktörlerle birleşerek kişinin toplumsal hayattan dışlanmasını netice verebilecek bir faktör olarak düşünülebilir. Çünkü günümüzde estetik alanda iyileşme için harcanan paralar ve yapılan yatırımlar düşünüldüğü zaman asli olmayan bir çok ihtiyacın, suni olarak ihtiyaç listelerine girdikleri ya da 'ihtiyaç oluşturuldukları' dikkat çeken bir toplumsal vakadır. Aynı zamanda bir çok intihar vakasında da dış görünümdeki bir takım dezavantajların diğer faktörlerle beraber etkili olduğu düşünülürse, moral ve ahlaki güzelliklerin dış görünümünden daha önemli ve değerli olması ve yüceltmesinin ne kadar önemli olduğu dikkat çekmektedir. O halde çocuklara ahlaki ve iç güzelliğin, dış güzellikten daha öncelikli ve daha önemli olduğu telkininin yapılması ve onların öz güven kazanmalarının dış güzelliklere bağlı değil, iç güzelliklerine dönük bir çaba ile elde edilebileceğinin anlatılmasının önemi dikkat çekmektedir. Şunu da ifade etmek gerekir ki, bu durum aynı zamanda eğitim siteminin de bir sorunu olarak dikkat çekmekte olan önemli bir olgudur.

Tablo 127. Kendimi Beceriksiz Ve Suçlu Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	40	35,4	42,6	42,6
Katılmıyorum	19	16,8	20,2	62,8
Kararsızım	12	10,6	12,8	75,5
Katılıyorum	13	11,5	13,8	89,4
Tamamen katılıyorum	10	8,8	10,6	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum" sorusuna verdiği cevaplar arasında %42,6 oranındaki çocuk grubu 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevap vermiş, %20,2 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' cevabını vermiştir. Sorumuza %12,8 oranında çocuk da 'kararsızım' demiştir. "Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum" sorusuna %13,8 oranında çocuk 'katılıyorum' diye cevap verirken %10,6 oranında çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek cevap vermişlerdir. Yani toplamda % 24.4 oranında çocuk kendisini beceriksiz ve suçlu hissettiğini ifade etmiştir.

Bireyin kendisini yeterli; önemli ve değerli olarak algılama derecesi olarak ifade edebileceğimiz öz-saygının gelişiminde çevresel etkilerin önemini elde edilen bulgular onaylamaktadır. Çocuğa yakın olan bireyler ona sosyal dünyayı tanıtmaktadırlar, çocuk önce kendisini seven ve koruyan anneye güvenmekte, sonra korunduğu ve sevildiği için kendisini sevmeye değer olarak görmektedir. Güçray'ın (1993) da yaptığı araştırmada ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında şu tespitlere yer vermektedir: 'Yuvalarda çocuklar, sık sık değişken görevlilerle yüz yüzedirler ve bu görevlilerin de çocukların beslenme ve temizlik gibi gereksinimlerinin dışındaki gereksinimlerine ayıracak zamanları hemen hemen yoktur. Bununla birlikte ülkemizdeki çocuk yuvalarında bakıcı ve öğretmenlerin bakım ve eğitimleri ile sorumlu oldukları çocuk sayısı da oldukça fazladır'. Bu gibi sebeplerden dolayı çocukların kendi öz-saygıları sağlıklı gelişmemekte ve çocukta suçluluk ve kendini beğenmeme gibi sonuçlara sebebiyet vermektedir.

Tablo 128. Kendimi Yalnız Ve Yabancı Hissediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	39	34,5	40,6	40,6
Katılmıyorum	20	17,7	20,8	61,5
Kararsızım	7	6,2	7,3	68,8
Katılıyorum	12	10,6	12,5	81,3
Tamamen katılıyorum	18	15,9	18,8	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum" sorusuna verdiği cevaplar açısından çocuklar, %40,6 itibarıyla 'kesinlikle katılmıyorum' diyenler, kendilerini yalnız ve yabancı hissetmeyenlerdir denilebilir. %20,8 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' diyerek yine kendini yalnız ve yabancı hissetmediğini ifade etmişlerdir. %7,3 oranındaki çocuk grubu da kendisini yalnız ve yabancı hissetme konusunda 'kararsız' olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre çocuklardan %12,5'u sorumuza 'katılıyorum' diyerek 'kendisini yalnız ve yabancı hissettiğini' ve %18,8 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek daha fazla yalnızlık ve yabancılaşma hissettiğini ifade etmişlerdir.

Toplum, genelde sosyalizasyon süreci ve özelde de eğitim ve aile kurumları yoluyla bireyleri topluma adapte eder. Bireylerin olgun bir şahsiyet olarak toplumun birer ferdi olması süreci, hem fert hem de toplum için sancılı geçen bir süreçtir. Çünkü, öğeleri birbirinden farklı iki bütünlük ve tabiatları birbirinden ayrı iki varlık tipi, birbirini kabul etmek durumundadır. Bu bütünleşmede toplum gence değil, genç topluma sosyalize olur (Çelebi, 1991:296). Eğer gencin topluma adaptasyonu sağlıklı olarak gerçekleşmezse o zaman da Merton'un söylediği anomi hali ortaya çıkar. Bu, genç için daha tehlikeli bir duruma işaret eder. Merton'a göre anomi iki açıdan ele alınmaktadır; Merton, Anomiyi toplumsal sapma düzeyine indirmediği gibi, bu olguyu bireysel açıdan da ele almakta hiçbir sakınca görmemektedir. Buna göre, yetiştirme yurdunda kalan çocuklar da, toplum içindeki dezavantajlı konumları, ya da kişilik yapıları nedeniyle yalnızlık ve

yabancılık hislerine diğer insanlardan daha fazla kapılabilirler. Bu da onları toplumsal dışlanmaya ve sosyal izolasyona karşı daha duyarlı ve zayıf bir durumda bırakabilir. Araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlar açısından sorumuza 'katılan ve tamamen katılan' bu % 31.3 oranındaki çocukta sosyal dışlanma riski diğerlerine göre daha fazladır denilebilir.

Tablo 129. Kendimden Nefret Ediyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	41	36,3	44,6	44,6
Katılmıyorum	18	15,9	19,6	64,1
Kararsızım	9	8,0	9,8	73,9
Katılıyorum	12	10,6	13,0	87,0
Tamamen katılıyorum	12	10,6	13,0	100,0
Toplam	92	81,4	100,0	
Cevapsız	21	18,6		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Kendimden nefret ediyorum" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında, %44,6 oranında çocuğun cevabı 'kesinlikle katılmıyorum' şeklinde ortaya çıkarken, %19,6 oranındaki çocuk tarafından da 'katılmıyorum' denilerek cevaplandırılmıştır.

%9,8 oranındaki çocuk grubu da bu soruya 'kararsızım' diyerek cevap vermiştir. %13,0 oranındaki çocuk 'katılıyorum' derken, yine %13,0 oranındaki diğer bir çocuk grubu da sorumuzu 'tamamen Katılıyorum' diyerek cevaplamışlardır.

Nefret, şiddeti besleyen bir psikolojik durumdur. Türkiye'de yapılan çalışmalar ise "özellikle geleneksel aile yapılarında, konuşarak ikna etme yerine fiziksel cezalandırma yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığını göstermektedir" (Kağıtçıbaşı, 1990) ki bu da şiddet ve nefretin birbirine yakınlığını ve birbirini beslemesi açısından önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

Yine yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara göre, çocuklukta karşılaşılan fiziksel cezanın, ileriki yaşlarda ortaya çıkan saldırganlık

davranışlarını etkileme oranı, erkeklerde kızlara oranla daha fazla olarak dikkat çekmektedir (İzmirli ve Polat, 2001).

Bir ailede bir türde şiddet yaşıyorsa, mesela maddi şiddet dediğimiz dayak, istismar vb. gibi, genellikle bu diğer türlerde şiddetin de yaşandığına dair bir işaret olabilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, aile içi şiddetin tanınıp önlenmesinin gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından çok önemli olduğu söylenebilir, bu yönüyle bakıldığında, aile içi şiddetin tanınıp önlenmesinin gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından çok önemli olduğu söylenebilir (Ünal, 2003).

Şiddet, irsi yoldan olmasa bile, çoğu kez gelenek şeklinde hem yeni nesillere, hem de sosyal çevreye aktarılmaktadır. Özellikle evinde şiddete maruz kalmış erkek çocukları, evlendiklerinde, aile içinde ve dışında şiddet eylemlerini ya benimsemektedirler, ya da bizzat tatbik etmektedirler. Ana-babanın bu tür davranışları çocuğun kişilik gelişimini ve sosyalleşmesini olumsuz yönde etkiler. Bunun aksine, ana-baba çocuğu diğer kişilerin kötü etkilerinden korumak, aile içindeki ya da dışındaki kişilerle olan kavga ve düşmanlıklarına karıştırmamak ile yükümlüdürler. Ana-babanın bu tür pedagojik yetersizlikleri, onların çocuklarıyla ilişkilerini ağır biçimde bozacağından dolayı aile içi davranışların çocuğa nefret ve şiddeti aşılması yönünde model olabileceği düşünülmektedir. Fakat şu da ifade edilmesi gereken bir araştırma ve gözlem bulgusu olarak dikkat çekmektedir, bu konuda Öztürk (12.03.2007) yazmış olduğu makalesinde şunlara dikkat çekmektedir: 'Eğitilmiş insan sorunu veya tehdidinden bahsetmek kimin aklına gelir ki?' diye sorduğu sorusunda ilginç bir bulguya yer vermiştir: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Başkanı ve Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Müdür Yardımcısı Doç. Dr. Figen Şahin'den alıntı yaparak ' Çocukları istismar edenler genellikle eğitilmiş, düzgün görünüşlü ve çocuklarla sıcak ilişkiler kurabilen kişiler' olduğunu ifade etmektedir. Bu da eğitim sistemi açısından bir zafiyetin varlığına işaret etmektedir. Genelde şiddetin bir eğitimsiz ve cehalet eseri olarak düşünüldüğü bir durumda bu tespitler gerçekten dikkat çekici olmaktadır.

Aile içi şiddete hoşgörü ile yaklaşan toplumlar, aile dışında yani sosyal hayatın değişik alanlarında (okul, karakol, sokak, futbol sahaları, vs.) cereyan eden değişik şiddet türlerine de gerektiği kadar tepki göstermemektedirler (Seyyar, 2000). Çoğunluğun kendilerini yalnız ve çaresiz hissedilen, kendilerinden hoşnut olmayan, sorunlarından kaçmaya çalışan, başarısız toplumsallaşmış kişiler olduğu düşünülen yetiştirme yurdunda kalan çocuklar da, gerek aile yapısı ve gerekse kurumsal yapı ve ilişkiler açısından gerekli tatminin oluşmaması ve kendini ifade edememek gibi yaşanan sorunlardan belenen sorunlarla önce nefret olgusunu kendine yönlendirmesi, psikolojik durum ve şartlar itibarıyla beklenen bir durumdur. %26 oranında çocuk grubu da bu gibi çeşitli sebeplerden dolayı kendinden nefret ettiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 130. Diğer Arkadaşlarla Kaynaşmakta Zorluk Çekiyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	35	31,0	35,4	35,4
Katılmıyorum	18	15,9	18,2	53,5
Kararsızım	12	10,6	12,1	65,7
Katılıyorum	18	15,9	18,2	83,8
Tamamen katılıyorum	16	14,2	16,2	100,0
Toplam	99	87,6	100,0	
Cevapsız	14	12,4		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum" sorusuna verdiği cevaplar şu şekildedir: %35,4 'kesinlikle katılmıyorum', %18,2 'katılmıyorum' ve %12,1 de 'kararsızım' diyerek arkadaşlarıyla kaynaşmakta sorun yaşamayanlar grubunu oluşturuyorlar denilebilir.

%18,2 oranı ile 'katılıyorum' diyen ve %16,2 oranı ile de 'tamamen katılıyorum' diyenler de, böyle bir sorunlarının var olduğuna dikkat çekmektedirler. Arkadaş grubunun, çocuğun sosyalleşmesinde ne kadar önemli bir faktör olduğu düşünülürse, hem sosyalleşme hem de sosyal dışlanma açısından, arkadaş grubuna katılmakta zorlanan bu grupların bir risk taşıması ihtimalinden söz edilebilir.

Çocuğun bu arkadaşlarıyla kaynaşmakta zorluk çekmesinin çok çeşitli sebepleri olabilir. Bunlar arasında çocuğa geçmişinde acı veren; gelişmesinde sürekli zarara yol açabilecek şiddet hareketlerinin yapılması, duygusal istismar ve ihmal, çocuğun kalite, kapasite ve arzularının devamlı kötülenmesi, çocuktan yaşına, gücüne uygun olmayan isteklerde bulunulması onun sosyal ilişkilerden ve kaynaklardan yoksun bırakılmasına sebebiyet verebilecek davranış örneklerinden bir kaçı olarak sıralanabilir.

Çocuğun diğer çocuklarla kaynaşmasını engelleyen faktörler psikolojik içerikli olabileceği gibi toplumsal bir takım sınırlamaların da bunda etkisini düşünebiliriz. Merton, anomi halini açıklarken, toplumsal unsurların yanında psikolojik etkenlerin de varlığından bahsetmiştir. O'na göre Eğer davranışlar ve onları üreten gerilimleri çerçeveleyen ve sınırlayan bazı toplumsal kontrol mekanizmaları, toplumsal sistem içindeki görevlerini tam olarak yapabiliyorlarsa, toplumsal yapı ile kültürel yapı arasındaki ani ve kesin kopmalar görülmeyecek, yani anomi oluşmayacak, sadece sistemde bazı değişimler izlenecektir. Bunun aksinde ise anomi hali oluşur ve sürekli bir nitelik taşır.

Merton'a göre anomi halindeki toplumsal değişme, söz konusu normların değişmesi olarak adlandırılmaktadır (Tolan, 1970). Yurtta kalan çocukların da toplumsal değişmelerden etkilenmeleri söz konusu olduğuna göre bu çocukların da toplumsal değer aşınmalarından etkilenmeleri ve kişisel anlamda bir anomi hali yaşadıkları düşünülebilir. Bu durumdaki bir çocuk hem toplum ve hem de daha küçük gruplar olan arkadaşlık gruplarına katılmakta zorlanacak ve bir nevi toplumsal dışlanmaya maruz kalacaktır. Çünkü kendini ifade kanalları olan meşru yollar ki bunlar da aile, arkadaşlık, yurttaki çeşitli ilişkiler olarak düşünülebilir, kapandığı veya çocuk bilinçli olarak bu iletişim kanallarını kapattığı zaman içine kapalı ve marazi bir oluşuma zemin hazırlamış olacaktır.

Tablo 131. Kendimle Barışığım Ve Kendimi Seviyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14	12,4	14,6	14,6
Katılmıyorum	8	7,1	8,3	22,9
Kararsızım	13	11,5	13,5	36,5
Katılıyorum	27	23,9	28,1	64,6
Tamamen katılıyorum	34	30,1	35,4	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Kendimle barışığım, kendimi seviyorum" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında ortaya şu bulgular çıkmaktadır: %35,4 oranında çocuk grubu, sorumuza 'tamamen katılıyorum' diyerek kendiyile barışık bir tablo çizerken, yine %28,1 oranındaki çocuk grubu da 'katılıyorum' diyerek "Kendimle barışığım, kendimi seviyorum" hükmünü doğrulayan ve kendileri için destekleyen bir durumda olduklarını göstermektedirler. Sorumuza %14,6 'kesinlikle katılmıyorum' ve %8,3 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' cevabı vererek 'kendi ile barışık olmadıklarının' işaretini vermişlerdir. Sorumuza, %13,5 oranındaki çocuk da 'kararsızım' diyerek cevap vermişlerdir. Toplamda % 22.9 oranında çocuğun kendi ile barışık olmama problemi yaşadıklarını kendi ifadelerinden öğrenmiş bulunmaktayız. Bu da üzerinde durulması gereken bir olgu olarak dikkat çekmektedir.

Kendiyile barışık ve kendini her şeyiyle seven ve kabul eden bir çocuğun ruh ve beden sağlığının yerinde olan bir çocuk olması beklenir. Bu açıdan çocuğun dengeli olabilmesi için harcanacak tüm emekler, özellikle çocuğun ruhsal eğilimlerine dönük olmalıdır. Öyle ki, çocuğun aşırı öfkeye, büyük korkuya kapılmasına, üzüntüsüne ve uykusuzluğuna neden olacak davranışlardan bile mutlaka kaçınılması gerektiğini salık veren İbni Sina, çocuğun ne zaman neyi istediğini dikkate almak ve bu yolla da ona yaklaşmak, yani onun sevgisini kazanmak gerektiğine işaret etmiştir. Bu yaklaşımın bir başka ifadesi olarak da, hoşlanmadığı şeyleri çocuktan uzaklaştırarak onun sevgi ve güvenini kazanmaktır. Böyle bir yetiştirme

yöntemi, İbni Sina'ya göre, iki açıdan yarar sağlayacaktır. Birincisi, ruh sağlığı, ikincisi de beden sağlığıdır (Yavuzer, 1994:19). Bu iki sağlığı yerinde olan çocuğun kendisiyle barışık olduğu hükmüne varılabilir.

Tablo 132. Herkese İyilik Ve Yardım Yapmak İsterim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14	12,4	14,4	14,4
Katılmıyorum	11	9,7	11,3	25,8
Kararsızım	11	9,7	11,3	37,1
Katılıyorum	29	25,7	29,9	67,0
Tamamen katılıyorum	32	28,3	33,0	100,0
Toplam	97	85,8	100,0	
Cevapsız	16	14,2		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Herkese iyilik ve yardım yapmak isterdim" sorusuna verdiği cevapların değerlendirilmesinde şu neticeler dikkat çekmektedir: Çocuklardan "Herkese iyilik ve yardım yapmak isterdim" sorusuna %33,0 Tamamen Katılıyorum şeklinde cevap verirken, %29,9 da Katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu soruya %14,4 oranında çocuk grubu 'kesinlikle katılmıyorum' ve %11,3'ü de 'katılmıyorum' diyerek toplam %25.7 oranında bir çocuk grubunun 'Herkese iyilik ve yardım yapmak istemediğinin' sonucunu çıkarabiliriz. %11,3 oranında bir çocuk da sorumuza 'kararsızım' diyerek cevap vermiştir. Burada herkese iyilik yapma davranışı toplumsal alandaki ilişkilerin belirlediği bir davranış türüdür. Aynı zaman da yukarıdaki %25.7'lik oranın toplumla bağları ve topluma bakış açıları açılarından da sosyal dışlanma riski olan bir yapıya işaret edildiği düşünülebilir.

Tablo 133. Yurt Yerine Koruyucu Bir Ailenin Yanında Kalmak İsterdim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	39	34,5	41,5	41,5
Katılmıyorum	17	15,0	18,1	59,6
Kararsızım	11	9,7	11,7	71,3
Katılıyorum	14	12,4	14,9	86,2
Tamamen katılıyorum	13	11,5	13,8	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Böyle bir soru ile de yurda olan ilgi ve bağlılık ölçülmeye çalışılmıştır. Çok büyük bir ihtiyaç olmakla beraber çok da yaygın olmayan bir korunma yöntemi olarak 'koruyucu aile modeli' ülkemizde çok bilinmemektedir. Ankara'da 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından başlatılmış olan Türkiye'de koruyucu aile uygulaması; kişisel bakım gerektiren anne, babasından ayrılması gerekli görülen ya da kimsesi olmayan korunmaya muhtaç çocukların aile yoksunluğunun yaratacağı olumsuz etkilerden korunması ve onlara iyi bir geleceğin hazırlanması için öz ana babanın yerini alabilecek bir aile yanında belirli bir süre ya da sürekli bakım sağlamayı amaçlayan bir hizmet türüdür (Sos. Hiz. Bülteni, 1977:9-10). Bu bakım modeli Avrupa'da çok yaygındır. Yurtlara çok önemli bir alternatif olarak durmaktadır. Ancak sorumuza verilen cevaplardan da anlaşılacağı gibi çocuklar da bu hizmet metodunu çok bilmiyorlar. Şöyle ki; Ankete katılanların "Yurt yerine koruyucu bir ailenin yanında kalmak isterdim" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında, 41,5 Kesinlikle katılmıyorum diyerek, yurttan kalmayı tercih etmekte, yine, %18,1 de 'katılmıyorum' diyerek yurttan kalmayı tercih etmektedirler. %11,7'si de bu konuda 'kararsızım' diyerek böyle bir tercihte kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yurt yerine koruyucu bir ailede kalmak isteyenlerin oranına bakıldığında ise %14,9 oranındaki çocuk grubu bu soruya 'katılıyorum' diyerek cevap vermekte iken, %13,8 oranında bir çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek cevap vermişlerdir. Yani %28,7 oranındaki çocuk yurt yerine koruyucu bir ailenin yanında kalmayı tercih etmektedir.

Tablo 134. Çok İyi Bir Bursla Yurtta Kalmak Yerine Fakir de Olsa Ailemin Yanında Kalmak İsterim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	34	30,1	35,8	35,8
Katılmıyorum	15	13,3	15,8	51,6
Kararsızım	11	9,7	11,6	63,2
Katılıyorum	17	15,0	17,9	81,1
Tamamen katılıyorum	18	15,9	18,9	100,0
Toplam	95	84,1	100,0	
Cevapsız	18	15,9		
Toplam	113	100,0		

Bu soruda da, çocuğun kendi ailesinin yanında veya yurttan kalma arasındaki tercihlerini öğrenmek istedik. Çıkan sonuçlara göre; ankete katılanların "Çok iyi bir bursla yurttan kalmak yerine fakir de olsa ailemin yanında kalmak isterim" sorusuna verdiği cevaplar: %35,8'i kesinlikle katılmıyorum, %15,8'i 'katılmıyorum' ve %11,6'sı da 'kararsızım' cevabını vermişlerdir. Burada bu fikre katılmayanların cevap verenler arasındaki toplam oranı %51.6 olarak çıkmıştır.

%17,9 oranındaki çocuk grubu 'katılıyorum' diyerek ve yine %18,9'u da 'tamamen katılıyorum' diyerek fakir de olsa ailelerinin yanında kalmayı tercih etmişlerdir. Bunun bütün toplam sorumuza cevap veren çocuklar içindeki oranı ise %36.8 olarak ortaya çıkmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki %51.6 oranındaki çocuk grubu fakir ailesinin yanını değil, yurdu tercih etmekte iken, %36.8 oranındaki çocuk grubu da fakir dahi olsalar ailelerinin yanında kalmayı tercih etmektedirler. Burada, yurdu tercih eden çocukların oranının yüksek çıkması akla, fikren, ahlaken ve manen terk edilme ihtimalini getirmektedir ki, o da, evi istememesi şeklinde ve evden uzakta kalmak isteme şeklinde yansımaları sebebiyet verebileceğini düşündürmektedir.

Bu anlamda çocuğun ya da bireyin eve gitmek istememesinin çok değişik sebepleri arasında önemli bir faktör de aile içerisinde şiddet davranışının varlığıdır. Bu da başlı başına önemli bir konu olmakla birlikte çocukları evden ve aile ortamından soğutan ve eve gitmek istememe gibi sonuçlara

yol açan sebeplerin çok derinlikli araştırmalarla analizini gerektirmektedir. Burada genelde 5 alt grupta değerlendirilen şiddet turlerini şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. Fiziksel şiddet: Dövme, tokatlama, tekmeleme, yakma gibi eylemlerin yer aldığı şiddet türüdür.
2. Cinsel şiddet: Seksüel motivasyona bağlı şiddet türüdür.
3. Duygusal istismar: Sevgi göstermeme, aşağılama, devamlı eleştirme, kıskançlık, reddetme gibi eylemlerin yer aldığı şiddet türüdür.
4. İhmal: Daha çok çocuklar ve yaşlıların maruz kaldığı istismar türüdür. Kişinin sosyal ve maddi ihtiyaçlarını gidermeme ve bunları sağlamada ihmal göstermektir.
5. Ekonomik istismar: Ekonomik istismar özellikle yaşlıların maruz kaldığı istismar türüdür. Kişinin parasını yönetmek, şahsa ait paraya veya kazanç sağlanmasına izin vermemektir (Türkbay ve diğ., 1998: 49-54)

Tablo 135. Türkiye'nin AB'ye Girmesini İsterim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	21	18,6	21,9	21,9
Katılmıyorum	9	8,0	9,4	31,3
Kararsızım	23	20,4	24,0	55,2
Katılıyorum	13	11,5	13,5	68,8
Tamamen katılıyorum	30	26,5	31,3	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Türkiye'nin AB'ye girmesini isterdim" sorusuna verdiği cevaplar şöyledir: %21,9 Kesinlikle katılmıyorum, %9,4 Katılmıyorum, %24, Kararsızım şeklinde çıkarken, %13,5 oranındaki çocuk Katılıyorum cevabı ile %31,3 oranındaki çocuk da Tamamen Katılıyorum diyerek sorumuzu cevaplandırmışlardır.

Tablo 136. Gelecekte Çocuklarım Olsa Benim Gibi Yurtta Kalmalarını İsterim

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	40	35,4	44,0	44,0
Katılmıyorum	15	13,3	16,5	60,4
Kararsızım	9	8,0	9,9	70,3
Katılıyorum	17	15,0	18,7	89,0
Tamamen katılıyorum	10	8,8	11,0	100,0
Toplam	91	80,5	100,0	
Cevapsız	22	19,5		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Gelecekte çocuklarım olsa benim gibi yurtta kalmasını isterim" sorusuna verdiği cevaplar da şu şekilde dağılıma sahip olarak ortaya çıkmıştır: %44 oranındaki çocuk grubu bu fikre 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevap verirken, %16,5 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' demek suretiyle gelecekte çocuklarının bir yurt veya yuva ortamında yetişmelerini istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu oranların toplamı % 60.5 oranında çocuk bu fikre sahiptir. %9,9 oranındaki çocuk da 'kararsızım' diyerek sorumuzu cevaplamışlardır. %18,7 oranına sahip bir çocuk grubu 'katılıyorum' derken %11 oranındaki çocuk da 'tamamen katılıyorum' diyerek toplam da %29.7 oranındaki çocuk grubu da "Gelecekte çocuklarım olsa benim gibi yurtta kalmasını isterim" sorusuna evet cevabı vermiş oluyorlar.

Tablo 137. Yurtta Kişiliğimi Geliştirme İmkkanı Verilmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10	8,8	10,2	10,2
Katılmıyorum	7	6,2	7,1	17,3
Kararsızım	10	8,8	10,2	27,6
Katılıyorum	29	25,7	29,6	57,1
Tamamen katılıyorum	42	37,2	42,9	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Aile üyeleri, birbirinden aldıkları mesajlar ile kendilerini değerli veya değersiz, kendilerini güvende veya güvensiz hissederler. Güvende

hissedilen bir aile ortamında çocuğun kişilik gelişimi sağlıklı olacaktır. Fakat yurttan kalan çocuklar açısından düşünüldüğü zaman, yurttan aldıkları olumlu mesaj ve gördükleri iyi iletişim ve muamele çocukların aidiyet seviyelerini ve güvenlerini sağlayacak ve bütün olumsuzluklarına rağmen yurttan çocuklar sağlıklı bir şahsiyet geliştirme imkanlarına sahip olacaklardır. Yurttaki sosyal iklim, onların psiko-sosyal ve sosyo-kültürel konumlarını, işlevselliklerini ve ruhsal durumlarını etkileyerek inşa edilecek olan kişilik yapısına tesir edecektir. Kişilik, inşa etme ve kazanma dönemi problemleri bir dönemdir. Erikson da, gençlerin kendi kişiliğini kazanabilmesi yolunda, bilinçli veya bilinçdışı çeşitli çatışma duyguları ve savaşım verdiğini, bu çatışmalı dönemde, bazı gençlerin daha sessiz kaldığını ama bu sessizlikte, gencin içinde aslında fırtınalar yaşadığını söyleyerek, bu durumdaki bir gencin de aile, arkadaş ve toplumla çeşitli ve değişik derecelerde sürtüşmeler yaşamasının doğal olarak görülmesi gerektiğini aslında bu bunalımlı dönemin coşkulu bir ırmağın yatağını bulması halinde daha da durgunlaşıp, yerleşeceği bir metaforla açıklamaktadır (Ekşi, 1994:106). Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların da, kişilikle ilgili olarak çok fırtınalar yaşadıkları ve bu fırtınalı dönemde kendilerine rehberlik eden bir kurumsal yapının çok elzem olduğu aşikardır.

Ankete katılanların "Yurttan kişiliğimi geliştirme imkânı verilmektedir" sorusuna verdiği cevaplara şöyle bir bakıldığında; %10,2 bu fikre 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevap vermiş, %7,1 'katılmıyorum' demiş, %10,2 de 'kararsızım' cevabını vermişlerdir. Bu soruya cevap verenler arasında %29,6'sı 'katılıyorum' ve %42,9 'tamamen katılıyorum' demek suretiyle toplam %72.5 oranında çocuk yurttan kişiliklerinin gelişmesine müsait bir ortam ve imkan hazırlandığını ifade etmişlerdir.

Tablo 138. Yurtta Güvenlik Önlemleri Yeterlidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	7	6,2	7,1	7,1
Katılmıyorum	10	8,8	10,2	17,3
Kararsızım	8	7,1	8,2	25,5
Katılıyorum	30	26,5	30,6	56,1
Tamamen katılıyorum	43	38,1	43,9	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yurtta güvenlik önlemleri yeterlidir" sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: %7,1 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek, %10,2'si de 'katılmıyorum' demek suretiyle yurttaki güvenlik önlemlerini yetersiz bulduklarını ifade ederken, %8,2 'kararsızım' diyerek cevap vermişlerdir. %30,6 oranındaki çocuk grubu 'katılıyorum' cevabı ve %43,9 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek toplam %74,5 oranındaki çocuk grubu "Yurtta güvenlik önlemleri yeterlidir" kanaatini taşımaktadırlar. Araştırmamızda kurumları tanıtırken bahsettiğimiz gibi her iki yurdun da güvenlik hizmetlerini bir özel güvenlik şirketi üstlenmiş durumdadır. Çevre duyuları da dikkate alınırsa güvenlik alanında bir takım zaafiyetlerin varlığı da söz konusu edilmektedir.

Tablo 139. Yurtta Yeterli Sosyal Faaliyetler Düzenlenmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	8	7,1	8,2	8,2
Katılmıyorum	10	8,8	10,2	18,4
Kararsızım	9	8,0	9,2	27,6
Katılıyorum	34	30,1	34,7	62,2
Tamamen katılıyorum	37	32,7	37,8	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Çocukların sosyalleşme mekanları olan yurtlar 'bu vazifeyi acaba ne kadar yerine getirebilmektedir' diye sorduğumuz da, toplum ile yurt arasında, çocukları, topluma ve hayata alıştırmaya amacıyla düzenlenen sosyal

faaliyetlerin sosyalleşme sürecinde çok önemli katkıları olduğu düşünülebilir. Bu düşünce yurt çocukları için daha da elzem bir vaziyettedir. Çünkü aile yoksunluğu, sağlıklı sosyalleşme açısından çok büyük bir kayıptır. Bu kaybı telafi edebilecek bir takım fonksiyonların olması gerekir ki, sağlıklı bir sosyalleşme ortamı oluşabilsin. Buradan hareketle oluşturduğumuz böyle bir soruya çocukların verdiği cevaplar açısından şu dağılım oranları dikkat çekmektedir: Sosyal faaliyetlerin yeterli olarak görülüp- görülmemesini sorduğumuz çocukların, %8,2 'kesinlikle katılmıyorum', %10,2'si 'katılmıyorum' şeklinde cevap vererek yetersiz sosyal faaliyet olduğuna dikkat çekmişlerdir. Çocukların %9,2'si bu sorumuza 'kararsızım' diye cevap vermişlerdir. %34,7 oranındaki çocuk grubu, 'katılıyorum' ve %37,8 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' demek suretiyle yurttaki yapılan sosyal faaliyetleri yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 140. Yurt Personelinin İletişimi Bizlerle İyidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14	12,4	14,6	14,6
Katılmıyorum	6	5,3	6,3	20,8
Kararsızım	8	7,1	8,3	29,2
Katılıyorum	34	30,1	35,4	64,6
Tamamen katılıyorum	34	30,1	35,4	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir" sorusuna verdiği cevapların dağılımına bakıldığında görüldüğü gibi, %14,6 oranındaki çocuk grubu 'kesinlikle katılmıyorum' ve %6,3 'katılmıyorum' demek suretiyle yurt personelinin çocuklarla iletişiminin iyi olmadığını belirtirken, %8,3 oranındaki çocuk bu soruya 'kararsızım' diyerek cevap vermişlerdir. %35,4 oranında çocuk 'katılıyorum' ve yine %35,4 oranındaki diğer bir çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek toplam da % 70.8 oranındaki çocuk, yurt personeliyle olan iletişimlerinin iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

Çok kuralcı bir yapıda bulunan ortamlarda özellikle çocukların sosyal gelişimlerinin sağlıklı olarak sağlanmasının zorluğu ortadadır. Durkheim'a göre de bu tip çok kuralcı yerler anomi davranışlarını besleyen ortamlardır. O'na göre anomi, ya yeterli ölçüde kuralın bulunmadığı bir ortamdır, ya da gereğinden fazla kuralın var olduğu veya kuralların gereğinden fazla güç ve yetkeye sahip olduğu bütün ortamlar için söz konusu olmaktadır.

Durkheim için, normal durum bu iki aşırı uç arasında tanımlanmış bulunmaktadır. İnsanoğlunun sınırsız arzularını kısıtlamak veya frenlemek için kural gereklidir. Ancak gereğinden fazla kural olması ya da kuralın gerekenden çok daha büyük güç ve yetkeye sahip olması da bireyi bunaltıcı bir baskı kurmaktadır (Tolan, 1970:45-48).

Tablo 141. Kalabalık Gelen Ziyaretçiler Rahatsızlık Veriyor

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	32	28,3	33,0	33,0
Katılmıyorum	14	12,4	14,4	47,4
Kararsızım	9	8,0	9,3	56,7
Katılıyorum	23	20,4	23,7	80,4
Tamamen katılıyorum	19	16,8	19,6	100,0
Toplam	97	85,8	100,0	
Cevapsız	16	14,2		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Kalabalık gelen ziyaretçiler rahatsızlık veriyor" sorusuna verdiği cevaplara bakıldığında da %33 'kesinlikle katılmıyorum' şeklinde cevap vermiş, %14,4 'katılmıyorum' şeklinde cevap vermiştir. Bunun toplam oranı % 47.4'tür. Bu oran gelen ziyaretçilerden rahatsız olmayanların oranıdır. %9,3 oranında çocuk da bu soruya 'kararsızım' cevabı vermişlerdir. %23,7 'katılıyorum' ve %19,6'sı da 'tamamen katılıyorum' demek suretiyle toplam da % 43.3 oranındaki çocuk grubu gelen ziyaretçilerden rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 142. Gelecek Problemi Sürekli Olarak Zihnimi Meşgul Etmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	24	21,2	25,5	25,5
Katılmıyorum	15	13,3	16,0	41,5
Kararsızım	15	13,3	16,0	57,4
Katılıyorum	15	13,3	16,0	73,4
Tamamen katılıyorum	25	22,1	26,6	100,0
Toplam	94	83,2	100,0	
Cevapsız	19	16,8		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Gelecek problemi sürekli olarak zihnimi meşgul etmektedir" sorusuna verdiği cevaplar, şöyle bir dağılım arz etmişlerdir:

Çocukların %25,5'i bu soruya 'kesinlikle katılmıyorum' diye cevap verirken, %16'sı da 'katılmıyorum' cevabını vermişlerdir. Sorumuza %16 oranındaki çocuk grubu da 'kararsızım' diye cevap vermişlerdir. Şu halde %41,5 oranındaki çocuğun gelecekle ilgili problemler zihnini meşgul etmemektedir. Sorumuza %16 oranındaki çocuk 'katılıyorum' diyerek ve %26,6 oranındaki çocuk da 'tamamen katılıyorum' diyerek cevap vermiş olup, gelecek problemi zihnini meşgul edenlerin toplam oranı %42,6 olarak ortaya çıkmıştır.

Gelecek fikrinin insanı meşgul etmesi normal bir fikirdir. Ama bu fikrin, zihni olması gerekenden daha fazla meşgul etmesi de bir patolojik duruma işaret etmektedir. Bizim toplum gibi toplumlarda bu zihni rahatsızlık daha geniş boyuttadır. Çünkü insanlar belirli hedeflere ulaşmak için o hedefin gerektirdiği gayretin daha üzerinde gayret sarf etmeleri gerekmektedir. Bu durumda Merton'a göre, bir anomi halinin başlangıcıdır. Merton'a göre toplum içinde amaçlar ve hedefler bir arada bulunmaktadır. Bunlara ulaşmanın meşru yolları vardır. Merton'ın "anomi" olarak adlandırdığı durum, söz konusu amaçlara meşru yollarla ulaşılmadığında ortaya çıkmaktadır (Merton, 1957:133). Toplum olarak 'işe göre adam değil, adama göre iş' felsefesi de işte bu anomi oluşturan yapının temel bileşenlerinden sadece biridir.

Tablo 143. Dışarıdaki Hayatın Çocuğu Endişelendirip-Endişelendirmediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	16	14,2	16,7	16,7
Katılmıyorum	14	12,4	14,6	31,3
Kararsızım	7	6,2	7,3	38,5
Katılıyorum	23	20,4	24,0	62,5
Tamamen katılıyorum	36	31,9	37,5	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Yine yukarıdaki gelecek sorusuyla ilgili olarak düşünölen böyle bir soruya, ankete katılanların "Dışarıdaki hayat beni endişelendiriyor" şeklindeki sorusuna verdiği cevaplar şöyle bir dağılım göstermektedir: %16,7 oranındaki çocuk grubu 'kesinlikle katılmıyorum' demişken, %14,6 oranındaki çocuk grubu da 'katılmıyorum' demiştir. Bunun anlamı % 31.3 oranındaki çocuğu dışarıdaki hayat endişelendirmemektedir. Çocukların %7,3'ü bu sorumuza 'kararsızım' diyerek cevap vermişlerdir. %24'ü katılıyorum ve %37,5'u da 'tamamen katılıyorum' diyerek cevap vermişlerdir. Yani %61.5 oranında çocuk grubu dışarıdaki hayattan endişe ettiklerini ifade etmişlerdir.

Bu durum da aslında bir dışlanma ve anomi başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu konuda Merton'un da belirttiği toplumdaki anomi göstergeleri konumuza ışık tutacağı için onları burada zikretmenin faydalı olabileceğine inanmaktayım.

Merton, toplumdaki anomi göstergelerini beş grupta toplamıştır. "Bunlar,

1- Toplumdaki liderlerin kişilerin ihtiyaçlarına ilgi göstermedikleri hakkındaki bir fikrin, insanlarda oluşması.

2- Toplumun düzensiz ve kuralsız olarak görülmesi sonucunda, çok az şeyin başırlabileceği inancı.

3- Hayati amaçlarının gerçekleşeceği yerde gittikçe gerilediği hakkındaki inanç.

4- Boşluk ve hiçlik duygusu.

5- İnsanların toplumsal ve psikolojik destek için kişisel ilişkilerine güvenemeyecekleri inancı toplumda anomiyeye neden olur (Kongar, 1985:163–164). Bu sayılan maddeler aynı zamanda çocuklardaki gelecek korkusu ve dışarı hayat korkusunun da temel ve kök sebeplerini oluşturmaları açısından önemlidir.

Tablo 144. Çocuklara Göre Derslerin Kendisine Stres Verip-Vermediğine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	20	17,7	20,4	20,4
Katılmıyorum	9	8,0	9,2	29,6
Kararsızım	15	13,3	15,3	44,9
Katılıyorum	17	15,0	17,3	62,2
Tamamen katılıyorum	37	32,7	37,8	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Çocukların akademik başarılarının düşük olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu durum genel olarak Türkiye'deki bütün yetiştirme yurtlarının öncelikli problem alanlarından birini teşkil etmektedir. Ankete katılanların "Dersler bana stres veriyor" sorusuna verdiği cevaplar açısından dağılımlarına bir bakıldığında ise şu sonuçlar dikkat çekmektedir: Çocukların %20,4 'kesinlikle katılmıyorum' demişler, %9,2'si de 'katılmıyorum' demişlerdir. Çocukların %15,3'ü 'kararsızım' diye cevap vermişlerdir. %17,3 oranında bir öğrenci grubu da 'katılıyorum' ve yine %37,8 oranında başka bir çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek cevap vermişlerdir. Yani çocukların % 55,1'i derslerin kendilerinde stres oluşturduğunu kabul etmişlerdir.

Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus, çocukların ihtiyaçlarının gerçekçi olarak değerlendirilmesi ve bütün diğer çocuklarda da olan ders stresi konusunda gerek derslerin içerikleri ve gerekse de işleniş metotları açısından geleneksel metotların terk edilemeyişidir. Bundan yüzyıllar önce yaptığı tespitlerin hala geçerliliğini koruduğunu bildiğimiz Gazali bu konuda

da ilginç teklifler getirmektedir: Gazali'ye göre, 'çocuğa hangi oyun türlerinden hoşlanıyorsa onu oynaması için fırsat verilmelidir. Çocukta yalnızca oyun isteği vardır. Eğer çocuk, oyundan tümüyle men edilir ve yalnızca derse, öğrenime bağlanırsa, kalbi ölür, zekası iptal olur; daima dertli ve sıkıntılı olur. Hatta bu durumdan kurtulmak için hileye başvurmak bile isteyebilir'. Bu gibi tespitlerin ışığında derslerin sıkıcı olmaması için gerekli önlemlerin alınarak, özellikle çocukların eğlenerek öğrenmesi için yeni metotlar geliştirilmelidir.

Tablo 145. Çocuklara Göre Dışarıdaki İnsanların Kendilerine Karşı Ön Yargılı Bakıp-Bakmadıklarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	13	11,5	13,5	13,5
Katılmıyorum	12	10,6	12,5	26,0
Kararsızım	16	14,2	16,7	42,7
Katılıyorum	20	17,7	20,8	63,5
Tamamen katılıyorum	35	31,0	36,5	100,0
Toplam	96	85,0	100,0	
Cevapsız	17	15,0		
Toplam	113	100,0		

Sosyal dışlanma ölçeği olarak hazırladığımız bu tip sorularda yetiştirme yurtlarında kalan çocukların dışarıdaki insanlara bakış açısını ölçmeye, çocukların gözüyle dışarıdaki insanların yurt çocuklarına bakış açılarını gözlemlemeye çalıştığımız böyle bir soruda; Ankete katılanların "Dışarıdaki insanlar bize ön yargılı bakıyor" sorusuna verdiği cevaplar şu şekilde sınıflandırılabilir: %13,5 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek cevap verirken, %12,5 oranındaki çocuk da 'katılmıyorum' şeklinde cevap vermişlerdir. Bunların toplam oranı %26'dır. Yani bu oranda bir çocuk grubu dışarıdaki insanların bakış açılarını önyargılı olarak görmemektedir. %16,7 oranındaki çocuk da sorumuza 'kararsızım' diye cevap vermiştir. %20,8 oranındaki çocuk ise 'katılıyorum' ve %36,5 oranındaki çocuk da 'tamamen katılıyorum' demek suretiyle insanların kendilerine ön yargı ile baktıklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun toplam cevap verenler arasındaki oranı ise % 57.3 olarak çıkmıştır.

Tablo 146. Çocukların Yurttaki Bazı Arkadaşlarından Rahatsız Olup-Olmadıklarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	17	15,0	17,3	17,3
Katılmıyorum	13	11,5	13,3	30,6
Kararsızım	6	5,3	6,1	36,7
Katılıyorum	33	29,2	33,7	70,4
Tamamen katılıyorum	29	25,7	29,6	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum" sorusuna verdiği cevaplar arasında dikkat çeken bazı sonuçlar şu şekilde çıkmıştır: %17,3 'kesinlikle katılmıyorum' diyerek ve %13,3 oranındaki çocuk grubu da yine 'katılmıyorum' diyerek yurttaki arkadaşlardan rahatsızlık duymadığını belirtmişlerdir. Sorumuza %6,1 oranındaki çocuk grubu 'kararsızım' diyerek cevap vermişlerdir. Yurttaki bulunan bazı arkadaşlardan rahatsızlık duyduğunu ifade eden %33,7 oranındaki çocuk grubu 'katılıyorum' ve %29,6 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Yani rahatsızlığını ifade eden toplam çocuk grubu %63,3 oranında çıkmıştır.

Arkadaş grubu, kişilerin toplumsallaşmasında önemli unsurlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Yetiştirme yurdunda, aileden uzak bir yaşam sürdürülmesinden dolayı, arkadaş ilişkileri daha bir önem kazanmakta, adeta, arkadaş ve akran grupları burada, ailenin eksikliğinden dolayı ortaya çıkan boşluğu doldurma işlevini görmektedir. Yani yurttaki arkadaşlık, yurttaki kalmayan bir çocuğun arkadaşlık bağlarından daha kuvvetli ve önemlidir. Çünkü sığınabileceği, derdini ve sevincini paylaşabileceği en önemli insan grubu olarak arkadaşlar öne çıkmaktadır.

Özellikle yurttaki araştırmamıza konu olan çocuk 13-18 yaş grubu çocukların dönem itibarıyla ergenlik çağına olduğu düşünülürse, bu çağın çok baskın bir özelliği de arkadaş grubunun çocuklarda, ebeveynlerden daha etkili olduğu da bilinirse, arkadaşlık ilişkilerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. ergenlik

çağının belli bir sınırı çizilmemekle birlikte genellikle 10-12 yaşlarında başladığı ve 2-3 yıl sürdüğü kabul edilmektedir. Buna göre 12-15 yaş arasına, ergenlik gelişmesini de içine alan ilk gençlik dönemi, 15-21 yaş arasına da asıl gençlik dönemi diyebiliriz. Ergenlik çağı, kişinin yaşamında en karmaşık fırtınalı bir kriz dönemi olarak kabul edilmektedir insan yaşama ve sevmenin bilincine ilk olarak ergenlik döneminde varır. Yetiştirme yurduna gelen çocuk, ya çocuk yuvasından yada ailesinden gelmektedir. Çocuk yuvasından gelen çocuklar yeterli sevgi ortamında büyümeden ve gelişim basamaklarını sağlıklı bir biçimde geçmeden yurda gelmektedir. Aile yanından gelen çocuklar, nispeten diğer yuvadan gelen çocuklara göre daha şanslılardır. Çünkü, aile ortamında onları ergenlik ve sosyalleşme süreçlerinde destekleyecek değerlerler sahip olarak gelmişlerdir. Bu açıdan gençlik çağı farklı olarak değişik özelliklere sahip geçici bir çağdır. Bireyin gençlik dönemi, hayat çizgisindeki en fazla dalgalı ve fırtınalı dönemidir. Gençlik döneminin sonunda bireyde biyolojik bakımdan büyüme tamamlanmış olacak, psikolojik açıdan da önceki fırtına ve dalgalar yerini durulmaya ve sakinleşmeye bırakacaktır. Bu nedenle insanın dünyaya gelmesiyle başlayan sosyalleşmesi, topluma uyum sağlaması gençlik çağında hayati önem taşımaktadır. Çünkü insanlar hayat çizgilerindeki en önemli izleri ve darbeleri bu dönemde almaya elverişli durumdadırlar. Buna karşılık, eni yi şekilde hayata hazırlanma ve başarma payının yüksek olmasında gençlik döneminin belirleyici rol oynadığı söylenebilir (Doğan, 2002:87).

Gençlik, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan, ergenlik ve delikanlılık özelliklerinin bir arada bulunduğu geniş kapsamlı bir kavramdır. İnsanın gençliğe geçişte bedeni olgunlaşmasının yanında, ruhsal açıdan da önemli değişiklikler geçirdiği bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki gençlik sürecinde bireyin düşünce, duygu ve tutumlarında bir karmaşıklık görülmektedir (Özyurt, 2002:11). Bu dönemde bir taraftan çocukluk alışkanlıkları sürdürülürken, diğer taraftan da kendilerini yetişkin gibi davranmaya zorlanmaktadırlar (Gökçe, 1984:7). İşte bu geçiş döneminin sarsıntılı döneminde arkadaşlık ilişkileri daha da bir önem arz etmektedir.

Tablo 147. Çocuklara Göre Yurtta Kişisel Mahremiyete Yeterince Saygı Duyulup- Duyulmadığına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	16	14,2	16,3	16,3
Katılmıyorum	12	10,6	12,2	28,6
Kararsızım	16	14,2	16,3	44,9
Katılıyorum	25	22,1	25,5	70,4
Tamamen katılıyorum	29	25,7	29,6	100,0
Toplam	98	86,7	100,0	
Cevapsız	15	13,3		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yurtta kişisel mahremiyete yeterince saygı duyulmaktadır" sorusuna verdiği cevaplar açısından değerlendirmeye çalışıldığı zaman şu sonuçlarla karşılaşyoruz: %16,3 'kesinlikle katılmıyorum' ve %12,2 'katılmıyorum' demek suretiyle yurtta kişisel mahremiyete yeterince saygı duyulmadığını ifade etmişlerdir. %16,3 oranındaki çocuk grubu da 'kararsızım' diye cevap vermişlerdir. %25,5 oranındaki çocuk grubu 'katılıyorum' ve %29,6 oranındaki çocuk grubu da 'tamamen katılıyorum' diyerek yurtta mahremiyete yeterince saygı duyulduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 148. Çocukların Yurtta Kalmaktan Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9	8,0	8,8	8,8
Katılmıyorum	7	6,2	6,9	15,7
Kararsızım	14	12,4	13,7	29,4
Katılıyorum	25	22,1	24,5	53,9
Tamamen katılıyorum	47	41,6	46,1	100,0
Toplam	102	90,3	100,0	
Cevapsız	11	9,7		
Toplam	113	100,0		

Ankete katılanların "Yurtta kalmaktan memnun musunuz?" sorusuna verdiği cevaplar açısından dağılımı şu şekilde ortaya çıkmıştır: %8,8 'kesinlikle katılmıyorum' diyen ve %6,9 oranıyla da 'katılmıyorum' diyen çocukların, yurttan memnun olmadıklarını ve bunların toplam oranının %

15,7 olduğu dikkat çekmektedir. %13,7 oranındaki çocuk grubu bu konuda 'kararsızım' demişlerdir. %24,5 oranındaki 'katılıyorum' diyen çocuk grubuyla, %46,1 oranındaki 'tamamen katılıyorum' diyen çocuk gruba da yurttan memnun olduklarını ifade etmişlerdir ki bu 'memnunlar'ın toplam oranı ise %70,6 olarak dikkat çekmektedir. Bu oran yetiştirme yurtlarında kalan çocukların içinde buldukları psiko-sosyal durum göz önüne alındığında gayet yüksek bir oran olarak dikkat çekmektedir. Sorumuza % 9,7 oranındaki çocuk grubu da cevap vermemişlerdir.

4.2. Korunmaya Muhtaç Çocukların Sosyal Dışlanma Sorunlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Tablo 149. Cinsiyetin Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	SD	P	OF	α
KIZ	52	42,46	13,37	0,745	111	0,458	2,42	0,05
ERKEK	61	40,03	19,98					

Araştırma konusu, korunmaya muhtaç çocuklar, 13-18 yaş grubu kız ve erkeklerden oluşmuştur. Alt problem olarak düşünülen çocukların kız veya erkek olmasının sosyal dışlanma açısından farklılık arz edeceği düşünülerek alt hipoteze yerleştirilen bu problemle ilgili olarak yapılan t-testi sonucu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Kız çocuklarının sosyal dışlanma puan ortalamasının yüksek çıkması, kızların toplum ve aile içinde yetişme tarzları açısından erkeklere göre daha fazla baskı ve sınır ile yaşadıklarını düşündürmektedir. Oysa erkekler kızlara göre daha serbest ve sınırlarları geniş bir davranış serbestisine sahiptirler.

Yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi kızların sosyal dışlanma puanlarının ortalaması 42,46, erkeklerin ortalaması ise 40,03'dir. Burada kızların sosyal dışlanma puanlarının ortalaması, erkeklerin sosyal dışlanma puanlarının ortalamalarından daha büyük çıkmıştır. Bu sonuçlar, kızların sosyal dışlanmasının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak %95 güven aralığında ($\alpha=0,05$) yapılan t-testi sonucunda bulunan anlamlılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($p=0,458>0,05$) ortalamalar arasındaki

bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını, yani cinsiyetin sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 150. Çocukların Yaşlarının Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Yaş Grubu	N	\bar{X}	SS	t	SD	P	OF	α
12-15	65	42,10	16,29	0,686	111	0,494	2,253	0,05
16-19	48	39,85	18,51					

Gelişim dönemleri açısından çocuğun yaşının önemi büyüktür. Bu nedenle çocukların belirli norm ve değerlere sahip olması belirli bir yaş dönemi için kritik bir eşik vazifesi de görebilmektedir. Dolayısıyla olayları anlama ve kavrama ve de kendi konumunu değişik insan gruplarıyla karşılaştırarak değerlendirme belirli bir olgunluğa erişme ile doğru orantılıdır. Bu da çocuğun içinde bulunduğu yaş durumunun kendini, toplumu ve kurumları algılama düzeylerine etki yapmaktadır. Sosyal dışlanma açısından da çocuğun içinde bulunduğu yaş grubunun etkili olabileceği düşünülerek bu ilişki testlerle aranmaya çalışılmıştır. Çocukların yaş durumlarına göre sosyal dışlanma derecelerine bakılan yukarıdaki tabloda, araştırmada, örneklem grubumuzu oluşturan 13-18 yaş grubu çocuklardan, öncelikle iki grup oluşturulmuş, birinci grup çocukların yaşları 12-15 ve ikinci grup çocukların buldukları yaş grubu da 16-19 olarak tespit edilmiştir. Bu yaş grupları arasında 12-15 yaş grubunun sosyal dışlanma ortalaması 42,10 puanı ile 16-19 yaş grubunun sosyal dışlanma ortalamasından (39,85) daha yüksek çıktığı görülmüştür. Ancak %95 güven aralığında ($\alpha = 0,05$) yapılan t-testi sonucunda bulunan anlamlılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($p=0,494 > 0,05$) ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını, yani çocukların yaşlarının sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 151. Çocukların Yurtta Kalma Sürelerinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Yurtta Kalma Süresi	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	α
4 Yıl Ve Altı	29	51,93	2	5,339	0,069	0,05
5-6 Yıl	36	48,72				
7 Yıl Ve Üzeri	46	64,26				

Yurtta kalınan süre çocukların gerek yurda alışması ve gerekse yurt içi ilişkilerde deneyim kazanması ve yurt dışındaki insanların kendileriyle ilişkilerini anlama açısından önemli olarak düşünüldüğü için aynı faktörün çocukların sosyal dışlanmaları açısından da önemli olduğu düşünülmüştür. Yurtta kalma süreleri açısından ortalamalara bakıldığında oluşturduğumuz 3 gruptan; 4 yıl ve altındaki yıllar itibariyle yurtta kalanların sosyal dışlanma ortalaması 51,93, 5-6 yıl arası yurtta kalanlarda 48,72 ve 7 yıl ve üstünde yurtta kalan çocukların ise sosyal dışlanma ortalaması 64,26 olarak ortaya çıkmıştır. 7 yıl ve üzeri yurtta kalan çocukların sosyal dışlanma ortalaması diğer gruplardan yüksek olarak dikkat çekmektedir. Ancak Kruskal-Wallis yöntemiyle yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucu bulunan anlamlılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için ($p=0,069>0,05$) ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığını, yani çocukların yurtta kaldıkları süre açısından sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür. Kurum bakımının süresi uzadıkça problemlerin de arttığı ve kurum bakımının yapısal özelliklerinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle kurum çalışanlarının da ifade ettiği gibi bu sürenin kısa tutulması, çocuğun daha sağlıklı bir psiko-sosyal gelişimi için gerekli olarak görülmektedir.

Tablo 152. Çocukların Evcil İznine Çıkma Sıklığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Evcil İznine Gitme Sıklığı	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	A
Haftada Bir	6	56,33	5	4,207	0,520	0,05
Ayda Bir	7	49,93				
Okul Tatillerinde	22	44,45				
Yaz tatillerinde	38	40,25				
Bayram Tatillerinde	7	51,86				
Diğer	10	53,70				

Çocukların aile, akraba ve yakınlarıyla görüşmesi onların sosyalleşmeleri ve daha sağlıklı bir gelişim göstermeleri için gerekli olduğu düşünülmüştür. Çünkü bu anlamda aile ve yakınlar çok önemli bir sosyal sermaye olarak alternatif olmayarak bir ilişkiler örüntüsüne sahiptir. Ancak yetiştirme yurtlarında barınan çocuklar için bir aile ortamı mümkün olmadığı için

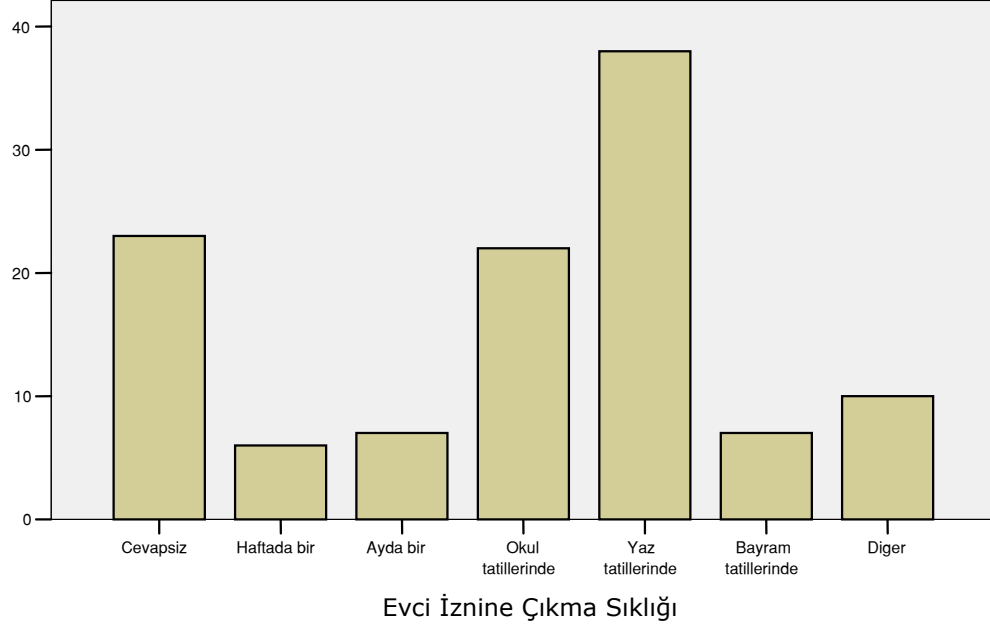
sosyalleşmeleri de sorunlu olabileceği düşünülmektedir. Zaten yapılan araştırmalar da bu bulguları destekler bulgular ortaya koymuşlardır. Buralarda barınan çocukların aile ve yakınları ile ilişkileri çift taraflı ziyaretlerle olabilmektedir. Yaptığımız testler sonucu çocukların, evci iznine çıkmalarının sıklığı açısından ilginç bir durum olarak haftada bir evci iznine gidenlerin sosyal dışlanma puanlarının ortalaması diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Burada en düşük sosyal dışlanma puanı ortalamasına sahip olan grup, yaz tatillerinde evci ziyaretine gidenlerin puanı olarak dikkat çekmektedir. Aslında haftada bir evci iznine çok sık olarak giden grubun sosyal dışlanma ortalamalarının daha düşük olması beklenen bir değerken, yüksek çıkması çocukların dışlanma olgusunun neticelerini hafifletmek için evci iznine gitmelerini düşündürmektedir. Ancak Kruskal-Wallis yöntemiyle yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucu bu sonuçların istatistikî olarak değerlendirilmesi sonucu olarak, p değeri alfa değerinden büyük olduğu için ($p=0,520>0,05$), evci iznine gitmenin sıklığının sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür. Aşağıdaki şekilde çocukların evci iznine gitme sıklığı gösterilmektedir.

Tablo 153. Evcı İznine Gitme Sıklığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Cevapsiz	23	20,4	20,4	20,4
Haftada bir	6	5,3	5,3	25,7
Ayda bir	7	6,2	6,2	31,9
Okul tatillerinde	22	19,5	19,5	51,3
Yaz tatillerinde	38	33,6	33,6	85,0
Bayram tatillerinde	7	6,2	6,2	91,2
Diğer	10	8,8	8,8	100,0
Total	113	100,0	100,0	

Şekil 11. Çocukların Evcil İznine Gitme Sıklığı

Frekans

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi çocukların aile ve akrabalarını en çok ziyaret ettikleri zaman dilimi yaz tatilleri olarak görülmektedir. Ancak Yaz tatillerinde yakınlarını ziyaret edebilen çocukların sosyal dışlanma ortalaması 41,51 olarak ortaya çıkarken, haftada bir ziyaret etme imkanı bulan çocuklarda sosyal dışlanma puanları ortalaması daha yüksek olarak ortaya çıkmıştır. Bu oran 50,33 puandır. Bu anket sorusuna cevap verenler arasında en yüksek ikinci puandır. En yüksek sosyal dışlanma ortalamasına sahip grup akraba ve yakınlarını bizim yönlendirdiğimiz zaman dilimlerinde olmayıp, diğer şikkını işaretleyenlerin puanı olan 55,05 puandır. Haftada bir yakınlarını ziyaret edenlerin puanlarının yüksek çıkması, yurda alışamayan ve bu yüzden de sürekli yakınlarına sığınmak ihtiyacı hisseden çocukların psikolojisini düşündürmektedir. Ancak evcil iznine gitme aralığının sosyal dışlanmaya istatistiksel olarak etkisi görülememiştir.

Tablo 154. Anne ya da Babanın Sağ Olup-Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Anne baba Durumu	N	\bar{X}	SD	X^2	P	α
Anne-baba Sağ	25	42,90	4	5,677	0,225	0,05
Anne-Baba Sağ Değil	10	55,95				
Yalnız Baba Sağ	21	46,12				
Yalnız Anne Sağ	42	54,42				
Bilmiyor	2	82,00				
Diğer						

Anne-baba yoksunluğu bulunan korunmaya muhtaç çocukların gelişimleri ve sosyalleşmelerinin, kurumun sağladığı sağlıklı fiziksel bakım ve beslenme ortamına rağmen, ailesinin yanında yaşayan çocuklara göre geri olabileceği yapılan araştırmalar neticesinde de ortaya çıkarılmıştır (Yörükoğlu, 1968; Tuncer, 1974 ve Bıyıklı, 1976).

Sağlıklı ruhsal ve fiziksel büyümede olduğu gibi çocukların yeterli sosyalleşmeleri ve toplumsal bütünleşmeyi sağlıklı temin etmeleri açısından da ailenin önemi tartışılmaz bir değerdedir. Araştırma konumuz olan sosyal dışlanma ortalamaları açısından da önce anne ya da babasının var olup-olmadığını bilmeyen 2 kişinin sosyal dışlanma puan ortalaması yüksek çıkmıştır. Diğer sosyal dışlanma ortalamaları birbirine yakın olmakla beraber yalnız annesi sağ olanlar, ama babası olmayanların sosyal dışlanma ortalaması diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır (54,42). Anne-babası her ikisi de olmayan çocukların sosyal dışlanma ortalaması 55,95 olarak çıkmıştır. Ancak Kruskal-Wallis yöntemiyle yapılan varyans analizi (ANOVA) ile bu sonuçların istatistikî olarak değerlendirilmesi sonucu olarak, p değeri alfa değerinden büyük olduğu için ($p=0,225>0,05$), anne ya da babanın var olup-olmamasının sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 155. Üvey Babanın Olup-Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Üvey Babanın Varlığı	N	\bar{X}	SS	t	SD	P	OF	α
Evet	37	46,37	12,63	1,817	99	0,072	6,05	0,05
Hayır	64	40,32	17,80					

Üvey babası olanların sosyal dışlanma puan ortalamaları 46,37 iken, üvey babası olmayan çocukların sosyal dışlanma puanları ortalaması da 40,32 olarak çıkmıştır. Bu sonuç, üvey babası olanların daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir. P değeri alfa değerinden büyük olduğundan üvey babası olanlar ile olmayanların sosyal dışlanma puanlarının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

Tablo 156. Üvey Annenin Olup- Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi)

Üvey Annenin Varlığı	N	\bar{X}	SS	T	SD	P	OF	α
Evet	23	44,56	15,67	1,070	91	0,288	4,35	0,05
Hayır	70	40,21	17,30					

Üvey annesi olduğunu ifade eden çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı 44,56 olarak, üvey annesi olmayanların sosyal dışlanma ortalaması puanı olan 40,21' den yüksek çıkmıştır. Buradan anlaşılabilir ki üvey anneye sahip olan çocuklar daha çok dışlanmaya maruz kalıyorlar. Ancak yapılan t-testi sonucun istatistikî olarak değerlendirilmesi sonucu olarak, p değeri alfa değerinden büyük olduğu için ($p=0,288>0,05$), üvey annenin varlığı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır.

Tablo 157. Üvey Kardeşin Varlığının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi)

Üvey Kardeşin Varlığı	N	\bar{X}	SS	T	SD	P	OF	α
Yok	65	38,95	18,40	-1,588	111	0,115	-5,171	0,05
Var	48	44,12	15,18					

Üvey kardeşi var olduğunu söyleyen 48 çocuğun dışlanma puanları ortalaması 44,12 olarak, üvey kardeşi olmayan 65 çocuğun sosyal dışlanma puan ortalaması olan 38,95'den daha yüksek çıkmıştır. Ancak yapılan t-testi neticesi $p=0,115>0,05$ olduğundan, bu ortalamaların arasındaki farkın anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yaptığımız araştırmada üvey kardeş varlığının sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 158. Çocukların Yurtta Sosyal Faaliyetlere Katılıp-Katılmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-test)

Yurtta Sosyal Faaliyete Katılımı	N	\bar{X}	SS	T	SD	P	OF	α
Katılmıyor	56	38,76	19,99	-1,464	111	0,146	-4,72	0,05
Katılıyor	57	43,49	14,85					

Burada ilginç bir durum ortaya çıkmıştır. Aslında sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan insanların sosyal faaliyetlere daha az katılıyor olması beklenen bir durumdur. Burada yapılan t-testi sonucunda sayıları yaklaşık olarak birbirine eşit bulunan bir sosyal faaliyete katılan ve katılmayanlar arasında, katılmayanların sosyal dışlanma puan ortalaması 38,76 puan ile bir sosyal faaliyete katılan çocukların sosyal dışlanma puanları olan 43,49'dan daha düşük çıkmıştır. Sosyal dışlanma puan ortalamaları daha yüksek olan çocukların her hangi bir sosyal faaliyetle onun üstesinden gelebilme çabası olarak düşünülebilir. Ancak yapılan t-testi neticesi $p=0,146>0,05$ olduğundan ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu da yurttaki sosyal faaliyetlere katılma ile sosyal dışlanma arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 159. Kurum Dışındaki İnsanların Çocuklara Bakış Açıklarına Göre Sosyal Dışlanmaya Etkisi (t-testi)

Kurum Dışındaki İnsanların Bakış Açısını Değerlendirme	N	\bar{X}	SS	t	SD	P	OF	α
Olumlu	64	42,35	17,66	0,637	107	0,526	2,114	0,05
Olumsuz	45	40,24	16,19					

Burada kurum dışındaki insanların bakış açısının herhangi bir ölçekle veya anketle ölçülemediği, ancak çocukların gözüyle kurum dışındaki insanların kendilerine bakış açılarını nasıl gözlemledikleri ve yorumladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Sosyal dışlanma ortalama puanları düşük olan ve 40,24 puana sahip olan çocuk grubu dışarıdaki insanların kendilerine bakışını olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Örneklem grubu açısından 45 çocuğun bu bakış açısını olumsuz olarak nitelendirmesi dikkat çeken bir durumdur. Ancak, dışarıdaki insanların bakış açısını olumlu ve olumsuz bulan çocukların sosyal dışlanma puan ortalamaları birbirine yakındır. Yani

sosyal dışlanma puan ortalamaları açısından önemli bir farkın olmadığı görülmektedir. Ancak yapılan t-testi neticesi $p=0,526>0,05$ olduğundan, bu ortalamaların arasındaki farkın anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak kurum dışındaki insanların bakışı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir fark görülemediği görülmüştür.

Tablo 160. Çocukların Kaldıkları Yurttan Memnun Olup-Olmamalarının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Non-Parametrik Test-Kruskal-Wallis Test)

Kaldıkları Yurttan Memnuniyet Dereceleri	N	\bar{X}	SD	X^2	P	α
Kesinlikle Katılmıyorum	9	64,44	4	8,312	0,081	0,05
Katılmıyorum	7	56,93				
Kararsızım	14	63,11				
Katılıyorum	25	54,80				
Tamamen Katılıyorum	47	43,00				

Yurtta kalmaktan memnun olup tamamen katılıyorum diyen çocuk grubunun sosyal dışlanma puan ortalaması (43,00) ile yurtta kalmaktan hiç memnun olmayıp kesinlikle katılmıyorum diyen çocuk grubunun sosyal dışlanma puan ortalaması (64,44) arasında çok büyük fark çıkmıştır. Buradan sosyal dışlanması yüksek olan çocukların yurtta kalmaya uyum sağlamakta güçlük çektikleri veya başka bir deyişle sosyal dışlanma puanı düşük olan çocukların yurtta kalmaya daha fazla uyum sağladıkları düşünülebilir. Ara değerlerin ise puan ortalamaları birbirine yakın çıkmıştır. Çocukların kaldıkları yurttan memnuniyetleri ile sosyal dışlanma arasında bir ilişkinin olup- olmadığı böyle bir testte Kruskal Wallis test yöntemi kullanılmıştır. Buna göre $p=0,081>0,05$ çıktığından ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 161. Likert Ölçeğinin Tanımlayıcı İstatistikleri

	N	\bar{X}	SS	Varyans
Baska bir yurttan kalmak isterdim	113	2,10	1,695	2,874
Yurttan kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor	113	2,45	1,706	2,911
Devletin verdiği harçlık yeterlidir	113	2,97	1,755	3,080
Yurt ortamında yeterli temizlik yapılmaktadır	113	3,06	1,814	3,291
Yurttaki yemeklerden memnunum	113	3,16	1,719	2,957
Yurttan kahvaltıda doyuyorum	113	2,93	1,781	3,174
Kendimi değersiz hissediyorum	113	2,07	1,613	2,602
Kendimi boş ve değersiz hissediyorum	113	2,07	1,608	2,584
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum	113	2,27	1,681	2,826
Yaşlılarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum	113	2,17	1,742	3,034
Fiziksel görünümümü beğenmiyorum	113	2,23	1,753	3,072
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum	113	1,91	1,550	2,403
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum	113	2,11	1,697	2,881
Kendimden nefret ediyorum	113	1,88	1,604	2,574
Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum	113	2,29	1,662	2,762
Kendimle barışığım, kendimi seviyorum	113	2,03	1,561	2,437
Dini ibadetlerimi yerine getirmeye çalışıyorum	113	3,15	1,814	3,290
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim	113	2,10	1,570	2,464
Yurt yerine koruyucu bir ailenin yanında kalmak isterdim	113	2,01	1,634	2,670
Çok iyi bir bursla yurttan kalmak yerine fakir de olsa ailemin yanında kalmak isterim	113	2,26	1,741	3,032
Türkiye'nin AB'ye girmesini isterim	113	2,74	1,821	3,317
Gelecekte çocuklarım olsa benim gibi yurttan kalmalarını isterim	113	1,90	1,620	2,624
Yurttan kişiliğimi geliştirme imkanı verilmektedir	113	3,36	1,803	3,251
Yurttan ısınma problemi yaşanmaktadır	113	2,22	1,699	2,888
Yurttan çalışma ortamı gürültülü olmaktadır	113	2,65	1,792	3,213
Yurttan aydınlatma yeterlidir	113	3,36	1,798	3,233
Yurttan havalandırma yeterlidir	113	3,34	1,845	3,404
Yurttan güvenlik önlemleri yeterlidir	113	3,42	1,781	3,174
Yurttan sağlık önlemleri yeterince alınmıştır	113	3,29	1,786	3,191
Yurttan düzenlenen sosyal faaliyetlere katılıyorum	113	1,88	1,390	1,931
Yurt kütüphanesi kaynak ihtiyacımı karşılamaktadır	113	3,15	1,789	3,200
Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir	113	1,95	1,523	2,319
Yurttan gerekli teknolojik ihtiyaçlarımız karşılanmaktadır	113	3,09	1,930	3,724
Etüt saatlerinde esneklik sağlanmamaktadır	113	2,81	1,822	3,319
Kalabalık gelen ziyaretçiler rahatsızlık veriyor	113	2,42	1,762	3,104
Gelecek problemi sürekli olarak zihnimi meşgul etmektedir	113	2,51	1,818	3,306
Dışarıdaki hayat beni endişelendiriyor	113	2,98	1,885	3,553
Dersler bana stres veriyor	113	2,97	1,863	3,473
Dışarıdaki insanlar bize ön yargılı bakıyor	113	3,01	1,835	3,366
Yurt görevlileri görevlerini yerine getirmiyor	113	2,38	1,681	2,827
Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum	113	2,99	1,805	3,259
Yurttan kişisel mahremiyete yeterince saygı duyulmaktadır	113	2,95	1,772	3,140
Gelen hediyeleri görevliler adaletli dağıtmaktadırlar	113	3,12	1,751	3,067
Yurttan kalmaktan memnunum.	113	3,54	1,696	2,876
Valid N (listwise)	113			

Tablo 162. Çocukların Kendilerini Tanımladıkları Kimliğin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi) NPar Test

Çocukların Kendilerini Tanımladıkları Kimlik	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	α
Dindar	29	47,12	4	2,021	0,732	0,05
Sosyal Demokrat	11	40,45				
Milliyetçi	9	52,22				
Fikri Yok	36	48,75				
Diğer	11	56,32				

Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların yaş grupları itibarıyla 13-18 yaş aralığında bulunmalarından dolayı bu aralık, çocukluktan gençliğe ve gençliğin problemleri dönemlerine evrilme dönemleri olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemin önemli problem alanlarından biri de çocuğun kendine bir kimlik arayışı dönemi olmasıdır. Edineceği kimlik belki de yaşamı boyunca kendini tanımlayacağı ve dünyaya bakış ve algılayışını etkileyecek bir yapıda olacağından, bunun kararını vermek oldukça önemli ve sıkıntılı bir süreçtir. Kimlik için model alma ve taklit etme gibi aile içinde yetişen çocukların ebeveynlerini ilk model almaları kurumda kalan çocuklar için daha da sancılı olabilmesi ihtimali düşünülmektedir. Araştırma bulgularına göre kimlik tanımlaması konusunda henüz düşünmemiş olanların cevapladığı 'fikri yok' şıkkı, sosyal dışlanma puan ortalaması açısından 48,75 puana sahip olarak ortaya çıkmıştır. Kendisini dindar olarak tanımlayan deneklerin sosyal dışlanma puan ortalaması 47,12 iken, sosyal demokrat olarak tanımlayanların puan ortalaması 40,45, milliyetçi olarak tanımlayanların puan ortalaması 52,22 olarak ortaya çıkmıştır. Sorumuza diğer diyerek cevap verenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması ise 56,32 puan olarak ortaya çıkmıştır. Ortalamalar arasındaki bu fark dikkat çekerken yapılan Kruskal Wallis Testi sonucu, $p=0,732>0,05$ olduğundan ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 163. Çocukların Yurt Personelinden Memnun Olup-Olmamasının Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi) Non-Parametrik Test

Dereceleri	N	\bar{X}	SD	X^2	P	α
Kesinlikle Katılmıyorum	14	57,89	4	12,658	0,013	0,05
Katılmıyorum	6	66,00				
Kararsızım	8	65,81				
Katılıyorum	34	48,76				
Tamamen Katılıyorum	34	37,21				

Yetiştirme yurtlarında ve çocuk yuvalarında genel olarak yeterli olmayan personel sayısından dolayı çocuk ile personel arasında yeterli duygusal ilişkiye girilmesi eksik kalmaktadır. Aile içinde bu duygusal tatmini yaşayamayan çocuk, kışla tipi yurt ortamında istediği veya ihtiyacı olan duygusal tatmini yakalaması daha zor olabilecektir diye düşünülebilir. Bu duygusal tatmin faktörlerinin yurtlarda tam olarak işlev görememeleri sonucu çocuklarda aşağılık duygusu, yalan söyleme, yurttan kaçma ya da dikkati kendi üzerine çekme çabaları sık görülebilen davranış bozuklukları olarak yapılan araştırmaların bulgularının neticesi olarak dikkat çekmektedir.

Yapılan Kruskal Wallis Testi sonucu, çocukların yurt personelinden memnuniyetleri hususunda kararsız olduklarını ifade edenlerin sosyal dışlanma ortalaması puanları (65,81), olarak yüksek çıkmıştır. Yurt personelinden memnun olduğunu 'tamamen katılıyorum' diyerek ifade edenlerin sosyal dışlanma ortalaması puanları 37,21 olarak ortaya çıkmıştır. En düşük sosyal dışlanma ortalaması puanı ise 37,21 puan ile yurt personelinden 'tamamen katılıyorum' diyerek memnun olanların olduğu dikkat çekmektedir. Buradan çıkan sonuca göre $p=0,013<0,05$ olduğuna göre ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, yani çocukların yurt personelinden memnuniyetinin sosyal dışlanmaya etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 164. Çocukların Birisiyle Karşılaştıkları Problemlerini Çözme Şeklinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

Problemi Dile Getirme Şekli	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	α
İçinden Geleni Karşısındakine Söyler	31	44,40	4	6,99	0,136	0,05
Sorunu İçine Atıp Unutur	24	46,46				
Empatik Olarak Karşısındakini Anlamaya Çalışır	30	43,78				
Böyle Şeyleri Kafasına Çok Takmaz	2	75,25				
Diğer	6	69,25				

İnsanın bir problemi dile getiriş tarzı ve o problemle başa çıkma şekli onun kişiliği hakkında önemli bir ipucu verebilir. Çocukların probleme yaklaşma tarzları duygusal yapının da bir uzantısı olarak sosyalleşmeyle yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. Buradaki ön kabul sosyal dışlanma yaşayan çocukların ya tamamen içine kapanması ya da saldırgan olup, karşısındaki insanları incitecek tavır ve davranışlarda bulunmasıdır. Bir İngiliz Atasözü 'Konuş ki seni görebileyim' şeklindedir. Konuşma ve onun ötesinde davranışlar insanların kişiliklerinin çok önemli bir parçası olarak iç alemi yansıtan birer ayna gibidirler. Özellikle her hangi bir etkiye gösterilen bir tepki de insanın ruh halini yansıtan önemli bir göstergedir. Buna göre yetiştirme yurtlarında barınan çocukların bir probleme yaklaşma tarzı ile onun sosyal- kişisel özellikleri arasında bir bağ olduğu düşünülmektedir. Yapılan istatistiksel çözümler sonucunda, her hangi bir problem karşısında çeşitli tepkiler veren çocukların sosyal dışlanma puan ortalamaları birbirine yakın olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre, İçinden geleni karşısındaki insana söylediğini belirten çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması 44,40 iken, sorunu içine atan yani hiçbir tepki vermeyen çocukların puanı 46,46, empatik olarak karşısındaki insanı anlamaya çalışan çocukların puanı 43,78 ve bir problem karşısında verdiği tepkiyi 'diğer' olarak işaretleyen çocukların grubu 69,25 puanla daha yüksek bir puana sahip olmuşlardır. Araştırmada en yüksek sosyal dışlanma puanı, 75,25 puan olarak böyle şeyleri kafasına çok takmadığını ifade eden çocukların grubu almıştır. Buradan çıkan sonuca göre $p=0,136>0,05$ olduğuna göre ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı

olmadığı, yani çocukların bir probleme yaklaşım tarzlarının sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 165. Aile İçinde Anne-Babanın Duygularını Dile Getiriş Şeklinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

Aile Büyüklerinin Duygularını Dile Getirme Şekli	N	\bar{X}	SD	X ²	P	α
Konuşarak ve Dinleyerek-Olumlu Bir Davranışla Yaklaşarak	38	39,00	4	4,01	0,405	0,05
Tartışma Çıkarmak Suretiyle Duygularını Yansıtarak	14	53,36				
Hakaret ve Dayakla Duygularını Yansıtır	14	40,82				
Tartışmalar ve Karşılıklı Suçlamalarla Kavga Genişler	12	47,75				
Diğer	8	45,94				

Ailede, çocuklar için yetişkinler, temel değerlerin alımında kaynak durumunda olmaktadır. Aile çocuğun ilk model aldığı önemli bir kurumdur. Günlük sosyal davranış yolunu belirlemede aile ve aile içi ilişkiler önem kazanmaktadır. Çocuğun gelişimi ve sosyalleşmesinde değişik grupları etkisi olmaktadır. Bunların içerisinde en önemlileri de aile ve arkadaş (akran) grupları olmaktadır. Örneğin, müzik, eğlence, lisan, giyim ve moda ile ilgili yönelişlerde ve aynı ve karşı cinsten arkadaşlarla ilişkiler gibi konularda arkadaş etkisinin baskın çıkması olasılığı daha fazla olduğu halde; ahlaki ve sosyal değerlerle yetişkin dünyasını anlama, akademik çalışma, iş ve mesleklerle ilgili istekler gibi benzeri konulara ergenlerin ana-babalarının değer yargılarına uydukları saptanmıştır (Oskay, 1990).

Dolayısıyla bu anlamda ebeveynlerin duygu ve düşüncelerini yansıtırma şekli de çocuğun yetişmesinde ve kendi tepkilerini oluşturmasında etkili bir faktördür. Araştırmada alt hipoteze yerleştirdiğimiz böyle bir soru ile çocuğun kendi tepkisel modellerinin kaynağını anlamaya çalışmak düşünülmüştür. Yapılan istatistik neticesi olarak ortaya çıkan bulgular şunlardır: Aile büyükleri 'Konuşarak ve Dinleyerek-Olumlu Bir Davranışla Yaklaşarak' tepkisini verenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 39,00 olarak çıkarken, 'Tartışma Çıkarmak Suretiyle Duygularını Yansıtarak' tepki

verenlerin puan ortalaması 53,36, 'Hakaret ve Dayakla Duygularını Yansıtan' ailelerin çocuklarının sosyal dışlanma puanı ortalaması da 40,82 olarak çıkmıştır. Ailelerinin, 'Tartışmalar ve Karşılıklı Suçlamalarla Kavga Genişler' diye cevapladıkları tepki çeşidine sahip olan ailelerin çocuklarının sosyal dışlanma puan ortalamaları en yüksek olarak çıkmıştır. Bu puan ortalaması 47,75'dir. Buradan çıkan sonuca göre $p=0,405>0,05$ olduğuna göre ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak (Kruskal Wallis Testi) anlamlı olmadığı, yani çocukların ailelerinin duygularını yansıtma tarzı ile bu davranışın sosyal dışlanmaya etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 166. Aile Büyüklerinin Kızgınlıklarını Yansıtma Şekli ile Çocukların Birisiyle Problemini Çözme Şekli Arasındaki İlişki

	Çocuğun Birisiyle Problemini Çözme Şekli							Toplam
	Cevapsız	İçinden Geleni Karşısındakine Söyler	Sorunu İçine Atıp Unutur	Empatik Olarak Karşısındakini Anlamaya Çalışır	Böyle Şeyleri Kafasına Çok Takmaz	Diğer		
Cevapsız	12 %44,4	5 %18,5	1 %3,7	8 %29,6	0 %.0	1 %3,7	27 %100	
Konuşarak ve Dinleyerek-Olumlu Yaklaşım	4 %10,5	12 %31,6	9 %23,7	11 %28,9	1 %2,6	1 %2,6	38 %100	
Tartışma Çıkarmak Suretiyle Duygularını Yansıtarak	0 %.0	4 %28,6	5 %35,7	5 %35,7	0 %.0	0 %0	14 %100	
Hakaret ve Dayakla Duygularını Yansıtır	4 %28,6	3 %21,4	3 %21,4	2 %14,3	1 %7,1	1 %7,1	14 %100	
Tartışmalar ve Karşılıklı Suçlamalarla Kavga Genişler	0 %.0	5 %41,7	4 %33,3	2 %16,7	0 %.0	1 %8,3	12 %100	
Diğer	0 %.0	2 %25,0	2 25,0	2 %25,0	0 %.0	2 %25	8 %100	
Toplam	20 %17,7	31 %27,4	24 %21,2	30 %26,5	2 %1,8	6 %5,3	113 %100	

Ki-Kare Testi Sonucu

	P
Pearson (Ki-Kare)	,027

Yukarıda Tablo 166'dan da görülebileceği gibi yapılan istatistikler sonucu ailenin duygularını dile getirişi ile çocuğun problem çözme biçimi arasındaki ilişki anlamlı çıkmıştır. Burada denebilir ki çocuk, aileyi ve aile içindeki davranışları model alarak sosyalleşmektedir. Bulduğu ortamda başkalarına yansıttığı davranış tarzı, aile içinde gördüğü davranış kalıplarıyla benzerlik göstermektedir. Mesela birisiyle problemini empatik olarak çözmeye çalıştığını belirten 30 kişiden 11 tanesi (%36,7), ailesinin de kızgınlığını yansıtmaya ve çocuğun problemini çözme şeklinin konuşarak ve dinleyerek olumlu yaklaşma şeklinde olduğunu belirtmiştir. Burada çocuğun arkadaşları ve diğer insanlarla kurduğu iletişim ve muhtemel problemlerine çare arayışlarında, aile içi ilişkilerin model alındığını görebiliyoruz. Ancak bunun yanında sorununu içine atıp unuttuğunu belirten 24 çocuktan 9 tanesi (%37,5), ailesinin kızgınlığını yansıtmaya ve çocuğun problemini çözme şeklinin konuşarak ve dinleyerek olumlu yaklaşma şeklinde olduğunu belirtmiştir. Burada ise ailenin tutumu ile çocuğun davranışı arasındaki ilişkinin paralel olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 167. Çocukla yurttan En Çok Kimin İlgilendiği İle Bunun Sosyal Dışlanmaya Etkisi (Kruskal Wallis Testi-Non-Parametrik Test)

Yurttan En çok İlgilenen	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	α
Yurt Müdürü	21	40,10	6	6,54	0,366	0,05
Grup Öğretmeni	42	50,27				
Bir Öğretmen	4	64,13				
Grup Annesi	9	60,56				
Bir Arkadaşı	11	43,73				
Sosyal Hizmet Uzmanı ve Psikolog	4	46,88				
Diğer	4	34,13				

Korunmaya muhtaç çocuklarla yurttan en çok kimin ilgilendiğine göre sosyal dışlanma puan ortalamaları yukarıdaki tabloda da görülmektedir. Buna göre kendileriyle en çok yurt müdürünün ilgilendiğini belirten çocuk grubunun sosyal dışlanma puan ortalaması 40,10 olarak çıkmıştır. Kendisiyle en çok ilgilenenin grup öğretmeni olduğunu belirten çocukların puan ortalaması ise daha yüksek, yani 50,27 olarak çıkmıştır. Kendisiyle en çok yurttan bulunan herhangi bir öğretmenin ilgilendiğini belirten grubun

sosyal dışlanma puan ortalaması 64,13 ile en yüksek ortalama puana sahip olduğu görülmektedir. Grup annesinin en çok ilgilendiği grubun puan ortalaması ise 60,56 olurken, sosyal hizmet uzmanı ve psikologun en çok ilgilendiği grubun sosyal dışlanma puan ortalaması da 46,88 olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmada en düşük sosyal dışlanma puan ortalamasına sahip olan grupla (34,13) bir arkadaşı ilgilenmekte iken yine bunlardan başka diye cevap verenlerin puan ortalaması da 24,13 olarak ortaya çıkmıştır.

Yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre $p=0,366>0,05$ olduğuna göre ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 168. Çocuğun Yurtta Bir Sorununu En Çok Kime Açtığı ile Bunun Sosyal Dışlanma Etkisi

Yurtta En çok İlgilenen	N	\bar{X}	SD	χ^2	P	α
Yurt Müdürüne	18	37,19	8	8,77	0,362	0,05
Grup Öğretmenine	25	56,78				
Bir Öğretmenine	2	36,25				
Grup Annesine	4	42,00				
Bir Arkadaşına	20	46,00				
Sosyal Hizmet Uzmanı ve Psikologa	2	51,50				
Bir Akrabasına	1	13,50				
Hiç Kimseye	15	45,17				
Diğer	4	35,63				

Yukarıdaki alt hipotezde de yurttan var olan bir problemini ilk defa kime açtığı alt hipotezinin de istatistiksel olarak sosyal dışlanma açısından anlamlı olmadığı görülmüştür. $P=0,362>0,05$ çıktığından ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Çocuklar acaba yurttan kendisiyle en çok ilgilenenlere mi sorunlarını açıyorlar diye sorduğumuz zaman da aşağıdaki çapraz tablo da da görülebileceği gibi böyle bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Yani çocukların bir sorunla karşılaştıklarında o sorunlarını açtıkları kişiler kendileri ile en çok ilgilenen kişilerin olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 169. Yurttta bir sorununu ilk kime söylediği ile Yurttta en çok kimin ilgilendiği (Çapraz Tablo)

	Yurttta En Çok Kimin İlgilendiği								
	Cevapsız	Yurt Müdürü	Grup Öğretmeni	Bir Öğretmen	Grup Annesi	Arkadaşı	Sosyal Hizmet Uzmanı ve Psikologa	Diğer	Toplam
Cevapsız	11 50,0%	3 13,6%	5 22,7%	1 4,5%	0 0,0%	1 4,5%	1 4,5%	0 0,0%	22 100,0%
Yurt Müdürüne	0 0,0%	12 66,7%	3 16,7%	1 5,6%	2 11,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	18 100,0%
Grup Öğretmenine	1 4,0%	1 4,0%	18 72,0%	0 0,0%	2 8,0%	1 4,0%	1 4,0%	1 4,0%	25 100,0%
Sevdiği Herhangi Bir Öğretmenine	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%
Grup Annesine	0 0,0%	2 50,0%	1 25,0%	0 0,0%	1 25,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	4 100,0%
Arkadaşına	1 5,0%	1 5,0%	8 40,0%	2 10,0%	4 20,0%	4 20,0%	0 0,0%	0 0,0%	20 100,0%
Sosyal Hizmet Uzmanı ve Psikologa	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 100,0%
Bir Akrabasına	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 100,0%	1 100,0%
Hiç Kimseye	4 26,7%	1 6,7%	2 13,3%	0 0,0%	0 0,0%	4 26,7%	2 13,3%	2 13,3%	15 100,0%
Diğer	1 25,0%	1 25,0%	1 25,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 25,0%	0 0,0%	0 0,0%	4 100,0%
Toplam	18 15,9%	21 18,6%	42 37,2%	4 3,5%	9 8,0%	11 9,7%	4 3,5%	4 3,5%	113 100,0%

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi çocuklar kendisiyle en çok ilgilenen kişilere daha çok sorunlarını açma eğilimi taşımaktadırlar. Bu durum gerçek hayatta da böyle cereyan eden bir durumdur. Burada yurt müdürünün aldığı yüzde puan değerlerinden çok olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 170. Ailenin Ekonomik durumu İle Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

Ailenin Ekonomik Durumu	N	S.Ort.	SD	X ²	P	α
Çok Fakir	10	43,85	4	1,435	0,838	0,05
Fakir	25	52,48				
Orta	60	51,23				
Zengin	3	53,17				
Çok Zengin	2	33,00				

Ailesinin çok fakir olduğunu ifade eden çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı 43,85 iken, fakir diyen çocukların puanı 52,48, durumlarını orta olarak niteleyen çocukların sosyal dışlanma ortalaması 51,23, kendi durumlarını zengin diye niteleyen çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı 53,17 ve çok zengin olduklarını ifade eden çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı ise 33,00 olarak çıkmıştır. Yapılan Kruskal Wallis Testi sonucuna göre $P=0,838 > 0,05$ olduğundan, ortalamalar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığını söyleyebiliriz. Yani çocuğun ailesinin ekonomik durumu ile çocuğun sosyal dışlanması arasında anlamlı bir ilişki görülememiştir.

Tablo 171. Çocukların En Çok Olmak İstedikleri Kişilik Özellikleri ve Sosyal Dışlanma Ortalamaları Puanları (Kruskal Wallis Testi)

En Çok Olmak İsteddiği Kişilik Özelliği	N	S.Ort.	SD	X ²	P	A
Sert, katı	8	65,56	8	7,197	0,516	0,05
Kaygısız	6	36,08				
Kararlı	13	45,23				
Sabırlı	35	47,51				
Neşeli	14	50,36				
İyimser	10	44,75				
Şakacı	4	55,75				
Sakin ve mülayim	3	31,00				
Umursamaz ve Hiç Bir Şeyi Kafaya Takmayan	3	65,17				
Toplam	96					

Çocukların en çok olmak istedikleri kişilik özellikleri açısından 35 deneğin sabırlı olmayı istemesinden, bu çocukların kişilik özellikleri açısından sabırsız oldukları düşünülmektedir. Bunların sosyal dışlanma ortalama puanları 47,51 olarak çıkmıştır. Sert ve katı olmak isteyen çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması 65,56 iken, iyimser olmak isteyen çocukların puan ortalaması 44,75, sakin ve mülayim olmak isteyen çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması da 31,00 olarak ortaya çıkmıştır. Umursamaz ve hiçbir şeyi kafaya takmayan bir kişilik yapısında olmak isteyen çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı ise 65,17 olarak grubun en yüksek sosyal dışlanma ortalaması puanına sahip oldukları gözlenmektedir. Kararlı, sabırlı, neşeli, iyimser olmak isteyen çocukların sosyal dışlanma puan ortalamaları birbirine yakın olarak görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu yakınlaşma ve farklılaşmanın yapılan Kruskal Wallis Testi sonucunda $p=0,516>0,05$ çıktığından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farka işaret etmediği görülmüştür.

Tablo 172. Çocukların Kendilerinde Olup da Olmamasını İstedikleri Kişilik Özellikleri ve Sosyal Dışlanma Ortalamaları Puanları (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

Kendisinde olup da olmamasını en çok istediği özellik	N	S.Ort.	SD	χ^2	P	α
Sinirli	28	49,00	5	3,445	0,632	0,05
Çok unutkan	22	43,45				
Çok ön yargılı	8	32,81				
İnsanlara çok güvenemiyor	20	44,03				
İnsanların arasında çok sıkılıyor	6	54,50				
Toplumsal bir faaliyette bulunamıyor	6	49,50				
Toplam	90					

Çocukların kendi kişilik özellikleri açısından hoşlarına gitmeyen ve kendilerinin de rahatsız olduğu bir takım özelliklerinin varlığı normal bir durumdur. Yurtlarda barınan çocukların bazı kişisel özelliklerinin benzer olabileceği varsayımından hareketle hazırlanan böyle bir soruda yapılan istatistiksel çözümler sonucu olarak elde edilen bulgulara bakıldığında; insanlar arasında çok sıkıldığını ifade eden ve bu noktada sosyal fobisi olduğu düşünülen çocuk grubunun sosyal dışlanma puan ortalaması 54,50 ile bu soruya cevap verenler arasında en yüksek bir puan olarak dikkat

çekmektedir. Yine aynı sosyal fobi belirtisi gösteren ve kendilerinin herhangi bir sosyal faaliyette bulunamadığını ifade eden çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması da 49,50 puan olarak diğerlerinden yüksek çıkmıştır. İnsanlara çok güvenemediğinden şikayetçi olan çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması ise 44,03 olarak ortaya çıkmıştır. Yine sinirli ve unutkan olduğunu ifade eden çocuk grubunun da sosyal dışlanma puan ortalaması birbirine yakın olarak çıkmıştır. Ancak yapılan Kruskal Wallis Testi sonucu ortaya çıkan p değeri 0,632 olduğundan bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 173. Çocukların En Çok Okumayı Sevdikleri Tür İle Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

En Çok Okumayı Sevdiği Tür	N	S.Ort.	SD	X ²	P	A
Ders Kitapları	12	47,25	7	10,239	0,175	0,05
Hikaye-Roman	34	47,19				
Dini Kitaplar	15	42,50				
Gazete	11	57,91				
Fikir Kitapları	2	89,25				
Dergi	4	63,50				
Hepsi	15	43,83				
Hiçbiri	6	69,00				
Toplam	99					

Çocukların okudukları kitap ile sosyal dışlanma ortalamaları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığı yapılan ki-kare testi sonucunda anlaşılmaktadır. Yukarıdaki tabloda çocukların okudukları kitap türüne göre aldıkları sosyal dışlanma puan ortalamaları görülmektedir. Buna göre sosyal dışlanma puan ortalamaları açısından en yüksek puana sahip çocuk grubu 89,25 puanla fikir kitabı okuyanların olduğu görülmektedir. Ders kitapları okuduklarını ifade eden çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı 47,25 iken, hiçbirini okumadığını söyleyen çocukların puanı da 69,00 olarak çıkmıştır. Yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre $p=0,175>0,05$ olduğuna göre ortalamalar arasındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Yani çocukların okudukları kitap ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 174. Çocukların Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Düşündükleri ile Sosyal Dışlanma İlişkisi (Kruskal Wallis Testi- Non-Parametrik Test)

Türkiye'nin geleceğini nasıl düşünüyor	N	S.Ort.	SD	X ²	P	A
Hiç İyi Görmüyor	43	47,88	4	5,097	0,277	0,05
Çok İyi Görüyor	16	38,22				
Kendisini İlgilendirmiyor	10	59,55				
Gidişatı Normal Buluyor	16	43,34				
Diğer	9	56,17				
Toplam	94					

Tabloda da görülebileceği gibi Türkiye'nin geleceği kendisini ilgilendirmeyenlerin bulunduğu grubun aldıkları sosyal dışlanma puan ortalaması 59,55 olarak diğerlerinden daha yüksek olarak çıkmıştır. Türkiye'nin geleceğini hiç iyi görmeyenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 47,88 olarak çıkarken, çok iyi görenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 38,22 ile en düşük puana sahiptir. Bu puan farklarına rağmen yapılan istatistiksel çözümler sonucunda $p=0,277>0,05$ çıktığı için bu farkların anlamlı olmadığı söylenebilir.

Tablo 175. Çocukların Dünyanın Gidişatını Nasıl Gördükleri İle Sosyal Dışlanma İlişkisi

Dünyanın Gidişatını nasıl düşünüyor	N	S.Ort.	SD	X ²	P	α
Hiç İyi Görmüyor	42	40,87	4	3,229	0,520	0,05
Çok İyi Görüyor	8	33,31				
Kendisini İlgilendirmiyor	8	31,63				
Gidişatı Normal Buluyor	10	48,10				
Diğer	12	43,58				
Toplam	80					

Çocukların dünyanın gidişatına dair görüşleri ile sosyal dışlanma arasında bir ilişkilerinin arandığı yukarıdaki tabloda da görülebileceği gibi gidişatı hiç iyi görmeyenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 40,87 olarak çıkarken, dünyanın gidişatını çok iyi görenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 33,31 olarak çıkmıştır. Dünyanın gidişatı kendisini ilgilendirmeyenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması grupta en düşük olarak ortaya çıkmıştır (31,63). Gidişatı normal bulanların sosyal dışlanma puan ortalaması da

48,10 olarak diğerlerinden fazla çıkmıştır. Aradaki puan farklılıklarının yapılan istatistiksel çözümler sonucunda anlamlı olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü ($p=0,520>0,05$) p değeri alfa değerinden büyük olarak bulunmuştur. Ancak burada şöyle bir fikir yürütebiliriz: Türkiye'nin geleceği ile dünyanın geleceği hususunda gidişatı çok iyi görenlerin sosyal dışlanma puanları her iki grupta da düşük olarak ortaya çıkmıştır. Bu da çocukların bakış açılarının olumlu olması ile sosyal dışlanmaları arasında bir ilişkinin olabileceği kanaatini ve şüphesini doğurmaktadır.

Tablo 176. Çocukların Yurda Ziyaretçilerinin Gelmesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Yurda ziyaretçi gelme durumu	N	S.Ort.	Mann-Whitney (U)	z	P	α
Evet	81	50,12	738,500	-1,78	0,075	0,05
Hayır	24	62,73				
Toplam	105					

Yurtlarda korunmaya alınan çocukların aile ve yakınlarıyla görüşmesi ancak yapılan ziyaretlerle olduğu için ziyaretlerin, çocuğu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Böylelikle ziyaret edilen çocukların yakınları tarafından sevgi, güven, sığınma gibi duygusal ihtiyaçları bir ölçüde karşılanmış olabilir. Cılga (1983) ve Ünlü (1990)'nün araştırma bulgularında kurum bakımı altında bulunan çocukların aile ile ilişkileri, çocukların sosyalleşme sürecine, kendine güven ve kendine inanma gibi sosyal dışlanmayı engelleyen faktörler açısından önemli bulunmuştur. Bu gibi sebeplerden dolayı ziyaret edilme durumları da çocukların sosyal dışlanma problemlerini azaltacağı düşünülerek alt hipotezler arasına yerleştirilmiştir. Yukarıdaki tablolarda ziyaret edilen ve ziyaret edilmeyen çocukların sosyal dışlanma ortalamaları verilerek nonparametrik mann-whitney testi yapılmış ve yapılan ziyaretlerin sosyal dışlanmaya etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Tabloda da görülebileceği gibi ziyaret edilenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması 49,85 olarak ortaya çıkmış ve bu puan ortalaması ziyaret edilmeyenlerin sosyal dışlanma puan ortalaması olan 63,65'ten oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Yapılan z testi sonucu bulunan p değeri $p=0,51>0,05$ çıktığı için istatistiksel olarak bu ilişki

anlamli bulunamamıştır. Yani yurtlarda çocukların ziyaret edilme durumları ile sosyal dışlanmaları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır. Böylelikle yurttan kalan çocukların yakınları tarafından ziyaret edilme durumuna göre sosyal dışlanma durumlarının etkilenebileceğini düşündüğümüz alt hipotezimiz elde edilen bulgularla desteklenmemiştir.

Tablo 177. Çocukların Korunmaya Alınma Sebepleri Açısından Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Niçin korunmaya alındınız	N	S.Ort.	SD	X ²	P	α
Boşanma	22	47,23	8	11,789	0,161	0,05
Fakirlik	5	36,60				
Anne veya babanın birisi tarafından terk edilmiş olma	8	65,63				
Her ikisi terk etmiş	3	88,50				
Ailenin ihmali	1	23,50				
Anne veya babanın birisi hükümlü	1	86,50				
Anne veya babadan birinin ölümü	55	51,85				
Her ikisinin ölümü	7	69,71				
Diğer	4	52,25				
Toplam	106					

Çocukların korunmaya alınma gerekçeleri ile sosyal dışlanma ilişkisini aradığımız bu alt hipotezde çıkan sonuçlar tablo da da görülebileceği gibi şu şekildedir: Anne ve babasını boşanması sonucu yurda yerleşmek zorunda kalan çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması 47,23 puan olarak ortaya çıkmıştır. Tabloda Fakirlik sebebiyle yurda yerleştirilen çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması 36,60, Anne veya babasından birisi tarafından terk edilmiş olanların puanı 65,63; Anne ve babası yani her ikisi tarafından terk edilmiş olan çocukların sosyal dışlanma ortalaması puanı 88,50, ailenin ihmali sonucu yurda gelen çocukların puanı 23,50 olurken, anne veya babanın birisi hükümlü olduğu için yurda yerleşen çocukların puanı 86,50 gibi oldukça yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Anne veya babadan birinin ölümü sonucunda yurda yerleşen çocukların puanı 51,85, her ikisinin ölümü nedeniyle yurda yerleşmek zorunda kalan çocukların sosyal dışlanma puanı ise 69,71'dir. Cevap olarak 'diğer' şıkkını işaretleyen çocukların puanı 52,25 olarak ortaya çıkmıştır. Ortalamalar arasında oldukça önemli farkların olduğu bu alt hipotezde yapılan ki-kare testi

sonucu bulunan p değeri $p=0,161>0,05$ çıktığı için istatistiksel olarak bu ilişki anlamlı bulunamamıştır. Yani çocukların yurda yerleşme sebepleri ile sosyal dışlanmaları arasındaki ilişkiye rastlanamamıştır.

Tablo 178. Yurtta Başka Kardeş Olup- Olmadığı durumunun Sosyal Dışlanmaya Etkisi

Bu Yurtta Kalan Başka Kardeş Durumu	N	\bar{X}	SS	t	SD	p	α
Yok	45	44,40	14,84	0,785	92	0,434	0,05
Var	49	41,85	16,42				
Toplam	94						

Burada korunmaya muhtaç çocukların bulunduğu yurtta kardeşlerinin olması ve onlarla görüşmeleri sosyal ve psikolojik açıdan çocukları olumlu bir şekilde etkileyeceği düşünülmüştür. Bu anlamda kardeşler açısından iki önemli pozisyonun varlığı düşünülmüş olup, yurtta bulunan büyük kardeş yani abla veya ağabey pozisyonu, küçük kardeşlere karşı bir koruma ve kollama sorumluluğu yükleyeceği ve büyüklerin büyük rolüne gireceği pozisyon onları sosyal açıdan daha güçlü yapabileceği düşüncesidir. Küçük kardeşler için de abla veya ağabeyin koruma ve kollama şemsiyesi altına girmesi, onlarda yine bir güven ve sığınma duygularının tatminini kuvvetlendireceği düşünülmüştür. Ayrıca bu ilişkilerin sosyo-psikolojik açıdan küçük çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkileyeceği de düşünülmüştür. Bu sebeplerden dolayı bulunduğu yurtta kardeşi olma durumunun sosyal dışlanmayı etkileyebileceği düşünülerek alt hipotez oluşturulmuştur.

Yurtlarda barınıp, korunmaya alınan çocukların, buldukları yurtlarda kardeşleri olup-olmamasına göre sosyal dışlanma puan ortalamalarının karşılaştırılmasına yönelik bulgular yukarıdaki tablolarda görülmektedir. Buna göre bulunduğu yurtta kardeşi olmayan 45 çocuğun puan ortalaması 44,40 iken bulunduğu yurtta kardeşi olan 49 çocuğun puan ortalaması da 41,85 olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre aynı yurtta kardeşi olmayan çocukların sosyal dışlanma puan ortalamaları, aynı yurtta kardeşi olanlardan daha yüksektir. Ancak yapılan t testi sonuçlarına göre, $p=0,434>0,05$ çıktığı için istatistiki açıdan bu fark anlamlı bulunmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Korunmaya muhtaç çocukların korunup bakımlarının sağlanması tarihi eskilere kadar uzanan bir geçmişi vardır. Eski Türklerden başlamak üzere günümüze kadar gelen bütün Türk Devletleri geleneğinde kimsesiz, yetim ve yoksula bakmak, geleneğimizin ve yaşam tarzımızın bir parçası haline gelmiştir. Bu konuda hem eski gelenek ve görenekler, hem de dini vecibeler toplumu sürekli dinamik bir şekilde koruma ve muhafaza etme ve muhtaç olana yardım etme yönünde harekete geçirmekte ve bütün topluma bu vazifeleri bir sorumluluk alanı olarak göstermektedir. Bu anlamda insanlık tarihinde en eski sosyal hizmet anlayış ve kurumları Batı toplumlarından çok önce Türk ve İslam toplumlarında gelişmiş ve kurumsal olarak hizmet vermişlerdir. Bu hizmet çeşitli kurumlar vasıtasıyla günümüze kadar gelmiş ve devam etmektedir. Ancak günümüzün modern toplum anlayışı içerisinde bu hizmet kurumları da değişikliğe ve modernizasyona uğramışlardır. Ancak kurumların, yetiştirme yurtlarında yetişen çocuklar için daha ayrıntılı bir faaliyet planı hazırlayıp, bu çocukların gerek toplumsal olarak dışlanmalarını engelleyecek ve bu anlamda toplumla daha rahat bütünleşmelerini sağlayacak faaliyet ve projelerin hayata geçirilmesi zaruri olarak değerlendirilmelidir.

Bu araştırmada yetiştirme yurtlarında barınan 13-18 yaş grubu çocukların sosyal dışlanma problemleri ve bu problemlerin sebeplerini etkileyen bazı faktörler incelenmiştir. Araştırma Tokat İli merkezinde bulunan Erkek Yetiştirme Yurdu ve Turhal İlçesinde bulunan Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu'nda barınan korunmaya muhtaç 13-18 yaş grubu kız ve erkek çocuklar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Tokat Erkek Yetiştirme Yurdu ile aynı ile bağlı Turhal ilçesi Cumhuriyet Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu'nda barınmakta olan, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden 55 kız ve 75 erkek olmak üzere toplam 130 öğrenci oluşturmaktadır. Kişisel bilgi formunun boş bırakılması, anketin yanıtlanmaması ya da yanıtların çok eksik bırakılması gibi

nedenlerle 17 öğrenciye ilişkin anket ve ölçek değerlendirmeye alınmamıştır. Dolayısı ile örnekleme bulunan yetiştirme yurtlarındaki toplam 113 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde istatistiksel değerlendirmeler yapılmıştır. Adı geçen yetiştirme yurtlarındaki gençlerden 13-18 yaş grubundakilerin tamamı örneklem içerisine alınmıştır.

Kurumlar toplumda çok önemli hizmetleri ifa etmekte, milletin sahipsiz olan sosyal sermayesini hayata hazırlamaktadırlar. Bu çerçevede, Darüleytamlarda olduğu gibi çocukların barınmasını sağlamak suretiyle, aynı anda onların kendi hayatlarını kazanabilmelerini sağlayacak bir meslek ve sanat sahibi olmaları, bu arada ülkenin de ihtiyacı olan ziraatçı, ticaretçi, ve sanayici gruplar oluşturmayı hedef edinen projeler üretilmesi kurumların işlevselliği açısından zaruri bir beklentidir.

Çocukların korunması hususunda bütün ülke ve toplumların en çağdaş yaklaşımı, çocuklara aile içerisinde bakılmasının gerekliliği anlayışıdır. Zaten SHÇEK'in de bir slogan olarak kullandığı 'en kötü aile en iyi kurumdan daha iyidir' sloganı, çocuğun aile yanında ve sıcaklığında yetişmesinin önemine işaret etmektedir. Bundan dolayıdır ki, çocukların aile içinde bakımlarının desteklenmesi için ANY (aynı ve nakdi yardım) tarzında yardımlarla, geçimlerini sağlamada zorlanan ailelerin desteklenmesi için oluşturulması büyük bir önem arz etmektedir.

Toplumun bireylerden oluştuğu ve bugünün çocuklarının geleceğin büyükleri olacakları göz önüne alınırsa, toplumun geleceği ve mutluluğu ile çocukların korunması arasındaki ilişki kolayca anlaşılabilir.

Araştırma konusu olan deneklerin % 70.4 kadarı Tokat ve çevresinden yurda geldiklerini ifade ederken, yani kendi bölgelerindeki bir yetiştirme yurduna yerleştirilirken, yine yakın bölgede bulunan çeşitli illerinden gelen çocuklar da dikkat çekmektedir. Tokat'tan sonra sınır komşuları olan Yozgat ve Amasya'dan gelenler en yüksek oranı oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan korunmaya muhtaç çocukların, doğdukları yerleşim yerlerine bakıldığında kır ve kent kökenli olanların oranlarının yaklaşık bir oranla birbirine yakın değerlere sahip olduğu dikkat çekmektedir. % 45

kadar bir orana sahip korunmaya muhtaç çocuk doğum yerini sorduğumuz bu soruya şehir olarak cevap verirken, % 42.3'lük orana sahip bir dilim de doğdukları yer olarak köy birimini işaretlemişlerdir. Uzun süre kırsal kesimde (köy, kasaba) kalan çocukların, şehir ortamında yetişenlere göre, yetiştirme yurdunda daha fazla problem yaşamaları ihtimali bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar da, kırsal kesimde uzun süre yaşadıkdan sonra, yurt hayatı gibi toplu yaşanan ortamlara yerleşen çocukların, diğerlerine oranla daha fazla uyum problemi yaşadıkları görülmüştür.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar sorunu toplum refahının sağlanması yönünden önemle ele alınması gereken bir konudur. Korunmaya Muhtaç Çocukların kökenleri, sosyo-ekonomik durumları ve sorunları konunun çözümü için bilinmesi gereken yönlerdir. Çocuk refahını ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar sorununu toplumsal refahtan ayrı düşünemeyiz.

Araştırma bulgularımıza bakıldığında korunmaya alınma sebebi olarak; Boşanma, Anne veya babanın birisi tarafından terk edilmiş olma, Her ikisi tarafından terk edilmiş olma, Anne veya babadan birinin ölümü ve Her ikisinin de ölümü gibi faktörlerden ortaya çıkan parçalanmış aile fenomeninin %89.6 gibi büyük bir orana sahip olduğu gerçeğinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu veriler itibarıyla Tokat ve Turhal Yetiştirme Yurtları, Türkiye genelinden önemli farklılıklar arz etmektedir. Buna göre bütün Türkiye'de toplam, % 52 oranında çocuk, ölüm ve boşanma sebebiyle korunmaya alınmışken, % 18 oranındaki çocuk grubu da ekonomik yetersizlikler sebebiyle korunmaya alınmış bulunmaktadır (SHÇEK 2005). Ailenin ihmali ve hükümlülük hali ise son derece az bir orana sahip olarak dikkat çekmektedir.

Korunmaya muhtaçlık sebepleri açısından Türkiye genel durumuna göre 'Ekonomik Yoksunluk' faktörü % 60 gibi çok büyük bir oranı teşkil etmektedir. Resmi olmayan istatistiki verilere göre Türkiye'de bu anlamda bir milyon civarında çocuğun varlığından bahsedilmektedir. Bu çok ciddi bir rakamdır. Yurt ve yuvalar bu anlamda toplam 20 bin civarında çocuğa korunma ve barınma imkanı sağladıklarına göre çok önemli miktarda

çocuğun bu imkanlardan yararlanamadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun Türkiye'nin yapısal sorunlarıyla ilintili bir yapıdan kaynaklandığını ifade edebiliriz. Bu da yurtların bir fonksiyonunun da ekonomik açıdan zor durumda olan ailelerin çocuklarının okuma imkanının oluşturulduğu mekanlardır denilebilir. Yurtlar bu anlamda çeşitli araştırmaların da ifade ettiği gibi birer yatılı okul görünümündedirler. Türkiye'nin hızlı yapısal dönüşüm yaşadığı dönemlerde korunmaya muhtaç çocuk kavramı da değişmiştir. 1980'li yıllarda yoksulluk ve eğitim gibi sebeplerle ve zamanın getirdiği imkan ve avantajlardan yararlandırma nedenleri ile çocukların korunma altına alınması istenmekte iken, son on yılda; aile içi şiddet, terk, cinsel istismar, sokakta yaşayan ve çalışan, suça eğilimli, suça maruz kalma gibi sebeplerle çocukların korunma altına alınmaları söz konusudur. Bu durum 'Türkiye'nin yapısal değişiminin getirdiği ve geleneksel sosyal destek kurumlarının işlevlerini yerine getirememesinin bir sonucu olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'nin yapısal farklılaşması sonucunda, iç göç yoğunluğu, işsizlik, eğitimde içerik sorunu vb. sorun alanlarının genişlemesi sebebiyle ortaya çıkan sorunlar da farklılık arz ederek değişime uğramaktadır. Korunmaya muhtaçlık açısından yoksulluktan, eğitimsizlikten, işsizlikten, daha spesifik olan kronik sorunlara yani örneğin, aile içi şiddet, terk, cinsel istismar, sokakta yaşayan ve çalışan, suça eğilimli, suça maruz kalma gibi batı toplumlarında daha sık gördüğümüz ve ürkütücü olan daha özel sorun alanlarının varlıkları da dikkat çeken önemli risk alanlarıdır.

Çocukların devam ettikleri okullar açısından araştırma bulgularına bakıldığında, araştırmanın 13-18 yaş grubu üzerinde yapıldığı düşünüldüğünde devam edilen okullar açısından, çok çeşitlilik arz etmemektedir. Araştırma örneklemindeki çocukların % 47.7'si bir ilköğretim okuluna devam ederken, %45.1 oranında öğrenci de liseye devam etmektedir. Araştırmamızda sadece % 0.9 oranında öğrenci bir ön lisans programına devam etmektedir. Zorunlu olan ilköğretimi bitirip, herhangi bir okula devam etmeyenlerin oranı ise %4.6 olarak çıkmıştır. Bu çocuklar genelde kendilerine uygun olan bir işte, kurumun da

muvafakatiyle çalışmaktadırlar. Yapılan bazı araştırmaların verilerine göre, ekonomik açıdan yoksunluk içerisindeki ailelerin, çocuklarını okutmak için yurdu tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Türkiye geneli verilerini de sunduğumuz araştırma kapsamında önemli bir husus olarak, bizim yaptığımız araştırmamızda da paralel veriler ortaya koymuştur. Bu husus da genel olarak yurtda kalan çocukların okullarındaki akademik başarılarının çok düşük olmasıdır.

Yurtda kalma süresi olarak, en yüksek oranda yurtda kalanların oranı %32.4'lük bir oranla 5-6 yıl olarak ortaya çıkmıştır. İkinci yüksek oran ise %29.7'lik bir oranla 7-8 yıl arasında yurtda kalanların yurtda kalma sürelerini göstermektedir. 3-4 yıldır yurtda kalanların oranı %13.5 olarak çıkarken, 9 yıl ve üzeri sene yurtda kalanların oranı %11.7 olarak ortaya çıkmıştır. Aslında kışla tipi barınma mekanları olan yurtlar, çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılamada gösterdiği gayret ve başarıya rağmen, sosyal hizmet topluluğunca slogan haline gelen 'en kötü aile en iyi yurttan daha iyidir' anlayışı çerçevesinde manevi ve moral değerlerin kazanımı açısından yurtlar sorgulanmalı ve daha iyi barınma modelleri aranmalıdır.

Korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumu; ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olduğu kadar, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilişkilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medenî durumları ile hayatta olma durumları da korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir.

Araştırma sonuçlarına baktığımızda, çocukların ailelerinden sadece % 5'i birlikte yaşıyorken, % 29.7 oranında çocuğun da anne ve babası da ayrı yaşıyor veya boşanmış olduğu dikkat çekmektedir. Anne ve babasının her ikisi de ölü olanlarının oranı % 6.9 iken, ebeveynen yalnızca birinin ölü olma oranı da % 43.6 olduğu görülmektedir. %10.6 oranında çocuğun çeşitli sebeplerle cevap vermediği araştırmanın sonuçlarına göre, gerek boşanma-ayrı yaşama ve gerekse ölüm sebebiyle % 85.1 oranında çocuğun bir aileden ve sıcak yuvadan mahrum olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmamızın neticelerine baktığımız zaman %35 oranındaki çocukların ailesinde bulunan çocuk sayısı 6 ve yukarısı olarak tespit edilmişken, % 27.9 oranındaki çocuğun ailesindeki üye sayısı da 5 kişi olarak tespit edilmiştir. Ekonomik olarak zayıf ailede üye sayısının fazla olması ailenin fonksiyonlarından bir kısmının yerine getirilememesi sonucunda, sosyal kontrol mekanizmasının da iyi çalışmaması nedeniyle çocuk aile dışında bir takım suç örgütlerinin de malzemesi ve aktörü haline gelebilmektedir.

Araştırmada, babası ölenlerin toplam denekler arasında oranı % 48.7 olarak ortaya çıkmıştır. Bu toplam oran içerisinde, % 40 orana sahip çocuk grubu 4 ile 8 yaş arasında babasını kaybetmiştir. % 43.6 oranında çocuğun ise babası öldüğünde bulunduğu yaş grubu 8-16 yaş aralığıdır. Araştırmaya katılan çocukların, % 36.6 oranına sahip olan grubunun üvey babalarının olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal dışlanma açısından düşünülecek olursa, babası olmayan çocukların sosyal dışlanma puan ortalaması, babası olanlardan daha yüksek olarak çıkmıştır. Bu anlamda araştırma bulguları arasında, üvey babanın varlığı ile sosyal dışlanma arasında anlamlı bir ilişkiye de rastlanmıştır. Yani babası olmayan ya da üvey babaya sahip olan çocuk grupları sosyal dışlanma açısından daha riskli bir grup oluşturmaktadırlar. Yine %26 oranında çocuk grubunun da annesinin olmadığı görülmüş olup, bu çocuklardan % 50'sinin 1 ile 7 yaş arasında, % 40 oranında çocuk da 8 ve 13 yaş arasında annesini kaybetmiştir. Bu dönemler çocuğun en çok sevgi ve desteğe ihtiyacı olan kritik dönemler olarak da dikkat çekmektedir. Annesi olmayan çocuklar arasında %20.4 oranındaki çocuğun, üvey annesinin olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu anlamda anne yoksunluğu ya da üvey anne varlığı da çocukların sosyal dışlanma puan ortalamasını arttıran bir olgu olarak da dikkat çekmektedir. Sonuçta çocukların %61.3 gibi bir orana sahip grubu, ya üvey anne veya üvey baba ile birlikte yaşamakta oldukları bulgusu da dikkat çeken bir sonuçtur.

Araştırma verilerine bakıldığında bir başka önemli tespit olarak, % 34 oranında çocuğun, ailesinden suç işleyerek ceza evine girdiği anlaşılmaktadır. Suç işleyip cezaevine girenlerin kim olduğuna bakıldığı

zaman, % 30 baba, % 20 anne ve % 15 oranında da kardeşlerden birinin olduğu bulguları dikkat çekmektedir. Bu da çocukların buldukları aile yapısı ve ilişkileri açısından önemli bir faktör olarak düşünülebilir. Bu anlamda, çocukların ailelerinin duygularını yansıtır tarzı çocuklara davranış modeli olmakta ve çocuklar da bir başkasıyla olan problemini çözme tarzı olarak aileden etkilenmektedirler. Zaten yapılan istatistik analizler sonucunda da ailede büyüklerin duygularını dile getirtişleri ile çocuğun problemlerini çözme tarzı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu da görülmüştür.

Çocukların, bir davranış tarzı olarak şiddete başvurma derecesini ölçmeye çalıştığımız bir soruda karşımıza şu bulgular çıkmıştır: Bu soruya cevap veren çocukların % 52'si yurt ortamında birkaç kez kavga ettiklerini ifade ederken, % 24.5'ide hiç kavga etmediğini söylemişlerdir. Toplam % 74.7 oranındaki denek grubu ya bir veya birkaç defa ya da çok defa kavga ederek kendilerini ifade ettiklerini belirterek şiddetin bir ifade ve iletişim biçimi haline geldiği toplumumuzda çocukların da bundan istisna edilemediği anlaşılmıştır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir gerçek de şiddetin önemli bir kaynak ve referansının aile içinde tanık olunan şiddetle beraber, bu konuda medyanın da gerek haber ve gerekse filmleriyle şiddeti teşvik ve referans eden bir yaklaşım içerisinde olmasıdır. Şu, araştırmaların da bulguları arasında ortaya çıkan bir gerçektir ki, hayatlarında şiddet görenler, kendileri de başkalarına şiddet uygulama riskine sahip olanlardır. Medyanın da bu konuda masum olmadığını belirtmek gerekmektedir. Burada ortaya çıkan bir bulgu olarak Gençlerin yaklaşık %55 kadarı kendi beğendiği ve sevdiği kişinin hayatına özenmekte ve onun yerinde olmak istediğini belirtmektedir. Çocuk ve gençlere rol-model olarak sunulan figürler, ya ulaşılması çok güç bir hayat tarzına özendirilmekte ya da değerden yoksun sadece lüks tüketim ve idealden yoksun bir hayat tarzı teşvik eder bir konumdadır. Genç kitlenin bu anlamda gerçek rol-modellerden mahrum kalması da ayrı bir bunalıma ve dışlanma yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durum şiddeti de besleyen ve tersinden şiddetten beslenen bir sarmal gibi büyümektedir. Bundandır ki sigara yaşı

ilköğretime inmekte ve hatta uyuşturucu kullanımı da yaygınlaşma eğilimi göstermektedir.

Araştırmaya konu olan çocukların yaş durumları göz önüne alındığında büyük çoğunluğunun ergenlik döneminde olduğu düşünülür ve bu dönemin özelliklerini de dikkate alan bir değerlendirme yapılırsa, gençlerin bir kimlik arama ve oluşturma aşamasında olduklarını söyleyebiliriz.

Çocukların sosyalleşmesinde akraba ve yakınlarıyla olan ilişkilerin de önemi büyüktür. Bu anlamda sosyal değerlerin öğrenilmesi ve nesilden nesile aktarılması süreci olarak da tanımlanabilen sosyalleşme daha sağlıklı olarak gerçekleşebilecektir. Bu çerçeveden yurttan kalan çocukların bu ilişki tarzlarına diğerlerinden daha çok ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Yaptığımız araştırmalar sonucu ortaya çıkan bulgulara bakıldığında çocukların 4'te 3' ü akraba ve yakınlarıyla görüşmelerini devam ettirdikleri dikkat çekmektedir. Bu durum çocukların ihtiyaç hissettikleri sosyal destek açısından da önemli olup, onlara 'sahipsiz ve hamisiz' olmadıkları anlamına gelen moral desteğini vermekte ve sosyal dışlanmaya ilişkin risklerini de azaltmaktadır. Ancak akraba ve yakınların sosyal desteğini alamayan gruplar daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kalma ihtimali olan çocuklardır. Bu anlamda, bu risk grubunu oluşturan, yani akraba ve yakınlarıyla görüşmeyen çocukların oranı da azımsanmayacak derecede yüksek bulunmuştur. Bu oran % 24.8 olarak çıkmıştır. Akrabalık ilişkileri özellikle çocukların sosyal norm ve değerleri kazanmasında ve sosyalleşmelerinde önemli bir faktördür. Aile çevresi ve akrabalığın değeri de sevgi ve güvenliğin doğal kaynağı olduğundan ileri gelmektedir. Sevgi duymak, şefkat görmek çocuğun gereksinimleri arasındadır. Bu çerçevede aile ve akrabaların toplumsal fonksiyonlarındaki değişimler yanında bu fonksiyonu çok az değişmektedir. Doğal destek kaynağı olan yakınlar ve akrabalar beşeri sermayeler olarak da önemlerini her geçen zaman dilimlerinde koruyan bir yapı olarak da görülmektedir. Bu destek fonksiyonunu çocuğa ne kaldığı yurt, ne de başka bir kurum verebilmektedir.

Başka bir destek kaynağı da çocuklar için arkadaş ve akran grubudur. Çocukların sosyalleşmesinde arkadaş ve akran grubunun da etkili olduğu yapılan araştırmaların bulguları arasındadır. Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre % 52.4 oranında çocuk grubu yurttaki, 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim birçok arkadaşım var' diyerek, en yüksek orana sahip grup olarak dikkat çekmektedir. 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim bir arkadaşım pek yok' diyenlerin oranı ise % 20.4 olarak çıkmıştır. 'Genelde yalnız yaşamayı severim' diyenlerin oranı %13.6 iken, 'Arkadaş edinme konusunda çok başarılı sayılmam' diyenlerin oranı da % 8.7'dir. Arkadaş grubu, özellikle yurttaki kalan çocuklar için daha da önem kazanmakta ve aile ve akrabaların eksikliğini telafi bakımından önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Çocukların sosyal dışlanma risklerini en çok etkileyen faktörlerden biri ziyaretçi gelme durumu ile kendilerinin ziyarete gitme durumları olduğu düşünülmektedir. Araştırma örneğine bakıldığında zaman, en çok ziyarete gelme aralığı olarak % 34.5'i kendilerinin yaz tatillerinde oldukları zamanı belirtirken, %14.9'u ayda bir, % 11.5'i okul tatillerinde, %10.3'ü bayram tatillerinde ve %10.3'ü de haftada bir ziyaret edildiklerini belirtmişlerdir. Yakınları ile bağlarının devam ettiklerine en önemli gösterge çocukların ziyaret edilmesi olarak düşünüldüğünde de, yetiştirme yurtları çocukların okurken kaldıkları normal öğrenci yurtları gibi görüldüğünü düşündürmektedir. Ancak yapılan istatistiksel çözümler sonucunda çocukların evci iznine gitmelerinin sıklığının sosyal dışlanmaya etkisi açısından ilişki bulunamamıştır. Burada başka bir bulgu da çocukları en çok ziyaret eden yakınlarının % 30.8 oranla anneleri, daha sonra onu takip eden % 18.7 ile babaların olduğudur. Ziyaretlerdeki düzensizlik ve yetersizlik nedeniyle gençlerin sosyalleşme sürecinde önemli bir faktör olan ailenin yeterince katkısının olamadığı söylenebilir. Ancak, gençlerin önemli bir kısmının tatil ve izinlerini aileleri ile birlikte geçirmelerinin bu eksikliği bir ölçüde de olsa giderebildiği düşünülmektedir.

Kurum dışındaki insanların çocukların gözüyle nasıl bir bakış açısıyla yurtları değerlendirdikleri durumuna bakıldığında ise, %58.7 oranına sahip

çocuk grubu bakış açısını olumlu bulduklarını belirttikleri gözlenmiştir. %41.3 oranındaki çocuk grubunun da kurum dışındaki insanların kendilerine bakışını olumsuz olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Çocukların % 39'u diğer insanların 'kendilerine acıyarak bakmaları'nı istemiyor ve bu bakış açısından rahatsız olduğunu ifade ediyorlar. Yaptığımız gözlem ve mülakatlardan da anlaşıldığı gibi, bu çocuklar kendilerine 'acıyarak' bakılmasından oldukça rahatsızlık duyuyorlar. Hatta çok küçük oranda bir yurt çocuğunun insanların 'acıyarak' bakmalarını istismar ettiğini ve kendilerine para vs. ile yardım yapılması için bu bakış açısının istismar edildiğini' ifade etmişlerdir.

%22.1 oranına sahip çocuk grubu 'dışarıdaki insanların kendilerini hor gördükleri'nden dolayı rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmamızın değişik aşamalarında gözlemlediğimiz 'yurtlu çocuk' adlandırması da yine çocukların küçük düştükleri anlayışını besleyen bir tavır olarak dikkat çekmektedir. Çocuklar kendilerine yakıştırılan 'yurtlu çocuk' veya 'yurtta kalan çocuk' gibi tanımlamalardan da ciddi oranda rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, çocukların büyük bir çoğunluğu diğer insanların 'yurtla ilgili' sorularına kaçamak cevaplar verme eğilimine sahip olduklarını veya yurtta kaldıklarını gizlediklerini ifade etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, çocukların yurtta kalması her ne kadar bütün ihtiyaçlarının karşılanıyor olmasına rağmen bir aşağılık kompleksine sebep olmaktadır. Bu, çocukların bir aile yanında yetişememelerinin de verdiği toplumdan kaçma, toplumsal dışlanma ve aşağılık duygusunu besleyen bir durum olarak dikkat çekmektedir. Araştırmaya katılan çocukların, %14.3 oranına isabet eden çocuk grubu da dışarıdaki insanların bakış açılarını olumsuz bulma sebebi olarak 'kendilerine güvensiz bakmaları'nı göstermişlerdir. Toplumda, yurtta kalan çocukları istismar etmeye çalışan ve bu çocuklar üzerinden belirli çıkarlar elde etmeye çalışan çok küçük de olsa marjinal bir grubun varlığı; gerek çalışmalarımızda yaptığımız inceleme ve gözlemler ve gerekse de medyaya yansıyan haber içerikli programlardan edindiğimiz bilgiler neticesinde bir gerçek olarak varlıkları dikkat çekmektedir.

% 56.2 olarak düşünöldüğü de, bu orandaki çocukların yurda yerleşmelerinde aile ve yakınları vesile olmuştur. Aile parçalanması sonucu dağılan aile yapıları ya da ekonomik yoksunlukla çocuklarına bakamayan fakir ailelerin varlığı bu yerleştirmeye sebep olmuştur diyebiliriz. Burada bir gerçek de ortaya çıkmaktadır ki, o da, ailenin korunması gerçeğidir.

Yapılan araştırmaların sonucu yurtlarda kurulan arkadaşlık ilişkilerinin, gençlerin sosyalleşmesinde önemli bir faktör görünümünde olduğı ifade edilmektedir. Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre % 52.4 oranında çocuk grubu, yurttta, 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim birçok arkadaşım var' diyerek en yüksek orana sahip grubu teşkil etmektedirler. 'Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim bir arkadaşım pek yok' diyenlerin oranı ise % 20.4 olarak çıkmıştır. 'Genelde yalnız yaşamayı severim' diyenlerin oranı %13.6 iken, 'Arkadaş edinme konusunda çok basarili sayılmam' diyenlerin oranı da % 8.7'dir. Aileden ayrı yaşayan yurt çocukları arasında arkadaş dayanışması diğer çocuk gruplarına göre daha güçlü bir yapıya sahip olarak dikkat çekmektedir. Çünkü aile ve yakınlarından alamadığı desteğı arkadaş grubunda aramakta ve dolayısıyla grup yapısı güçlü bir arkadaş dayanışması çocukların önemli bir destek kaynağı olmakta, sosyalleşmelerinde önemli bir faktör olarak düşünölmektedir. Araştırma verilerine bakılarak, aileden uzak olan çocukların, % 42.7 oranına sahip çocuk grubunun, yani yaklaşık örneklem grubumuzun yarısının, arkadaşlık konusunda çok basarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yapıdaki çocuk grubunun kişilik problemleri yaşamaları, içine kapanık olmaları, sosyal yalnızlaşma ve sosyal dışlanmışlık hislerini daha da kuvvetlendirerek, toplumdaki soyutlanmalarını netice verecek bir sürece sebep olması ihtimalinin yüksekliğinden bahsedilebilir. Çocukların arkadaşlarıyla geçimi ise %37.4 oranında çocuk, 'Arkadaşlarımla her zaman iyi geçinir ve anlaşırım' diye cevap vermekte, %22.4 oranında çocuk, 'Çoğı zaman iyi geçinir ve anlaşırım' cevabı vermekte ve %26.2 oranındaki çocuk grubu da 'ara sıra iyi geçinirim, ara sıra anlaşamam' diyerek cevap vermişlerdir.

Çocukların anne-babalarının eğitim durumuna ilişkin verilere bakıldığında; annelerin %27.3, babaların ise %12.2'si okur-yazar değilken, annelerin % 27.3'ü, babaların % 26.5'i ilkokul mezunudur. annelerin babalardan eğitim seviyesi olarak daha düşük bir seviyeye sahip oldukları görülmektedir.

Çocuklar arasında % 52.1 oranındaki çocuk grubunun, kaldığı yurttan kardeşi ile beraber yaşadığı gözlenmiştir. Çocukların % 44.2'sinin başka yurttan kardeşleri olduğu ifade edilmekte olup, %96.3 oranına sahip çocuğun ailesi ya ekonomik veya aile parçalanması nedeniyle en az bir kardeşi ile yurt veya yuvalarda barınmak zorunda kalmaktadırlar.

Çocukların, %34.7'si daha önce bir kurum değiştirerek yurda geldiğini ifade etmişlerdir.

Çocukların, %25.7'si yurttan en az bir defa kaçmış, % 4'ü kaçmayı düşünmüş, yine % 4 oranındaki çocuk da kaçmaya teşebbüs etmiş olduklarını ifade etmişlerdir. Yurttan kaçanların %50'si bir defa kaçarken, yine kaçanların %25'i de 2 defa yurttan kaçmış olduklarını belirtmişlerdir. Yurttan kaçma sebeplerine bakıldığında ise çocukların % 18.4'ü 'evini özlediği için', % 15.8'i 'arkadaşlarının teşvikiyle' kaçmaya teşebbüs ettiğini, % 10.5'i yurttaki kötü muameleden dolayı, % 7.9'u da 'yurda alışamadığından dolayı' kaçtıklarını ifade etmişlerdir. Yurttan kaçma eğiliminde olan çocuk sayısı, bu ortamda bulunmaktan memnun olmayan çocuk sayısına işaret etmektedir. Bu çocuk oranının yurttaki arkadaşlık ilişkilerinden hoşnut olmadığı ve arkadaşlarından sorunları konusunda yardım ve destek alamadığı düşünülmektedir.

Çocuklar, yurttan kendisiyle en çok ilgilenenlere sorunlarını açıyorlar. Yapılan istatistiksel çözümler sonucu bu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu dikkat çekmektedir. Yani çocukların bir sorunla karşılaştıklarında o sorunlarını açtıkları kimselerin, kendileri ile en çok ilgilenen kimselerin olduğu dikkat çekmektedir.

Çocukların boş zaman aktivitelerine bakıldığında, %25.5 oranındaki çocuğun kitap-dergi okumakta olduğu dikkat çekerken, %19.4'ü bilgisayar ve internet kafeye gitmekte, % 14.3'ü de arkadaşlarıyla gezinerek

değerlendirmektedirler. Çocukların okuduğu kitap türleri, %34.3'ü hikaye-roman, %15.2'si dini kitapları ve yine aynı orana sahip çocuk grubu da her kitabı okuduğunu ifade ederken, çocukların %12.1'i de ders kitaplarını okuduğunu söylemişlerdir. Dikkat çeken bir olgu olarak çocuklardan, fikir kitapları okuduğunu ifade edenlerin oranı %2 ve hiçbir kitap okumadığını beyan eden çocuk oranı da %6.1 olarak gerçekleşmiştir. Buradan da çıkan sonuçlara göre bu ve bütün çocuklara okuma alışkanlığını kazandırmak ve sevdirmek sorumluluğu önce yetkililere sonra da bütün bir topluma düşmektedir. 'Okuma sadece seyret, sorma ve dinle' diye özetlenebilecek çocuk ve öğrenci yetiştirme faaliyetlerinin sorgulanmasının gerekliliği ortadadır.

Çocukların yetiştirilmesi noktasında yukarıdaki verilerle paralellik arz eden bir bulgu da çocukların televizyon karşısındaki tutumlarıdır. Buna göre çocukların % 19.2'si magazin ve eğlence programlarını, %18.2'si Türk dizi filmlerini, %14.1'i yabancı filmleri, %11.1'i spor programlarını, %6.1'i çizgi filmleri seyretmeyi tercih ederken, sadece %5.1 oranındaki çocuk grubu açık oturum ve tartışma programlarını seyretmeyi, %2 oranındaki çocuk da belgeselleri seyretmeyi tercih etmektedirler. Televizyonlardan filtresiz alınan mesaj ve yorumlar, çocukların dünyalarında çok önemli izler bırakmakta ve yanlış rol-model arayışlarına sebebiyet vermektedir.

Bütün bu faaliyetler, çocukların kişilik ve mizacını etkilemekte ve asosyal karakterde bir özellik kazanmalarına sebebiyet vermektedir. Bu anlamda çocukların % 31.1'i kendilerinin sinirli olduğunu ama bu özelliklerinin kendilerini hoşnut etmediğini ifade etmişlerdir. %24.4 oranındaki çocuk grubu da 'çok unutkan' olduklarından dolayı rahatsız olduklarını, %22.2 oranındaki çocuk grubunun da, kendilerinin 'insanlara çok güvenemediğinden' dolayı rahatsızlık duyduklarını, %8.9'u da 'çok önyargılı' olduklarını belirtmişlerdir. Çocuklardan %6.7'sinin insanların arasında çok sıkıldığını ve yine aynı oranda çocuk da toplumsal bir faaliyette bulunamamaktan dolayı rahatsız oldukları bulguları da üzerinde durulması ve çözüm bulunması gereken durumlar olarak dikkat çekmektedir. Özetle %79.6 oranındaki çocuk grubu kendilerini, sinirli, çok

unutkan, çok önyargılı, insanlara çok güvenemeyen, insanlar arasında bulunmak ve bir sosyal faaliyette bulunamayan bir kişilik tipinde vasıflandırmakta ve bu özelliklerinden dolayı da rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu özelliklere bakıldığında, ancak % 19.6 oranına sahip çocuk grubu, hayata bir anlam veremiyor ve boş bulduğunu ifade ediyorken, % 16.3 oranında çocuk da hayati çoğu zaman bir yük ve hayal kırıklığı olarak gördüğünü ifade etmişlerdir. % 5.4 oranına sahip çocuk grubu da hayatın bir anlamı olup-olmadığını bilmediğini ifade etmişlerdir. Bu sayılan 3 grup da hayata olumsuz bakışın oluşturduğu grup olarak toplam oran içindeki payları % 41.3 değerindedir. Bunların gelecek algı ve değerlendirmelerinin rehabilite edilmeleri ve pozitif düşünceleri için gerekli adım ve önlemlerin alınması bir ihtiyaç olarak dikkat çekmektedir.

Çocukların önemli bir oranının bir devlet dairesinde bir iş sahibi olmak istediği görülmekte olup, kendilerine yasanın sağladığı imkanların yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Yurt hayatı sonrasında çocukların % 25'i ailesinin yanına dönmek istediğini ifade ederken, %20.8 oranına sahip bir çocuk da tam tersi bir düşüncede olarak aile ve yakınlarından uzakta bir yerde çalışmak istediğini ifade etmektedir. Burada ailesinin yanına gitmek isteyen çocuklarla ailesinden uzakta yaşamak isteyen çocukların oranı birbirine yakın olarak dikkat çekmektedir. Bu anlamda % 62.1 oranında çocuğun gelecek algısı olumlu bulunurken, %35 dolayında çocuğun da gelecek perspektifinin olumsuz olduğu da araştırmanın dikkat çeken bulguları arasındadır. Çocukların gözüyle değerlendirildiğinde, Türkiye'nin en büyük sorunu % 50.5 oranıyla işsizlik olarak belirtmişlerdir. Türkiye için en büyük tehlike olarak da çocukların %21.8'i terör derken, %10.9'u da eğitim cevabını vermişlerdir.

Gelecek algısı ile ilgili bir bulgu olarak çocukların %53.8'i Türkiye'de yaşamak isterken % 46.2 oranındaki çocuk grubu da başta ABD olmak üzere dünyanın değişik yerlerinde yaşamak istediklerini ifade etmişlerdir. Yine bu bulgularla ilgili olarak çocukların Türkiye ve dünya algısı da önemlidir. Türkiye'nin gidişatını hiç iyi görmeyenlerin oranı %45.7 ile dünyanın gidişatını hiç iyi görmeyen % 52.5 oranındaki çocuk grubu ile

paralellik arz etmektedir. Türkiye'nin gidişatını çok iyi görenler ile Türkiye'nin normal seyrinde gittiğini düşünenlerin oranı %17 ile eşit oranda çıkmıştır. Burada yapılan istatistik çözümler sonucunda da çocukların Türkiye ve dünya algısı arasındaki ilişki de anlamlı olarak bulunmuştur. Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini isteyenlerin çocukların oranı %38.9 iken, AB'ye girmesini hiç istemeyenlerin oranı ise isteyenlerin yaklaşık yarısı olan %18.9 olarak çıkmıştır.

Yurtta kalan bir çocuğun en büyük sıkıntılarında birisi 'yurtlu çocuk' veya 'yurtta kalan çocuk' tanımlamasıyla betimlenmektedir. Bu durum, yaptığımız incelemeler sonucunda da ortaya çıkarmıştır ki, çocuklarda aşağılık kompleksine sebebiyet vermektedir. Bir aile yanında yetişmek ile bir yurttaki aile yanında yetişmek çocukların nazarında aynı şeyler değildir. Çocuklara göre aile yanında yetişmek daha üstünlük ve avantaj sağlayan bir durumdur. Bunun sebebi ailenin çocuk için sağladığı doğal bir destek kaynağı olması da diyebiliriz. Bu doğal destek, çocukta dış dünyaya karşı daha emin ve güvenli olmasını sağlamakta, hatta daha küçük yaştaki çocuklarda da babanın veya annenin herkesten daha güçlü ve herkesten daha bilgili olarak görülmesi yine çocukların baba, anne ya da aileye olan bağlılıklarının ve orada güven içinde olmalarının bir göstergesidir denilebilir.

Genel olarak bakıldığında yurtta kalan çocukların sosyalleşme süreçlerinin daha sıkıntılı bir süreç olduğu dikkat çekmektedir. Toplumsal dışlanma sorunlarının sosyalleşmeyle çok yakın bir ilişkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu çocukların sosyalleşmeleri, ailesi yanında kalan çocuklara göre daha zorlu bir süreçtir. Bu sürecin titizlikle değerlendirilmesi çocukların psiko-sosyal gelişimleri açısından son derece önemlidir. Yetiştirme yurtları, korunmaya muhtaç çocuklara önemli hizmetler sunmaktadır. Bu kurumlar, çocuklara toplumsal değerler ile olumlu tutum ve davranış kazandırma ve geliştirmeye yönelik olarak yönlendirmeler yapmakta, sonra da çocukların ileride atılacakları sosyal hayata alıştırmalarını hedef almaktadırlar. Fakat yapılan araştırmaların sonuçlarına göre kışla tipi hazırlanmış yurt ortamları, özellikle çocukların ve gençlerin psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamada belirgin bir yetersizlik

yaşadıkları da bir gerçek olarak dikkat çekmektedir. Çocukların vicdani moral ihtiyaçlarının karşılanması da bu durumda yurtlara verilen bir vazife olmaktadır. Bu vazife çerçevesinde çocukların geleceğe daha sağlıklı sosyalleşmelerini sağlamak ve çocukların yurttaki kalmalarını bir aşağılık kompleksine çevirmelerini engelleyecek önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Bu aynı zamanda çocukların hayata, topluma ve dünyaya olumlu bakmalarını sağlamak açısından da, yurtların önemli fonksiyonları arasında olduğu düşünülmektedir.

B. Öneriler

Kamusal alanda Kurumun yeterince güçlendirilmemiş olması, hizmetlerin yeniden yapılandırılmasında yaşanan sıkıntılar, kronikleşen sorunların çözümünde diğer kurum ve kuruluşlarla eşgüdümün yeterince sağlanamaması gibi pek çok nedenlerle artan sayıdaki korunmaya muhtaç çocuklara kışla tipi kurum bakımı modelinde bakılmasına bir zaruret olarak bakılabilir. Ancak Son bir kaç yıllık süreç kışla tipi kurum bakımından uzaklaşarak, daha küçük ev ortamına yakın kuruluşlarda çocukların bakımını amaçlayan "çocuk evleri" ve "sevgi evleri" projeleri geliştirilmiş ve hayata geçirilmeye başlanılmıştır. Bu da zikredilmesi gereken güzel bir gelişmedir. Ancak bu güzel gelişmelerin problemlerin halledilmesi manasına gelmediğini ve bu konuda toplumsal hassasiyetlerin daha çok gayrete getirilmesi gerçeğini de unutmamak gerekmektedir.

Anne veya babanın ölümü ile aile parçalanması olayının vuku bulmasının ardından, en büyük oran boşanma sebebiyle aile yuvasının dağılmasıdır. Bu da Türkiye genelinde artış gösteren bir olay olarak dikkatleri çekmektedir. Bu anlamda Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre 1995 yılında 28 bin çift boşanırken bu sayı 2005 yılında 95 bine çıkmıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki korunmaya muhtaç çocuk problemi, genel olarak aile ile ilgili problemlerin bir sonucu olduğuna göre bu anlamda ailenin ve aile değerlerinin korunması çok önemli bir sorun alanı olarak ülkemiz gündeminin önceliklerine arasına girmesinin önemi vurgulanmalıdır.

Ailenin ekonomik yoksulluk içinde olması korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Yoksul aile yapılarında anne-babanın boşanması, anne ve babanın ölümü çocuğun korunmaya muhtaç duruma geliş sürecini hızlandırmaktadır. Fakirlik bazı grupların toplumda, özellikle ekonomik kaynaklardan dışlanmasının bir neticesidir. Bu durumdaki grupların fakirlikten kurtulabilmeleri ancak, onlara yeterli ekonomik kaynağın verilmesiyle mümkün olabilir. Fakirliğin neticelerinden belki de en önemlisi bu grupların toplumsal hayatın her kademesinden dışlanmasıdır. Sosyal dışlanmışlık, insanların aile, arkadaş,

cemaat ve toplum gibi zor zamanlarda güvenilebileceği grupların parçası olamamasıdır. Bu yüzden yoksulluk, var olan bir sorunu katmerli hale getirmektedir. Bu sebeple yoksulluğu engelleyecek makro programlar ve projeler geliştirilmeli ve bu sosyal politika ve projelerle bakıma ve korunmaya muhtaç hale gelmenin en önemli bir faktörü de izale edilmeye çalışılmalıdır. Bu anlamda mikro kredi uygulamaları gibi aileyi destekleyen teşvik yapılarının daha da yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesinin önemi vurgulanmalıdır. Türkiye genelinde çocukların korunmaya alınmasının sebepleri arasında % 60 olarak sebep ekonomik durum gösterilmektedir. Fakirlik, anne ve babanın çocuğa sağlıklı bir gelişim sağlayamaması neticesinde çocukların korunmaya alınmasının bir sebebi olarak önemli bir faktördür.

Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmiş olan ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklara aile yanında bakım hizmeti sağlanmakta, kurum bakımı çok acil durumlarda ve aile yanında bakılamayacak durumda olan çocuklar için uygulanmaktadır. Ülkemizde durum bunun tam tersi olarak gerçekleşmiş, kurum bakımında bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Bu anlamda yapılan bütün araştırmaların ortak bir bulgusu olarak kurum bakım hizmet modellerinin, çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimlerini ve sağlıklı sosyalleşmelerini sağlamakta yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır. Zaten 2828 sayılı SHÇEK Kanununun 9. maddesi (b) Bendinde de 'öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek' görevleri bu kurumun görevleri arasında zikredilmektedir. Önemli olan çocuğa aile içinde sahip çıkmak ve desteklemektir. Bunun içinde aileyi koruyucu maddi ve manevi destek unsurları ortaya çıkarılıp, aile kurumunun parçalanması engellenmeye çalışılmalıdır. Zaruri olarak kurum bakımında kalması gereken çocuklar haricinde, anne ve babası hayatta olup da ekonomik yoksunluklar sebebiyle çocuklarına kurum bakımı talep eden ailelerin yoğunluğu gün geçtikçe artış göstermektedir. Hatta kurum bakımında ilk sıralarda ekonomik yoksunluklar sebebiyle alınan çocuklar, (ortalama bütün kurum bakımı altında bulunan 20.000 çocuktan yine ortalama

12.000 kadar çocuk sadece ekonomik yoksunluk sebebiyle kurum bakımında barındırılmaktadır.) bu kurumların adeta birer yatılı okul görevi ifa ettiğini de göstermektedir. Bundan dolayıdır ki kurum bakımına alınan çocukların çok iyi araştırmalara konu olması, gerçek ihtiyaç sahiplerinin kurum dışında kalmaması için çok önemlidir.

Yoksulluk ve risk gruplarına yönelik sosyal hizmetler ve bunlara yönelik sivil toplum etkiliği arttırılmalı ve bu konuda halkın daha duyarlı ve bilinçli olması için bir faaliyet yapılandırılmasına gidilmelidir.

Çocukları koruma hizmetlerinde son yıllarda bütün dünya üzerinde durulan yaklaşım, aile birliğinin korunması yaklaşımıdır. Bu yaklaşım çocuğun kendi evi dışında bir kuruma yerleştirilmesi yerine ailesi yanında yaşamına devam etmesine imkan tanınmasıdır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmiş olan ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklara aile yanında bakım hizmeti sağlanmakta, kurum bakımı çok acil durumlarda ve aile yanında bakılamayacak durumda olan çocuklar için uygulanmaktadır. Burada gerçek ihtiyaçlılar kurum bakımına alınmakta ve aile yanında desteklenerek kalması mümkün olabilen çocuklar, ailelerinden koparılmadan bakımlarının sağlanması mümkün olmaktadır.

Aileye Dönüş Projesi Kapsamında Kuruluştan Aileye Döndürülen Çocuğa Sağlanan Haklar açısından bakıldığında ortaya çıkan maliyet rakamları SHÇEK verilerine göre (SHÇEK: 2006) şu şekildedir:

Kuruluştan Çocuğun Aylık Bakım Maliyeti..... : 700 – 1000 YTL
Kuruluşlarda Korunma Altında Bulunan Yaklaşık..... : 20.000 Çocuk
Ekonomik Nedenlerle Korunma Kararlı..... : %60
5 Yıl İçerisinde Aileye Döndürüleebilecek Çocuk Sayısı. : 12.000
Bir kişi için Aileye ödenen aylık ANY Miktarı..... : 152,38 YTL.
Çocuğun Yetiştirilmesi İçin En Uygun Ortam..... : Aile Ortamı
Korunma Kararı..... : Kaldırılmayacak
3413 Sayılı Yasadan..... : Yararlanılacak
Giyecek,Eğitim -Öğretim,Sağlık ve Harçlık..... : Karşılancak
Bir Çocuk İçin Ailenin Eline Gececek Miktar Aylık Yaklaşık 300 YTL'nin üzerinde olacaktır.

Yapılan bu düzenleme sonucunda bu güne kadar 3410 (17.06.2005 tarihi itibari ile) çocuğun ANY ile desteklenerek ailesinin yanına dönebileceği tespit edilmiştir. Kurulda bakım maliyetinin yüksek olması ve ailesi yanında çocuğun ANY (aynı ve nakdi yardım)'lerle desteklenmesi hususunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Burada söz konusu sadece maddi ve ekonomik olarak bir maliyet hesabı olmayıp, çocuğun hem sosyal-psikolojik ve bedensel-zihinsel gelişiminin de aile ortamında daha sağlıklı olacağı kanaatidir.

Yurt ve yuvalarda barınan çocuklara uygulanan maddi ya da manevi baskı da bir şiddet şeklidir. Türkiye'de görüntülü ve basılı medyaya da yansıyan yurt ve yuvalarda gözlemlenebilen şiddet olayları, genel olarak bir eğitim noksanlığından kaynaklanmakta, buralarda çalışan insanların çocuk yetiştirme ve pedagojik bazı gerçekleri bilememelerinden kaynaklandığını söylenebilir. Fakat çok daha önemli bir tespit olarak, bu kışla tipi barınma yerlerinin ve toplu yaşamdaki eksiklerimizin şiddeti beslediği gerçeği de yadsınamaz bir gerçektir. Yetiştirme yurtları olarak kullanılan kurum binalarının büyük bir kısmı başka amaçla inşa edilmiş kışla tipi ve eski binalardır. Mekansal olarak sosyal dışlanmayı hızlandıracak bir yapı olarak kışla tipi yurtlar, çocukların sağlıklı sosyalleşmeleri sağlanamamakta, yine sağlıklı psiko-sosyal gelişimleri olamamaktadır. Bunun için mümkün olduğu oranda yaşam ortamları kışla tipi yurt yapılarından daha küçük gruplarının barınabileceği ev tipi barınma yerleri oluşturulmasının lüzumu anlaşılmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların bağımsız davranma ve üreticilikte bireyselleşmeleri, büyük bir önem taşıdığı gibi, bireyselleşmede, kişinin kendine özgü bir mekanının olması da çok önemlidir. Korunmaya muhtaç çocukların mekansal olarak dışlanmalarını engelleyecek bir yapının oluşturulması için değişik projelerin geliştirilmesi bilimsel ve akademik kamuoyunda tartışmaya açılmalı, kışla tipi olmayan mekanların ağırlık kazanması teşvik edilmelidir. Yetiştirme yurtlarının, çocuğun bireyselleşmesi için uygun fiziksel ve mekansal bir zemin hazırlamaktan uzak olduğu söylenebilir. Her çocuğa ayrı bir mekan verilmesi, çok pratik

gibi görünmese de, en azından mekanı paylaşan kişi sayısının düşürülmesi bir çözüm olarak düşünülebilir.

Yetiştirme yurdunda kalan ve reşit yaşa gelince de buradan ayrılması kaçınılmaz olan çocukların, daha sonraki yaşamlarına ilişkin öngörülerini, toplumsal bütünleşmelerini etkileyebilecek düzeydedir. Kurumdan ayrılarak topluma katılan çocukların, acınacak kimseler olarak toplumda yer edinmemeleri ve topluma yabancılaşmamaları için, bu kesimin problemlerinin tespit edilip, çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bahsedilen adımların atılmasında kamu kuruluşları yanında, özel kuruluşların ve yine sivil toplum kuruluşlarının eşgüdüm halinde olmaları, bütünleşmenin en yüksek düzeyde olmasını sağlayabilecektir.

Yetiştirme yurdunda kalan çocukların, toplumla bütünleşmeleri ve problem insan olmaktan kurtulmaları için, imkanlar ölçüsünde yurtda, aile ortamı oluşturulmalı, eğitimci ve uzmanlar, çocukların yaşamı ile kendi yaşamını birleştirmeli, günün her vakti ulaşılabilen kişiler olabilmelidirler. Sosyal kolların işlevsel hale getirilmesi ve birtakım aktivitelerin, hem kurum içinde ve hem de kurum dışını kapsayacak biçimde düzenlenmesinin, çocukların / gençlerin sosyalleşmelerinde ve deneyim kazanmalarında önemli bir fonksiyon üstleneceği ifade edilebilir.

Öte yandan yurtlarda hiçbir ayırım gözetilmeden her nitelikteki çocuğun beraber kalması da bunda etkilidir. Yani suça meyilli, sorunlu ve rehabiliteye muhtaç bir çocukla, hiçbir suç olayına karışmamış sorunsuz çocukların aynı mekanda barındırılmasının sakıncalarını da dikkate almak gerekmektedir.

Gençlerin enerjileri diğer doğal enerji kaynaklarından daha önemsiz değildir. Bu doğal enerji kaynaklarının boşa gitmemesi ve değerlendirilmesine gösterilen kıymetin ve hassasiyetin, bu ve bütün gençlerden de esirgenmemesi kanaati ve temennisini taşıyorum.

Kurumda barınan çocukların en önemli avantajlarından biri olarak 3413 sayılı korunmaya muhtaç çocukların işe alınmasıyla ilgili kanun kararıdır. Buna göre devletin yurtlarda kalan çocuklara ayırmış olduğu binde 1

oranındaki istihdam önceliği söz konusu olmaktadır. (25.02.1988 tarih ve 3413 sayılı kanun ile getirilen bir yeniliğe göre; kamu kurum ve kuruluşlarındaki serbest kadroların binde birine, kurumlarda bakılan ve 18 yaşını doldurmuş çocuklar alınacaklardır.) 3413 sayılı Kanun ve bu Kanunla düzenlenen 02 Mart 1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük gereği olarak, 3413 sayılı Yasanın uygulanmaya başlandığı 1988 yılından günümüze kadar 21.343 korunmaya muhtaç çocuk kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilmiştir.

Yetiştirme yurtlarında kalanlara verilen ödeneklerin, günümüz koşullarında yetersiz olduğu inkar edilemez. Çocuklara ve gençlere, kişilerin mağdur olmayacakları düzeyde para verilebilmesi için;

- Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdunun bulunduğu yere göre bir tespit yapılabilir ve optimum seviye yakalanabilir,
- Sosyal hizmet uzmanı sayısının arttırılması ve bunların faaliyetlerinin yoğunlaştırılması sağlanabilir,
- Yurt personeline; aldığı eğitime uygun görevler verilmesi ve maddi-fiziksel durumun ideal düzeye yükseltilmesi sağlanabilir,
- Yurtta hem personel ve hem de çocuklar / gençler arasında, grup çalışmasını ön plana çıkaran faaliyetlere ağırlık verilebilir,
- Belli aralıklarla, yapılacak olan, görüşme ve anketlerle, problem alanları tespit edilebilir ve buna göre bir strateji geliştirilebilir,
- Boş zamanların en verimli şekilde değerlendirilmesi için, imkanlar artırılabilir ve bu sayede çocukların ve gençlerin, oyun vasıtasıyla toplumsallaşması sağlanabilir,
- Gelecek kaygısının yoğun biçimde yaşanmaması için, çocuğun / gencin görüşü de alınmak suretiyle, mesleksi tercihler isabetli olarak yapılabilir,

- Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin, geleceğe daha aydınlık bakabilmeleri için, devletin, kamu kurum ve kuruluşlarında ayırmış olduğu, binde birlik kadro oranı arttırılabilir.

Gerçi günümüze kadar devlet tarafından görev verilen çocuk ve genç sayısı Buna göre çocukların kendi bakış açılarından 'işlerinin 18 yaşın sonunda hazır' olduğuna dair ümitleri de okuma hususunda etkili bir faktör olarak düşünülmektedir.

Araştırma bulguları arasında ortaya çıkan ve değişik araştırmalar sonuçlarında da ifade edildiği gibi yurttan kalan çocuklar, 'yurtlu çocuk' tanımlamasından rahatsızlık duyuyorlar. Bu da çocukların yurttan kaldıkları için küçük düştükleri şüphesini düşündürmektedir. Çocuklar kendilerine yakıştırılan 'yurtlu çocuk' veya 'yurttan kalan çocuk' gibi tanımlamalardan da ciddi oranda rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Yurtların imajlarını kuvvetlendirecek yeni düzenleme ve tanıtım faaliyetleri çocukların bu düşüncelerinden kurtulmalarını sağlayabilir. Kendirine, dışarıdaki arkadaş çevrelerinin 'yurtla ilgili' sorularına kaçamak cevaplar verme eğilimine sahip olduklarını veya yurttan kaldıklarını gizlediklerini ifade etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, çocukların yurttan kalması her ne kadar bütün ihtiyaçlarının karşılanıyor olmasına rağmen bir aşağılık kompleksine sebep olmaktadır. Bu, çocukların bir aile yanında yetişememelerinin de verdiği toplumdaki kaçma, toplumsal dışlanma ve aşağılık duygusunu besleyen bir pozisyon olarak dikkat çekmektedir. Bunun sebepleri üzerinde durulup yeni bazı düzenlemeler, insanlardaki olumsuz yurt algısını izale edebilecektir.

Korunmaya muhtaç çocukların sosyal dışlanma ve toplumla bütünleşememe problemlerinin çözülmesi için bütün halk kesimlerine sürekli tanıtım yapılması ve problemin ortadan kalkması için halkın katılımını ve desteğini sağlayan ve arayan faaliyetler düzenlenmelidir.

Hizmet içi eğitim olarak dünyadaki kimsesiz çocuklara bakım ve bunun yaklaşım tarzlarının sürekli takip edilmesi ve bu hususta güzel örneklerin bünye ve yapı şartlarına uygun olarak alınması da önemli bir durumdur.

Özellikle meslek elamanlarının yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi çok önem arz eden bir durum olmakla beraber, çocukların problemlerini aşmalarında meslek elamanlarına yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Ancak araştırmamızda da ortaya çıktığı gibi bu elamanlardan istifadenin çok az olduğu ve çocukların sorunlarını meslek elamanlarına açmaktan ziyade diğer meslek grupları ya da kendi arkadaş çevrelerini tercih ettikleri görülmektedir. Burada bilinmesi gereken bir durum da, bu çocukların problemlerinin çözülmesi noktasında, kendilerini dinlemek ve çözüm odaklarını kendilerinin oluşturduğu algısını kazandırmak önemli bir faktör olarak dikkat çekerken, çocukların bir sorunu olduğunda onu en sevdiği veya kendisine en fazla ilgi gösteren kimse olduğu da araştırma bulguları arasında ortaya çıkmıştır. Özellikle sorun çözme noktasında bulunan meslek elamanları, bu çocuklarla ciddi olarak ilgilenmeli ve onların sevgilerini kazanmalarının önemli bir yaklaşım tarzı olduğu söylenebilir.

Şu anda Milli Eğitim Bakanlığında görev alamayan çok sayıda Beden Eğitimi, Müzik ve Resim öğretmenleri bulunmaktadır. Bu meslek elemanlarından hizmet alınmalı ve kuruluşlarda istihdam edilmelidir. Kurum bakımı altındaki çocuklara aile ve ev ortamlarını tanıtıcı faaliyetler planlanmalı ve uygulanmalıdır. Kurum bakımındaki çocuklar gönüllü ailelere misafir olarak verilmeli çocuğun ev ortamını ve aile ilişkilerini tanımasına-görmesine, kendine bir aile modeli seçmesine fırsat verilmelidir. Bu çalışmalar bir projeye dönüştürülerek meslek elemanları rehberliğinde yapılmalıdır.

Meslek elamanlarının samimi bir gayretle çocuklarla ilgilenmelerini sağlamak mesai sınırlarını da aşan bir meslek sevgisiyle mümkün görülmektedir. Bunun için de maddi problem alanlarının çözüme kavuşması, bu insanların mesleki formasyonlarını tam anlamıyla yerine getirmesi için önem arz etmektedir. Yaptığımız çalışma sonuçlarına göre yetiştirme yurdunda personel açığının olduğu görülmektedir. Özellikle sağlık personelinin sürekli olarak görev yapması için gerekli önlemlerin alınmasının zorunluluk olduğuna inanıyoruz. Çünkü söz konusu personelin

geçici olması, kurumlarda barınan çocuklar açısından hayati önem arz etmektedir.

Kurumda bakıma alternatif olabilecek koruma ve bakım modelleri olarak, korunmaya muhtaç çocuğa, öz ailesinin yanında ayni ve nakdi yardımlarla desteklenerek bakılıp gözetilmesi, koruyucu aile, sevgi evleri gibi modeller sürekli yenileştirme faaliyetleriyle cazip hale getirilmelidir. Bu konuda özellikle koruyucu aile modeli bakım, toplumumuz tarafından yeterince bilinmemekte ve duyulmamaktadır. Bu konudaki bilgilendirme faaliyetlerinin daha aktif ve yoğun olması gerekmektedir.

Araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bir bulgu olarak çocukların, yurttan katıldıkları sosyal faaliyetlere bakıldığında ise, % 36.8 oranında çocuk, sportif faaliyetlere katılmakta iken, %10.3 oranındaki çocuk grubu da kültür kolu faaliyetine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda çocukların büyüme çağında oldukları ve enerji dolu oldukları düşünülürse, daha çok fiziksel aktivitelerin olması, bu çocukların hem bedeni hem de sosyal ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlayacaktır. Ülkede beden eğitimi öğretmeni olup da açıkta iş bekleyen öğretmen adaylarının, çok verimli olarak değerlendirileceği bir alan olarak yetkililerin bunun üzerinde düşünmesinin gerekliliği çok açık bir gerçektir.

Yurtlarda kalan çocuklardan hangisinin, koruyucu aile uygulamasından yararlanmasının daha uygun olduğunun anlaşılabilmesi için, uzman ekipler tarafından kişilik testleri uygulanabilir ve en çok ihtiyacı olanlar, koruyucu aile bakımı hizmetinden yararlandırılabilir.

Çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında kalan çocukların, hayatları boyunca başarılı olmaları ve ailesizlikten dolayı ortaya çıkan olumsuzluklardan minimum düzeyde etkilenmeleri için, bu kurumlara ilk geldiklerinde yetenek ve eğilimlerinin göz önüne alınması suretiyle, bir grubaşmaya gidilmesi ve böylece mesleksel tercihlerin optimum düzeyde yapılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- ABRAHAMSON, Mark (1990), "İşlevselcilik", Çev: Nilgün Çelebi, Konya: Sebat Ofset.
- AKDENİZ, Sabri (1990), Eğitim sosyolojisi, 2.Baskı, İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi yayınları.
- AKOL, Osman; 'Kimsesiz Çocuklar', Ankara, 1950, s. 68);
- AKYÜZ, Emine (1983A), Medeni Kanuna Göre Müşterek Hayatın Tatili, Ayrılık ve Boşanmada çocuğun Korunması, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara.
- ARSLANTÜRK, Zeki (1995), *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No. 103, İkinci Baskı, İstanbul.
- ASLAN, Behzet (1997), Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları (Adana İlinde Bir Araştırma), Y.LİSANS tezi, Hacettepe Ü. Sosyal Bilimler E., Ankara
- ATAUZ, S. (1978), *Köyden Kente Göç ve Kentleşme Olgusuna Sosyal-Psikolojik Bir Yaklaşım*, H. Ü. Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ATAUZ, Sevil (1991), Kitle İletişim Araçlarında Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, Ankara.
- ATAUZ, Sevil (1993), Kitle İletişim Araçlarında Çocuk İstismarı ve İhmali, Bildiri, 2. Uluslar arası Çocuk İhmali ve İstismarı Kongresi, Nisan, Ankara.
- ATEŞ, T. (1995), HBB Tv Yüksek Tansiyon Programı 15 Şubat
- Ateş, Toktamış (1998), 'Namus cinayetleri', <http://www.tumgazeteler.com/?a=1998797>.

- AYAZ, Sabiha (1983), *Parçalanmış Ailelerin Çocuklarında Görülen Uyumsuz Davranışlar*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara.
- AYDIN, Serpil (04.06.2007), Aile Planlaması ve Yöntemleri-1, (<http://www.ailehekimligi.com.tr/Forum/Default.aspx?Ctrl=HTML&HTMLID=99>).
- AYDOĞAN, Feramuz (1998), Göçle Birlikte Aile Bireylerine İlişkin Tutum ve Davranışlarda Gözlemlenen Değişmeler, Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- AYSAN, Mustafa (2005), Radikal Gazetesi, 11/05/2005)
- AYTAÇ, Serpil (2006), "Sosyal Hizmetler ve Sosyal Dışlanma" Uludağ Üniversitesi, Bilimin Işığında Aydınlanma Seminerleri, 7 Şubat, Bursa.
- AYTAÇ, Serpil, *Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Meselesine Mukayeseli Bir Bakış ve Bursa Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- BALLAR, Suat (1998), *Türk Hukukunda Sosyal Hizmetler ve Çocuklar*, Cem Ofset, İstanbul.
- BARAN, Gülen (1999), Yurtlarda ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan Gençlerin Problemleri, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:3, Kasım.
- BAŞARAN, İ. Ethem (1994), "Eğitim Psikolojisi", Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Tüik (2006), Aile Yapısı Araştırması, <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Detay&Id=2006122862127>, 2006, s.1, 05.04.2007).
- BAYHAN, Pınar (1998), Sosyal Hizmet Dergisi, Sayı 8.
- BEYDOĞAN, Melahat (1991), *Yetiştirme Yurtlarında kız çocuklarının Uyum Problemleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- BIYIKLI, Latife (1976), 'Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişim ve Uyum Sorunları', A.Ü.Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- BİLGİN, Beyza (1997), "Yetim ve Kimsesiz Çocuklarla İlgili Tesis Kurmanın ve Yaşatmanın Önemi", *Diyanet İlmî Dergi*, C:33, S:3, Temmuz-Eylül
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan (1995), Genel Sosyoloji, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- BİLİR, Şule; ARI, Meziyet; DÖNMEZ, Necati; GÜNEYSU, Sibel (1991) "4 – 12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme" Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repo Ofset, Ankara.
- BLANCHE, D. Coll (1977), "Social Welfare: History", *Encyclopedia of Social Work*, New York, Macmillan, 1977,s.1504.)
- BLOW, Peter M (1964), "Exchange and Power in Social Life", New York: London, Sydney: By John Willey and Sons Inc.
- BRUHL, L. (1925), *The Young Delinquent*, Appleton, New York, Aktaran: Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İst. 1994.
- BULAÇ, Ali (2007), Zaman Gazetesi, 2007 'Hudutların Aşılması', 26/02/2007, (<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/yazar.do?yazino=505537>)
- BULUT, Işıl (1983), "Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında bir araştırma", *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek okulu Dergisi*,1, 2-3 Mayıs-Eylül.
- BULUT, Işıl (1996), Genç Anne ve Çocuk İstismarı, Bizim Büro, Ankara
- BULUTAY, T, S. Timur, H. Ersel (1971). Türkiye 'de Gelir Dağılımı 1968, SBF Yayınları, Ankara.
- CANAN, İbrahim (1991), "Vakıfların Çocuğun Korunmasına Yönelik Fonksiyonel Yapıları" Aile ve Toplum Dergisi, Başbakanlık Aile

- Araştırma Kurumu Başkanlığı Dergisi, YIL: 1 CİLT: 1 SAYI:2, s.56-62
- CAPLOW, Theodore (1971), "Elementary Sociology", London: Prentice-Hall Inc.
- CATTEL, Vicky (2001), "Poor people, poor places, and poor health: the mediating role of social networks and social capital," Social Science and Medicine; Vol:52, s.1501-1516, Aktaran: Özlem Çakır ,SOSYAL DIŞLANMA, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 4, Sayı:3. 2002.
- CILGA, İbrahim (1983), 'Yetiştirme Yurtlarının Yapısı ve İşlevlerinin Toplumsal Süreci Açısından İncelenmesi', H.Ü.Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- CILGA, İbrahim (1986), "Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi", *Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:7, Kasım, s.31-45.
- CILGA, İbrahim (1989), *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları*, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- CILGA, İbrahim (1994), *Gençlik ve Yaşam Niteliği*, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- COOLEY, CH. (1915), Social Organization, Scribners Sons, New York.
- CÜCELOĞLU, Doğan (1991), İnsan Davranışı - Psikolojinin Temel Kavramları, 2. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul
- ÇAĞLAR, Doğan (1981), Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÇAKIR, Necip (2007), 26/02/2007 tarihli Zaman Gazetesi haberi, Gündem, s.6.
- ÇAKIR, Özlem (2002), "Sosyal Dışlanma", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı:3, s.83-104.

- ÇAKMAKLI, Kemal (1991), *Aileler için Sosyal Hizmet*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Genel Yayın No: 12, Eğitim Serisi:3, İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, T. ve Y. Hamurdan (1966). *Gelir Dağılımı Araştırması 1963*, DPT Yayınları, Ankara.
- ÇAVUŞOĞLU, Turgay (1995), *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983*, Sabev yayınları, No:9, Eylül, Ankara.
- Çelebi, Nilgün (1991), 'Aile Yazıları, Genç, Sosyalleşme, Sosyal ve Kültürel Yapı', T.C. Başbakanlık A.A.K. Yay., Ankara.
- ÇENGELCİ, Ethem (1993), 'Sosyal Yardımların Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi', *H.Ü.S.H.Y.O. Dergisi*, Cilt:11, Sayı:1-2-3, s.108.
- ÇENGELCİ, Ethem (1994), "Sosyal Hizmetlerin Ortaya Çıkışı ve Türkiye'de Sosyal Hizmetler", *H.Ü. S.H.Y.O. Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1-2-3.
- DAVOUDİ, Simin and Rob ATKINSON (1999), "Social Exclusion and The British Planning System", *Planning Practice&Research*, Vol:14, Issue:2, May, Aktaran: Faruk Sapançalı; 'Sosyal Dışlanma' Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, , Eylül 2005, İzmir,sayfa:15.
- DEMİRBILEK, Sevda (2000), *D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 15, Sayı:2, ss: 137-152.
- DEMİRBILEK, Sevda (2000), *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları*, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, ss.137-152.
- Devlet Denetleme Kurulu (2003a), *Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca Araştırma Ve Denetlenmesine İlişkin Rapor Özeti*, SAYI: 2003/4,

TARİH: 01/04/2003,
(http://www.cankaya.gov.tr/tr_html/DDK/soshiz.htm#II_A)03.04.2007.

Devlet Denetleme Kurulu (2003b), Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunca Araştırma Ve Denetlenmesine İlişkin Rapor Özeti, SAYI: 2003/4, TARİH: 01/04/2003, http://www.cankaya.gov.tr/tr_html/DDK/soshiz.htm#VI_D, 03.04.2007.

DOĞAN, Cihangir (2002), Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, Nisan.

DOĞAN, M. Cihangir ve M. Said Doğan (2005), Yörüklerin Sosyal ve Kültürel Hayatı (Antalya Örneği), Kızılelma Yayıncılık/31, İstanbul.

DOĞAN, Mehmet Said (1999), *Sosyal Tarih Açısından Osmanlılarda Sosyal Güvenlik Kurumları (Osmanlı Devletinin 700. Kuruluş Yılı Anısına)*, Sakarya Üniversitesi Basımevi, Yayın No:41, Sakarya.

DOĞAN, Mehmet Said ve M. Cihangir Doğan (2005), Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması "Köy Ailesi ve Aile İçi İlişkilerin Değişmesi" (Adıyaman Pınaryayla Köyü, Malatya Fındık Köyü, Antalya Kurşunlu Köyü Karşılaştırılması), Kızılelma Yayıncılık, Akademik Dizi 2, Birinci Basım, İstanbul.

DÖNMEZER, İbrahim (1979), *Kişilik Kuramları*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Semineri, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (1991), "Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Rasyonalizasyonu", *VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K. Raporu*, D.P.T. Yayını, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT:2573, Ankara.

- Dünya Bankası (2002), <http://www.worldbank.org/data/wdi2002/economy.htm>, Aktaran: Özlem Çakır, SOSYAL DIŞLANMA, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 3, 2002, s.92.
- EKŞİ, A. (1994), 'Çocuk, Genç, Ana Babalar', Bilgi Yayınevi, 1.Basım, İstanbul.
- ELKIN, Frederick (1995), Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması, Çeviren: Nazife Güngör, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- ENÇ, Mitat, Doğan ÇAĞLAR ve Yahya ÖZSOY (1975), Özel Eğitime Giriş, Ankara: Kalite Matbaası, Aktaran: Necla TUZCUOĞLU, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, "Korunmaya Muhtaç Çocukların öğrenim Problemleri", Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 1989, s.11.
- ERDOĞDU, Seyhan (2004), Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı:75, Temmuz Ağustos, Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma (<Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=38#More-38>).4 Mart 2007.
- ERDOĞDU, Seyhan ve Şenay GÖKBAYRAK (2007), Sosyal İçerme Belgesinin Düşündürdükleri (<Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=42#More-42>) 4 Mart 2007
- ERKAL, Mustafa (1987), "Sosyoloji", İstanbul: Filiz Kitabevi (3. Baskı), s.266-274).
- ERKAN, Gönül (1995), 'Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma', Ankara.
- ERKMAN, Fatoş (1991), "Çocukların Duygusal Ezimi" Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, Ankara.
- ESTİVİL, J. (2003), Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion, An Overview, Geneva: International Labour Office.) Aktaran: (Dr. Seyhan Erdoğan; Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı:75,Yıl:

Temmuz Ağustos 2004,Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma ([Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=38#More-38](http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=38#More-38)). 4 Mart 2007.

FARRINGTON, Fletcher (2002), "Towards a Useful Definition: Advantages and Critisms of Social Exclusion". <http://www.ssn.flinders.edu.au/geog/people/honours%202001/paper%202.doc> (15.01.2002), s.5. (Aktaran: Faruk Sapançalı; 'Sosyal Dışlanma' Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, Eylül 2005, İzmir, sayfa: 25).

FICHTER, Joseph (1990), "Sosyoloji Nedir?", (Çev. Nilgün ÇELEBİ), Konya: Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 75.

GEÇTAN, Engin (1982), Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Maya Mat .Ltd şti.yy., Basım, Ankara.

GLORIEUX, Ignace (1999), *Paid Work: A Crucial Link Between Individuals and Society, Social Exclusion In Europe*, Ashgate Publishing, Aldershot, (Aktaran: Özlem ÇAKIR (2002)).

GÖKBAYRAK, Şenay (2005a), Avrupa Birliği'nin Sosyal Koruma Sorunsalı Olarak "Sosyal İçerme Politikaları" ([Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=61#More-61](http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?P=61#More-61)), 4 mart 2007, Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı : 80 Yıl : Mayıs Haziran 2005.

GÖKBAYRAK, Şenay (2005b), Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim Ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri (26.11.2005, İstanbul) ([Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?Cat=5](http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?Cat=5)) 4mart2007.

GÖKÇE, Birsen (1971), *Kimsesiz Çocuklar Sorunu*, Ankara SSBYB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları: Yayın No: 55, Ankara.

GÖKÇE, Birsen (1971), *Memleketimizde Cumhuriyet Döneminde Kimsesiz Çocuklar Sorunu ile İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı*, SSBYB Sos. Hiz. Gn. Md. Yay., No:55, Ankara.

- GÖKÇE, Birsen (1976), "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" *H. Ü. Sosyal ve beşeri Bilimler Dergisi*, C:8, Sayı: 1-2.
- GÖKÇE, Birsen (1984), *Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, MEGSB, Ankara.
- GÖKÇE, Birsen (1988); 'Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere ait Yasal Problemler ve Yayınlar, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara, s.10-12).
- GÖRMEZ, K. (1991), *Şehir ve insan*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- GÜÇRAY, S.Sonay (1993), 'Çocuk Yuvasında Ve Ailesinin Yanında Kalan 9-10-11 Yaş Çocuklarının Öz-Saygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler' Sayı: 3, Cilt: 1 Yıl:3 Eylül - Aralık.
- GÜMÜŞ, Serkan (2005), *Türkiye'de Sosyal Hizmetler Ve Sosyal Yardımın Avrupa Birliği Sürecinde Yeniden Yapılandırılması*, Eylül, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adapazarı.
- GÜRAN, Nesrin (1983), "Çocuklar İçin Kurum Bakımı ve Sosyal Hizmet, Prof .Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan, Ayrı Basım", Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- GÜRCAN, Özhan (1993), *Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin Bazı Gereksinimleri Yönünden Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, S.B.E., Ankara.
- GÜREŞSEVER, Gönül (2004), 'İstanbul Tıp Kurultayı', 25-30 Eylül 1977, İstanbul, ss. 14-22, Aktaran: Seyyar Ali, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü, Genel Yayın No: 44, Kilim Matbaacılık, İst., s.28.
- GÜRSOY, Figen ve Neriman ARAL (2001), *Baba Yoksunluğu Olan ve Olmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi*, 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu (2000'li Yıllarda Aile Hizmetleri), 9-11 Mayıs,

T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

HANCI, İ. Hamit (1999), Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara "İç Göçler Ve Çarpık Kentleşme", Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Yerel Gündem 21 "Kentte Suç ve Kent Suçu" Grup Sözcüsü, Hekim ve Yaşam "İzmir Tabip Odası Bülteni" Mayıs-Haziran 1999, Sayı:6, pp.24-28. <http://www.kriminoloji.com/carpik%20kentlesme.htm>).

HAYRAN, Osman (1987), "Bakıma Muhtaç Çocukların Sorunlarının Çözümünde Yetiştirme Yurtları ve Getirdiği Sorunlar", 1. Milletlerarası Gençlik Kongresi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

HEPER, Tamer (1991), Anayasa 1982, 'Vatandaşlık Ansiklopedisi', Milliyet Yayını, s.5-53).

<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/bosanma.htm>. 02.04.2007.

<http://annecocuk.com/cocuk/psikoloji/catisma.htm>, 02.04.2007.

<http://www.aileterapi.com/?module=pages&SID=76>

Hürriyet Gazetesi Web Sitesi (2007a), (Council of Europe, 2002; BMA 1998; British Home Office Research Study, 1999)'den Aktaran: <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet2.asp>, 5 nisan 2007

Hürriyet Gazetesi Web Sitesi (2007b), (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet4.asp>), 5 nisan 2007

II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı, "Koruyucu Aile Komisyonu Raporu", S.S.Y.B. Sosyal Hiz. Gn. Md. Yayın no. 23, Ankara, 1962, s:43-68).

İÇMELİ, Celalettin (1985), *Elazığ Çocuk Yuvası Örneğinde 7-12 ve Üst Yaş Çocukların Gereksinimleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

İÇMELİ, Celalettin (1989), "Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Döneminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları", *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Dergisi*, 1, 1.

- İPEK, Nedim (1994), *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)* Ankara, s.232.
- İZMİRLİ, Müge ve Neşe POLAT (2001), "Çocuk Forumu Dergisi" Nisan, Mayıs, Haziran Cilt 4.
- JERSILD, Arthur (1978), *Çocuk Psikolojisi*, Çeviren: Gülseren Günçe, A.Ü. Eğitim Fakültesi yayınları, Ankara.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1978), 'Çocuğun Değeri', *Psikoloji Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1988), *İnsan ve İnsanlar*, Evrim Basım yayım dağıtım, 7. Baskı, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1990), *İnsan-Aile-Kültür*, Remzi Kitabevi Yayını, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1992), *Başarı Ailede Başlar: Çok Amaçlı Eğitim Modeli*, YA-PA, İstanbul.
- KARS, Özcan (1996), *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*, Ankara.
- KARTAL, K. (1978), *Kentleşme ve İnsan*, TODAİE Yay., Ankara.
- KAYA, Asuman (1982), *50. Yıl Erkek Yetiştirme Yurdu 16-18 Yaş Arası Erkek Çocuklarının Uyum Soruları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- KEKLİK, Nihat (1984), *İbni Sina'ya Göre Çocukta ve Gençlerde Mutedil Mizacın Şartları*, İbni Sina'ya Armağan, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- KIRAY, M. B. (1964), *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, DPT Yayınları Ankara.
- KIRAY, M. B. (1972), *Örgütlemeyen Kent*, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, A-1. Ankara.
- KOCACIK, Faruk (1984), "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları- I", *C.Ü.F.E.F. Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Dilek

Matbaası, Sivas, s.87-121.

KOCACIK, Faruk (1984), Korunmaya Muhtaç Çocuklar Sivas Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları- II, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:3, Kasım, Dilek Matbaası, Sivas.

KOCACIK, Faruk (2004), Aktaran: (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet2.asp>)

KOÇU, Reşat Erken (1974), 'Darülaceze (1895-1974)' İstanbul, s.74).

KONGAR, Emre (1973) 'Altındağ'da kentle bütünleşme', Amme İdaresi Dergisi, 6, pp.109-138.

KONGAR, Emre (1977), Toplumsal Değişme Kuralları ve Türkiye Gerçeği, Bilgi Yayınevi, II. Baskı, İstanbul.

KONGAR, Emre (1981), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 4. Bs. Remzi Kitabevi, İstanbul.

KONGAR, Emre (1985), "Toplumsal Değişme ve Türkiye Gerçeği", İstanbul: Remzi Kitabevi.

KOŞAR, Nesrin G. (1989), *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.

KOZCU, Şeyda (1990), "Çocuk İstismarı ve İhmali" Aile Yazıları 3, Birey Kişilik ve Toplum. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 5/3, Devran matbaası, Ankara.

KUT, Sema; Sosyal Hizmet Mesleği; Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri, Ankara, 1988.

KUTUN, Ömer (2004), *Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SA.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül.

LAPEYRE, Frederic(2001), "Social justice and global cooperative strategies in transition economies", www.uniovi.es/congresos/2001/RC19/

- papers/lapeyre_F.pdf (17.10.2001), s.2-4. (Aktaran: Faruk Sapançalı; 'Sosyal Dışlanma' Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, Eylül 2005, İzmir, sayfa: 24).
- LATZ, Donald L. (1967), "Social Behavior A Program for Self-Instruction", New York: Mc. Graw-Hill Book Company: s.263-290.
- Manisa Yarınl Gazetesi (2006), "Dünya'da ve Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu" Memur-Sen Raporu, <http://www.manisayaringazetesi.com>, 21.11.2006.
- MERTON, Robert K. (1957), "Social Theory and Social Structure", New York: McMillian Publishing.
- MERTON, Robert K. (1957), "Social Theory and Social Structure", New York: McMillian Publishing.
- MÜHLUM, A. (1994), *Zur Notwendigkeit und Programmatik einer Sozialarbeitswissenschaft*, In: Wendt, W.R. (Hrsg.): Sozial und wissenschaftlich arbeiten. Freiburg i. Br. (Akt.: Ali SEYYAR).
- NVİ (2004), TC İç İşleri Bakanlığı Nufus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Web Sitesi, http://www.nvi.gov.tr/11,2004nufuskutugu_Istatistikleri.html), 2006.
- NVİ (2006a), ([http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/istatistik_2006/2006%20Yil.cins.gor.yas.coc.%20say\(Turkiye%20Geneli\).pdf](http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/istatistik_2006/2006%20Yil.cins.gor.yas.coc.%20say(Turkiye%20Geneli).pdf)).
- NVİ (2006b), TC İç İşleri Bakanlığı Nufus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Web Sitesi, http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/istatistik_20062006%20Yaş-Cinsiyet%20Turkiye%2095+.pdf,
- OKAY, Cüneyd (1999) 'Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917-1923), Şule Yayınları, İstanbul
- OKUR, Yasemin (1996), 'Darüleytamlar', Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, s.1
- OSKAY, Gülter (1990), "Ana-Baba ve Arkadaş Gruplarının Ergen Üzerindeki

Etkisi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Kasım.

OSKAY, Gültür (1990), "Ana-Baba ve Arkadaş Gruplarının Ergen Üzerindeki Etkisi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt (7), 34-70, Kasım: s.35-69.

OTO, Remzi, (1992), Diyarbakır Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerde Ruhsal Belirti Dağılımı, Dicle Tıp Dergisi, C:19.

ÖĞÜLMÜŞ, Selahattin, (1991), Yetiştirme Yurtları, Türk Aile Ansiklopedisi, C:3, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara.

ÖZDEMİR, Mehmet N. (1992), Türkiye'nin Meseleleri 2, Devlet, Marifet Yayınları, Yayıncılık Matbaası.

ÖZKALP, Enver (1994), SOSYOLOJİYE GİRİŞ, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:87, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

ÖZKUL, E. (), 'Modern Batı Medeniyetinin İflas Göstergesi: Küresel Köyde Küresel Fakirlik', Köprü, 3 Aylık Fikir Dergisi, Sayı:88, s.35).

ÖZTÜRK, Hüseyin (1989), 'Kişiler arası İlişkiler', 3. basım, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.

ÖZTÜRK, İbrahim (12.03.2007), Zaman Gazetesi, Ekonomi sayfası.

ÖZYURT, Doğan (2002), Üniversite Gençliği, Değişim Yayınevi, Adapazarı.

PEKER, Mümtaz (2004), Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 73, Yıl : Mart Nisan, Türk Dış Göçünün Değişen Yapısı (<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=36#more-36>, 4 MART 2007).

PUHL, R. ve diğ. (1996), *Keine Profession ohne Gegenstand. Was ist der Kern Sozialer Arbeit?*, In: Puhl, R. (Hrsg.): Sozialarbeitswissenschaft. Weinheim, München (Akt.: Ali SEYYAR).

Resmi Gazete, sayı: 25629, (2004).

- RODGERS, G. (1995)., "What is special about a "social exclusion" approach?", *Social Exclusion: Rhetoric, Reality , Responses içinde*, ed: Rodgers, G vd, ILO(International Institute of Labour Studies), 43-55.) Aktaran: Dr.Şenay Gökbayrak Sosyal Dışlanma Sorunsalına Türkiye Düzleminde Geliştirilen Model Uygulamalar: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim Ve Eylem Merkezi Vakfı Faaliyetleri (26.11.2005, İstanbul) ([Http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?Cat=5](http://Sosyalpolitika.Fisek.Org.Tr/?Cat=5)) 4mart2007.
- SAGNAK, Gülay (1984), "Patalojik Etkileşim Sistemi Olarak Aile", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt (2), Sayı (1), Aralık.
- SALTZ, (1973), 'Effects of Part -Time Mathering on IQ and SQ of Young İnstituonalized Children,' *Child Devolepment*, Number: 44.
- SANDALCI, Fatma Savaş (2006), Sosyal Hizmet Uzmanı <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukesirgemekurumu.html>-mayıs.
- SAPANCALI, Faruk (2005), *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, İzmir.
- SARAL ŞAHİN, Hatice (1990), *Samsun Çocuk Yuvası Örneğinde Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları ve Sosyal Hizmetin Müdahale Yaklaşımları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SARP, Nilgün (1986), *Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Gelişimi Etkileyen Faktörler ve Karma Grup Uygulaması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Ankara.
- SAYIN, A. İsmet (1977-1978), *Ruh Sağlığı ve Rehberlik*, Yaygın Yüksek Öğretim yy., Ankara.
- SAYIN, Önal (1990), "Aile Sosyolojisi" İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 57.
- SEN Amartya (1997), "Inequality unemployment and contemporary

Europe", International Labour Review, s.101:136. No:2, Aktaran: Özlem Çakır, SOSYAL DIŞLANMA, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı:3, 2002.

SEVGİ, C. (1988), Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular, Kuvvet Matbaacılık, İzmir.

SEYYAR, Ali (2000), "Aile İçinde Çocuklara Yönelik Şiddete Karşı Sosyal Politikalar"; Kamu İş Dergisi; Sayı 4; Cilt: 5, Temmuz.

SEYYAR, Ali (2002), Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük); Beta Yay., İstanbul.

SEYYAR, Ali (2003a), 'Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele' Yoksulluk', Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 1.Cilt, 1.Baskı, İstanbul, s.45.

SEYYAR, Ali (2003b), Ahlak Terimleri Ansiklopedik Sözlük, 1. Baskı, ist., Beta Yayım ve Yayım Dağıtım

SEYYAR, Ali (2004a), *Davranış Bilimleri Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, Beta Basım Aş., İstanbul.

SEYYAR, Ali (2004b), Teorik ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü, Genel Yayın No: 44, Kilim Matbaacılık, İstanbul.

SEYYAR, Ali (2006), "Almanya'da sosyal hizmetler eğitiminin özellikleri", <http://www.sosyalsiyaset.com>, Mayıs 2006.

SHÇEK (2006), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) İç Göç Eylem Planı Hazırlık Çalışması Raporu.

SHÇEK (1993), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) 1993 Yılı Çalışmaları Değerlendirme Raporu ve 1994 Yılı Hedefleri, Kasım, Ankara.

SHÇEK (2007a), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Web Sitesi, http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/Gonullu_Hizmetler/

Gonullu Calisma.asp, 27.03.2007.

SHÇEK (2007b), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Web Sitesi http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/Gonullu_Hizmetler/Katki_ve_Bagislar.asp, 27.03.2007.

SHÇEK (2007c), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Web Sitesi http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Kanunlar/4721.asp 03.05.2007.

SINDZINGRE, Alice N. (2002), "Exclusion and Poverty in Developing Countries:Some Issues", <http://www.dse.de/ef/poverty/sindzingre.htm> (12.01.2002), Aktaran: Faruk Sapançalı; 'Sosyal Dışlanma' Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, , Eylül 2005, İzmir,sayfa:13.

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Web Sitesi (2006), "Çocuk Esirgeme Kurumu", <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukesirgemekurumu.html>, Mayıs 2006.

Sosyal Hizmetler Bülteni (1977), Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Çalışmaları, Sayı 1, S. 9-10).

STEWART, Elbert, W., and James A., CLAYNN (1971), "Introduction to Sociology", London: Mc. Graw Hill Book Company.

SUNAL, Onur (2007), Soysal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65#more-65>. 9 NİSAN 2007

SUTHERLAND, E. H. and Gressey (1955), Principles of Criminology, J. B. Lippincott Co., Chicago, Aktaran: Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, 10. Basım, Remzi Kitabevi, İst. 1994.

ŞEKER, Mehmet, (1991), İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.

ŞENYAPILI, T. (1978), *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*, ODTÜ Yay.,

Ankara.

ŞENYAPILI, Tansı (1982) 'Economic change and the gecekondü family', in Kağıtçıbaşı, Çiğdem (ed.) Sex Roles, Family and Community in Turkey, Bloomington, Indiana University Turkish Studies 3, pp.237-248.

TALAS, Cahit (1992), *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*.

TARHAN, Nevzat (2004), Makul Çözüm, Mart 2004, Timaş Yayınları, (http://www.mcatürk.com/makul_007_bosanma.htm), 02.04.2007.

TARHAN, Nevzat, 'Namaz Üzerinden Psikolojik Savaş', Zaman Gazetesi Makalesi, 02.07.2007, s. 24.

TAŞDELEN, H. Musa (1997), Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği), Turan Yayıncılık, İstanbul.

TAŞDELEN, H. Musa, H. Duran, A. Eskicumalı (1998), *Avrupa'da ikinci ve Üçüncü Kuşak Türk Gençliği, Kimlik ve Uyum Sorunları*, SA. Üniversitesi Araştırma Fonu Proje Raporu, (Danışman: Edibe SÖZEN), Sakarya.

TAŞDELEN, H. Musa, vd. (2000), *Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği, Kimlik ve Uyum Sorunları*, SA. Üniversitesi yay., Sakarya.

TEKELİ, İ. (1977), *Bağımlı Ketleşme*, Mimarlar Odası Yay, Ankara.

TERZİOĞLU Aslan (1981), Türklerin Orta Asya ve Hindistan'da Tesis Ettikleri Hastaneler, 7. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 11-15 Ekim 1976, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. 2, Ankara, ss. 803-804.

TİLLMANN, J. (1993), *Der Gegenstand der Sozialarbeitswissenschaft. In: Evangelische Fachhochschule Hannover (Hrsg.): Annäherung an eine Sozialarbeitswissenschaft*, Hannover. (Akt.: Ali Seyyar, <http://www.sosyalsiyaset.com>., "Almanya'da sosyal hizmetler eğitiminin özellikleri" Makalesi)

TİMUR, S. (1972), *Türkiye'de Aile Yapısı*, H.Ü. yayınları, No: D/15 s.43-65

Ankara.

TOLAN, Barlas (1970), "Çağdaş Toplum Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma", İktisadi Ticari Bilimler Akademisi Yayınları – Kalite Matbaası, Ankara.

TORUN, Fulya (1980), "Çocuk Yuvalarında kalan 9-10 yaşlar arasındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini ve Aile İlişkilerini Algılamaları", Yayımlanmamış Bilim Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

TUNCER, Oya (1974), Yetiştirme yurdunda Kalan Çocukların Okula Uyum ve Başarı sorunları, Tıp Dünyası, 47, 3.

TUNÇ, Sevim (1987-1988), Gazi Üniversitesi, 'Çocuk Hakları Ders Notu', Ankara.

TÜİK (2007a), http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=561 21.03.2007.

TÜİK (2007b), Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi - <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=409>, 24.03.2007.

TÜİK (2007c), http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=565, 21.03.2007.

TÜİK (2007d), İstihdam Edilen Nüfusun Durumu Kır-Kent (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=458>) 25.03.2007.

Türk Ansiklopedisi (1964), 'Darüşşafaka', Ank., C.XII).

TÜRKBAY T., G. SÖHMEN ve T. SÖHMEN (1998), Çocuk Ve Ergenlerde Cinsel Kötüye Kullanım: Klinik Bulguları, Olası Sonuçları Ve Önleme Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi, 6 (1).

TÜRKDOĞAN,Orhan (1996), 'Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği', Timaş Yayınları, İstanbul.

TÜTENGİL, C. O. (1980), *Az Gelişmenin Sosyolojisi*, 3. bs., Ülken Yay.

ÜNAL, Gülseren (2003), (Aile ve Toplum dergisi sayı: Aile ve Toplum

Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi Ekim- Aralık Yıl:5 cilt:2 issn:1303-0256.

ÜNLÜ, Erden (1990), Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakım rneğinde Sosyal Hizmetlerde Bir Değerlendirme Araştırması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

WALKER A. and C. WALKER (1997), Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980s and 1990s, London, Child Poverty Action Group, s.8) Akt. (zlem akır, Sosyal Dışlanma Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı:3. 2002, s.84).

YASA, İbrahim (1970), 'Gecekondulu ailesi: Geçiş halinde bir aile tipolojisi', AÜSBF Dergisi, 25, pp.9-18).

YAVUZER, Haluk (1993), "ocuk ve Suç", İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. Baskı.

YAVUZER, Haluk (1996), "ocuk ve Suç", Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul.

YAVUZER, Haluk (1998), *ocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin (1982), 'Vakıf Müessesesinin 18. Asır Türk Toplumundaki Rolü', Vakıflar Dergisi, Sayı:19, Ankara, s.5).

YEL, Ali Murat (2004), 'Sosyal Dışlanma ve Sosyal Dayanışma', Köprü Dergisi, Güz, sayı: 88.

YEPEZ DEL CASTILLO, Isabel (1994), "A comparative aproach to social exclusion: Lessons from France and Belgium" , International Labour Rewiev, Vol.133, No:5-6, Aktaran: Faruk Sapançalı; 'Sosyal Dışlanma' Dokuz Eylül Yayınları, Sosyal Politika Dizisi 2, 1.Baskı, Neşa Ofset, , Eylül 2005, İzmir,sayfa:15.

YILDIRIM, Ergün (2003), "Bir Modernite Rüyası: Ailenin Sonu mu? - Kütahya Yetiştirme Yurdu rneği", *Aile ve Toplum Eğitim - Kültür ve*

Araştırma Dergisi, Ekim-Aralık, Yıl:5, Cilt:2, ISSN:1303-0256.

YILDIRIM, İ. (1997), "Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliği ve Geçerliliği", *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13.

YILDIZ, M. Cengiz (2001), "Yetiştirme Yurdunda Kalanların Toplumsal Bütünleşme Problemi", (Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 21280, Diyarbakır).

YILMAZ, M. Niyazi (1991), Türkiye'de Sosyal Hizmetler, Türk Aile Ansiklopedisi, C:3, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ank.

YÖRÜKOĞLU Atalay (1968), Yuva Çocuklarında Ruh ve Bedensel Gelişim Özellikleri, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, Cilt II, 2-3.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1981a), "Çocuk Ruh Sağlığı", *Uyanış Dergisi*, Sayı:8", Ankara.

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1981b), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Ankara.

YÖRÜKOĞLU, Atalay, Gençlik Çağı, T. İş Bankası Yayınları, yayın no: 27.

Zaman Gazetesi (2007), Ekonomi Servisi, 24.03.2007).

EKLER

Ek A. Çalışmada Kullanılan Anket Soruları

ANKET -A-

Bu anket Sakarya Üniversitesi'ne bağlı olarak yürütülen bir doktora tez çalışmasına veri sağlamak için uygulanmaktadır. Sorulara içtenlikle cevaplar vermeniz araştırmanın amacına ulaşması için son derece önemlidir.

Önem sırasına göre numaralandırarak en fazla 2 şık işaretleyebilirsiniz. Bu bilimsel çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim. . . Hakkı KALAYCI

1. Cinsiyetiniz?

1()Kız 2()Erkek

2. Yaşınız? (Rakamla yazınız):

3. Yurda Türkiye'nin neresinden geldiniz?

(Trafik il kodunu veya ilin adını yazınız):

4. Nerede doğdunuz?

1()Köyde 2()Kasabada
3()Şehirde 4()Bilmiyorum

5. Şehirde doğduysanız, doğduğunuzda eviniz şehrin neresindeydi?

1()Şehrin merkezinde
2()Gecekondu mahallesinde

6. Yurda gelmeden öncen son olarak yaşadığınız yer neresidir?

1()Köyde 2()Kasabada
3()Şehirde 4()Bilmiyorum

7. Şehir yaşadıysanız neresinde yaşadınız?

1()Şehrin merkezinde
2()Gecekondu mahallesinde

8. Ailece köyden kente göç ettiniz mi?

1()Evet 2()Hayır

9. Eğer köyden kente göç ettiyseniz o zaman siz kaç yaşındaydınız?

1()0-6 yaş 2()7-12
3()13-15 4()16 ve üzeri

10. Yurda gelinceye kadar beraber yaşadıklarınızın ya da ailenizin yanından hiç ayrıldınız mı?

1()Evet 2()Hayır

11. Cevabınız evet ise hangi neden veya nedenlerle ayrıldınız?

1()Hasta olup hastaneye yattığım için
2()Okumak için
3()Akraba ziyareti için
4()Evden kaçıp başka bir şehirde yaşamak istediğim için
5()Diğer

12. En uzun ne kadar süre ile evden ayrıldınız?

1()1 aydan az 2()1-3 ay 3()4-6 ay
4()7-12 ay 5()1 yıldan çok

13. Okula gidiyor musunuz? Evet ise hangi okula gidiyorsunuz?

- 1()Hayır 2()İlköğretim
3()Lise 4()Önlisans 5() Lisans

14. Yurda gelmeden önceki arkadaşlarınızla görüşüyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

15. Şu anda kaldığınız yurdun posta adresini biliyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

16. Kalmış olduğunuz yurdun çevresinde arkadaşlarınız var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

17. Eğer bu çevrede arkadaşlarınız varsa onların evlerine ziyaret amacıyla gidiyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

18. Kurum dışındaki insanların size olan davranışlarını nasıl buluyorsunuz?

- 1()Olumlu 2()Olumsuz

19. Eğer insanların size olan davranışlarını olumsuz buluyorsanız, bu davranışları nasıldır?

- 1()Acıyarak bakıyorlar
2()Güvensiz bakıyorlar
3()İstismar etmeye çalışıyorlar
4()Hor görüyorlar
5()Diğer

20. Niçin korunmaya alındınız?

- 1()Anne-babanın boşanması
2()Ailenin fakirliği
4()Anne-babanın birisi tarafından terk
5()Anne-babanın her ikisi tarafından terk
6()Ailenin ihmali
7()Anne-babanın birinin veya her ikisinin hükümlülüğü
8()Anne-babadan birinin ölümü
9()Anne ve babanın her ikisinin ölümü
10()Diğer

21. Siz yurda girerken kim aracı oldu?

- 1()Aileden biri
2()Akrabalardan biri
3()Muhtar
4()Zabita -polis
5()Çocuk yuvasından nakil
6()Bilmiyorum

22. Yurda kaç yaşında geldiniz?

- 1()0-6 yaş 2()7-12
3()13-15 4()16 ve üzeri

23. Ne kadar zamandır yurtda kalıyorsunuz?

- 1() 1 yıldan az 2() 1-2 yıl arası
3() 3-4 yıl arası 4() 5-6 yıl arası
5() 7-8 yıl arası 6() 9 ve üzeri yıl

24. Anne-babanız sağ mıdır?

- 1()Anne-baba sağ 2()Anne-baba sağ değil
3()Yalnız baba sağ 4()Yalnız anne sağ
5()Bilmiyorum 6()Cevap vermek istemiyorum

25. Anne-babanız sağ ise sağlık durumu nasıldır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- 1()Anne sağlığı iyi 2()Anne hasta
3()Baba sağlığı iyi 4()Baba hasta
5()İkisi de hasta 6()İkisi de sağlıklı

26. Babanız vefat etmiş ise o zaman siz kaç yaşında idiniz?

Lütfen belirtiniz: (.....)

27. Üvey babanız var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

28. Anneniz vefat etmiş ise o zaman siz kaç yaşında idiniz?

Lütfen belirtiniz: (.....)

29. Üvey anneniz var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

30. Ebeveyninizin medeni durumu nedir?

- 1()Anne-baba birlikte yaşıyor
2()Anne-baba ayrı yaşıyor.
3()Anne-baba mahkemede resmen boşandılar
4()Anne-babadan biri ölü
5()Anne-baba her ikisi de ölü
6()Bilmiyorum

31. Yurda yerleşmeden önce evde anne ve babanızla birlikte mi kalıyordunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

(Cevabınız hayırsa aşağıdaki soruyu cevaplayınız).

32. Yurda yerleşmeden önce evde kim veya kimlerle beraber yaşıyordunuz?

.....

33. Aileniz ile beraber yaşamıyor idiyse bir arada yaşamamanızın esas nedeni nedir? (Sadece bir sebep işaretleyiniz)

- 1()Annem yada babam öldüğü için
2()Birbirleriyle geçinemeyip ayrı oturdukları için
3()Mahkemede resmen boşandıkları için
4()Annem yada babam çok hasta olduğu ve daha çok hastanede kaldığı için
5()Anne-babanın başkasıyla evlendiğinden
6()Diğer

34. Anne babanız hayatta ise onlarla görüşebiliyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

35. Ailenizin aylık düzenli gelirinin toplamı yaklaşık ne kadardır? (YTL)

- 1()0-100 2()101-200 3()201-300
4()301-400 5()401-500 6()501-600
7()601-700 8()701 ve daha fazla

36. Ailenizin ekonomik durumu nasıldır?

- 1()Çok fakir 2()Fakir
3()Orta halli 4()Zengin
5()Çok zengin

37. Anne-babanızın oturduğu konut tipi nasıldır?

- 1()Gecekondu 2()Apartman dairesi
3()Müstakil ev 4()Köy evi

38. Ailenizin oturduğu ev kira mı yoksa ailenize mi aittir?

- 1()Kira 2()Kendimizin

39. Ailenizde siz dahil kaç kişi var?

- 1()1 2()2 3()3 4()4 5()5
6()6 ve yukarısı 7()ailesi yok
8()bilmiyorum

40. Öz veya üvey kaç kardeşiniz var?

Öz: Üvey: Toplam:

41. Kardeşler arasında sen kaçınıcı çocuksun?

- 1()1 2()2 3()3 4()4 5()5 6()6 7()7
8()8 9()9 10()10 11()11 ve daha fazla

42. Kardeşlerinle iyi geçinir, onlarla iyi anlaşır mısınız?

- 1()Her zaman iyi geçinir ve iyi anlaşırım
2()Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım.
3()Ara sıra iyi geçinirim, ara sıra anlaşamam.
4()Çoğu zaman anlaşamam
5()Hiçbir zaman anlaşamam

43. Arkadaşlık ilişkilerinize dair görüşleriniz nasıldır?

- 1()Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim birçok arkadaşım var
2()Sevinç ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşım pek yok
3()Genelde yalnız yaşamayı severim.
4()Arkadaş edinme konusunda çok başarılı sayılmam.
5()Diğer

44. Arkadaşlarınızla iyi geçinir ve onlarla iyi anlaşır mısınız?

- 1()Her zaman iyi geçinir ve iyi anlaşırım
2()Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım.
3()Ara sıra iyi geçinirim,ara sıra anlaşamam.
4()çoğu zaman anlaşamam
5()hiçbir zaman anlaşamam

45. Çocukluğunuzdan beri evinizde kronik-kalıcı sağlık problemi olan, yatağa bağımlı hasta oldu mu?

- 1()Evet 2()Hayır

46. Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise kim veya kimlerdir?

- 1()Annem 2()Babam
3()Kardeşlerimden biri 4()Dede-nene
5()Kendim 6()Diğer.....

47. Hastalığı nedir? lütfen belirtiniz

(.....)

48. Hasta şimdi ne durumdadır?

- 1()İyileşti.
2()Hala hasta, arada hastaneye gidiyor.
3()İyileşmedi ve öldü.

49. Ailenizden siz dahil hiç suç işleyip cezaevine giren oldu mu?

- 1()Evet 2()Hayır

50. Eğer cevabın evet ise kim veya kimlerdir?

- 1()Annem 2()Babam
3()Dede-nene 4()Kardeşlerimden biri
5()Ben 6()Diğer

51. İşlenen suç nedir? lütfen belirtiniz

(.....)

52. Babanız sık sık içki içer ve sarhoş olur mu?

1()Evet 2()Hayır

53. Anne ile babanın evlenme şekli nasıldır?

1()Resmi nikah 2()İmam nikahı
3()Her ikisi

54. Size göre annenizle babanız birbirleriyle nasıl geçinirler?

1()Her zaman birbirlerini sever sayar ve çok iyi geçinirler.
2()Çoğu zaman iyi geçinir, çok seyrek tartışır ve kavga ederler.
3()Ara sıra iyi geçinir, ara sıra tartışır ve kavga ederler.
4()Çok seyrek iyi geçinir, çoğu zaman tartışır ve kavga ederler.
5()Hiçbir zaman iyi geçinemezler, her zaman tartışır ve kavga ederler.

55. Aile büyüklerinizden birisi kızdığı zaman aile içinde kızgınlık duygularını nasıl yansıtır?

1()Konuşarak ve dinleyerek olumlu şekilde bir tutum ve davranış sergileyerek yaklaşır.
2()Tartışma çıkarmak suretiyle yaklaşır.
3()Hakaret ve dayakla kendini yaklaşır.
4()Tartışmalar, küskünlükler ve karşılıklı suçlamalarla kavga genişler
5()Diğer

56. Evinizde annen, baban ve kardeşlerinden başka devamlı sizinle birlikte yaşayanlar var mıydı?

1()Evet 2()Hayır

57. Yukarıdaki soruya cevabın 'evet' ise sizinle beraber yaşayanlar kimlerdir?

(birden çok seçenek işaretlenebilir.)

1()Babamın babası 2()Annemin babası
3()Babaannem 4()Anneannem
4()Dayı 5()Amca 6()Hala 7()Teyze
5()Diğer

58. Annenizin eğitim durumu nedir?

1()Okur-yazar değil
2()Okur-yazar
3()İlkokul mezunu
4()Ortaokul ve dengi mezunu
5()Lise ve dengi okul mezunu
6()Yüksekokul ve dengi mezunu
7()Bilmiyorum

59. Babanızın eğitim durumu nedir?

1()Okur-yazar değil
2()Okur-yazar
3()İlkokul mezunu
4()Ortaokul ve dengi mezunu
5()Lise ve dengi okul mezunu
6()Yüksekokul ve dengi mezunu
7()Bilmiyorum

60. Babanız şu an çalışıyor mu?

1()Evet 2()Hayır

61. Babanız bir sosyal güvencesi var mı? Var ise hangisidir?

1()Bir Sosyal güvencesi Yok
2()SSK 3()Bağkur 4() Emekli sandığı

62. Babanız şuan çalışıyor ise mesleği nedir?

- 1()Memur 2()İşçi
3()Çiftçi 4()Serbest meslek
5()İşsiz 6()Diğer

63. Annenizin mesleği nedir?

- 1()Ev kadını 2()Memur 3()İşçi
4()Çiftçi 5()Bilmiyorum
6()Diğer

64. Aile üyelerinden ev dışında olan varsa sebebi nedir? (birden çok seçenek işaretlenebilir.)

- 1()Ev dışında olan biri yok
2()Hükümlü 3()İş icabı
4()Eğitim icabı 5()Bakım altında
6()Terk 7()Askerlik
8()Evlilik nedeni ile ayrıldı
9()Bilmiyorum
10()Diğer

65. Ziyaretinize ne kadar sıklıkla gelirler?

- 1()Haftada bir 2()Ayda bir
3()Okul tatillerinde 4()Yaz tatillerinde
5()Bayram tatillerinde
6()Diğer

66. Yakın akrabalarınızdan aşağıdaki listede var olanların karşısına lütfen adedini yazınız?

- 1()Teyze sağ (.....) ölü (.....)
2()Dayı sağ (.....) ölü (.....)
3()Amca sağ (.....) ölü (.....)
4()Hâla sağ (.....) ölü (.....)
5()Dede sağ () ölü()
6()Babaanne sağ () ölü()
7()Anneanne sağ () ölü()
8()Büyükbaba sağ () ölü()

67. Ülke dışında yaşayan yakınlarınız var mı? (birden çok seçenek işaretlenebilir.)

- 1()Hayır yok 2()Anne 3()Baba
4()Kardeş 5()Teyze 6()Dayı
7()Amca 8()Hala 7()Bilmiyorum
8()Diğer.....

68. Eğer evci iznine gidiyorsanız bu hangi sıklıkta oluyor?

- 1()Haftada bir 2()Ayda bir
3()Okul tatillerinde 4()Yaz tatillerinde
5()Bayram tatillerinde
6()Diğer

69. Genellikle izin kullandığınızda kim veya kimlerin yanına gidersiniz?

- 1()Anne-Babamın yanına
2()Sadece annemin yanına
3()Sadece babamın yanına
4()Dede ve Nenemin yanına
5()Dayı ve/veya Tezemin yanına
6()Hala ve/veya Amcamın yanına
7()Abla ve/veya Ağabeyimin yanına
8()Diğer

70. Akraba ve yakınlarınızla görüşüyor musunuz?

1()Evet 2()Hayır

71. Akrabalarınızın en çok bulunduğu il neresidir?

1()Tokat 2()Ankara 3()İzmir
4()İstanbul 5()Diğer

72. Akrabalarınızın en çok bulunduğu yerleşim birimi hangisidir?

1()Köy 2()İlçe 3()İl
4()Büyük Şehir 5()Diğer

73. Bulduğunuz yurttaki kalan başka kardeşiniz var mı, varsa lütfen adedini yazınız?

1()Yok
2()Var (adedi) Kız:Erkek

74. Başka bir yurttaki kalan kardeşiniz var mı?

1()Yok
2()Var (adedi) Kız:Erkek

75. Yurda ziyaretçileriniz gelir mi?

1()Evet 2()Hayır

76. Ziyaretinize akrabalarınızdan en çok kim veya kimler gelir?

1()Anne 2()Baba 3()Kardeş
4()Teyze 5()Dayı 6()Amca
7()Hala 6()Uzak akraba
7()Diğer

77. Müracaatınızdan sonra mahkeme kararı alınıncaya kadar geçen süre ne kadardı?

1()1 aydan az 2()1-2 ay
3()3-4 ay 4()5-6 ay
5()6 aydan fazla 6()Bilmiyorum

78. Koruma kararından sonra kuruma geçmek için ne kadar zaman sıra beklediniz?

1()Hayır hiç beklemedim
2()1-2 ay 3()3-4 ay
4()5-6 ay 5()7-11 ay
6()1 -3 yıl 7()4-5 yıl
8()Bilmiyorum

79. Daha önce hiç kurum değiştirdiniz mi?

1()Hayır 2()Evet (kaç tane:

80. Daha önce başka yurtlarda kaldıysanız kalma süreniz ne kadardı?

1()1-6 ay 2()7-12 ay 3()2-3 yıl
4()4-7 yıl 5()8 yıl ve üstü

81. Yurda girerken sağlık muayenesi oldunuz mu?

1()Evet 2()Hayır

82. Herhangi bir rahatsızlığınız var mıydı?

1()Hayır
2()Evet Lütfen belirtiniz

83. Şu anda herhangi bir rahatsızlığınız var mı?

1()Hayır
2()Evet Lütfen belirtiniz

84. Yurdunda kütüphane var mı?

- 1()Evet 2()Hayır

85. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

86. Yurttan hiç kaçtınız mı?

- 1()Evet
2()Hayır
3()Kaçmayı düşündüm
4()Teşebbüs ettim
5()Diğer

87. Yurttan kaç kez kaçtınız?

- 1()Bir defa
2()2 defa
3()3-4 defa
4()5-6 defa
5()7 defadan çok

88. Yurttan kaçtıysanız sebebi neydi?

- 1()Yurda alışamadım
2()Evimi özledim
3()Yurttaki kötü muameleden
4()Arkadaşlarım teşvik etti
5()Diğer

89. Eğer kaçtıysanız kaçma eyleminden sonra yurda dönünce ne gibi işlem yapıldı?

- 1()Hiçbir şey yapılmadı
2()Dövüldüm
3()Nasihat edildi
4()Nasihat ve dayak atıldı.
5()Ceza verildi (belirtiniz)
6()Diğer

90. Yurttan bir sorununuzu öncelikle kime söylersiniz?

- 1()Yurt müdürüne
2()Grup öğretmenine
3()Sevdiğim herhangi bir öğretmene
4()Grup annesine
5()Arkadaşına
6()Sosyal hizmet uzmanına ve psikologa
7()Bir akrabasına
8()Hiç kimseye
9()Diğer

91. Yurttan sizinle en çok kim ilgileniyor?

- 1()Yurt müdürü
2()Grup öğretmenim
3()Bir öğretmenim
4()Grup annesi
5()Arkadaşım
6()Sosyal hizmet uzmanı ve psikolog
7()Diğer

92. Yurttan hiç kavga ettiniz mi?

- 1()Hayır 2()Bir defa
3()Birkaç defa 4()Çok sık

93. Yurttan TV seyrediyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

94. Cevabınız evet ise TV de en çok seyretmek istediğiniz ve severek seyrettiğiniz program türü aşağıdakilerden hangisidir?

- 1()Magazin ve eğlence 2()Türk dizi filmleri
3()Yabancı dizi filmler 4() Çizgi filmler
5()Spor programları 6() Belgeseller
7()Açık oturum, tartışma 8()Hepsi
9()Hiçbiri 10()Diğer

95. Genel olarak seyrettiğiniz sanatçılardan en çok sevdiğiniz sanatçı veya artist kimdir?

.....

96. Onun yerinde olmayı arzu eder miydiniz?

- 1()Evet 2()Hayır

97. Yurtta boş zamanlarınızı genellikle nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1()Spor yaparak 2()Koleksiyon yaparak
3()Resim yaparak 4() Müzik aleti çalarak
5()Müzik dinleyerek 6()Diğer

98. Okul kitaplarını nasıl temin ediyorsunuz?

- 1()Yurt veriyor
2()Harçlığımdan alıyorum
3()Ailem alıyor
4()Yakınlarım alıyor
5()Hayır sahipleri alıyor
6()Diğer

99. Devlet size aylık ne kadar harçlık veriyor?

(rakamla yazınız):-YTL

100. Yetiştirme yurdu dışında kimlerden para veya harçlık alıyorsunuz?

- 1()Ailemden para alıyorum
2()Akraba ve yakınarımdan alıyorum.
3()Diğer

101. Kişisel eşyalarınızı kim yıkıyor?

- 1()Kendim
2()Yurt görevlisi
3()Dışarıda yıkıyorum
4()Ailem yıkıyor
5()Arkadaşlarım yıkıyor
6()Diğer

102. Yatak çarşaflarınızı kaç günde bir değiştiriyorsunuz?

- 1()Haftada bir
2()15 günde bir
3()ayda bir
4()bilmiyorum.

103. Yurtta banyo günleri hangi sıklıktadır?

- 1()Her gün
2()Haftada iki
3()Haftada bir
4()15 günde bir
5()Diğer

104. Dişlerinizi fırçalar mısınız, fırçalarsanız hangi sıklıkla fırçalarsınız?

- 1()Fırçalamam 2()Günde bir kez
3()Günde bir kaç kez 4()Haftada bir kez
5()15 günde bir kez 6()Diğer

105. Sabun ve diş macununuzu kimden alıyorsunuz?

- 1()Kendim alıyorum
2()Yurt idaresi alıyor
3()Ailem alıyor
4()Yakınlarım alıyor
5()Diğer

106. Yurtta sağlık muayenesi oluyor musunuz?

- 1()Evet 2()Hayır

107. Son bir yılda aşı oldunuz mu?

- 1()Evet 2()Hayır

108. Kaldığınız yurt ve okuduğunuz okul dışında en çok nerelere gidersiniz?

- 1()Sinema
2()Kütüphane
3()İnternet kafe
4()Kahvehane
5()Sportif faaliyetlere
6()Ev ziyareti
7()Hiçbir yere gitmem
8()Diğer

109. Yurtta katıldığınız sosyal faaliyetler var mı, varsa lütfen işaretleyiniz? (birden çok seçenek işaretlenebilir.)

- 1()Hayır,yok
2()Spor kolu
3()Kültür kolu
4()Mutfak kolu
5()Bahçe işleri
6()Müzik kolu
7()Diğer

110. En çok okumayı sevdiğiniz tür aşağıdakilerden hangisidir?

- 1()Ders kitapları 2()Hikaye-roman
3()Dini kitaplar 4()Gazeteler
5()Fikir kitapları 6()Dergi
7()Hepsi 8()Hiçbiri

111. En çok sevdiğiniz yazar kimdir?

(Adını-soyadını yazınız).....

112. Boş zamanlarınızı aşağıdaki faaliyet veya faaliyetlerden en çok hangisi ile değerlendiriyorsunuz? 2 maddeyi önem sırasına göre numara vererek işaretleyiniz.

- 1()kitap, dergi okuyarak
2()uyuyarak
3()Bilgisayar, internet
4()Spor yaparak
5()Tek başına dolaşarak
6()Müzik dinleyerek
7()Arkadaşlarla gezinerek
8()Sinemaya giderek
9()TV seyrederek
10()Gazete okuyarak
11()faaliyet imkanı yok
12()İbadet ederek
13()Ziyaretlerde bulunarak
14()Diğer

113. Olmak istediğiniz kişilik özellikleri açısından aşağıdaki özelliklerden sizde olmasını en çok istediğiniz 2 maddeyi önem sırasına göre numara vererek işaretleyiniz.

- 1() Sert, katı 2() Kaygısız 3() Kararlı
4() Sabırlı 5() Neşeli 6() İyimser
7() Bencil 8() Şakacı 9() Sakin ve mülayim
10() Umursamaz, hiçbir şeyi kafaya takmayan

114. Sizde olup ta olmamasını istediğiniz özellik hangisidir? 2 maddeyi önem sırasına göre numara vererek işaretleyiniz.

- 1() sinirliyim 2() çok unutkanım
3() çok ön yargılıyım
4() İnsanlara çok güvenemiyorum.
5() İnsanların arasında çok sıkılıyorum.
6() Toplumsal bir faaliyette bulunamıyorum.

115. Birisiyle bir probleminiz olduğunda onu nasıl çözmeye çalışırsınız?

- 1() İçimden geleni, karşıdakine söylerim,
2() İçimden geleni karşıdakine söylemek yerine, sorunu içime atıp unutturum,
3() Kendimi karşıdaki insanın yerine koyup, onu anlamaya çalışarak, problemi çözerim.
4() Böyle şeyleri kafama çok takmam.
5() Diğer

116. Haksız bir durumla karşılaştığınızda nasıl bir tutum izlersiniz?

- 1() Güç kullanarak, karşıdakinin yanlışını düzeltmeye çalışırım.
2() Tartışmadan, konuşarak sorunu halletmeye çalışırım.
3() Grup arkadaşlarıma meseleyi açıp beraber düzeltmeye çalışırım.
4() Yurt idaresine durumu anlatırım, onların yardımını beklerim.
5() Grup anne veya öğretmenime durumu anlatırım.
6() Emniyet güçlerine başvururum.
7() Diğer

117. Yurttan yerine getirebildiğiniz dini görevleriniz hangileridir, lütfen belirtiniz?
(birden çok seçenek işaretlenebilir.)

- 1() Oruç 2() Düzenli Namaz
3() Ara sıra namaz 4() Hepsi
5() Hiçbiri

118. Yapmadığınız ama yapmayı arzu ettiğiniz dini görevler hangisi veya hangileri olurdu, lütfen belirtiniz? (birden çok seçenek işaretlenebilir.)

- 1() Namaz kılmak isterim.
2() Oruç tutmak isterim.
3() Zekat vermek isterim.
4() Hacca gitmek isterim.
5() Kuran öğrenmek ve okumak isterim.
6() Diğer

119. Gelecekte olmak istediğiniz meslek aşağıdakilerden hangisidir, lütfen belirtiniz?

- 1() Devletin herhangi bir kurumunda memur olmak isterim.
2() Herhangi bir özel işletmede çalışmak
3() Artist-sanatçı
4() Futbolcu 5() Öğretmen
6() Mühendis 7() Doktor
8() Polis 9() Devlet biriminde yönetici
10() Tüccar 11() Sanat sahibi olmak
10() Yetiştirme yurtlarında görevli bir öğretmen
11() Yetiştirme yurtlarında herhangi bir görev almak isterdim.
12() Diğer

120. Yetiştirme yurdundan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?

- 1()Ailemin yanına dönmeyi düşünüyorum
2()Akraba / yakınlarımdan birinin yanına dönmeyi düşünüyorum
3()Ailemden / yakınlarımdan uzakta bir meslek sahibi olup çalışmayı düşünüyorum.
4()Bir büyük şehre yerleşip iş aramayı düşünüyorum.
5()Karar vermedim, bilmiyorum.
6()Diğer

121. Yetkiniz olsa gelecekte sizin gibi çocuklar için neler yapılmasını isterdiniz?

.....
.....

122. Size göre en uygun aile nasıl olmalıdır?

.....
.....

123. Gelecekle ilgili düşünceleriniz açısından aşağıdaki hangi şık size uygundur, lütfen belirtiniz?

- 1()Gelecek, benim için umut dolu ve gelecekte endişem yok
2()Gelecekte ümitsizim ve endişe duyuyorum
3()Gelecek, benim için umut dolu, ancak endişelerim var
4()Gelecekte çok endişeliyim ve oldukça ümitsizim
5()Gelecekle ilgili hiçbir duygum ve planım yok

124. Hayatın anlamına ilişkin olarak ne düşünüyorsunuz?

- 1()Hayata bir anlam veremiyorum, her şeyi anlamsız buluyorum
2()Hayatı, bize tanınmış bir fırsat olarak görüyorum
3()Hayat, çoğu zaman bir yük ve hayal kırıklığıdır
4()Hayatın bir anlamı olup olmadığını bilmiyorum
5()Hayatı her şeye rağmen yaşanılır ve güzel buluyorum.
6()Yaşadığımız her şey geçici olduğu için çok iyi değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum.

125. Aşağıdaki hangi ülkede yaşamak isterdiniz?

- 1()Amerika'da 2()AB ülkelerinde
3()Arap ülkelerinde 4()Avustralya'da
5()Japonya'da 6()Türk Cumhuriyetlerinde 7()Rusya'da 8()Afrika
ülkelerinde 9()Türkiye'de 10()diğer

126. Yukarıdaki soruya cevabınız Türkiye'den farklı bir ülke ise lütfen sebebini belirtiniz?

.....

127. Dünyadaki gelişmeleri veya olup-biteni takip edebiliyor musunuz?

- 1()evet 2()hayır

128. Eğer dünyadaki gelişmeleri takip edebiliyorsanız dünyanın gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1()Dünyanın gidişatını hiç iyi görmüyorum.
2()Dünyanın gidişatını çok iyi görüyorum.
3()Dünyanın gidişatı beni hiç ilgilendirmiyor.
4()Dünya normal seyrinde gidiyor
5() Diğer

129. Türkiye'nin geleceğini nasıl düşünüyorsunuz?

- 1()Türkiye'nin gidişatını hiç iyi görmüyorum.
2()Türkiye'nin gidişatını çok iyi görüyorum.
3()Türkiye'nin gidişatı beni hiç ilgilendirmiyor.
4()Türkiye'nin gidişatı normal seyrinde devam ediyor
5()Diğer

ANKET B Aşağıdaki hükümler hakkındaki düşüncelerinize en uygun seçeneği seçerek İşaretleyin

	<i>Hükümler;</i>	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
137	Başka bir yurttta kalmak isterdim	()	()	()	()	()
138	Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor.	()	()	()	()	()
139	Devletin verdiği harçlık yeterlidir.	()	()	()	()	()
140	Yurt ortamında yeterli temizlik yapılmaktadır.	()	()	()	()	()
141	Yurttaki yemeklerden memnunum.	()	()	()	()	()
142	Yurtta kahvaltıda doyuyorum.	()	()	()	()	()
143	Kendimi değersiz hissediyorum.	()	()	()	()	()
144	Kendimi boş ve gayesiz hissediyorum.	()	()	()	()	()
145	Kendimi diğer arkadaşlarımdan farklı hissediyorum	()	()	()	()	()
146	Yaşlılarımla arkadaşlık edemediğim için kendimi yalnız hissediyorum.	()	()	()	()	()
147	Fiziksel görünümümü beğenmiyorum.	()	()	()	()	()
148	Kendimi beceriksiz, suçlu hissediyorum.	()	()	()	()	()
149	Kendimi, yalnız ve yabancı hissediyorum.	()	()	()	()	()
150	Kendimden nefret ediyorum.	()	()	()	()	()
151	Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum..	()	()	()	()	()
151	Kendimle barışığım,kendimi seviyorum.	()	()	()	()	()
153	Dini ibadetlerimi yerine getirmeye çalışıyorum.	()	()	()	()	()
154	Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim.	()	()	()	()	()
155	Yurt yerine koruyucu bir ailenin yanında kalmak isterdim.	()	()	()	()	()
156	Çok iyi bir bursla yurttta kalmak yerine fakirde olsa bir	()	()	()	()	()

	ailemin yanında kalmak isterim.					
157	Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini istiyorum.	()	()	()	()	()
158	Gelecekte çocuklarım olsa, benim gibi yurttan kalmasını isterim.	()	()	()	()	()
159	Yurttan kişiliğimi geliştirme imkanları verilmektedir.	()	()	()	()	()
160	Yurttan ısınma problemi yaşanmaktadır.	()	()	()	()	()
161	Yurttan çalışma ortamı gürültülü olmaktadır.	()	()	()	()	()
162	Yurttan aydınlatma yeterlidir.	()	()	()	()	()
163	Yurttan havalandırma yeterlidir.	()	()	()	()	()
164	Yurttan güvenlik önlemleri yeterlidir.	()	()	()	()	()
165	Yurttan sağlık önlemleri yeterince alınmıştır.	()	()	()	()	()
166	Yurttan yeterli sosyal faaliyetler düzenlenmektedir.	()	()	()	()	()
167	Yurttan kütüphanesi kaynak ihtiyacımı gidermektedir.	()	()	()	()	()
168	Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir.	()	()	()	()	()
169	Yurttan gerekli teknolojik ihtiyaçlarımız karşılanmaktadır.	()	()	()	()	()
170	Etüt saatlerinde esneklik sağlanmamaktadır.	()	()	()	()	()
171	Kalabalık gelen ziyaretçiler rahatsızlık veriyor.	()	()	()	()	()
172	Gelecek problemi sürekli olarak zihnimi meşgul etmektedir.	()	()	()	()	()
173	Dışarıdaki hayat beni endişelendiriyor.	()	()	()	()	()
174	Dersler bana stres veriyor.	()	()	()	()	()
175	Dışarıdaki insanlar bizlere önyargılı davranıyor.	()	()	()	()	()
176	Yurt görevlileri görevlerini yerine getirmiyor.	()	()	()	()	()

177	Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum	()	()	()	()	()
178	Yurtta kişisel mahremiyete yeterince saygı duyulmaktadır.	()	()	()	()	()
179	Gelen hediyeleri görevliler adaletli dağıtmaktadırlar.	()	()	()	()	()
180	Yurtta kalmaktan memnunum.	()	()	()	()	()

Ek B. Tez Projesi Uygulama Çalışması İçin Geliştirilen Sosyal Dışlanma Ölçeğinde Kullanılan Sorular

44. Arkadaşlarınızla iyi geçinir ve onlarla iyi anlaşır mısınız?

- 1(**1**) Her zaman iyi geçinir ve iyi anlaşırım
- 2(**2**) Çoğu zaman iyi geçinir ve anlaşırım.
- 3(**3**) Ara sıra iyi geçinirim,ara sıra anlaşamam.
- 4(**4**) Çoğu zaman anlaşamam
- 5(**5**) Hiçbir zaman anlaşamam

65. Ziyaretinize ne kadar sıklıkla gelirler?

- 1(**1**) Haftada bir
- 2(**2**) Ayda bir
- 3(**3**) Okul tatillerinde
- 4(**4**) Yaz tatillerinde
- 5(**5**) Bayram tatillerinde

	<i>Hükümler;</i>	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
138	Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
143	Kendimi değersiz hissediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
144	Kendimi boş ve gayesiz hissediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
145	Kendimi diğer arkadaşlarımdan farklı hissediyorum	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
146	Yaşıtlarımla arkadaşlık edemediğim için kendimi yalnız hissediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
148	Kendimi beceriksiz, suçlu hissediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
149	Kendimi, yalnız ve yabancı hissediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
150	Kendimden nefret ediyorum.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
151	Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum..	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
152	Kendimle barışığım,kendimi seviyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
154	Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
166	Yurtta yeterli sosyal faaliyetler düzenlenmektedir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
168	Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
173	Dışarıdaki hayat beni endişelendiriyor.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
175	Dışarıdaki insanlar bizlere önyargılı davranıyor.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
177	Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

Ek C. Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Güvenirlik Analizi İle İlgili Tablolar

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	113	100,0
	Excluded(a)	0	,0
	Total	113	100,0

a Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,881	,883	18

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinemediği	2,12	1,287	113
Ziyaretine ne kadar sıklıkla gelmeleri	2,88	2,095	113
Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor	2,45	1,706	113
Kendimi değersiz hissediyorum	2,07	1,613	113
Kendimi boş ve değersiz hissediyorum	2,07	1,608	113
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum	2,27	1,681	113
Yasitlarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum	2,17	1,742	113
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum	1,91	1,550	113
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum	2,11	1,697	113
Kendimden nefret ediyorum	1,88	1,604	113
Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum	2,29	1,662	113

Kendimle barisigim,kendimi seviyorum	2,03	1,561	113
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim	2,10	1,570	113
Yurtta düzenlenen sosyal faaliyetlere katiliyorum	1,88	1,390	113
Yurt personelinin iletisimi bizlerle iyidir	1,95	1,523	113
Disaridaki hayat beni endiselendiriyor	2,98	1,885	113
Disaridaki insanlar bize ön yargili bakiyor	3,01	1,835	113
Yurttaki bazı arkadaslarimdan rahatsiz oluyorum	2,99	1,805	113

Inter-Item Correlation Matrix

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinemediği (1)	1,000	,177	,171	,233	,281	,245	,234	,126	,297	,141	,268	,110	,207	,238	,158	,093	,045	,097
Ziyaretine ne kadar sıklıkla gelmeleri (2)	,177	1,000	-,075	,045	,116	,110	,086	,099	,099	,033	,161	,039	,142	,059	,012	,142	,135	,219
Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor (3)	,171	-,075	1,000	,274	,477	,411	,464	,306	,350	,363	,277	,264	,267	,457	,308	,119	,312	,236
Kendimi değersiz hissediyorum (4)	,233	,045	,274	1,000	,473	,516	,456	,327	,424	,404	,285	,223	,301	,195	,318	,438	,392	,383
Kendimi bos ve değersiz hissediyorum (5)	,281	,116	,477	,473	1,000	,475	,598	,447	,547	,488	,467	,284	,171	,244	,337	,381	,345	,299
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum (6)	,245	,110	,411	,516	,475	1,000	,478	,304	,581	,400	,450	,201	,254	,359	,372	,359	,407	,392
Yaşıtlarımla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum (7)	,234	,086	,464	,456	,598	,478	1,000	,502	,483	,455	,362	,202	,343	,330	,279	,303	,254	,208
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum (8)	,126	,099	,306	,327	,447	,304	,502	1,000	,563	,635	,464	,160	,304	,289	,316	,436	,226	,236
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum (9)	,297	,099	,350	,424	,547	,581	,483	,563	1,000	,487	,514	,272	,207	,343	,323	,375	,355	,408
Kendimden nefret ediyorum (10)	,141	,033	,363	,404	,488	,400	,455	,635	,487	1,000	,533	,155	,249	,229	,268	,330	,349	,246

Diğer arkadaşlarla kaynasmakta zorluk çekiyorum (11)	,268	,161	,277	,285	,467	,450	,362	,464	,514	,533	1,000	,135	,366	,221	,253	,358	,236	,298
Kendimle barışığım,kendimi seviyorum (12)	,110	,039	,264	,223	,284	,201	,202	,160	,272	,155	,135	1,000	,247	,257	,245	,322	,259	,187
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim (13)	,207	,142	,267	,301	,171	,254	,343	,304	,207	,249	,366	,247	1,000	,296	,428	,257	,232	,221
Yurtta düzenlenen sosyal faaliyetlere katılıyorum (14)	,238	,059	,457	,195	,244	,359	,330	,289	,343	,229	,221	,257	,296	1,000	,398	,101	,134	,291
Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir (15)	,158	,012	,308	,318	,337	,372	,279	,316	,323	,268	,253	,245	,428	,398	1,000	,233	,211	,227
Disaridaki hayat beni endişelendiriyor (16)	,093	,142	,119	,438	,381	,359	,303	,436	,375	,330	,358	,322	,257	,101	,233	1,000	,511	,472
Disaridaki insanlar bize ön yargili bakıyor (17)	,045	,135	,312	,392	,345	,407	,254	,226	,355	,349	,236	,259	,232	,134	,211	,511	1,000	,639
Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum (18)	,097	,219	,236	,383	,299	,392	,208	,236	,408	,246	,298	,187	,221	,291	,227	,472	,639	1,000

The covariance matrix is calculated and used in the analysis.

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
41,15	296,897	17,231	18

Ek D. Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Faktör Analizi İle İlgili Tablolar

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,841
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	762,749
	df	153
	Sig.	,000

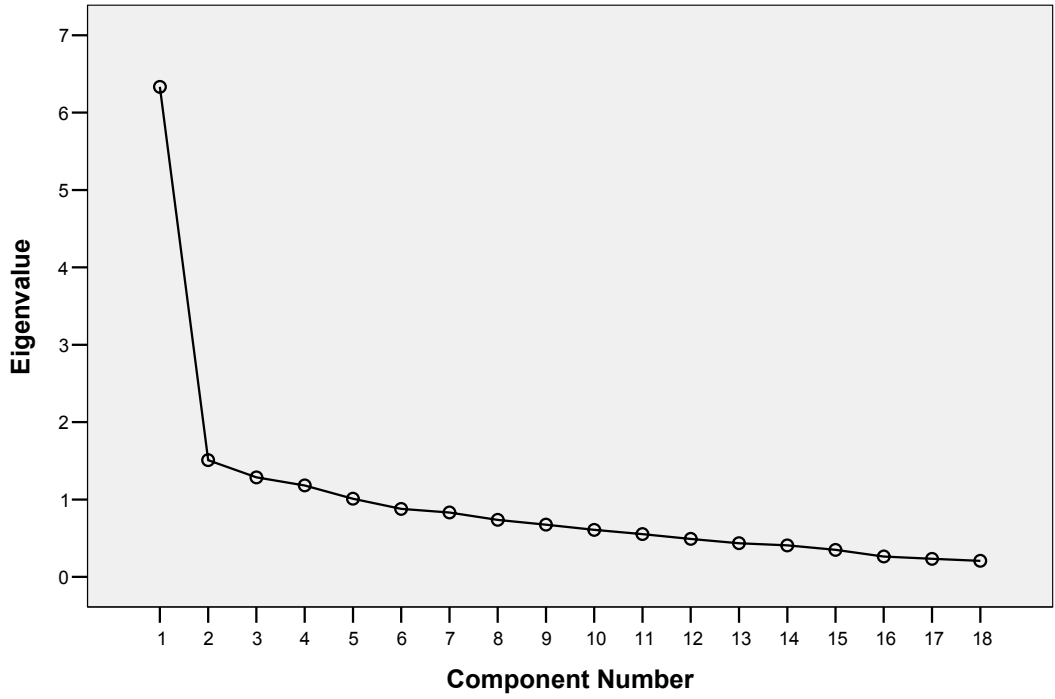
Communalities

	Initial	Extraction
Arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinemediği	1,000	,647
Ziyaretine ne kadar sıklıkla gelmeleri	1,000	,681
Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor	1,000	,644
Kendimi değersiz hissediyorum	1,000	,481
Kendimi boş ve değersiz hissediyorum	1,000	,649
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum	1,000	,606
Yasitlarıyla arkadaşlık edemediğimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum	1,000	,584
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum	1,000	,741
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum	1,000	,628
Kendimden nefret ediyorum	1,000	,692
Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum	1,000	,601
Kendimle barışığım,kendimi seviyorum	1,000	,383
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim	1,000	,710
Yurtta düzenlenen sosyal faaliyetlere katılıyorum	1,000	,601
Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir	1,000	,570

Disaridaki hayat beni endiselendiriyor	1,000	,667
Disaridaki insanlar bize ön yargili bakıyor	1,000	,741
Yurttaki bazı arkadaslarimdan rahatsiz oluyorum	1,000	,698

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Scree Plot

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,333	35,184	35,184	6,333	35,184	35,184	3,171	17,617	17,617
2	1,510	8,389	43,573	1,510	8,389	43,573	2,582	14,346	31,963
3	1,287	7,148	50,721	1,287	7,148	50,721	2,384	13,246	45,209
4	1,183	6,570	57,291	1,183	6,570	57,291	1,898	10,545	55,754
5	1,010	5,613	62,904	1,010	5,613	62,904	1,287	7,150	62,904
6	,880	4,887	67,791						
7	,833	4,626	72,417						
8	,737	4,095	76,512						
9	,676	3,753	80,266						
10	,608	3,379	83,645						
11	,553	3,074	86,719						
12	,491	2,727	89,446						
13	,437	2,426	91,872						
14	,407	2,263	94,135						
15	,350	1,942	96,078						
16	,264	1,465	97,543						
17	,234	1,302	98,845						
18	,208	1,155	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum	,754	-,039	-,188
Kendimi boş ve değersiz hissediyorum	,734	-,101	-,198
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum	,719	,009	,038
Yaşadıklarımın arkadaşlıktan dolayı kendimi yalnız hissediyorum	,695	-,260	-,151
Kendimden nefret ediyorum	,678	-,100	-,409
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum	,668	-,131	-,379
Kendimi değersiz hissediyorum	,656	,149	-,008
Diğer arkadaşlarla kaynaşmakta zorluk çekiyorum	,648	-,064	-,313
Disarıdaki hayat beni endişelendiriyor	,599	,507	-,063
Yurttan kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor	,583	-,349	,225
Disarıdaki insanlar bize ön yargılı bakıyor	,578	,577	,161
Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum	,570	,554	,222
Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir	,536	-,221	,381
Yurttan düzenlenen sosyal faaliyetlere katılıyorum	,502	-,365	,457
Kendimle barışığım, kendimi seviyorum	,408	,058	,427
Ziyaretine ne kadar sıklıkla gelmeleri	,178	,307	-,009
Arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinemediği	,355	-,255	,054
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim	,498	-,117	,331

Extraction Method: Principal Component Analysis.
a 5 components extracted.

Rotated Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Kendimi beceriksiz ve suçlu hissediyorum	,822	,106	,066
Kendimden nefret ediyorum	,781	,170	,195
Diger arkadaslarla kaynasmakta zorluk çekiyorum	,676	,135	,146
Kendimi yalnız ve yabancı hissediyorum	,545	,305	,458
Yasitlarimla arkadaşlık edemedigimden dolayı kendimi yalnız hissediyorum	,541	,107	,500
Disaridaki insanlar bize ön yargili bakıyor	,126	,833	,148
Yurttaki bazı arkadaşlarımdan rahatsız oluyorum	,068	,787	,159
Disaridaki hayat beni endiselendiriyor	,411	,682	-,088
Kendimi değersiz hissediyorum	,339	,468	,364
Yurtta kalmam arkadaşlarımla ilişkilerimi olumsuz etkiliyor	,184	,109	,678
Kendimi diğer arkadaşlardan farklı hissediyorum	,310	,392	,567
Kendimi boş ve değersiz hissediyorum	,519	,268	,550
Herkese iyilik ve yardım yapmak isterim	,282	,098	-,063
Yurt personelinin iletişimi bizlerle iyidir	,211	,115	,211
Yurtta düzenlenen sosyal faaliyetlere katılıyorum	,031	,018	,515
Kendimle barışığım,kendimi seviyorum	-,006	,336	,180
Ziyaretine ne kadar sıklıkla gelmeleri	,054	,199	-,152
Arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinemediği	,085	-,100	,471

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 8 iterations.

Component Transformation Matrix

Component	1	2	3
1	,616	,477	,487
2	-,154	,830	-,445
3	-,684	,190	,166
4	-,016	-,188	-,144
5	,358	-,110	-,718

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

ÖZGEÇMİŞ

01.12.1968 yılında Sinop'un Boyabat ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı. 1986-1990 yılları arasında okuduğu Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü ile aynı üniversitenin Eğitim Fakültesinden Pedagojik Formasyon Belgesi de alarak 1990 yılında 'Türk Toplumunda Aile ve Ailenin Değişimi' adlı lisans tezi ile mezun olmuştur. 1993-1995 yılları arasında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans programında öğrenci olarak bulunmuştur. Buradan 'Tokat'ta Yaşayan Afgan Göçmenlerinin Sosyo-ekonomik ve Kültürel Durumları' adlı yüksek lisans tezi çalışmasıyla 1995 yılında mezun olmuştur. Askerliğini yapmış, evli ve 2 çocuk babasıdır.